DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

JOAN VAN OLDENBARNEVELT.

DE WERKEN

VAN

J. VAN DEN VONDEL

UITGEGEVEN DOOR

Mr. J. VAN LENNEP

Herzien en bijgewerkt door J. H. W. UNGER

1618—1625

Hierusalem verwoest — De Heerlyckheyd van Salomon — De Helden Godes — De Amsteldamsche Hecuba — Palamedes

LEIDEN — A. W. SIJTHOFF

ANTWERPEN. — DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL.

INHOUD.

Bladz.

Lof-zangh, toe-ghe-eyghent Mr. Willem Bartjens (1618?). 1
Op Brero (Augustus 1618) 5
De bruiloft van den Heere Jakob Jakobsz. Hinlopen, en jongkvrouw Sara de Wael (October 1618) 6
Huwelijcks lof (October 1618) 9
Klinckert, op de wonderlicke Reyse van Willem Cornelisz. Schouten (1618) 11
Hollantsche transformatie (1618?). 12
Het stockske van Joan van Oldenbarnevelt (1619?) . . 14
Op Barnevelt (?) 15
Gespreck op het graf van Joan van Oldenbarnevelt (1619?). 15
Geuse Vesper of Siecken-troost voor de vierentwintigh (1619?) 16
Krachteloose Paepenblixem, toegeeygent Lamotius en Wallaeus (1619?) 19
't Samenspraeck (?) 20
Sur l'admirable navigation de Guillaume Schouten (1619). 22
Op de boeten betaelt door Peter Schryver (1619) . . . 23
Op de geboorte van onze Hollandsche Sappho, Anna Roemers (1619) 23
Hierusalem verwoest. Treurspel (Januari 1620) 27
Aen myn broeder op het treurspel der Joden . . 28
Den Heere Cornelis Pieterz. Hoofd 29
Aenden gedichtlievenden leser. 33
Het inhoud 42
Aende Joodsche rabbynen. 45
De treurspeelders 46

Bladz.
De eerste handel 47
De tweede handel 69
De derde handel 98
De vierde handel. 115
De vijfde en leste handel 130
Davids Lofzangh van Hierusalem (1620) 141
De Heerlyckheyd van Salomon (Januari 1620) 147
De Vertaelder aen Keyzeren, Koningen en allen Geweldigen op aerden 148
De vertaelder wenscht zynen vrund Dierick Korver alles goeds 149
Voorreden 151
Het inhoud. 154
De Heerlyckheyd van Salomon 157
Op de aenkomste van de Koninginne van 't Zuyden te Hierusalem 211
De Helden Godes des Ouwden Verbonds (Februari 1620) 213
Aende Ouwdvaderen, Priesteren, Koningen, Propheten en Helden. 214
Den Heere Johan Fonteyn 215
Aenden opmerckenden en verstandigen Leser . . 218
Klinckert 225
Adam. 226
Abel 229
Seth 232
Enoch 235
Noah 238
Melchisedech 241
Lot 244
Abraham 247
Isaac 250
Jacob. 253
Joseph 256
Moses 259
Aaron 262

	Bladz.
Phineas	265
Caleb	268
Josua	271
Gedeon	274
Samson	277
Samuel	280
David	283
Salomon	286
Elias	289
Eliseus	292
Michæas	295
Jonas	298
Ezechias	301
Josias	304
Esaias	307
Jeremias	310
Ezechiel	313
Daniel	316
De twaelf propheten	319
Esdras	322
Nehemias	325
Job	328
Tobias	331
Matathias	334
Judas Machabæus	337
Hymnus of Lofzangh vande Christelycke ridder (1620)	340
Aen den bruidegom Lambrecht Jacobsz. met sijn bruidt Aechtjen Anthonis (Juli 1620)	350
Op den burger-krygh der Roomeren (1620)	351
Wterste oordeel (1620?)	352
Bijlage.	
Antwoord op het Laster'lijck Geuse Vesper, &c.	355

REPRODUCTIES

VAN

PRENTEN EN HANDSCHRIFTEN.

Bladz.

Portret van Joan van Oldenbarnevelt. Kopergravure van W. J. Delff, naar de schilderij van Michiel Jansz. Mierevelt, A° 1617 . . . . . Tegenover den titel

Portret van Gerbrand Adriaensz. Bredero. Kopergravure van H.(essel) G.(erritsz.). 5

Prent van de Weegschaal 12

Het stockske van Joan van Oldenbarnevelt. Facsimile van Vondels handschrift 14

Afbeelding der Justitie, geschiet den 13 May A° 1619 aen Jan van Oldenbarnevelt, gewesene Advocaet van Hollant. 17

Hierusalem verwoest. Houtsnede van Molenaar naar de teekening van Zürcher 47

Hierusalem verwoest. Lithographie van B. T. van Loo, naar de teekening van A. F. Zürcher 101

De Helden Godes des Ouwden Verbonds. Kopergravuren van J. Sadeler, naar teekeningen van Crispijn van den Broeck . . . . 226, 229, 232, 235, 238, 241, 244, 247, 250, 253, 256, 259, 262, 265, 268, 271, 274, 277, 280, 283, 286, 289, 292, 295, 298, 301, 304, 307, 310, 313, 316, 319, 322, 325, 328, 331, 334, 337.

LOF-ZANGH,

TOE-GHE-EYGHENT

Mr. WILLEM BARTJENS.

Dees die met haer blondt verciersel
Reyckt aen 't uyt-ghespannen swierssel,
  Die azurigh sit verschoont
  En van d' Astren wordt ghekroont,

Lof-zangh toe-ghe-eyghent Mr. W. Bartjens. Afgedrukt volgens den tekst in: Willem Bartjens *Vernieuwde Cijfferinge.* t' Eerste deel. Tot Swol, voor Geraerd Bartjens. A°. 1648.

Willem Bartjens, de bekende rekenmeester, wiens naam bij ons volk spreekwoordelijk is geworden, was in Sept. 1603 reeds schoolmeester te Amsterdam en daar omstreeks 1601 aldaar zijn zoon Geraerd werd geboren, kan het in den *Navorscher* XVII, bl. 46 opgegeven jaar 1587 als zijn vermoedelijk geboortejaar niet juist zijn. Hij moet vroeger geboren zijn.

Bartjens was gehuwd met Mary Jansdr., uit welk huwelijk vele kinderen geboren werden, waarvan o. a. op 14 Sept. 1603 gedoopt werd Abraham, op 12 Dec. 1610 Willem (st. jong) en op 11 Mei 1614 Willem.

Den 7 Maart 1618 werd Mr. Willem Bartjens door Schepenen en Regeerders van Zwolle aangenomen als „Francoijsche Schoolmr. om de kinderen te leren die Francoijse spraecke, voorts Lesen, Schryven, Reeckenen en Boeckholden, mitsgaeders ook syne Huijsfrouwe (om) den jonge dochteren (te) leren allerleij handtwercken van Neyen, Speltwercken en anders daertoe behoerende, waervoor S. en R. den voorn. Willem Bartjens sullen geven 300 Car. gls. jaerlijks met een vrije wooninge aengaende op Paeschen."

Op kosten van de stad werd hij daarna met zijn huisgezin verhuisd uit Amsterdam. Na 1636 schijnt hij weer aldaar teruggekeerd te zijn.

Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor dat het hier medegedeelde gedicht met deze gebeurtenis in verband staat en dus in het jaar 1618 door Vondel gemaakt is.

1 *Dees:* de maagd van Amsterdam, waarvan later vs. 21. — *Verciersel:* kapsel.
2 *Swierssel:* zwerk.
3 *Azurigh verschoont:* in 't hemelsblauw uitgedost.

Die tot eenen staf in handen
Voert den Scepter met dry tanden,
  En op vloeden twee ten thoon
  Heeft verhemelt hare Throon,
Dees, wiens speel-genoots met minnen
Zijn Zee-goden en Godinnen,
  Wiens vloeden geheel vergult
  Met veel rijckdoms zijn vervult;
Waer in swart bepecte vogels
Sweven met hun lichte vlogels,
  Die Caucasi Dochters roem
  Lieflijk plucken als een bloem,
Ja aen 't Ooster-eynd der werreldt,
Daer Titonis Bruydt beperrelt
  Haer blondt hayr met spanssels toyt,
  En haer roode roosen stroyt:
Dees beroemde Maeght verheven
(Segh ick) schept haer lust en leven
  Dat ghy in haer schaduw rust,
  Aen haer overvloetsche cust,
Op haer aengename stranden
Daer de voedster vande Landen
  Brede waters maekt te kleyn,
  Om te dryven haren treyn,
Haren treyn die uyt u konste
Schept haer leven en haer jonste,

7 *Op vloeden twee:* IJ en Amstel.

8 *Verhemelt:* verheven.

13 *Swart bepecte vogels:* de schepen.

14 *Vlogels* voor: *vleugels:* de reilen.

15, 16 De zin is: (de schepen), die den roem der dochters van (den) Caucasus liefelijk plukken. Waarschijnlijk zinspeelt de dichter hier op den Levantschen handel, die toen in zijn opkomst was, en bedoelt hij met *de roem der dochters van den Caucacus* (met verkeerden klemtoon op den 1sten lettergreep) de voortbrengselen van den Levant.

18 *Titonis Bruyt:* de bruid van *Tithon*, Aurora, de godin des dageraads.

19 *Spanssels:* linten.

23 *Ghy:* Mr. Bartjens.

26 *De voedster vande Landen:* de zee.

26—28 V. wil hiermee zeggen dat: de rivieren, die in de zee uitloopen, hoewel breed, te klein zijn om den trein (sleep) harer vaartuigen te voeren.

29 *U konste:* de Wiskunst.

Sonder welck sy onbedocht
Nimmermeer beklijven mocht.
Ghy ô Cithon hoogh verheven,
Van een hoogen Geest gedreven,
Boven 't al-gemeyn verstant
Ghy alleen de kroone spant.
In de Cyffer-konst beraden
Leert ghy jeugt de rechte graden:
Hoe den groen-geloofden krans
Kroont Gerechtigheydts Balans,
Om de rekeningen slechten,
En koop-handel uyt te rechten.
Boven dien in't Hollandts velt
Ghy de suyvre Lely stelt.
Siet ons Bykens eens getuygen
Hoe sy Franschen Honigh suygen,
Tot aen 't Pireneesch gebergt,
Dat getopt den Hemel tergt:
Siet eens waer d' Hollander wandelt,
Hoe hy met den Fransman handelt.
Voorts dijn veder inden inck
Met de Slangh maeckt eenen krinck,
Eenen krinck in't rond getogen,
Die ons 't eeuwigh steldt voor oogen:
Gelijck sy op jaertsche maet
Haer verrimpelt kleedt uytlaet,
En vernieuwt haer eerste wesen,
Alsoo suldy hoogh gepresen
Door u konst onsterflijck zijn;
Want u gulde letters fijn
Sal de schrijf-konst, als klaer sterren
Aen d' uytbreysels, wyt uyt-sperren:
Boven dien, o Hemels Licht!

31 *Onbedocht:* die niet bedacht, of aan wien niet gedacht is.
33 *Cithon:* Waarschijnlijk Sidon of Sidonius, die door sommige schrijvers voor den uitvinder der maten en gewichten wordt gehouden.
37 *Beraden:* geoefend.
39 *Den groen-geloofden krans:* de krans van groen lover.
44 *De Lely:* van Frankrijk. De verklaring hiervan vindt men in vs. 50.
45 *Ons Bykens:* onze Bijtjes. Dit zijn de nijvere kooplieden.
51—57 De gekringde slang is, als men weet, het zinnebeeld der onsterfelijkheid.

Doedy door u konstigh Dicht,
Beyd' ons vloeden onbesweken
t' Hemelwaerts hun hooren steken,
Boven Nylus, en den Taan,
Of den blonden Lidiaan.
Amsterdam sal dy beklagen
Als sy u sal sien verslagen
Stout van d' al-vernielsche doodt,
In der aerden wijde schoot.
Nochtans sal men t' allen tyden
Uwen grooten lof belyden:
Hoe de Koopmanschap vermaert
Nutte vruchten heeft gebaert,
Door u en des Heeren zeghen,
Die met sijnen gouden reghen
D' Amstel mildelijk besproeyt,
Datter neeringhs welvaert bloeyt.
Adieu Bartjens, ick wil swijgen
d' Wijl ghy gaet ten Hemel stijgen.
'k Wenschte dat ick hier in schijn
Slechts mocht uwen Echo zijn.

Liefd' verwinne 't al.

67 *Taan:* Don (Tanais).

68 *Den blonden Lidiaan:* Waarschijnlijk bedoelt V. hiermede den Pactolus, een rivier in Lydië, van welke verhaald wordt dat zij goudkorrels afvoerde.

82 *Ten Hemel stijgen:* verheffen; zie vs. 58.

83 *In schijn:* kennelijk.

OP BRERO.

Hier herbercht 't lijf, wiens geest in schertsen munten wt,
En met veel boertery steeds swanger ging van herssen,
Wien Charon willig voert om sunst in d' oude schuyt,
Vermits de zieltjens droef noch lachten om zijn farcen.

Op Brero. Afgedrukt volgens den tekst in: *Lijck-dichten over 't afsterven des aardigen ende vermaarden Poeets, G. A. Brederode* achter zijn *Stommen Ridder, t'Amst., Voor C. L. vander Plassen.* 1619. (Zie Unger, *G. A. Brederoo. Eene Bibliographie,* bl. 91.)

In J. V. Vondels *Verscheide Gedichten.* 1644, bl. 320 is dit gedicht aldus veranderd:

Hier rust *Brero*, heen gereist,
Daar de boot geen veergelt eischt,
Van den geest, die met zijn kluchten
Holp aan 't lachen, al die zuchten.

DE BRUILOFT

VAN DEN HEERE

JAKOB JAKOBSZ. HINLOPEN,

Raet, en out Schepen,

EN JONGKVROUW

SARA DE WAEL.

De wulpsche en wufte min, die dartele gemoeden
En onbeslepe jeugt beheerscht, en helpt aan 't woeden:
Zoo ras de borst ontvonckt van een onhemelsch vuur,
Dat haar ontaart van een bezadighder natuur;
Ick mein Cupido (voor wiens boogh en schichten vloden
Misleide zielen, en belachelicke Goden)
Hier uitgesloten blijf. De kuische en eerbre Trouw
Kent hem noch Venus niet, noch eerde noit een vrouw,
Opborrelende uit schuim, en die, met natte hairen,
In 't boot van parlemoer, te Cypers quam gevaren.
Och neen, een andre vlam hier bruiloftstichtster was,
Die, als de Noortstar treckt de naalde van 't kompas
Naar zich, ook t' zamentrock de harten die hier paren.
De zuivre Liefde helpt dit stemmigh paar vergaren:
Daar zy al stil belaaght, en in het heimlick, mickt
Op twee, malkander lang van boven toegeschickt.
Zy spilde geen geweer. Haar pijlen wrochten wonder,
Als zy te raken paste een ieder, in 't byzonder.

De bruiloft van J. J. Hinlopen en S. de Wael. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten,* 1644, bl. 252.

Jakob Jakobsz. Hinlopen werd 21 October 1618 in ondertrouw opgenomen met Sara de Wael, dochter van Jan de Wael. De bruid was omtrent 27 jaren oud en woonde in de Warmoesstraat.

Jakob Hinlopen was in 1617 tot Raad en Schepen benoemd, welke ambten hij herhaaldelijk heeft waargenomen. Hij overleed vóór Mei 1640, want den 20 Mei van dat jaar was zijne weduwe getuige bij den doop van een der kinderen van Joost Baeck en Magdalena van Erp.

8 *Noch eerde nooit:* de toen nog gebruikelijke dubbele negatie.
10 *Cypers:* Cyprus.

Het scheen bykans een droom. Zy stonden beyde stom;
Dies greepse elx rechte hant, en sprack: heer Bruidegom,
En uitgeleze Bruit, schept moedt, en wilt u dragen
En voegen, in dien staat, naar 's hemels welbehagen:
Op dat hy anders niet aan ieders voorhooft speur
Dan dat uw beider wil hange aan zijn willekeur.
Hy die vereenight zoo veel hemelsche lichamen
Door onderling verdragh, en krachtighlick te zamen
Den ronden aardkloot bint, en op twee punten wickt,
Heeft, tot een merck van gunst, uw huwlick toegeknickt.
De Bruigom stemt haar toe. De Bruit, aan 't overwegen
Van dit gewightigh stuck, stont stom, en gansch verlegen,
En sprack ten lange leste: o droeve en leide Maar!
Mijn hals verworpt dit juck. Dat pack valt my te zwaar.
Een andren aan te slaan: mijn vader laten varen,
Wiens drempel zedigh my betrouwt is te bewaren;
Wiens huiszorgh ick verstrecke, in zijnen ouderdom,
Nu hy zijn ega derft, die vlijtigh naar hem om
Te kijken plagh, en voor zijn zwakheit was zorgvuldigh;
Ick ben niet meer my zelf, maar hem te dienen schuldigh:
Dies neem mijn ontschult aan, op reden vast gegront.
De Liefde sprack: vergeefs weerstreeft ghy 't echtverbont.
Bedenck uw eigen beste, en laat uw hart verwecken,
Van hem, die t'effens man en vader zal verstrecken:
En, als de doot van hier den ouden vader ruck,
U diene als trouwste vooght, en trooste in zulk een druck.
De vader troost zich dit. De vrienden met hun allen:
Dies 't lot, dat in uw schoot van boven is gevallen,
Gewillighlick omhels. Toen zagh men hare jeught
Ontfonken, root van schaamte, en, half van rou en vreugt,
De tranen langs de wang afrollen, en zich spreien;
Als die haar maagdom noch voor 't einde, wou beschreien.
En *Sara* gaf bedruckt stilswijgend te verstaan,
Dat zy *Hinlopen* zagh voor haren Bruigom aan.
Gespelen, sprackze, gaat, en helpt uw maytijt vieren.
Gaat helpt den maagderey met krans en zangk vercieren:
Mijn lente neemt verlof, en scheit met haar saizoen:

31 *Leide:* booze.
39 *Ontschult:* verontschuldiging.

Ick volgh mijn speelgenoot, en trede op spader groen,
De t' zamenvoeghster deed hun beide harten branden,
En vlechtende wel vast het paar verloofde handen
In een, verhief haar stem, en goot dus overluit
Den zegen over d' echt der twee gelieven uit.
  Ghy, die van jaar op jaar, door milde zegeningen
Veroirzaackt teelt op teelt, en vruchtbaarheit der dingen,
Alscheppende Natuur, die alles onderhoudt,
En schaklende eeuw aan eeuw, de weerelt stut en bouwt;
Die d' elementen leert omhelzen huns gelijcken;
De beurten stiert, en voedt in zoo veel koningkrijcken
D' onsterflickheit des tijts: ô onbepaalde ziel,
Een oirzaack dat 't gevaart der weerelt noit verviel;
Begunstigh met uw gunst dit waarde paar, o vader,
Het welck ghy heden bint met eenen bant te gader:
En zegen het, dat, eer de zon de Maaght bestraal,
Uit deze twee verrijze een jonge *Jan de Waal*,
Of een *Hinlopen*, die zijn oudren zy gegeven
Ten zoeten troost en hope en kortswijle in dit leven;
Die, zijner oudren beelt, oock in den lesten dagh
En zalige ure, in vre hun oogen luicken magh.
Zoo sprackze naulix en verbont dees echtgenoten;
Of 'k zagh, als in 't verschiet, de bruiloftzaal ontsloten.
De Bruigom trat voor uit: zijn ega volghde hem.
De speelnoots, daar te feest genoot, haar schelle stem
Verhieven orgelzoet. Elck zweegh, als zy aanvingen
Het vrolick paar te lief den echtlof toe te zingen.

66 *De beurten stiert:* de lotgevallen der stervelingen doet verwisselen.

66, 67 Lees: en, door de geheele wereld, de geslachten der menschen zich doet voortplanten.

71 *Eer de zon de Maaght bestraal:* eer de zon in het hemelteeken *virgo* verschijne, dus: vóór Augustus.

HUWELIJCKS LOF.

OP DE WIJSE: *Si tanto gratioso.*

Lof, lof, sy dees Goddinne,
Die daeg'lijcks 't een geslacht met 't ander strengelt,
En niet door gheyle minne,
Als Venus dee, het bloet der wulpschen menghelt:
Maer redelijck
Soo sedelijck
Kan door haer kracht beweghen,
Die min verachten,
En echtelijck betrachten
's Hemels zeghen.

II.

O Voester-vrouw der vromen,
Door u ist dat noch d' Oudren wort ghegheven
Met juychinghe uytghenomen
Int derde lidt haer blijschap te beleven:
En uyt haer stronck
Staen tot een pronck
Veel stammen, elcks om 't brave,
Die noch op heden
Opweckend d' overleden
Wt den grave.

III.

Wat waert, met d' arme mensche,
Indien hy u ghesellicheyt sou derven?

Huwelijcks lof. Volgens den tekst in het: *Nieu liedt-boeck, Ghenaemt Der Minnaers Harten Jacht, ofte de Groote Amstelredamsche Rommelzoo..... Tot Rotterdam, Voor Philips Jacobsz van Steenwegen.* 1627, bl. 22.

83 *Dees Goddinne:* met deze Godin bedoelt V., gelijk uit vs. 123 blijkt, de *„Huwelijksgodin,"* door de ouden als *Juno pronuba* geëerd, en welke hij voorstelt als tegen de „onkuische en onwettige min" over staande.

87 *Redelijck soo sedelijck:* men lette op de kunstige rijmslagen in regel vijf en acht van ieder couplet aangebracht.

Al hadde hy 's herten wensche
In eensaemheyt hy quijnende moest sterven:
De goude torts
Des daeghs sou korts
Vergheefs op onse daken
Soo helder lichten,
Noch menschen aenghesichten
Meer vermaecken.

IV.

Of soomen in u stede
Vrouw Venus smoocke alleen met wieroockvyeren,
De menschelijcke zede
Antwoorde flucx 't ghebruyck der wilde dieren,
En elck sou boos
Heel wetteloos
U dorpels gaen ontwijen,
Die vranck en veylich
Betreen, al die nu heyligh
Willen vrijen.

V.

Io, Io Goddinne,
Die in u stoel soo heerlijck zit bepeerelt,
En als een Coninginne
De Scepter draeght van 't reedlijcxst deel der weerelt.
Langh duere u rijck,
Vrou Huwelijck,
Groot worde uwe heerschappije:
Eer langhe doetse
Ontsien ons tegen-voetse,
U partije.

113, 114 d. i.: zoo men alleen aan onkuische liefdedriften gehoor gaf.
130 *Doetse:* om 't rijm, voor *doe ze.*
Ons tegen-voetse: de *'Αφροδίτη πάνδημος, Venus vulgivaga. Tegen-voetse,* 't vr. van *tegenvoeter,* staat hier in den zin van: „zij, met welke wij niets willen te maken hebben, die het tegenovergestelde van de reine huwelijksmin is.

KLINCKERT,

OP DE WONDERLICKE REYSE VANDEN HOORNSCHEN MEYR-MAN

WILLEM CORNELISZ. SCHOUTEN.

Als over *Hooren* blies de faem haer gulden horen,
Hoe *Schouten* d' aerden-kloot op nieus was omgegaen,
Niet als meer and're, door de Straet van Magellaen,
Maer *d'engte van le Mair*, zoo iemand dee te voren:
Nu is sprack *Ferdinand* mijn eeren-krans verloren:
Draeck vyer en vlam uitspoogh, en Thomas zaghmen staen
Versuft door wangeloof; van *Noord* sprack wel beraen,
T' is oly in het vier om nae yet nieuws te sporen.
En *Speilberg* naulijcx noch 't gherucht en quam verrasschen:
Nu legghen (riep hy) al mijn spillen in der asschen!
O *Magellaen!* vaert wel, *Draeck, Candisch, Olivier,*
En *Speilberg,* die tot noch gheweest zijt trouwe mackers,
T' is heel met ons ghedaen, de *Schout* komt met zijn rackers,
Flucx jongens op een zy, en packt u wech van hier.

Klinckert op de reyse van W. C. Schouten. Volgens den tekst in: *Journal ofte Beschryvinghe van de wonderlicke reyse, ghedaen door Willem Cornelisz Schouten van Hoorn, in de Jaren* 1615. 1616. *en* 1617. *t' Amsterdam, By Willem Jansz. op 't water inde Sonnewyser.* 1618. 4°.

Willem Cornelisz. Schouten, omstreeks 1580 te Hoorn geboren, deed verschillende reizen naar Oost-Indië en vergezelde le Maire op diens tocht tot ontdekking van een weg om Zuid-Amerika heen, waar hij voor de eerste maal kaap Hoorn omzeilde. Hij overleed op reis in 1625 aan de kust vanMadagascar.

Meyr-man voor zeeman.
1 *Blies .... haer gulden horen:* met haar gulden horen verkondigde.
5 *Ferdinand:* Ferdinand Magellaan, die een eeuw te voren de Zeestraat ontdekt had, welke naar zijn naam is genoemd.
6 *Draeck .... Thomas:* Francis Drake en Thomas Candish of Cavendish, Engelsche zee-reizigers, beroemd door hun tochten en ontdekkingen, in de laatste helft der zestiende eeuw gedaan.
11 *Olivier:* Olivier van Noort, van wien vs. 7 gesproken is.
12 *Speilberg:* Joris van Spilberg.
13 *Schout* voor Schouten, met wiens naam hier, evenals vroeger met die der overige zee-ontdekkers, naar den smaak van die dagen meer of min gelukkig gespeeld wordt.

HOLLANTSCHE TRANSFORMATIE.

Gommer en *Armijn* te Hoof
Dongen om het recht Geloof.

Hollantsche Transformatie. Afgedrukt volgens den tekst onder de prent in grootfolio, waarvan hier eene reproductie is gegeven. (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 739.)

Dit gedicht, dat ook met den titel: „Op de weeg-schael" herdrukt is, wordt door G. Brandt in zijne uitgave van Vondels *Poëzy* (1682) op het jaar 1618 gesteld. Die opgave is m. i. zeer waarschijnlijk, omdat het gedicht blijkbaar geschreven is onder den indruk van Oldenbarnevelts gevangenneming (28 Augustus 1618).

1 *Gommer en Armijn:* Franciscus Gomarus, geb. te Brugge in 1564, gest. in 1641, werd in 1594 hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden, alwaar hij

Yders ingebracht bescheyt
In de weegh-schael wert geleyt.
Doctor *Gommer* arme knecht
Haddet met den eersten slecht;
Mits den schranderen *Armijn*
Tegen *Beza* en *Calvijn*
Ley den Rock van d' Advocaet,
En de Kussens van den Raet,
En het breyn dat geensins scheen
Ydel van gesonde reên.
Brieven die vermelden plat
't Heyligh Recht van elcke Stadt.
Gommer sach vast heen en gins,
Tot zoo langh mijn Heer de Prins
Gommers zijd' (die boven hing)
Troosten met zijn stale Kling,
Die zoo swaer was van gewicht,
Dat al 't ander viel te licht.
Doen aen-bad elck *Gommers* Pop,
En *Armijn* die kreegh de schop.

zich hevig verzette tegen de aanstelling van Arminius tot zijn ambtgenoot. Hij voerde met dezen, na diens aanstelling, hevige en langdurige twisten over de leer der praedestinatie.

Jacobus Arminius, geb. te Oudewater in 1560, gest. 19 October 1609 te Leiden, werd in 1602 in de plaats van Franciscus Junius tot hoogleeraar te Leiden benoemd, waar hij in voortdurenden strijd leefde met zijn ambtgenoot Gomarus.

De aanhangers hunner leerstellingen vormden de partijen der Remonstranten en Contra-Remonstranten.

13 *Plat:* kortweg.

16 *De Prins:* Prins Maurits, die de zijde van de Contra-Remonstranten hield.

HET STOCKSKE

VAN

JOAN VAN OLDENBARNEVELT,

VADER DES VADERLANTS.

Myn wensch behoede u onverrot,
O STOCK en stut, die, geen' verrader,
Maer 's vrydoms stut en Hollants Vader
Gestut hebt, op dat wreet schavot;
Toen hy voor't bloedigh zwaert most knielen,
Veroordeelt, als een Seneka,
Door Neroos haet en ongena,
Tot droefenis der braefste zielen.
Ghy zult noch, jaeren achter een,
Den uitgangk van dien Helt getuigen:
En hoe Gewelt het Recht dorf buigen,
Tot smaet der onderdruckte steên.
Hoe dickwyl streckt ghy onder 't stappen
Naer 't hof der Staeten stadigh aen
Hem voor een derden voet in 't gaen,
En klimmen op de hooge trappen;
Als hy, belast van ouderdom,
Papier en schriften, overleende,
En onder 't lastigh lantspack steende!

Het Stockske van J. van Oldenbarnevelt. Volgens den tekst van Vondels handschrift, waarvan een facsimile hierbij gevoegd is.

Het is niet zeker of dit gedicht in dezen tijd (1619) gemaakt is. Daar het in 1658 in *Apollos Harp* voor het eerst gedrukt werd, is de mogelijkheid niet uitgesloten dat Vondel eerst in veel later tijd bij het zien van deze reliquie van den Landsadvocaat, dit gedicht vervaardigde.

Ook van de hier volgende gedichten op Oldenbarnevelt staat evenmin het jaartal vast. Het is waarschijnlijk dat ze in 1619 onder den indruk der tragische gebeurtenissen zijn geschreven; maar evenzeer is het niet onmogelijk, dat ze eerst na Maurits' dood (1625) op het papier zijn gesteld. Daar ze eigenaardig bij elkaar behooren, plaats ik ze hier achter elkaar.

6 *Seneka.* Men weet, dat Seneca de leermeester van Keizer Nero was geweest en naderhand door hem zonder oorzaak ter dood veroordeeld werd.

10 *Den uitgangk:* den dood.

18 *Overleende:* overhelde, krom ging naar de eene of andere zijde.

Wie ging, zoo krom gebuckt, noit krom!
Ghy ruste van uw trouwe plichten,
Na 'et rusten van dien ouden stock,
Geknot door 's bloetraets bittren wrock:
Nu stut en styft ghy noch myn dichten.

20 *Wie ging, zoo krom gebuckt, noit krom: krom gaan,* of *kromme gangen gaan.* Verkeerde, slinksche handelingen plegen.

21 *Ghy:* altijd de *stok.*

22 *Dien ouden stock:* Oldenbarnevelt zelf.

OP BARNEVELT.

Dit 's Grootvaâr, van wiens deugd geen eeuwen zullen zwijgen,
Hij deê zijn Rechters zelfs het hair te berge stijgen,
Toen hij ter vierschaar quam al even wel gemoed;
Zijn Vijand dronk de dood aan zijn onschuldig bloed.

Op Barnevelt. Dit bijschrift op de afbeelding van Oldenbarnevelt is afgedrukt volgens den tekst in *Bloemkrans van Versch. Gedichten,* 1659, bl. 27.

GESPRECK OP HET GRAF
VAN
WIJLEN DEN HEERE
JOAN VAN OLDENBARNEVELT.

VREEMDELINGH. KERCKGALM.

VR. Wie luystren om de vraegh eens Vreemdelinghs te hooren?
K. Ooren.
VR. Wie stopt 's Lants Voorspraeck hier den mont met [desen steen?
K. Een.
VR. Mauritius? Wat kon den Lantvooght dus verstooren?
K. Tooren.
VR. Zoo heeft hy om verraedt hem 't leven afgesneên?
K. Neen.

Gespreck op het Graf van wijlen J. van Oldenbarnevelt. Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 756).

HET ST[illegible]CKSKE

van

Joan van Oldenbarnevelt;

Vader des Vaderlants,

[illegible] u onbekent,

O STOCK en stut, die, geen verraeder,
Maer 's Vrydoms stut en Hollants vader
Gestut hebt, [illegible] wiert gehaelt;
Toen hy voor 't ee[illegible] swaert most [illegible],
Verwoedelijck, als dees Seneka,
Door Nero's haet en ongena,
Tot droefenis der braefste zielen.
Gy zult noch, [illegible],
Des uitgangh van dien Helt getuigen,
En hoe Geweld het Recht dee buigen;
Tot smart der onderdruckte stâen
[illegible]
Maer 't [illegible]
[illegible]
En [illegible]:
Als gy [illegible] onderkeen,
[illegible] en schriften, [illegible],
En onder 't lastigh [illegible] stande!
Wie ging, zoo krom gebuckt, wit [illegible]!
Gy rustte van uw trouwe pleghten,
Maer rusten van dien ouden stock,
Gekrenkt door 's [illegible]:
Nu stut en stijft gy [illegible] dichten.

J. V. Vondel

VR. Was 't om de Vryheydt dan met kracht op 't hert te treden?
K. Reden.
VR. Wat mist al 't Vaderlandt by 't korten van dien draet?
K. Raet.
VR. En brack men meer dan 't Recht der vrygevochte Steden?
K. Eden.
VR. Wat baert dit, nu elck voelt hoe veel sijn doot ons schaet?
K. Haet.
VR. Wat moet men doen die met den Dwinghlant 't samen-zweeren?
K. Weeren.
VR. Zou dan hun hooghmoedt haest verwelcken, als het gras?
K. Ras.
VR. Wat zal men Barnevelt, die 't juck socht af te keeren?
K. Eeren.
VR. Wat wort de Dwingelandt, die 't Recht te machtigh was?
K. As.

HEER JAN VAN OLDENBARNEVELT.
ANAGRAMMA
BEWAERDEN HOLLANT IN EEREN.

GEUSE VESPER
OF
SIECKEN-TROOST,*
VOOR
DE VIERENTWINTIGH.

OP DE WIJSE: *Brande Partinice.*

I.

Hadt hy Hollandt dan ghedragen,
Onder 't hart,

Geuse Vesper of Siecken-troost voor de vierentwintigh. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 747).

Tegen dit gedicht verscheen een „Antwoord", dat in de Bijlagen aan het einde van dit deeltje is afgedrukt.

*) *Geuse Vesper of Siecken-troost.* Om dezen eenigszins zonderlingen titel wel te verstaan, moet men zich voorstellen, dat, naar de meening des dichters, de Rechters, van het doodvonnis over Oldenbarnevelt uitgesproken,

AFBEELDING DER IUSTITIE GESCHIET DEN XIII MAY 1619 AEN IAN VAN OLDENBARNEVELT GEWESENE ADVOCAET VAN HOLLANT

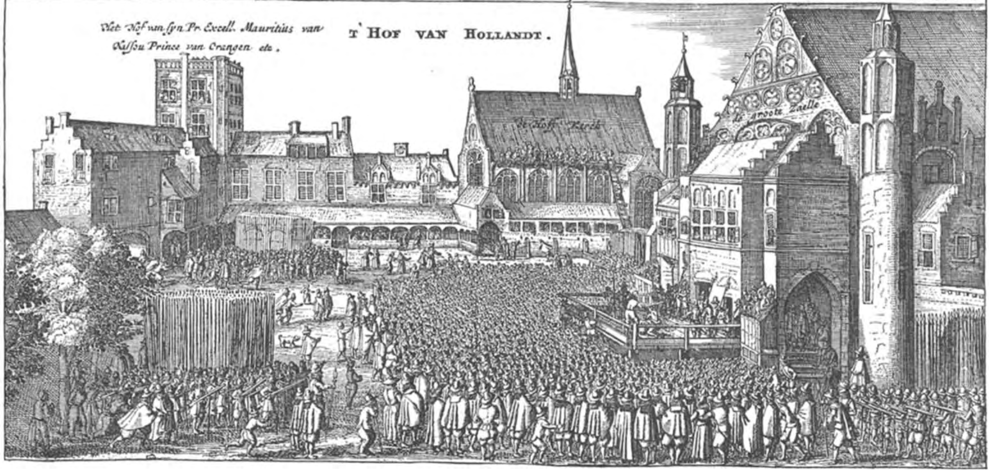

Tot sijn afgeleefde dagen,
Met veel smart,
Om 't meyneedigh swaert te laven,
Met sijn bloet,
En te mesten kray en raven,
Op sijn goet?

II.

Maer, waerom den hals ghekorven?
Want sijn bloet
Was in d'aders schier verstorven:
In sijn goet
Vontmen noyt de Pistoletten
Van 't verraet,
Wtghestroyt, om scharp te wetten
's Vollecks haet.

III.

Gierrigheyt en wreetheyt beyde,
Die het swaert
Grimmigh ruckten uyt der scheyde,
Nu bedaert,
Suchten: Wat kan ons vernoegen
Goet en bloet?
Och, hoe knaecht een eeuwigh wroegen
Ons ghemoedt!

IV.

Weest te vreen, haelt Predikanten,
West en Oost:

berouw en wroeging gevoelen en vergeefs hun gemoedsknagingen zoeken te stillen. Vondel neemt nu de rol van ziekentrooster op zich; doch inderdaad, om hen hun vergrijp nog dieper te doen inzien, en hij luidt als 't ware de vesperklok, om hun geweten, voor zooverre het nog slapen mocht, wakker te maken.

7 *Kray en raven:* toespeling op de zwart getabberde Predikanten, of andere vijanden van den Advocaat, die, naar Vondels meening, uit diens verbeurd verklaarde nalatenschap mildelijk beschonken werden.

15 *Wtghestroyt:* men leze: „*'t verraet,* waarvan de valsche beschuldiging tegen hem was *uitgestrooid,* om," enz.

Gaet en soeckt by Dortsche santen
  Heyl en troost;
't Is vergeefs, de Heer koomt kloppen,
  Met sijn Woort.
Niemandt kan de wellen stoppen
  Van die Moort.

BESLUYT.

Spiegelt, spiegelt u dan echter,
  Wie ghy zijt:
Vreest den worm, die desen rechter
  't Hart afbijt.
Schent uw' handen aen geen Vaders,
  Dol van haet.
Scheldt gheen Vroomen voor verraders
  Van den staet.

33 *Echter:* later, naderhand.
38, 39 Lees: schent, dol van haet, uw' handen, enz.

KRACHTELOOSE PAEPENBLIXEM,

TOEGEEYGENT

LAMOTIUS EN WALLAEUS,

BIECHTVADERS *) VAN HEER

JOHAN VAN OLDENBARNEVELT.

De Goden hadden Bogerman den blixem betrout,
Om die tegen ontucht heyligh te gebruycken:
  Die schynheyligen Engel werdt hier op stout,
En schon al d'edelste vruchten, en vroomste struycken:

Krachteloose Paepenblixem. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano. (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 748).

*) *Biechtvaders:* oneigenlijke benaming der predikanten, die den Raadpensionaris in zijn uiterste uur bijstonden.

1 *De Goden:* waarschijnlijk worden hiermede bedoeld de Leden van de Synode, die Bogerman tot hun voorzitter verkozen.
2 *Ontucht:* ketterij, afval.

Ja hy dreychde de Zeegoden selfs te doen duycken:
Dies sy hem ontwapenden door een wettich besluyt.
Doen behiel hy geen heylichdom als leege kannen en
[kruycken.
Hy stofte of syn ban-blixem, maer de kracht wasser uyt,
En hoochst waenende te vliegen besweecken syn vleugelen.
Nu streckt hy maer een moolick voor slechte veugelen.

5 *De Zeegoden:* de Landschap-Synode van Friesland, die in 1619 een besluit nam tot afzetting van Bogerman, waaraan echter geen gevolg werd gegeven. Zie BRANDT, *Historie der Reformatie,* IV. bl. 17.

10 *Een moolick:* een pop, hoedanige men in moestuinen en boomgaarden plaatst om vogels af te schrikken.

T'SAMENSPRAECK.

PHOCION.

Ick waer de weergae, die in oorloog en in vreede
Mijn goet, mijn bloet, ten dienst van 't Vaderlant bestede,
Heb op mijn onverdient geladen al den haet,
Gelijck als gy nu doet, van 't volck en van den Raet,
Die myn verdoemden, als verrader, en het leven
Benamen, belgt u, dat u mede wort gegeven
Het selfde loon, voor onbeloonlijcke deucht?

t' Samenspraeck. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poesy. Het tweede deel. Den tweeden druck verbetert en vermeerdert,* 1647, bl. 188.

PHOCION. Al wie geen vreemdeling is in de oude geschiedenis, weet dat Phocion, na als Veldheer en Staatsman aan zijn Atheensche medeburgers de uitnemendste diensten bewezen te hebben, op zijn tachtigste jaar valschelijk beschuldigd van met den vijand te heulen, en door de wufte Atheners ter dood veroordeeld werd: ofschoon zij spoedig daarna zijn gedachtenis van blaam zuiverden en hem standbeelden oprichtten.

4 *Gy* — Oldenbarnevelt, de „vader des Vaderlants", die hier wordt toegesproken.

PA. PA.

'tIs aller vromen tal, ô Phocion! een vreucht,
Te weten, dat ick my heb eeuwich soo gequeten,
Dat myn benijders selfs niet te bewijsen weten,
Dat na verradery of diergelijcke lucht,
Al stroyt de leugen by een yder dat gerucht.
Door nijt ben ick gedoot, in 't uyt-eynde van mijn Jaren,
Van luy die speet, dat sy, dat ick was, niet en waren,
Dat 's vroom; des eerloost my geen eereloose doodt.

SENEKA.

Hy dooden u dien gy gequeeckt had in u schoot;
Des onser Zielen twee, men qualijck onderscheyden
Soud' kunnen, het en dee 't verschil dat tusschen beyden
De Neroos is, 't waer dat ick twijffelde by my,
Of gy mocht wesen ick, of ick mocht wesen gy,
Soo lijck zyn wy elkaer, aen daden veel en woorden:
Dan 't onderscheyt is dit, dat mijnen Nero moorden
De Moeder van syn vleesch, u Nero dee veel meer
Want hy vermoorden U, de Vader van syn eer.

PA. PA: *Pater patriae,* vader des vaderlands.

11 *Lucht* is hier de 3de p. enk. van 't w. w. *luchten,* „rieken".

14, 15 De zin is: door hen, wien 't speet, dat zij niet vroom waren, gelijk ik was. SENEKA. De leermeester van Nero, die door den dwingeland ter dood werd veroordeeld.

16 *Hy:* Prins Maurits.

18 *Het en dee:* deed het niet.

22, 23 *Mijnen Nero moorden de Moeder van syn vleesch:* Nero deed namelijk zijn moeder Agrippina ter dood brengen.

24 *De Vader van syn eer:* het was namelijk vooral aan de bemoeiingen van Oldenbarnevelt, dat Maurits, toen Leycester in 't land verwacht werd, zijn verheffing tot Stadhouder van Holland te danken had.

SUR L'ADMIRABLE NAVIGATION

DE

GUILLAUME SCHOUTEN.

Natif de Hoorn.

EPIGRAMME.

Ce *Thiphys* baptizant les *Tritons* jamais veus,
Et rendant tousiours mieux nous *l' Inde* tributaire
Sur l' autel de *Neptune* or a payé ses voeux,
Et s'est fait immortel dans l'estroit de *le Maire.*

AUTRE.

L'Estroict de *Magellan*, menaçant de naufrage
Nos Nefs, à deux costez emmuré de Rochers,
Mettez or en oubli, car d'un plus seur passage,
Est *Schouten* porte-clef, pour vaguer l'univers.

Sur l'admirable navigation de G. Schouten. Afgedrukt volgens den tekst in 't *Journal ou Description du merveilleux voyage de Guillaume Schouten.* Amst. Jan Jansen. 1619.

Reeds vroeger, in 1618 (zie boven bl. 11), heeft Vondel op de Hollandsche uitgave van deze reisbeschrijving een klinkert gedicht.

OP DE BOETEN BETAELT

DOOR DEN HEER

PETER SCHRIJVER,

VOOR HET BYSCHRIFT GESTELT OP D'AFBEELDINGE

VAN DEN HEER

ROMBOUT HOOGERBEETS,

Pensionaris van Leiden.

Wie zag meer leeds
Aan Hoogerbeets
Als Schrijver, onze Martiaal?

Op de boeten betaelt door Peter Schrijver. Volgens den tekst in *Bloemkrans van Versch. Gedichten.* 1659, bl. 35.

Die, (doe 't Schavot
Den ouden Strot
Zag sneven, door 't schendig staal,
Doe wraak de harten kookte,
En 't heilig bloed noch rookte),
Tot roem van *Rombout*, Horens licht,
Sprak in des Dwing'lands aangezicht:
Is dit het loon der Helden?
Is dit de deugd vergelden?
Wie vond van inborst vromer Man?
Dat woord ontstelde den Tiran,
Het klonk tot in den Kerker.
Den lijder wierd veel sterker,
Vermits doe elk een tong ontbrak
Ons' Schrijvers spitse Penne sprak.

De aanleiding tot dit gedicht is de volgende: In 1619 werd door Govert Basson een portret van Hoogerbeets met een Latijnsch bijschrift van P. Scriverius (Schrijver) uitgegeven. Door de Staten van Holland en West-Friesland daartoe aangezocht, ontboden Burgemeesteren van Leiden den drukker (8 Maart 1619). Hij bekende alles en wees Petrus Scriverius aan als de maker van het gedicht. Ook deze erkende zijn werk. Daarop werd den Officier gelast tegen beiden te procedeeren, terwijl de koperen plaat (die thans in het Stedelijk Museum te Leiden berust) en de aanwezige afdrukken ten Stadhuize werden gebracht.

Scriverius en Basson werden veroordeeld elk tot een boete van tweehonderd gulden. De boete van eerstgenoemde werd betaald met hetgeen een aantal in beslag genomen boeken bij openbaren verkoop opbrachten. Zie hiervan nader in BRANDT'S *Historie van de Rechtspleging*, *Rott.* 1708, bl. 59.

OP DE GEBOORTE
VAN ONZE HOLLANDSCHE SAPPHO,
ANNA ROEMERS.

Als 't heiligh Noodgeheim wat seldsaams ons wou jonnen,
En saligen onse eeuw, doen quam in 't licht der sonnen

Op de geboorte van Anna Roemers. Afgedrukt volgens Vondels *Verscheide Gedichten*. 1644, bl. 129.

Het gedicht komt het eerst gedrukt voor in de tweede door Anna bezorgde

1 *Noodgeheym:* noodlot.

Dees kunstrijcke *Anna* wien den hemel had bezint.
Zoo haast de Goden en Godinnen dit vernamen,
Zy met de *Musen* uyt haar hooge zetels quamen
Om te begroeten, en te zegenen het kint.

Zy lagh in 's voesters schoot, en sloegh de tedre lichten
Op d' ommestaanden Rey van blinckendê aangezichten:
Een heilge glans, zoo 't scheen, sweefde om haar edel brein.
De Rey der Hemellien schiep een te sonderlingen
Genoegen, en bestond eenstemmighlijck te zingen,
En heil te wenschen 't kint dat meer was als gemein.

Groeit, songen sy, en bloeit, ontluikt, o bloem der bloemen!
O roem van uwe tijd, daar *Roemer* op mag roemen!
Eer van uws Vaders huis! en pronck van uwe stadt!
Gedurende de lent van uwe onnoosle jaren
Moet u noch leet, noch ramp, noch onspoet wedervaren,
Dien d' hemel opgeleyd heeft als een weerde schat.

De tijdt genaackt, dat om den lofkrans te bejagen,
Ghy noch *Arachne* met u naaldwerck uit zult dagen:
Nature met 't pinceel, graafyzer, kole, en krijt:
Polymnia met zang: *Erato* met uw snaren:
De Schrijvers met uw pen, die in elck een zal baren
Verwondering, als ghy der Schrijvren Phœnix zijt.

uitgave van Roemer Visschers *Zinne-poppen* in 1619 verschenen. Deze uitgaaf heb ik evenwel niet bij den herdruk kunnen volgen.

Het gedicht is van 1619. Zie Dr. N. Beets, *Alle de gedichten van Anna Roemers Visscher* I. bl. 117.

Anna Roemers, de oudste dochter van den dichter Roemer Visscher, was waarschijnlijk in 1583 te Amsterdam geboren.

Zij huwde 11 Februari 1624 met Dominicus Boot van Wesel, geb. in 1585, uit welk huwelijk twee kinderen: Romanus en Johan, bekend zijn. Zij stierf 6 December 1651 te Alkmaar.

3 *Bezint:* bemind.

7 *Lichten:* oogen.

13 *Groeyt, songen sy:* het denkbeeld van dezen Geboortezang is waarschijnlijk door Vondel ontleend aan het *Epithalamium van Peleus en Thetis,* van Catullus, later door Bilderdijk zoo meesterlijk vertaald.

20 *Arachne:* een Atheensche prinses, die beroemd was om haar borduurkunst en door Minerva, omdat zij aan deze de verschuldigde eere niet bewees, of liever nog uit jaloezie, in een spin veranderd werd.

22 *Polymnia:* de muze van het ernstige, godsdienstige gezang.

Der kunstbemindren oogh zal gaan de muren vryen,
Die rijcklijck zijn bekleed met uwe schilderyen:
De spiegelglasen die te cierlijck zijn vermaalt:
De Boecken gestoffeert met duisenderley dingen,
Vol kunst, vol printen, en verscheiden teeckeningen:
De zyde stoffen die gezielt zijn van uw naald.

Maar dit zal 't minste zijn, wanneer de Faam sal loven
Uw rijm, en proze, dat zijn ziel ontfing van boven,
Als *Grotius* verstomt: als *Cats* zoo bril toekijckt:
Als *Hooft* verwondert staat: als *Heyns* met zijnen *Schrijver*
Uw gulde veerzen leest, en d' een uyt grooten yver
By *Pallas*, d' ander u by *Sappho* vergelijckt:

Wanneer ghy met uw dicht verdient de lauwerbladers,
En ciert de *Poppen*, en uitbeeldingen uws Vaders,
Die u in wijsheids School van jongs heeft opgequeeckt.
Wie van uw Spreucken, en uw Rijmen komt t' erkouwen
Zal roepen: dit 's geen maaghd, noch van 't geslacht der [Vrouwen,
't Is *Maro* die hier singt, 't is *Cato* die hier spreeckt.

Wast op geluckigh kind! wast op in goede zeden,
Die van 't verwondren noch zult worden aangebeden,

25 *Der kunstbemindren oogh zal gaen de muren vryen:* het oog der kunstminnaars zal zich begeerig aan de muren hechten.

27 *Spiegelglazen:* roemers. — *Te cierlijck zijn vermaelt:* zeer sierlijk beschilderd zijn.

33 *Bril toekijckt:* bril toekijken, bril kijken, bril zien, eene spreekwijze, die wij bij Vondel en anderen meer dan eens vinden, beteekent zooveel als „op zijn neus kijken, raar opkijken, beteuterd zien”.

34 *Heyns met zijnen Schrijver:* Daniël Heinsius, die met Petrus Scriverius bijzonder bevriend was, door wien ook zijn *Nederduitsche Poëmata* in 1616 zijn uitgegeven. Ook stond Daniël Heinsius met de dochters van Roemer Visscher op niet minder vriendschappelijken voet dan met het meestendeel der uitstekende vernuften van zijn tijd.

38 *En ciert de Poppen,* enz.: haars vaders *Sinnepoppen.*

40 *En uw Rijmen komt t' erkouwen:* en uw rijmen zoo dikwerf herleest, dat hij er geheel van doordrongen is.

42 *Cato:* de schrijver namelijk der vermaarde *disticha.*

44 *Die van 't verwondren noch zult worden aengebeden:* die, door de bewondering, welke gij verwekt, nog zult worden aangebeden.

Vermits uw oordeel, en uytsteeckende verstand.
Wast op geluckigh kind! cieraat van uwe tijden!
Den Hemel u beschut voor al die u benijden.
Wast tot een wonder van het prachtigh Nederland.

Zoo eyndighde de groet, en zegeningh der Goden,
Die haar geschencken mild de jonge vrucht aanboden,
En met een hemelsch spoock verdwenen uyt 't gezicht.
De spruit nam toe, en hoe zy meer bestond te bloeyen,
Te meer de wijsheit met haar jaren scheen te groeyen,
En 't geen eerst minder was dat wierd een grooter licht.

Ten lange lesten moet de nijd nu zelf belyen
Dat in haar zijn vervult der Goden prophecyen,
Dat 's Hemels schatten zijn te recht aan haar besteed.
Geestrijcke Jonckvrouwe, O wat zullen wy u wyen!
De Nymphen van ons Y haar in uwe eer verblyen,
En staan tot uwen dienst wilveerdigh en bereed.

Maar uitgelesen Maaghd! vermids der grooten gunsten,
En 's levens ydelheid verdwijnt met alle kunsten,
Vergaapt u niet aan 't geen dat schielick zal vergaan.
Wilt met uw schrandre geest niet hier beneden marren,
Maar altijt hooger gaan, en zweven na de starren,
En Hemelwaarts 't gezicht als een *Sibylla* slaan.

50 *De jonge vrucht:* de jonge spruit.
64 *Marren:* toeven, talmen.
66 De zin is: en, als een Sybille, of waarzegster, de geheimen der hemelsche dingen ontraadselen.

HIERUSALEM VERWOEST.

TREURSPEL.

DEN JODEN TOT NAEDENCKEN,

DEN CHRISTENEN TOT WAERSCHOUWINGH

ALS OP HET TOONEEL VOORGESTELT.

Mat. XXIII.
Siet uw Huys word u woest gelaten.

VIRG. *in Æneas I. Boeck.*
Hier zyn de tranen van ons smert,
En d' ongevallen roeren 't hert.

AEN MIJN BROEDER

OP HET

TREURSPEL DER JODEN.

KLINCKERT.

Euripides die heeft d'aenschouwers langh voorhenen
Ten oogen eenen vloed van Peerlen uytgedruckt,
Als Hecuba bedroeft uyt haren throon geruckt
Beschreyde Troijens val met zuchten en met stenen:

Maer ghy, o Broeder! der Hierosolymitanen
Droef Treurspel ons vernieuwt, en klaeghelijcke moord,
Hoe deerlijck Titus heeft Jerusalem verstoort:
Om wien de vyand zich niet spenen kost van tranen.

Een wreed Barbarisch hert moet schricken als 't verstaet
Hoe Sions Heerlijckheyd, en pracht te gronde gaet:
Hoe Salomons gebouw met zijn vergulde daken,

De maghtighste Pilaer van't vruchtbaer Joodsche land
Is omgeworpen: hoe eens Moeders eygen hand
Haer teeder kind uyt nood gaet tot spijsoffer maken.

GUILHELMUS VONDELIUS.

Guilhelmus Vondelius. Vondels jongere broeder, in 1603 geboren, werd 10 Mei 1623 als student in de rechten te Leiden ingeschreven. Hij toonde grooten aanleg, zoo zelfs dat Vondel hem boven zich stelde. Na een reis naar Italië, overleed hij in Januari 1628 te Amsterdam, waar hij den 12 van die maand in de Oude Kerk begraven werd.

3 *Hecuba:* in het Treurspel de *Troades,* later door Vondel vertaald en uitgegeven onder den naam van *de Amsteldamsche Hecuba.*
7 *Verstoort:* verwoest.
8 *Om wien:* nam. Jeruzalem.
14 *Tot spijsoffer maken:* opofferen om als spijze te nuttigen.

DEN ERENTFESTEN, ACHTBAREN, WYZEN EN VOORZIENIGEN HEERE

CORNELIS PIETERSZ. HOOFD,

RAED, EN OUWD BURGERMEESTER

DER

OM DES WEERELDS OMMELOOP WYD BEROEMDE KOOPSTAD AMSTELREDAM.

MIJN HEERE,

Wanneer de heylige Paulus den Christgeloovigen vermaent te bidden voor Koningen en alle die in macht en hoogheyd gestelt zijn, op dat wy een gerustig en stil leven mogen leyden in alle Godzaligheyd en eerbaerheyd: zoo leert hy ons al stilzwygende hoe wy wyze en vrome Overheden behooren met eerbiedigheyd te omhelzen [1]) als eenen grooten zegen Godes en fonteyne waer door allerhande heyl en welvaren ons bequamelijck [2]) toevloeyt: want gelijck een treffelijck Philosooph zeght: *ubi præses fuerit Philosophus, ibi civitas erit felix. die Stad zal geluckigh zijn daer de Overheyd wijsheyd zal naespoo-*

Cornelis Pietersz. Hoofd, oudste zoon van Pieter Willemsz. Hooft en Jannetje Boricks van Wormer, Hendricksdr., geb. te Amsterdam in 1547, werd in 1582 Schepen, in 1584 Raad en in 1588 Burgemeester van Amsterdam. Uit zijn huwelijk met Anna Jacobsdr. Blauw (24 Nov. 1578) werden zeven kinderen geboren, van welke de oudste Pieter de bekende dichter was. Hooft overleed in Januari 1626, bij welke gelegenheid Vondel een lijkdicht op hem maakte.

Het treurspel Hierusalem verwoest is hier afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1620 bij Dirck Pietersz. Pers te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* nº. 91.)

---

1) *Omhelzen:* met liefde en eerbiedenis ontvangen.

2) *Bequamelijck:* geleidelijk.

ren. De proeve hier van hebben wy naest eenige jaren [1]) herwaerts gehad in deze onze vereenighde Nederlanden, die met de hulpe des Alderhooghsten zoo vele gevaren geluckighlijck zijn voorby gezeylt, door het voorzichtig en wijs beleyd van hare getrouwe en vrome Regeerders, die als zorghvuldige Vaderen voor het welvaren des Vaderlands en des zelfs vryheyd geduyrigh hebben gewaeckt, gebraeckt en alles uytgestaen. De weerdighste vrucht van deze arbeyd is dat vele duyzend verjaeghde menschen in den schoot en het gebied der doorluchtige Heeren Staten gastvry zijn geherberght en lieflijck gekoestert, en die in veylige schaduwe gezeten niet meer hoeven te vreezen de grimmigheyd van die uyt het voorborgh [2]) der Hellen opgedonderde Spaensche Alecto [3]), die drymael haer geslangde perruyck geschud hebbende, met haer fackel het vuyr stack inde mutsaerden [4]) en rijsbossen die de palen en staecken bekleeden waeraen dagelijcx vele vrome Christenen wierden vast gemaeckt, die midden inde vlammen Jesus Christus lof toezingende, hem lijf en ziele opofferden tot eenen zoeten en Godbehaegelijcken reuck. Indien wy ernsthaftigh overwegen de als in het hemde [5]) ontvloden wreedheyd, en wederom de genoten ruste en veyligheyd: gewisselijck wy moeten geperst zijnde van een danckbaer gemoed met de aen strand opgeworpen Æneas uytbarsten en roepen:

O die ghy [6]) neemt alleen van ons Troijaensche gasten
Het leet ter herten en d' ondraeghelijcke lasten:
Die ons, het overschot der Griecken, hier gestrand,
En uytgeput van 't ramp te water en te land,
Noch herberght in uw Stad en huys met rouw bewogen.
O Dido! 't staet noch in ons macht, noch in 't vermogen
Van 't volck van Dardanus [7]), dat over al beroyt

---

[1]) *Naest eenige jaren:* eenige jaren geleden.

[2]) *Voorborgh:* voorportaal. Met *den voorborgh der Hellen* bedoelt V. den kuil bij den Styx, die, volgens Vergilius, de verblijfplaats was der Furiën, *vipereae Stygia de valle Sorores.*

[3]) *Alecto:* een der wraakgodinnen (Furiën).

[4]) *Mutsaerden* of *moetsaerden:* bossen van licht ontvlambare spaanders of takken.

[5]) *Als in het hemde:* de zin is: de wreedheid, die wij, als in het hemd, naakt en van alles beroofd, ontvloden hebben.

[6]) *Die ghy:* gij, die.

[7]) *'t Volck van Dardanus:* de Trojanen.

Dwaelt om den ganschen Kreyts des aerdrijcx wyd verstroyt,
Verschulde danckbaerheyd nae eysch u op te dragen:
De Goon (zoo verre noch een Godheyd schept behagen
In ware Godes vrucht [1]): zoo billyckheyd noch plaets
By ymand heeft, en een gemoed dat zich niet quaeds
Maer 't goed bewust is) 't loon u nae verdienste jonnen [2].
Wat blyder eeuwe heeft u gebracht in 't licht der Zonnen!
Wat treff'lycke ouwd'ren u geteelt tot ons gewin!
Zoo langh de mind're vloe'n afloopen Zeewaert in:
Zoo langh de schaed'wen op de bergen gaen en merren [3],
En 's Hemels As geleyd de vloock gewelfde sterren [4],
Zal duren uwen naem en faem met lof en eer,
Het zy wat land my roept, of waerwaerts ick verkeer [5].

Onze E. E. en A. A. Overheden nu in het algemeen voorbygaende en my in het byzonder tot uwe E. wendende: ghy, mijn Heere, hebt met heylzame raden vaecken [6]) dezes Stads en der hooger Heeren Staten vergaderinge bekleed, en uw eygen voordeel te rugge zettende, het gemeene best nae tijds gelegentheyd gevordert en helpen vorderen, zoo dat geen verstandige zich met recht zal belgen dat wy oorzaeck nemen in uwe E. persoon te verheffen en als aen te bidden de zeer heusche en beleefde Regeringe, onder wiens vleugelen [7]) wy zoo gerustmoedigh hebben geschuylt, en den grooten God gedanckt, die over ons had gestelt zoo mildaerdige en bescheyden Goden, de welcke nae het getuyghenisse van eener, die mijn Heer in het gezond oordeel van burgerlijcke zaecken niet ontaerd, zijn

uytblinckende als in 't goud het heldere gesteent.

Daer mangelt dan by de goede ingezetenen niet anders als danckbaerheyd: weshalven om onze beleefde Regeerders in uwe E. persoon nae mijn geringh vermogen een geringh tee-

---

[1]) *Godes vrucht:* Godsvrucht, godvreezendheid.
[2]) *Jonnen:* gunnen.
[3]) *Merren:* marren, verblijven, toeven.
[4]) *En 's Hemels As geleyd de vloock gewelfde sterren:* slechte vertaling van *polus dum sidera pascet,* zoo lang er sterren aan 't gewelf des hemels drijven. *Vloock gewelfde* beteekent *hol* gewelfde.
[5]) *Verkeer:* mij wende, heen trek.
[6]) *Vaecken:* vaak met het bekende adverbiale augment: *en.*
[7]) *Onder wiens vleugelen:* van de Regeering namelijk.

cken van aller ontfangen weldaden erkentenisse [1]) te toonen: zoo offere ick uwe E. dit mijn Treurspel van het verwoeste Hierusalem, of om zoo te spreken mijn tranen uytgestort over den bloedigen ondergangh van het Jodische [2]) volck: en dat noch zoo veel te liever, overmids uyt uwe E. lendenen gesproten is die *Groote Apollo* [3]) die onze nederduytsche tale den dagh, en zijn treffelijck geslacht schoonder luyster geeft: en wiens gulde rymen in het voorhoofd van aenzienelijcke Stads gebouwen kunstigh gegraveert, en inde Kercken boven de tomben met goude letteren in gladde toetsteen uytblincken, en de voorbygangers al verbaest ophouden. Ontfangt dan, mijn Heere, deze mijn geringe danck en schuldoffer, meer ziende op den wille als het kleyn vermogen, en bereyckt, o wyze gryze en landnutte Raedsheer [4]), Nestors statige en veeljarige ouderdom ten goeden van ons gemeen beste. t' Amstelredam dezen 20. van Loumaend. 1620.

Uwe E. en A. gants onderdanige

J. V. VONDELEN.

---

1) *Van aller ontfangen weldaden erkentenisse:* Latijnsche constructie voor „van erkentenisse (voor of) van alle ontvangen weldaden."

2) *Jodische:* thans: Joodsche.

3) *Groote Apollo:* de dichter Pieter Cornelisz. Hooft.

4) *Landnutte Raedsheer:* Raadsheer, die den lande nuttig zijt.

AENDEN

GEDICHTLIEVENDEN LEZER.

Dat de Alderhooghste van het onmenschelijck bloedvergieten eenen afkeer heeft, zulcx hebben oock de blinde Heydenen eenighsins gedroomt en gevoelt; want zy ontzagen den altaren, en den dingen die zy heyligh schatten te genaecken met handen of kleederen die besprenckelt waren met beesten of menschen bloed. Dit geeft *Virgilius* door zynen vluchtenden *Æneas* eendeels te kennen daer hy hem doet spreken:

Wilt, Vader, kuysche ving'ren aen
d' Huysvaderlijcke Goden [1]) slaen.
't Waer my een schandvleck rechtevoort [2])
Die, nu ick uyt zoo versche moord,
En zulcken slachtingh koom gevloon,
Te roeren [3]), eer ick reyn en schoon
Heb afgewasschen 't laeuwe bloed
In 't water van een frissche vloed.

En Homerus door zynen strydbaren Hector:

't En past niet datme God Juppijn
Met onreyne handen offert wijn:
De schaemt' verbiedme. nu 't gemoed
Van menschenslachten en van't bloed
Ontsteld is, voor den Goden luyd
Te storten mijn gebeden uyt.

en gewisselijck God de Heere schijnt hier in bynae met zich zelven te stryden wanneer hy den Koningh David, die voor-

---

[1]) *D' Huysvaderlijcke Goden:* de huisgoden.
[2]) *Rechtevoort:* dadelijk, terstond, op den slag.
[3]) *Te roeren:* aan te roeren.

genomen hadde hem een huys te timmeren, aldus aenspreeckt: *Ghy en zult mynen name geen huys bouwen, want ghy zyt een Kryghsman en hebt bloed vergoten.* Hier uyt vloeyt dan niet als te krachtiger, gelijck oock de Koninghlijcke Propheet leert, *dat de dood der Heyligen weerd gehouden is voor den Heere:* het welck oock betuyght werd door de schrickelycke oordeelen Gods gevelt over de Tyrannen die zijn volck verdruckten, en haer handen in het bloed der Rechtveerdigen verwden. Hoewel dit den Joden zoo uyt de wet en Propheten als andersins overvloedigh bekent was, nochtans hebben zy haer niet ontzien Gods Propheten en zendboden te dooden en te steenigen, gelijck de Heere Christus henluyden zulcx in het Evangelie voorwerpt [1]), alle welcke zonden en grouwelen zy ten lesten hebben opgehoopt met het onmenschelijck bloedstorten en kruyssigen vande verschenen Zalighmaker, die, nae Esaias voorzegginge, *doen hy gestraft en gemartelt wierd zynen mond niet opdede, als een lam dat ter slagtbanck geleyd word, en als een schaep dat stom word voor zynen scheerder, en zynen mond niet op en doet,* en die zoo klaeghelijck door den Psalmist uytroept: *Mijn God myn God waerom hebstu my verlaten?* en noch *Ick ben een worm, en geen mensche, eenen spot der lieden, en verachtinge des volcx, alle die my zien sperren den mond op, en schudden den kop.* Maer nae dat nu de Goddelooze menschen haren bloedorstigen moed gekoelt en die afgrysselyckste zonden volbrocht hadden, zoo is de wraecke des rechtveerdigen Rechters hun kort op de hielen geweest, en zy zyn van dagh tot dagh aen alle kanten jammerlyck overvallen als van stormen en plasregens van allerley plagen en ellenden, die eerst met den eyndlijcken en geheelen ondergangh des Jodischen volcx zyn ge-eyndicht: gelyck Josephus [2]), Egesippus en andere Geschichtschryvers daer van op het breedste handelen, en Carolus Langius zulcx zynen Lipsius [3]), kort en geleerdelijck als in een tafel [4]) voor oogen stelt, zegghende: *Laet ons van Judea beginnen dat is van een heyligh land en volck Gods. Ick gae*

---

[1]) *Voorwerpt:* voor de voeten werpt, verwijt.

[2]) *Josephus:* de bekende Joodsche geschiedschrijver Flavius Josephus, geb. 37 n. Chr. te Jeruzalem, st. 93 n. Chr. te Rome.

[3]) *Justus Lipsius,* geb. bij Brussel 18 Oct. 1547, st. 24 April 1606 als hoogleeraar te Leuven.

[4]) *Tafel:* 't Lat. *tabula,* schilderij.

voorby het gene zy in Egypten, en nae haren optocht uyt Egypten geleden hebben: want dat is ons duydelijck genoegh inde heylige boecken naegelaten: ick kome tot de zwaerste en tot die gene die als aen haer uytvaert behooren. Het welck ick best elck in het byzonder als met een register zal verklaren. Zy hebben dan met het in en uytlandsche oorloogh dit uytgestaen:

Voor eerst zijnder te Jerusalem door het bevel van Florus gedood zes honderd en dartigh.

Te Cesarien op een tijd vande inwoonders uyt haet van het volck en de Godsdienst twintich duyzend.

Te Scythopolen, een stad in Syrien, darthien duyzend.

Te Ascalon in Palestynen oock vande inwoonderen twee duyzend vijf honderd.

Te Ptolemaïde van gelijcken twee duyzend.

Te Alexandrien in Egypten onder de voogdije van Tiberius en Alexander vijftigh duyzend.

Te Damascus thien duyzend.

En dit alles heeft zich als door een beroerte en oploop toegedragen: en daer nae met een wettelijck en openbaer oorloogh vande Romeynen:

Joppe ingenomen wezende, zijnder van Cesius Florus verslagen acht duyzend vier honderd.

Op zekeren bergh Cabulon twee duyzend.

Inde slagh by Ascalon thien duyzend.

Wederom door verraed acht duyzend.

Te Aphaca als het ingenomen was vijfthien duyzend.

Op den bergh Garizim zijnder verslagen elf duyzend vijf honderd.

Te Jotapata, daer Josephus zelf was, ontrent dartigh duyzend.

Joppe andermael ingenomen wezende, zoo zijnder verdroncken vier duyzend en twee honderd.

In Taricheen zijnder verslagen zes duyzend vijf honderd.

Te Gamalien, zoo verslagen, als die haer zelf vande steylte wierpen negen duyzend. En daer is in die Stad niet een mensch behouden gebleven, als twee vrouwen wezende gezusters.

Giscala verlaten wezende, zijnder in het vluchten gedood twee duyzend en zoo vrouwen als kinderen gevangen dry duyzend.

Van Gadarensers zijnder verslagen darthien duyzend, en gevangen twee duyzend twee honderd, behalven die in ontallijcke menighte inde rivier gesprongen zijn.

Inde Dorpen van Idumea zijnder verslagen thien duyzend.

Te Gerasien duyzend.

Te Macherunten duyzend twee honderd.

In het bosch van Jardes dry duyzend.

In het Kasteel Massada, die haer zelven hebben gedood negen honderd zestigh.

Te Cyrenen zijnder van Catulus de Landvooghd verslagen dry duyzend.

Maer gedurende de belegeringe, zijnder inde Stad Hierusalem zelf gestorven, en verslagen thienmael honderd duyzend, en gevangen zeven en negentigh duyzend.

Dit getal beloopt, behalven ontellijcke die achtergelaten zijn, twelfmael honderd en veertigh duyzend. Wat zeghdy Lipsius? slady hier over uwe oogen nederwaerts? heftze liever op: en schroomt niet met my, de veeljarige oorloogen van gants Christenrijck met de nederlage van dit eenige volck te gelijcken: maer hoe kleynen stucxken lands en hoop volcx is dat geweest ten aenzien van geheel Europa? Dus verre uyt Lipsius.

Daer zien wy wat het kost den Vorst des levens te dooden en het bloed, dat genoeghzaem is tot een ranssoen voor des geheelen weerelds zonden, op zoo geringe weerdije te stellen. Met de aendachtige ouwdvader Hieronymus mogen wy van Jerusalem spreken: *Fame perit, ante quàm gladio. De Stad vergaet eer door honger als door het zweerd.* En liever, als een volkomen verhael te doen vande ellenden, die gedurende de belegeringe voorgevallen zijn, willen wy, ons daer over verwonderende, met den Poeet [1]) roepen:

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora perque domos, & religiosa deorum
Limina.

Dat is:

Wie zal de lijcken, wie de ne'erlage ons verklaren
Van die vervloeckte nacht? of konnen evenaren

[1]) *Den Poeet:* t. w. Vergilius in het tweede boek van zijn *Aeneas.*

Met tranen al het leet? die ouwde Stad die stond,
En had zoo langh 't gezagh, stort plotzelingh te grond.
Veel olick [1]) volckxken men alsins ter ne'er doet stromp'len,
Langhs straet, in huys, en op der Goon gewyde dromp'len [2]).

Josephus zelf een Jode erkend deze nederlage te zijn een byzondere Goddelijcke wraecke, overmids de Tyrannen te Jerusalem meer door vreeze als nood uyt hare onwinbare vastigheyd weken: en Titus nae het veroveren der Stad zich verwonderende over den geweldigen bouw van torens en muyren, en der steenen hooge groote en behendige te zamenvoeginge zeyde: *gewisselijck God heeft voor ons gestreden, en zelf den Joden uyt zulcke vestingen gedreven, want wat menschen handen of stormgeveerte mocht hier tegen gelden.* Dit word, behalven uyt meer omstandigheden, die wy om de kortheyd voorby gaen, oock hier mede bevestight, overmids zy niet van een onmenschelijck Tyran maer van een goedertieren Prince bestreden zijn, die liever haer behoud als ondergangh zocht, en gehouden wierd voor *de wellust en het vermaeck des menschelijcken geslachts.* Dat dien volgende de Romeynen dit voor een uytnemende overwinningh hebben geacht, blijckt uyt het heerlijcke zegefeest over der Joden nederlage te Romen geviert: alwaer Vespasiaen, Titus en Domitiaen met looverkranssen en purper geçiert de triumphpoorte inreden: daer der Romeynen beelden en afgoden, midsgaders de Arcke des Verbonds, de gouden tafel, Moyses en Äärons roede, vier tempelstylen, de toonbrooden, den gulden kandelaer, de wettafelen, en andere heylighdommen met een wonderbaerlijcke pracht statigh heromme gevoert wierden, en daer de schare vande gevangen Joden dragende de handen op den rug gebonden, en naeckt ten halve lyve hun vyanden een gaepspel [3]) verstreckten, en met haer versmaedheyd der Heydenen staci verheerlijckten. Van deze gehouden zegefeest getuyght noch op huyden te Roome de *Arca triumphalis* of triumphboge staende *in via sacra* boven de Kercke van *S. Maria nova,* opgetrocken van schoone Marmor, en met goud geçiert: inde welcke deze woorden in steen tot een eeuwige geheugenisse uytgehouwen staen:

---

[1]) *Olick:* onaanzienlijk.
[2]) *Dromp'len:* drempels.
[3]) *Gaepspel:* schouwpel, dat men *aangaapt.*

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS DIVO TITO DIVI VESPASIANI FILIO, VESPASIANO AVGVSTO, ET OB VICTORIAM ET PERPETVVM.

De volgende letteren heeft de nydige tijd en gryze ouderdom uytgewischt: oock isser noch een ander schrift aldus:

S. P. Q. R. IMP. TITO, CAES. DIVI VESPASIANI FILIO, VESPASIANO AVGVSTO PON. MAXIMO TRIB. POST. IMP. P. P. PRINCIPI SVO, QVI PRAECEPTIS TRIAE CONSILIISQ. ET AVSPICIIS, GENTEM IVDEORVM DOMVIT, ET VRBEM HIEROSOLYMAM, OMNIBVS ANTE SE DVCIBVS, REGIBVS, GENTIBVS, AVT FRVSTRA PETITAM, AVT OMNINO INTENTA, DELEVIT.

Zoo leegh zijn die gene gedaelt die tot den Hemel en aende sterren verheven waren, een volck dat eertijds met God en de Engelen gemeenschap hadde: zy wien vuyr water aerde en locht ten dienste stonden, zijn alle dingen tegen geweest, en hebben het al tot vyand gehad, en Roome heeft den roem weghgedragen van tot den grond en ondersten wortel toe uytgeroeyt en verdelght te hebben een ouwde Koningh en Priesterlijcke Stad, die nae veel geleden aenvechtingen van haer eerste grondlegginge 2177 jaren hadde gestaen. Onze versmitste [1]) Cunæus magh wel zeggen. *Ita vertuntur subitò cuncta, & omninò natura, quæ ad originem rerum parcè utitur viribus suis, ad ruinam toto impetu venit. alzoo word alles schielijck te gronde gesmeten, en Nature die tot der dingen oorsprongh al heel spaerzaem hare krachten bezight, komt met volle geweld ten bederve,* en de mond der waerheyd voorspelde geen ydele droomen als hy sprack: *Hier zal niet eenen steen op den anderen blyven die niet afgebroken zal worden.* Het overschot der Joden heeft zedert in gedurige ballinghschappen jammerlijck omgezwerft en allerley zwarigheden bloedigh en ellendigh uytgestaen. Zoo de kinderen der voorvaderen misdaed bekenden, zy zouden billijck beklagen dat haer ouwderen riepen: *Zijn bloed zy op ons en onze kinderen.* Want gelyck Prudentius zinght:

---

[1]) *Versmitste:* doorslepene, doortrapte, niet schrandere.

Exilijs vagus huc illuc fluctantibus errat
Iudæus, postquam de patria sede revulsus,
Supplicium pro cæde luit, Christique negati
Sanguine respersus commissa piacula solvit.

Dat is:

De Jood zynde uyt den stoel zyns vaderlands geruckt
Dwaelt vluchtigh [1]) hier en daer in ballinghschap verdruckt,
's Moords straffe draeght, en met 's verzaeckten Christus bloed
Besprenght, zyn misdaed, en begangen [2]) zonde boet.

Niemand hopen wy zal ons leep [3]) en over dweers [4]) aenzien dat wy dit groot treurspel hier wederom als op het tooneel te voorschijn brengen op datmen aenmercke *Gods strengheyd over die gene die gevallen zyn:* aengezien wy hier in als op het spoor naevolgen den heyligen en brandenden yver vande Koninghlijcke harpenaer David, en de Goddelycke dichter Jeremias: van welcke beyde, Deze, in zijn klaeghlieden heeft beweent de verstooringe der stad Gods en des ganschen Koninghrijcx, en de ongelucken by het Jodische volck uytgestaen onder den Babylonischen Nebucadnezar: Die, met zijn snarenspel getreurt over de bloedstortinge en aenstoot de welck Jerusalem vande Tyran Antiochus te verwachten stond. Effen alzoo [5]) beklagen wy mede het uyterste en grootste jammer dat de Dochter Sion onder de Roomsche Keyzeren Vespasiaen en Titus is overkomen, en vieren de uytvaert dezes beroemden geslachts. Mijn Zangeresse vanden hoofde ten voeten toe in rouwe, treurt over die verwoestingh die Christus aller Engelen en geloovigen blyschap tranen gekost heeft, onaengezien hy dezes versteenden volcx wreedheyd in zynen vleesche voelde, en den kelck der bitterheyd korts [6]) van haer ontfing. Maer och hoe vaeck hebben wy gewenscht dat onze rymen mochten antwoorden de weerdigheyd vande stoffe: voorwaer zoodanigh wezende, dat wy hier van onze geringheyd moeten roemen, en belyden dat het maer stuckwerck is wat wy voortbrengen;

---

1) *Vluchtigh:* zwervend, onbestendig.
2) *Begangen:* oude vorm in 't v. l. d. w. van *begaan.*
3) *Leep:* schuins, scheef.
4) *Dweers:* dwars.
5) *Effen alzoo:* evenzoo.
6) *Korts:* kort te voren.

want het gene de Latijnsche Treurspeelder [1]) door zijn van droefheyd overwonnen Koninginne [2]) uytschreeuwt:

> ——— ——— *Non unquam tulit*
> *Documenta Fors majora, quam fragili loco*
> *Starent superbi.*

Het zelfde mogen wy door onze bedruckte Vorstinne aldus uytroepen:

> Het Loth en wees noyt klaerder aen
> Hoe slibb'righ dat de trotze staen.

En zullen wy met Euripides Seneca en andere Poëten dingen nae den palm, dat is, om wie van ons beyden hooghdravender en uytnemender zaecken verhandelt: de Joodsche Stammen van wegen haer afkomst zijn by ons niet leeger geadelt als de Phrygen [3]) by haerlieden. De Dochter Sion wijckt niet voor Hecuba, noch Jerusalem voor thien Troijens. Ginder was de Kerck van Minerve [4]): hier des Heeren Tempel dat zesenveertighjarige getimmer [5]), het welck aller uytheemschen oogen in Syrien lockte, en waer in de Nijd niet als enckel schoonheyd verachte. Daer stond het Palladium: hier school de Arcke des Verbonds bedeckt met goude Cherubynen, en meer heylighdoms elck om het heerlijcxste. Oock is de Jordane die den Israeliten weeck, en de Beke Cedron over de welcke Jesus gingh meerder als Xanthus [6]). Davids burght gaet Ilium te boven. Zy hebben het Griecxsche leger, wy de Roomsche heyrkrachten aengevoert. Hare Oversten en voorbarighste [7]) waren Agamemnon en Menelaus, Achilles en Pyrrhus: mijn Veldheeren zijn Vespasiaen, de strijdbare Titus zynen zone en andere. Laetze al haer best Laomedon, Priamus en Hector roemen: ick zal Josua, Gedeon, David, Salomon, en de andere

---

[1]) *De Latijnsche Treurspeelder:* Seneca.
[2]) *Koninginne:* Hecuba in Seneca's *Troades.*
[3]) *Phrygen:* Trojanen.
[4]) *De Kerck van Minerve:* de tempel van Minerva.
[5]) *Dat zesenveertighjarige getimmer* voor „dat gebouw, waarover zesenveertig jaren getimmerd was.”
[6]) *Xanthus:* de rivier van Troje.
[7]) *Voorbarighste:* in den zin van wakkerste, dapperste, die zich in den strijd meest vooraan toonden.

Koningen en Helden pryzen. Willenze met de Amazone, Penthesilea proncken: ick zal met Debora, Judith en zulcke Heldinnen brageren. Zy hebben de Rhæteesche heuvelen, bewandelt van zoo veel doorluchtige mannen, gezongen: wy de heylige bergen, vaeck betreden van zulcke, die, haer werck [1]) onder maen verricht hebbende, als blixemen door het azuyr en het goud des blinckenden Hemels nae den vrolijcken stoel Gods opvoeren. Wederom, die verzierde [2]) twist rees uyt Paris oordeel: deze uyt Pilatus vonnis. Gene Scheydsman oordeelde Venus te gevalle om de schoone Helena: deze Rechter den Joden om de Keyzerlijcke gunst. De een gaf een gewaende Godinne den twistappel als het verdiende pand van hare schoonheyd: den ander leyde den betuyghden levendigen Zone Gods het Kruys op zijn schouwderen als verschulde [3]) straffe van zijn mismaecktheyd [4]). Cytherea [5]) behield op Ida [6]) den zege: Christus wierd op Calvarien gedoemt. En zoo voort. Dit dan aldus tegen malkanderen overwogen, zoo zietmen met een half oogh welcke stoffe van beyden meest weeght, en hoe de Zonne des heyligen Geestes alle Heydensche sterren met haren glans uyt doet. Indien de Lezer greetigh is om de nuttigheyd van dit werck en de oorzaecken van Israëls val nae te vorschen, hy geve den Engel Gabriël gehoor wien wy in het eynde de verklaringe des zelfs [7]) bevolen laten. Maer ontbeyd [8]), ick zie alreede het tooneel openen, en het volck met opgesteken ooren en gapende monden nae den inhoud van het Spel luysteren. Het is hoogh tijd dat wy zwygen.

---

1) *Haer werck:* voor „hun werk.”
2) *Verzierde:* verdichte.
3) *Verschulde:* verschuldigde.
4) *Zijn mismaecktheyd:* waarschijnlijk heeft V. hier Jes. LIII: vs. 2b en 3 op het oog gehad.
5) *Cytherea:* Venus.
6) *Ida:* een berg in Klein-Azië.
7) *Des zelfs:* daarvan.
Ontbeyd: verbeid, toef.

HET INHOUD.

Zedert dat de Joden hare grouwelen en zonden, begaen in het dooden en vervolgen der Propheten, hadden opgehoopt met het onmenschelyck bloedvergieten en mishandelen des onschuldigen Lams, en andere vrome Heyligen Gods: zoo heeft haer verdoemenisse niet geslapen. Want Florus, die naemaels vande Keyzer Nero was gestelt als Landvooghd over Judea, ontstack met zyn inslockende gierigheyd en onverdraeghlycke wreedheyd den brand van tweespalt: waer uyt vele jammerlycke beroerten en bloedige slachtingen tusschen Joden en Romeynen langhs hoe meer zijn ontstaen: zoo dat eyndlijck de Keyzer veroorzaeckt [1]) was Vespasiaen, als Veldoverste over het Syrische krygsvolck, derwaerts te zenden: die vergezelschapt met zynen zone, Jotapata daer Josephus gevangen wierd, en voorts het Jodische land met meest alle de omliggende plaetsen vermeestert, en Jerusalem bezet hebbende, tydinge kreegh hoe nae Neroos rampzalige dood, Galba en Otho omgekomen wezende, Vitellius het gebied tot zich getrocken hadde: waerom de Roomsche Hoofdluyden hem drongen het Keyzerdom te aenveerden en derwaerts te trecken, gelijck hy oock dede, latende Titus de volendinge van het aengevangen oorlоogh bevolen. Ondertusschen was het te Jerusalem zoo verre gekomen datze als in slaghoorde [2]) in dry rotten vyandelyck gedeylt stonden, te weten: de Zeloters, die Eleazar aenhingen, hadden den Tempel, Johannes het onderste, en Simon Giore zoon het opperste deel der Stad in. Titus hier van verwittight

---

[1]) *Veroorzaeckt* staat hier voor: gedrongen, verplicht, *inductus*, welke beteekenis nevens anderen, wij ook bij KILIAEN aan 't woord gegeven vinden.

[2]) *Slaghoorde:* thans: slagorde.

heeft deze gelegentheyd waergenomen, en in het 72. nae Christus geboorte, 't welck is het tweede jaer van Vespasiaens Ryke, op den 14en. vande maend April, als de Joden haer Paeschfeest vierden, de Stad met zyn Ruyterije berent belegert, en eerlange nae veel gehouden schermutselingen en gedane stormen met een muyr in dry dagen tyds bezet en besloten: waerop gevolght is een onlydelycke hongersnood, die de burgerlijcke beroerten dede aangroeyen, en ontallijcke menschen versmachten: zoo datze genoodzaeckt waren de doode lichamen over Stads muyren inde grachten te worpen, jae een edel Joffrouwe spyze van haer onnoozel kind most bereyden. De thiende dagh van Oeghstmaend wierd het vuyr inde Tempel gesteken, daer een onmenschelijcke slachtingh gebeurde, en alle Priesterlijcke gebouwen afbranden. En hoewel de Keyzer hun vaeck hulde aenbood [1]), en haer beloofde in genade op te nemen zoo zy haer goedwilligh overgaven: nochtans volherden zy inde voorgaende halstarrigheyd, tot dat ten lesten op de achtste dag van Herbstmaend de overstad [2]) gewonnen, en alles in vuyr en bloed wierd gestelt. Nae de overwinninge ontbrack het den Roomschen Soldaten aen geenderhande moetwil en wreedheyd over de verwonnene te plegen. Titus de schuldige nae haer verdienste gestraft en zeven honderd jongelingen sterck van lichaem tot het aenstaende zegefeest, dat hy te Roome dacht te houden, uytgezondert hebbende, bedanckte zijn Krijghsluyden voor haer dapperheyd inde strijd betoont, verplichte haer manhaftigheyd met den verkregen roof en eerlijcke [3]) ampten, en offerde danckbaerlijck op de heylige plaetse des Tempels zijn Goden. Daer nae stelde hy Terentius Ruffus tot Overste van zijn thiende bende, die hy tot bezettinge liet vande verwoeste Stad, en vertrock met het gansche leger en de gevangenen. En dewijl de geschichtboecken melden dat Simeon Christenbisschop met zijn heylige vergaderinge, volgens het ontfangen Godlijck antwoord, van Jerusalem te Pella vluchtte, en als Judea ttuiwers na was weder te Jerusalem metter woon quam: zoo hebben wy, om ons geheel werck Christelijcker wyze te verklaren, en alles leerlijck voor oogen

---

1) *Hulde:* germanisme voor: gunst.
2) *Overstad:* opperstad, bovenstad.
3) *Eerlijcke:* eervolle.

te stellen, verziert, dat hy met de zyne wederkeerende als het leger juyst vertrocken was, en de verwoeste Stad bezichtigende: hun de Engel Gabriël, met een Hemelsche klaerheyd aengedaen, verschijnt, die henluyden volkomentlijck ontsluyt de oorzaecken vanden val en ondergangh des Jodischen volcx, met meer omstandigheden die daer aen vast zijn. Daer hebdy het kort inhoud van ons treurspel, genomen uit Josephus 2. 3. 4. 5. 6. en 7. en Egesippus 2. 3. 4. en 5. en Eusebius 2. en 3. en Carions 3. boeck, en uyt meer andere Schryvers. Het tooneel is op, rondom en ontrent de verwoeste plaetsen daer het Krijghsvolck legert, en Jerusalem gestaen heeft.

AENDE

JOODSCHE RABBYNEN.

KLINCKERT.

De Rey uws Priesterschaps was als van blyschap droncken
Doen Jesus hingh aen't hout met ermen uytgestreckt,
Gekruyst, gegeesselt, en bespogen, en begeckt,
Om dat hem was den Kelck der bitterheyd geschoncken:

Zy dachten luttel dat Rechtveerdigheyd, die boven
In 's Hemels gulden schoot de weeghschael recht op houd,
't Onschuldigh bloed meer schat als fijn Ophirisch goud,
En telt al 't zuchten vande Waerheyd hier verschoven.

Maer als de dagh aenbrack die God beschoren had
Tot wraeck van't schelmstuck van die Godvergeten Stad
En 't volck dat veyligh dacht te staen op heyl'ge dremp'len:

Doen zaghmen baer wat zonde al plagen met zich brocht,
En dat de Boosheyd tot geen borstweer strecken mocht
Geweld van muren noch schijnheyligheyd van Temp'len.

Door een is 't nu voldaen.

2 *Met ermen uytgestreckt:* met uitgestrekte armen.
12 *Baer:* naakt, volkomen, louter.
13. 14 *En dat de Boosheyd,* enz.: lees: en dat geweld van muren noch schijnheiligheid van Tempelen der Boosheid ter borstweer mocht strekken.

DE TREURSPEELDERS ZIJN DEZE:

JOSEPHUS, een dapper Voorvechter der Joden.
TITUS de Keyzer.
LIBRARIUS Rothmeester.
DE REY van Roomsche Soldaten.
DE DOCHTER SION.
DE REY van Staet Jonffren.
DE REY van Joodsche Vrouwen.
DE REY van Jodinnen in't algemeen.
PHINEAS Priester.
DE REY van Priesteren.
TERENTIUS Hopman.
FRONTO Drossaert.
SIMEON Bisschop van Jerusalem.
DE REY van Christenen.
GABRIEL een Engel.

HIERUSALEM VERWOEST.

DE EERSTE HANDEL.

Josephus.

De Wraecke Gods in't eynde, alsze eens raeckt op de beenen,
Ziet vuyr, noch water aen, noch yzer, stael, noch steenen,
Maer wroet al voort, en vind ter weereld niet zo zoet
Als der Godloozen merch, en 't snoo verbasterd bloed:
Vergeefs hy zich beschanst die droomt haer uyt te sluyten,
Te spade bolwerckt hy die haer geweld wil stuyten,
Om zunst hy met een diepte haer af te snijden tracht

3 *Niet:* niets.
7 *Om zunst:* vergeefs.

Die aerzelt noch om schans, om bolwerck, noch om gracht:
Scherprechtersse al te strengh! wie zou, jae moet niet vrezen
De stramen van uw roede, uw zweep, en taeye pezen,
Waer mee' ghy gaet te keer, en 't vel stroopt vande rugh
Des geens, die Goddeloos den zonden welfde een brugh.
Ghy hebt, Jerusalem! haer strengheyd mogen voelen,
Als ghy haers gramschaps gloed met 't purper most verkoelen
Dat van uw lenden droop, en langhs uw boezem zeep,
Als u van pijn en smerte een hertvangh 't hert beneep.
Ach lyden! lyden ach! ick moet afdwa'en en droogen
Myn aenzicht steeds aen vocht van myn bekreten oogen,
Wanneerme in't weecke breyn een waessem dick opschiet,
Uyt mijn beklemt gemoed geperst van groot verdriet,
Verdriet, dat voor een dood my pijnt met duyzend dooden
Zoo vaeck ick my verbeelde het treurspel vande Joden.
Verryst ô Daniel! en roert uw kouwd gebeent',
Die in uw ziel voor lange hebt onzen val beweent,
Als ghy man Gods! zo diep ginght in d'afgronden vissen,
En waden inde zee van Gods geheymenissen:
Komt troost d'ontschaeckte maeghd van Sion afgetreurt,
Want zoo ghy 't hebt gespeld, zoo viel haer 't loth te beurt:
Komt wascht haer tranen af, want yslijck, en wanschapen
Gaept haer verwoestingh nu, en dreyght te blijven gapen.
Wy zynder eens geweest, met Juda is 't gedaen,
En Sions grondvest grynst mismaeckt den Hemel aen:
Des Heeren heylighdom, ach! ach! 't gaetme aen de zinnen,

8 *Die aerzelt:* die terugdeinst voor.
9 *Scherprechtersse:* oude vorm van 't vrouwelijk.
10 *Stramen:* striemen.
11, 12 *Waer mee' ghy gaet te keer* enz.: versta: waarmede gij dengene te keer gaat, en hem het vel van den rug stroopt, die, enz.
13 *Mogen:* kunnen.
15 *Zeep:* onv. verl. t. van *zypen* (vloeien) waarvan „sypelen" 't freq. is.
16 *Een hertvangh:* een hartskramp.
17 *Afdwa'en:* afwisschen.
18 *Steeds aen vocht:* vochtig.
19 *Dick:* dikwijls.
23 *Verryst.... en roert:* de *t* was bij onze oude schrijvers ook in 't enk. der gebiedende wijs in gebruik, en consequent, zoodat het meerv. *gij* voor het enk. *du* in de plaats was getreden.
27 *D' ontschaeckte maeghd:* de geschonden maagd.
28 *Loth:* lot.

Ter hellen neergezackt is met zyn hooge tinnen.
Helaes! Jerusalem, gedoemt ten zweerde, en vyer,
Uw hooghmoed is gedaelt, uw zonden staen u dier,
Uw zonden staen u dier, uw hooghmoed is gevallen,
En ghy light onder 't puyn begraven van uw wallen.
  Had 't avontuyr van't loth doch te Jotapata
Mijn leven niet verschoont, als ick zoo na, zoo na
Stond op 's doods oever, zoo gereed om te verdrencken,
En afgestre'en mijn ziel aen't Vaderland te schencken;
Zoo had ick niet gehoort hoe hemel, aerde, en zee
Verzuchte, als Jacobs huys beweeght wierd van zyn stee:
Fy! dat ick voor 's doods schicht zo angh was en verschrocken,
Doen in dat gapende hol, die zweerden uytgetrocken
My dreyghden, als ick d'een met smeken noch ophiel,
En d' ander aengreens dat hem 't hert en 't stael ontviel.
Waerom maeckte ick myn graf niet in die afgronds kolcken,
En liet aen't lemmer koud myn warme bloed niet stolcken?
Waerom volghde ick niet nae myn kryghslie voorgetre'en,
Doen van die moord ontsloop Josephus, en noch een?
Josephus, die noch most in der Romeynen handen
De ced'ren van ons kerck zien blaeck'ren en zien branden.
  't Is waer, ick sleyp geen boey, noch quyn in slaverny,
Want daer toe 's Keyzers hert te zeer hanght over my:
Hy viert myn hoogh geslacht, en wil met lompe kluyst'ren
Noch 't Koningschap in my, noch 't Priesterdom ontluyst'ren:
Hy weet wat wijsheyd ick doorsnuffelde in myn jeughd:
Hoe Galilea kan getuygen van mijn deughd
En vroomheyd, die hy toetste in d' uyterste benoutheyd:
Hy ziet myn jaren aen, en eert myn statige ouwdheyd:
Dit ken ick, en 't is waer: maer zal my zulcx van druck
Ontslaen, als ick gedenck der stammen ongeluck?
Als ick een handvol zie van onze Abrahamyten
Gespaert tot leyder leet haer hert te bersten kryten?

39 en volg.: Zie HEGESIPPUS, *Joodsche Oorl.* IV:15 volgg.
45 *Angh:* bang, angstig.
46 *Doen:* toen. De Staten-Bijbel heeft bestendig *doe*, dat het rechte woord is.
48 *Aengreens:* verouderde vorm voor „aangrijnsde,"
50 *Stolcken:* 't zelfde als „stollen."
51 *Kryghslie* voor *krijgsliên.*
63 *Dit ken ick:* dit beken ik.
66 *Leyder leet:* droever leed.

Zoo ben ick wel ontaerd, en inden grond verzet
Van d' yver, die myn ziel verplichte aen Moses wet:
Maer neen, eer zy myn faem in Israel gelastert:
Eer hou my Jacob voor zyn speelkind en zyn basterd:
Eer lochen God 't verbond, bezegelt als ick heesch
Van schreyen, d' achtste dagh besneen wierd aen myn vleesch,
Eer ick een mate stelle, of voor myn dood laet enden
Den rouwe, die ick scheppe uyt Israels ellenden.
Light my dan noch aen't hert zo na de droeve staet
Van't lieve Vaderland, hoe is dan zulcken haet
Op myn onnoozelheyd gebraeckt, en uytgespogen,
En uyt myn zuyv're borst zoo veel vergifs gezogen?
O Zon! die zonne en mane en sterren schenckt haer licht,
Die d' helsche duysternisse ontdeckt met uw gezicht,
Die d' afgrond van het meyr met d' appels van uwe oogen
Verraed, en by den neck geveynstheyd grypt en logen:
Ick dage u heylighlijck, en bidde u dat ghy tuyght
Of ymands dreygement, of gunst mijn vroomheyd buyght:
En dat uw boosheyd, die om wraeck riep, ghy Tyrannen!
Die tegen 't vaderland de ketens hield gespannen,
My toon waer na 's wets eysch ick heb mijn recht verbreuckt,
Of waer 't eenvoudigh kleed is van mijn trouw gekreuckt.
Hoe dickmael naderde ick uw veel bestormde veste
Om af te stuyten 't ramp van't algemeene beste,
En bood uyt 's Keyzers naem u hulde, en vrundschap aen,
Helaes! maer al om zunst, het water lietmen staen,
Men keerde hem niet om't vuyr des ondergangs te blusschen,
Men vloeckte, en quetste my al razende ondertusschen:
Mijn ouwd'ren levens zat, wat onderstaet de wrock,
Of schaemt den haet zich niet? die wierpmen inden stock.
Maer isser wel een stuck te schendigh aen te rechten
Voor die uyt Sions kerck als uyt een roofslot vechten?

67 *Verzet:* afgeweken.

81, 82 *Die d' afgrond van het meyr met d' appels van uwe oogen verraed.* Versta: Voor wiens oogappels de afgrond der zee zich verraadt.

87 *Verbreuckt: breuken* is: „zich aan *breuke*, aan *overtreding* schuldig maken."

88 *Of waer* enz.: lees: of waar 't eenvoudig kleed van mijn trouw gekrenkt is.

93 *Men keerde hem niet:* men keerde zich niet.

96 *Inden stock:* in de gevangenis. Zie Handel. XVI: 23. De *stok* bestond uit een houten plank met twee gaten, waar de beenen door heen gestoken worden.

Voor die, wiens dolheyd kan noch moord, noch roof verzaen?
Voor die haer ving'ren aen't gewyde dorven slaen?
Voor die in't heylighdom als tygerdieren brullen,
En't hooge koor met bloed, en versche lycken vullen?
Wat helpet! wonder is't, hoe God zo lange draeght
Een boosheyd opgehoopt, daer van den Hemel waeght:
't Is wonder noch dat God haer quaed niet vroeger strafte,
Als elk Kerckschender dol hem als een hond aenblafte.
  Hebt van verdiende loon nu overvolle maet,
En zwaerder wege uw straffe als uw bedreven quaed,
Vervloeckte Simeon, Joannes twists aenblazer,
Zeloters, Salems pest, heyloozen Eleazer,
Die ghy te gader zyt verraders van die stad:
Dien d'Hemel als zyn bruyt zich uytgelezen had:
't Onschuldigh bloed, dat hier gestickt is in zyn wapen,
Hou steeds uw bleeck gebeente onrustigh zonder slapen,
En d'Echo, die in't woeste hier is de nachtegael,
Tot wraeck uw schimmen weck des nachts wel zevenmael:
Of schepty noch de locht, en zieltooght als gevangen,
Zoo schroeymen u het hert met gloeyendige tangen,
Of bouwe een ander hel, die, ick weet naulycx hoe,
Gerabraeckt houde u ziel, en laet geen sterven toe.
  't Bouwvalligh Isr'el, nu 't vernielt is met zyn stammen,
Door zweerd, pest, hongersnood, en aengesteken vlammen,
De ruyter rijck van roof zijn wonden zich getroost,
De schildwacht afgebraeckt, ontharnascht word verpoost,
De stormbock blutzens moe' verpaystert wat zijn hoornen,
En 't Roomsch veldteecken zwiert te dertel vande toornen

103 *Wat helpet:* wat helpt het.

110 *Heyloozen Eleazer:* de *n* achter *heilooze* staat hier bloot om de ineensmelting te voorkomen.

111 *Die ghy* voor „Gij, die."

113 *In zyn wapen:* in zijn wapenrusting.

115 *En d' Echo, die in't woeste hier is de nachtegael.* Versta: en de echo, die in deze verwoeste stad alleen hare stem zal doen hooren.

117 *Schepty* voor *schept gy:* voor: leeft gij nog, haalt gij nog adem.

118 *Gloeyendige:* gloeiende.

121—123 Versta: nu 't bouwvallig Israël door 't zwaard, de pest, den hongersnood en den brand met zijne stammen vernield is, getroost de (Romeinsche) ruiter, rijk aan roof, zich zijn wonden," enz.

125 *Verpaystert:* rust uit, verpoost.

126 *Te dertel:* zeer dartel.

Die Titus heeft verschoont, op dat noch langh na hem
Elck weet waer Roome liet 't verwoest Jerusalem.
De tenten zijn vol vreughds, vol juychens, en bazuynen,
Men vlechter niet dan palm, en lauwer, om de kruynen
Der helden te beslaen met kranssen altyd frisch,
En rust zich ten triumph, die maer een voorspel is
Van deze zegefeest, die aenstaet, daer gaet schuren
De Tyber blanck van stroom de Keyzerlycke muren:
Maer ons twaelfstammig volck, een hoopken, dat noch ['t zwaerd
De pest, de dood, het vuyr, en d' honger heeft gespaert
Tot allerhande smaed, op haer triumphs geruchten
Te deerlijck wedergalmt, en antwoord met verzuchten,
Hoopt treurigh klacht, op klacht, en steent zyn hert in twee,
En is gelyck de geen die in de wilde zee
Na schipbreuck, schrylings op den mast noch 't lyf wil bergen,
Dryft tusschen klippen heen, en ziet geen oevers nergen,
Dryft tusschen vreeze en hoop, zwemt tusschen hope en vrees,
Zoo zwerft Judea nu, die vaderlooze wees:
O Vader! haers erbermt: slaet 't aengezicht eens neder,
Die ghy de baren temt, de blixems, en 't onweder,
Temt 's vyands razernye, en koelt, en lescht den brand
Die van't woest kryghsvolck heeft geschroockt het ingewand,
Dat Isacx overschot geen ramp meer op zich lade,
Dewijl ghy't nu beveelt der Heydenen genade.

TITUS *de Keyser.* LIBRARIUS *Rothmeester.*

Titus *de Keyser.*

Het noodgeheym der Goon heeft uytgediend ten lesten:
Vermorseld zijn in puyn de steygerende vesten,
En van't vervloeckt geslacht, zijns levens zat en moe,
Is uytgeruckt de boom tot aen den wortel toe.

137 *Triumphs geruchten:* zegekreten.
142 *Nergen:* nergens.
145 *Haers erbermt* voor *harer.*
146 *Die ghy:* Gij die. Vergel. boven vs. 111.
148 *Geschroockt:* geschroeid.
151 *Het noodgeheym... heeft uytgediend:* het noodlot is vervuld.
152 *De steygerende vesten:* de hoogverheven vesten.

Zoo Griecken afgestre’en, met d’ uytvaert der Troijanen
Zich ter onsterflijckheyd den wegh vermocht te banen,
Daer nae thien jaren strijds noch eerst een zwanger peerd
Den brand van’t oorloog dempt, en niet de deugd van
[’t zweerd,
Wat heeft dan d’ hemel tot besoldinge behouden
Daer Titus vroomheyd mede is nae verdienst vergouden?
Door wien zoo diep gegronde, en hemelhooge stad,
Als met een oogenwenck, geblixemt is zoo plat,
Dat hy, die nae hem komt, heeft licht’lijck af te meten
Hoe eenen leegen val ’t hoogh klimmen leerd vergeten:
Daer by, wat straffe hem dreygd die d’heyl’ge wetten breeckt,
De majesteyten quetst, en aen den prickel steeckt.
Lof Goden voor uw gunst, die in zoo groote allarmen
Als taeije zeen’wen waert aen ’s Roomschen veldheers ermen,
Dat zijn ontscheede stael noyt keerde moede en mat,
Als droncken vanden bloede, en van’t doorkerven zat:
Dat zijn gespannen peze hy stout en onverschrocken,
Noyt heeft vergeefs gelost, noch ydel ingetrocken,
Voor dit verleyd gespuys in’t stof begraven lagh,
En’t overblijfzel droef dit droevigh schouwspel zagh.
My dunckt dat ick verneem de faem, die uytgelaten
Laet klincken haer trompet te Roome langhs de straten:
Daer, als de vader dut, voor ’t weerdste pand bezurght,
Zy op de toornen daeld van ’s Keyzers hoogen burght,
En streckt Vespasiaen, om Titus half verlegen,
Een bood van deze feeste en onverwachten zegen.
O Hercules! hy zwijmt, hy flaeuwt, de gryze man,

156 *Grieken:* Griekenland.
158 *Dempt:* bluscht.
160 *Vergouden:* vergolden.
162 *Oogenwenck:* oogwenk.
163 *Nae hem:* t. w. na Titus.
164 *Eenen leegen val:* een lage val.
166 *Aen den prickel steeckt:* prikkelt, tergt.
167 *Allarmen:* basterdwoord voor „krijgsgevaren.”
169 *Ontscheede:* uit de schede getogen.
173 *Verleyd gespuys:* namel. door Johannes, Simon en Eleazer.
174 *Droef:* gering, armzalig.
177 *De vader:* Germanisme voor *mijn* Vader (t. w. Vespasiaan).
Bezurght: bezorgd. — *Dut:* mijnert.
178—180 Versta: zij (de Faam) strekt aan Vespasiaan tot bode, enz.

Om dat al t' effens niet zijn vreughd uytbersten kan:
Maer als d' ontschoten verwe hy weder heeft bekomen,
En opschiet als een die ontwaeckt uyt zoete droomen.
Zijn, zeght hy, dan de Joon gesneuveld door de deughd
Van't yzer en van't stael van ons Romeynsche jeughd?
En mocht dat vast Kasteel met onbeklimb're muren,
En Krijghslie telleloos niet langer ons verduren?
Zoo mogen heden wy, met glori overla'en,
By Cæsar sterrenwaerts nae 't huys der helden gaen:
Zoo zaghmen eer Juppijn toerusten om te stryden,
En in d' ontstelde locht den Adeler beschryden,
Van waer hy ongedreyghd dien, die hem smaed aendeed,
Tot polver en tot gruys met zynen blixem smeet.
Recht zoo 't den reuzen ging, als zy haer krachten [proefden,
En met den schouwd'ren trotz de bergen opwaerts [schroefden
Nae 's hemels zolderingh, heel ijslijck aen te zien,
Om uyt vermetel breyn den Goden 't hooft te bi'en:
Zoo ginght dees muyters, die uyt dwaesheyd ingenomen,
Haer kanten tegen 't Rijck van't wijd beroemde Roomen,
Dat steeds uytsteeckt een borst met roemzucht opgevuld:
Dat aengedane smaed noch muyterije duld:
Dat strijdb're Pallas, met haer speer eens te verzwicken,
Doet ziddren 's werelds kreyts, gedoodverwt door't ver-[schricken:
d' Ontzichb're en preutsche maegd, noyt wapendragens moe',
Ick zie zy lonckt op my, my dunckt zy knickt my toe,
Aen't schudden van't helmet, aen't zwaeyen van haer [pluymen,
Uyt blyschap, dat ick doe haer heyl'ge troonen ruymen

185 *Deughd:* hier voor kracht, vermogen.
188 *Telleloos* is *talleloos* of, welluidender *talloos.*
194 *Smeet:* sloeg.
198 *Uyt vermetel breyn:* met vermetelen kop, met vermetelen zin.
199 *Uyt dwaesheyd ingenomen:* germanisme voor „van dwaasheid bevangen."
203, 204 Versta: dat als een strijdbare Pallas, door slechts eenmaal haar speer te zwaaien, het gansche wereldrond, bestorven van den schrik, doet sidderen.
203 *Te verzwicken:* te schudden, te bewegen.
205 *d' Ontzichb're:* ontzagbare.

Een wederspannigh aes, dat uyt vervloeckte nijd
Haer kroon, en zetel had ontluystert, en ontwijd:
Zy draeyd een hemelkloot, en overstaert haer helden
Die zy vergode, om datze haer lijf, en leven stelden
Voor 't schaecken van haer eere: haer hert bekommert, bernt
Uyt danckbaerheyd, om my te plaetzen in't gesternt':
Wijdheerschende Godin! waer zuldy Titus zetten?
Die met uws vyands breyn, en bloed zijn harnasch smetten,
Doen met geheven erm hy't ijzer knerssen de',
En kloof door stalen helm hem 't beckeneel in twee,
Dat hy gesneuveld, viel uyt stegelreep, en zadel,
Die ons braveren wou met zynen basterd adel?
Help Jupiter! hoe word mijn ziel van vreughd geperst,
Wanneer't geheughnis van't verle'en mijn geest ververscht,
Als mijn gedachten zijn met malen overladen
Van dezes rechterhands onvergeleken daden,
Waer door ick menighmael 's doods daggesteeck ontgingh,
Gedurende het tempeest van dees belegeringh.
Als weerloos ick, om stads gelegentheyd t' ontblooten,
Eer ick mijn leger sloegh, quam trots vooruytgestooten,
Gevolght van zestighmael thien ridders op den draf,
Ziet een verborgen lage, ontrent Helenen graf,

209 *Aes:* ras, gebroed.
211 *Overstaert:* overschouwt.
213 *Bernt:* barnt, brandt.
216 *Smetten* voor *smette.*
218 *Kloof:* thans kliefde.
219 *Stegelreep:* stijgbeugel.
220 *Die ons braveren wou met zynen basterd adel:* Deze woorden van Titus zijn ontleend aan HEGESIPPUS V:41, alwaar Titus, zichzelven verontschuldigende, zegt: „men heeft het mij voor waarheid verhaald dat de wreedheid van dit volk onverdraaglijk is, en dat het uit een ongelooflijken waan en onverdraaglijken hoogmoed beweert, dat hun geslacht van den Hemel zelf afstamt: dat zij aldaar in den beginne hun lichaamsgestalte verkregen en den Hemel bewoond hebben: dat zij afgedaald zijn om de aarde te bebouwen en daarna weer ten Hemel te varen," enz.
223 *Malen:* merken, gedenkteekenen.
225 *Daggesteeck:* steek met een dagge (dolk, ponjaard.)
228 *Eer ick mijn leger sloegh:* nedersloeg, vestigde.
230 *Helenen graf:* de Helena, hier bedoeld, was koningin der Adiabenen en ging met haar zoon Isaätes onder de regeering van keizer Claudius, tot het Jodendom over. Zij werd drie stadiën van Jeruzalem, tegenover den toren Hyppikos, begraven. Zie JOSEPHUS XX:21.

Haer schoonst' ziende, onverwacht my heeft op't lijf ge-
[sprongen,
En vanden schoonsten hoop Rijcxed'len afgedrongen:
De vyand dreyghtme aen d' een, de stad aen d' ander zy,
Wat gaet de Veldheer aen? de nood eyscht dat hy stry:
De sabel girst van le'er, als kolen d' oogen branden,
Al worstelende hy breeckt door't midden der vyanden:
Recht als de leeuw (wanneer de jagers op haer luym
Opdond'ren als hy is omcingeld op het ruym)
Zich vindende benaeuwt, versmaed der winden snorcken,
Worpt voncken uyt 't gezicht, ziet knodzen aen, noch
[vorcken,
Laet d' achterkiezen zien, bruld met beschuymde muyl,
En stuyft door't lompe tuygh met eysselijck gehuyl:
Zoo red zich Titus oock, of d' haet hem schoon terwylen
Groet met een hagelbuy van uytgelaten pylen:
Als of in 's afgronds poel hy met den Peleaen
Gedoopt was, om ter nood de wonden te versma'en:
Als of de schildknaep van Juppijn, door dondervlagen,
Door hagel, wind, en storm, is wel gewoon te dragen
Den blixem, die vaeck scheurt de rotzen gul van't schuym,
Terwijl hy schadeloos verzenght noch schacht, noch pluym.
Ben ick de Krijghsgod niet? die groeijende inde wapen,
Antonia den borght, terwijl de Joden slapen,
Beklim, en drijfze in't Koor van haer gewyde plaets?
En groet met veldgeschrey den koets des dageraeds?
Heeft niet dees rechterhand, den onderaerdschen rycken
Met twalef schichten, toegezonden zoo veel lycken?
Maer waer toe monster ick myn deughden altemael?
Laet tuygen van myn deughd die schaerden van mijn stael?

231 *Haer schoonst' ziende:* hare kans schoon ziende.
234 *Wat gaet de Veldheer aen?* wat staat den veldheer te doen?
235 *Girst:* freq. van *gieren,* met kracht toevliegen.
242 *'t Lompe tuygh:* 't gemeen, 't botte grauwe.
243 *Of d' haet hem schoon:* ofschoon de haat hem.
245 *'s Afgronds poel:* Styx, de rivier of poel in de onderwereld. — *Den Peleaen:* Achilles, zoon van Peleus, die, als men weet, in den Styx gedompeld, en daardoor onkwetsbaar was.
249 *Gul:* week.
256 *Zoo veel:* evenveel, namelijk twaalf.
258 *Deughd:* dapperheid, heldenmoed.

Laet tuygen van myn deughd zoo veel gebroken lanssen:
Laet tuygen van myn deughd die neergestegen transsen:
Laet tuygen van myn deughd dat kerckhof bangh van doon:
Laet tuygen van myn deughd die naklangh droef van toon:
Laet tuygen van myn deughd die opgegraven straten:
Laet tuygen van myn deughd de roof van mijn soldaten:
Laet tuygen van myn deughd de smoock, het puyn, het vyer,
En d' Adeler, die zweeft in't veld van ons banier:
Laet tuygen van myn deughd dees gapende quetzuren,
Eerteeckens, die ick kreegh in't stormen op de muren.

Librarius.

Aertzveldheer, wie ontkend, wie roept niet uyt, dat ghy,
Als't klevende cement van deze Monarchy
Den grondvest t' zamen houd? die anders licht mocht zacken
En scheuren, overmids zy met te zware packen
Van Rijcken gaer gestouwt ondraegh'lijck is verla'en,
Wie ziet niet dat ghy aerd nae die Vespasiaen,
Die ons 't gezicht uytsteeckt met 't weerlicht van zijn [kroonen?
Zijn gulde scepters stroyt, en doolt in al de troonen
Die voor hem open staen, van't helder dagende oost,
Tot daer de post van't licht vermoeyt in schaeuw verpoost?
O spruyt! die antwoord dien, waer uyt ghy zijt gesproten,
Wat zyn zoo heerlijck hier wel treflijck opgeschoten
De telgen van uw deughd, in spyt van kryghs tempeest:
Wat is uw bloeyzel ons een zoete vreughd geweest,
Een zoete vreughd geweest uw bloeyzel, dat van boven
Gezegent, gaet het Rijck een Rycken oeghst beloven:
Gezalight is die 't ziet, maer zaliger die tyd
Wanneer na't zwanger gaen de vrucht tot rijpheyd dyd.
Hoe dickmael hebben wy hoplieden met ons allen,

260 *Neergestegen:* neergestorte.
261 *Bangh van doon:* overstelpt van dooden.
273 *Gaer gestouwt:* samen gestuwd.
276 *Doolt:* verdwaalt.
278 *De post van 't licht:* de vlugge bode van 't licht.
279 *Die antwoord dien:* die hem evenaart.
281 *De telgen van uw deughd:* de vruchten (bewijzen) uwer dapperheid.
282 *Bloeyzel:* jeugd.

Als ghy in't harnasch blonckt, gereed om op de wallen
Voor op te klimmen, u al smeeckende gebeen:
Hoe nu doorluchtigh Vorst? hoe nu, waer wildy heen?
U wagen op den muyr? voorbarigh in't opsteyg'ren?
Dat dulden wy geensins, dat 's tyd als wy't u weyg'ren?
Wiens leven buyten scha kan slyten van't gemeen,
't Gemeen, wiens troost en heyl hanght aen uw heyl alleen:
Vaeck een vervlogen punt kan d'aldervroomste oock letten:
Dus wilt uw ziel zoo licht niet inde waeghschael zetten,
Dat ghy d' ondanckbare aerd bebloed mocht sprenck'len rood,
En dit boosaerdigh volck doen juychen in uw dood:
Als't met d' hooftpylaer, en den Atlas neer te vellen
't Roomsch Capitolium verzincken zagh ter hellen:
Weert Hemel! weert dien val: en met wat reens beleed
Zou voor uws vaders troon onze onschuld zyn bekleed?
Verschoont ons dan in u, o Prince goedertieren,
Uw deughd bralt op den toutz, ghy mooght met eeren vieren.

Titus.

Cieraet myns Ridderschaps, uw zorge, uw wackerheyd
Voor't heyr, voor 's Keyzers heyl, die zyn als ingeheyt
In't middelpunt myns ziels: myn noodhulp, 't is zo verre
Dat ick't sla inde wind, dat eer de morgensterre
Opduyckende uyt de zee, eer klaerder glans aenbreeck,
Haer vlechtsnoer weyg'ren zal haer tuyten zilverbleeck:
Eer zal de frissche dauw aflaten van te drupp'len
Op nucht're kruyden, die ververscht van blyschap hupp'len,
Eer't onvergolden blijft, of eer ick't loon ontruck
Hem, die lidteecken brenght van eenigh heldenstuck.
Een Maerschalck die te vreck, en traegh is in't vergelden
Bluscht uyt de dapperheyd van d' onverschrocken Helden:
En wy Monarchen zelve, op hoop van rycken buyt,

293 *Wiens leven* enz. Versta: wij, wier leven kan slijten (verloren gaan) buiten schade van 't algemeen."

295 *Een vervlogen punt:* een verdoolde pijl of werpschicht. — *Letten:* treffen, kwetsen.

300 *Ter hellen:* ten afgrond.

301 *Reens beleed:* beleid van redenen.

304 *Ghy mooght.... vieren:* namel. uw triomf.

310 *Weyg'ren:* inhouden, terughouden. — *Tuyten:* vlechten, snoer.

Om purper fyn van draed en scepters trecken uyt,
Gaen ploegen woeste zeen, en ongebaende steenen:
Vermeest'ren 't uytheemsch volck, dat aerzelt voor ons [henen:
Zoo prickelt ons een lust, om onbeheerscht alleen
Ghelijck Juppyn om hoogh te dond'ren hier beneen.

Librarius.

Indien uws hoogheyds ziel schiep ergens haer genoegen
Uyt diensten, die misschien wy u verplicht opdroegen:
Of isser yet verschuld, hoewel een goed Soldaet
Met eeden aen zyn heer al naeu verbonden staet,
Duld, dat ick op uw deughd mijn bloodigheyd magh enten,
Waer ghy't verhemelt gaet uytspannen van uw tenten:
Duld, dat de lommer my van uw laurieren deck,
Waer ghy den vyand veeght het lemmer door den neck:
Waer uwen stormbock dreyght met zyn metalen hoornen
Te mortelen den voet, en borstweer vande toornen:
Ick droom om geen soudy noch and'ren palm als dit,
Dat my het stof bekruyze als ghy te peerde zit.
De kryghslie zijn in een geluckige eeuw geschapen
Als haren hooftman bromt en uytsteeckt in zyn wapen,
Dat helpt haer bloed aen't zi'en, en stoockt zijn krachten op,
Dat het zyn schuym opwerpt uyt eenen vollen krop,
En schielyck overzwalpt: laet zijn ontsteldheyd mercken
Hoe zeer men 't dwingen wil in zyn bestemde percken.
Dat 's d' oorzaeck eer van Mars! dat ons Romeynsche jeughd
d' Hooftslapen u omvlecht, en roemt dat door uw deughd
Deze Hydra light gedempt, geschroeyt, en omgekomen,
Die een Alcides eyschte, en Hercules van Roomen.
Dien Typhon is gekneust, die reutelt noch van spyt,
En zwavel, vuyr, en smoock uyt zijn neusgaten smyt.

318 Versta: trekken uit om rijken te veroveren.
320 *Aerzelt:* terugtrekt.
325 *Of isser yet verschuld:* of zoo ik iets verdiend heb, of wilt gij mij beloonen.
332 *Mortelen:* te morsel stooten, vergruizen.
333 *Soudy:* soldij.
334 *Bekruyze:* besmet, bemors, bevuil.
336 *Bromt:* stoft, bluft.
337 *Zijn krachten:* t. w. die van het bloed.
341 *Eer van Mars:* er der krijgeren.

Zo oyt ons Ridderschap had schoone buytekanssen
Doen Hannibal ontvlood: een hertvangh 't groot Numanssen,
En't ouwd Carthago smeet ter aerden na veel twist',
Dat van ons Scipions elck een te spreken wist':
Zoo oyt ons kryghsvolck klom geluckigh over d' Alpen
Zoo wyd de Rhyn zijn strand gaet weerzyds overzwalpen:
Passeerde als in slaghoorde het Pyreneesch geberght':
Daer Vranckrijck Cæsar bracht de sleutels ongevergh t:
Bedwongh van wereld afgeschovene Brittoenen
Den Roomschen Tyber met haer manschap te verzoenen:
Of, om te lesschen uyt het smoocken vande brand,
Die van dees Monarchie ontstack het ingewand,
Pompeius ruymen de' de velden van Pharsalien:
En opdroegh Cæsar de vooghdije van Italien:
Zoo, zegge ick, Ridder oyt opgeven dorst zoo breed,
Om dat hy onder zoo beroemden Veldheer streed:
Noch geven wy't niet op: noch Titus derf niet wijcken,
Zoo Cæsar zijn tropheen met hem wil vergelijcken.

Titus.

Dat Cæsar Cæsar is, die heyr op heyr verstroyt,
In't lest dees Monarchie heeft tot den top voltoyt,
Voltoyt, dat by aldien mocht Romulus verryzen
Hy zijn vergode ziel zou met verwond'ren spyzen:
Daer waeght de weereld af, zoo wijd den Hemel blaeuwt,
En valt de Faem hierom d' aerdbodem te benaeuwt:
Maer't is geen minder kunst 't gewelf van zoo veel Rijcken
Te houden in een knoop, en gaer te houwelijcken,

348 *Een hertvangh:* Zie boven op vs. 16.

354 *Vranckrijck:* Die naam was nog verre te zoeken, en Librarius wist alleen van Gallië te praten.

355, 356 De zin is: zoo ooit ons krijgsvolk (vs. 351) de Britten, die afgezonderd van de wereld leven, dwong den Roomschen Tiber te verzoenen, door hem met manschap (hulptroepen) ten dienste te staan.

357—359 De zin is: of zoo ons krijgsvolk, om uit te blusschen enz. Pompejus deed ruimen enz.

363 *Derf:* zal, kan, mag.

366 *In't lest:* ten laatste.

368 *Hy zijn.... ziel zou met verwond'ren spyzen:* zijn ziel zou met verwondering vervuld worden.

372 *Gaer:* te zamen.

Als't is te ryzen doen een glori, die zoo bromt,
Dat 't aerdrijck voor haer neyght, en zynen rugge kromt.

Librarius.

Dat bleeck wel hoe vergeefs de dappere Alexander
De Rijcken schaeckelde als een keten aen malkander,
Doen, als hy nauwlijcx dronck een slaepdranck aen't vergift,
Zijn purperen gewaed in vieren wierd geschift:
Daer lagh de prael in d' asch. Monarchen gaet oorlogen,
Uw vyanden ontzeght, en ziet haer onder oogen,
Bestootze, en overwindze, en vatze by de kraegh,
Half levende, of heel dood, en vierd haer onderlaegh:
Ziet waer toe dienen zal uw grootsheyd opgeblazen,
Die al den ommeloop des weerelds kan verbazen,
Als uw nazaten slap, verwijft en achteloos,
Zoo dier verkregen pand verslenssen voor altoos.
Word Titus dan vergeefs gedanckt van zijn voorzaten,
Die hem vertrouwden, en't Rijck hebben nagelaten,
Om dat hy't hoofd ophoud van deze Monarchy,
Die onlanghs scheen geneyght ten val door muytery?
Ziet hoe verlegen zy't hoofd in haer schelp ophalen
Die waenden ons den tol met muyten te betalen:
Ziet hoe als in uw schoot 't ontzagh word opgequeeckt,
Hoe't al voor u verschrickt, en ygligh 't mes op steeckt.

Titus.

Dees wraeck by ons zoo versch geoeffend over 't muyten,
Ontwijflijck zal veel ramps van onze staet afstuyten,
En d' onverwelcklijcke eere, en prijs hier in behaeld

373 *Die zoo bromt:* die zulk een geweld maakt, die zoo luid herklinkt.

377, 378 De zin is, dat, na den dood van Alexander, zijn rijk in vier deelen verdeeld werd.

380 *Ontzeght: ontzeggen* is hier genomen in den zin van „oorlog verklaren". De eigenlijke beteekenis is aan de gebruiken van 't Leenstelsel ontleend. Een Vazal, die zijn Leenheer beoorlogen wilde, begon met alle betrekking met hem af te snijden en hem dus het *leen* te *ontzeggen.* Wederkeerig *ontzeide* de Leenheer zijn Vazal al de gunsten, welke deze van hem genoot.

382 *Onderlaegh:* nederlaag.

395 *By ons:* door ons.

Werd door 's tijds nydigheyd, noch ouderdom bepaeld:
Die gloeyt ons om het hert, dat schijnt van vreugd te
[zwellen:
Maer als wy wederom ons helden overtellen,
En mijm'ren inde rol der gener welck zoo zuyr
Gedurende het belegh de' sneuv'len 't avonthuyr:
Dan loopt al mijn gewin vermids 't verlies verloren,
Om dat ick missen moet die Ridd'ren welgeboren.
Nicanor, and'ren erm uws Maerschalcx! waer zijt ghy
Die een gevedert hout de' slipp'ren aen mijn zy'?
Sabinus, Juliaen, en meer ter dood gewonden
Wiens geest in't stryden van 's lijfs kercker is ontbonden?
Wat is't? of ten triumph uw Veldheer overschiet
Als uw gedachtenis hem't hert roert met verdriet?
Wat ist't? of zynen roem den waessem breeckt der wolcken?
Als hy u vallen 'tbloed ziet uyt uw lenden stolcken?
Wat is't? of waer toe streckt?

Librarius.

Zacht, zacht, doorluchtigh Vorst,
Uw zelf genadigh zijt, en quetst uw edel borst
Niet met 't vergiftigh punt van zoo onnutten rouwe.

Titus.

Zijn dan geen tranen weerd die Ridd'ren zoo getrouwe?

Librarius.

Doen zy gesneuvelt zijn, wie heefter niet getreurt?
Doch om dat vande Goon haer viel dit loth te beurt,
En't avonthuyr des krijghs, 'twelck zomtijds lust te
[schempen,

401, 402 Versta: en de lijst doorloopen van hen, die het lot gedurende het beleg zoo jammerlijk deed sneuvelen.
403 *Vermids:* overmits, door, wegens.
406 *Een gevedert hout:* een pijl. — *De' slipp'ren:* deed nederstorten.
409 *Wat is't?:* wat zegt het?
412 *Als hy u vallen* enz.: als hij u ziet vallen, (als hij) 't bloed uit uw lenden ziet stolken.
413 *Waer toe streckt?:* waartoe strekt het?
419 *Schempen:* hier: spelen, jokken, dartelen.

In't sparen van de minste, en d'aldervroomst' te dempen,
Haer leven stelde een maet: zoo moeten wy nochtans
Daerom bezwalcken niet met rouw den schoonen glans
Van d'overwinningh, die den Hemel ons wou schencken:
Maer peynzen, zoo uw tonge ons vaecken de' gedencken,
Eer wy aen't stormen kloeck gehert door uw vermaen
Als leeuwen haren roof den vyand randen aen:
Dat die gesternde tent die van Hyacinthen schimmert,
En als een speelhof is doorluchtigh opgetimmert,
Geherberght in haer schoot de zielen houd, der geen
Die voor het vaderland hier vielen afgestreen:
Terwyl op't gulle bed de bloode, kleyn van waerde,
Gaet zenden zynen geest met 't vuyle lyck na d'aerde.

Titus.

Dat matight mynen druck, en troost my, dat ick voel
Myn eerste blyschap weer bezitten 's herten stoel.

Librarius.

Als eenigh hooftman stort zyn bloed, en oock zyn leven,
Betaelt hy 'tgene hy was zijn Veldheer schuldigh bleven,
Gebleven schuldigh aen zijn Veldheer, en't gemeen,
Als hy haer lyf en ziel opdroegh met heylige e'en:
En wie rechtschapen, zoude eens weyg'ren uyt te recken
Zyn Zeen'wen, 't knaeckebeen, zyn gorgel, en zyn necken,
Al had de vyand 't mes geheven met 't gevest,
Als hy zich off'ren mocht aen't algemeene best.

Titus.

Van ouwds een goed Romeyn dat hield voor eenen zegen
Wanneer de vyand hem quam kitt'len met den degen.

420 *Dempen:* dompen, dooven.
421 *Haer leven stelde een maet:* stelde een perk aan hun leven.
424 *Vaecken:* vaak, dikwijls.
425 *Gehert:* bemoedigd, als met een nieuw *hart* voorzien.
427 *Hyacinthen:* lees met verwaarloozing der *H*, die toen meer algemeen ongeaspireerd bleef, *Jacinten*.
Schimmert: schittert.
428 *Speelhof:* lusthof.
436 *Bleven:* gebleven.
437 *'t Gemeen:* 't Gemeenebest.
440 *Knaeckebeen:* knokebeen. — *Nekken:* nek.

Librarius.

Niet waer? o zoon van Mars! betuyght niet ons gemoed
d' Onsterflijcke eer te zyn het alderhooghste goed?
Was dit die schoone niet, daer al de geen om dansten,
Die met haer vleesch en been het Keyzerryck beschansten,
Sint dat ons grondvest eerst van Romulus geheyt
Wierd dierbaer in't cement van menschen bloed geleyt?
Laet Mars bevolen dan zoo glorioze zielen,
Die hy vergodet heeft als haer gebeenten vielen,
En denkt om uw triumph.

Titus.

Ick wil, ick wil voortaen
Bestieren wat zich rept, en tuymelt onder maen,
En latenze in haer feest die heldisch opgeklommen,
Beslaen de dorpels van der Goden heylighdommen.
Ghy Geesten, vaert dan wel, die boven op ons wacht,
En nu zo spytigh steeckt op 's Keyzers prael en pracht,
Om dat u Roome krimpt zoo kleyn in't oogh van verre,
Zoo krimpt ons wederom uw aldergrootste sterre:
Dus lacht niet al te scheets op't spits van uw gewelf:
Uw veerheyt mindert niet ons grootheyd in zich zelf.
En of ghy Cæsar vond zoo wilt hem doch verklaren
Wat zweet het Titus kost zyn scepters te bewaren:
Op dat hy uytsteke eens zijn blinckende aengezicht,
En groet zyn nazaet die zoo trotz te velde light,
En moedigh heeft gekneust d' halsterrigheyd der Joden,
Die eer zyn tollen 't goud zoo ongeweygert boden:
Maer korts haer ouwde luym in't breyn gestegen quam,
Als of met zyn vertreck 't gebied een eynde nam.
Maer ghy myn Ridd'ren, en myn afgestre'en soldaten,
Die't avonthuyr des krijghs heeft ten triumph gelaten,
Na dat de daecken zijn gescheurt, gebrand, geblaeckt,

454 *En tuymelt onder maen:* wat hier op aarde ronddraait, zich beweegt.
455 *Feest:* versta hier in den zin van vreugde, heil. — *Heldisch:* heldhaftig.
458 *Steeckt:* schimpt.
461 *Scheets:* smalend.
462 *Uw veerheyt:* uw verre stand." Zie vs. 459.
468 Versta: die vroeger den cijns of tol zoo gewillig opbrachten.

Die eer Pompeius zweerd ons chynsbaer had gemaeckt:
Die ghy noch 't versche bloed moet van uw wonden vegen,
Ick wil elcx daden mild, en danckbaer overwegen,
En stroyen onder 't heyr halsbanden styf van goud,
Muyrkroonen met gesteente, en peerlen opgebouwt:
De strydbaerste inden storm en d' uytgelezen, zullen
Opsteyg'ren na verdienste, en ledige ampten vullen.
Oock wil ick 't outaer op het statighste beslaen,
En met een danckb're ziel het offer steken aen,
En heyl'gen 't ingewand geroost, en opgezoden
Der heyligheden Reye, en Godheyd vande Goden
Die't Capitolium bewaecken vande Stad
Die in triumphen graest, en al de weereld mat,
En word geliefkoost van het noodloth aller dingen:
En dreyght ten Hemel met opsteyg'ren in te dringen.
Die Godheyd, door wiens gunst ons jonge manschap rypt,
Die onze speeren smeert, ons stalen degens slypt,
Ons steeckvry kolders gespt, en vo'ert ons beuckelaren,
Knick gunstigh 't ongel toe, dat op gewyde altaren
Zal d' heyl'ge vlammen voen, juyst op die plaetze, daer
Dit volck zijn Godsdienst heeft gepleeght zoo menigh jaer.

Rey van Roomsche Soldaten.

Sta by Olymp'sche Worstelaers,
Die eertijds had zo veel gebaers
Om dat ghy 't stof beweeghden,
En't zweet van't aenzicht veeghden:

Wanneer, in't afgetuynde rond,
In't worst'len ghy geen weerga vond,
En voor dit liefbedryven
Droeght kranssen van Olyven.

478 *Muyrkroonen:* de *corona muralis* werd gegeven aan wie 't eerste een muur beklom.
480 *Opsteyg'ren:* opklimmen.
483 *Opgezoden:* opgebraden.
492 *'t Ongel:* 't vet, het smeer (der offerdieren).
499 *Afgetuynde:* afgepaalde, afgeperkte.

En steeght op uw triumphkoets hoogh,
Daer al de Griecxsche jeughd voor boogh,
En die voorhenen liepen
Io triumphe riepen:

Komt monstert uw bekrozen vel,
Uw boerterye, en kinderspel
By't leven dat wy voeren
In dolle kryghs rumoeren.

Komt leert van ons een leger slaen,
En trecken d'ys'ren handschoen aen.
Ziet hoe ons stael verbolgen
Het roode zweet doet volgen.

Ziet onze ooghappels als een vyer
Eens branden, om den lauwerier
Te plucken groen van bladen
Langhs ongebaende paden.

Al sneuvelt menigh held terwyl,
Die was aen 's Keyzers hof een styl,
De vroomheyd van ons allen
Stut al wat dreyght te vallen.

In't bed van eeren valt den doon
Onsterffelycke lof tot loon,
En Mars jond dat zyn schimmen
Van mond ten Hemel klimmen.

Dus is ons 't oorloogh geen verdriet:
Noch achten 't leven dierbaer niet,

505 *Voorhenen:* vooruit.

507 *Bekrozen vel:* De naakte huid van den worstelaar werd ingewreven met olie of vet, waarop zich dan stof enz. hechtte en het vel alzoo bekrozen (bemorst) werd. Zie vs. 334.

521 *Vroomheyd:* moed.

525, 526 Versta: Mars vergunt aan zijne schimmen (aan de zielen dergenen, die in zijn dienst vallen) dat zij onverwijld (den mond der verstorvenen pas uitgeblazen) ten hemel klimmen. Verg. vs. 427–430.

528 *Noch achten:* versta: wij.

Wy proncken met ons wonden,
En pylen toegezonden.

Wy vlien het troet'len van't gemack.
Den blaeuwen hemel is ons dack.
Op't vlacke veld wy slapen,
En sluym'ren inde wapen.

Schoon d' opgesteken moordtrompet
Zomtyds ons zoete rust belet,
Wy aers'len voor geen dreygen,
Want dit 's den Kryghsman eygen.

Als onzen Veldheer rept een woord,
Het slaet gelyck een blixem voort,
En't helpt van bende aen bende
't Gantsch legher over ende.

Is't vreemd dat ons tropheen ten toon
Dan inde Kercken vande Goon,
En vendels opgehangen
Afzwieren van haer stangen?

Is't vreemd dat Titus houd in dwangh
Het oosten, en den ondergangh?
Dat hy uytzend zyn stralen
Aen 's werelds leste palen?

Is't wonder dat oock 't Joods geslacht
Van Roome gantsch is t' onderbracht?
En dat wy Salems necken
Nu met ons zolen decken?

Hoe vreughdryck groeyt nu Titus geest:
Hoe viert hy nu zyn zegefeest:

534 *Inde wapen:* in de wapenen.
543—546 De zin is: is 't vreemd dat onze tropeeën en vaandels, ten toon gehangen in de tempels, enz.
548 *Den ondergangh:* t. w.: „der zon," dus „het westen."

Hoe zacht na al dat slaven
Doen ons zyn milde gaven.

Hoe ruyterlijck deylt hy den buyt
En roof aen zyn soldaten uyt
Wie zagh oyt van zyn dagen
Het goud zo afgeslagen?

Al 't kunstwerck dat oyt sleypen kon
't Prat Solyma van Babylon,
Al watze om preuts te pralen,
Van Tyrus merckt liet halen:

Schaerlaken, purper, fyn en e'el,
Arabisch wieroock, en kanneel,
Haer schatten allenthalven
Nu ons quetzuren zalven.

Dat troost noch eens flucx krijgsmans hert,
En leert vergeten al zyn smert,
Die hy oyt most bezuren
In't stormen op de muren.

O Maerschalck voor ons veel te mild,
Nu scheept u legers waer ghy wilt,
Waer ymand opsteeckt d' ooren,
En weckt des Keyzers tooren.

Al woudy by den Indiaen,
Aen Indus oever drencken gaen
Uwe henghsten, mat van't hygen,
Van op en af te stygen:

Of wildy daer de zon verbaest
't Gediert wyckt, dat van honger raest:

558 *Doen ons:* vallen ons.
561 *Oyt van zijn dagen:* bij zijn geheele leven.
569 *Allenthalven:* aan alle zijden.
583, 584 Versta: of wilt gij waar de zon verbaasd (schuw, bloode) wijkt (wegschuilt) voor het gedierte dat, enz.

Daer op de Noorder wagen
De Winter word gedragen:

Of Westwaerts, daer het Hemelsch vuyr
Braed d' Iber, onze nagebuyr:
Of aen der Mooren grenzen:
Of d' oevers der Cretensen:

Of wildy daer geen Phœbus schynt,
Daer Pluto d' arme zieltjens pijnt
Afstygen gaen ter hellen:
Alom wy u verzellen.

DE TWEEDE HANDEL.

DE DOCHTER SION. REY VAN STAETJONFF'REN. REY VAN JOODSCHE VROUWEN. JOSEPHUS.

Dochter Sion.

Hoe dwaes hy zich verleyd die zijn geluck vertrouwt,
Die op d' uytstekentheyd van zijn paleyzen bouwt,
En troet'len laet zijn ziel van zichtelijcke dingen,
Die, hoeze grooter zijn, hoe meer veranderingen
Haer hangen over't hoofd, en jagen haer verderf:
Hoe ydel datmen klutst op 's weerelds timmerwerf,
En opboeyt 't handgebaer van menschelijcke zaecken:
Dat leerde my de val van Sions hooge daecken,
Van dees gebluschte zon: die met datze ondergaet
De weereld om doet zien, en als voor't voorhoofd slaet.
Hierusalem! hoe is uw hovaerdy geslonckeen:
Uw preutsheyt overliep, de Weelde maeckte u droncken

595 *Verleyd:* bedriegt.
597 *Zichtelijcke:* zichtbare.
600 *Klutst:* klopt, bonst.
601 *Opboeyt:* ophoogt, optrekt, ophaalt. — *Handgebaer:* beoefening, arbeid.

Met haren gouden kop, en haer fenynigh sap,
Zoo flucx 't rees in uw breyn maeckte u de beenen slap:
Hoe zoudy langer staen? ghy raeckte aen't suyzebollen,
En quaemt van d' elpenstoel, en marb're trappen rollen,
Nasleypende uw perruyck, besprenckelt, peersch, en blaeuw:
Daer af ghy noch behielt dees wonden versch en raeuw.
  Waer is uw schoonheyd nu, die met vergode stralen
Danste op d' oneffenheyd van heuvelen en dalen?
Die als een Cherub zweefde op't dack van 't heyligh Koor?
En lodderlijck van verr' d' Araber, en den Moor
Ontstack met yver, om te vli'en haers afgods drempel,
En t' offeren haer goud, en wieroock 's Heeren Tempel?
Helaes z' is langh verwelckt. Een onverwacht tempeest
Dees bloem den keurs uyttrock in't midden van haer feest.
  Hoe grimmigh van d' Euphraet, 't op my gebeten Babel
De voncken van haer toortze, en blixems van haer sabel
My klonck in't aengezicht: hoe eys'lijck en verwoed
De stad aen vlammen vloogh, en zwom in enckel bloed:
Hoe schendigh 't Heylighdom zijn guldene geschieren
Most laten tot een roof Chaldeen en Assyrieren:
Al was't, al was't schoon dat haer handen Babylon
Aen Zedechias zaed, en Levys zonen schon:
Al sleypte ick 't yzer van dien Assur Godvergeten,
Noch heeft mijn borst meer ramps en onheyls nu gesleten.
  Een onweerstand'lijck heyr mijn krachten heeft gemat,
En van gebouw ontkleed dees torenrijcke stad.
Het muyrwerck ondermijnt van ons drydobb'le wallen
Den stormbock wijcken most, en daeghlijcx is gevallen:
Het zacken drymael slaet de bergen krom gebult,
En't puyn de locht met stof tot aende wolcken vult.

616 *Lodderlijck:* in den zin van „verleidelijk."
620 *Bloem* is hier voor „maagd" (de stad Jeruzalem zelve) genomen.
625 *Geschieren:* vaatwerk, huisraad.
627, 628 Versta: en ofschoon Babylon haar schendige handen sloeg aan 't zaad van Zedechias en aan Levy's zonen.
632 Versta: en de gebouwen dezer torenrijke stad verwoest.
633, 634 *Het muyrwerck ondermijnt.... Den stormbock wijcken most:* d. i. het ondermijnde muurwerk moest wijken voor den stormbok.
634 *Daeghlijcx:* hier voor „van dag tot dag".
635 De zin is: de kromgebulte bergen (waarop de stad gebouwd is) worden tot driemaal met verzakking geslagen (bezocht).

De vyand tracht de vest met bruggen, en met leeren,
Spijt d'afgebraeckte wacht, gewapent te passeren,
En dringht steeds stadwaert aen, en houd ons in alarm.
Onze ooren zijn gevuld met jammerlijck gekarm:
Onze oogen zijn vol slaeps: ons hert is mat van zuchten,
De mond is vol geklaghs: de voeten willen vluchten,
En d' ermen evenwel, dan ach! met luttel baets
De stormen noch we'erstaen des heydenschen soldaets,
En worst'len, maer helaes! zy worst'len met een stercker
Die reede ons vryheyd heeft verwisselt in een kercker.
Wat nood, wat nood waer't noch in't midden van de brand
Voelde ick geen burgerkrijgh in't zwanger ingewand:
Al dronck ick zulcken kelck met grondsop, en met droesem,
Had ick die slangen niet gequeeckt in mynen boesem:
Waer 's Tempels vloer met 't bloed der Priest'ren niet [besprengt:
Zaegh ick die vuysten van mijn burgers niet vermenght,
En bieden 't scherpe spits elckanders heupe en lenden:
Wy hadden noch gekampt eerze ons ons vryheyd schenden.
Maer ach rampzaligh volck! om dat u God verlaet
d' Een aengewreven plaegh tot duyzend erger slaet:
Uw lijftocht oorlof neemt: dies met zijn dorre schinck'len,
Den Honger uytgevast dat zijn gebeenten rinck'len,
Spoockt straten op en ne'er, en stoockt een nieuw rumoer,
En raest, en smijt, en loopt de deuren op de vloer.
Het uytgemergelt lijf als't hooger niet kan lijen
Misthoopen ommewroet, en boet zijn lust aen prijen,
En haeld zich op den hals zoo doodelijcken pest
Dat d' onbegraven doon men slingerd inde vest.
Wee! wee! den vyand zelf moet 't hert in't lijf bezwijcken,
Zoo flucx de stanck opgaet van d' opgehoopte lijcken,
Hy heft zijn handen op nae't sterrenrijck gewelf,
En zweerd zulcx is niet zijn maer't werck der Goden zelf.

638 *Afgebraeckte:* afgemat, als geledebraakt.
648 *Zwanger:* namel. van onheil en ramp.
656 Versta: slaat de eene plaag, die u was toegezonden, over tot duizend erger plagen.
657 *Uw lijftocht oorlof neemt:* uw levensmiddelen verdwijnen.
660 *Loopt de deuren op de vloer:* trapt de deuren in.
662 *Prijen:* krengen.

Broodhonger, 't scherpe-zweerd, de braefste om weyr
[te bieden
Tot 's Keysers tenten gans mismoedig dwingt te vlieden:
Daer, als't roofgierigh volck doorsnuffelende ontdeckt
Hoe't ingewand een schrijn den vluchtelingh verstreckt,
De goudzucht 't hert bekoord, dat zonder haers t' erbermen
Geen rijcker mynen wenscht als die goudrijcke darmen:
Den hongerigen buyck dien rijckdom word misgunt,
En krijght voor gerstenbrood eens stalen degens punt.
Noch overwoegh een quale alle andere quellagien,
Doen die verdufte smoock van 's Tempels timmeragien,
Doen d' hongerige vlam dat Priesterlijck gebouw:
O hertsteeck! o verdriet! o smert! o druck! o rouw!
Wat Is'ralyt voortaen verschovelingh der menschen
Zal eeuwigh niet dien dagh vervloecken en verwenschen.
Ick zagh een Roomsch soldaet met zyn gekamden helm
Op Kerckdiefte afgerecht, God Jacobs keert dien schelm!
Ons vliende schildwacht kort navolgen met de glensters
Eens gloeyendigen brands: daer hy de goude vensters
Van't heylighdom me' blaeckte, en Godvergeten stout,
't Vervloeckte vuyr stack aen't gewyde ced'renhout:
De Ceder reyckt' zijn hitt' d' olijf te vet om lessen:
D' Olyf den Den ontvonckt: de Denne den Cypressen:
Dies eermen ommeziet dat schoon getimmer bernt,
En braeckt zijn voncken uyt nae't flonck'rende gesternt'.
Help God! de brand steeckt op, en een geschrey met eenen
Zwilt met d' opgaende vlamme en klatert door de steenen.
't Barbarisch volck komt aen op't vuyr en op 't geluyd,
En vlamt op zoete wraeck, en ruyterlycken buyt.
De Keyzer in zyn droom, zo onverziens gedaghvaert,
Vliegt op, grypt schild en helm, en d' appel van zijn
[slagzwaerd:
Verneemt hoe't vuyr met asch 't gewijde marmer deckt,

669, 670 Versta: broodhonger, 't scherpe zwaard, dwingt de braafsten, enz.
672 *Schrijn:* kast, bergplaats; hier: schuilplaats.
685 *Glensters:* vonken.
689 *Te vet om lessen:* d. i.: te vet, om niet, eens in brand geraakt zijnde, allen bluschmiddelen weerstand te bieden.
694 *Zwilt:* zwelt.
696 *Ruyterlycken buyt:* hier: roofbuit.

En't golven vande vlam de gulde daecken leckt:
Speurt hoe een roode gloed versmilt die goude schalien,
En't hoogh verhemelt Koor worpt voncken door zijn tralien:
Dies zweert hy by zijn staf, zijn purper, en zijn kroon
Dat elck om't eerste lesch, en't Joodsch gebouw verschoon:
Maer ach! hy roept te spa: zijn krijten is verloren:
Hy buldert schoon om zunst, het oorloogh heeft geen ooren.

Daer mochtmen Moria ten Hemel reyzen zien,
En ons verbaest den brand in 's vyands stael ontvlien.
Daer zaghmen Salomons herborene paleyzen
In heete kolen staen, als gloeyende forneyzen.
d' Olijfbergh heet geroost aemachtigh zweet alree.
Het strand wenscht hooger vloed. D'eylanden inde zee,
Thabor en Hermon haer voor zulcken gloed ontzetten,
En Kedrons zilv'ren nat, en Gihon drooght van hetten.
Het kraeckende gedreun doet aers'len ons Jordaen,
En doodverwt 't aengezicht van d' onvoldragen maen.
Hier vluchten wy te spa. D'een braden moet, en hersten,
En d' ander half geschroeyt van boven springht te bersten.
D' een inde borst gequetst met een vervlogen hout,
Beklaeght dat hy zijn ziel heeft 't Heylighdom vertrouwt:
En d' ander, die getroost omhelsde 't heyligh Alter,
Word van het zweerd verrascht, en sneuvelter, en valter.
De Nood beveeld t' ontwij'n, en yder te betre'en
't Plaveysel afgekeurd voor 's Priesters zool alleen:
Maer wat kerckschender heeft hier 't heylige in hoogh-
[achtingh.
Genade o Davids God! wat 's dit een wreede slachtingh.

d' Ontbonden wraeck, die't al wat uytmunt flucx verderft,
Wiens slippen zijn met bloed schaerlakenrood geverft,
Het Jodenvleesch goed koop aen riemen snijd en lappen.
Het slibberige rood stroomt langhs de marm're trappen,
Dat slipp'ren rugg'linghs ons verdervers licht te voet,
En zelf de vlamme wijckt voor't uytgestorte bloed.
Op't jamm'ren, en't gekerm, der gener die hier sneuv'len

701 *Versmilt:* versmelt. — *Schalien:* schalen, dakbekleedsels, als leien, pannen en dergelijke.

717 *Hersten* voor *harsten:* braden.

721 *Alter:* altaar.

724 *Afgekeurd:* bestemd.

Geeft antwoord Davids stad, en d' omgelegen heuv'len.
De krijghsman afgebraeckt maeyt eenen gouden oeghst:
En doons, en moordens zat, eer't alles is verwoest
Aen't plond'ren valt, en ruyt, en rooft de gulde vaten,
En al wat half geblaeckt hem't vuyr heeft nagelaten.
Helaes! als ick't gedenck, het hayr te berge stijght:
Wat word my bange. Ick zwijm. Ick sterf. Het herte ontzijght.
Staetdochters reycktme. Amy!

Rey van Staetjonff'ren.

Hoe is't? hoe is't mevrouwe?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wee onzer, och zy valt, zy zwijmt, zy sterft van rouwe:
Brenght hier welrieckend kruyd, kanneel, en kruydery.
O droefheyd!

Rey van Staetjonff'ren.

Zy bekomt.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Hoe is't mevrouwe?

Dochter Sion.

Amy?

Rey van Staetjonff'ren.

Hoe is't Princesse?

Dochter Sion.

Amy!

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wat droefheyd quetst uw herte?

737 *Ruyt:* rooft. Zie boven, vs. 696.
741 *Reycktme:* t. w. uw hulp. – *Amy:* wee mij.

Dochter Sion.

Helaes! is't vragens weerd die ghy gelijcke smerte
Met my deelachtigh zyt? Staetjonff'ren zonder staet
Ontslaet u myner. Ach!

Rey van Staetjonff'ren.

Nu steld uw droefheyd maet.

Dochter Sion.

De rouwe heeft veel te diep haer wortelen geschoten.
Ons past dit treurgewaed: en ghy myn speelgenooten,
Terwyl ick wat bedaer, waerom en queeldy niet?
En spijst mijn droeve geest met eenigh klaeghlyck lied?
Myn ziel vermaecken schept in grouwelycke dingen
Die voorgevallen zyn in dees veranderingen.
Meld hoe door hongersnood een moeder afgetreurt
Uyt razernije moord, roost, en met tanden scheurt
Die zoete vrucht haers lyfs.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Watte eysselycke stucken!
Wee onzer! zouden wy met nieuwe ellenden drucken
Onze afgepynde ziel, door 't wederroepen van
Een daed, die vande felste, en bloedighste Tyran
Hoe onverbiddelyck kan 't steenen hert verzachten.
Ons breyn te zeer ontsteld, en vliegende gedachten
Eer willen zyn gesmeeckt, en zoetelijck gestooft:
Ons wonden zyn te versch, dus slaet dat uyt uw hoofd.

Rey van Staetjonff'ren.

Te schendigh luyd dat feyt, Princesse 't mocht u stooren.

Dochter Sion.

Vermach ick yets by u te liever wil ick 't hooren.

746 *Is't vragens weerd die ghy:* kunt gij mij vragen, die enz.
747 *Staetjonff'ren:* staatsjonkvrouwen.
759 *Wederroepen:* in 't geheugen roepen.
760, 761 *Die van* enz.: lees: die het steenen hart van de(n) felste(n) en bloedigste(n) tiran kan verzachten.
763 *Gesmeeckt:* verzacht, gevleid, gestreeld.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Als't anders niet magh zyn, als't ymmers wezen moet:
Nature (die den band van't moederlyck gemoed
Ontbond, doen uytgeput, en razende van zinne,
De moeder overtrof in wreedheyd een leeuwinne,
Die in't Libaensche bosch van honger afgejaeghd,
Noch nucht'ren haren roof in haren leger draeght,
En aest zorghvuldigh eerst haer eerst geworpen leeuwen,
Die nu de vyfde dagh heesch om de voester schreeuwen)
Ontbind den band, die noch houd 't vrouwelyck geslacht
Aen deernis strengh verplicht, door een verborgen kracht,
Op dat wy heel en al ontaerd van mededogen
Dit treurspel ons Vorstin by beurt vernieuwen mogen.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Als de vloeck met duyzend benden
Van het westen donderde op
Om Jerusalem te schenden
Van haer zolen tot de top,
Heeftze Sions gaelderijen
Met een muyr omlegert heel,
En dat zegenrijck Kasteel
Ons een Kercker doen gedijen.

Och ons voorraet slyt en mindert,
Mindert eer wy ommezien,
En 't Latynsche bolwerck hindert
Noch d'aenstaende nood t' ontvli'en:
Dies ons vleesch en been komt knagen
Deze worm die honger heet:
Dies elck flucx van smert vergeet
D'ander opgehoopte plagen.

Alsmen 't leder vande schoenen,
Katten, prijen, heeft geknauwt,

771 *'t Libaensche bosch:* niet het Libanonsche als men wanen mocht, maar het Lybiaansche.

773 *Aest:* spijzigt.

775 *Ontbind:* in de geb. w. 't Is: Natuur, (zie vs. 768) ontbind gij den band enz.

796 *Prijen:* krengen. Zie hierboven, vs. 662.

En de mage haer niet verzoenen
Laet, uyt hongersnood benauwt,
En hoe langer hoe verwoeder
Ons die beul in 't woeden styft:
Hoort waer toe zyn wreedheyd drijft
Herssenloos een droeve moeder.

Rey van Staetjonff'ren.

Magh ick anders 't graf niet erven,
Zeghtze, nu my 't licht verdriet?
Moet ick dan van honger sterven?
Kentme nu mijn adel niet?
Troost my nu noch schat, noch have?
Was myn toevlucht d'heyl'ge bergh
Daerom dat ick 't vleesch en merch
Dien tyran tot voedzel gave?

Dat zy God geklaeght hier boven,
Die met duyzend oogen ziet
Hoe ellendigh en verschoven
My geweld en kracht geschied:
Hoe rampzaligh van benouwtheyd
Ick dien slincxen pad insla,
En een schendigh stuck besta:
Heer vergeeftme deze stoutheyd.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Kind wat hanghdy aen myn speenen
Aen mijn borsten droogh, en slap:
Daer myn ad'ren dorr' verleenen
U noch melck, noch bloedigh sap?
Snackt uw keeltjen na myn leven?
Moeders ziel druckt uyt dees mam:

806 *Kentme:* kent men.
810 *Dien tyran:* den honger.
821 *Mijn ad'ren dorr':* mijn dorre, verdroogde aderen.
824 *Moeders ziel* enz.: De zin is: (kind) pers vrij de ziel (het leven) van uwe moeder uit deze mam.

Als uw hertjen maer bequam,
Daer was weynigh aen bedreven.

Maer helaes! wie zou myns zoontjens
Voester zijn na moeders dood?
En deze ingevallen koontjens
Stoven poes'ligh in haer schoot?
Ach myn schaep! ghy bleeft vergeten,
En myn asschen onverzaed:
Oock myn troost: een wreed soldaet
Mocht u aen zyn lanci speten.

Waer 't niet beter 't licht te myden
Door uws eygen Moeders hand?
En datze u een Kerckhof wyden
In haer duyster ingewand?
Als van Kraeyen opgezwolgen
Of een Tygerdier geaest?
Of een Leeuw die bruld, en raest,
Grimt, en slingersteert verbolgen?

Zwangert dan uws moeders lenden,
Daer uw geest ontfingh zyn geest:
Decktze een tafel der ellenden,
Datze viere haer leste feest.
Sus mijn schaepken, word u banger?
Is u 't lieve leven leet?
Ick heb mijn gemoed ontkleed:
Wy zijn kind noch moeder langer.

Rey van Staetjonff'ren.

'tWoord drupt vande lippen nouwlijcx
Of ze keelt dat mager dier.

826 *Daer was weynigh aen bedreven:* Dat was nog zulk een kwaad niet, (al had namelijk uw behoud aan uw moeder het leven gekost).

832 *En mijn asschen onverzaed:* d. i.: en mijn asch onbevredigd, onvoldaan. De zin is: door mijn dood erlangde ik de voldoening niet, dat gij geholpen waart.

837 *Een Kerckhof wyden:* een graf schonk.

840 *Geaest:* gegeten.

843 *Lenden:* om het rijm voor buik, ingewanden.

849 *Ick heb mijn gemoed ontkleed:* ik heb mijn gemoed van alle gevoel ontdaan.

Vlied die schroomt voor yet wat grouwlijcx!
't Heyligh zieltje vlieght van hier.
't Versche vleesch op heete kolen
Half geroost, ten halven gaer
Vreetze, als of 't wat leckers waer,
En houd 't overschot gescholen.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Als de Wachters spyze roken,
Bonsden zy de deur in twee:
Vloeckten: hoer wat 's hier te koken:
Deyld ons van uw wildbraed mee':
Op schaf op uw bradelingen:
Op schaf op du looze tesch,
Eer wy elck 't getrocken mes
Driemael in uw borst omwringen.

Rey van Staetjonff'ren.

Stilt uw gramschap, weest te vreden,
Hier is, zeghtze, 't overschot
Van mijns kinds gebrande leden:
Eet vry dat u zegent God.
Dat zijn d' ermkens, dit de voetjens,
Dat de spierkens van mijn zoon,
Dien my honger dwongh te doon:
't Vleesch dat smaeckte my zo zoetjens.

Zet u neder, weest mijn gasten,
Proeft mijn leste dischgerecht.
Waer op wildy langer vasten?
Schijnt mijn maeltijd u te slecht?
Waerom deynsdy? zal een vrouwe,
Zal een wijf geherter dan
Wezen als een oorlooghsman,
Die het harnasch gespt getrouwe?

863 *Bradelingen:* gebraad.
864 *Tesch:* jonge vrouw.
878 *Slecht:* gering, eenvoudig.
880 *Geherter:* moediger, met een kloeker hart voorzien. Zie vs. 425.

Zijt slaphertiger, noch weecker
Als de moeder, die noch leeft,
En ter nood zoo bitt'ren beker
Vol vergifs gedroncken heeft.
Ghy zijt d' oorzaeck van mijn smerte,
Die my 't brood in tegenspoed
Roofde, en 't moederlijck gemoed
Wisselde in een wolvenherte.

Rey van Joodsche Vrouwen.

't Was gezeyd. De roovers brulden,
Vloden het onmenschlijck dack.
Klachten Salems straten vulden,
Waermen van dit grouwel sprack:
Daer vangt zidd'ren aen en beven:
Daer wenscht elck met droef gehuyl
Dat hy in die leeuwenkuyl
Magh den lesten doodsnack geven.

Rey van Staetjonff'ren.

Als de Keyzer leend zijn ooren
Zoo beschreijelijcken feyt,
Wenscht hy noyt te zijn geboren,
Donderd in zijn toornigheyd:
'k Wil uytspoelen deze vlecken,
En dit aerdrijck langh gedreyght,
Dat al meer tot boosheyd neyght,
Gants met gruys en steenen decken.

Dochter Sion.

Ja deckt met gruys, met puyn, en met zyn leste steenen
Dit aerdryck veel te langh beregend, en beschenen:
Verwoest, verbrand, en blaeckt dees stad te lang verschoond,
Daer langer langer meer geen menschlyckheyd in woond,
Maer eenigh ongediert': dat, als 't geen roof kan vinden,
Ontziet zyn eygen nest, en vleesch niet te verslinden.

904, 908 *Aerdrijck:* grond, bodem, streek.
912 *Niet* is hier verkeerd geplaatst en behoort bij *ontziet.*

Hier is geen blyven niet. Staetdochters laet ons vli'en:
Ons zolen branden.

Rey van Staetjonff'ren.

Maer helaes! helaes! tot wien,
Of waerwaerts roepty ons in ballinghschap te dolen,
Mevrouwe, die wy nu zyn 's Keyzers gunst bevolen?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wy vlieden tijds genoegh, wanneer de bitt're Nood
Ons van Cæsarien scheept, geboeyt, met Titus vloot
Langhs d' Africaensche kust, en toeschuyft den Latynen,
Daer and'ren Hemel dwaeld, en and're sterren schynen:
Daer Roome ondraeghlyck ons gevangen halzen perst,
En Memphis slavernye, en Babels juck ververscht.

Rey van Staetjonff'ren.

Maer wie of ginder ons komt nieuwe vreeze inprenten?

Rey van Joodsche Vrouwen.

't Gelyckt een Roomsch Heraut, die uyt des vyands tenten
Zet herwaerts zynen tred. Wat boodschap of hy brenght?
Heer, met wat honighs doch dees bitterheyd vermenght.
Eens winters koude ontsteld de leden van verschricken.
't Valt al ten erghsten uyt wat wy ten besten schicken.

Rey van Staetjonff'ren.

Geen onbesneden is 't maer ymand van de Joon,
Zoo 't oogh my niet bedrieght.

Dochter Sion.

Och 't is Matthias zoon.
Josephus zydy 't zelf, of is uw schim verrezen,

913 *Hier is geen blyven niet:* dubbele ontkentenis; doch, volgens de toenmalige taalwetten, geoorloofd en gebruikelijk.

915 *Waerwaerts:* oorspronkelijke vorm van „werwaarts."

916 *Die wy nu:* Latinisme en germanisme voor „wij, die nu."

920 *Dwaeld,* enz.: draait, rondwielt.

Die ghy voorlangh by ons begraven waert voor dezen?
Josephus zydy daer? wat komdy nu zoo spa
Den brand uytlesschen van't woest Hierosolyma?
De daecken ne'ergezackt gekeerd zyn langh tot asschen:
Het Krygsvolck heeft in't bloed zyn handen lang gewasschen,
En 't heyligh goud verklaerd voor Keyserlycken buyt:
't Is hier schoon uytgeveeght, gemoord, gerooft, geruyt:
De felheyd van zoo veel Hierosolymitanen
Dit mager hoopken liet het aengezicht vol tranen.

Josephus.

Onzaligh Sion, die uw zinnen overlaed,
En mymert om uw ramp, en omgevallen staet,
Ghy derft Josephus niet uws herten grond uytputten,
Die alsins heeft gepooght uw dorpels te beschutten:
Die onlanghs daermen 't al de keel afstack, en sneed,
Daer hem de vlamme schoer de noppen van zyn kleed,
Daer 't bloed zyn lyfrock smette, en 't breyn hem sprong
[om d' ooren,
U uyt die slachtingh redde, en liet u niet verloren.

Dochter Sion.

Vergevet my, genade, het is het is myn schuld.
Verbystert staet my 't hoofd van enckel ongeduld.
Ick ben my zelven noch gelijck, noch oock niet machtigh.
Een bladeken, dat ruyscht, mijn ziele maeckt vreesachtigh.
Maer zeght ons, watzer gaens in 't heyr van d' onbesne'en?
Wat juychen gaeter om? waer wilmen met ons heen?
Wat zwerven langer wy op dees geslagen toppen
En rotzen, die nu 's nachts, nu 's daeghs met heesche kroppen
Ons klachten volgen, als wy zien van verre opgaen

934 *Hierosolyma:* Jerusalem.
935 *Gekeerd... tot:* verkeerd... in.
943 *Ghy derft* enz. Versta: gij durft voor Josephus uw wezenlijk gevoel niet uitstorten.
946 *Schoer:* oude onv. v. l. t. van scheren. Zie TEN KATE, D. II, bl. 349.
953 *Watzer gaens:* wat is er gaande.
955 *Geslagen toppen:* bergen (die waar de stad op gebouwd was) met ongeluk geslagen.
956 *Die nu: diè* behoort bij 't voorgaande *wy*.
957 *Volgen* is hier *vervolgen*, in den zin van „voortzetten."

Den smoock, daer onlangs noch plagh d' heyl'ge Stad te [staen?

Josephus.

Het heyrkracht nauwlijcx zat van wo'en op d' uytverkoornen,
Verschoont hadde alleen dry Herodiaensche toornen:
Op dat noch eeuwigh de nakomelingh onthield
Wat muyrwerck Roome eertyds heeft tot den grond vernielt:
Als d' Overwinner laet een gaelderije oprechten,
Van waer hy zelf aldus toeredent zijn landsknechten.
 Krijghshelden die dus verre uw rechterhand alom,
En yver hebt besteed tot nut van 't Keyzerdom:
Die 's vyands hooghmoed deed op dees steenrotzen krimpen,
Vàn waer halstarrigh hy ons legers dorst beschimpen:
't Is recht dat 's Maerschalcx gunst uw deugd loop' te gemoet,
En 't zweet uws arbeyds met belooningen verzoet:
Zoo sprekende, met een glad voorhoofd hy der scharen
Verdiensten vrolijck gaet met giften evenaren,
En haer deelachtigh maeckt den buyt, en rycken roof,
Die 't Heydensch volck aenveerd nae haer soldaets geloof.
De vroomste van wiens huyt de sabelen afschampten
Hy met halsbanden troost, kleynoodgie, en hooger ampten:
Dies 't gansche leger juyght, en in zijn handen klapt,
En elck het bloed vergeet dat hem is afgetapt.

Dochter Sion.

Die feest was voormaels ons, was Sions, en geen ander,
Als David, Jesse zoon, die rechte Salamander.
Die midden inde brand van't Oorlogh 't leven vond,
't Hoovaerdigh Rabba brack, daer Ammons hert op stond:
Als Assur weeck verstroyt in velden, en woestynen,
Dien, die niet zoeters vond als 't bloed der Philistynen,
En overla'en met roof, met rey, en met tamboer,
Op 't Maeghdelijck Musijck ter poorten inne voor.

964 *Toeredent:* toespreekt. — *Landsknechten:* soldaten.
971 *Met een glad voorhoofd:* met een blij gelaat.
974 *Soldaets geloof:* namelijk der soldaten overtuiging van hun goed recht op dien buit.
975 *Vroomste:* dapperste.
986 *'t Maeghdelijck Musijck:* verkeerd, voor „de muziek der maagdenreien."

Josephus.

Den Overwinner om zich danckbaer te bewyzen,
En d' hong'rige Afgoon oock met offervuyr te spyzen,
Ten heuvel spoede, daer het woeden zoo goed koop
Wierp 't heyl'ge metselwerck der Kercken overhoop:
Omcingelt met een stoet schildknapen, en hartsieren,
En krijghslie, vrolyck om dees zegefeest te vieren.
De beesten afgekeurt ter slachtingh, klommen stout,
En zonder aers'len voor zyn aenzicht: doende 't goud
(Dat onlanghs was geschrabt met messen, en met bylen
Van 's Tempels balcken, en van d' halfverbrande stylen,
En om haer hoornen nu gegoten) blincken, als
Zy t' elcken staecken op vrypostigh haren hals.
De kranssen versch van kruyd gevlochten, men van verre
Zagh lieflijck groenen, en omschaduwen haer sterre,
En 't zoute veldgewas verzwolgen vande krans.
Twee Priest'ren glad gehelmt, met koper schoon van glans,
Geborstweerd met een plaet, die 't overkleed bedeckte,
Dat bont gespickeld zich ten halven lyve streckte,
Van waer de lyfrock zond zyn vouwen na bene'en,
Omgord met eenen riem vol schilden rond en kleen,
Nabootzende een schalmey met huppelen en springen,
En tromm'lende op haer borst, voor uyt als Leydslie gingen.
't Opsteyg'ren koste zweet. De wegh lagh ongebaent,
En 't steyl gesteente woest, wanschapen van gedaent'.
Het gladde Horenvee vermoeyt van bangheyd roockte
Om strijd met 't molm verduft, dat half gestikt noch [smoockte,
En myde in't klimmen noch 't gebeent', dat moeder naeckt

989 *Ten heuvel spoede:* namelijk „op Moria."
991 *Hartsieren:* boogschutters.
993 *Afgekeurt:* bestemd, afgezonderd (namel. ter slachting). Zie vs. 724.
1000 *Sterre:* voorhoofd.
1001 *'t Zoute veldgewas:* het koren of de vruchten, met zout vermengd, de *mola salsa, salsae fruges,* waarmede het offerdier vóór het *libamen* gewijd werd. Zie ook vs. 1036.
1007 *Nabootzende een schalmey:* de maat eener schalmei (al dansende) volgend.
1012 *'t Molm verduft.* Versta: het duf smeulende puin.
1013 *Myde* voor *meed.*

Des Heeren bergh tot een ellendigh Kerckhof maeckt.
De Kraeyen vloon 't gebulck, en d' Arenden verschrickten,
Die hier ter feest gebe'en de Dood 't gezicht uytpickten.

Dochter Sion.

Zwijght, zwijght Josephus, zwijght van Arenden, en
[Kraeyen:
Onze ooren zijn te teer: ons hoofd bestaet te draeyen:
Dat schouwspel luyd te vremd: hy zielbraekt die 't aen-
[hoort,
Wy zwijgen die 't beschout. Maer neen, vertelt ons voort:
Daer is geen grouwzaemheyd ter weereld zo bezeten
Of wy zyn 't nu gewoon, en langh al doorgebeten.

Josephus.

Genaeckende daer 't nu van lijcken stonck benaeuwt:
Daer d' Arcke voormaels school met Cherub overscha'uwt:
Van waer men deerlyck de Jerusalemsche wallen,
En ons Stadpoorten zagh geraeybraeckt, en vervallen,
En d' uytgetrocken doon naeckt, zonder onderscheyd,
Den Luypaerden tot roof, de myrre, en 't graf ontzeyd:
Na dat de Wich'lers de verwoeste Kerck aenschouwen,
Zy van't verstroyt gesteente een hoogh outaer doen bouwen:
De stylen half gevonckt, de balcken zwert beroockt
Tot brandhout stap'len op het plat, dat daedlyck smoockt,
En willigh 't vuyr ontfanght: terwijl haer d' ossen lieten
De basterd eerst gekoort recht tusschen d' hoornen gieten:

1014 *Ellendigh Kerckhof:* 't kan zijn, dat *ellendigh* hier eenvoudig als een *epitheton ornans* gebezigd wordt; doch het komt mij voor, dat de dichter hier het woord niet zonder bedoeling gebezigd heeft. Te Amsterdam werd door het *ellendige kerkhof* datgene verstaan, hetwelk aan den Middeldam bij de Nieuwe kerk gelegen, diende tot begraafplaats van boosdoeners en verwezenen. Zie HOOFTS *Warenar.* Uitg. van DE VRIES, bl. 41 en 185; en evenzoo wordt ook hier van de ter slachting verwezene Joden gesproken, wier lijken langs den berg des Heeren verspreid lagen.

1018 *Bestaet:* is op het punt van.

1019 *Hy zielbraekt:* hij braakt zijn ziel.

1027 *d' Uytgetrocken doon:* van kleederen beroofd, ontdaan.

1034 *De basterd:* een soort van wijn (razijnwijn.). — *Eerst gekoort:* die de beste gekoord (gekeurd) was.

Den krans ontrucken, en die gaer gebonden bla'en
Den vlammen heyl'gen, en 't gezouten korengraen:
Den rugh opvlymen, en d' altaerknechts hun genaken:
Die met 't gewijde mes haer voort den strot afstaken.
Het bloed de leeghte koos, en zwalpende over al,
Bootste een verbolgen meyr, en rooden waterval.
De buycken opgeschrobt ontslaen haer d' ingewanden,
Die naeuw doorsnuffelt, 't vuyr ontfingh om te verbranden.
De Priest'ren stelden haer voor 't Altaer ongeknielt,
Dat Titus statigh met de slincker ving'ren hield:
Den rechter hy ontzey den zwaren Veldheers hamer,
Om Hemelwaerts zijn hand te heffen veel bequamer.
Teruggezienden God! Godin! die noyt geschaeckt,
Om Roome, riepen zy, en onzen Tyber waeckt:
O Janus grys van hayr! en Vesta! die te gader
Ons gunst draeght, met Juppyn die grootste, en beste [Vader:
O Vader Mars! en al ghy Goon gezamentlyck,
Die ons genadigh zijt, en om het Keyzerrijck
Met zo veel zegens, en triumphen te bevesten
't Huys van Vespasiaen hebt uytgekipt ten lesten,
En Titus wack'ren erm met zulcken punt verzaeght,
't Welck aers'lingh over smyt al watter scepters draeght:
Die ghy hem gunstigh holpt vermeest'ren dit tyrannigh,
Dit boos verwaten volck, zijn Vorsten wederspannigh:
O Goon wy dancken u: wy loven u o Goon:
Knickt onzen offer toe, en opent uwen throon.

1035 *Gaer gebonden:* saamgebonden.
1037 *Opvlymen:* opsnijden, opensnijden.
1039 *Het bloed der leeghte koos:* het bloed stroomde neder.
1041 *Opgeschrobt:* opengesneden.
1042 *Doorsnuffelt:* onderzocht. Men weet dat bij zoodanige offerande de wichelaars de ingewanden der dieren onderzochten om er voorteekenen uit op te maken.
1043 *Stelden haer:* stelden zich.
1044 *Slinckren ving'ren:* linkerhand.
1045 *Den rechter* enz.: de zin is: hij lei den zwaren veldheershamer uit de rechterhand.
1047 *God! Godin:* Janus en Vesta. — *Geschaeckt:* bevlekt. Zie vs. 27.
1056 *Aers'lingh over smyt:* ruggelings ter neder smijt, achteroversmijt.
1057 *Die ghy:* gij die. Zie vs. 916.

Dochter Sion.

Straft ghy geen Heyd'nen meer, God Abrahams! en laetze
Afgodisch roocken op uw heyl'ge stede en plaetze?
Waer was uw solpherstrael die noyt dien smaet verdroegh?
Die Ptolomeus plat jeloers ter aerden sloegh?
Was God van God ontkleed? is hy zoo traegh in't wreken?
Wat dood, wat straf, wat wraeck. wat volghde voor
Dien grouwel? [een teken

Josephus.

Onder des was 't altaer aengegaen.
Met weecken oogen wy dien grouwel zagen aen.
De rotz driemael verschud, van onder spleet tot boven,
En d'afgrond 't licht verzwolgh door 't gapen vande kloven.
Den Hemel wierd bekleed met een verbolgen zee,
En dreyghde met tempeest 't afgodisch vuyr alree:
Maer d' onverlichte, die van droomen haer geneerden,
Dit op een morgengroet, en heylzaem spoock waerdeerden:
D' omstaende kryghslie zulcx ten halven naeuw verstaen,
Iô Titus, Iô, Iô Vespasiaen,
Al schaterende zy de klippen weer doen galmen,
En kranssen 's Keyzers kruyn met schaduwende palmen:
De Veldheer weder hun een danckb're ziel toekeert,
En met 't geslagen vee den ruyterdisch stoffeert.

Dochter Sion.

Nu treurt Staetdochters, treurt, en krenckt vry al uw
[zinnen:
Want met haer vleug'len nu de goude Cherubinnen
De grouw'len decken, die de jonghlingh ons toeriep
Die veyligh inde gracht, en 't hol der leeuwen sliep:

1064 *Jeloers:* ijverzuchtig. behoort bij *die.*
1065 *Was God van God ontkleed:* heeft God zich ontdaan van zijn Goddelijke eigenschappen.
1073 *d' Onverlichte:* t. w. de heidenen.
1074 Versta: Hielden dit voor een (verblijdende) begroeting en gelukkig teeken, verschijnsel.
1080 *Geslagen:* geslachte.
1083, 84 *De Jonghlingh:* Daniël, die de gruwelen der verwoesting profeteerde

Waer toe is Aäron, en Levi nu gekomen?
Wee Tempel, Stad, en Volck. Ghy Paradijs der vromen,
Ghy wellust Israels, hoe lighdy nu vertreen!

Rey van Staetjonff'ren.

Helaes! Mevrouwe, helaes! geen godlooze onbesne'en
De drymael heylige aerde ontwyde, noch schoffeerde.

Dochter Sion.

Wie dan?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Maer 't boevenschuym dat onzen staet verheerde,
Lang eer de gramschap noch des Keyzers veel getergt
Zijn Henghsten briesschen dede, en draven in't gebergte:
Langh eer noch Titus quam aenbrallen op ons vesten,
En ons paleyzen den uytheemschen gaf ten besten:
Den volck'ren die de maen zien dobb'ren op d' Euphraet,
Wanneerze haer toortze ontsteeckt, en ons den dagh [ontgaet:
Die Tigris golven zien uyt Taurus lenden dringen:
Die over Caucasus al hooger Noordwaert springen:
Die op Pactolus strand het goud in d' oogen raeyt:
Die in d'Ægeesche zee zijn hier en daer gezaeyt:
Van't West daer Tagus laeft den half gebraden Iber:
Daer 't oever wederzyds geleckt word vande Tyber:
d'Ægypter die den Nyl ziet vloeyen over 't droogh:
d'Araber toegerust met pylen, tros en boogh:
Meer and'ren, die verhit op't moorden, en op't plond'ren,
Met 't weerlicht quamen van haer beuckelaers opdond'ren.

Dochter Sion.

Maer zeght Josephus hoe 't ons manschap is vergaen,

1094—1105 Onder de volkeren, hier opgesomd, worden zoo de Romeinen als de vreemde Legioenen, die het leger van Titus uitmaakten, begrepen.
1099 *Raeyt:* straelt.
1101 *Iber:* Iberiër, Spanjaard.
1104 *Tros:* koker.
1107 *Zeght:* staat hier in de geb. w. Zie vs. 23.

Die d' Overwinner hielt zo strengelijck geva'en
In't leger, alsser niets verschoont bleef onbedorven.

Josephus.

Der boozen rotte heeft meest verschulde straf verworven.

Dochter Sion.

Dat was 't daer ick na haeckte. O Scheydsman! die recht
[scheyd,
En inde weeghschael hanght van uw Rechtveerdigheyd
Der menschen zaecken, die omwent'len hier beneden:
Nu zien wy dat by u geen boosheyd word geleden,
Die luyd van d' aerde na den Hemel roept om wraeck.

Josephus.

Nu luystert dat ick u ontvouw de gansche zaeck.

Dochter Sion.

Ghy Reyen geeft gehoor.

Josephus.

Zo flucx de krijghslie hoorden
't Geblazen koper hun ontzeggen 't vorder moorden:
(Behalven dat het was geoorlooft te verslaen
Al wat d' onstuytb're Nood in't harnasch te weerstaen
Droomde uyt mismoedigheyd) zy haren Veldheer boden
Noch een ontelb're schaer van afgematte Joden:
Die 's Keyzers omzicht liet door zyner Drossaerts een
Uytzond'ren, en de vrome, en schuldige ondersche'en:

1109 *Alsser niets verschoont bleef onbedorven.* Lees: zoo er niets verschoond bleef, niets onbedorven (onverwoest, onverdelgd).

1112, 1113 Plaats vs. 1113 in zijn geheel voor *in de weeghschael hanght* (vs. 1112), dan wordt de zin helder.

1118 *'t Geblazen koper:* het trompetgeblaas.

1120, 1121 *Al wat* enz. Versta: allen, die, in de vertwijfeling der wanhoop, nog waanden zich, gewapend, tegen het onwederstaanbaar noodlot te kunnen verzetten.

1123 *'s Keyzers omzicht:* des Caesars (Titus) omzichtigheid. — *Zyner Drossaerts een:* een zijner Drossaards (Pretoren).

Maer d' onderzoecker heeft 't verborgen goet te vissen:
In 's moorders voorhoofd leestme het knagende gewissen:
Dus streckt hy zoo terstond gedoemt met ziel, en lyf,
Den woedenden soldaet een zeldzaem tydverdryf.
Hier moeter een goed deel met handen en met voeten
Genagelt aen het kruys bebloed haer bloedschuld boeten:
Daer, stuyrtmender een hoop van Moria te fel
Na Kedrons afgrond toe, als na de doncker hel,
En decktze in't vallen met muyrstucken en met steenen,
Dies vinden zy haer eynde, en uytvaert al met eenen:
Hier, jagenze om van't vuyr den heeten gloed t' ontgaen
Haer zelf aen palen dood geschroeyt, en half gebra'en:
Daer, sterven noch uyt nijd en afgunst vande wachters
Veel honderden van dees' Godlooze Godverachters:
Hier, breecktmenze de le'en met knodzen zwaer van wicht:
Daer quetstmen and'ren 't hert, de darmen, en 't gezicht:
En duyzenderley slagh van nieuwgevonden straffen
Haer boosheyd achterhaelt.

Dochter Sion.

Dat leert dat leertze blaffen,
Die honden tegen God, die oprecht Rechter niet
Verschoont in zynen toorne, of door de ving'ren ziet
Ooghluyckende eenig quaed.

Rey van Staetjonff'ren.

Hoe zijnze voort gevaren
Die aen Jerusalems verderf onschuldigh waren?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Hoe anders als bewaert tot een veel strenger loth
Als die booswichten zelve, en menschen zonder God.

Josephus.

Van Jongelingen sterck van lijf zyn zevenhondert
Tot d' aenstaende triumph des Keyzers uytgezondert,

1125 Versta: maar 't valt den onderzoeker licht het verborgene te ontdekken.
1131 *Stuyrtmender:* stuurt men er.
1135, 1136 *Hier jagenze.... haer zelf:* de Joden jagen zichzelve.

En die bereyckten noch geen zeven jaer en thien,
Als beesten omgeveylt, men heeft verwiss'len zien
Voor eenen penningh thien en tweemael zo veel zielen,
Welck zaligh loofden die door 't zweerd in't oorloogh vielen:
Als zy met 't yzer van haer ketens overla'en,
Den bolpees schroomden van een strengen Gardiaen.
Voorts, om in schouwplaets 't oogh te dienen der Tyrannen,
Zijn tot der Dieren aes geschickt veel strijdb're mannen:
Of om te schermen lyf om lyf, en hand voor hand:
Waer 's Princen wellust dan haer omvoert achter land.
Het most een steenen hert geborsten zich erbarmen,
Die hier voor 't lest de zoon den vader zagh omermen,
De vaders vallen we'er haer zonen om den hals,
Den stock haers ouderdoms, den troost haers ongevals:
Als elck zijns weeghs bedruckt most volgen die hem leyden,
En ziende thienmael om, in't al te bitter scheyden
Gaf teeckenen genoegh, hoe strengh natuyr verbind
Door onderlinge trouw den vader aen het kind,
Het kind aen 's vaders ziel, de broeders aen haer broeders:
Die eertijds hangende aen de borst eens zelfde moeders,
Versloegen d' eerste dorst met d' ongevalschte melck
Die uyt een ader vloeyde: o welcken bitt'ren kelck
Most hier gedroncken zijn! en zoude ick ons vermanen
De klachten, het gebaer, 't verzuchten, en de tranen,
Ick most bezwijcken, en uwluyder droeve staet
Beschreyde vrouwen dit nu geensins toe en laet.
Daer is 't verhael in't kort.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Nu wreeckt uw leet met schreeuwen,
En huylen overluyd, ghy onbestorven weeuwen,
Roept luyder als ghy pleeght eertijds in barens nood,
Doen d' eerstgeboren haeckte in uw benauwde schoot
Nae 't wenschelijcke licht des levens, dat ons langer
Verdrietelijcker valt, en gaet met plagen zwanger.
Onze echte mannen ach! gaen zonder den adieu

1156 *Bolpees:* bullepees. — *Gardiaen:* wachter.
1160 *Achter land:* door het land.
1164 *Stock:* steun.
1173 *Vermanen:* vermelden.

Het afgeworpen jock opnemen op een nieuw:
Onze ouwdstgeboorne helaes! gejuckt voor een Godloozer
Herboren Pharo vli'en, en Nabuchodonoser.
Ach Jonff'ren met ons treurd.

Rey van Staetjonff'ren.

Helaes! waer blyven wy?
De geylheyd des soldaets, och moeders blyft ons by!
Brand na ons reynigheyd met trommelen en pypen.
Zy naderen om uyt uwe ermen ons te grypen.
Ons kuyscheyd lijd gevaer, die, o wat leyder smet!
Jeloers de dorpels hield van 's vaders huys bezet:
Die heerlijck aen den Rey der Maeghden plagh te brommen,
En was geheylight voor zoo schoonen Bruydegommen,
Die 's vyands wreetheyd gaet verstroijen west, en oost.
Helaes! helaes! helaes!

Rey van Joodsche Vrouwen.

Nu dochters zijt getroost.

Rey van Staetjonff'ren.

Och Moeders blijft ons by.

Dochter Sion.

Nu zet u wat te vreden.

Rey van Joodsche Vrouwen.

God Jacobs ziet ons aen, en redze in zwarigheden,
En zalftze die ghy sloeght.

1188 *Och moeders blyft ons by* staat hier in een tusschenzin, zoodat *de geylheyd* enz. als onderwerp bij *brand* (vs. 1189) behoort.

1191 *O wat leyder smet:* o wat droeve smet.

1192 *Die* slaat niet op 't voorgaande *kuyscheyd*, maar hangt af van 't latere *gaet verstroijen*. De zin is alzoo: haar, die (te voren) bij vader t'huis bleven, die de maagdenrei versierden, die voor schoone bruidegommen bewaard worden, (die) gaat nu de wreedheid naar West en Oost verstrooien.

J o s e p h u s.

Deze yd'le tranen spaert
Ghy Joodsche Vrouwen, die uw droefheyd meer verzwaert,
Ghy Maeghden schept wat moeds. Wie weet noch van
[wat enden
U onverwachten troost kan Josephs trooster zenden.

D o c h t e r S i o n.

Matthias zoon die d' eer zijt van uw ouwd geslacht:
Die d' overwinners vaeck vermorwt hebt en verzacht,
En met uw lippen knede haer hert van Diamanten,
Van datze haer grof geschut eerst op deze hooghten
[planten:
Josephus, of hem noch de Maerschalck zoo beried
Dat hy door u beweeght een maet stelde ons verdriet:
Zoud ghy tot Jacobs heyl, en troost gebruycken laten
Uw redenrijcke tongh gedopt in honighraten.

J o s e p h u s.

Wel duyzendmael zoo veel, mevrouwe, voor gewis
Houd dat Josephus gunst tot uwen besten is.
's Wets heyl'ge bladen ick geeygent heb door 't bidden:
Mijn bloedverwanten oock behouden in het midden
Der slachtingh, daer verbaest elck zagh na 't vluchten om.
Des Keyzers mildheyd my den vrijen Edeldom
Vereerde, en heb gestuyt veel razende soldaten
In't moorden, branden, als de weereld scheen gelaten
Te wezen zonder Gods bestieringh: dies ick veyl
Mijn jonste willigh noch tot uw en yders heyl:
Dan overmids ick nu met Titus meer te vergen
Zijn goedheyd schynen mocht te zarren, en te tergen:

1201 *Van wat enden:* van welken kant.

1206 *Grof geschut:* In Vondels dagen verstond men nog onder geschut elk krijgstuig, waarmede geschoten werd, als pijlen, slingersteenen, enz. enz. Met *grof geschut* worden alzoo de zware werptuigen of schutgevaarten, als blijden enz. verstaan, welke Titus op de bergen rondom Jeruzalem liet planten.

1213 Hij wil zeggen: ik heb, door mijn smeekingen, van Titus verkregen, de heilige bladen der wet uit het heiligdom te mogen medenemen.

1219 *Ick veyl:* ik heb veil, ik geef ten beste.

Verzoeckt veel liever zelf noch met gebogen knien
Verzachtingh van uw quael: wie droomd, wie weet
[misschien
Wat ghy verbidden mocht van hem ter goeder uren.
Der vrouwen tranen doch zoodanigh van naturen
En aert zijn, datze vaeck beroeren noch die geen
Die onverbiddelijck in yders oogen scheen.
Gaet Vrouwen, Maeghden gaet dan d' Overwinner smeken,
Die morgen of in't kort zijn leger op zal breken.
Vaert wel Mevrouwe, ick ga. Hy wende uw ongeluck
Die al uw onheyl weet.

Rey van Staetjonff'ren,

Laet ghy ons dus in druck?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Josephus magh ons meer voor ditmael niet gebeuren?

Dochter Sion.

Staetjonffren volght my na, en houd wat op van treuren.
tZa gaenwe, laet ons gaen. Ghy Vrouwen volght my na.
Wy moeten dwalen op der vyanden gena.

Rey van Jodinnen.

Laet ons beschreijen 't algemeen
Verderf, en 't licht dat jonghst bescheen
Die Hemelhoogh getoornde klippen
Van Davids veel bestormde Stad:
Als God haer val gezworen had
Met onbedriegelijcke lippen.

Of 's Tempels grondvest nacht en dagh
Nae 't Sterren welfsel open lagh,
Geverwt van't bloed der welgeboornen,
En ofmen 's Keyzers Ad'ler mocht
Zien met zijn pennen slaen de locht,
En schitt'ren af van stompe toornen:

1238 *'t Licht:* den brand, die de met hooge torens bezette bergen (klippen) van Davids stad bescheen.

Noch even trotz, en onbezorght,
Op d' opperstad, en Davids borght
De muyters haer borstweeren manden:
En wie zijn doodverw had gezet
Uyt vreeze, 't vluchten wierd belet
Van boeven, die hier t' zamen spanden.

Maer als zijn opzet, en besluyt
God tegen ons wou voeren uyt,
Is schielijck 't Leeuwen hert ontvallen
Ons manschap: die beancxt uyt nood
Den vyand zonder slagh of stoot
Beklimmen liet de trotze wallen:

De vyand die zijn vaen alree
Van ons Rondeelen zwieren de'.
En blies triumph van vreughde droncken.
Doen quam die dagh en uyr dat God
Ons had bescheerd dat strenge loth
Zijns gramschaps, die bestond t' ontvoncken.

't Roomsch Krijghsvolck als 't geen wederstand
Noch tegenweyr van mannen vand,
Drongh't met geslepene rappieren
In d' enge straten bol en dick:
Daer 't wade in eenen oogenblick
Ten enck'len toe in bloedrievieren.

d' Een om t' ontvli'en de bleecke dood
In onderaerdsche kelders vlood,
Wiens toegangh wierd gestopt met blinden:
En d' ander door mistroostigheyd,
En wanhoop in zijn ziel verleyd,
Gewapent gingh zijn Kerckhof vinden.

Hoe menigh held, die trotz van moed
Wou 't vaderland zijn heldisch bloed

1251 *Manden:* bemanden.
1265 *Bescheerd:* beschoren.
1270 *Bol:* moerassig, dras.

Opoff'ren in't gevaer der straten,
Van vrouwe en kind'ren om den hals
Gevallen wierd, met veel geschals:
Wat wildy vader ons verlaten.

't Kind dat noch eerst aen bancken gingh
Aen 's moeders achterslippen hingh.
De voester 't zuygelingh liet weenen,
En quam haer vrouw te hulp, zoo ras
De Meester greep nae 't courtelas.
't Riep deerlijck al: waer wildy henen?

Als d' Huysweerd ziet dat uyt noch in
Hem laet 't bestorven huysgezin:
Laet los, laet los, roept hy ten lesten,
Dat ick alleen van't hooge dack
Mijn poorte vry van ongemack,
En ons ontslae deze helsche pesten.

't Is nauw gezeyd men vlieghter knap
Na boven, langhs den wenteltrap,
Met steenen toegerust, en blocken.
Daer ziet hy, hoe een blaeuwe wolck
En roth van 't fel Latynsche volck
Komt op zyn dorpels aengetrocken.

Maer als zy dreygen klop op klop
Te dryven met heyrhamers op
De poort bewaeckt van slot, en grendel:
Wreeckt hy dien euvel heel goed koop,
En kneust de voorste vanden hoop,
En hagelt onder 't moorders vendel.

1283 *Met veel geschals:* met luid geschrei.
1285 *Aen bancken gingh:* t. w. om zich staande te houden, langs banken leerende loopen.
1289 *'t Courtelas:* 't Fr. *coutelas*, mes.
1295 *Mijn poorte vry:* mijn huis bevrijde.
1308 *Onder 't... vendel:* onder de afdeeling of kohorte. Een *vendel* werd vroeger bij onze legers genoemd, wat sedert de overneming der Fransche krijgstermen, een bataljon heet.

De Ruyters 't bloed, verbittert heel,
Krimpt vande zool in't beckeneel,
Zoo man en ros de beenen breken:
Dies zendenze met styve boogh
Wraeckgierigh haer geschut om hoogh,
En branden om dien smaed te wreken.

Wat groeyt hier een nieuw stads rumoer:
De deur gescheurt vlieght op de vloer,
Van toorn zy op haer tanden knersten;
De voester die betaelt 't gelagh:
De moeder sneuvelt in een dagg',
En 't zuyg'lingh treenze 't hert te bersten.

Terwyl 't bene'en al uytgeleeft
Den lesten schreeuw, en doodsnack geeft,
D' Huysvader om haer voor 't verderven
Te ho'en, van boven rolt verbaest,
Die d' ongebonden moorders haest
Uyt toorne en wraeck aen hutspot scherven.

De Maeghden nauwlycx houwbaer noch,
Zy na veel dreygementen och!
Van hare jonghvrouwschap onthulden:
Die na veel zwymens riepen luyd:
Is 't Godlijck recht in Isr'el uyt
Dat God dien overmoed kan dulden?

Wie kan afmalen al d' ellend,
Die waerme 't aenzicht keerd of wend
Gebeurt? wat blijfter onbedorven
Van't roofgier spoock? op snood gewin
Verhit, dat menigh huysgezin
Aan honger leegh vond uytgestorven.

De zon al vroeger dan zy plagh
Den draeyboom toesloot van den dagh,

1309, 1310 *De Ruyters 't bloed.... krimpt vande zool in't beckeneel:* den Ruiters stijgt het bloed naar 't hoofd.

1326 *Scherven:* verscherven; letterlijk: tot scherven slaan.

En weeck dees grouw'len inde baren.
Die menschenslachters moordens zat,
Maer woedens niet, doen noch de Stad
Met vuyr ten Hemel deden varen.

Gelijck den dagh was doorgebracht
Met moorden, zy den duyst'ren nacht
Met blaeck'ren sleten, en met branden.
God waerom ledy dat uw Kerck
En Stad, der Eng'len timmerwerck,
Geschend wierd van zo snooden handen.

DE DERDE HANDEL.

Phineas *Priester.*

Melchisedech, o die oyt d' eerste Priester Gods,
Het Priesterschap bekleede op Salems hooge rotz,
Wiens hoofdscheel van God zelf met balsem wierd bedropen,
Gezalft, en toegekend den myter boven open:
Doen 's Heeren heuvel ghy wat hooger trockt, tot dat
Hy 't aenzien en den naem van een ontworpen Stad
Bereyckte in Canaän: Aaron uytverkoren,
Die 't reuckwerck aenstaeckt met uw zonen welgeboren:
Ziet op ghy helden Gods, Aertzpriest'ren ziet eens om,
Hoe't vanden Hemel hooghgeadelt Priesterdom
Ontkleed van zijnen glans treurt zonder glimp of luyster:
Gelijck by zonnezwym al schemerende in't duyster
De weereld sprietooght, zoo wanneer de Maen jeloers
Den sterflijcken te spijt deckt 't aengezicht haers Bro'ers:

1343 *Doen:* toen.
1348 *Ledy:* leedt gij.
1351 *Oyt:* eenmaal.
1361 *Glimp:* schijn, glans.
1362 *Zonnezwym:* eclips.
1363 *Sprietooght:* verstrooid, verward, en dus alles door één ziet.

Treurt als 't geransoent lijck eens Koninghs, die verslagen
Word op een rosbaer versch gebalsemt t' huys gedragen.
Waer is Jerusalem nu uwen Koninghs-staf,
En 't Priesterlijck çieraet dat u Jehova gaf?
Waer is uw blanck yvoor? uw marmer klaer van schimmer?
Uw purper fyn van draed? uw kerckelijck getimmer?
Uw Koninghlijck paleys? waer zijn uw Ced'ren? waer
Uw pylaers, bogen, en gewelven allegaer?
Waer 't zilver? waer het goud? waer zijn de Cherubynen?
Waer 't altaer, 't wieroock, en dees blinckende gordynen?
Waer d' Arcke des verbonds? waer Gods geheymenis?
Helaes 't is verr' gezocht dat niet te vinden is.
Wie had gedocht, dat God te strengh op ons gebeten,
Zyn erfdeel zoo geheel vertre'en zoude, en vergeten?
Schoon of de muyr omringht van zulcken heyrkracht was
Dat in't geberghte alom vertrad het kruyd en't gras:
Schoon of de Stad verzonck in't uyterste benouwen,
Ons hoop steunde op de Kerck, en d' heylige gebouwen.
Wy riepen: zijt getroost, laet God begaen al stil,
Jehova blijft ons borght om zijnes Tempels wil.
Maer ach rampzalige! als 't den Hemel wou gedogen,
Wy wierden in ons hoop te jammerlijck bedrogen,
In die vervloeckte nacht, als eer het licht opquam,
Ons Kerck aen kolen gingh, en stond in lichte vlam:
Als met de vlamme opsteegh ons krijten en ons kermen,
Dat God noch Engel mocht bewegen tot erbarmen:
Doen al den bergh gesteld in vuyr, en enckel bloed,
Sloegh d' overwinner met medoogen in't gemoed:
Doen riepme spa: vertrouwt noch kercken noch outaren,
Haer heyligheyd geen stad kan voor 't verderf bewaren.

1365 *Treurt:* is in treurigen, droevigen schijn, met treurig, bedrukt gelaat. — *Geransoent:* van de vijanden losgekocht.

1366 *Rosbaer:* beteekent eigenlijk een *baar*, die door *rossen* of paarden getrokken wordt. Hier echter wordt er de *Lectica* of *draagbaar* door verstaan, waarvan wij dikwerf melding gemaakt vinden bij de classieke schrijvers. Zij werd gedragen door slaven, die men *Lecticarii* (rosbaardragers) noemde.

1369 *Klaer van schimmer:* helder van glans.

1380 *Dat* voor „'t welk," heeft betrekking op *heyrkracht*, welk woord hier evenals boven, vs. 959 als collect. wederom onzijdig gebezigd wordt.

1385, 1386 *Als't den Hemel* enz.: toen de Hemel het gedoogen wilde, werden wij, enz.

Ick zelf ontvlood den moord, en riep luydskeels in't vli'en:
Vlied met my 't is vergeefs den vyand weyr te bi'en.
Hy heeft de Stad voorlangh, en houd haer stercke wallen.
De Tempel is vergaen. Onze hope is nu gevallen.
Zo berghde ick nauwlijcx 't lijf, en ruckte met deze hand
Veel heyl'ge schatten ongeschonden uyt den brand.
Maer waerom vlood ick? ach! wat hield ick dier mijn
[leven?
Hadde ick mijn ziele in't vuyr des Tempels opgegeven,
Als Meirus wel bera'en, en als Daleus zoon:
Of waer ick in't hoogh koor geteld by d' ander doon:
Zoo zoud noyt zijn gebeurt dat ick geva'en, most laten
Den Heydenschen Monarch de goude en zilv're vaten,
't Schaerlaken, 't reuckwerck, en't hooghpriesterlijck ge-
[waed,
En and're ciersels: daer een booswicht een soldaet
Zijn vingeren aen schend: zo waren voort mijn beenen
Begraven met den val van d' afgekeurde steenen.
Nu houde ick d' uytvaert van't onzalige geslacht,
Om welckers ondergangh het volck van Roome lacht,
En op de diensten smaeld die Moses heeft geboden,
En pryst voor onzen God een hoop verdichte Goden,
Die Abraham verzaeckte: en of my schoon gena
Geschied is, zoo dat ick op vrije voeten sta,
Wat batet? want waerheen dat ick my keere of wende
Ick zie myn hertenleed aen Israels ellende.
Indien ick zie rondom, ick zie hem die ons dringht,
En vind my vande macht der Heydenen omringht.
Sla ick 't gezicht om leege, ick zie hoe met den zweerde
't Huys Jacobs light verdelght, de Stad geslecht met
[d' eerde:
Ick zie van d' afgrond op noch smoocken 't heerlijck Slot,
Daer David vaeck uyt heeft den Philistyn bespot.
Heffe ick myn lichten op, den Hemel is gesloten,
Noch draeght niet langer gunst zyn ouwde bondgenooten.

1401 *Wat hield ick:* waartoe hield ik, enz.
1403 *Meirus.... Daleus zoon:* Zie JOSEPHUS, van den Oorlog der Joden, VI:19
1409 *Mijn beenen:* mijn beenderen of gebeente.
1410 *Afgekeurde steenen:* uitverkoren Tempel. Zie vs. 724, 993.
1425 *Lichten:* oogen.

DOCHTER SION. REY VAN STAETJONFF'REN. REY VAN JOODSCHE VROUWEN. TITUS.

Dochter Sion.

Ghy Spoocken, die wel eer verhoogt pronckte inde tralien
Van 't goude Blijenburgh, behangen met medalien,
Waerme de Godheyd hadde onsterflyckt uwen Rey,
Als ghy zyn eersleyp volghde, en droeght zyn Leverey,
Als ghy Gods Majesteyt omschanste met uw stoeten,
En zaeght 't gesternt', de Zon, en Maen bene'en uw voeten
Verschieten flauwer als de klaerste Diamant
Ons van d' uytbreydzels zend zyn stralen overkant:
Die ghy getuymelt, mooght op't aldernauwst' vertellen,
Hoe veel van 's Hemels top schilt 't middelpunt der hellen:
Ten waer 't lang vallen u gewieght hadde heel in zwym,
Eer ghy ten lesten plofte in 's afgronds vuylen slym,
En diepen zwavelpoel: die flucx is aengevlogen
Doen voncken stoven ne'er uyt Gods vuyrvlammende oogen:
Ghy Spoocken, zegge ick, breeckt uyt uw gevangenis,
Aenschouwt wie 't vallen noch met u deelachtigh is:
Ziet hoe die blixem Gods myn Hemelhooge Ced'ren,
En Marb'ren gepolyst ter Hellen gingh verned'ren,
Als ick te trotz van neck in mynen plicht ontbrack,
En opgeblazen nae zyn Kroon, en glori stack:
Ziet hoe die Lusthof is verkeerd in een woestyne,

1427 *Spoocken:* de oproerige geesten, die kamp voerden tegen God. — *Tralien:* vensteren, t. w. des Hemels.

1428 *Blijenburgh:* vreugdehof, waarmede het verblijf der Godheid bedoeld wordt. — *Medalien:* de glanzende ronde sterren. Men houde hierbij in 't oog de oude voorstelling, dat de Engelen elk eene ster onder hun opzicht hadden of daarmede versierd waren. Zoo Lucifer met de morgenster. Zie ook Job. XXXVIII:7.

1429 *Onsterflyckt:* onsterflijk doen zijn.

1432—1434 De zin dezer regels is: Gij (gevallen) Engelen waart zoo hoog geplaatst, dat de sterren, zon en maan, u, die *naar beneden* zaagt, veel flauwer toeschenen, dan ons, die *naar boven* zien, de glansrijke ster (*klaerste Diamant*) voorkomt, als zij van het verste uitspansel hare stralen overdwars, in schuinsche richting (*overkant*) toezendt.

1435 *Op't aldernauwst':* met de meeste nauwkeurigheid.

1436 *Schilt:* verschilt.

1439 *Die flucx is aengevlogen:* die eensklaps in brand is gevlogen.

En herbergh van't gediert' waer in ick eenzaem quyne.
O streckten d' oogen my een spronghryck Siloa,
Nu ick myn handen wringe, en voor myn borsten slae,
En scheur myn treurgewaed: och ofze tranen lieten,
Wat zou my daer een pack een pack van 't hert afschieten:
Nu houd de rouw zoo't schynt de dorpels toegestopt,
Een rouw die ick al meer en meer hebbe ingekropt,
Daer ick aen sticken zal, daer ick aen moet versticken.
Hoe flaeuw bezwyckt myn hert schier allen oogenblicken.
O wee! o wy! o wach! hebt ghy bedruckte Maeghd
Uw hert noch niet van rouw geleeght, en uytgeklaeght?
En mooghdy niet een traen tot uwen troost verwerven,
Zoo treurd u voorts in't graf, en zoeckt uw heyl in't sterven.

Rey van Staetjonff'ren.

Wat Kryghslie komen hier die meer zyn als gemeen?
Waer vli'en wy? och wie is't? zyn 't Hoplie?

Rey van Joodsche Vrouwen.

En met een
De Veldheer Titus zelf. Ick zie hy staet in't midden.

Dochter Sion.

Staetjonff'ren volght my nae, en helpt ons straf verbidden.
Aenveerd een droef gelaet, en jammerlyck gebaer.
Slaet voor uw borst. Verscheurd uw kleed'ren, en uw hayr,
Als ick myn stem verhef. Bevochtight met uw tranen
't Hert des Verwinners: of ghy zoo een wegh mocht banen
Tot mededoogen. Schaemd rampzael'ge Rey u niet
Nu aen te gaen al 't geen de bitt're Nood gebied.
Vergeet uw ouwd geslacht van Priesteren en Vorsten
En Koningen, die't al ten stryde ontzeggen dorsten.
Ootmoedigheyd u voeght. Ick gae u allen voor.
God om wiens aenschyn juyght de Rey van 's Hemels Koor,
My aengenaemheyd jond, druypt honigh op myn lippen:

1448 *Eenzaam:* verlaten, van alles verstoken.
1449 *Spronghryck:* bronrijk. – *Siloa:* een bron of fontein nabij Jeruzalem.
1453 *De dorpels:* voor de deuren, de opening van ons hart, binnen welke de tranen door den rouw bedwongen worden.

Dat ick bewegen magh zoo zielelooze klippen
Als zyn der vyanden onbuyghlycke gemoe'n.

Titus.

Wie knielt hier neder om t' erlangen haren zoen?

Dochter Sion.

Grootmogende Monarch, wilt met geduldigo ooren
Ons klacht ter zielen uytgeborsten doch aenhooren.
Wy 't overschot des volcx die vallen u te voet,
Wy eysschen geen genae, maer dat ghy met ons doet
Al 't geen wat u behaeght: laet vry uw dienaers stooten
Haer degens door ons borst die wy voor u ontblooten:
Of datze ons werpen van dees rotzen scherp en steyl,
En plett'ren ons gebeent', want 't sterven in ons heyl,
De Dood ons toevlucht, en haer komst' daer and're
[menschen
Voor schricken, is den troost, en 'tzoetst' daer wy om
[wenschen,
Om te geraecken door d' eynd'looze zwarighe'en,
En eens ons leet t' ontgaen: of zydy door gebe'en,
Ontzichelijcke Vorst, noch tot genae te neygen,
Verzacht de penen doch die d' overwonnen dreygen.
't Van ouwds beroemd geslacht dat vande Vad'ren daelt
Bynae is uytgeroeyt, dien lof hebdy behaelt:
Een handvol blijfter uytgeput van ongenuchten,
Die't leven valt te bangh, die niet doen dan verzuchten:
Erbarmd u haerder, en verschoontze, o Vorst, althans
Die 't loth spaerde om te zien den val haers Vaderlands.

Titus.

Had ghy dit voorbedacht vermaledyde Joden,
En van uw poorten my de sleut'len aengeboden,

1476 *Zielelooze klippen:* gevoellooze klippen.
1490 *Eens:* opeens.
1491 *Ontzichelijcke:* ontzaglijke.
1492 *Penen:* straffen.
1495 *Ongenuchten:* plagen, kwellingen.
1497 *Althans:* thans.

Als uws stads grondvest noch haer hooge muren droegh,
Als ick om Sions kreyts noch eerst mijn leger sloegh:
Ghy stond noch daer ghy stond, en van uw stercke wallen
En waer de çingel noyt ter aerden ne'ergevallen.
Hoe vaecken hebdy met een ingeboren haet
Mijn Keyzerlijcke gunst, en goedigheyd versmaed,
Als ick u hulde aenbood, en uyt een mild ontfarmen
U zwoer gezamentlijck voor onheyl te beschermen:
Hoe menighwerven blies ick d' aftocht alzoo ras
Ghy nood leed, als de strijd en storm op't heetste was:
Hoe dickmael breydelde ick mijn ongetemde benden
Van vreeze datze uw Kerck en Godsdienst zouden schenden.
Nu komdy smeecken. Op staet op.

Dochter Sion.

Ertzmaerschalck ach!
Dat wy u quetsten oyt is laes! al ons beklagh.

Titus.

Nu 't glas verloopen is, nu roeptmen om genade.

Dochter Sion.

Erbarmt des armen volcx, al komet vry wat spade.

Titus.

Zoo spade datter niets voor u te hopen staet.

Dochter Sion.

Een welgeboren Vorst zich noch erbarmen laet.

Titus.

Een welgeboren Vorst zoeckt 't voordeel vanden lande.

Dochter Sion.

't Ontfermen voordeel brengt, gestrengheyd schade en [schande.

1504 *Cingel:* kring.
1507 *Hulde:* gunst, genade.
1515 Versta: helaas! daarom alleen, dat wij u steeds beleedigden, treuren wij.
1517 *Al komet:* al komt het.

Titus.

't Ontfermen brengt oock ramp, gestrengheyd voor-
Zoo houtmen 't volck in tucht. [deel toe,

Dochter Sion.

Elck een verwenscht de roe.

Titus.

De booswicht haet zijn straf.

Dochter Sion.

Ons heeft geen straf ontbroken.
De Veldheer heeft zijn leet ten uytersten gewroken.

Titus.

Waer mynen doortocht valt daer eysschen noch te staen
Dees muyters tot een les en spiegel voor de qua'en.

Dochter Sion.

Die 't spieglen lust, beschouw dit graf vol doode beenen,
Dees omgekeerde Stad, en die verstroyde steenen.

Titus.

Licht slaetmen inde wind 't geen zelf men niet en ziet.

Dochter Sion.

Al zietmen 't niet de Faem meld watter is geschied.

Titus.

De Joden voor 't gerucht noyt eenen voet verzetten.

Dochter Sion.

't Is een Godsdienstigh volck dat yvert om zijn wetten.

1526 *Daer eysschen noch te staen:* daar dienen nog te staan.

Titus.

Is't yver datmen muyt?

Dochter Sion.

Het acht de vryheyd weerd.

Titus.

Derft hy oock vryheyd die al heeft wat hy begeert?
Den Joden was 't vergunt haer dorpels te bewoonen,
Te lezen haren oegst, en Koningen te kroonen,
En Vorsten van haer bloed met purper te bekle'en,
En vranck te leven nae der bestevad'ren ze'en:
Dies mosten zy den stoel van Roomen onderstutten
Met dragelijcken tol, daer voor wy haer beschutten
Van allen overlast des woedenden Soldaets:
Jae wie ontwijen dorst 's Kercx afgekeurde plaets,
Nae d' uytgedruckte wet geprent in zuyv're marmer,
Die brocht zijn vonnis mede, en vond geen lijfs beschermer.
Is dit geen vryheyd die 't gespuys vernoegen magh?
Veel and're zijn te vre'en, en dragen ons ontzagh:
Maer uw hertneckigheyd, en niet de zware tollen,
En 's Keyzers slappen moed, die brachten u aen 't hollen:
Ons goedheyd vaeck misbruyckt u stouter heeft gemaeckt.

Dochter Sion.

Doorluchte Prins 't is waer, ten kan niet zijn miszaeckt:
Doch overweeght, dat eerst door woedende Tyrannen
De ketenen van twist, en oproer zijn gespannen:
Noyt had de vrome deel aen zulcken overmoed.

Titus.

De vrome vaeck ontgeld 't quaed dat een booswicht doet.

Dochter Sion.

Wie wijs is en bera'en die schiftze van malkander.

1543 *Afgekeurde:* verkoren. Zie vs. 724, 993, 1410.
1544 *d' Uytgedruckte wet:* de Joodsche namelijk. — *Geprent:* gegrift.
1551 *Miszaeckt:* verzaakt, ontkend.

Titus.

Elck wascht zich af van't vuyl en schuyft het op een ander.

Dochter Sion.

Wie niet handdadigh is aen eenigh quaed beleyd
't Is billijck dat hy staet op zijn onnoozelheyd.

Titus.

Zo spreeckt de quaedste schelm.

Dochter Sion.

Men ziet op niemands spreken,
Men let op yders feyt, en al 't geen heeft gebleken.
D' aenstellers van't rumoer zijn elck een openbaer.

Titus.

D' handhavers zijn al dood, en die verbergen haer.

Dochter Sion.

Men houdet die te goe, de straffe hun hoofden rake.

Titus.

Rechtveerdigheyd die 't meynt eyscht over beyden
[wrake.

Dochter Sion.

Uyt slechtigheyd is 't vaeck dat ymand 't quaed bestemt.

Titus.

Al boet hy 't met zyn hals dat schijnt dan niemand
[vremd.

Dochter Sion.

Wie 't uyt onkunde faelt heeft in dit pleyt groot voordeel.

1563 *En die:* namelijk: de aanstellers (aanstokers) van 't rumoer, van wie vs. 1562 gesproken is.
1565 *Rechtveerdigheyd die't meynt:* echte, ware rechtvaardigheid.
1566 *Slechtigheyd:* onnoozelheid.

Titus.

Zo groot niet of hy moet uytstaen zijns Rechters oordeel.

Dochter Sion.

Een oordeel hecht gesmeed op't aenbeeld vande re'en.

Titus.

Een oordeel dat de wet en Krijghsraed steld te vre'en.

Dochter Sion.

O Vorst vernoeght u met de straf alree genomen,
En die der boozen roth noch versch is overkomen,
Het overschot meest al onschuldigh is aen 't quaed
Daermede uw Majesteyt gequetst is inder daed:
Misgunt niet dat wy hier zieltoogen weynigh dagen,
En als een eerlijck lijck Jerusalem beklagen.

Titus.

Om hier te nest'len? neen, de krijghsman die 't zich belght
Staet uw uytroeyen duyr.

Dochter Sion.

Nu zijn wy gants verdelght.

Titus.

Zoo gants niet of ons stond een erger quaed te vreezen.

Dochter Sion.

Zoo Roome vreeze aenkomt van ouderlooze weezen,
Van Weeuwen uytgeschreyt, van Vrouwen levens moe,
Van wat ontwapent volcx, zo brengen wyze haer toe,
Die uytgemergelt, niet voor hebben, als ons magen,
Waerze ergens kenbaer zijn, in't koude graf te dragen,
En in speloncken en steenrotzen hier ontrent
Te huylen schouw van 't licht tot dat ons leven end.

1575 *Daermede:* waarmede.

Titus.

Van luttel zaeds gestroyt dat over is geschoten,
Wast eenen rijcken oeghst. Alzoo van weynigh loten
Ontstaet een boomryck woud. Zoo 't eerstgeplante veyl
Beklimt en deckt een muyr al is hy hoogh en steyl.
De doornen laten niet van nieuws weer aen te groeyen
Zoo langh daer wortel blyft, die mostmen eerst uytroeyen.

Dochter Sion.

Men laet dees woeste plaets van krijghslie wel verzorght.

Titus.

't Mistrouwen geeft meer rust, en is een vaster borght.

Dochter Sion.

Mistrouwdy die ghy loont?

Titus.

Geensins, maer wel uw lieden
Die altijd woeld, en tracht den genen 't hoofd te bieden
Die uwen staet verdruckt.

Dochter Sion.

Ey wapenloozen hoop
Die in u tranen smilt, en't zuchten hebt goedkoop,
Verheughd u noch met my, dat d' overwinners moeten
Voor uw verschricken, daer ghy ne'er light voor haer [voeten:
Grijpt moed, en recht noch op 't vervallen Jodendom,
Want Titus staet bedeest, en't heyr ziet nae u om.

Titus.

Uyt d' assche van een stad, licht word een zaeck verkeken,
Is vaeck een brand ontstaen die landen heeft ontsteken,
En rycken met de grond ge-effent en vernielt:

1596 *Die ghy loont:* aan wie gij loon, soldij geeft.
1598 *Die uwen staet verdruckt:* in bedwang houdt.

Geen lichaem achtmen dood zoo langh het is gezielt.
Die dickwils op het veld voor dooden zyn gerekent
Gedencken aen haer leet, verryzen we'er en wreken't.

Dochter Sion.

Verre is de wraeck van ons die bloot zyn van geweyr.

Titus.

De wanhoop ziet niet aen al waer 't een machtigh heyr,
Zy geeftze dobbel kracht, en helpt we'er op de beenen
Een deel vervloeckt gespuys, eer 't ymand zoude meenen.

Dochter Sion.

Helaes E'elaerdigh bloed! 't mistrouwen dat ghy hebt
Veroorzaeckt datmen troost, noch blyschap uyt u schept.

Titus.

Zyt Jonghvrouw wel gemoed, en wild ten besten hopen,
De Kryghsraed is vergaert. Myn tyd is hier verloopen.
Verwacht van ons het loth, en denckt het zal wel gaen:
Wy breken morgen op, daer leght uw zaeck nae aen.

Dochter Sion.

't Onredelycke dier, dat eertyds twee gebroeders
Grondleggers van uw staet verschoonde, en als haer ['s moeders
Ontzet en speen gebrack opzooghde aen 's Tybers boord
Was reed'lycker als ghy die nae geen smeecken hoord.
Het klippigh steengeberght dat hier met doon bespreed leyd
Ick tot getuyge neem, o Titus, van uw wreedheyd.
Geen kermen heeft hier plaets, en my voorzeyd de Nood
Een slaefsche ballinghschap, of een benauwde dood.

Rey van Priesteren.

Wy Priesterlycke Reijen
(Die voormaels met schalmeijen

1611 *Niet:* niets.
1622 *Ontzet:* hulp, bijstand.
1626 *Heeft hier plaets:* vindt hier plaats, vindt hier ingang.

Den vierdagh plachten en de Feesten in te wyden,
En steeds op Moses wetten
Aendachtelyck te letten,
En te vergaren 't volck op haer gezette tyden)

Niet hebben acht geslagen,
En d' onverwachte plagen,
En 't voorspoock dat ons daeglycx met verwoesting
Al gaf God zonder spreken [dreygde:
Zoo menigh helder teecken,
Waer aen't bleeck waerwaerts dat de Joodsche staet zich
[neygde.
't Verwoesten, en't vertreden
Van d' omgelegen steden,
Vol vyers, vol moordgeschreys, vol brands, vol bloeds, vol
Vol krytens, en vol zuchten, [tranen,
Vol twists, vol krijghsgeruchten,
Wou Salem van haer val, en ondergaen vermanen.

De ruyghgehayrde Sterre,
Die inde locht van verre
Blonck als een Godlyck zweerd recht boven onzen schedel,
Riep: dat het zweerd van Roomen
Ons haestigh op zou komen,
En treffen jongh en ouwd, ryck, arm, e'el, en onedel.

't Licht binnen d' heyl'ge drempel,
By't Outaer, en den Tempel,
Waer voor de donck're nacht weeck met zijn bruyne
Het zwang're Koebeest mede, [vlercken:
t' En brand geschickt alreede,
't Lam barende, zocht ons te brengen tot opmercken.

1635 *En d' onverwachte plagen:* Ofschoon men deze lezing in alle uitgaven kan wedervinden, is het niettemin aannemelijk dat V. bedoeld heeft „*Op* d' onverwachte plagen." Deze wijziging brengt dit vs. in verband met het vorige, terwijl anders de zin onduidelijk en krachteloos is; — en te meer, omdat de vijf laatste verzen van het couplet geheel in parenthesi staan.

1646 *De ruyghgehayrde Sterre:* de komeet.

1646—1680 Voorteekens, bij JOSEPHUS vermeld. VI:30.

De deur met ys're sloten
Van klaer metael gegoten,
Die twintigh mannen al bezweet te grend'len plachten:
Waerschouwde ons Godverachters,
Als haer de Tempelwachters
Wijd open vonden staen vaeck, en verscheyden nachten.

Het heyrkracht veler volcken
Dat boven inde wolcken
Zich legerde inde locht voor d' ondergangh der Zonnen,
Vertoonde ons al de benden
Die d' ouwde Stad berenden,
En niet aflieten voor zy haddenze gewonnen.

's Nachts als wy bezigh waren
Om t' off'ren op d' Altaren,
En 't heyligh Pincxterfeest met yver uytermaten
Aendachtelyck te vieren,
Nae d' overouw manieren,
Riep ons een stemme toe: laet ons dees Kerck verlaten.

't Weeklagen ongewoone
Van Ananias zone:
Wee volck! wee stad! wee Kerck! wee wee van allen [hoecken!
Ons uyt den slaep niet weckte,
Daer't als een voorspel streckte,
't Welck aenwees, dat ons God op't strengste zou bezoecken.

Dit alles slaen wy gade
Helaes! nu't is te spade,
Nu Stad en Tempel is een roof der vremdelingen.
O God! ziet eenmael neder,
En troostet Levi weder,
Op dat wy uwen lof met juychen mogen zingen.

1677 *Ananias zone:* een landman uit den omtrek, die rondliep, wee uitroepende tegen de stad, tegen den tempel, enz. Zie JOSEPHUS in het aangehaalde Boek.

1681 *Bezoecken:* beproeven.

DE VIERDE HANDEL.

TITUS *de Keyzer.* TERENTIUS *Hopman.*

Titus *de Keyzer.*

Wy staen op ons vertreck. Myn afgestre'en Soldaten
Nae zoo veel oorlooghs blyde haer legerplaets verlaten.
Wy laten achter ons een omgeworpen muyr,
Een Koninglycke stad verdelght met stael en vuyr,
Een aerdrijck omgewroet, een Kerckhof vet van dooden,
Die niemand staen t' ontzien, ten ware dat der Joden
Verrezen schimmen ons opkomen mochten dol
Met Fackelen, gelyck uyt Plutoos duyster hol
Opdonderen zomtyds d' ontstelde Razernijen,
Als al de weereld voor een ancker schynt te rijen:
Maer dat is zonder zorgh: nochtans acht mynen Raed
Dit oorbaer, datmen tot gerustheyd vanden staet
Hier een bezettingh leght van Krijghslie wel ervaren,
Die onder eenen vooghd 't land hier ontrent bewaren,
Op datter niemand Schans, noch Slot, noch vestingh bouw,
Noch voet krijg, noch yet quaeds den Romulijnschen brouw.
Terentius, die vaeck de schild waert van mijn leven,
Wanneer ick inden strijd my had te diep begeven,
Omçingeld van 't gevaer, belegerd van 't gekerm,
Besloten van 't geweyr, daer met geheven erm
Ghy my te redden wilt door sabelen en pijcken,
En sloeght een wagenborgh van doon, en versche lijcken:
Deze eere komt u toe: ontfanght, ontfanght van my
Uw wettelijcke Prins en Veldheer de vooghdy
Van gans Judea. Let met aendacht op uw zaecken,
En wilt in't voordeel van ons Monarchije waecken.

1697 *Rijen,* hier: liggen.
1704 *De schild:* bedekking.
1708 *Pijcken:* pieken.
1709 *Wagenborgh:* een verschansing uit nevens elkander geplaatste wagens samengesteld.

Terentius.

Aenzienelijcke Vorst, och of uw Majesteyt
Meer nuts genieten mocht van mijn gehoorzaemheyd:
Wy nemen 't ampt in danck. Uw mildheyd is te loven,
Die ons verdiensten in besoldingh gaet te boven.
Verschoont uw Dienaer niet, die als de Keyzer spreeckt
Wenscht te vervullen 't geen aen zynen plicht ontbreeckt.

Titus.

Mijn thiende bende, die haer oyt zoo vroom verweerde,
Gesterckt met noch meer volcx te voet en oock te peerde,
Ick tot bewaringh hier te legeren besloot,
Om d' overwinningh te verzek'ren buyten nood,
Waerom men heeft verschoond den muyr in't west gelegen,
En 't geen daer aen kleeft: daer het Krijghsvolck vry
[van regen,
Van hagel, wind en storm, en onwe'er schuylen magh,
En herbergh krygen: hebt ghy over haer 't gezagh:
Omhelst de wetten, en wie tegen 't recht derft woelen
Doet hem de strengigheyd van onze Krijghstucht voelen.

Terentius.

Al wat myn Heer beveelt werd wetens niet verzuymt.

Titus.

Geen uytgedreven Joon geeft hier te woonen ruymt:
Maer and'ren die haer nae ons zeden konnen voegen
Vergunt deze ack'ren te bezaeijen en te ploegen,
Mids redelycken tol 't Rijck in te wilgen, en
Dat niemand ander staf als onzen scepter kenn'.

Terentius.

't Is billijck en gegrond, het steunt op goede reden.

1720 *Oyt:* altijd.
1730 *Werd:* wordt.
1731 De zin is: geef aan geen uitgedreven Joden ruimte (verlof) om hier te wonen.

Titus.

Zo ymand derf bestaen of vestingen, of steden
Te stichten, en tot zulx yets delve of spitte of graef,
Die heeft het lijf verbeurt, zyn goed en al zyn haef.
Die zaeck is van gewicht, dus hechtze in uw gedachten.

Terentius.

De Prinçe twyffel niet wy hopen't te betrachten.

Titus.

Uyt myn gevangens ick heb duydelijck verstaen
Dat Simon, die ons zoo veel hoons heeft aengedaen,
Die schelm, dien afgerecht op zoo veel boeverijen
Het oorloogh spaerde, om zyn verschulde straf te lijen,
Zich onder 't muyrwerck houd, 't welck noch van d' aerde
[roockt,
Met and're die hy nae zyn lust heeft opgestoockt:
Neemt acht hier op, en dees steenhoopen wilt bezetten
Met wachters voor een wyl, die op dien booswicht letten,
Op dat hy 't niet ontslip: indien noch 't recht in zwangh
By d' Hemellieden is, dat elck zyn straf ontfangh,
En penen geld, en boet zyn grouwelycke stucken,
Hy zal u niet ontgaen.

Terentius.

En of dit wou gelucken,
Wat eyscht het recht van hem? te sneuv'len door de byl?

Titus.

Die deughd gebeurt hem niet. Dat ghy hem inder yl
My toestiert wel bewaert te Roome, daer wy wenschen
Dat hy in ons triumph zy 't schouwspel veler menschen,
En pynelijck uytbraeck zyn Goddelooze ziel,
Die stadigh van het eene in't ander quaed verviel.

Terentius.

Schept die verrader slechts in onderaerdsche kuylen

1751 *Hemellieden:* goden.
1752 *En penen geld:* en zijn peene (straffe) lijde, onderga. Zie vs. 1492.

De locht, al gingh hy zich zoo diep uyt ancxst verschuylen
Dat hy den Tartarus, daer geenen Phebus schijnt
Mocht hooren loijen, als de boosheyd word gepijnt:
Die schelm, doorluchtig Held, myn hand niet zal ontvlieden.
Belieft u yets wat meer ghy hebt maer te gebieden.
Ick volge uw Majesteyt, en doe u uytgeley.

Titus.

De tyd verloopt, het is hooghnoodigh dat ick schey,
En vorder onzen tocht. Ick zie nu wy vertrecken
De Keyzerlijcke Stad haer zeven halzen recken,
En uytzien nae het heyr, dat waerwaerts het oock vecht
Alom het veld behoud, en prijs en eer inleght.
Ick zie de staçi van de Roomsche burgerijen
In volle rustingh ons ontmoeten met verblijen:
Den Tyber zwert van volck. Ick zie Vespasiaen,
Mijn Broeder, en den Raed by Jovis Tempel staen:
De Priesteren 't Outaer vo'en, en al de Goden vieren,
En 't onverwelck'lijck groen 't hoofd des Verwinners çieren.

REY VAN JOODSCHE VROUWEN. FRONTO. REY VAN STAETJONFF'REN. DE DOCHTER SION.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Nu wacker stapelt steen. De Nood breyt duyzend listen.
Deze aenslagh blijft ons borgh, of d' eerste treken misten.
O krancke toevlucht! Zoo de Koningen van ouwds
Bedrupt van Balsem, en verladen met veel gouds,
Behangen met de glans van Purper en Kleynoden,
Opbraecken 't marmor, en opkeken vanden dooden,
Hoe zoud haer quetzen. Ach! maer als 't aldus moet zijn,

1763 *Loijen:* loeien.
1768 *En vorder onzen tocht:* en onzen tocht vervolge.
1769 *Haer zeven halzen:* toespeling op de zeven bergen, waar Rome op gebouwd was.
1778 *Nu wacker stapelt steen:* te weten, om een schijn van graftombe te bouwen, waarin de dochter Sions zich verschuilen zou voor het Romeinsche krijgsvolk. — *Breyt:* verzint.
1784 *Hoe zoud haer quetzen:* hoe zou het hen kwetsen.

Dit is de waerheyd naest, en geeft het veynzen schijn
Voor't ander. Wackert u. Metst van beroockte steenen
Een graf voor d' Ydelheyd, en wilt haer lijck beweenen.

Fronto.

Mars heeft hier uytgeraest. Hy scheyd om elders we'er
Een wederspannigh Rijck met zijn gevelde speer,
Met 't weerlicht van zijn schild, en met getogen zweerde
Te slechten tot den grond, en bodem toe met d' eerde.
Ick kome in 's Keyzers naem, gelast om zoo terstond
Dees Tempelhoeren, die geen uytstel word gejond
Te volgen doen het heyr dat langer niet magh dralen.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Help God hy komt om ons, het is om ons te halen.

Rey van Staetjonff'ren.

Steenrotzen berst van een, valt bergen op ons neer.
Troost God waer vluchten wy. Hier is geen vluchten meer.

Fronto.

Wegh wegh met dit geraes. 't Is langer hier met stenen
Noch kermen niet te doen.

Rey van Staetjonff'ren.

Waer wildy met ons henen?

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wat hebdy met ons voor?

Fronto.

Voort voort, Jodinnen, voort.
Ick doe u geen verslagh, neen, niet een enckel woord,
Ghy werd het zelf gewaer. Wel waer is uw Vorstinne?
Waer is't hertneckigh wijf?

1785, 1786 *En geeft het veynzen schijn voor't ander:* en geeft aan het veinzen (aan het onware) waarheidsschijn.
1786 *Metst:* metselt.
1791 *En bodem toe met d' eerde:* en tot den bodem toe.

Rey van Staetjonff'ren.

Wy bidden u uyt minne
Och wijstze ons waerze dwaelt.

Fronto.

't Is u niet onbewust.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wy zijn om harent wil bekommert en ontrust.

Rey van Staetjonff'ren.

Zy droop van onze Rey vol zuchtens, en vol klagen,
Beroyt van hoofd en zin, versuft en heel verslagen,
En eermen toezagh (want onze oogen waren dick,
En rood van schreijen) zy in eenen oogenblick
Was ons gezicht ontgaen, en waerwaerts dat wy zonden
Haer stem wierd niet gehoort, haer voetspoor niet gevonden.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Verlatene Vorstin, zo ghy de locht noch schept,
Meld d' oorzaeck waerom datge ons dus begeven hebt:
Want zooder hoop was om uw zelven te versteken
Wy hadden t' zamen wel dit ongeval ontweken:
Geen klip zo yslijck steyl, geen afgrond is zoo naer,
Vol slangen, vol gedierte, of 't uyterste gevaer,
Hadde ons doen klimmen, en opklaveren en dalen:
Of hebdy voor den tijd uw doodschuld gaen betalen,
En zydy van een rotz gesneuvelt op een steen,
Die gants verplettert heeft 't albaster van uw le'en,
Zoo wilt door eenigh spoock of teken doch gehengen
Dat wy u vinden, en met rouw ter aerden brengen.

Fronto.

Hoe luyde het jongst beklag? hoe droegze haer alsze schied?

1806 *Zy droop:* zij verdween, verwijderde zich.
1818 *Opklaveren:* opklauteren.
1824 *Schied:* oud imperf. van scheiden, hetwelk vooral bij de middeleeuwsche dichters voorkomt.

Rey van Staetjonff'ren.

Van droefheyd uytgeput, verwonnen van verdriet,
Zal ick dan, sprackze, die gevallen ben in handen
Van d' onbesneden, zijn haer schouwspel t' mynder
[schanden?
Zal ick die een Vorstin der volcken ben geweest
Verstrecken een slavin van die ons heeft gevreest?
Zal ick verschoven gaen in ballinghschap vol smerten
Mijn ramp ineten? en al steeds met droever herten
Ophalen mynen val? en den voorleden staet
Gaen vergelijcken met ons tegenwoordigh quaed?
Noch zoo niet. Naulijcx was het kermen vande lippen
Of wy verloren haer ontrent die scherpe klippen.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Hy gaetze zoecken.

Rey van Staetjonff'ren.

Och of dit gelucken wou,
Dat wy 't lijf berghden van ons welgeboren Vrouw
In't uyterste gevaer voor't woeden der Tyrannen:
Wie weet wat uytheemsch bloed eens met haer aen
[moght spannen,
En geven zich te velde, om 't overschot der Joon
Te stellen in haer stoel, en Koninghlijcken Troon:
Wie weet van waer ons God mocht een Verlosser wecken,
Die eenen Cyrus zoude, of and'ren Moses strecken,
Of braven Gedeon, of trotzen Josua,
Of stouten David tot verzettingh van ons scha.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Staetjonff'ren zwijght, hy keert met overwinners treden,
Gezwollen om zijn hoofd van toorne, en gants t' onvreden,
Met dreygende oogen spoed hy t' onswaert zynen gangh.

1839 *Met haer aen moght spannen:* zich als bondgenoot met haar vereenigen mocht.

1841 *Haer stoel: haar* voor *hun.*

1845 *Verzettingh:* verstelling, herstelling, herstel.

Jehova staet ons by. Wat word my 't herte bangh.
Moord! moord! hy treckt 't geweer. Ick tril, ick beef, [ick zidder.

Rey van Staetjonff'ren.

Genade, o ouwd Romeyn!

Rey van Joodsche Vrouwen.

Genade, o edel Ridder!
Wat is't dat u ontsteld? wat is't dat ghy begaet?
Wat eer is't dat ghy dees verdruckte Vrouwen slaet?
Een troosteloozen hoop. Tert liever uws gelijcken.
Gaet uwen vyand toe zoo zal uw vroomheyd blijcken:
Hier haeldy enckel schand. Laet zincken uwen moed.
Wat is't dat u ontzet, en heftigh woeden doet?
Wat eyschty zoo verstoort? Ach wilt doch wat bedaren.

Fronto.

Dat ghyze daedlijck meld.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Men zal 't u openbaren.
Als 't ymmers zoo moet zijn. Aenhoort slechts met geduld.
Aen haer rampzaligh eynde, en dood heeft niemand schuld
Als zy, die alsze droef haer handen had gewrongen,
En 't aenzicht opgekrabt, is van een rotz gesprongen
Met schrickelijck gehuyl, 't welck drymael heeft geverght
Den galm die woont in dit omliggende geberght:
Wy volghden haren sprongh met uytgekreten oogen,
Maer wie had onbezwijmt van 't hooge aenschouwen mogen
Een lichaem, welcx gestalt was vanden zwaren val
Gants uytgewischt. o Vrouwe! o rotze! o bergh! o dal!

Fronto.

Dat rieckt nae schelmery. Denckt nimmermeer met liegen

1852 *Begaet:* onderneemt.
1855 *Gaet uwen vyand toe:* ga uwen vijand aan, te gemoet.
1856 *Laet zincken uwen moed:* laat uw (over) moed, uw drift, bedaren.

Een afgerecht Romeyn als ick ben te bedriegen.
Ziet voor u wat ghy doet.

Rey van Staetjonff'ren.

Wy bidden u gelooft.

Fronto.

Waer is het lichaem? flucx.

Rey van Joodsche Vrouwen.

Wat lichaem? dat berooft
Van zijn gedaente is gants verplet in al zijn deelen?

Fronto.

Wijst my 't verplette, voort, en past op mijn bevelen?

Rey van Staetjonff'ren.

Wy quamen als zy lagh gevallen nae bene'en,
En hieven 't zielloos lijf op vande koude steen,
En groeven 't inder yl daer zelden ymand wandelt,
Van vreeze datze niet wierd nae haer dood mishandelt:
Die eer gebeurde haer noch, dat wy de grafsté wat
Verheerlijckten met puyn van ons verbrande Stad,
Met heele en halve steen, op datter eenigh teecken
Mocht blyven alsmen van haer eynde quam te spreken.

Fronto.

Waer is de plaetse flucx?

Rey van Staetjonff'ren.

Wy bidden u betoont
Eerbiedigheyd den doon, haer sterflijckheyd verschoont,
Noch 't lichaem niet onteert van deze, die eylaçy
Ghesneuvelt deerlijck, wierd begraven zonder staçy.

1878 *Groeven:* begroeven.
1885 *Haer sterflijckheyd:* haar lichaam, haar sterfelijk deel.

Fronto.

Het lichaem zal ick zien, staet op uw hoede noch,
Want vinde ick dit als 't eerste onwaerheyd en bedroch,
Het zal u rouwen.

Rey van Staetjonff'ren.

Och besnoeyt die booze lusten,
En die zoo lieflijck slaept laet inden grave rusten.
Wat zydy voor een volck, die na ghenomen straf
Een doode romp vervolght, en wreeckt u aen een graf?
Wat komt u aen? ghy valt aen 't schenden, en aen 't breken
Van onzen timmer, ach! den Hemel zal het wreken,
Dat als een dullen hond ghy schuymbeckt, schend, en bijt
't Geen heyligh is, en tot een eerlijck lijck gewijd.
Wee ons hy luystert niet. Zyn wreedheyd heeft geen ooren.
Best doen wy rechte biechte, en melden 't van te voren
Eer dat hy 't al verwoeste, en in zyn dolligheyd,
Tot wraecke van 't bedrogh ons dobb'le straf bereyd.
Vroom Krijghsman, staet wat stil, en willet ons vergeven.
Wy zijn uyt hooge nood, en ancxst hier toe gedreven.
De zinnen lyden last, komt volghtme, want hier by
De dochter Sion met een Jonffer twee of dry
Schuylt in het hol des berghs. Komt uyt 't is al verloren.
Uw volck heeft u verra'en, Princesse welgeboren,
Den aenslagh is ontdeckt. Komt wederom in 't licht.
Verheught uw vyand met een treurigh aengezicht.
Hy lacht in ons verderf. Komt uyt, en wilt niet schromen:
Zulx is voor dezen oock een Koningh overkomen,
Die Salems scepter droegh, en met benauwder ziel
Ontvliende in handen noch van Nimrots naezaet viel:
Die voor hem sneuv'len zagh de vruchten van zyn lenden,
En most van 't licht berooft, zyn leven pijn'lijck enden
In eenen duyst'ren nacht, in een ongastvry land.
Dit is de gene die ons over zee en zand

1895 *Van onzen timmer:* d. i.: van de graftombe, die wij gebouwd (getimmerd) hebben. Zie vs. 1777. volgg.

1904 *Hier by:* hier dicht bij.

1911 *Een Koningh:* Zedekia. Zie II. Kon.: XXV.

1913 *Nimrots naezaet:* Nebucadnesar, als koning van Babel.

Vervoeren zal. Indien ghy meer vermooghd met kermen
Als wylie, valt hem aen, en brenght hem tot ontfermen.

Dochter Sion.

Ervaren oorlooghsman, nae 't woeden des soldaets
Had vaeck beleeftheyd by den Overwinner plaets,
Die vroom was, en geen roem zocht met een afgestreden
Onweerbaer hoopken volcx styf op den neck te treden:
Omhelst doch deze deughd, en leent een lydzaem oor
Aen uw gevangens. Zeght, wat hebdy met ons voor?
Wat lyden gaen wy aen?

Fronto.

Ghy moet terstond na Romen
Ons zegefeest ten dienst, het is zoo voorgenomen:
Men zal u, om wiens wil geplenght is zoo veel bloeds,
Gevleugelt volgen doen de Keyzerlijcke koets,
Met uwen ganschen Rey, met duyzend Jongelingen,
Dan mooghdy zoo 't u lust uw Tempeldeuntjens zingen:
Als ghy de vaten, en al 't goud, en zilverwerck,
En 't Priesterlijck Tapijt, de glori van uw Kerck,
De goude kandelaer, en tafel op een wagen
Ziet zegenrijck ten toon voor yder ommedragen.

Dochter Sion.

Veel eer als zulcx gebeurt zal God op mijn geschreeuw
Doen komen op den wegh een Tyger, of een Leeuw,
Die ons verslinden zal, en tot het been toe knagen,
En met zijn ingewand in zynen schuylhoeck dragen:
Veel eer als dat gebeurt, zal 't God zich trecken aen,
En ons, of u gezwind met zynen blixem slaen:
Veel eer als dat geschied, eer dat ghy vreughd zult rapen
In onzen ondergangh, eer werden wy verschapen,
En trecken aen 't gestalt van een onreed'lijck beest,
Eer scheuren wy ons kleed, en schenden uwe Feest.

1926 *Wat lyden gaen wy aen:* welk lijden gaan wij te gemoet.
1929 *Gevleugelt:* gebonden.

Fronto.

Ghy queld u te vergeefs. Wy schricken voor geen dreygen.
Uw roepen geld hier niet. Ghy hebt uw lijf niet eygen.
Ghy moet mede over Zee: dus maeckt uw hert geen pijn,
En zult ons dienstmaeghd 's daeghs, des nachts ons boel-
[schap zijn.

Rey van Staetjonff'ren.

Ach moeder Sion, helpt, wy zygen ne'er ter aerden,
Waer toe of wy de bloem van onse jeughd bewaerden
Op een goed huwelijck? om naemaels tot gerief
Te dienen een schavuyt, een eerloos hangedief?
Om zijn slavin te zijn? om hem te laten dryven
Zijn booze moetwil met ons noyt gerepte lyven?
Ons kuyscheyd noyt bevleckt? ons witte zuyverheyd?
Wat bruyloft hebben wy ons zelfs niet toegeleyd:
Zal nu een Roffiaen van 't lijf de gordels rucken,
En d' onverwelckte roos van onze Maeghdom plucken?
God moetet zijn geklaeght.

Rey van Joodsche Vrouwen.

En zullen wy althans
Den moordenaers, en beuls van ons getrouwe mans
Verstrecken tot een proye, en zulcke schelms verwermen,
En hun believen en omhelzen met onze ermen,
En dulden datze met haer lippen ongezond
Ons kaecken drucken, en't korael van onze mond.
Geensins, wy zullen voor 't opdagen vande morgen
Haer 't hoofd omwringen, en in d' eerste slaep verworgen.

Fronto.

't Is langh genoegh gedraelt. Volght daer ick u geley,
Ons heyrkracht ghy verlet. Men acht hier geen geschrey.

Dochter Sion.

Wy volgen. Gaet slechts voor. Vergunt ons noch die zegen

1958 *Roffiaen:* schavuit, schelm.
1960 *Althans:* thans. Zie vs. 1479.
1969 *Verlet:* houdt op.
1970 *Zegen:* geluk.

Dat wy ons klachte doen, en zeggen onderwegen
Het Vaderland adieu. Bedruckte vanght dan aen,
En neemt uw afscheyd, want de tijd eyscht dat wy gaen.

Rey van Jodinnen.

Ghy onlanghs heerlijck,
Maer nu o deerlijck
Jerusalem hoord ons geklach:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Gezangh en Cyther,
Staf, Kroon en Myter,
Gestoelt' dat noyt zijn weergae zagh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Ghy prachtige hoven,
Die trotz nae boven
Reest, daer de Stad op 't hooghste lagh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Volckrijcke straten,
Die nu verlaten
Zijt op het schoonste vande dagh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Verheven daecken,
Vernielt door 't blaecken
Van 's vyands tortzen oon verdragh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Ghy hooghe poorten
Waer in verhoort, en
Gevonnist elck te worden plagh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Gewyde graven
Van die de staven,
En Scepters droegen met ontzagh:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

1992 *Oon verdragh:* zonder verschooning.

Bespiende toornen,
Waer uyt met hoornen
Men maeckte vande strijd gewach:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Ghy trotze muren,
Die niet verduren
En mocht der Heyd'nen stormbock doch:
Wy nemen oorlof. Och och och och!

O Kerck der Kercken,
Waer aen men mercken
Mocht Jacobs yver oon bedrogh:
Wy nemen oorlof. Och och och och!

Daer God zijn zegen
Uytbreyde in 't plegen
Van d' heyl'ge dienst die hier geschach:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Daer bly van zinnen
De Cherubinnen
Elck min'lijck groeten met een lach:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach:

Daer Levijs stamme
Met zuyv're vlamme
Op 't Outer 't offer smoocken de':
Wy nemen oorlof. Wee onzer wee!

O vloer bevolen
's Hooghpriesters zolen,
Daer eenen Phenix nam zijn ste':
Wy nemen oorlof. Wee onzer wee!

2002 *Bespiende toornen:* torens, van wier tinne men den omtrek bespieden kon.
2003, 2004 De zin is: waaruit men met hoornenklank (trompetgeschal) alarm blies, of bericht gaf van den strijd.
2016 *Geschach:* geschiedde.
2028 *Phenix:* t. w. de Hoogepriester, als de geheel eenige, en, bij zijn afsterven, steeds door een ander vervangen.

Daer d'Arck behoede
Aarons roede,
Het Man', en Moses Tafel me':
Wy nemen oorlof. Wee onzer wee!

Verslagen Helden,
Die most ontgelden
's Krijghs toorne, en boeten het gelach:
Wy nemen oorlof. Ach ach ach ach!

Verloste Moeders,
Die niet bedroevers
Zaeght als uw tepels droogh van zoch:
Wy nemen oorlof. Och och och och!

Die in uwe ermen
't Kind hoorde kermen,
En geven zynen doodsnack noch:
Wy nemen oorlof. Och och och och!

Verwoeste steenen,
Verstroyde beenen,
Vleesch dat verstreckt der dieren aes:
Wy nemen oorlof. Helaes helaes!

Verleyde zielen,
Die hielpt vernielen
Uw ouwde stad, en streed zoo dwaes:
Wy nemen oorlof. Helaes helaes!

Kelders en kuylen,
Daer voortaen d' Uylen
Haer laten hooren met geraes:
Wy nemen oorlof. Helaes helaes!

2044 *Noch:* bovendien.

DE VYFDE EN LESTE HANDEL.

TERENTIUS. SIMEON. REY VAN CHRISTENEN. GABRIEL.

Terentius.

Wie maeckt u stout zoo vroegh dees velden te bespieden?

Simeon.

Verspieders zijn wy niet, och neen, maer vrome lieden,
Genadigh Landvooght, wy zijn Christenen gedoopt
Een vreedzaem volck, dat steeds op Jesus Christus hoopt
Der zielen Heyland: dien de Goddeloze Joden
Zoo schelms betichten, en zoo schandelijcken dooden:
Wy gangers in zijn spoor, om zynen naem versmaed,
Te strengh van haer vervolght, en tot in 't graf gehaet,
Voor 't jongste Paeschfeest hier noch aen ons heerdsté
[zaten:
Maer door het spoocken van d' Ausonische Soldaten,
Die 't al afliepen, als vast d' een aen d' ander stad
Van haer beklommen de bebloede ne'erlaegh had,
Eń 't eyslijck moordgeschrey dat herwaerts inde toppen
Der hooge bergen klonck van Ascalon, van Joppen,
Van Ptolemaïde, Jotapa, Taricheen,
Aphaca, Garizim, 't plat land der Idumeen,
En and're plecken: wy beducht voor Salems plagen,
Die Davids zoon voorzey, die vele komen zagen,
En druppen onverziens op dit halstarrigh zaed,
Dees muren vloden nae de Goddelijcke raed
Die ons Messias gaf, en bleven zoo verholen
Te Pella. Nu de Stad light gants vergaen tot kolen

2063 *Betichten.... dooden:* lees betichtten en doodden.
2065 *Te strengh van haer vervolght:* zeer streng door hen vervolgd.
2067 *Ausonische Soldaten:* Romeinsche soldaten.
2070 *En 't eyslijck moordgeschrey:* versta, in verband met vs. 2067, en dooı 't ijslijk enz.

En assche komen wy, een ongewapent volck,
't Verwoest Jerusalem bezien: of noch de kolck,
Of eenigh teecken van ons heerdsté was te vinden,
Of koud gebeente van ons onbegraven vrinden:
Vermids wy hoorden 't heyr op zijn vertrecken stond.
Dit weynige, Edel Heer, ons arme Pelgrims jond.

Terentius.

Uw antwoord my vernoeght. Gaet henen zonder vragen
Uw dorpels zoeckt, begraeft uwe onbegraven magen,
En zoo de Nood u druckt, keert van 't geberghte we'er,
En slaet u metter woon hier veylighlijcken ne'er,
Bezaeyt dit ackerland, plant wijngaerd, bouwter hutten,
En uwen Christus dient. Wy zullen u beschutten,
En al die 't Joods geslacht niet godloos hangen aen
Ons zullen wilkom zijn, 't land zal haer open staen.

Rey van Christenen.

Helaes! wat mercken wy hier al veranderingen.
Helaes! Jerusalem, ons schynen alle dingen
Vergaen met uwen val. Wat Scyth, wat wreede Parth
Die hier voorby gaet, moet met een medogend hart
Niet aenzien dat geweld vernielt met stael en vuyrwerck,
En geven een gehuyl op 't omgestorte muyrwerck,
Op 't puyn en d' assche, die d' uytheemschen houd bedeest,
En tuyght hoedanigh is haer heerlijckheyd geweest.
O God! wat ziedy niet al aen met alziende oogen.
Wie zal hier over recht uw oordeel vaten mogen.

Gabriel.

Ghy Christen Pelgrims, die hier dut en vreest geen leet
Van d' Engel Gabriel die 's Hemels vloer betreed:
Die d' heyl'ge Moedermaeghd boodschapte van te voren

2098 *Dat geweld:* die sterkte, die sterke stad.
2100 *Die d' uytheemschen houd bedeest:* die den vreemdeling in ontzag houdt.
2104 *Dut:* als suffend en verbaasd rondziet. — *En vreest: En* is geen koppelwoord, maar het gewone negativum. *Vreest* staat dus niet als *dut* in den t. w. t. maar in de geb. w.

Hoe zy van God was tot een moeder Gods verkoren:
Ick zal 't ontvouwen, en voor u ontsluyten al
't Geen aen te mercken staet in Isr'els droeven val,
Met aendacht daer op let, en u geensins verwondert
Dat ghy hier ziet vertre'en, verbrand, geblaeckt, geplondert
Den Priesterlijcken stoel korts vol van Majesteyt,
Den Koninghlijcken Throon, de pracht en heerlijckheyd
Des grooten Salomons: dat ghy met stael, met vlammen,
En honger ziet verdelght de welgeboren Stammen:
Die alle volck te spijt, en d' Engelen te trots,
Uytbloncken in 't geberght gelijck een glori Gods:
Want daer in is vervult, 't geen voormaels u in Persen
Heeft Daniel voorzeyd met zijn droomkondige herssen,
Te weten: dat het volck eens Vorst ghewapent sterck
Wtroeyen zou de Stad, het volck, en d' heyl'ghe Kerck,
En schorssen 't off'ren, en zijn valsche Godsdienst stichten
Daer boven d'Arcke 't goud des Cherubs plach te lichten:
Ghelijck Messias oock gespelt heeft zoo perfect,
Als hy de stralen van zijn Godheyd hield bedeckt,
En van d' Olijfbergh zagh het heyr de Stad verrassen.
Den Tempel branden, en 't verwoede Roome plassen,
En met d' hoefysers van haer henghsten staen in't bloed
Wie niet halstarrigh blijft kan hier door in't ghemoed
Zich oock verzek'ren, dat nae aller Heyl'gen wenschen
Verschenen is den Held en Heyland aller menschen,
De groote Siloa: vermits men ziet ontruckt
Den Joden haren staf, en haren Staet verdruckt,
Jae tot den grond vernielt: ghelijck zulcx elck gegeven
Is tot een teecken van d' Oudvader zat van leven,
Die God zoo langh aen zijn beloften hield verschuld
Tot dat hy Juda zagh ontsceptert, en onthult
Van zynen hoofdband, en ontkleed van zijn gewaden,
En 't volck Gods d' aerdsche weelde, en heerlijckheyt
[versmaden
Zoo haest als het vernam, hoe Davids Godes zoon
Om leegh afbreken liet den weereldlijcken throon,

2130 *Heyl'gen:* hiermede worden voorzeker de Profeten bedoeld.
2135 *d' Oudvader:* Jakob. Zie Genes. XLIX:10.
2136 *Verschuld:* verbonden.
2139 *'t Volck Gods:* de uitverkorenen, de geliefden Godes.

Een ongeachte prael, indienze wierd gheleken
By 's Hemels glori, daer hy zit om uyt te steken
Verr' boven al de pracht der Koningen, die oyt
Hier lagen overhoop, en vochten haer beroyt.
Wat Christen isser, die nu vo'en zal zijn gedachten
Met zulcke verckens draf, en op een Heyland wachten
Die aerdsche kroonen stroyt? die throonen bout in't slijck:
Die nauw bepaelt is met een engh verganghlijck rijck:
Die pronckt met staven die inwendigh vast verrotten:
Die purper draeght dat opgheknaeght word vande motten,
Dat zynen glans vergeet, en haest zijn luyster derft?
Ghy huysgenoten Gods, die hier beneden zwerft,
Gewisselijck, al waer uw erf het Rijck van Meden,
Schoon Persen waer u leen, en Nimrots groote steden
Uw loth, schoon of al 't oost voor u op 't aenzicht viel:
'T waer noch een krancke troost verworven voor de ziel:
Al blonck uw lichaem als een Zon, die zat van stralen
Op haren middagh bralt, eer zy gaet nederdalen:
Wat mochtet baten, als een langh gevreesde dood
Op 't onverzienst' voor u deze aerdsche glori sloot.
Laet dan de dwazen gaen brageren en hoogh roemen
In dingen, die slechts zyn verwelckelijcke bloemen:
Vlieght ghy uyt d' ydelheyd nae boven van bene'en:
Klimt op daer Jesus word van d' Eng'len aengebe'en:
Daer 't heyrschaer nimmer moe, met juychen, en met [springen,
Droomt nergens anders af als van hem lof te zingen:
Daer d' Ouderlingen op haer herpen kunstigh slaen;
Daer alle tortzen, daer de sterren, Zon, en Maen,
Zijn enckel duysternis, ten opzien van den genen
Die 't end'loos Rond vervuld, en niets laet onbeschenen:
Daer 't nieuw Jerusalem heeft gants een ander schijn:
Daer al de straten goud, de poorten peerlen zijn:
Daer 's Dryheyds Majesteyt verstreckt aen alle kanten
Der Hemel-lieden Kerck: daer alle diamanten
Verliezen haren glans: daer God zich maeckt gemeen,

2145 *En vochten haer beroyt:* en zich arm bevochten.
2152 *Haest:* spoedig, snel.
2162 *Brageren:* brallen, bluffen.
2176 *Daer God zich maeckt gemeen:* waar God zich bekend maakt.

En duyzend jaren zyn als onzer dagen een.
Wie zal nu twijff'len dat de wet met al haer feesten,
'T wieroocken, 't slachten, en't opofferen der beesten,
De reynigingen, en wat dienst daer meer aen kleeft:
Is donckerheyd, by 't geen dat schoonder luyster heeft?
Wie zal de schaduwen omhelzen voor de waerheyd?
Of kiezen Moses glans voor Christus gulde klaerheyd?
Die blonck op Thabor van zijn voorhoofd als een zon:
Wie Levi aenzien voor den tweeden Aäron?
Die in een schoonder Koor gaet storten zijn gebeden
Als oyt Hooghpriester, die hier wieroockte beneden
In 't heylighdom, dat nu gebroken en geschend
Elck raed dat hy 't gemoed nae 's Hemels kercken wend:
Van derwaerts Jesus 't mann' laet regenen by vlagen,
Veel zoeter als de broon die op de tafel lagen
Voor 't Priesterlijck geslacht: van derwaerts elck bereyt
Is spyze die de ziel toebrenght onsterflijckheyd.
O Bruyt van mynen Vorst, verkorene Gemeente,
Keert vry uw aengezicht van't vlammigh borstgesteente,
Daer uwen Phenix me' gingh brallen eens om 't jaer,
Als of hy niet meer mensch, maer gants vergodet waer:
Die glanssen zijn gebluscht waerom ghy stond verwondert,
Die diensten hebben uyt: ziet Levi eens geplondert
Zoo naeckt staen zonder kleed, en treuren om den schat,
En 't goud, dat Israël zijn Kerck geheylight had.
Zoo ghy een Priester zoeckt versmaed dit driftigh Eyland,
Gaet nae de sterren toe, daer vindy uwen Heyland,
Niet opgesmuckt met zijde, of wormgespinsel, neen,
Zijn kleed is enckel licht van boven tot bene'en.
Ziet wat een ronde kringh van louter vlam, en stralen
Omzweeft zijn Majesteyt. Ey ziet eens neder dalen
Die zoete Cherubijns, en Seraphynen om
't Schoon aenschijn door te zien van 's Hemels Bruydegom:
Zy loncken lodderlijck, en blyven op hem staren:
Volght haren voorgangh: laet de doode Priesters varen,
En rusten in het graf: leent niet meer Moses mond

2190 *Van derwaerts*: van waar.
2196 *Phenix:* Hoogepriester. Zie vs. 2028.
2202 *Dit driftigh Eyland:* deze vlottende aard.
2210 *Zy loncken lodderlijck:* als dronken van weelde en van liefde.

Maer Christus lippen 't oor: omhelst het nieuw Verbond.
Vermengt geen goud met lood. Waerdeert het beeld geringer
Als 't leven daer 't op heeft gewezen met de vinger.
Dit treurspel dat hier is gespeelt zoo bloedigh langh,
En nu besloten met der Joden ondergang,
U Gods rechtveerdigheyd en strengheyd uyt gaet drucken,
Die wraecke neemt van 't quaed, en alle booze stucken,
En tot waerschouwingh van een ygelijck persoon
Stelt als een baecken dit verdelght geslacht ten toon:
Gelijck de Rechters op het galgeveld de boeven,
Die overgeven vaeck haer Ouwderen bedroeven,
Jae een geheele Stad: brandstichters, en verra'ers,
Straetschenders, dieven, en vervloeckte moordenaers,
Met knodze, vuyr, en stael, met koorden en met stroppen,
Raeybraecken, worgen, slaen, ophangen, branden, koppen,
En wegen op de straf nae elcx begangen feyt:
De plaetze van 't gerecht geeft een afgryslijckheyd
Den reyzigers, wanneer zy palen, raden, galgen,
En kruyssen zien van verr', die haer het hert doen walgen
Van d' eysselijcke stanck, en 't aenzicht al verschrickt
Afwenden van 't geboeft', dat d' oogen uytgepickt
En halfgegeten, spijst den Kraeijen en den Raven,
En d'Arenden, die in haer ingewand begraven
't Verschroockte menschenvleesch, verdort en zwert [gebraen,
Een vette buyt waer op dees Dieren ledigh gaen.
De Joon van misdaed in haer knagende geweten
Vaeck wierden overtuyght, wanneer zy Gods Propheten
Verpletterden met steen, en blixemden haer 't hoofd.
Maer och! hoe was dat volck van 't Hemels licht berooft,
Als zy ophoopten noch d' afgrijsselijcke zonden,
En 't onbesmette Lam zoo bits nae 't leven stonden:
Hoe was al 't helsche Spoock ontketent op die dagh,
Als God zijn liefste Zoon zoo bloedigh sterven zagh:
Die strengh ghebonden, en geslagen, en bespogen,
Geruckt wierd, en gepluckt, gesleept, en voortgetogen:

2223 *Overgeven:* overgegeven aan 't kwaad. Zie vs. 1797, 1801.
2227 *Koppen:* koppen korten.
2228 *Wegen op:* afwegen, afmeten. — *Begangen:* begaan.
2244 *Al 't helsche Spoock:* al 't helsch gespook.

Die naeckt ten toon gestelt eens yeders gaepspel was:
Doen 't al, *kruyst kruyst hem*, riep, *en lost ons Barrabas,*
Zyn bloed zy op ons breyn: doen hy van schreyen moede
Zyn borst gemarmert, en gestreept zagh van de roede:
Doen hy in't Richthuys droegh het purper tot zyn hoon:
Gesceptert met een riet, gemytert met een kroon
Van scherpe doornen, die het Kryghsvolck om zyn herssen
Gingh vlechten, en verwoed om zyn hoofdslapen perssen,
Dat een slaghregen van roo druppelen al meer
Droop langs zyn voorhoofd, en zyn heyligh aenschijn ne'er:
Aldus mismaeckt, most hy met pynelijcke gangen
'T hout dragen daermen hem gespalckt korts aen zou [hangen:
O wreedheyd ongehoord! zoo wierd hy als een guyt
Gedoemt ten galgenbergh, en most ter poorten uyt.
Hem volgde een droeve Rey van Vrouwen, en van Maeghden,
Die gaende sloegen voor haer borsten, en beklaeghden
Den heyligen Propheet, die door de gansche Stad
Veel krancken oon artzny van't bed geholpen had.
Indien noch 't loos gebroed zijn straf had willen keeren,
Zy wierd hun klaer gespeld zelf van de mond des Heeren,
Die zich omwende, en riep: helaes! bedruckte Rey,
Wat weendy over my, maeckt eer een veldgeschrey,
En uwen val beklaeght: want ziet ick zie genaecken
De fackel die uw Stad verbranden zal en blaecken:
Dan zalmen roepen: o geluckigh is die geen,
Die noyt onnoozel vrucht zagh hangen aen haer speen:
O drymael zaligh die noyt blyde moeder waren,
Diens buycken nimmer zyn gesloncken nae het baren.
Zoo sprekende, genaeckte hy 't Heydensche Gericht,
'T vervloeckte Golgotha dat wit van schedels licht.
Hier most hy naeckt aen 't hout gehecht, te schendigh lyden
Twee Moorders, die hy zagh gekruyst op beyde zyden:
Hier wierp de Krijghs-Knecht om zijn kleederen het loth:
Hier bad hy voor zijn beuls, en wierd van nieuws bespot:
Met galle en eeck gelaeft. Hier zagh hy 't handenwringen

2248 *Gaepspel:* zie boven bl. 37.
2250 *Breyn:* hoofd.
2259 *Gespalckt:* gespannen. — *Korts:* binnenkort, weldra.
2278 *Lyden:* dulden.

Zijns Moeders, en een zweerd haer droeve ziel doordringen:
Hier schreyde hy: *God waerom verlaet ghy uwen Zoon!*
Dat zynen moordschreeuw klonck in 's Hemels hooghsten
[throon;
Wy zagen hem terstond den lesten doodsnack geven,
En droegen flucx zijn ziel in't vrolijck eeuwigh leven,
In't lieflijck Paradijs: van derwaerts zaghze ne'er,
En zagh 't verlaten vleesch doorsteken met een speer:
De Zonne gaen te rugh: de çierlijcke tapyten
Des Tempels scheuren, en van zelf aen stucken ryten:
Het aerdrijck zidd'ren, en de Dood haer ys'ren staf
Verworpen, als de doon opkeken uyt het graf.
O Christen Schare laet zijn droevigh lyden breken
Uw steenen hert, en denckt of God om zich te wreken
Van't goddeloos geslacht niet dobbel oorzaeck heeft,
Wanneer 't zijn goedheyd zoo ondanckbaer wederstreeft:
Dus spiegelt u, en vreest, eer ghy me' word verstooten:
Want heeft hy niet verschoont naturelijcke loten,
Veel minder ongequetst die van zijn blixems blijft,
Die tegen de natuyr den boom is ingelijft:
Of zydy Jacobs zaed, zoeckt geenen roem te halen
Voor God, om dat uw stam van Abram komt te dalen:
Om dat ghy zijt besne'en: noch steunt niet op de Wet:
Maer door 't geloove uw hope op Jesus Christus zet.
In dees verstooringe, en beschreijelijcke ellende,
Als in een tafereel, oock aller dingen ende
Word levende afgemaelt, en naeckt gestelt ten toon,
Dat niets blinckt hier bene'en zoo heerlijck, noch zoo schoon,
Zoo sterck, zoo groot, zoo trotz, zoo prachtig, noch zoo
[heyligh,
Dat voor een snel verderf zich kan beschutten veyligh.
Ziet vry Jerusalem eens met opmercken aen:
Ghy ziet de weereld met haer vesten ondergaen,

2289 *Verlaten:* ontzield.

2299 *Naturelijcke loten:* dat zijn hier „*echte* kinderen, die naar den natuurlijken, d. i. behoorlijken loop der dingen geboren zijn."

2301 *Die tegen de natuyr* enz.: die als een vreemde loot op den echten stam geënt is.

2306—2308 Versta: In deze verwoesting en beschreielijke ellende wordt tevens, als in een schilderij, het einde aller dingen naar 't leven gemaald enz.

En niets geschapen dat in eeuwigheyd zal duren.
Laet alle Steden prat, en stout zijn op haer muren,
Wachttoornen, poorten, en bolwercken Hemelhoogh,
Valbruggen, yzerwerck, en grachten nimmer droogh:
Wat magh het baten, als de jonghste dagh der dagen
Komt steuren 's weerelds Feest met alderhande plagen?
Als God zich rust ten strijd, en datmen 't Christendom
Als in slaghoorde vind tweespaltigh staen alom,
Rijck tegen Rijck gekant, en dat d' hoofdstoffen stuyten
Nature in haren loop, en gaen haer ampt te buyten?
Wanneer d' onzuyv're locht een snelle pest verweckt,
Het Kerckhof mest, en 't land alsins met dooden deckt?
Wanneer de Zee verlaet haer palen niet om temmen,
Te lande berst, en briescht, en op de baren zwemmen
De menschen doet, en 't vee? wanneer het aerdrijck beeft,
En uyt den afgrond loyt, en een gehuyl opgeeft,
En hooge Klippen scheurt, en overstulpt met Rotzen
De Ste'en, die hangende aen 't gebergte elck wilden
[trotzen?
Wanneer den Hemel derft zijn blinckende gestalt,
Zijn Sterren stroyt, de Maen haer zilv're pruyck ontvalt,
De Zon zijn gouden huyve, en dat met groot vergrammen
Den Æther uytberst, en de weereld steld in vlammen?
Dan zal de Reye der Aertz Eng'len dalen af,
En met bazuyngeklangh verwecken uyt het graf,
En dagen voor 't gericht de dooden langh ontslapen,
En zamelen 't gebeent': de baren zullen gapen,
En braecken lyven uyt die schuurden haren grond,
En die verzwolgen zijn van visschen groot van mond.
Het aerdrijck zal zijn doon, de Zee haer lijcken geven,
En Adam al zijn zaed zien voor hem staen, en leven.
De Cæsars zullen uyt haer tomben hemelwaert
Een grooter Cæsar zien, en vluchten al vervaert
Voor zijn strengh aengezicht: de Vorsten eyslijck huylen:
Ach bergen valt op ons! versteeckt ons helsche kuylen!
Ons scepters hebben uyt, ons glori heeft gedaen:
Wat vyerschaer spantmen hier: wie kan voor hem bestaen.
't Geslacht der Joden met verwonderingh zal spreken:

2321 *Tweespaltigh:* verdeeld.

Dit 's hy wiens zyde met een yzer wierd doorsteken:
Dit is hy die betrad de dorpels van ons huys,
En hingh op Golgotha gedoemt, en storf aen't Kruys:
Waer bergen wy ons ziele! het dun getal der vromen,
Dat Christus door 't geloove heeft vrolijck aengenomen,
En 's weerelds pracht versmaed, en had om zynen Naem
Noch schat, noch borgerschap, noch staet, noch lof, noch [faem,
Maer ramp, en tegenspoed: ja wierd vaeck vander eerden
Verdelght van felle beuls met koorden, vuyr, en zweerden:
Dat Christen hoopken zal ter rechterhand vooraen
Geplaetst zijn lichten blyde op zynen Heyland slaen,
En vliegen Hemelwaert nae boven, als 't zal hooren
Die vreughdenrijcke Stem: *Komt hier mijn uytverkoren:*
En met een Feestgewaed omgord van enckel Zon
Verzellen gaen om hoogh den tweeden Salomon:
Die om elck nae verdienst zijn vonnis uyt te meten,
Is op geen Stoel van goud, en elpenbeen gezeten,
Maer inde wolcken bralt, met grooter Majesteyt
Als Esaias zagh voorheen Gods heerlijckheyd:
Bralt zegge ick op een Throon, die vande Seraphynen
Gedragen, niet en doet als blixemen en schynen,
En werpen strael op strael. Ziet hoe verbaest voor hem
De Goddelooze vli'en dees donderende Stem:
Vervloeckte gaet van my! 't berouw komt hier te spade:
Geen aflaet geeftmen hier: hier schenckt God geen genade:
Ziet hoe al 't Helsche Spoock met zeldzaem gekrioel
Met zynen peckstock stouwt de Zielen inden Poel.
Ziet hoe Beëlsebub zijn kerckers en zijn holen
Met zwavel propt, en met onlesschelijcke kolen,
En pijnt de naeckten met een endelooze dood:
Terwijl de Christen Rey in Abrams zachte schoot
Gewenschte rust geniet, en inden Paradyze
't Verborgen Manna smaeckt, en nut der Eng'len spyze.
Ghy Bondgenooten Gods gaet in door d' enge poort
Nae deze Bruylofts Feest, en blyschap noyt gehoort,
En met uw voorbeeld, en oprechtigheyd wilt nooden

2355 *Vrolijck:* blijmoedig.
2361 *Zijn lichten:* zijn oogen.
2376 *'t Helsche Spoock:* Zie vs. 2244.

Tot uw gemeenschap steeds het overschot der Joden:
Dat nae veel zwarighe'en, nae veel geleden smaed
Den Zoon zal kussen, en de Goddelijcke raed
Gehoorzaem zijn, nae dat 't getal vervult zal wezen
Der Heydenen, die God en 's weerelds Heyland vreezen.

Simeon.

Lof zy Jehova die ons wormkens vrund'lijck is,
En toont den rijcken schat van zijn geheymenis:
Die zynen Engel zend uyt 's Hemels hooge kercken,
Om ons t' ontsluyten wat wy hebben aen te mercken
In Jacobs droeven val, en jammerlijcke ellend.
Mijn Christenen, dit in uws herten tafel prent:
Aenmerckt Gods strengheyd aen de geen die hem verachten,
Zijn groote goedigheyd aen al die op hem wachten.

Door een is 't nu voldaen.

DAVIDS LOFZANGH

VAN

HIERUSALEM:

DIE HEERLYCKE EN HEYLIGE STAD GODS.

OF

EEN POËTISCHE UYTBREYDINGE OVER DEN 122. PSALM.

Ick verheuge my dies dat my gezeyd is, &c.

1.

Wanneer ick over 't hoofd Jerusalems zie hangen
Het uytgetogen zweerd dat haren schedel dreyght:
Wanneer ick Sion zie met ketenen gevangen,
En dat zoo schoonen Zon haer p'ruyck ter aerden neyght:

2.

Als ick ons daecken zie en muren omgevallen,
Ge-effent met het gras dat 't leeghste dal besloegh,
En't pratte Babilon met dees' Tropheen gaen brallen
Die David zegenrijck den Philistijn ontjoegh:

3.

Dan sterft myn hert van rouw, dan gaet het op een schreijen,
Dan ben ick als de sneeuw die voor den Zomer smelt:
Dan gaet myn droeve ziel in't dal van droefheyd weijen,
Daer stadigh eenen stroom van vochte peerlen zwelt.

Davids lofzangh van Hierusalem. Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave van *Hierusalem verwoest,* in 1620 bij D. P. Pers verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* nº. 91).

10, 12 *Smelt* en *zwelt:* hier in passieven zin gebezigd; wanneer Vondel anders gewoon is *smilt* en *zwilt* te schrijven.

4.

Maer als ick, wederom gekomen tot my zelven,
De spitsen ryzen zie van't heerlyck nieuw gebouw,
Den Tempel en't Paleys, die prachtige gewelven,
Dan schep ick zo veel vreugds als voormaels was de rouw.

5.

Dan spreeck ick by my zelf: o Salem uytverkoren!
Van blyschap juyght myn hert, van vreugd ontspringt [myn ziel,
Om dat, ick weet niet wie, my luyst'ren komt in d' ooren:
De Stad is we'er gebouwt die voormaels neder viel:

6.

God God heeft aengezien 't boetveerdige verned'ren
Van zyn twaelfstammigh volck gevangen aen d' Euphraet,
De Tempel wederom met Marmorsteen en Ced'ren
Den Sterren 't voorhoofd bied, en nae de Wolcken gaet.

7.

Het Heylighdom dat praelt met goude en zilv're vaten:
De Priest'ren op een nieuw 't hoog Altaer smoocken doen:
Men hoort de Rund'ren we'er en vette Koeijen blaten,
Welcx smeer geheylight is om 't offervuyr te vo'en.

8.

Klimt op in 's Heeren huys, klimt op in't huys des Heeren,
Van onzer Vad'ren Stad de poorten open staen.
Laet 's Priesters lippen u Gods Wet en zeden leeren,
En aen zijn voetschabel roept uwen Koningh aen.

9.

O uytverkoren Stad! o Moeder aller Steden!
Door 's Hemels schickingh zelf niet by geval gesticht,
Tot een byzonder eynd, door 's Oppersten beleden;
Ghy zult myn doelwit zyn, en stof van myn gedicht.

19 *Luyst'ren:* fluisteren.
35 *Door 's Oppersten beleden:* onder 's Oppersten toezicht, bestier.

10.

O eere van Judeen! o Zetel vande Stammen
Die met den heyl'gen glans eens Godheyds zyn bekleed!
Ghy blinckt met 's Koninghs kroon, en 's Tempels heyl'ge
[vlammen,
Dat elck een die u siet van u te spreken weet.

11.

Den yver my verslind, en krenckt by nae myn zinnen
Wanneer ick vieren help op t' statighst 't hooge Feest:
Dan ben ick naulycx mensch, maer een der Cherubinnen:
Myn Lichaem is wel hier maer elders mynen Geest.

12.

Men ziet een weereld hier van menschen t' zamen dringen,
Van wyd en zyd te hoop vergadert op een ste':
Gelijck de vloeden die van hier en daer ontspringen,
En geven zich op 't lest uyt d' enghten in een Zee.

13.

De Priesterlycke Rey, welrieckende van't smeeren,
Uytmuntende in çieragie, elcx aenzicht tot zich haelt.
In rocken, gordels, hoen, en geschakeerde kleeren
In goud en klaer gesteente het oog bynae verdwaelt.

14.

't Slachtoffer eerst gehecht geknoopt aen 's Altaers hoornen,
Met zyn warm ingewand het heyligh plat beslaet.
Den Hemel, die zich om 's volcx zonden gingh vertoornen,
Op d' Offerhanden ziet, en zich verzoenen laet.

15.

Daer vanght dan 't loven aen, daer zingtmen Gode Psalmen:
De wind het snarenspel en't Goddelijck Musyck
In't hangende gewelf doen d' Echo wedergalmen.
Dan juychense als om strijd met d' Eng'len algelijck.

49 *Smeeren:* balsemen.
51 *Hoen:* hoeden voor: hoofdbekleedsels.

16.

God Jacobs, roepen zy, van kalveren noch stieren
Kan 't uytgestorte rood afwasschen onze smet,
Maer een veel eed'ler bloed van't slachtschaep goedertieren,
Ons allen tot een zoen en offer voorgezet.

17.

Wy zien alleen op Hem, op Hem alleen wy oogen.
Hy word door deze dienst ons levende afgebeeld.
O komt *Messias!* komt, en helpt ons onvermogen,
Op dat de schaduw vlie die ons voor d' oogen speelt.

18.

Lof lof zy Gode en't Lam dat eer de sterren bloncken
Ons met zijn dierbaer bloed hem zelven heeft gekocht.
Heft als gevleugelt op uwe herten leegh gezoncken,
En draeght des hoochsten roem ten wolcken inde locht.

19.

O peerle van het rijck! o hoofdstad uytgelezen!
Noch zwyge ick dat in u van elpenbeen en goud
Staet vol van majesteyt de rechterstoel gerezen,
Daer elck zijn vonnis haelt als Juda vierschaer houd.

20.

Hier dringtmen voor 't paleys. D' een moet den Koning [spreken,
En d' ander hem te zien is al zyns herten wensch:
Zoo flucx hy zich vertoont is elcx gemoed bezweken,
Als hy meer God gelijckt dan eenigh sterflijck mensch.

21.

Dat Memphis 't hoofd inhael, en vry den moed laet dalen
Voor 't glinst'rende Kasteel dat inde bergen light.
Dat Sidon niet eens droom dees' spitsen t' achterhalen,
En Tyrus elders wende haer schaemrood aengezicht.

22.

Zy pronckt gelijck de Bruyt eens Koninghs hooghverheven.
  Kleynoodgie is haer çieragie, en purper hare dracht.
Den Hemel scheen verlieft zijn trouwe aen haer te geven,
  En heeft om dees' Godin alle and're ste'en veracht.

23.

Zy schijnt een Paradijs omhelst van zilv're beken,
  Een Eden daer het Mann' aen't hout des levens groeyt,
Een rieckende prieel dat nergens by geleken
  Geen wintervlagen voelt, maer altijd jeughdigh bloeyt.

24.

Zy treed gelijck een Paeuw, wiens schemerende schachten
  De schoonste Vogl'en zelf ontluyst'ren heel beschaemt.
Maer zacht, mijn Zangeres! daer schiet in mijn gedachten
  Dat zy geen roem ontbeert die alsins is befaemt.

25.

't Zy dat ick dan aenzie dat binnen uwe wallen
  't Hoofd Levi vet gezalft, en Juda word gekroont:
Datze elck nae haren staet op't alderheerlijcxt brallen,
  En dat d' een 't heylighdom, en d' ander 't hof bewoont:

26.

Het zy dat ick aenzie, dat ghy begrijpt de Kooren
  Van't blinckende gewelf 't welck Gode is toegewijd,
Daer d' Hemel de gebe'en der Heyl'gen wil verhooren,
  En als wy zijn vervloeckt ons we'er gebenedijd:

27.

Het zy ick u aenschouwe als 't beeld, dat ons nae 't leven
  Een Stad voor oogen bootst, waer van dat yder een,
Elck een die van de Geest des Heeren word gedreven
  In't lest der dagen word een levendige steen:

90 *'t Hout des levens:* de boom des levens.

28.

Het zy ghy 't munster my wilt van die Stad toeschynen
Daer onzer Vad'ren God van is de Timmerman,
Wiens poorten Peerlen zyn, wiens muren zyn Robynen,
Een Stad die eeuwigh blyft, noch zich bewegen kan:

29.

Ghy zyt Jerusalem en blijft myns herten weelde.
Dat Jacob als hy is ontlast van Babels juck
Van verre u heyl toewenschte, en zynen zegen deelde!
Dat op uw minnaers daelde een regen van geluck!

30.

Vermids de brand des twists ne'erblixemt hooge muren,
En voorspoed in de schoot van vrede en eendracht rust,
Moet vrede in u altyd en eeuwiglycken duren,
En't vuyr des dullen kryghs steeds blyven uytgebluscht.

31.

Om onzer broed'ren wil, ter liefde van de vrunden,
Die ghy een herbergh streckt en aengename woonst',
Wy hertelycker noch u vrede en welvaert gunden,
En wenschen dat ghy groeyt en bloeyt op't alderschoonst'.

32.

Om d' heyl'ge dorpels oock, die binnen uwe vesten
Geplaetst zyn, en betre'en van Aärons geslacht,
Ick steeds betrachten wil al 't geen u dient ten besten,
Gelyck een die uw heyl zyn heyl te wezen acht.

Door een is 't nu voldaen.

109 *Munster:* hoofdkerk.
115 *Deelde:* uitdeelde.

DE

HEERLYCKHEYD

VAN

SALOMON.

OF

HET TWEEDE DEEL

VANDE VIERDE DAGH DER TWEEDER WEKE.

GEDICHT

BY

WYLEN GUILLIAUME DE SALUSTE, HEERE VAN BARTAS,

PHOENIX VANDE FRANSCHE POËTEN.

Christus.
Hier is meer als Salomon.

DE VERTAELDER

AEN

KEYZEREN, KONINGEN, EN ALLEN GEWELDIGEN

OP

AERDEN.

KLINCKERT.

Ghy die van peerlen goud en diamanten schimmert,
Goon, in wiens voorhoofd God zijn beeld heeft ingedruckt,
Die 't purper kraecken doet, en kreuckt uw hayr, gejuckt
Met glansich kroonengoud te weeldigh opgetimmert:

Word niet jeloers wanneer ghy *Salomon* ziet brallen,
Die op zijns Vaders throon der Rijcken Scepters zweyt,
En met de blixems van zijn heyl'ge Majesteyt
Ontschept en doodverwt die voor hem op 't aenzicht vallen.

Hoe sterck zijn glori straelt, noch is 't maer enckel roock.
Zijn pracht, en prael verwelckt: zoo smilt uw blyschap oock:
Zijt dan op sterflijck leen hooveerdigh, noch vermetel.

Geen Rijck bestendigh is als 't Hemelsch Koninghrijck
Daer *Jesus* heerscht, die u Monarchen algelijck
Geweldigh dagen zal ter vierschaer voor zijn zetel.

Door een is 't nu voldaen.

1 *Schimmert:* schittert.
2 *Wiens:* wier, naar de grammatica van SPIEGHEL.
3 *Gejuckt:* beladen.
8 *Ontschept:* doodt, verslaat.

DE VERTAELDER

WENSCHT

ZYNEN VRUND DEN HEER

DIERICK KORVER

ALLES GOEDS.

Het gene de voortreffelijcke Michel de Montaigne in 't algemeen van een uytnemende Poeetisch werck getuyght, daer hy schrijft: *La bonne la supreme la divine, est au dessus des regles de la raison. Quiconque en discerne la beauté d'une veüe ferme & rassise, il ne la void pas: non plus que la splendeur d'un esclair. Elle ne prattique point nostre jugement: elle le ravit & ravage,* dat zelve mogen wy in't byzonder van dit juweel spreken: waerin de Heere van Bartas schynt hem zelven te overtreffen, en uyt de Heerlyckheyd des grooten Salomons zynen glans te scheppen. Want gelyck hier de stoffe uytnemende is, alzoo is oock de kunst ongemeen, en de gedichtlievende Lezer word van een aerdsche tot een Hemelsche glori opgetogen: zoo dat hy Salomon vergetende, opstyght voor de voeten van Christus aller Koningen Koningh, wien alle macht in Hemel en op aerde gegeven is, en inde welcke de volheyd der Godheyd lichamelyck woont, en alle schatten van wysheyd en kennisse verborgen zyn. Heeft ons oordeel dan in zulcken Goddelycken licht geschemerooght: hebben onze teedere oogen qualyck

Dierick Korver (Corver) was de zoon van Jan Jansz. Corver en van Nelletje Jacobs Bas. Hij was gehuwd met Maria Schoterbos.

De Heerlyckheyd van Salomon is hier afgedrukt volgens den tekst der oudste uitgave, in 1620 bij Dirck Pietersz. Pers te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 98).

zoo heylige blixemen konnen verdragen: en is hier Salustius [1]) niet als Salustius uytgedruckt: dat willen wy geerne toestaen. Evenwel myn Zangeresse leergierigh, heeft, om haer feylen aengewezen te zien, haer zelven willen onderwerpen uwe A. oordeel, het welck zy heeft ervaren te wezen gezond, ryp en bezadight, zoo datze wenscht indien de Rymers malkanderen eenmael uytdagen om zonder bloedstortinge om den palm of lauwerhoed [2]) te kampen: dat uwe A. de voorplaets onder de Scheydsmannen mooght bekleeden ten eynde het vonnis te billycker gestreken werde. Ontfanght dan jonstige *Korver* myn geleende veerzen, en doet ons die eere dat ghy onze feylgrepen op de kant aenteekent, op dat wyze aenmerckende [3]) naemaels beteren. t' Amstelredam dezen 28. van Loumaend 1620.

Uwe A. verplichte Vrund

J. V. VONDELEN.

[1]) *Salustius:* verlatijnschte naam van „de Saluste."
[2]) *Lauwerhoed:* lauwerkrans.
[3]) *Aenmerckende:* in aanmerking nemende.

VOORREDEN.

Ick hebbe, Lezer, meermaels voorgehad mijn plompe handen aen dit zuyvere te slaen, maer vreeze heeft my altijd doen aerzelen, om dat ick ontzag, met ongewyde vingeren deze Arcke aen te tasten; en liet my vastelijck voorstaen dat geen gemeen Priester of Levyt, maer wel een hooger als ick geoorloft was zijn voetzool in dit heylige der heyligen te zetten. Mijn gevoelen hier in wierd versterckt vermids het loflijck getuygenisse dat de aldertreffelijcxste verstanden van dit Puyckjen gaven: gelijck dan neffens andere zynen Uytlegger Simon Goulart hier van luydskeels trompettet in deze woorden: *s'ensuit la* MAGNIFICENCE *ou seconde partie du quatriesme jour de la seconde Sepmaine, ou Salomon est proposé esleu pour successeur a son pere. Sa sapience, son mariage, son Temple basti a l' Eternel, y sont si magnifiquement descrits, qu'en c' est eschantillon le Sieur du Bartas semble avoir voulu surmonter soy-mesme, & par ses riches inventions debatre avecq la dignité d' un si sublime sujet.* Dat is: *volght de* HEERLYCKHEYD *of het tweede deel vande vierde dagh der tweeder weke, alwaer Salomon word voorgestelt als zijns vaders gekoren nazaet. Zijn wijsheyd, zijn houwelijck, zynen Tempel Gode gebouwt, wordter zoo heerlijck beschreven, dat in dit munster-stael* [1]) *de Heere van Bartas schijnt*

---

[1]) *Munster-stael:* monster, proefstuk.

hem zelven te willen overtreffen, en met zijn rijcke verzieringen te worstelen met de weerdigheyd van zoo hooghwichtige stoffe. Het was dan niet zonder oorzaeck dat ick my hier aen vreesde te bezondigen. Maer gelijck my vreeze zomtijds dede deynzen, alzoo noopte my wederom een heymelijcke hertstocht om eenmael te zien hoe ick deze fransche Venus met een neerlands gewaed en hulsel zoude mogen toijen en opsmucken, en met Appelles ten toon zetten, om van nutte berispers mijn werck te laten•keuren. Ick wickte. Ick waeghde 't. Lezer, verwondert u niet dat wy onder alle zijn puyckrymen dit paragon, deze Overkijcker [1]), hebben uytgekeurt: zoo doen oock die gene die diamanten onder diamanten uytpicken. Latet u oock niet vreemd toeschynen dat wy wat tijds met vertalen spillen: een beroyd huysraed moet veeltijds van anderen wat te leen bezitten. En zoo ghy ons voorwerpt [2]) die boertery van d'Exter die onder de Paeuwen met geleende veeren dacht te proncken, wy voelen dat wy heerlijck getackt [3]), en op ons zeer geraeckt zijn, want wy brageren [4]) met het gene eens anders is. Maer eer ghy u aen onze rymen ergert, zoo bidde ick dat ghy eerst deze dingen op de ryge [5]) overweeght: 1. dat wy u een vertalinge en geen eygen vindinge ter hand stellen. 2. dat wy zoetelijcker hadden mogen vloeijen zoo wy ons niet naeuwer aende texst wilden binden. 3. dat mijn moeder my geen beter nederduyts geleert heeft. Magh ons dit niet afwasschen, en blijfdy evenwel daer op staen dat wy met Phaëthon ons onderwonden hebben den Zonwagen te mennen: ick hebbe niet te zeggen, dan my daer mede te troosten datmen ten minsten noch van van my getuyge:

Hic situs est Phaëthon currus auriga paterni,
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

---

1) *Overkijcker:* uitblinker, vertaling van *paragon.*
2) *Voorwerpt:* voor de voeten werpt, voorhoudt.
3) *Getackt:* gekwetst, eigenlijk geraakt.
4) *Brageren: brageeren, blageeren* en *braveeren* is 't zelfde en heeft de beteekenis van: stoffen, bluffen, pochen.
5) *Ryge:* rij.

Dat is:

Alhier light Phaëthon verslagen
De Voerman van zyns vaders wagen:
Die, of hem is den toom ontgaen,
Nochtans heeft vry wat stouts bestaen.

Lezer ick hebbe gezeyd. Leest nu het kort inhoud van onze overzettinge, daer nae de vertalinge van het uytstekenste gedicht dezes Goddelijcken Poeets, en oordeelt heusselijck van onze misslagen.

HET INHOUD.

De Poeet beschryft heerlyck in dit boeck de Heerlijckheyd van Salomon de Zone Davids, het afzetzel [1]), gedurende zijn wyze regeringe, vanden waren Salomon, de vrede-Vorst, Jesus Christus, de zone Godes, en Bruydegom der Kercken. Zijn voorreden vervaet een noodzaeckelijcke vertooninge van het onderscheyd tusschen hem, en de andere Poëten dezes tijds, voornamelijck inde langheyd van zijn voorgenomen werck, alwaer hy zich zedighlijck ontschuldight: daer nae volgens zijn voornemen komt ter zaecken: en als het eerste lid van zijn verhael stelt David voor, die met uytnemende leerstucken zynen zone onderwijst, om hem bequaem te maecken tot de regeeringe des Koningrijcx: beschryvende de voornaemste deughden waermede een goed Vorst zich gedurighlijk behoort te vergezelschappen, daer nae de quaden waer van het hem betaemt zich te wachten: het welck besloten word met de overlydinge dezes grooten Koninghs.

Het tweede lid begrijpt [2]) hoe God den Salomon verschijnt, wien Glorie, Rijckdom, Gezondheyd, en Wijsheyd aengeboden worden. Hy vanden heyligen Geest gedreven, stelt en met goede reden de Wijsheyd boven alle de andere, waermede hem God begaeft, om zijn gaven in hem te kroonen. Daer nae stelt de Poeet voor oogen deze Wijsheyd van Salomon bestaende, inde

---

1) *Afzetzel:* afbeeldsel.
2) *Begrijpt.* vermeldt, houdt in.

kennisse vau alle Goddelijcke, natuurlijcke, en aerdsche zaecken, voornamelijck inde bestieringe zyner onderzaten, en inde bedieninge des gerechts, waer toe hy bybrenght een aenmerckelijck voorbeeld, genomen uyt de heylige geschichten [1]) uyt de tien hoofdstucken van het eerste boeck der Koningen, waer uyt dit heele Poeetsche werck getogen is.

In het derde lid, hebbende aengewezen de geluckzalicheyt van Salomon, zoo verhandelt hy zijn houwelijck met de Vorstinne van Egypten: het welck vereyschende de alderschoonste streken van een waerachtigh poetelijck pinceel, veroorzaeckt oock dat onze uytnemende dichter in 70 veerzen vervolght een schoone lusthof, waer uyt de Minneboefjens vertrecken die Salomon en Pharonida tot onderlinge minne bewegen, waerop het houwelijck word in het werck gestelt. Te dezer oorzaeck hebben het vertreck van Egypten, de aenkomste van deze Vorstinne te Jerusalem, de ontmoetinge vande Koningh en haer, en haer bruyloftsmael haere bequame beschryvinge. Ende overmids dat dit houwelijck van Salomon yet wat grooters beteeckent, als de grootheyt zelf, te weten, de verborgen eenigheyd [2]) van Jesus Christus met zyn Kercke, de Poeet willende de Lezer om hooge voeren tot deze Goddelijcke betrachtinge, neemt de zaecke wat leeger: en onder het decxsel van Salomons bruyloftsfeest te vereeren, vertoont ons een wonderbaerlijcke dans, te weten der Hemelen: alwaer vaste en dwalende sterren een zoo juyst afgepaste beweginge hebben, dat alle andere beweginge ten aenzien van deze maer lompery [3]) is. Onder andere past hy tot deze Goddelijcke dans Zon en Maen: ende by de Zon stelt hy voor oogen Salomon en Christus: by de Maen, de Vorstinne van Egypten, en de Kercke. Dit alles ziet men hier afgemaelt in veerzen die een oneyndelijcke schoone betrachtinge behelzen, en een ernstiger overweginge

---

[1]) *Geschichten:* geschiedenissen.
[2]) *Eenigheyd:* eenheid.
[3]) *Lompery:* lomp werk.

vereyschen als dit kort begryp: inzonderheyd, zo men waerneemt het gene hy daer aen hecht van het heyligh gespraecke des Bruydegoms met zyne Bruyt. Wy hebben kortelijck deze dingen op de kant aengeteeckent[1]) om alle heylige gemoederen te bekooren de meyninge des Poeets veel grondiger na te vorschen.

Het leste lid begrijpt geen mindere verwonderinge inde beschryvinge vande bouwinge dezes heerlijcken Salomons Tempel, gesticht nae de groote weereld, en ingetogen inde dry boecken dezes wyzen Vorst, wiens gebed gedaen inde inwydinge des Tempels hier by gevoeght word: En volgende de aenkomste vande Koninginne van Saba te Jerusalem: alwaer zy naevorscht de wijsheyd des Koninghs, die haer onderwyst inde kennisse des eenigen waren Gods, waer uyt vloeyt de met rechte verwonderinge des Koningins.

Eyndelijck het zy men waer neemt Salomons onderwyzinge, het zy de verschyninge Godes om hem te zegenen, of zijn wijsheyd, of zijn glorie, of zijn houwelijck, het afzetzel van al onze geluckzaligheyd, of zynen Tempelbouw, of zijn gantsche gelegentheyd huysselijck, burgerlijck, en geestelijck gedurende zijn Godsdienstigheyd, het zy de bouwinge en schoonheyd des gedichts dat alles voor oogen stelt: men moet bekennen, dat met recht dit boeck den tytel draeght van *de Heerlyckheyd van Salomon.*

---

[1]) Deze kantteekeningen zijn hier telkens, vóór de woordverklaringen, met cursieve letter aan den voet van de bladzijden afgedrukt.

DE HEERLIJCKHEYD VAN SALOMON.

OF HET TWEEDE DEEL

VANDE VIERDE DAGH DER TWEEDER WEKE.

Wat zydy zaligh! die ghy abel van verstand
Uw rymen mate steld nae dat uw yver brand;
Die moegeblockt, met uws ervaren breyns verschoonen,
Uwe hers'nen niet verduft: die steeds met and're toonen
Gaet uyten met een zangh, nu deftigh, nu we'er zoet
Wat u voorvallen magh, en eerst loopt te gemoet:
Die met opschriften nu, nu wederom met lieden
Doet smoocken 't vuyr dat uw gemoeden brengt aen't zieden.
Maer, mynen roem, mijn eed den Hemel eens gedaen,
In dit strengh werckhuys houd mijn voeten stadigh aen
Gekluystert als een slaef; mijn geest blijft hier onledigh:
Geen ander jeuckzel knaeght my dagh en nacht onvredigh:
Ick veel te bezigh, slacht den meulesteen altoos
Dien eenen waterval omwentelt eyndeloos.
Dus is 't dat ick zoo vaeck in spijt van Phebus zinge
Naey veerzen langh van sleep uyt ernst te zonderlinge
Die d' Hemel in my blaest, en ticktack even kloeck
Van wol en zacht kattoen dit heerlijck gouden doeck.

1 *Vergelijckinge, en onderscheyd tusschen onze Poët en d' and're dichters.*

1 *Die ghy:* gij die. — *Abel:* bekwaam.
3 *Verschoonen:* voortbrengen wat schoon is.
4 *Verduft:* van verduffen, „duf maken".
7 *Lieden:* meerv. van lied.
8 *Gemoeden* van gemoed.
10 *Stadigh aen:* gestadig aan, al gedurig.
13 *Altoos:* steeds.
16 *Ernst te zonderlinge:* een bijzondere, ongewone naarstigheid.
17 *Ticktack:* men denke hier aan geen klokgetik, maar aan het gestadig herhaald prikken met de naald in het doek of 't weefsel, 't geen een tikkend geluid maakt. 't Fr. heeft *billebarre.*

Ghy put 't vermogen van uw vleugh'len t' eenemalen
Niet uyt, maer wispelsteert gelijck de Nachtegalen
Gedurende uwe lent van d' een in d' ander haegh,
Van stoffe in stof, van lied tot lied al even staegh:
Maer ick de Zwaluw' nae te volgen niet en vruchte,
Vind nergens nesteltack, passere met der vluchte
Een veler eeuwen zee, die boom noch oever roert,
Nu van het Zuyden, nu van 't Noorden weghgevoert.
Uw loopbaen eyndight kort, is vol, is wonder lieflijck,
Elck veldweeghs ghy verpoost uw adem schept gerieflijck,
Vind eenigh groen gestoelt', verfrischt u voor een tijd
In lustprieelen braef met roozen getapijt:
Maer eynd'loos is mijn loop; nu schure ick d' ijsgewelven;
Nu sneuv'lende van 't steyl, verduyzelt, vind my zelven;
Nu klaver ick om hoogh; nu kruysse ick 't bosch met ijl;
Ick struyckel, ick verlies my zelf, ick val zomwijl:
En als quaed mortel lymt den Melcksteen, de Porphieren,
Den Jaspis, Serpentyn, en Marbel om te çieren,
Om myn vertellingh gaer te hechten, dan en nu
Een kreupel veers insluypt slim, half gevijlt, en ruw.
Daerom nochtans ick niet het aengevangen staecke,
Is 't werck groot, grooter is de lust daer ick in blaecke.
Noch is niet uytgeput myn hert van 't heyligh vuyr;
Niet schoons men zonder zweet bekomt en arbeyd zuyr;
De dalen leeren 't oogh de bergen onderscheyden,
En 't kunstryck beelsel, dat de Kunstenaer laet weyden

27 *Hy bekend dat in een langh werck, de geest zomwyl slaept.*
39 *Maer daerom geeft hy den moed niet verloren, dan vervolgt zijn voornemen.*

23 *Vruchte:* vreeze.
24 *Nesteltack:* tak om op te nestelen.
28 *Elck veldweeghs ghy* enz.: telken reize als gij u verpoost, als gij stilstaat.
30 *Braef:* volop.
32 *Sneuv'lende:* vallende. — *Verduyzelt, vind* enz.: vind ik mijzelven verduizeld, of duizelig geworden.
33 *Klaver:* klouter.
35—38 Versta: en evenals quaed mortel (gemeen cement) den melksteen lijmt, zoo ook, enz. Het Fr. heeft: *Et comme un vil mortier colle la Galactite.*
37 *Gaer:* geheel, gans.
38 *Slim:* boos, slecht.
42 *Niet:* niets.

In een Mosaïsch werck, tot meerder çieraet, hy
In verwen onderscheyd, hoeveelheyd, en waerdy.
God geef dat in mijn rijm de merckelijcxste smette
Zy als een mug die haer aen 't sneeuwit aenschijn zette
Van een ontloken Maeghd, en luttel feylen thans
Meer luysters brengen toe mijns hoogen yvers glans.
  Al zwacker David wierd, en 't lemmet van zijn leven
(Wien 't olyachtigh sap des wortels gingh begeven)
Allencx brande inde pijp, als hy op zijn versche'en
Noch wacker met verstand gaet uyten deze re'en,
Leeraren Salomon, en door 't Geheym gedreven
In 't Koninghlijck gestoelte hem zetten hooghverheven.
  Mijn zoon, dien zonder twist, mevryer, of geweld
Geluck, nature, en wet de kroon heeft opgestelt,
In 't heerschen wijsheyd voegd, en goedheyd te doen blijcken,
Wenscht hy te mennen langh den teugel van zijn Rijcken;
Maer die door hulpe van 't geluck het Koninghschap
Bereyckt, en daer toe komt langhs ongewoone trap,
Moet meer als mensche zijn, en inde Deughd ervaren,
D' ontziene tulband zich verzek'ren op zijn hayren.
  Maer Salomon ghy kend het bed daer af ghy daelt,
Ghy ziet hoe Israël Adoniam onthaelt,
Hoe om uw eer jeloers de zeden moeten wijcken,
En om uw grootheyt wy Natuyr verongelijcken:

51 *David alreede oud, zet Salomon inde Koninghlycke throon, en geeft hem een voorschrift van een rechtveerdige regeringe, en beschryft een uytnemende Vorst.*

45 *Mosaïsch werck:* mozaïek.

47—50 De vertaling dezer regels is gebrekkig. Het Fr. heeft:
Dieu veuille qu'en mes chants la plus insigne tache
Semble le moucheron qu'une pucelle attache
A sa face negeuse, et que bien peu d'erreurs
Donnent lustre aux beaux traits de mes hautes fureurs.

48 *Haer:* zich.

53 *Versche'en:* verscheiden.

55 *Door 't Geheym gedreven.* Versta: door 't orakel (de godspraak des Heiligen Geestes), dat geheim werkt en geheimen in 't licht stelt, verborgenheden openbaart. 't Fr. heeft: *suivant l'oracle saint.*

57 en volgg. Versta: mijn zoon, Hem, dien... voegt het, te doen blijken, wijsheid en goedheid in 't heerschen, als hij wenscht enz. Maar die (enkel) door hulpe van 't geluk, enz. — *Mevryer:* mededinger.

66 en volgg. Versta: gij zijt de jongere; maar om uwe eer en grootheid moeten de zeden (de gewoonten), schoon naijverig (*jeloers*), wijken, enz.

Streeft nae volmaecktheyd dan, en dapper van gemoed
't Gebreck verduystert van uw ondoorluchtigh bloed.
Monarch van Jacobs Stam, dient 's weerelds Koningh [stadigh,
Op 't eenigh steunsel van zijn vrygeley beradigh
Uw stoutste aenslagen grond, en altijd vroegh en spaed
Uw ooge en uwen geest op zijn voorschriften slaet:
't Godslasterlijck geblaf der honden vlied verbolgen,
En onder Koningh, wilt uws Heeren zeden volgen.
Denckt dat de dickte van uwe hooge muren zelfs,
Veel poorten zwaer van stael, veel hoffelijck gewelfs
Niet hind'ren dat zijn oogh bekeurende achterhale
Uws herten Dedalus in uw geheymste zale.
Mijn zoon, zoo 't Noodgeheym, of de geboort' veel eer
U Edomyter teelde, of Philistyner Heer,
Zoo 't erflijck u gemaeckt had Pharoos tytels eygen,
Zoo Meden aen uw knien quam zynen myter neygen,
Zoo Persen waer uw leen, uw hoogheyd nochtans veughd
En eyscht alom te zijn geborstweert met de Deughd:
Maer om 't zaed Abrahams 't juckdragen te gewennen,
Gevoegelijck den toom van 't heyligh volck te mennen,
Bezitten Josuaes en Samsons stoel nae wensch,
Een nazaet Gods te zijn, ghy meer moet zijn als mensch.
Wilt boven d' ouwde knecht d' aenkomelingh niet achten:
Gebiedens kunst bestaet in kunst min als 't betrachten,

71 *Hy pryst hem dan de Godsdienstigheyd aen.*
91 *En d' omzichtigheyd bestaende in 't verkiezen der dienaren.*

72 *Beradigh:* bedacht.
76 *Onder Koningh:* koning onder God.
78 *Hoffelijck gewelfs:* hofgewelven.
79 *Bekeurende:* van alle zijden keurende, d. i.: nauwlettend beproevende.
80 *Dedalus:* doolhof, als in 't Fr. *un dédale.*
81 *Noodgeheym:* noodlot.
83 *Zoo 't erflijck:* zoo het u den titel van Pharao erfelijk had toebedeeld.
84 *Meden:* Medië, evenals *Persen* (vs. 85) voor Perzië. — *Myter:* het mijtervormig hoofddeksel der Meden.
85 *Veughd:* dialectverschil voor *voegt.*
89 *Bezitten:* lees: *te* bezitten.
90 *Een nazaet Gods:* die op Israëls troon zit na God. Jehova gold — naar 't Theocratisch beginsel van Mozes — tot op Saul voor Israëls aardschen Koning.

De most wijckt d' ouwde wijn in smaeck, en d' Hovenier
Uyt 't hert zijns lusthofs niet roeyt met een dwaes bestier
Een groeyzaem weeldigh hout, dat twintigh wintervlagen
Met zoete vruchten heeft zijn leck're disch beslagen,
Om pooten in zijn plaetse een loote of struyck, wiens vrucht
Hy proefde met 't gebit alleen van valsch gerucht.
  De vleijers, Salomon, oorlingen zijn, die waerlijck
Den wijsten Koningh staen tot hindernis gevaerlijck,
Wat rechten zy niet aen! vermids zy vinden haer
Snoo weergade in ons herte, een erger huychelaer,
De liefde van ons zelfs, een altijd woe'nde peste,
Die aenspant met dees' vreemde, en haet'lijck rot op 't leste.
Den bloon verbeelden zy dat hy is wijs altoos,
Den dronckaerd bly van geest, d' ontrouwen ergh en loos,
Rechtveerdig Vorst en Prins zy noemen 's volcx verdemper,
Den dommen stemmigh Heer, Augustus den verslemper,
En als doorsnuff'lend' zy zijn neygingh nu verstaen,
Zy als in hem veraerd zijn boosheyd bidden aen.
  Vlucht die gedrochten dan, ontslaet u om der boozen
Afgrijs'lijcke ommegangh, 't gezelschap der eerloozen:
Geen toegangh in uw Hof den roover toe en laet:
Geen moorders 't hoofd ophoud: de toovenaren haet,
Uyt vreeze, datze met haers adems gift te gader
Niet smetten doodelijck Stads borrensprongh en ader:
De zeden niet vergift, fonteyn daer d' Onderzaet
Uytputten zal voortaen van beyds of goed of quaed:

99 *In 't recht kennen der loftuyters.*
111 *In't ontdecken en verjagen van allerley slagh van schelmse menschen.*

94 *Uyt 't hert zijns lusthofs:* uit 't midden zijns lusthofs.
98 *'t Gebit ... van valsch gerucht:* d. i.: die hij niet proefde, maar voor smakelijk hield, op 't valsch gerucht, dat anderen die geprezen hadden. 't Fr. heeft: *les dents d'un faux bruit.*
99 *Oorlingen*: oorbellen, *pendants d'oreille.*
104 *En haet'lijck rot:* namel. en hare hatelijke rotgezellin is.
105 *Den bloon:* samentrekking van „bloden" (bloodaards). Versta: zij stellen den bloodaard als wijs, bedachtzaam voor.
107 *Rechtveerdig Vorst:* t. w. den vorst, die een *volksverdemper* (of verdrukker) is, noemen zij een rechtvaardig vorst.
108 *Stemmigh:* deftig, statig. — *Augustus den verslemper:* den verkwister noemen zij een Augustus.
116 *Borrensprongh: borren* (born, bron) is water.
118 *Beyds:* beide.

Beheerscht uw lusten, word uw toorne en ancxst te machtigh,
Die niet zich zelfs gebied geen Koningh is waerachtigh:
Doet niet wat ghy vermooght, maer zulcx doet als u past:
Uw neck eerst onderwerpt der wetten juck en last.
Den Onderzaet als hy tot Leydsman heeft zyn Koningh
Door water, bergh, en bosch rent zonder lyfs verschooningh.
  Bewyst gespraeckzaem u, goed liefgetal myn zoon,
En volght vermetel niet de beelden dezer Goon
Die uyt haer gulde bus men jaerlycx eens verlochtight
Op dat den Hemel, nu verbe'en, het aerdryck vochtight.
  Zyn woord opeten past geen Koningh wys gezind,
Al wie zyn trouwe breeckt geloof, noch trouwe vind,
Bedriegend' polt zich zelf; het volck jeloers om schouwen
't Gevaer zyns lichten aerds, zich wapent met wantrouwen:
En 't naegebuyrigh Ryck een Leeuw van sterckheyd groot
Heeft liever, als een Vos tot zyn trouw Bondgenoot.
  Zy 't in beloonen mild, in 't straffen schaers en vrecke:
Maeckt dat Stantvastigheyd uw borst alsins bedecke.
't Uytstekenste is omringht van rampspo'en aldernaest,
En d' alderfelste storm op hooge poorten raest.
Uyt eerzucht 't aerdryck niet met wapens gaet beroeren.
Indien geweld, of eere u oorlogh pranght te voeren,
Bewyst u Davids zoon, maeckt dat uw Kryghsmans erm

119 Hy pryst hem aen Matigheyd, Grootmoedigheyd, en Rechtveerdigheyd.
125 Goedertierenheyd.
129 Waerheyd.
135 Matigingh.
137 Standvastigheyd.
139 Vromighcyd.

120 *Geen Koningh is waerachtigh:* is geen waarachtig koning.
121 *Zulcx doet:* doet zoodanig, aldus. Zie vs. 209.
124 *Zonder lyfs verschooningh:* zonder lijfsgevaar te ontzien.
125 *Gespraeckzaem:* minzaam. — *Liefgetal:* lieftallig.
127 *Verlochtight:* voor den dag (in de lucht) brengt. De zin is: sluit u niet op, gelijk men die beelden doet, die maar eens in 't jaar voor den dag gehaald worden.
129 *Opeten:* breken.
131 *Polt: pollen* is foppen, misleiden. De zin is: het volk, naijverig om te letten op het gevaar, in 's vorsten lichtvaardigheid gelegen, enz.
135 *Zy:* imperativus sing. voor „wees." — *Vrecke:* karig.
140 *Pranght:* dringt.

Zoo koud zy in 't bestaen, als in 't uytvoeren warm.
Waeckt, zweet, en redeneert, en heldisch niet om temmen,
Vryt den gewonnen stroom te voet, en 't nat in 't zwemmen:
Het schaduwende lof eens planebooms u frisch
Een zonnehoed verstreck, een beuckelaer uw disch,
Uw oefeninge uw vuyr, wat zoon uw bedstede ergen.
Met lecker dischgerecht wilt uwen mond niet tergen:
Zware arbeyd zy uw sausse: in 't hol eens stormhoeds me'
Zuypt 't water uyt een beeck vermenght met slym en snee.
Laet trommel, laet trompet, laet omgewielde fluyten
Uw Klaveçymb'len zyn, uw çyters, en uw luyten:
Hardvochtigh eenen Bergh al dravende overschiet,
Al loopende een ruym veld, al springende eenen vliet:
Uw hoofd met stof en zweet zy wel doortrocken echter:
Zijt overste en soldaet, een blixem is de vechter
Als hy zijn Koningh heeft, die moedigh treed vooraen,
Gezelle in 't avontuur en Rechter van zijn da'en.
  Met lust tot leerzucht zoude ick uw gemoed ontsteken,
Zage ick alreede niet de Godlijckheyd uytbreken
Van uw diepzinnigheyd: maeckt dat geleerdheyds çier
Dien tot een hulp de kunst van 't Koninghlijck bestier,
En gae slaet, dat gelijck natvochtigheyds vervelen

143 Geduld.
148 Soberheyd.
153 Sterckheyd.
159 Oefeninge en kennisse in goede wetenschappen, namelyck inde vrye kunsten, welcx gebruyck hy alreede heeft aengewezen.

142 *Koud:* hier voor „bezadigd." — *Bestaen:* ondernemen.
143 *En heldisch niet om temmen:* en ontembaar heldhaftig.
144 *In 't zwemmen:* al zwemmende.
145 *Planebooms:* plataans.
147 *Uw oefeninge uw vuyr:* verwarm u door gymnastiek. — *Wat zoon uw bedstede ergen:* ergens (hier of daar) mogen eenige zoden u tot bedstede strekken.
150 *Snee:* sneeuw.
151 *Omgewielde fluyten:* als een wiel gebogen hoornen.
155 *Echter* voor *achter* of *after,* in den zin van „daarna, voorts."
156 *Een blixem* enz.: de vechter (strijder), die zijn koning moedig vooraan ziet treden, als strijdmakker en beoordeelaar zijner daden, is een *blixem* (een held).
163 enz. Versta: sla gade (draag zorg), dat, even gelijk de groeikracht en

Versmacht eens fruytbooms ziel haer groeyzaem leven telen,
De veel te zware les, der kunsten weelde en lust
Zoo fraeije geesten niet haer geestigheyd uytblust,
Noch maeckt uw zinnen niet door slaepzucht dom ellendigh,
Noch van 't gemeene bests bevord'ren 't hert afwendigh.
Met een gevlerckte geest den loop verzelschapt voorts
Van 't nachtgeleydend' licht, den daghgeleyder toorts.
d' Eys'lijcke ondiepten meld die d' Ocean bewegen.
De gryze toppen meet der bergen hoogh gestegen.
Doorsnuffelt hoeck voor hoeck dit nederigh gesticht,
Doch om verwond'ren, hoe in 't werck de Wijsheyd licht
Des geens, die 't zoo wel schickte: en wilt voor al niet slachten
D' arme Hovelingh, die dor en uytgeput van krachten
In't leeger hof verouwd, en die zijn oogen sterck
Op 's pylers groeven slaet, op 't voet en heuvelwerck;
Die suf beschouwt 't vermael, medallien, beelden, standen,
En d' hoofdçieraden van de Koninghlijcke wanden,
Die hem vergapende, is nu by nu buyten zich,
Terwijl zijn mackers zien den Koningh Scepterdrigh.
De weegschael houd recht op, 't oogh toe, uwe handen [reyne.
Wreeckt strengh 't bekende quaed en onrecht; 't uwe alleyne
Vergetenheyd beveelt. De tranen ziet, en hoort
't Geschrey des geens die in een zee van droefheyd smoort.

183 *Rechtveerdigheyd.*

het leven van een vruchtboom te niet gaan door overvloed van vochten, de veel te zware les van der kunsten weelde en lust aan zoo fraaie geesten (als de uwe is) hun geestigheid, hun genialiteit, niet ontneme — noch dat die veel te zware les make uwe zinnen dom en ellendig door slaapzucht, of uw hart afkeerig van staatszorgen.

164 *Versmacht:* doet versmachten, belet, bluscht uit, verdooft.

173 *Dit nederigh gesticht:* de aarde.

174, 175 Versta: doch om u tot bewondering op te wekken voor dengene, wiens wijsheid licht (doorblinkt) in zijn werk(en).

174 *Om verwond'ren* is hier: om *u te* verwonderen.

177 *Leeger:* lager.

179 *Vermael:* verguldsel, eigenlijk *'t émail:* zie vs. 679. — *Standen:* standbeelden.

182 *Scepterdrigh:* schepterdrager.

183 *De weegschael* enz. voor: hou de weegschaal recht, (hou) 't oog toe, (hou) de handen rein.

184, 185 *'t Uwe alleyne vergetenheyd beveelt.* Versta: niet het onrecht, het kwaad, *door*, maar *aan* (jegens) u bedreven.

Hoort d' oogen menighmael die op uw landen oogen:
Die niet wil Rechter zijn, geen Vorst is om gedoogen:
En inder eeuwigheyd scheyd nimmermeer, noch weert
Van't scepter des gerechts het schitt'rende oorloogszweerd,
Begunstigt grooten niet, noch druckt die 't qualijck hebben;
Noch van uw wetten maeckt een ydel spinnewebben
Waer in de mugh verwert, terwylen het gebeurt
Dat ruysschende de wesp den inslagh rijt en scheurt.
Verdrijft die Herders, die d' onnos'le kud' verteeren.
Zulcke Overheden kiest die haren staet vereeren,
Die d' Alderhooghste ontzien, die 't vonnis strijcken recht;
Men oordeelt in't gemeen den meester nae den knecht.
Den vromen mild begaeft; maer wilt uw leen niet schiften;
Hy stopt, die roert den grond, de borne van zijn giften.
Voer al, mijn troetelkind! verdrenckt, om Gods wil, dy
Niet in't bedrieghlijck meyr van 's boels liefkoozery:
Helaes! helaes! ick ducht, keert o alwyze algoede
God, mijns gezichts gevolgh doch af van mynen bloede,
Aenstaende is 't, ducht ick, dat dit zoet vergif, o kruys!
Noch met afgodery zal smetten Davids huys:
Dat zoo 's deughds heyl'ge liefde u niet ontsteke t' elcken,
Zoo een geduurzaemheyd van naems en faems verwelcken
U niet te rugh doe zien, tracht dat u in die kamp
Noch tot een lesse dien de Vaderlijcke ramp.
d' Almachtige, mijn kind, my roept u te begeven,
Vaert wel, ick wandel door den dood in't eeuwigh leven,
Om hooger heerschen, vry van't menschelijck gequel
Uwe handen ick beveel den staf van Israël.

191 Salomon word vermaent zich te hoeden voor eenige quaden, die neffens ander de Vorsten verderven.

211 Heyligh overlyden Davids.

187 *Hoort d' oogen:* door de oogen verstaat hij hier de Opzieners of Gouverneurs der Provinciën. 't Fr. heeft: *Tien souvent audience aux yeux de ta province.*

188 *Geen Vorst is om gedoogen:* kan niet als Vorst gedoogd worden.

189 *Weert:* verwijdert.

199 *Maer wilt uw leen niet schiften.* De zin is alzoo: verdeel niet (deel niet uit) de vaste kroongoederen. *Mais ne touche au domaine,* zegt Bartas.

200 *Die roert den grond:* verkeerd vertaald; in 't Fr. staat *qui touche au fonds:* die 's lands gelden aanraakt.

204 *Mijns gezichts gevolgh:* 't geen ik voorzie.

Ghy die om't quaed eens Vorsts 's kroons glinsterende [stralen
Van't een in't ander huys, van land tot land doet dwalen,
Verletze by de myne, en brenght van mijns zoons zoon
Dien Grooten Koningh eens te voorschijn en ten toon
Daar Israël op hoopt, daer nae ick zucht te voren,
Groot Koningh die het Rijck des Duyvels zal verstooren.
Zoo sterft hy, en de zoon zyn voetspoor gade slaet,
En 's Hemels God met hert, en mond aenbidden gaet;
Door Godvruchts deure treed in't rycke met verlangen,
En speelt tot 's Heeren lof veel lieden, veel gezangen,
En smoockt te Gibeon, en inden geest aenschouwt,
Terwyl zyn vleesch noch slaept, dien God dien hy vertrouwt,
Groot God, die ryck gekroont met flonckerende vyeren,
Hem vier Joffrouwen toont, en geeft hem keur van vieren.
De Glori zwickt een schicht dieze in haer rechter vaet,
En treeter niet als maeghd, maer als een braef soldaet,
In't glinst'rende gesternt' verberghtze haer hoofd en kruyne,
En in een sluijer draeghtze een heldere bazuyne,
Wiens wind is enckel lof, trompet, wiens hel geruys
Vult vande schoone Zon het een en't ander huys:
't Hooveerdigh weefsel van haer sleepkeurs die zoo gloryt
Met 's vyands onderlage is bloedigh gehistoryt,
Met benden, met tropheen, en ringen: met de voet
Zy duyzend Koningen vertre'ende zuchten doet.
De Ryckdom magmen prat niet wyd van hier zien brommen,

221 *Salomon vult zyn plaetze.*
229 *God offert hem de Glori.*
239 *De Ryckdom.*

217 *Verletze by de myne.* De zin is: verlet of belet de stralen der kroon van mijn huis elders af te dwalen.
224 *Lieden:* liederen.
225 *Smoockt:* offert.
228 *Vier Joffrouwen:* namel. Roem, Rijkdom, Gezondheid en Wijsheid, in de volgende verzen verpersoonlijkt. Poëtische uitbreiding van II Kon. III:4.
229 *Zwickt:* zwaait. -- *Rechter:* rechterhand. — *Vaet:* omvat, houdt.
233 *Wind:* geblaas.
234 *Vult* enz.: dit wil zeggen: vult het Oosten en het Westen.
235 *Hooveerdigh:* in goeden zin voor: prachtig, luisterrijk.
236 *Onderlage:* nederlaag. — *Gehistoryt:* gallicisme. *Historier* noemt men nog: „met kleine figuren beschilderen," 't zij dit met penseel of naald geschiede.
239 *Magmen:* kan men.

Met Plutoos, Rheaes, en Vrouw Thetis haer ryckdommen:
Eens laeckens held're glans bedeckt haer lichaem houd,
Robynscherp, en gestyft van ingeslagen goud:
Haer rechte en slincker stort een bus, waer uyt gestegen
Komt neerwaerts een Pactol', een blonden Englenregen,
Een glinsterende Taegh: haer knechts 't Geluck men heet,
Het Waecken, Spaerzaemheyd, en d' Arbeyd nat bezweet.
  Gezondheyd toont haer gins, geen rimp'len 't voorhoofd
[breken,
Haer oogh geen peerlen douwt, haer kaecken niet ver-
[bleecken;
Bly, levend', poezeligh, vertoontze een kinds gelaet,
Zy huppelt, danst, en springht, en vlieght waer datze gaet:
Des levens held're toorts blaeckt in haer vuyst ten toone,
En d' heyl'ge vederbos des Phœnix overschoone;
't Begin haers keurs verstreckt. En ziet aen d' ander zy'
Komt ons de Wijsheyd met haer statigh aenzicht by;
Die, op datze hoogh verzel de voetelooze vog'len
Van't eeuwigh Paradijs, zijn aengehecht twee vlog'len:
Stil isze van gebaer, haer gangh verzwaertze zeer,
Men zietze oon regelmaet en passer nimmermeer:
De spiegel van Nature, en haer zelf tot haer vordel
Hanght aende ketenkens van haren rijcken gordel.
  De Vorst zijn oogen op haer schoonheyd slaende knap
Waent ingelijft te zijn in 's Hemels borgerschap:

247 *De Gezontheyd.*
253 *De Wysheyd.*
261 *Waerom Salomon de Glory niet uytpickte.*

240 *Plutoos.... ryckdommen:* die namelijk van het delfstoffen- en plantenrijk en dat der zee.

241 *Bedeckt haer lichaem houd:* houdt haar lichaam bedekt.

244, 245 *Pactol'.... blonden Englenregen, glinsterende Taegh:* de Pactolus en de Taag werden gezegd stofgoud af te voeren. *Blonden Englenregen* is dus: goudregen.

245 *Haer knechts* enz. Versta: men noemt haar dienaren: het geluk, het waken, enz.

255 *De voetelooze vog'len* voor „die haar voeten niet gebruiken". 't Fr. heeft *Mamuques.*

258 *Oon:* zonder. — *Regelmaet* is hier liniaal.

259 *Vordel:* voordeel.

261 *Knap* behoort bij *staende* en heeft hier de beteekenis van snel, vlug.

Hy vind zich met den glans eens Paradijs besloten,
En twyfelt wat hy zal uyt zoo veel goed'ren loten:
Ten lesten spreeckt hy dus: wat hebbe ick Heer gedaen
Om van uwe handen zoo veel eere, en goeds t' ontfa'en?
Ghy voorkomt mijn verdienste, of liever bouwt uw eere
Als ghy mijn snoodheyd eert: o d' overhand is Heere
Een Keyzerlijck geschenck, en niets en is zoo zoet
Dan datmen 's gramschaps brand maeckt droncken in het
[bloed;
Maer laes! vaeck volgen haer veel woe'nde razernijen,
En d' ouw gewoonte van bebloede moorderijen
Maeckt metter tijd gelijck d' onstrenghste Koningh schier
Een Tyger, felle Leeuw, Wildzwijn, of Pantherdier.
Die schijnt geluckigh die zijn vruchtb're kud' ziet zwillen,
En stelen Carmelus zijn groenende achterbillen;
Om wien een wijnrijck land en vruchtbaer korenaerd'
Doorploeght met yzer scherp oneynd'lijck teelt en baert:
Die vande Seres heeft de blonde en goudgeel ayren,
Het dierbaer schoon gesteent' van d' Arabische baren,
De Wouden Entidors, 't Ophirisch goud daer by,
Van Sabba 't reuckwerck zoet, en Tyrus peltery.
Maer hoe! men ziet alsins waer Rijckdom staet in't
[bloeijen
't Opmercken sterven, en vermetelheyd meer groeijen:
De rijcke slaeft om't goud, en wie nae God geaert
Zijn oogen en gemoed wil opslaen Hemelwaert
Moet arm zijn inder daed, of arm zich toe gaen stellen:
En vreeze en rijckdom oock malkand'ren steeds verzellen.

283 *Noch de Rycdom.*

263 *Besloten* is hier omringd.
268 *Snoodheyd:* versta dit woord hier in den zin van: *vilitas* „laagheid," tegenover „'s Heeren grootheid."
269 *Keyzerlijck:* anachronisme voor koninklijk.
273 Plaats *gelijck* achter *schier,* zoo wordt de zin van dezen en den volgenden regel duidelijker.
276 *Carmelus:* de berg Karmel. — *Achterbillen:* te weten de hellende en vruchtbare zijde van den berg. In 't Fr. *les verdissantes croupes.*
277 *Korenaerd':* korenveld.
279 *Seres:* drukfout voor *Ceres.*
280 *Dierbaer:* duur, kostbaar.
284 *'t Opmercken:* het nadenken. 't Fr. heeft *l' industrie,* inspanning.

Langh leven waer mijn wensch, mijns hertens lust en wit,
Dat ick mijn zonen zaegh in't derde en vierde lit:
Maer ick bezorgh my voor de rampspo'en, die verbolgen
Gemeynelijcken dicht mijns levens langhheyd volgen:
Wie wel leeft leeft genoegh, want 's levens loop die kort
Is, nae der dagen tal niet afgemeten word,
Maer nae doorluchte da'en, en't leven kort en sterflijck
Is maer een oogenblick, een niet by 't onbederflijck.
Zulcx is de Wijsheyd niet, d' Eere acht zy als 't gespoock
Eens winds, die licht vervlieght, het leven enckel roock,
De scepter eenen tack van masthout kleyn van weerden,
De peerlen zand en gruys, het goud maer slijm der eerden:
Zy is een spiegel Gods, een blixem die ontgaet
Den donderkogel van zijn Goddelijck gelaet:
Een heyl'ge instortinge oock des milden Hemels, nimmer
De schoonheyd is geblust haers voorhoofds klaer van
[schimmer,
Altijd haer zelf gelijck, zy niet alleen zoo net
Een zelfde spoor vervolght, maer houd een zelfde tred:
Gezondheyd buyten haer, Eer, Rijckdom in't gemeene
My dry venynen waer. De Wijsheyd is 't alleene
Die van alle and're goe'n magh strecken zonderlingh
Haer leydsvrouw, wercktuygh, born, çieraet, en matigingh.
Brenghtze o God! voor den dagh, laetze o God! my
[verstrecken
Een bedgenoot altijd, op dat ick steeds mach lecken
Den zoeten geur, die vloeyt uyt haren heyl'gen mond,
Datze in het vyerschaer my verzelschap t' allerstond,
En ick noch kinds en teer, met haren staf beschudden

289 *Noch langh leven.*
297 *Maer de Wijsheyd ten welcx aenzien de glory, rijckdom en 't leven niet zyn.*
311 *Salomons gebed om de Wijsheyd te verwerven.*

291 *Ick bezorgh my:* ik ben bezorgd, *je crains* heeft het Fr.
292 *Mijns levens:* liever, in 't algemeen: des levens.
304 *Klaer van schimmer:* helder schitterend.
308 *My dry venynen waer:* moest *waren* zijn, vooral om de plaatsing van 't woord. 't Fr. heeft: *me seroient trois poisons.*
309 *Gee'n:* goederen.
313 *Den zoeten geur:* voor „het zoete, geurige sap."
315, 316 *Beschudden in vette weyden magh:* lees: in vette weiden mag beschutten, welk laatste woord, om 't rijm, in *beschudden* veranderd is.

In vette weyden magh d' Abrahamijtsche kudden,
Oneyndelijcke kud', jae kudde die gewis
Een trouwen herder van den Hemel weerdigh is.
Heer geeftze my, ick quijn, ick flaeuwe, of zoo ick leve
Ick heylge vuyrvliege in haer vlamme leve en zweve,
En nieuwe zomeruyl, te stout in't licht ghesmoock
Van hare lampkens ick myn vlercxkens te'er verschroock.
  Houd daer, ick schenckze u, zeght d' onsterfelijcken Vorste
Vermids geen ander liefd brand in uw ed'le borste,
Ick wil dat ghy bezit, als tot een toegift veyl
Gezondheyd, Rijckdom, Eer, en overvloed van heyl,
Terwijl ghy dient dees' Maegd, in mynen dienst u bouwe:
Oon eersleep magh niet tre'en zoo welgeboren Vrouwe.
  Als Salomon ontwaeckt, hy merckelycken ziet
Dat de gematigheyd van s' lichaems dampen niet
Veroorzaeckt in zyn geest een droom zoo wonderbaerlijck;
Maer 't afgezette beeld van d' hand eens Engels waerlyck:
Want zaligh hem oon kunst de kunsten staen ter hand,
Geleertheyd zonder moeyte; een ongemeyn verstand
Zijn doen verguld: hy vlieght om hoogh, en gaet doorzoecken
Van 's weerelds ingewand de diepte, en donckere hoecken.
  De raedzels van't gewijd pampier zyn hem gemeyn,

323 *God vergunze hem, en te gelijck oock d' andere goederen.*
329 *'T ghevolgh van deze heylige droom en weldadigheyd Gods.*
337 *Uytnemende beschryvinge van Salomons wijsheyd ten aenzien vande Godlijcke en natuurlycke Philosophie ofte wijsgeerigheyd.*

320 *Heylge vuyrvliege:* hij bedoelt hier de Pyrausta, een zeker gevleugeld diertje, dat gezegd werd in het vuur te leven.
321 *Zomeruyl:* kapel, vlinder. Zie vs. 635.
322 *Verschroock:* verschroei.
323 *Vorste:* vorst.
326, 327 *En overvloed van heyl.... In mynen dienst u bouwe:* de Fransche tekst is hier niet zeer helder teruggegeven. De zin is eenvoudig: en dat uw heil u aanspore mij te dienen. 't Fr. heeft *que ton bonheur... à me servir t' invite.*
330 *Gematigheyd:* slechte vertaling van *tempérament.* De bedoeling is: eigenaardigheid van gestel.
333 *Zaligh:* hier: heel gelukkig.
334, 335 *Een ongemeyn verstand zijn doen verguld:* zet luister bij aan zijn handelingen.
337 *De raedzels van't gewijd pampier:* voor „de orakeltaal der. H. Schrift, de profetieën."

En daeghlycx zyn gespraecke; en zyn diepzinnigh breyn
Van weynigh woorden, die de Goddelycke veeren
Beschreven, zoude eerlangh veel boecken ons stofferen.
Geleerd'lyck hy de Zon oon vreeze sterven ziet:
De dwalinge onverdwaelt der sterren hy bespied:
Hy weet of 't is Nature, of Engel, die de ronde
Met een dryvouwde Keer doet op een tyd en stonde:
Of Phebus licht van zijn, de Maen van anders vuyr:
Of d' Herbst, de Zomer, Lent, en Winter koud en stuyr
Der Zonnen kind'ren zijn: en van wat roock zoo verre
Om hoogh de locht ontsteeckt een langhgehayrde sterre:
Wat polssen stijf van dreun wind teelen slincx en krom:
Wat vuyr'ge pennen dat de blixems dragen om:
Wat breydel d' Oceaen dwinght binnen zyne palen;
Of hy gehoorzaemt 't licht met zyn gehoornde stralen?

338 *En daeghlycx zyn gespraecke:* zijn dagelijksch gesprek.

341 *Sterven:* verduisteren, eclipseeren.

342 *De dwalinge onverdwaelt:* d. i. de schijnbare onregelmatige vooruit- en teruggang der planeten.

344 *Met een dryvouwde Keer:* 't Fr. is duidelijker van uitdrukking:

Il sçait si c'est nature, ou quelque Ange qui roule
D'un triple mouvement en mesme temps leur boule:

Men zal hieruit, evenals uit de volgende verzen, waarin Salomo als sterrenkundige wordt voorgesteld, bemerken, dat Bartas een tijdgenoot was van Tycho Brahé, wiens stelsel hierop nederkwam, dat de aarde stil stond in het middelpunt des stelsels, en dat rondom haar de maan zich bewoog: terwijl de planeten rondom de zon als middelpunt omliepen, en met deze in een etmaal zich rondom de aarde bewogen. Daarenboven nam hij nog een uitspansel met vaste sterren aan.

345 *Van zijn:* of hij licht geeft van zijn eigen vuur.

346, 347 Versta: of de seizoenen door den zonnestand teweeggebracht worden.

347, 348 *Een langgehayrde sterre:* staartster of komeet. Het hier voorgestelde heeft zijn grond in het oude gevoelen, dat de staarten der kometen ontstonden uit dampen, die van de ster uitstroomden, en wanneer zij de zon nabij kwamen, door verhitting ontvlamden.

349 *Polssen stijf van dreun:* slechte vertaling van *poulmons*, als 't Fr. heeft en oneigenl. gebezigd. Wat er mede bedoeld wordt is niet zeer duidelijk. Wellicht kleefde Bartas het stelsel aan van sommige natuurphilosophen uit vroeger tijd, die beweerden, dat de winden uit de ademhalingen der levende schepsels ontstonden. Er waren echter zoo vele theorieën van het ontstaan der winden, dat de bedoeling dezer woorden met geene zekerheid te bepalen is.

352 *Of hy gehoorzaemt* enz.: of de Oceaan aan den invloed der Maan onderworpen is.

Of 't zweet'righ kussen des verliefden Hemels frisch
Der peerlen Vader, en der oest'ren bruyg'om is:
Of 't waer is dat hy droef de slymige ons uytzondert,
De blinckende als hy lacht, de bleecke teelt als 't dondert:
Of 't vochtigh Element 't gryze Amber teelt gewis,
Of datmen 't vette dreck zal achten van een visch.
Hy weet waeromme d' aerde is vast, rond, oon begintsel,
Des weerelds middelpunt, en der naturen bintzel:
Hy kanze meten, en verstaet noch, of hy 't zagh,
Hoe doch de Coloquint met zulcken oordeel magh
Uytpicken 't witte vocht in duyst're, en donckere ad'ren,
't Elleborum het zwart, de Rha het groen vergad'ren:

359 *Kennisse van d' Anthipathia ofte strydigheyd van verscheyden dingen.*

353 *'t Zweet'righ kussen: kussen* is hier w. w.; *zweet'righ* duidt aan, dat de daad zich bij geen bloot *zoenen* bepaalt, maar resultaten achterlaat. 't Fr. heeft: *le suant baiser.* Men nam oudtijds aan, dat de parel ontstond uit het indringen van den dauw in de schelp, en dat van den aard van den dauw de hoedanigheid en de waarde der parel afhing. Zie Plinius IX, 54.

354 *Peerlen Vader:* uit het op den vorigen regel aangemerkte blijkt, dat door den vader der parel de dauw bedoeld wordt. De schelp wordt nog de moeder der parel (paarlemoer) genoemd.

357, 358 *Gryze* of *grauwe Amber* is een artsenij en tevens een reukmiddel. Men wil, dat het verharde drekstof zij (hier *vette dreck* genoemd), afkomstig van den potvisch, die tot de cetaceeën behoort.

360 *Des weerelds middelpunt:* de wereld is hier 't Heelal, en de wetenschap van Salomo blijkt hier geen zuivere wetenschap. Hij dwaalde echter met groote mannen, als Ptolomaeus en Tycho Brahé, die beiden de aarde aannemen als 't vaste middelpunt, waarom zich alles beweegt. 't Stelsel van Copernicus was reeds in 1543, dus voordat Bartas zijn werk schreef, bekend geworden. Het duurde echter nog lange jaren, eer het algemeen werd aangenomen. Men leze slechts Langendijks *Wiskunstenaars.*

362—366 De *Coloquint* is een geneeskrachtige plant, tot de komkommersoorten behoorende: 't *Elleborum* (Helleborus) 't vanouds bekende nieskruid. De *Rha* is, volgens sommigen, de wortel, welken de geneesheeren onder den naam van rhabarber opdisschen. Ik bezit echter noch genoegzamen lust noch kunde genoeg van 't vak om mij eenigszins opgewekt te gevoelen tot een verklaring van de eigenschappen, door Bartas, om een staaltje van Salomons wetenschap te geven, aan de genoemde plantensoorten toegekend. Die er meer van begeert te weten, kan zijn verlangen bevredigd vinden in de schriften van Plinius, Dioscorides of Hippocrates.

363 *Uytpicken:* naar zich toe halen en daardoor uitdrijven. *Choisir l'humeur blanchastre* heeft 't Fransch.

En of zulcx toegaet in ons zwack, en teeder lyf
Of halende tot zich, of jagende uyt heel styf.
Kort om, der planten kracht hy kend die groot en teeder
Nature in wezen houd van d' Hysoop tot den Ceder.
Hy weet waerom de tand des bytwolfs droef van aerd
't Peerd groote snelheyd geeft, en oock zyn spoor verzwaert:
Hoe in een oogenblick Hyena's Teven blaffen
In't naerd'ren met haer schaeuw behend weet af te schaffen:
Hoe 't komt dat d' Elephant verhit door 's gramschaps vlam
Getemt word, als hem naeckt de ruyghgevliesde Ram:
Hoe 't komt dat d'Alderhoogst' vryt d'Adeler voor 't sling'ren
Des blixems, die hy schiet met gloeijendige ving'ren:
Waerom de Zeegans oock haer eijers groot van schel
Broeyt met haer pooten uyt heel heet en breed van vel,
En zonder tonge schreeuwt, geteugelt aen haer vlercken,
Zoo zy nae wensch niet kan de zoute velden mercken.
Hy weet of uyt een damp ontstaet de keyzelsteen,
Of uyt gekoockte slym. Geleerd'lyck geeft hy re'en
Of van't quickzilver, of van zwavel de Metalen
Ontstaen, of van een sap gedickt door 's winters dralen,
En reyn geveeght door d' hitte: of van een assigh vocht.
Of dat hy die 't gewoel der dicke baren wrocht,
Het Hemels Keyzerryck, de bontgespickelde eerde
Gelyckmenze uyttreckt nu, almachtigh die formeerde.

367 *Teeder:* klein, gering.

370 *Zyn spoor verzwaert:* zijn gang zwaarder, logger maakt. Plinius vertelt dat de wolfstanden aan een paard vastgebonden, aan dit dier een groote snelheid geven: ook, dat de paarden een soort van verdooving of machteloosheid ondervinden, wanneer zij het spoor zien van een wolf, welk resultaat hier ten onrechte aan de tanden wordt toegeschreven.

371, 372 De zin is: hoe de hyena door haar schaduw, naderende, het blaffen der teef weet te doen ophouden. *Umbrae eius contactu canes obmutescere* zegt Plinius van de hyena, VIII, 44. — *Behend:* behendig.

375 *Vryt:* bevrijt, bewaart.

376 *Gloeijendige:* gloeiende.

379 *Geteugelt aen haer vlercken:* met geboeide vlerken, zonder dat zij haar vlerken bewegen kan.

383—388 De zin is: of de metalen ontstaan uit kwikzilver, of uit zwavel, of uit een sap, dat door de koude gestold en door de hette gezuiverd is, of uit een asschig vocht (*une cendreuse humeur*), of wel, door de almacht van Hem, die zee en aarde schiep, geformeerd zijn in den vorm, gelijk men ze nu uit de aarde te voorschijn haalt.

Hy weet waerom de deughd des held'ren Jaspis helpt
Den bloedenden, en't bloed behendighlycken stelpt;
De Saphir heelt 't gezicht, de Topaes zal bestrijen
Vrouw Venus; d' Amethist dien God wien 't veyl wil vlijen,
En hoe 't zich toedraeght dat jeloers de Diamant
Zich tegen des Magneets behende diefstal kant.
Getalen, maet, en toon zyn geest weet t' achterhalen,
En d' effenmatigheyd der lyven met haer talen:
En vanden Nectar zat die d' Hemel stort altyd
De bye heeft d' honigh op zyn lippen gekonfyt.
Maer hy omhelst geensins des spieg'lings bloote aenmercking
Met zulcken yver als de nutzame bewerckingh,
Noch draeght het snat'ren van een weetzucht zooveel gunst,
Noch d' hovaert eens Sophists, als deze brave kunst
Die vestight eenen staet, het heyligh roer kan vaten,
En met eenstemmigheyd voe'n hooge en leege staten.
Voor al hy 't recht niet krenckt, der wetten kracht hy verght,
En als d' uytstekenst' van't hoogh Pyreneesch geberght'
Zyn voorhoofd hy verklaert, en't hoofd steeckt inde lochten,
Versmaed slaghregens, 't ys, de winden, en de tochten:
De stormen hy belacht, en braef worpt boven dien
Des donders hoovaerdy ter neder voor zyn knien.
Oon vlecke draeght hy zich onbuyghlyck vonniswyzer;
Noch niemands gunst ontruckt zyn vuyst het wrekende yzer,

405 Salomon handhaeft de Gerechtigheyd.

389 *De deughd:* het vermogen, de kracht.

392 *Dien God, wien 't veyl wil vlyen:* den God, die zich met klimop het hoofd omkranst, namel. Bacchus.

396 *En d' effenmatigheyd der lyven met haer talen:* de verhouding der lichamen tot hunne schaduwen.

399 *Spieg'ling:* theorie.

400 *Bewerckingh:* praktijk.

401 *Van een weetzucht:* voor: van de weetzucht, of, van den weetzuchtige, hoewel hier gewis een „weet-al" bedoeld wordt.

403 *Vaten:* vatten.

404 *Staten:* rangen, standen.

406 *Pyreneesch geberght:* Hier blijkt dat Bartas een Gasconjer was; zelfs vinden wij bij hem de lokaliteit nog nader bepaald, daar hij spreekt van:

Le plus haut des hauts monts Bigauroix.

Men kent nog *Bagneres de Bigorre.*

407 *Verklaart:* verhelderd uit de nevelen opsteekt.

412 *Niemands gunst:* versta: de gunst *tot* (niet *van*) niemand.

Noch haet en wettet niet; de gunsten hy vertreed;
Met zyne voeten hy 's volcx vreeze en tranen kneed.
's Gouds stralen nimmermeer doen schemeren zyn oogen;
Noch vind zich met een wolck van onkund niet betogen.
Zyn spraeck word een geheym geacht van minst en meest,
En uyt 's lands wetten hy scherpzinnigh treckt den geest.
In zaeck van twyfel spitst hy zich op 's dingers perten
Omzichtigh, en ontleed der loozer pleyters herten.
  Van zyn geboorten dagh geen vyftien oegsten noyt
Verschudden haer perruyck met goud schoon opgetoyt,
Als hy geluckigh scheyde, en wijs'lijck uyt kost voeren
't Vermaerde pleytgeschil van twee doorslepen hoeren.
  Laes aerde! d' eerste zeght, is 't mooghlijck dat gebelght
Ghy berstende van spijt niet levendigh verzwelght
Dit vuyl afgrijs'lijck wijf? Heer Koningh, is het mooghlijck
Dat uytgaende om bestaen een stuck zoo ongedooghlijck
Zy schaemt'loos uwen troon derf naed'ren met bedrogh,
Niet om quijtscheldingh, maer om aen te klagen noch?
Die Stiefmoer vande slaep van spyze en wijn vertreden
Heeft haren zoon versmacht den jonexsten nacht geleden,
Doen vindende hem yskoud oon pols en roeringh, let,

421 *Aenmerckelyk voorbeeld van zyne wijsheyd in 't stuck vande bedieninge des gerechts, verhaelt inde heylige historie. 1. Kon. 3.*

413 *Wettet:* wet het.

414 De dichter wil te kennen geven, dat de vorst de vrees en de tranen van het volk met de voeten vertrapt, vernietigt. Bartas leefde in een druivenland en heeft zeker het persen van trossen in een wijnkuip voor oogen gehad.

416 *Noch vind zich:* noch vinden zich.

417 *Zyn spraeck* enz. Versta: hetgeen hij spreekt wordt door groot en klein als een orakel beschouwd.

419 *Dinger:* pleitgedinger. — *Perten:* parten, streken.

421, 422 De zin is: er waren geen vijftien oogsten sedert zijn geboortedag omgegaan. Het is een oude overlevering, dat Salomo bij zijn troonsbestijging maar vijftien jaar oud zou geweest zijn. Ook de schilders der zestiende eeuw, wanneer zij hem voorstellen, recht sprekende van zijn leeuwentroon, plegen hem als een baardeloozen knaap af te beelden. 't Zelfde heeft bij hen met opzicht tot Daniël plaats, als de historie der kuische Suzanna wordt voorgesteld.

422 *Verschudden:* uitschudden.

425 *D' eerste zeght:* zegt de eerste.

431 *Vertreden:* gedrukt, bevangen.

432 *Versmacht:* versmoord.

Erghlistelijcken leght hem fijntjens in mijn bed,
Nam 't mijn we'er inde plaetse. Houd daer, o ouw slaepbye!
O meer als eerlooze! houd, o zaed van bastardye!
Uw prye neemt, houd daer, en geeft my mijn gerief,
Mijn hoop, mijn tydverdrijf, mijn herteken, mijn lief.
O bitter avontuur! o zeldzaem kerckendiefte!
Dit kleyn fraey Engelken ghy kussen nae beliefte!
Hy zoetert lachen om uw staem'lende gebaer,
En zich verwerren in uw vuyl uw luyzigh hayr:
Dit poppeken de vreughd doen in uw ziel opryzen,
En groot geworden uw wanschapen ouwdheyd spyzen:
Maer ick ocharme! helaes! heb voor myn lot alleen
Den last van't zwanger gaen, en 's barens herde ween,
Het schudden van zyn wiegh, van 's waters musc' de luchten,
En van zyn kinds geschrey de moey'lycke geruchten.
O onder sterflycke ick d' ellendighste in't verdriet!
O kinderlooze moe'r! ach! dat uwe handen niet
Zyn met een mes voorzien als 't hert met razernyen!
Neen eer ick zal dien smaed zoo wederweerdigh lyen
Wil ick dees' teve doon, en fellyck eer bestaen
Haer boezem woe'nde met myn hand te randen aen.
  Dus antwoord d' ander: ha wolvin! ha heetst' der teven!
He! wie geloofde oyt dat een boosheyd zoo doordreven
Den wyn verzelde: indien Gods ooge u niet vervaert,
Vreest 's Konings wack're geest noch die zyn plaets bewaert.
't Vernoeght u niet dat ghy my aentyght door uw boosheyd,
Doortraptheyd, dronckenschap, moord, meyneed, en eer-
[loosheyd,
Ghy wilt my, maer vergeefs, ontnemen noch myn kind:
Neen al te vast hem liefde in 's moeders ermen bind.
Hy rooft my 't leven die my rooft myn kind goedaerdigh.
Gerechten Davids zoon, die zyt als hy rechtvaerdigh,
Ick bidde dat uyt gunst des gunsts die hy u eer

435 *Ouw slaepbye:* oude bijslaap.
437 *Prye:* prij, kreng.
439 *Kerckendiefte:* hier heiligschennis.
444 *Oudheid:* ouderdom.
447 *Musc'*: muskus.
456 *Doordreven:* doortrapt.
458 *Die zyn plaets bewaert:* de plaats van God.
465 *Uyt gunst des gunsts:* om den wille der liefde.

Bewees, doen hy we'er kinds met toegeneyghd gebeer
Uw tranen stilde, en met zijn tonge uyt groot begeeren
Van jonghs op u de spraeck gingh leeren fatzoeneren:
Of als bebloed en warm, en kuchende en begaen,
Hy keerde met den roof der Koningen verla'en,
U in zyn beuck'laer wieghde, u vrund'lijck liep omermen,
En schreijende hief u op zijn schouwder met zijn ermen:
Ghy greept zyn baerd en loeght, als ghy zaeght lachen stout
Een ander Salomon in't helder vlammend' goud
Van't vaderlyck helmet, en bootsten honderd lachjes
Ter zyden 't pluymdonst van zyn witte Reygerschachjes:
En met de baren van een pluym bedeckt, ghy doen
Een vogel scheent, die in een hage zinght in't groen:
O ick bezweere u by den naem des hooghberomde
Bathseba, die des nachts haer duyzendmalen kromde
Kout over uwe wiegh, en eer ghy d' uchtent kreeght
Haer tepel van wit bloed had honderdmael geleeght:
Die met 't bepeerlde goud uw hoofd gingh overwelven,
En leeft zorghvuldigh meer by u als by haer zelven:
O groote Koningh! ick bezweer u by al 't gunt
Hier 't heylighst' word geschat dat ghy my recht vergunt;
Dat zoo uw goedheyd laes! te hinderlyck myn zaecke,
Van myn ontfangen leet vergunnen wil geen wraecke,
Ten minsten neemt my niet 't geen my Natuyr met smert
Gaf buyten uwe jonst: ontruckt my niet myn hert:
Ontvreemt, met oorlof, my myn bloed niet: daerbeneven
Maeckt ons niet kinderloos gedurende 's kinds leven.
  Terwyl met roepen zy 't den Koningh maecken moe,
Myn is het kind, 't is myn, ghy lieght, 't behoort my toe:

466 *Toegeneyghd gebeer:* gebaren, teekenen van toegenegenheid.
469 *Begaen:* afgemat door gaan.
470 *Verla'en:* beladen.
476 *Pluymdonst:* pluimdons.
477 *De baren van een pluym:* de golvingen enz.
479 *Hooghberomde:* hoogberoemde.
481 *Eer ghy d' uchtent kreeght:* eer het dag voor u werd.
484 *By:* met de kracht van „in" of „door."
485 *'t Gunt:* hetgeen.
487 *Te hinderlyck myn zaecke:* aan mijne zaak te hinderlijk, mijne zaak achterstellende. — *Hinder:* achter.
492 *Ons:* min juist voor „mij."

Het volck reede half geschift is; d' een nae 's herten oordeel
Dees' Vrouw draegt, d' ander wyst het ander wyf te
[voordeel.
Gelyck twee tuysschers op een speelberd, op goe hoop,
Kasteelen, Wyngaerds, land vertrouwen 's teerlinghs loop:
Een strydige begeerte ontroert al d' ommestand'ren,
D' een d' eene gunstigh is, en d' ander draeght den and'ren,
En elck door vreeze en hoop gedreven nae als voor,
Ontstelt 't bewegen van't bedriegelyck yvoor.
De Koningh dut alleen, en zyn wyze ooren hoorden
Geen ongelyckheyd in gehuyl, geklagh, en woorden.
's Kinds aenzicht aengemerckt, ten teeckent noch ten
[wroeght
D' een meer als d' ander niet: noch 's Rechters geest
[vernoeght
Word, zoomen overslaet haer jaren vergeleken;
Duttende, vind hy zich van waertuygh oock versteken.
Daernae spreeckt hy aldus: maer 't schynt een droom
[en praet,
Als 's Rechters vlytigheyd alle onderzoeck ontstaet,
Moet yet aenmerck'lijcx uyt Naturens schoot behend'lijck
Geput zyn toevlucht zyn, of zich behelpen end'lyck
Met 's pijnbancx strengigheyd: nu 't moederlijck gemoed
Een vast gezet is van Nature mild en goed,
En nimmermeer Nature haer strenger stelt ten toone
Dan in't geen lydende is een Moeder in haer Zoone:

495 *Half geschift:* in twee helften verdeeld.
496 *Draegt:* ondersteunt, bijstaat.
497 *Tuysschers:* dobbelaars.
501, 502 *Elck* slaat in den 1sten n. v., *'t bewegen* in den 4den.
502 *'t Bedriegelyck yvoor:* de dobbelsteen.
503 *Dut:* mijmert. 't Fr. heeft: *est en doute.*
505 *'s Kinds aenzicht aengemerckt:* de zin is: wat het gelaat des kinds betreft. *Ten teeckent noch ten wroeght:* het en teekent noch het en wroegt, het heeft geen kenteekenen of trekken, die 's kinds verwantschap aan de eene of de andere vrouw zouden aanduiden.
508 *Waertuygh:* getuige, bewijs der waarheid.
510 *Ontstaet:* ontbreekt, derft.
512 *Of zich behelpen.* Versta: of moet zich enz.
513, 514 *Nu 't moederlijck gemoed* enz. Versta: het moederlijk gemoed nu is, door de beschikking der milde, goede natuur, een vaste regel (*un edit éternel* als 't Fr. heeft) of gezet (wet).

Daer op gelyck ontwaeckt: tsa, zeght hy, 't zweerd gewet!
Tsa dat u 't kind nu toegedeylt werd juyst en net!
'T recht en medoogentheyd verplaetst laet elders zwerven,
De billijckheyd niet duld dat een 't zal heel be-erven.
O herd geschil! daer ziet de Rechter in't besluyt
Haers herten heym'lyckheen elck kenbaer breken uyt:
'T momaenzicht is gelicht: haer tonge flaeuw van krachten
Met een oprechte wensch geeft antwoord hun gedachten.
De valsche Moeder zeght: 't geschiede, ick wilt, houd daer,
Rechtveerdigh deylt 't gebeent', zyn nag'len, en zyn hayr.
Och deylet niet, ick geef, zeght d' ander, u te voren
Mijn recht, vervloeckte vrouw! daer, neemt mijn uytverkoren
Kleyn kind in uw bezit, noch liever ick 't voor dy
Houd levende, en geheel, als dood ontleed voor my.
De Koningh zeght 't hoort u, die 't barende hebt verkregen,
'T hoort u toe door mijn recht, en't moederlijck bewegen.

Gelijck een zelve Mijn' nu voortbrenght met het goud
Veel goed Chrysocolon, en zilver menighvoud,
Eens rijckdoms rijcke schat, een ongelooflijcke eere
Verzelt van Davids zoon de wijsheyd meer en meere.
Te water hy gebied, hy heerscht te lande ontzien.
Wel hondert kroonen flucx zijn tulband manschap bien.
Sidon, de zee des Nijls naest aen zijn grenzen palen:
Voor hem de vochte Euphraet zijn hoornen leegh laet dalen.
Peru in zijn trezoor vloeyt rijck'lijck zoomen zeyd.

533 *God voeght noch Rijckdom en glorie by Salomons wijsheyd.*

517 *Daer op gelyck ontwaeckt.* Versta: daarop schijnt het alsof hij (uit zijn overpeinzing) ontwaakt.

521 *In't besluyt:* ten slotte.

524 *Geeft antwoord:* min juist voor: volgt, gehoorzaamt.

529, 530 *Noch liever ick 't voor dy houd levende:* nog liever (wil ik) dat gij het levende voor u houdt.

534 *Chrysolocon:* moet *chrysocolla* zijn (goudlijm) een zekere soort van erts, die uit onderscheidene mijnen gewonnen wordt.

538 *Manschap bien:* schatplichtig zijn.

541—550 Deze beschrijving van Israëls overheerlijken staat onder Salomons regeering klinkt vrij hyperbolisch; doch doet ontwaren, dat Bartas de oude dichters, die van de gouden Eeuw gezongen hebben, niet zonder vrucht gelezen had. Doch verg. ook I Kon. X:27 volgg.

541 *Peru* enz.: 't Fr. heeft:

Le Peru, comme on dit, coule dans son thrésor.

Zoomen zeyd beteekent hier aldus zooveel als: bij manier van spreken.

Te Sion 't goud als zand gemeyn voor elck een leyd,
De Peerle als Keyzelsteen, en heel Judeen in vreden
Alsins vloeyt in een zee zoo 't schijnt van zaligheden.
Elck zonder afgunst leest, en zonder Krijghsgerucht
Zijns wijnstocx trossen, en zyns vijghbooms zoete vrucht.
Hy overvloeyt van als, niet op dat hy nae wensche
Van mensch worde een vuyl zwijn, maer Engel van een
[mensche,
D'onsterflycke tot lof, die, daer hy hier noch leeft,
Van't Hemelsche vermaeck hem reede een voorsmaeck geeft.
'T welrieckende gerucht van 's Koninghs heerlyckheden,
Ryckdom, schoontaligheyd zich gaet alom verspreden.
De Tyriers willigh hem als bondgenoot ontfa'en.
Zijn zoonschap Pharo zoeckt. De nabuyr bid hem aen
Niet min als d' onderzaet, en 't vuyr zyns ooghs met yle
Ontsteeckt der Jonffren bloem op d' oev'ren vanden Nyle.
Wat maeckty Salomon, ocharmen! ziet uw geest
Niet dat dees' bruyloft u een strick is en geen feest:
Een Hymen geschaeckeert van ongelycke willen,
En voor 't onsterflyck zaed recht doodlycke geschillen:
Dat d' os en d' ezel in een zelve juck gepaert
Niet voeghlyck ploegen om de korendragende aerd'.
Wie met een heydens bloed zich echt'lyck gaet verzellen
Doet eebreuck voor den Heer. 'T geloof wil altyd hellen,
't Vereyscht een hulpe, en geen bekoorster meer om haer
Van't Eerste wercktuygh van den ouden Logenaer,
Noch gift dat dood'lyck in uw bed light heet van minne,
En d' ongodvruchtigheyd u blaest ten lippen inne.
Groot Koningh die ghy van den vloed des Nyls ontleent

551 *Zijn gerucht word over al verspreyd.*
557 *Tegen Salomons houwelijcx aenzoec in Egijpten.*

545 *Leest:* plukt, zamelt in.

557 *Wat maeckty:* wat doet gij? wat is u?

559, 560 Verkeerd vertaald; versta: een huwelijk gemengd uit verschillend geloof en een onsterfelijk, onuitroeibaar zaad (kiem) van doodelijke, verderfelijke geschillen. 't Fr. heeft:

Qu'un Hymen bigarré de diverse croyance,
Et des mortels debats l'immortelle semense.

564 *Eebreuck:* echtbreuk. — *'t Geloof wil altyd hellen:* het geloof is altijd geneigd te kantelen, te wankelen, te verflauwen.

565 *Om haer:* om of omtrent het geloof.

Geen vleesch is van uw vleesch, geen been van uw gebeent',
't Is een uytheemsch gebeente, een ribb' van woeste onvrije,
Een lid geheel verrot van Pharoos lazerije.
Maer zuldy zeggen: hoe? alree de schoone Bruyt
Van d'Afgodische Nyl 't bevleckt gewaed trock uyt,
In't wit haer çieren gaet, d' onnoozelheyd omgorden,
En door 't geloove is nu Abrahams zaed geworden:
Zulcx stemmen wy licht toe, en d' heyl'ge schoonheyds çier
Waer van zy 't beelde draeght, my lichtelycken hier
Doet hellen aen die kant: maer ducht ick of verslimde
Haer eersleep al uw hof, dat God op u vergrimde,
D' onsterflijcke die niet wil dulden dat men slincx
Gaet mengen Isacx bloed met 't bloed eens vreemdelincx.
Recht onder d' Evenaer d' aenminnige Nature
Bespreneght een aerdigh bosch dat boomgroent t' aller ure,
Daer door het gantsche jaer de Mey in't groene staet,
Die met zijn verwe alom 't schoon veld tapyten gaet.
d' Aerd' lacht hier overal, en hoemen meer wil buygen
De bloemen schoon gesternt te meer zy levend' juygen.
't Groeyt hier al zonder moeyte, of is 't door arbeyds pijn,
De zoete Zephyr zal alleen de bouwheer zijn.
De Zuydwind botster niet, en d' hagel nae langh dreygen
't Onsterflijck wout niet snoeyt. De rechte Palm in't neygen
Kust vrundelijck zyn bruyt. De Planeboom aldaer
Al schuyfelende vrijt zijn Weergae 't gantsche jaer.
De Popelier aenbied zijn dienst den Popelieren.
De kromme Olm word omhelst van Wijngaerd goedertieren.
't Veyl kleeft aen d' Eycken dicht, en 't groeyt en 't leefter al,
En 't worter al geteelt Vrouw Cypris te geval.
De Waen poortwachtersse is, en hoed met groote stoutheyd

573 *Ontschuldiginge hier van.*
583 *Poëtelijcke beschryvinge vande vermaeckelijcke lusthof waer uyt de Minne-guytjes voortkomen, die 't herte van Salomon en Pharonida Dochter des Egyptischen Konings quetzen.*

571 *Een ribb' van woeste onvrije:* de spruit eener woeste slavin. *Une coste barbare.*
572 *Lazerije:* besmetting der afgoderij.
579 *Verslimde:* bedierf.
588 *De bloemen schoon gesternt:* als sterren over den grond gespreid.
591 *Botster niet:* slaat er (het gewas) niet neder.
599 *Poortwachtersse:* poortwachteres, waakster. -- *Stoutheyd:* moed, wakkerheid.

De poort voor Gierigheyd, Zorge, en verstorven Oudheyd,
Zooze op't gebloeyt poortael van't groenende huys niet heen
Uyt achteloosheyd werpt het pacxken vande re'en:
Doch wel onthaeltze hier in de bloode stoutigheden,
Schoontaligheyds gebaer, de vleijende gebeden,
De gramschap haest geblust, de tranen haest we'er droogh,
Behende dievery, 't vertwijff'len, 't lachende oogh,
De slappe ledigheyd, de wellust in haer bloeijen,
Wien d' heyl'ge Nectar men welrieckend' ziet ontvloeijen.
't Gerabraeckt waecken, d' hoop van 's vuyr'gen wensch
d' Onsterfelijcke spyze, het aengenaem verdriet, [geniet,
't Ontbondene verlof, en overdaeds met achten,
De tooverlieden, en de zoete minneklachten.
De telgh verladen van het balsem druppende hout
Steeds onder 't nest'len trilt der liefdekens veelvoud:
De Schoonheyd legt: Lust broeyt: d' Hertstochten door
['t veel tergen
Des brands, 't gebroedsel kipt van dees' Pygmeesche dwergen.
't Een light in't eywit noch, en 't ander leeft al vlugh:
Een ander tot een wiegh streckt 's moeders lieven rugh:
Een ander stoppelhayrt: een ander leerlingh jeughdigh
Van tack in tack, van hage in hage wispelt vreughdigh.
't Een in eens app'laers schaeuw zacht dobbedobt en slaet,
En van zijn ermen ne'er zijn koker hangen laet,
Die vuyr'ge damp uytbraeckt: en op een Muschken teder
Proeft 't ander zynen boogh die Reuzen velt ter neder.
Lijmstricken 't ander spant voor 't Cijsken met een zwinck,
Voor 't zoet Kanariken, en voor den snatervinck.
Ziet ziet hoe stille dees' hanghvleughlende te byster
De vog'len nopen gaen. Die dwers beschrijt een Lyster:

609 *Geniet:* om 't rijm voor genieten of genot.
611 *Overdaeds niet achten:* blind verkwisten.
612 *Tooverlieden:* toover- (minne) liederen.
613 *De telgh verladen.* Versta: de (van nestjes) beladen tak der balsemdruppelende boomen trilt van de vele minbedrijven.
616 *Kipt:* doet uitkomen.
621 *In eens app'laers:* van een appelboom.
625 *Zwinck:* zwenk.
628 *Nopen:* porren. 't Fr. heeft: *D'oiseaux se font picqueurs.*
Beschrijt een Lyster: zit te paard op een lijster; *chevauche une grive* zegt het Fr.

Die vliegen doet een Paeuw: die een Faisant ment fraey:
Die noopt een blancke Zwaen: die jaeght een Papegaey:
Die leyd vast aerzelinghs het Duyfken glad van kuyve.
Die draeijen doet rondom een wilde Ringelduyve.
Ziet hoe een bende van dees' Pottertjens te gaer
De gulde Wittjens jaeght zoo dertel hier en daer,
't Een met een roozetack wil vangen 't zomeruyltjen,
Die met zijn handjens te'er, een ander met een tuyltjen:
't Gehoornde vogelken ontsliptze, en loert een vlaegh
Met lichte sprongh op sprongh der Minneboefjens laegh.
Mijn buysjens, Cypris roept, wegh met dees' malle mijntjes,
Want voor een Zomeruyl mijn kleyntjes! mooghdy fijntjes
Doen sneuvelen ter ne'er een dertel Venuskind,
Gehoornde Cupidons genoegh men alsins vind.
Twee Tweelingen daer op, wiens gulde minneflitzen
In't Koninghlijcke bloed slechts weecken hare spitzen:
Tza broeder, zeggen zy, dat onze hand inder yl
In dees' twee herten elck gae schieten eenen pyl:
De daed zoo snel gaet als 't gevlerckte woord zijn gangen.
Zy doen een keer twee dry om zoo de vlucht t'erlangen:
't Gepluymde vlercxken elck klep klep beweeght en zwaeyt
Den krinck gekarmozijnt tot drymael, ingezaeyt
Hier 't goud, daer 't Hemelsblaeuw. 'T een nae Judeen
[gaet pogen
En 't ander spoed nae 't strand des Nyls hoogh opgetogen.
Ziet Pharoos Dochter doen haers tyds bragaet en eer,

653 De Vorstinne van Egypten word bevangen met de minne des Konings van Judea.

633 *Pottertjens:* 't Fr. heeft *enfantillons. Pottertje* beteekent hier: gauwdiefje, hartediefje.

637 *'t Gehoornde vogelken:* 't vlindertje, aldus genoemd naar de voelhorentjes, waarvan het diertje voorzien is. — *Loert:* fopt, verschalkt.

639 *Buysjens:* in 't Fr. *mignons.* — *Mijntjes:* van *mijne,* mine, poets, gebarenspel. 't Fr. heeft: *jeu folastre.*

649, 650 Versta: elk dezer twee minnegoodjes beweegt (op de wijze van *klep klep*) de gepluimde vleugels en zwaait den gekarmozijnden, met goud en hemelsblauw bezaaiden hoepel (den *krinck,* 't Fr. heeft *cerceau*) tot driemaal rond." 't Kan echter ook zijn, dat Bartas hier met *cerceau* slechts den halven hoepel, en alzoo den boog bedoeld hebbe. Een weinig verder, vs. 668, spreekt hij van *l'arceau d'or,* voor „'t gouden booghsken."

653 *Bragaet:* pronk, waarop men brageert of braveert.

Haer vlechten streelde, die ter aerden golfden ne'er,
En in een kleyn vertreck, gevloert met geele platen,
De geestige hand van dry kunstjonffren stond gelaten.
Met 't we'erzijds honderdmael getande palmhout daer
De locken ploeghde d' een van haer uytvloeijende hayr,
En d' ander overstorte haer guldene perruycken
Met eenen Nectarstroom zachtglijend', zoet om ruycken:
De derde nu met naeld, nu met een vinger e'el
Frizeert en nopt en krolt en kronckelt een goed deel,
En d' ander watertze hier en daer nae d' ouw gewoonheyd,
En smalende op de kunst verheerlijcken haer schoonheyd:
Als dezer Tweelinghs een met 't schut dat vuyrigh blaeckt
In zwaluwen gestalt daer snellijck binnen raeckt,
En op haer boezem lost, 'k en weet niet hoe, de veugel
Schalck 't goude booghsken dat school onder slincker vleugel.
De Maeghd zeght ick hebt wech, 'k hebt inde lenden ach!
Maer als zy by haer bloed noch geen lidteecken zagh,
Neen 't is geen wonde ocharm! ick wedde, zegtze al droever,
Dat slapende op de kant van't naeste beecxkens oever
Een Adder boos van aerd in mynen boezem gle:
Zy pickt my in mijn herte. O reyckt my hand op ste,
Brenght my flucx beddewaerts, eens yzigh vuyrs vernielen
Een heete yskegel is de quelgeest myner zielen.
  Hoe vele gals helaes! o wicht te fel en bits
Met uwen honigh menght uw invergifte flits!
De Maeghd die op 't vermael der velden plagh te weijen,
Te lachen, springen, en te danssen met haer Reijen
Liefd d' eenzaemheyd, is droef, en by haer zelven stom,

653—657 De zin dezer regels is: het andere minnegoodje spoedt zich naar het strand des Nijls en ziet daar de dochter van den Pharo, die haar vlechten strookt.

656 *Gelaten:* overgelaten, t. w. aan de (hand) zorg van drie kamerjuffers.

665 *'t Schut:* 't geschut.

670 Versta: als zij evenmin bloed als litteeken zag, *by haer* staat hier voor aan haar lichaam.

673 *Gle:* gleed.

674 *Op ste:* terstond.

675, 676 *Een yzigh vuyr* en *een heete yskegel* zijn beide nogal vreemd klinkende benamingen. Bartas heeft: *une glaceuse flame* en *un glaçon chaleureux.*

679 *'t Vermael:* 't geëmailleerde t. w. met bloemen. 't Fr. heeft *l'esmail des campagnes.* Vondel spreekt hier verkeerdelijk van *verguldsel,* 't welk *émail* nimmer beteekenen kan, en veel minder *rood.*

Steent, mymert, en verzucht, en weet niet eens waerom.
De rijckdom, 't prat geweld der Naelden opgetogen.
Haer stelt der Jebuseen bolwercken naeckt voor oogen.
In't kristalijn des Nyls verschijnt haer de Jordaen,
In Memphis Solyme, en steeds t' elcken weder aen
Haer hand bootst op 't stramijn van zelf en ongeboden
't Beeld en schoon voorhoofd van de Vorst en Prins der Joden:
Dien, als hy voorslagh vast van d' heyl'ge Tempel maeckt,
Juyst op een zelve tijd het ander Tweelingh raeckt.
De pijl hecht in't gebeent', de ramp zit in zijn a'ren:
De slaep doet niet in slaep zijn zoete smerten varen,
Pharonide is zijn hert, Pharonide is alleen
d' Eenige stoffe van zijn hooge wonderre'en.
Hy voed een burgerkrygh in zyn gemoed van binnen.
Nu rijst d' alziende Zon om 's aerdrijcx lyst te winnen,
Nu stichtze 's middaghs brand, nu rustze in schaduw frisch,
Maer zyne min steeds op haer heete middagh is.
Hy temt zyn peerden als voorheen niet zoo vermetel,
Hy leest noch schrijft, noch klimt op zynen Rechters zetel
Om hooren 's weduws klacht, noch zorght voor 't hofgezin,
Hy steld geen wet meer hy ontfanghtze vande Min.
  Gezanten die bera'en dees' feeste gaet betrachten,
Met tafereelen noch met ringen wilt bevrachten
Uw koets, de schrand're Min heeft langh 't afzetsel zoet
Gesneden met zyn schicht in't diepst' van haer gemoed;
D' een steeds in d' ander leeft, zy hebben, zeldzaem perten!
Verwisselt tegen een elckanders vuyrige herten;
Veel min genoegens 't hert vind in als buyten haer,

690 Salomon verlieft op Pharonida, Princesse van Egypten.
703 Zijn Gezanten verzoeckenze en verwervenze hem tot een Vrouwe.

683, 684 Versta: in de Egyptische pyramiden (naalden) ziet zij de werken van Jeruzalem of Jebus, de stad der Jebuzieten. Verg. II Sam. V:6.

686 Versta: in Memphis ziet zij Solyma (Jeruzalem).

689 *Voorslagh:* overslag, plan, bestek.

693 *Pharonide:* telg van Pharo.

696, 697 *Nu ... nu ... nu:* lees: *nu .. dan .. eindelijk,* en de zin wordt duidelijk.

703 *Gezanten* enz. Versta: gij verstandige gezanten, die dit huwelijk gaat tot stand brengen. 't Fr. heeft:

Prudens ambassadeurs, qui pratiquez ces nopces.

706 *Haer gemoed:* hun gemoed. In dit gansche gedicht heeft V. 't Fr. *leur* ook aldus vertaald.

Maer 't wenscht met zynen gast te huwen 't lyf te gaer.
't Gebeurt wel haest, de Maeghd men uyt de prangende
[ermen
Haers Moeders ruckt en treckt, die al beroert gaet kermen
En blyde is te gelyck, en schreyende en ontsteld
De Vader, ouwde stock, dus haer vertreck verzelt:
Myn kind, myn zoete zorgh, Osiris leyde uw wegen,
De loijende Isis brenge uw huys eerlangh den zegen
Eens guldenen geslachts, en met uw dagen nu
De kuysche liefde groey van Salomon en u.
Vrouw, maeghd, kind, jongh en oud, gezonde en krancke
[menschen
Van toornen volgen haer met wencken en goe wenschen.
De stille Nyl woeld min als hy wel anders doet.
Het zuyden streckt schips wind, en onwind voor den vloed.
Haer voetzool 't land alsins welrieckende doet schynen:
Haer ooge vruchtbaer maeckt d' Arabische woestynen.
't Is Idumeër feeste; alsins men al den dagh
Niet dan kromhoornen hoort, gepyp, en trommel-slagh.
Als mieren krielet volck bekranst te veldwaerts inne,
En juyght en roept: veel heyls! veel heyls de Koninginne!
O datze een loot gelijck, dien d' overschaeuwde voet
Van een te weeldigh hout bleeckverwigh treuren doet,
Maer van een zoeter wind haer elders op laet queken,
En trotz haer ruyghte doet ten blonden Hemel steken:
't Lacht t' haerwaerts al daer in nieuwe aerd' zy willigh tiert,
En met gulde app'len zy den gantschen lusthof çiert.
Van't rijcke Sion men kan straten zien noch raecken.
't Bene'enste is getapijt met ruyghgehayrt schaerlaecken,

719 *Haer vertreck van Egypten, en reyze nae Judea.*
735 *Haer komste te Jerusalem.*

712 *Ontroerd:* beroerd.
716 *Loijende Isis:* Isis is somtijds verward of als dezelfde gehouden met Iö, die volgens de Grieksche fabel in een koe werd veranderd. Ook de Egyptische Isis werd bijwijlen in die gedaante, of wel met hoornen, voorgesteld.
720 *Toornen:* torens. 't Fr. heeft *créneaux.*
722 Versta: het zuidenwindje strekt tot *wind* voor het schip (stuwt het schip zachtkens voort) en tot *onwind* voor den vloed (en laat de rivier kalm).
727 *Krielet:* krielt het.

De zyden zijn van zy', 't borduursel onbevleckt
Die voor de stralen van te heeten zon bedeckt.
Men dringht, men stoeyt te hoop. Een thy van menschen
[heden
Volght golvende alsins nae de Maget aengebeden.
De Jonffren worpen van de daecken even zeer
Op haer we'erlichtende hoofd een bloemenregen ne'er,
Jeloers dat t' elcken niet haers kaecxkens tweelingh-
[roozen
Die roozen schande aendoen die van naturen blozen.
Ten lesten komt ons hier der Vorsten eere en pracht,
Dees' twee Gelieven, als ter maenden halver dracht
De klare Zon en Maen malkand'ren hel beloncken,
En worpen min'lijck toe d' een d' ander duyzend voncken.
Zy zijn te ga'er gelijck schoon, jeughdigh, groen, en bly,
Gelijck in aerdigheyd, en wie niet van nae by
Noch huyf, noch mutze ziet, haer gulden hoofden çieren,
Waent 't zijn Adonisen, of 't zijn twee Venus dieren.
Uyt vreeze beven ree dees' leerlinghs vande min.
Haer eerste ontmoeten schijnt t' ontstellen hert en zin.
De zoete bernkool die inwendigh broeyt midsdezen
Schiet roode vlammen door haer teder Vrouw'lijck wezen,

746 't Ontmoeten van Salomon en haer.
753 Teeckenen van haer onderlinge liefde.

738 *Die:* is aanw. v. n. w. in den 4en n. v., en slaat op *de zyden* in het vorige vs.

743, 744 Het *niet* in den eersten dezer beide regels maakt de constructie in de war. Het is toch hier in de *bloemenregen* (vs. 742), die als *jaloersch* wordt voorgesteld, omdat de *tweelingrozen* (de wangen) der Maagd schande aandoen aan de *natuurlijke* rozen.

746 *Ter maenden halver dracht:* 't Fr. heeft: *sur le mi-mois.* Kluchtige voorstelling van die halve Zon en Maan, die elkander aankijken op de wijze als wij ze nog, hoewel gedurig zeldzamer, op oude gevels of uithangborden, ook wel in oude prenten van den slag van Jozua, plegen te zien afgebeeld.

752 *Venus dieren:* zij, die met de werken onzer oude schrijvers bekend zijn, weten, dat onder den naam van *Venusdier* een „jonge maagd" verstaan wordt, welk *dier* dan ook geenszins in ongunstige beteekenis werd opgenomen, maar eenvoudig „meisje" beteekende.
Dat Vondel echter aan den wijzen Salomon dit *epitheton ornans* geeft, klinkt al heel vreemd. De Fransche dichter maakt het trouwens niet veel beter, daar hij spreekt van *deux Citherees.*

755 *Bernkool:* kool vuurs.

Haer tonge stamelt, en haer starende oogen stil
Een schaemzaem lamper schijnt uyt schaemt' bedecken wil.
O prachtige Hymen! maer waer voerdy my om hooge?
Ben ick reede heydensch niet ontrent die zael'ge boge
Daer hooge, en leeger Goon, en mind're bly van geest
Maeltyden, sprongen om, op Thetis bruyloftsfeest?
Van't Idumeesche land Juppyn de groote hier onder
Zyn lichte voeten treed den vuyr'ge, en heeten donder,
Verliest zyn Majesteyt door 't lachende gelaet,
Van Koningh hov'ling word, van Vorst een onderzaet,
Den kleynsten heel gelijck, en evenwel te meere
Blinckt op zyn aengezicht al steeds de veynzende eere.
Meer als een Phebus hier, meer als een Musa licht
Op 't gulde booghsken springht, en 't lieflijck maetgedicht,
Zoo aerdigh dat by nae Arcadische, en pylaren
Opspringen op 't gedreun van zangh, en zoete snaren.
Veel Junoos schouw ick hier, en veel Minerven aen,
En veel Dianen, die in looze stricken va'en
Wel duyzend Heeren, nae dat rijckdoms lust en liefde,
Of eer of schoonheyds brand haer 't herte quetste en griefde.
Veel aerdige Hebens, en meer als een Chiron hier
Om dienst begaen, ontrent de bedden goedertier

757, 758 't Fr. heeft:

et leurs yeux estoilez,
D'un crespe vergongneux semblent estre voilez.

De zin is: een schaamzame sluier schijnt haar stralende oogen te willen bedekken.

760—762 De zin is: waan ik niet mij verplaatst te zien in de Heidensche fabeleeuw, en wel in die zalige (verhevene) luchtkringen, waar de hooge, lagere en mindere Godheden maaltijd hielden en ten reie gingen op het bruiloftsfeest van Thetis?

763 *Juppyn de groote:* Salomon.

766 *Hov'ling:* 't Fr. *courtisan* drukt hier beter de gedachte uit.

767 *Te meere:* te meer.

768 *Veynzende eere:* de eer, de majesteit, welke hij ontveinzen wil.

769—772 Versta: meer dan een Phoebus, meer dan eene Muze springt luchtig (*licht*) op bij het snarenspel en maatgedicht, zoodat schier boogwelfsels en pijlers mededansen.

771 *Arcadische:* gewelfsboog, arcade.

777 *Hebens:* waarom hier, terwijl 't enk. Hebé is, een dubbel meervoudige uitgang op *ns?* De dichter vormt toch boven van Juno *Junoos*, van Diana *Dianen.* 't Moest *Hebees* zijn of *Heben.*

778 *Om dienst begaen :* tot dienen vaardig.

Den Nectar schaffen op. De disch ontfanght met belgen
De schot'len die gebeeld d' Ambrosia verzwelgen.
Wel honderd Marssen hier oon bloetdorst op de been.
Wel hondert Hermens voe'n thien duyzend vrolijckhe'en.
Thien thien Oreades, Pans, Satyrs narrisch vlijen
Zich aen te stellen thien thien zotte mommerijen:
Want ick en weet niet hoe Gods knechten in't gemeen
Inzuypen 't zoet vergif van woeste uytheemsche ze'en.
Van zoo veel beelden daer een ander zich aen quyten
Magh, en die çieren met zyn heerlycke tapyten,
Ick onder 't tydverdrijf wil kiezen eenen dans
Die met wijszoet vermaeck zy vergezelschapt gants,
Kuysche heyl'ge defte dans, dans daer ick my hertgrondigh
Aen Sal'mons grootheyd, en myn Musa me' bezondigh.
De leck're schot'len nu gelicht nae 't dralen langh,
De dans vanght aen te gaen, in't wyde en ruym bevangh
Eens zaels, die klaer, die rond, Augustisch altemale

783 *Haer Bruyloftsmael volmaecktelijck in weynige veerzen beschreven.*
787 *Verbreedinge vande brave kuysche, en heylige dans.*
793 *De zale daer 't gheschied, is de wereld, langhs wiens muren 't welck de Hemelen zijn, men deze dans ziet der Hemelsche lichamen of sterren die eenen tred hebben in volkomenheyd afgemeten.*

777—779 De zin is: vele aardige, dienstvaardige Hebees en Chirons schaffen goedertieren (welwillend) den Nectar op omtrent of langs de bedden der dischgenooten. Men weet, dat de ouden op bedden aanlagen bij den maaltijd.
779 *Met belgen:* als met tegenzin, om de zwaarte der aangedragen schotels. *La table se plie,* zegt het Fr.
780 *Schot'len die* enz. Versta: gebeeldhouwde schotels, die het ambrozijn (godenspijs) bevatten. Maar Vondel heeft hier het Fr. niet verstaan. Er staat namelijk:

Sous les plats, qui gravez regorgent l'Ambrosie.

Dit *gravez* is 't Lat. *gravatus,* bezwaard, bevracht, beladen.
781 *Oon:* zonder.
782 *Hermens:* dit zou het meerv. van *Hermen* of *Harmen* zijn. Vondel meent *Hermessen,* 't meerv. van Hermes (Mercurius) en dus, voor zooverre deze de God der kunsten was, kunstenaars.
783, 784 *Thien thien:* tienmaal tien. — *Oreades:* bergnimfen. — *Narrisch:* kluchtig. — *Vlijen zich:* voegen, schikken zich om, enz.
788 *Tapyten:* tafereelen.
791 *Defte:* deftige.
792 *Bezondigh:* toegaf.
793 *Gelicht:* weggedragen. 't Fr. heeft *leve.*
795 *Augustisch:* vorstelijk.

Te recht men noemen magh des weerelds groote zale.
O welcken wellust! te zien hupp'len zy' aen zy'
In't rond, langhs hooge muur, een bende Vrouwen bly
En helden, haer oogh licht als Pharus blinckt in't duyster,
Haer lijf geçiert is met klinckanten schoon van luyster:
't En is geen aers'len, maer een glydingh zoet van pas,
Eenstemmigheyd haer toom is, zy gaen even ras,
d' Een luystert nae den gangh des and'ren juyst en even,
Die 't ziet waent datze van een geest zijn voortgedreven.
Al snellen zy men zou 't noch zeggen, noch vermo'en:
Zy posten, tusschen thien thien duyst schre'en dieze doen
Een schre' zy rugwaerts gaen: d' een ronde doenze op
[d' ander,
En vruchtbaer loncken zy in 't loopen op malkander.
In't midden vande vloer zich sluijerwijs verspreed
Een Hemelsblaeuwe riem, gemarbelt langh en breed
Met beelden, daer met vlam betogen wy aenschouwen
En danssen zien te hoop vijf Heeren, en twee Vrouwen.
Hier danst een ouwde Stock met zynen mantel langh,
En bruyngraeuw, stijf omgord met een blaeuwe Adderslangh
Die knaeght haer krunckelsteert, en kunstelijck ick spoore
Ruyt, vyerkruyd, en komijn, alruyn, en mandragore

811 De Zodiaeck of dweersriem, inde welcke met uytnemende geschicktheyd treden de zeven Planeten, de vijf Heeren zyn Saturnus, Jupiter, Mars, de Zon en Mercurius, de twee Vrouwen Venus, en de Maen.

799 *Haer oogh:* hun oog. Zie boven, vs. 706. — *Pharus:* baak.

800 *Klinckanten:* blinkende sieraden.

806 *Zy posten:* zij staan stil. 't Fr. heeft: *ils postent sans bouger.* — *Thien thien duyst:* 100,000.

808 De zin is: onder het loopen (dansen) werpen zij malkander lonken toe, die vruchtbaar zijn, d. i.: die niet zonder uitwerking blijven. Vondel heeft hier het oorspronkelijke niet duidelijk weergegeven, er staat:

Et iettent en courant des œillades fecondes.

810, 811 *Gemarbelt langh en breed met beelden:* met ingelegd beeldwerk versierd. *Faite en marqueterie,* als 't Fr. heeft.

812 *Te hoop:* in 't Fr. staat: *chacun à part,* juist het tegenovergestelde.

813 *Een ouwde Stock:* Saturnus.

815 *Ick spoore:* bespeur ik. — *Kunstelijck* behoort bij *voortskruypen* in vs. 817.

816 *Vyerkruyd:* oude benaming van den witten nieswortel, *radix hellebori albi.* — *Alruyn, en mandragori* zijn 't zelfde. 't Is de wortel van de *Mandragora officinalis,* of, volgens anderen, van de *Atropa Mandragora,* en hij werd *anthropomorphon* genaamd, om zijnen met de menschelijke gestalte

Voortskruypen in zijn kleed, waerin geschildert zijn
Nae 't leven het Kameel, de Beyr, den Ezel, 't Zwijn:
De wackre vogel-Kraen luyd schreeuwt met veel geschals
[hier,
En Paeuw zijn steert opsteeckt: hy draeghter tot een halsçier
Een groote Cornalijn, daer 's kunst'naers yzer dicht
Den tijd in sne met zijn dryvoudigh aengezicht.
Zijn treden zijn gewis, zijn aenzicht nors van't veynzen,
Zijn lichaem is wel hier maer elders zijn gepeynzen.
d' Heer Zadock gaeter met een gangh kloeck, gaeuw,
[en vlugh,
Braef is hy, vro, en hupsch: op zynen styven rugh
Een zyden kleed wiens verwe op 't blancke tin wil trecken,
Met groote ploijen zich en vouwen uyt gaet strecken,
Gebeeld met eeckel, ayr, met lely, violet,
Olijf, mirobalaen: geboort, en rond omzet
Met Aernen droef van pluym, met heerlijcke Faisanten,
En met gejuckte toornverschuddende Elephanten,
Bezaeyt met Esmerald, en Diamantscherp oock,
En hoogh, en leegh doorvuyrt met zoete geur en roock.

825 *Nae Saturnus noemt hy Jupiter.*

overeenkomstigen vorm. Het bijgeloof vereerde dien wortel in hooge mate en in de praktijk der kwakzalvers heeft hij een gewichtige rol gespeeld. Bij ons wordt het worteltje der mandragora vrij onpoëtisch *pisduiveltje* of *pisdiefje* genoemd.

825 *d' Heer Zadock:* namel. de Priester, die door Salomon in Abjathars plaats was gesteld.

826 *Vro:* vroolijk.

827 *Op 't blancke tin wil trecken.* Versta: naar (de kleur van) het blanke tin zweemen. Oudtijds droegen de toen bekende metalen elk den naam eener bijzondere Godheid. Bartas bediende zich daarvan bij zijne voorstelling der planeten. Zoo zien wij Jupiter in *'t blanke tin,* Saturnus in *'t bruingrauw marmer* of *lood* (vs. 814), schoon Vondel hier de aardigheid van Bartas niet gevat schijnt te hebben. Vs. 840 herkennen wij Mars in *'t gereten staal* (ijzer); vs. 862 in *de beekskens van kwikzilver* Mercurius, onder welken naam dit metaal nog allerwege bekend is, en vs. 897, 898 de Maan, Diana in *de zilveren franjes* en *'t zilveren loofwerk.*

830 *Mirobalaen: Mirobalanen* noemt men de nootvormige vruchten van verscheidene Aziatische boom- en heestergewassen, waarvan eenige behooren tot het geslacht der Combretaceën, andere tot dat der Euphorbiaceën.

831 *Aernen:* arenden. — *Droef:* donker.

832 *Gejuckte:* belaste, beladene.

834 *Doorvuyrt:* hier: doorvoerd, doortrokken.

De derde op 't zelve pleyn verhaest nog meer beneden
Van zijn Soldaetsche dans de woeste Krijghsmans treden.
't Gelaet is enckel vuyr, en menigh Jaspis schoon,
En menige Amethist, op d' appel klaer ten toon
Van zijn krom slaghzweerd blinckt: van hoofdscheel tot
[den teenen
Blaeuwt het gereten stael om 't moedigh lichaem henen,
't Goud op zijn beuck'laer vlamt, wiens rand alom vergult,
Met Peerlen snel te voet, en Wolven is gebult,
En d' ommeloop des schilds geçiert is en beladen
Met 't loofwerck van Euphorb', en Scammonye bladen.
Wie zydy Schoone die met 't vuyr uws ooghs steeckt aen
Den Hemel, en de locht, en d' aerde, en d' Oceaen?
O aller schoonen Schoonste uw zelven ons wilt mellen,
Wien Tortel, Mussche, en Duyf, by nacht by daegh verzellen
Met groote eerbiedigheyd: wiens gulden vlechthayr blinckt,
Dat met roo roozen, thijm, en mijrten is omringht:
Die eenen Cestes gord welrieckende om uw lenden,
Daer aerdigh nest'len in der Minneguytjens benden:
Om wiens gewaed een boord van veel granaten loopt,
Gezoomt met klaer Berijl, met Saphir toegeknoopt:
Wiens voet verkleynende in't verklaert gewelf der sterren
Nu volght der danssers Vorst, nu voordanst we'er van verren:
Zijt ghy 't o Schoone! niet, die met een kuyschzoet vuyr
Onze eegaes herten in een hert smolt en natuyr?
En deze die u volght met aengename stappen,
Dede hy behend niet die schoontalige boodschappen?

835 *Mars.*
845 *Venus.*
859 *Mercurius.*

835 *Pleyn:* vlak.
838, 839 *d' Appel... van zijn slaghzweerd:* 't Fr. *le pommeau du sabre.*
839 *Hoofdscheel:* de kruin van het hoofd.
842 *Gebult:* gedreven.
847 *Mellen:* melden.
851 *Cestes:* gordel, ceintuur.
855 *Wiens voet verkleynende:* 't Fr. heeft *dont le pied fredonneur,* eerder te vertalen met: wier zacht trillende voet.
858 *Onze eegaes* enz. Versta: die de (twee) harten der gehuwden smolt tot een hart, tot een zin (natuur).
860 *Schoontalige:* welbespraakte.

O ziet wat vreemder dracht? zijn mantel kaeckelbont
Geboort met beecxkens van quickzilver schijnt in't rond,
En elcke streep die door 't schaerlaecken men ziet zwieren
Streckt tot een vlock aen 't eynde Agaetsteen, of Porphieren.
Een koppel Honden vast vervolgen hier den Das:
Daer we'er den loozen Vos: daer 't Geytken snel en ras:
De Leeuwerck, Nachtegael, en 't Cijsken ongevangen
Gebootst op 't schijngeboomt, de vlercken latende hangen,
Haer keel schynt zwellen doen, en met zoet veldgeschrey
Al quinckelerend' te beschamen den schalmey.
D' eerdroock, de Pimpernel, en Peterçelyblaren
Beschaeuwt 't gevlochten loof van zijn gekrunckelde hayren.
Hy keert, hy draeyt, hy is vrypostigh net bespraeckt.
Veel kleyne kringen in zyn groote ronde hy maeckt:
Zyn geschaeckeerde loop zich hier en gins gaet spreeden,
En noch verzelt een maet deze ongeregeltheden.
  Ruymbaen o yders walgh! onheylige aen een kant,
Noch lot noch deel hebtge aen deze heyl'ge wellusts brand:
Maer zuyv're zielen komt, doorsnyd ghy vry 't gedrange,
Tza wint de voorplaets, dat dit Paer verzade eerlange
Ons oogh met haer gelaet, dat overschoone Paer:
Alleen alleen de feest word aengesteld om haer,
O 'k zieze dicht hier by, help God! wat fackel lichter!
Ick kanze dulden niet, o eerste klaerheyds stichter!
O Zonne vande Zon! helaes! de punten hier
Wat van uw stralen koelt, en matight wat uw vyer:
Met uytgestorte glans uw zuster gaet verrasschen.
't Is uyt met my, ick kan niet meer, ick keer tot asschen.
O zael'ge We'ergaen! nu 't met oorlof niet kan schien
Uw bevrunde aengezicht oon hinder aen te zien,
Duld dat ick uwen dans, uws çieraets gulde stucken,
En zoete woorden in myn dichten uyt magh drucken.
  De Koningin haer hayr (hayr waer van distileert
Steeds frisschen dauw) draeght in veel krollen gefrizeert:

877 *De Zon en de Maen vertoonende inde aerde Salomon en Pharonida: Christus en zijn Kercke inden Hemel.*
893 *De Maen, Pharonida, de Kercke.*

871 *D' eerdroock:* duivekervel.
877 *Onheylige aen een kant:* het *procul esto profani* der ouden.
889 *We'ergaen:* wedergaden. echtpaar. 't Fr. *époux.*

D' een vloeyt ten voeten ne'er in held're locxkens, d' ander
Ryst met langh peerlesnoer gebonden aen malkander.
Haer keurs damast is met een zilv're frangien zoom,
Geloofwerckt rijck'lijck met het zilver van een stroom,
Met maenkruyd, met kouwoerde heel uytheemsch gaer-
[geweven,
En met het Dier vermaelt dat by de locht moet leven.
Wat wildy Musa met een errenstigh pinçeel
In't breede afmalen al haer schoonheyd in't geheel:
Van al de schoonheyd, glans, gunst, rijckdom uytgescheijen
Daer d' Hemel me beschonck den huppelenden Reijen
Zy moeder is alleen, en als een kristalijn
Den dansaenschouw'ren zy'r af jond den wederschijn.
Een hoed geweven gaer van bloemen die wel gaeijen,
Citroenen, ayren, en Clytjen die steeds draeyen,
En met Robijn borduurt, Balais, en Chrysolijt
Bekroont 't straelworpende hoofd des Bruydegoms altijd.
Zijn gesaffraende kraegh tot spelwerck heeft wel honderd
Karbonck'len rood als vuyr. De balsem uytgezondert,
De Ceder, de Kanneel, de Lauwer rijck gebeeld
Elck met haer rancken çiert zijn ploijen opgestreelt.
De witgevlerckte Zwaen hem toejuyght met vermaecken
Een nieuwe lofzangh op zijns mantels gulde laecken.
De Phœnix hier zijn nest en grafsté bouwen wil.
Uyt 't nat rijst 't met pantsier gewapent Crocodil.
De Maeijer zwert gebra'en Zeyn garven haest ontvielen,

907 De Zon, Salomon, Christus.
915 Sterren vande Zodiaeck.

899 *Kouwoerde:* wilde wijngaard. — *Gaergeweven:* doorweven.
900 *Het Dier* enz.: 't Cameleon namelijk, dat, volgens de overlevering, alleen van de ingeademde lucht leefde. — *Vermaelt:* geëmailleerd. Zie boven. *By:* van.
907 *Gaeijen:* paren. 't Fr. heeft *bien comparties.*
908 *Clytjen:* lees: *Clytiën*, zonnebloemen, die zich steeds naar de Zon keeren.
909 *Borduurt:* geborduurd. — *Balais:* een soort van edelgesteente, wellicht de *Balatina*, waarvan PLINIUS XXXVII, 55 spreekt.
911 *Spelwerck:* speldewerk, kant.
912 *De balsem:* 't Fr. heeft *le Baulme*, waarmee de balsemboom en gewis, bij uitnemendheid, de mirreboom, *balsamodendron myrrhae*, bedoeld wordt.
914 *Opgestreelt:* streelen, stroken, strijken, effenen.
919 *De Maeijer:* lees: *den* maaier, 3de n. v. — *Zeyn garven:* lees: *zeyn* (zeis) en *garven.*

En snelle vreeze hem flucx ent vleug'len aen zijn hielen.
De felle Leeuw worpt vuyr en vlam uyt d' oogen beus,
En slingersteertende hy door backhuys, muyl en neus
Zijn gramschap eyslijck slijpt, en d' ad'ren gaet ontspannen
Om een welrieckent roth van Panthers aen te rannen:
Als juyst de braven Haen met purp're vederbos
Zijn trotze kop verçiert: een kuyf half peersch, en ros,
En half vergult men op zijn kruyn hoogh uyt ziet steken,
En langhs zijn styve borst, met spick'len bont bestreken,
Een roode baerd vloeyt: in zijn geelgroen oogen leyt
De schrick gelegert, en zijn leden zijn bespreyt
Met ongesponnen goud: zijn korte beck zich krommet:
Zijn voet gespoort in't tre'en gelijck een Krijgsman brommet:
Zijn groote steert zich in twee welfde tacken tackt:
Met vleugelruysschen hy zijn lenden ribbezackt:
Hy zinght, zoo 't schijnt, en met zijn byzijn en trotz brallen
Hy vande stercke Leeuw de kuyf en moed doet vallen.
Dees zalige Eegaen met een welbedreven spoor
Nu hupp'len achterwaert, nu zylinghs, nu we'er voor:
Zy danssen zoo het schijnt d' Hispanische pavane,
En nochtans nimmer men haer lieve dans ziet gane
Uyt 's gordels krinck, die met gesternde Dieren breed
En wijd vermaelt, alsins 't plaveysel onderscheet.

937 *Beweginge van Zon en Maen.*

920 *Ent:* hecht, aanhecht.

921 *Beus:* dialectverschil voor boos.

922, 923 Slecht vertaald. Vooreerst is dat *backhuys* overtollig: en door de plaatsing van *slingersteertende hy* is het redeverband zoek. De zin is: hij werpt vuur en vlam uit oogen, neus en mond, en slingerstaartende slijpt (scherpt, prikkelt) hij zijn gramschap.

934 *Ribbezackt:* 't Fr. heeft *il se bat ses costes. Ribbezakken* is dus: op de ribben slaan.

935 *Hy zinght:* hij kraait.

936 Het is een oude overlevering, dat de grootste en moedigste leeuw door schrik als verlamd wordt bij 't zien of hooren van den haan. Vergel. Plinius X, 24. In eene der fabelen van de *Warande der Dieren* wordt hierop gezinspeeld.

937 *Met een welbedreven spoor:* met een geoefenden pas, *d'un pas exercite,* heeft het Fr.

939 *Pavane:* vanwaar nog in 't Fr. *pavaner:* 't is eigenlijk *Pauwen*-dans.

940 *Gane:* gaan.

942 *Onderscheet:* afbakent.

Als d' ed'le Bruydegom na Siloos bergh gaet wand'ren
Ontluycken duystderley schoon bloemen elck voor and'ren:
Als hy d' Olijfbergh groet, hy, waer zijn lichte tre
Oock loopt, duyst vlocxkens laet van nevel rijm en snee:
Want 't glinst'righ vloersel met zijn aerzelen geslagen
d' Ontruste wevertre'en gelijck is in die dagen.
Nu kussen zich dees' twee, nu aers'lingh zy we'er gaen,
En zien malkand'ren nu bedroeft, nu lachende aen,
Nu voorwaerts, nu ter zy', met ongelijcke gangen.
De Koninghlijcke Maeghd men merck'lijck ziet ontfangen
Verand'ringe in't kristal haers voorhoofds schoon verjonght,
Nae mate haer 't helder ooge haers Bruydegoms belonckt:
Dat zooder hindernis komt plotslijck tusschen beyde
De twee geliefkens, word zy droef, als ofze schreyde,
Het schijnt al ofze storf, haer helder oogh gaet uyt,
Zoo werckt kuysche heyl'ge brand in zoo verheven Bruyt,
Maer dit 's ten aenzien van haer maetzangh niets met allen,
Haer Engelen geluyd zy houwen met bevallen
Met zorghbetoover luyt, viool, en voetgelicht,
En houden dus gespraeck met lief'lijck maetgedicht.
O klaergeooghde Maeghd! wat zydy schoon te achten,
Mijn lief, hoe lieve ick u, mijn Duyfken wit van schachten!
O God! hoe lieve ick u, ach 'k ben my zelfs niet meer,
Ick sterve om u, mijn lief, om u verryze ick we'er,
Wat zydy schoon in 't oogh! hoe lieve ick u, mijn herte!
Al waeckende ick bezwijm, ick flaeuwe, ick stort met smerte

949 Haer naerd'ren en vervremden.

959 Anagogische en heylige toeeygeninge van 't naerderen van Zon en Maen, tot het houwelijck van Salomon en Pharonida beeld van de echt, en het geestelyck gespraecke tusschen Christus en de Kercke, beschreven in dit schoon boeck genaemt het lied der lieden.

943 *Wand'ren:* wandelen.

944 *Duystderley:* duizenderlei. Vergel. vs. 806.

947 *Aerzelen:* verkeerde vertaling voor *desmarches*, stappen. 't Schijnt dat V. hier in de war gebracht is geworden door 't voorzetsel *de* en daardoor bij *démarche* aan een verwijderende beweging gedacht heeft.

946—948 De zin is: de bodem wordt door zijn schreden bewogen als een weefgetouw.

959 *Haer:* lees, om verwarring te vermijden: *hun.*

961 *Zorghbetoover luyt:* die luit, die de zorg betoovert, in slaap wiegt, doet verdwijnen. — *Voetgelicht:* dans.

Door 't stralen uws gezichts, en slapende evenwel
Voel waecken in mijn schoot mijn zuur en zoet gequel.
Wat stort uw zoete p'ruyck voor reucken mijn Vrundinne!
Watte Amber, Wieroock stort uw zoeten adem inne
Twee fyne purp're dra'en! wat myrre zoo veelvoud
Ontvloeyt uw' ving'ren die gereept zijn met schoon goud!
Mijn Vrund, hoe zoet is my de reuck van uw geruchten!
Wat stort uw zoete locht al heym'lijck zoete luchten
In mijn ontsteken borst! en watten honingh niet
Ontvloeyt uw zoete keel, die beeck en gulde vliet!
Mijn bloem, een lely, roos mids in't gebloemt gekropen,
Een rooze, een lely is, d' een toe en d' ander open:
Dees' bloeme met mijn hand ick d'eerste afplucken wil,
Die riecken, kussen, in mijn boezem steken stil.
Als d'App'laer ghy, mijn Lief, zijt onder d' andre boomen,
En vrucht, en bloezem hebt ghy uyt een stam bekomen:
De vrucht ick smaecken wil, de bloezem riecken ach!
En in uw koele schaeuw gaen leg'ren nacht en dagh.
Den schoonen avondstond terwijl met haer azuyren
Koetswagen sleept een schaer van kleyne en mind're
[vuyren,
De willekomme slaep doet d' oef'ningh wijcken drae,
En de bene'enste Bruyt volght 's Hemels Venus nae.
Deze Hymen uytgeviert, geen and're worm den Koningh

991 *Salomon zijn houwelijck geeyndight hebbende bouwde het huys des Heeren.*

974 *Gereept:* geringd.

975 *De reuck van uw geruchten:* de geur van uw faam, uw lof; de zin is: hoe zoet is 't mij van uwen lof te hooren gewagen. Volgens 't oorspronkelijke: *l'odeur de ta louange* enz., kan 't ook zijn: hoe zoet is 't mij, wanneer gij mij lof toezwaait. mij prijst.

976 *Heym'lijck:* ongevoelig, onmerkbaar, *insensiblement.*

979 *Mids:* midden.

982 *Die riecken* enz. Versta: ik wil die ruiken, die kussen, in mijnen boezem steken.

988 *Kleyne en mind're vuyren:* kleine en weder kleinere sterren. 't Oorspronkelijke heeft: *de petits feux une troupe dorée.*

990 Deze regel is niet naar behooren vertaald. Er staat:

Et celle de çà bas suit la Venus des Cieux.

d. i.: de Aardsche Venus volgt de Hemelsche na.

991, 992 Versta: na den afloop der feesten denkt Salomo aan niets ander dan aan den tempelbouw.

En knaegt, noch droomt niet el als aen des Heeren [wooningh,
Zijn schatkist open staet, geen onkost hy en schouwt,
En 's kunst'naers zinnen hy verlet, en bezigh houd.
Wel thien duyst handen men flucx zweeten ziet en ylen,
In alle bosschen men slechts hamers hoort en bylen,
En d' hayrge toppen nu van d' heyl'ge Libanus
Nae 't water rollen om op Sion stygen flus:
Men snijt in balck en deel de bosschen met de zage:
Het groote steengeberght vast krimpt van daegh te dage,
Met beytels hamers de Steenhouwer eermen 't meent
Doorsnuffelt 't styf gedarmt' van't Hemel-hoogh gesteent':
Hy venstert een geberght dat ryst nae boven ys'lijck,
En temt flucx den porphier van d' eeuwen onverbrys'lijck.
D' een de gebacken steen doorkloven heeft met vyer,
En d' ander die begraeft in een diepe afgrond hier,
Den marbel gepolyst met kunstige handen veerdigh,
Ja marbel 't voorhoofd van 't gebouw eens Koninghs [weerdigh:
Dees' houwt een pylers kop: een bult die met zyn hand:
Een tegenbult verzoet dees: die een voet-vierkant:
Dees' maeckt een hanebalck: die een beschot ter zyden:
Dees' schaeft de delen glad: die gaetze kunstigh snyden,
Bezielt doo ced'ren, en met 't schett'ren van een hout
Gebeeren stemmen weckt, en zuchten menighvoud.

999 *Levende vertooninge dergener die aen zoo treflijcken werck bezigh waren.*

992 *El:* anders.

997 *Libanus:* Libanon.

1001 *Eer men 't meent:* eer men 't zou kunnen gelooven.

1003 *Hy venstert een geberght:* hij maakt er gaten in, doorboort het.

1004 *Onverbrys'lijck:* wat zich niet verbrijzelen laat.

1008 *Voorhoofd:* voorgevel.

1009, 1010 De zin is: deze houwt een kapiteel (*pijlers-kop*), gene (*die*) weet met zijne hand een uitsprong (*bult*), een derde wederom een plint (*tegenbult*), een vierde een voetstuk (*voet-vierkant*) te ronden, te verzachten (*verzoeten*).

1013 *Bezielt doo ced'ren:* geeft leven aan het doode cederhout.

1013, 1014 De zin is: deze (werkman) doet door het schaven of splijten, in een woord, door het bewerken van eenig hout, menigvuldige gebaren, stemmen en zuchten ontstaan. 't Fr. heeft:

Et des esclats d'un bois
Faict sortir des souspirs, des gestes, et des voix.

En andren met 't begryp van d' heyl'ge muur gerezen
Doen met haer stout bedrijf den Hemel zelve vreezen:
Men werckt met lust, noch klaeght de kunstenaer altyd
Dat in midzomer hem den dagh te haest ontglyd.
  De druyvenlezers zoo al zingende uyt genuchten
Met 't snoeymes kromgebeckt afsnoeyen Bacchus vruchten
In't vaetjen zoet van reuck: en trossen gaeuw en vlugh
Haers handgifts zware last met kromgebogen rugh,
En tot de lenden in de mostkuyp neergestegen
Al hupp'lend vloeyen doen een purp're druyven-regen.
Men ploegt d' onlust te spijt, 'twerck zietmen spo'en
[met lust,
Wie 't 'tsmorgens heeft gezien, wanneer de Zonne rust
Erkent hoe 't groeyt: d' alwyze en ingoede Heer der
[Heeren
Aen dezen arbeyd schijnt zich zelf te willen keeren,
En 'snachts te wercken als een zoete rust op 't bed
Der metzers zeen'wen en gebeenten houd verlet.
  Groot Koningh van waer quam dat Reuzen-hert gekropen
Van zoo veel bergen tot een lichaem op te hoopen?
Met watte wagens, met wat stercke rollen dan
Men dees' vierkanten lomp zoo wyd verslepen kan?
Wat krommer vastigheyd van opgehangen bogen
Ten bonten wolcken draeght dat pack hooghopgetogen?
  Indien op 't buytenwerck ick met myn oogen let,
De Mets'laer heeft gevoeght den kant des steens zoo net
Dat zoo hy zyn gebouw niet kaeckelbont de' schynen,
Met Syrische Allebast en herde Serpentynen,

1021 Gelyckenisse uyt beeldende haer blyschap.
1031 De volmaecktheyd van zoodanigen werck.
1037 Zijn uytnementheyd van buyten.

1026, 1027 Zet hier om: wie 's morgens het werk heeft gezien, erkent 's avonds (wanneer de zonne rust), hoe het vordert.

1027 *Ingoede:* door en door goede.

1030 *Zeen'wen:* zenuwen.

1031 *Groot Koningh:* zonder het Fransch

Grand Roy, d'où proceda la Titannique audace,

zoude men niet weten, tot wien deze toespraak gericht ware. Vondels overzetting is hier vrij onverstaanbaar.

1034 *Lomp:* wij zeggen thans in dien zin: „klomp."

1035 *Wat krommer vastigheyd:* wat gewelfde fundamenten.

Met honderd gadingen van Marber vast en klaer
Men waende of d' heele muur een enckel vierkant waer
Zoo 't binnenwerck wy zien, het buytenst' wy verfoeijen:
Een ryckdom men alsins uytmuntende hier ziet gloeijen,
De wanden, 't vloersel, en de zolders opgebouwt
Met Ced'ren zyn beplackt, de Ced'ren we'er met goud,
En al de plaesteringh met loof gevoe'rt van binnen
Met bloemwerck wild kouwoerd en lodder Cherubinnen.
Van d' heyl ge çiersels ick gewagh doe noch vermaen
Die in weerdije verr' 't gebouw te boven gaen:
De kunst de stoffe antwoord, de stof 't gebruyck te wonder.
O Kunstenaer volmaeckt! ghy bootste uw werck byzonder
Nae 's weerelds Ide, en zoo als voormaels ongefeylt
Iu loten dryderley de weereld wierd gedeylt,
En dat d' Almachtige hand des Heeren schiep volkomen
Een Aerdsch, een Hemelsch, een heel Godlyck uytgenomen:
Met bloemen, vog'len, en met beesten çierend' 't eerst',
Met fack'len 't ander, en met deughden 't alderveerst':
Als God aen 't schild'ren, met schoon blaeuw de baren
[krulde,
De velden groende alom, en 't krom gewelf vergulde:
Als hy 't gesteente schonck zyn verwen licht van strael,
De bloemen spickelde, en gaf glanssen aen 't Metael:
Beeldsnijende, doorwrocht de stroncken en de bla'ren
Der planten met zoo veel fraey beelden dra'en en aren,
En Gieter bootste ons noch zoo veel gedaenten hier

1043 En van binnen.
1053 Dit huys verbeeld de Weereld onderscheyden in dry deelen, godlijck, hemelsch en aerdsch, waer in zich vertoont de wijsheyd Godes.

1041 *Gadingen:* vormen. 't Fr. *façons.*
1043 *Verfoeijen:* niet meer achten. Hij wil zeggen: al is het buitenwerk fraai, wij tellen die fraaiheid niet meer, bij 't zien van het „binnenste."
1046 *Beplackt:* beschoten.
1048 *Kouwoerd:* zie vs. 899. — *Lodder:* lodderoogig, met de oogen lieflijk lonkend.
1049 *Vermaen:* melding.
1051 *De stof 't gebruyck te wonder: te* is hier „zeer," de zin is: de stoffe beantwoordt zeer verwonderlijk aan het bedoelde gebruik.
1053 *Ide* voor *idée,* beeld, hier meer bepaald „voorbeeld, model." 't Fr. heeft: *l'idee du monde.*
1054 *In loten dryderley:* in drie onderscheiden deelen.
1058 *'t Alderveerst':* dat het verste van ons af is.

Van posten snel gewieckt, veel visch, en menigh dier.
In dryen deyldy noch dit Godshuys drymael heyligh:
't Een 't alderheylighst is, daer niemand wandelt veyligh
Als God, de Cherub, en hy die Stadhouder trotz,
Is van Melchisedech ware eeuwigh zone Gods.
Het binnenste poortael is slechts voor den Leviten,
Die helder Zon op Zon toeworpen d Isra'liten,
De stralen van haer leere, en met 's wets honighsap
Haer voedende ingelyft zyn 's Hemels borgerschap.
Het voorpoortael ghy schickt voor die ick minder reken,
Voor 't leeghgezeten volck, en d' algemeyne leken,
En werckman ondermenght, ghy alsins wonder zoet
Appelles, Phedrus kunst, en Miron bloeijen doet.
Dit stael u zoo behaeght, dat ghy daer nae gaet maecken
Uws Goddelycken geests langhdurige nachtwaecken:
Uw boeck gemarbert ryck met spreucken in Gods tael
Men ryckelycken magh toeeyg'nen 't voorpoortael,
Dewyl het ons verzorght d' huyswetten noch op heden,
Byzond're leeringen, en burgerlycke zeden:
En dat de stralen die hy uytschiet overhoop
Vast oogen meerendeels op 't menschelyck beloop.

1067 Het Godlijck is het heyligh der heyligen.
1072 Het Hemelsche is het binnenste poortael der Priesteren en Levyten.
1075 Het aerdsche is het voorpoortael des volcx.
1079 Salomon schildert het aerdsche af in zyne spreucken.

1066 *Posten:* 't Fr. heeft: *postes emplumez,* alzoo „duiven;" doch hier voor „vogels" in 't algemeen, gelijk hij vervolgens van „visschen" en „(land) dieren" spreekt.

1069, 1070 *Hy die Stadhouder... is:* de Hoogepriester.

1071 *Leviten:* Levitische priesters.

1074 *Haer voedende:* hen voedende.

1077, 1078 Niet juist vertaald, en daardoor verward. 't Fr. heeft:
Et fais, ouvrier meslé, fleurir en toutes parts,
De Miron, de Phidie et d'Apelle les arts.
Versta: en gij doet als een werkman, die in onderscheiden zaken ervaren is (waarvoor V. *ondermenght* bezigt), overal de giet-, beeldhouw- en schilderkunst uitmunten.

1078 *Phedrus:* hij meent Phidias. — *Miron:* een beroemd gieter der oudheid. Zie *Gulden Winckel.*

1079 *Dit stael:* 't Fr. heeft: *ce patron.*

1082 *Magh toe-eyg'nen 't voorpoortael:* mag vergelijken bij het voorportaa

1085 *Overhoop:* op een ieder, wie 't ook zij.

In't binnenste poortael de Predicker wil schynen
(Die met zyn voeten kne'ende al wat de mensch met pynen
Vergaert van aengenaem goed kost'lyck schoon en dier)
In 's Hemels herberge ons te voeren wyd van hier,
En roepende: ydelheyd, gans ydel 's weerelds zegen,
Al 's menschen heyl is in de vreeze Gods gelegen.
'tGeheymste is dit gezangh daer met verborgen spel
Aen 's weerelds Koningh ghy gaet houwen Israël:
Daer ghy we'erschallen doet 't zoet bruyloftslied alreede
Van Christus, en zyn Kerck: daer d' heyl'ge ziele in
[vrede
Gespraecke houd met haer God, de locht hoort met 't gebed,
In't vuyr zyns stralende ooghs haer loutert reyn en net,
Zyn min geniet, en in zyn heyligh bed gerieflijck
Den mond der liefden zelfs magh kussen zoet en lieflijck.
O God! zeght Salomon, nae dat hy heeft voltoyt
Des Heeren Huys, groot God! die my bevolen oyt
Den bouw liet uws Paleys, helaes maeckt my, o Heere!
Daer levend' steen af, weckt in Davids zaed zijn eere.
Oneynd'lijck Koningh, die behelst de oneynd'lijckheyd,
Monarch die in uw throon zit nae uw Majesteyt,
In d' afgrond nae gerecht, alom nae uw vermogen:
O Vader herberght hier om ons uw hulp te toogen:
Maght zijn in twijffel zaeck zoo spoeyt u tot den eed,
Ontwerret dezen knoop, straft strengelijck en wreed
De stoute meyneed oock, en maeckt niet datmen zondigh
U voortaen houde en acht onwetende en onkondigh.

1087 *Inde Predicker het Hemelsche.*
1093 *In 't Lied der Lieden het heylige der heyligen.*
1101 *Inwydinge des Tempels en Salomons gebed tot God, genomen uyt het 1. boeck der Koningen cap. 8.*

1093 *Dit gezangh:* namel. „'t Hooglied."
1094 *Houwen:* huwen.
1096, 1097 *Daer d' heyl'ge ziele.., de locht hoort met 't gebed:* heeft het oorspronkelijke niet begrepen en bij gevolg verkeerd vertaald. In 't Fr. staat: *où l'asme ... oit* (ouit, entend) *l'air* (le ton) *de ses accens* (des accens de Dieu): alzoo „waar de ziel den toon van Gods galmen verneemt."
1098 *Haer:* zich.
1108 *Herberght:* woont. — *Toogen:* toonen. Zie vs. 1131.
1109 Vesta: indien 't noodig zij in twijfelachtige gevallen, verleen dan uwe hulp bij den eed. Zie I Kon. VIII: 31, 32.

Verliest de boom zijn blos, zoo hagels d' ackren slaen,
Zoo d' ayren yl en leegh, zoo ons verwaeyde graen
Ons honger zeggen toe, zoo met veel ys're banden
Ghy sluyt van 's Hemels sprongh de poorten met uwe
[handen,
En wy ootmoedigh 't oogh slaen op dit Huys alleen,
Zoo hoort, Almachtigh God, verhoort doch ons gebe'en.
Zoo wy gevangen in uytheemsche landen kermen,
Zoo ons in krijgh bezwijckt 't geluck, het hert, en d' ermen,
En wy ootmoedigh 't oogh slaen op dit Huys alleen,
Zoo hoort, almachtigh God, verhoort doch ons gebe'en.
Zoo uwer wond'ren faem den vremdelingh hier wencken
Om hooren uw geheym, u t' off'ren zijn geschencken,
En in dit Huys zijn knien te krommen nae bene'en,
Zoo hoort, Almachtigh God, verhoort doch zijn gebe'en,
Verhoort van d' Hemel hem, en treckt door weldoens
[koorden
In uw gewyde Kerck oost, westen, zuyden, noorden.
't Uytmuntende verstand van Isacx Koningh is
Zoo held'ren tortze dat vergeefs men die gewis
Met onkunde overstulpt: zijn licht zich alsins toogen
Gaet, en zijn blixemstrael straelt licht glinsterigh in d' oogen
Des geens die wijs den toom van't burgerlijck beleed
Der teere Arabers met haer hand te mennen weet:
Die binnen Saba heerscht, daer steedsche lentens teelen
Den Wieroock zoet van reuck, den Myrre, en roo Kaneelen,
Daer ydermans kantoor eens Koninghs schat inhoud,
De vaten zilver zijn, de bedspon louter goud,
Met uytgelezen steen de muur bekleed oon breucken,
Met stricken ingewrocht, afbeeldingen, en spreucken:
En nochtans zoo veel heyls, en grootshe'en laetze staen

1129 Salomons alom vermaerde wijsheyd betreckt de Koninginne van Saba om hem te komen zien en hooren.

1113 *Blos:* bloesem.

1131 *Met onkunde overstulpt:* door onbekendheid ('t Fr. *ignorance*) als met een stolp overdekt.

1134 *Teere Arabers:* weekelijke, verwijfde Arabieren. 't Fr. heeft *douillets* en doelt op de inwoners van *gelukkig* Arabië," niet op de Arabieren der woestijn, die alles behalve weekelijk van aard waren.

1135 *Steedsche lentens:* bestendige lenten, die steeds duren.

Om komen Salomon zijn ze'en te mercken aen,
Zijn leeringh leenen 't oor, zijn Stad bezien met vreughden,
De schole des geloofs, en vaste burght der Deughden.
Ghy die 't oog toesluyt voor dees' groote klaerheyd [meest
Die in onze eeuwe blinckt, wiens aengeklopte geest
Voor dolingen vermuft de Waerheyd uyt gaet sluyten,
Die langhzaem nacht en dagh klopt aen uw poorten buyten,
En die om op te doen u niet eens keert noch wend,
Om met God spreken, en zijn dobbel testament:
Hoe vreesdy niet dat dees' Prinçes ten jonghsten dage
Van groote ondanckbaerheyd en traegheyd u verklage?
Die Vrouwe, die Monarche, en Heydene met lust
De wellusten versmaed, haer goud, en zoete rust:
Dweerst met veel moeyte en kost en met langdurigh zwieren
Een wegh belegert van struyckroovers, en van dieren,
En and'ren Hemel gaet bezoecken met de wensch
Om eenmael mond aen mond te spreken met een mensch.
Zy quist geen tijd, maer gaet beschouwen al verwondert
De trotze schoonheyd van Gods Tempel uytgezondert,
De bollewercken van veel Steden hoogh nae eysch,
Een uytgelezen troon, een prachtigh trots Paleys:
Wiens muren kost'lijck zijn, en d' huysraet noch veel rijcker:
't Getal der knechten zijn rijck Hof çiert statelijcker,
Meer haer geschicktheyd noch: men hoorter geen gerucht.
Elck vanden haren op zijn ampt let heel beducht:

1145 Deze Koninginne verdoemt de valsche Christenen.
1159 De vrucht die zy geniet van deze hare reyze nae Jerusalem.

1145—1158 Toespeling op Lukas XI:31.

1146 *Aengeklopte geest:* de zin is: de geest, aangeklopt door vermufte (verouderde) dolingen, is doof voor het aankleppen der waarheid. 't Fr. heeft:

dont l'esprit aheurte
A des rances erreurs, la verité rebute.

1149 *Op te doen:* open te doen.

1150 *Dobbel testament:* 't O. en N. Verbond.

1153 *Monarche:* vr. vorm, evenals *Heydene,* voor „monarchinne, heidinne."

1155 *Dweerst:* dwars doortrekt. — *Kost:* thans in dien zin niet meer gebruikelijk, enk. van *kosten.* — *Zwieren:* heen en weer trekken.

1156 *Dieren:* wilde.

1157 *Hemel:* luchtstreek.

1160 *Uytgezondert:* buitengewoon.

1165 *Haer:* hun.

En zoo als te gelijck den duym geroert het leven
Den zenuwsnaerkens kan van een Quiterne geven,
En om verrijcken noch zijn tooverigh gezangh
Verweckt een middelbare, een hooge, een leege klangh:
Met een woord, Salomon, met een gebeer, met wencken
Beroert de stoeten van zyn knechten, die gedencken
Heel gaeuw aen haren plicht: elck neemt zyn les in acht,
En yder gaet gekleed met een byzond're dracht.
Eer zy vertrock van haer welrieckende Eylands kuste
Met zware raedselen haer dees' Prinçes toeruste,
Belust den Koningh met verwerde vragen knap
t' Ontmoeten, om te zien zyn groote wetenschap.
Ziet welcken Oedipus! de Voorspraeck, die ervaren
Voor 't vyerschaer heeft by nae versleten al zijn jaren,
En eyndigt niet zoo haest, een twyfel langh bepleyt,
Die 't ouwd gebruyck haest wijst, of 's lands gewoonheyd
[scheyd,
Of geestigh hy ontknoopt dees' Gordiaensche stricken,
Ziet door dees' nachten heen, en speelt alle oogenblicken
Met twyfelingen, die eer zweeten d' een met pijn
Een dapper School-Sophist, Druydes, of Bramijn:
En wetende dat hoe een goed zich uytbreyd styver
Hoe 't altyd grooter word, 't geloove hy vol van yver
Haer in te scherpen tracht, en gaet nae wensch gemeyn
Haer maecken 't kost'lyck goed van zyn gezegent breyn.
Hoe zeer beklage ick u, afgodisch volck, die zotlyck
Goud, Zilver, hout, spreeckt hy, en kalck aenbid bespotlyck,
En door de schynre'en laes! der Magi onderrecht

1175 Zy grondeert de wijsheyd van Salomon met zware geschillen die hy ontknoopt.
1191 Daer beneven onderwijst hy de Koninginne in de kennisse des waren Gods.

1167 en volgg. Versta: gelijk de beweging van den duim aan de snaren der guitarre (*Quiterne*) het leven geeft en allerlei klanken doet ontstaan, zoo beheerscht Salomo met een woord, een gebaar, een wenk, den stoet zijner dienaars.

1179—1183 Versta: zoo spoedig lost geen verstandig en geoefend advocaat (*voorspraeck*), die bijkans zijn geheele leven bij de balie heeft gesleten, een alledaagsche, door een ordonnantie of kostuum reeds uitgemaakte rechtsquaestie op, als hij hare gordiaansche knoopen (strikvragen) op schrandere wijze ontwart.

1185 *De'en:* samentrekking van *deden.*

1189, 1190 *Gaet...gemeyn haer maecken:* deelt haar mede.

Zoo vele packen hebt den menschen opgeleght:
Daer is, Mevrouwe, een God, een hooghste, een ongeboren,
Een Vorst van d' Eeuwigheyd, zelf d' Eeuwigheyd verkoren,
Oneynd'lijck, afgesche'en van als, in allen doch,
Beginss'len aenvangh, en 't eynd van alle eynden noch,
Der lichten schoonste licht, der wezens hooghste wezen,
Der machten zuyv're daed, der daden macht geprezen,
Oorzaeck van allen oock, alziender, goedheyds zee,
Des levens leven, en het meyr des schoonheyds me',
Onoverwinnelijck, en sterrenvooght bequame,
Die zelf eenvormigh vormt zoo veel gestalten t' zame:
Een zelve is 't een en God, wie d' Eenheyt lochent ziet
Maeckt Godlooze Atheist de Godheyd gants tot niet,
In Gode d' eenheyd staet, de Satan tweeheyd stichtet,
De groote weereld heeft een Zon maer die haer lichtet,
De kleyne maer een ziel, en beyds zy hebben een
Groot God in wezen een, in dryen onderscheen.
De le'en die wel gedeylt staen dit gesticht gelaten,
Dit lyf vervult met vre met we'erliefde en met maten,
Dees' welgeschickte Kerck met ryckdom ryck begift,
Deze uytgegoten kunst, en magh niet zyn geschift
Als met een zin, en hy maer van een Meester worden
Gedeylt, gelijck zijn werck een Meester houd in orden:
Want anders zoumen in slaghordeningen zaen
Wel honderd duyzend zien malkand'ren randen aen,

1205 Datter maer is, en meer niet zijn kan als een eenige God.

1198 *Beginss'len aenvangh:* verkeerd voor: der beginselen aanvang.

1200 *Geprezen* is even overbodig als vs. 1196 *verkoren.*

1205, 1206 Versta: de Eenige en God is 't zelfde; wie Gods Eenheid loochent, treedt, als een atheïst, al wat goddelijk is met voeten.

1209 *De kleyne (wereld):* de mensch.

1211 Onverstaanbare navolging van

De ce grand bastiment les parts si bien parties.

1212 *Dit lyf:* 't menschelijk lichaam, de kleine wereld. 't Fr. heeft

Ce corps rempli d'accords, mesures, sympathies.

1213 *Dees' welgeschickte Kerck:* de groote wereld, en de zin: die groote tempel, waarin maat met pracht vereenigd is. 't Fr. heeft:

Ce temple de tant d'ordre et richesse assorti.

1214—1216 Versta: die kunst, overal ten toon gespreid, heeft haar ontstaan aan een enkel plan en hij (de mensch) het zijne aan een enkelen Meester te danken.

1217 *Zaen:* spoedig, welhaast.

Een burgerlijcke krijgh zou 't aerdrijck onderhouwen,
En dees' beroerden Al zijn ondergangh flucx brouwen:
Dewijl van eeuwigheyd God is oneyndlijck dan,
En in zich meer als een eyndloosheyd vaten kan,
Vermids de macht van d' een geen mate stelt den and'ren,
Of eer zijn naem vernielt en wezen met malkand'ren:
Wat houd ghy heyd'nen dan als in't gevangenhuys
D'oneyndlijcke bemuurt in een benauwde kluys?
Of waerom sluyt ghy hem in eenen stronck verachtlijck?
Of waerom schilderdy d' onzien'lijcke onbedachtlijck?
En waerom offerdy den drymael Hoogen meest
Al t' zamen vleeschlijcke eer, daer hy is zuyver geest?
Maer, zeghtze, waerom dus gestut door onze wercken
Band ghy d'onsterflijckheyd in't binnenste eender Kercken?
Besluyt hem in een Arck, en beest'lijcker hem voed
Met beestenvleesch, en niet met myrre en wieroock zoet?
Dit Huys zoo heyligh als in schoonheyd uytgenomen
God, zeght hy, niet besluyt, maer wel de schaer der vromen
Die hem aenbid, en eert, en wanen niet ocharm!
Dat dien die d' Aerde neemt, en Hemel in zijn erm
Een kofferken vervaet, maer 't bond van durige eeuwen,
Het statige verbond, dat d' afkomst der Hebreeuwen
Met God den Heer verbind, de vrome aen 's vromen zaed,
En aerde, en Hemel met dees' plaets verknoopen gaet:
Kort om onze offerhande, ons wasschingen, ons smoken
Is geen verzierde dienst zoo dickmael word gesproken:

1220 Dat deze eenige God is oneyndelijck, eeuwigh en onzienelijck.
1226 Verblindheyd der heydenen.
1231 Antwoorde der Koninginne van Salomon wederleyd.
1243 Korte verklaringe vande ware Godsdienst voor en nae de komste Messia.

1219 Lees hier *aerdrijck* in nomin. en *krijgh* in accus. — *Onderhouwen:* kweeken, in 't Fr. *nourrir.*
1220 *Zijn ondergangh:* lees, ter verduidelijking van den zin: zijn eigen ondergang.
1227 *Stronck:* romp, lichaam.
1229, 1230 *Offerdy ... Al t' zamen* is eenvoudig *offert gij allen.* Dit heeft wel eenige overeenkomst met het *vous autres* der Franschen.
1231 *Gestut door onze wercken:* op grond van 't geen wij doen.
1237 *En wanen niet:* min juist voor en wij wanen niet.
1240 *Statige:* verkeerd. voor: gestadige, bestendige.
1244 *Verzierde:* verdichte. — *Zoo dickmael word gesproken:* gelijk men dikmaals zegt. 't Fr. heeft: *comme on croit.*

God is d' insteller, die ons innerlijck gemoed
In d' hoop zijns Zoons met al deze Elementen voed,
En zichtlijck ons hier mede aen d'offer doet gedencken
Die eens in Christus bloed zal onze zonden drencken.
Komt komt o Heere dan, o eynder vande wet,
Groot Koningh, groot Propheet, Hooghpriester onbesmet,
Komt drymael Groote, komt, ons toevlucht die wy wenschen,
Voorspreker, en rantzoen, en Rechter aller menschen,
Zoet slachtlam, stercke Leeuw, genezende Serpent,
Noodscheydsman tusschen ons en d' Hemel in het end.
Komt komt o waerheyd, wit, en bystand, en verlangen
Van onzen offer. O Messias! wilt aenvangen
In Sion te gebie'n, en inden geest ge-eert
Dees' booze weereld in een gulde tijd verkeert:
Dees' Koninginne aenveerd, en wilt als d' eerst'lingh dulden
Van 's weerelds Koningen, leght op u onze schulden
Zoo wel dat wy ontkleed van Adams quaden aerd
Met d' heylige Eng'len in den Hemel zijn verklaert.
  Zeer nae flaeuwt de Vorstin bezweken van verwond'ren,
En spreeckt, Heer Koning, steeds in't vliegen, en stijf
[dond'ren
De Faem al grooter word, en snaterbeck in schijn
De Deughden grooter maeckt als zy wel daedlijck zijn:
En d' ed'le geesten zijn gelijck de tafereelen

1263 Verwonderinge der Koninginnen over Salomons wijsheyd.

1246 *Elementen:* voorbereidende leeringen, grondbeginselen.

1248 *Drencken:* verdrenken.

1253 *Genezende Serpent:* toespeling op de koperen slang van Mozes en op Joh. III: 14.

1259, 1260 *En wilt* enz.: onjuist overgebracht. Het is: en wil onze schulden op u nemen als de eerstelingen van die der aardsche koningen. *'s Weerelds Koningen* is evenmin goed te keuren als 't oorspronkl. *Roys de l'univers.* 't Is God alleen, wien de titel van Koning des Heelals toekomt.

1261, 1262 *Zoo wel dat wy ... zijn verklaert.* Versta: en wel zoodanig, dat... wij mogen schitteren, blinken, d. i. rein, blank zijn. 't Fr. heeft: *si bien que ... nous flambions.*

1266 *Daedlijck:* hiermede verstaat men thans algemeen „terstond, onmiddellijk," hier echter beteekent het „inderdaad, wezenlijk, werkelijk," en in deze beteekenis is het naar den aard zijner samenstelling even zuiver als beide laatstgenoemde woorden. Kil. vertaalt het alleen met *re ipsa, ipso facto.*

Die wel gedaen in't oogh met meer verwond'ren spelen
Van verre als van naeby: maer zoo veel als voorwaer
Uwe eere elcx kroon verdooft blinckt uw deugd boven haer:
Uw lof oon weergae noch uws leernens prijs behindert,
En 't nydige Gerucht uws wijsheyds roem vermindert.

1268 *Die wel gedaen:* die goed, naar eisch vervaardigd.
1271 Versta: de weergalooze lof (die van u uitgaat) doet nog hinder aan den prijs van uwe wijze leeringen (*leernen*).

De vertaling der dichtregelen, door Bartas aan koning Jacobus I gewijd, en die niet voorkwam in den door mij gevolgden druk van „de Heerlyckheyd van Salomon," is te vinden in de uitgave door Zacharias Heyns van den geheelen Bartas gegeven in 1621 (en waarin ook de gedeelten, door V. vertaald, zijn opgenomen). Ik laat die hier volgen, echter met de opmerking, dat zij waarschijnlijk niet van Vondel is; dewijl al wat van diens hand in de uitgave van Heyns voorkomt, ook met zijn naam geteekend is.

O Schotse Coning, 't selfde ick van u spreeck lofsaem,
't Wijtdreunende gerucht van u gevlerckte faem
De zee my kruyssen dede en, vande grents van Spangien
Bezoecken avontuurs de kust van u Bretangien:
Wat zagh ick, och! maer och! wat zagh ick niet, goe God!
O werelds wonderwerck! o Koningh uytgelot,
Van d' Hemel tot yet groots! O roem van Vorsten hooven,
'k Zagh zoo veel, dat mijn ziel mijn oog niet kost gelooven.
Een gryse breyn, die 't hoofd eens jongelinghs beslaet
Mars moedigheyd bedeckt met vrouwelijck gelaet;
Een rijp verstand, een geest snel, wacker en dierweerdigh,
Een redeneringh, die diepsinnigh is en veerdigh,

1 *Lofsaem:* tot uw lof.
4 *Avontuurs:* op avontuur.
6 *Uytgelot:* uitgekeurd, voorbeschikt.
11 *Dierweerdigh:* veel waarde hebbende.

In eenen geest Virgijl en Cicero gestooft,
En 's Hemels gaven al gegoten in een hoofd.
Volherd o goed Monarch! wilt eere op eere laden
En effen als u lof is minder als u daden,
Maeckt dat u voorzaet sy gevordert door u da'èn,
Dat uwe aenstaende da'en verle'en te boven gaen.
U zelf beheerst, en wijs, Godvruchtigh, vroom, ten lesten
't Eeuwigh getuignis van mijn veerzen wilt bevesten.

15 *Goed Monarch:* te recht door van Vloten gesteld voor *God Monarch,* als in 't oorspr. staat; ook het Fransch heeft *bon roy.*

16 *Effen:* 't zelfde als *even.*

OP DE AENKOMSTE

VAN

DE KONINGINNE VAN 'T ZUYDEN TE HIERUSALEM.

KLINCKERT.

Ay ziet wat schoonder Zon verlaet de Zuyder palen,
Opheffende haer perruyck die op de Vorsten smaelt
Met steenen, daer Natuur op't Goddelijcxst' me' praelt.
Wat yver perst haer doch zo wyd te loopen dwalen?

Hoe nu is't om een peerl noch aen haer kroon te halen?
Ach neen! de liefd die heeft haer ed'le borst gewond
Om smaken hoe den douw uyt 's wyzen Koninghs mond
Veel lieffelijcker vloeyt als honigh inde dalen.

1 *Wat schoonder Zon:* de koningin zelve. — *Palen:* grenzen, landen.

2, 3 *Die op de Vorsten smaelt met steenen:* de dichter wil zeggen, dat haar hoofdtooi (*perruyck*) dien van andere vorsten beschaamt (*op de Vorsten smaelt*) door haar schitterend verstand (hier bij schitterende edel*steenen* in een diadeem vergeleken) waarmee de Natuur op het goddelijkst praalt.

5 *Hoe nu, is't:* de bij den herdruk gevolgde uitgave heeft: *hoe nae is't.* Er bestaat echter geen twijfel of Vondel heeft *hoe nu* geschreven, dat steeds verkeerd gedrukt en herdrukt is geworden.

Een Vrouwe, een Koninginne, een Heydene die komt
Beschamen onzen roem, hoe schoon die is verblomt:
't Licht van dees goude lamp wischt met zijn groote klaerheyd

Al onzen luyster uyt, vermids wy zwaer gejockt,
Ons Christus wysheyd noyt zo wyd heeft uytgelockt:
Dies derven wy het heyl van d' aengeboden waerheyd.

Door een is 't nu voldaen.

9 *Een Heydene:* 't vrouwelijke van Heiden.

12 *Vermids wy zwaer gejockt:* dit *wy* is de 4de n. v. en moest dus *ons* zijn: 't is hetzelfde „ons" dat in vs. 13 herhaald wordt.

DE

HELDEN GODES

DES

OUWDEN VERBONDS,

MET KUNSTIGE BEELDENISSEN VERTOONT, EN POEETELIJCK VERKLAERT.

AENDE

OUWDVADEREN, PRIESTEREN, KONINGEN, PROPHETEN, EN HELDEN.

KLINCKERT.

Oudvad'ren, uyt wiens stronck de stammen zijn gesproten:
Aertzpriest'ren, die 't Altaer met vuyr en vleesch besloeght:
Gekroonde Koningen, die d'heyl'ge Scepters droeght:
Propheten, die den volcke hebt Gods geheym onsloten,

En strijdbare Helden, die met schitterende degens
Den vyand 't voorhoofd bood, en randen Moab aen,
En Ammons Ridderschap, en t'huys keerde, overla'en
Met bloedige Tropheen, met zoo veel roofs en zegens:

Duld dat mijn Zangeres komt met haer herp verbre'en
Hoe ghy geteelt, gesmoockt, geheerscht, geleert, gestre'en,
En overwonnen hebt: duld dat ick my vermaecke

En spiegel in uw deughd, en and'ren mede deyl
Al 't goen de Geest beschreef tot nut van 's menschen heyl:
Op dat elck een met my in 's Hemels liefde blaecke.

Door een is 't nu voldaen.

2 *Besloeght:* belegdet, bedektet.
10 *Gesmoockt:* geofferd.

DEN WYZEN GELEERDEN EN WELERVAREN HEER

JOHAN FONTEYN,

DER ARTZNYEN DOCTOR,

EN LIEFHEBBER VAN ALLE GOEDE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Al is het zo dat de mensche zich met recht bedroeven moet, en schaemrood zijn aenzicht ter aerden slaen, wanneer hy aenmerckt, hoe vele zwackheden hy in dit leven onderworpen is, zo datmen met recht, voor zo veel het lichaem aengaet, alle onvernuftighe dieren [1]) magh geluckiger achten, en boven hem stellen: nochtans aenziende hoe God almachtigh zo velerhande zaden, wortelen, kruyden en andere dingen laet opwassen om zijn gebreecken wegh te nemen, en zijn wonden te zalven, zoo kan hy wederom moed scheppen, en zich billyck in zyn ellende troosten, gemerckt hy noch raed voor zijne qualen vind. En evenwel of de Nature jaerlijcx zo veel nutte spruyten uyt

Johan Fonteyn was een zeer bekend Amsterdamsch geneesheer. Hij werd in 1621 in plaats van Dr. Sebastiaen Egbertsz. tot praelector van de chirurgijns benoemd en schijnt in 1623 na het overlijden van R. Bontius tot lijfarts van prins Maurits verkozen te zijn. Hij is dertig jaar lid der Oude Kamer geweest en heeft er de waardigheden van Prins en Factor bekleed. Zie de mededeelingen in *de Nederlandsche Kunstbode* I bl. 53, vlg. en van Dr. J. A. Worp in *Oud-Holland* II bl. 141.

Dr. Johan Fonteyn werd 23 Augustus 1628 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven.

De Helden Godes des Ouwden Verbonds zijn hier afgedrukt volgens den tekst der oudste uitgave, in 1620 bij Dirck Pietersz. Pers te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 99).

De prenten zijn gravuren van J. Sadeler, naar teekeningen van Crispijn van den Broeck.

De afbeelding van Seth draagt het jaartal 1574.

---

[1]) *Onvernuftighe dieren:* redelooze dieren.

haren schoot en boezem te voorschijn brenght, zo waer deze troost noch ydel, indien God de eeuwen niet doorgaens [1]) zegende met kloecke en verstandige Genezers, die de zieckten kennen en onderscheyden, en de heylzame artznye den krancken bequamelyck toepassen: De ouwde heydenen hebben dit, hoewel niet in zijn rechte mate, erkend, wanneer zy Kercken bouwden, en als Goden eerden den genen die in deze hemelsche kunst uytmuntigh [2]) en den quynenden troostlyck waren: gelyck zy onder andere Æsculapius als een God hebben aengeroepen, die zelf te Roome zijnen Tempel hadde, en van wie gezeght word dat hy de bleecke schimmen ter hellen uyt dede komen. Indien wy hedensdaeghs oock tot die blinde afgoderije geneyght waren, wy zouden lichtelijck mede in dat gebreck vervallen: want onze eeuw is zoo ongeluckigh niet of wy zyn gezegent met uytnemende verstanden die in deze Goddelycke wetenschap uytsteecken. En zoo het ons als den Griecken geoorlooft waer de waerheyd met verzierde [3]) sproocxkens te bewimpelen, en onder de schorsse van gedichte fabulen te verbergen; wy zouden mogen voortbrengen [4]), hoe in Holland ontrent den Amstel een Fonteyn gevonden word die door hare springhaderen zo heylzame druppelen uytwerpt dat ontallijcke krancken dieze smaekten haer verloren gezondheyd weder gevonden hebben. Wat dit gezeyd is kan een yder licht vaten die den raed gebruyckt en de hulpe genoten heeft van uwe E. die deze loflycke Stad een Fonteyn van heylzaeme artznye verstreckt, en die billyck mooght gerekent worden onder het getal van die gene daer de geleerde Tomas Garzon [5]) af getuyght, *che per invidia de' loro nomi da se stessi chiari, e famosi, più che non sono i raggi di Febo à mezo giorno.* Zoo dat wy overwegende de ontfangen diensten en weldaden ons licht aen uwe E. zouden vergrypen, ten ware dat wy God erkenden te wezen de eerste oorzaeck en borne [6]) vande welcke *alle goede gifte, ende alle volmaeckte gave is afdalende:* die oock de sterf-

---

[1]) *Doorgaens:* doorgaande, bij voortduring.
[2]) *Uytmuntigh:* uitmuntend.
[3]) *Verzierde:* verdichte.
[4]) *Voortbrengen:* mededeelen, vertellen.
[5]) *Tomas Garzon:* Uit het hier en later aangehaalde blijkt dat Vondel zich toen reeds ook in 't Italiaansch geoefend had.
[6]) *Borne:* bron.

lycke menschen als wercktuygen tot zijns naems eere bezight: waerom wy dan naest de Alderhooghste met recht de zulcke om der kunsten wille in haer behoorlycke mate eeren, en in weerden houden. Het welck my oock veroorzaeckt [1]) deze myn Helden Godes uwe E. op te dragen: waer toe mijn Zangeresse gantsch geneyght is, overmids uwe E. de dichtkunst met een lieflyck gemoed omhelst, oock zomtyds uyt lust oeffent: zoo dat uwe E. zeer gevoegelyck evenaert met [2]) de voortreffelijcke Erotimus [3]) daer de hooghdravende Heer Torquato Tasso in het elfde gezangh van zijn *Gierusalemme liberata,* aldus zinght:

En d'oude Erotimus *) alree van Padus †) vliet
Zich tot 's gequetsten troost met vlijt gebruycken liet:
Die van het heylzaem nat van planten, en van kruyden
't Gebruyck verstond, en wist elcx krachten te beduyden,
En had de gunste noch der Musen op zyn zy':
Doch met de minder eer vernoeght was van artzny.
De quynende hy den Dood alleenlyck zocht t'ontschaecken,
En veler namen hy onsterffelyck kost maecken.

Ontfanght dan jonstige en konstige *Fonteyn* zulcx als ons de Hemelsche Fonteynader gejont heeft, en blyft zoo genegen om de krancke lichamen op te helpen, als zy wel ernstigh aenhouden om uwe hulpmiddelen te genieten, en leeft langer als wy wenschen dorven. 't Amstelredam den 11. van Sprokelle [4]) 1620.

Uwe E. en A. dienstschuldige

J. V. VONDELEN.

---

[1]) *Veroorzaeckt:* aanspoort.
[2]) *Evenaert met:* van gelijken aard met.
[3]) *Erotimus:* de geneesheer van Godfried van Bouillon.
[4]) *Sprokelle:* Sprokkelmaand.
*) *Fonteyn.* Aanteekening der oude uitgave.
†) *Amstel.* Aanteekening der oude uitgave.

AENDEN OPMERCKENDEN EN VERSTANDIGEN

LESER.

Die een quaed voorschrift nabootzende wat goeds waent te maken, is verre verdoolt. Een goed leerlingh moet dan noodwendigh op een goed voorbeeld steroogen. Zo gaet het in menschelijcke kunsten, en wetenschappen: zoo oock in heylige, en Goddelycke oeffeningen. Hier zyn voor al goede voorgangers van noode om geen slimme [1]) gangen te gaen. De alderbeste, en veylighste zijn schriftuurlycke, en zulcke die de heylige Geest heeft doorluchtigh gemaeckt: 't welck zijn de Heyligen des ouwden en nieuwen verbonds. Die van 't ouwde verbond brengen wy hier, als op het tooneel, voor eerst te voorschyn. Geen ware Godgeleerde zal ons hierom met donckere wynbrouwen [2]) stuyrs aenzien: want wy doen effen het zelfde dat de Godgeleerde schryver tot den Hebreen al over lange dede, als hy [aenmerckende dat al wat voorhenen geschreven ons tot leeringe naegelaeten was] de Vaderen des ouwden verbonds

---

[1]) *Slimme:* verkeerde.

[2]) *Wynbrouwen:* wenkbrauwen.

optelde, en haer heerlijcke daden elck in 't byzonder den geloovigen Christenen op het rycxste voor oogen schilderde, en als een goed huysheere niet alleen nieuw, maer oock ouwd uyt zijn trezoor voortbracht. Hier over was hy zoo weynigh te berispen als Christus zijn Meester, die hem op dusdanige wyze was voorgegaen. Wilmen ons voorwerpen [1]), datmen de voorbeelden des ouwden en nieuwen verbonds met onderscheyd moet aenmercken: dat wy de Heyligen, die voor, en onder de wet leefden, moeten naevolgen alleen in't gene daer in zy ons als naevolghlycke voorbeelden zijn naegelaeten: zulckx staen wy toe, en dit heeft oock de gedachte schryver omzichtigh aengemerckt, als eener die [2]) wel verstond, dat de wet door Moses gegeven, maer genade en waerheyd door Jesus Christus geworden was: dat de wet de schaduwe van toekomende goederen, en niet het beeld der dingen zelve behelsde. Hier most gewisselijck op gepast [3]) zijn. Die dat niet dede zoude lichtelijck een mengelmoes vande wet, en het Evangelie maecken, en een verboden Mosaïsche, met een geoorloofde Christelijcke Godsdienst te zamen smelten. Nu in Christus dood het voorhanghsel des Tempels gescheurt is, weten wy dat de donckere schaduwen des wets voor het licht van d'Evangelische waerheyd wycken moeten: dat de vergaderinge der geloovigen niet alleen te Jerusalem, maer aen alle oorden der weereld heylige handen tot God magh opheffen. Christus des wets eynde jont alle dingen een ander aengezicht [4]). In hem is het ouwde vergaen, en het is al nieuw geworden. Zie ick den eersten aerdschen Adam gevallen, ick gedenck aen den anderen hemelschen, die door zijn volkomen en onbevleckte

---

[1]) *Voorwerpen:* tegenwerpen.
[2]) *Als eener die:* als iemand die.
[3]) *Gepast:* gelet.
[4]) *Christus des wets eynde jont alle dingen een ander aengezicht.* Versta: Christus, het einde der wet, verleent (schenkt) aan alle dingen een ander voorkomen.

gerechtigheyd den gevallen mensche, volgens zijn gedane belofte, wederom heeft opgerecht. Zie ick Abraham al bestorven het mes trecken om zijnen eenigen Isaac te offeren: my schiet in den zin hoe God de Vader de weereld alzo lief gehad heeft dat hy zynen eenigen Zone gaf tot den smadelycken dood des kruysses, en ick verwonder my beyde over Gods vaderlijcke liefde tot het menschelijck geslacht, en Jesus kinderlycke gehoorzaemheyd neffens zynen Hemelschen Vader. Verneem ick hoe Joseph in Egypten op den throon der eeren zit, om gedurende de gezegende oeghsten te voorzien tegen d'aenstaende onvruchtbaere tyden: zo word ick gedachtigh hoe Christus ter rechterhand zyns Vaders zittende is verheerlyckt, en tot een hoofd der gemeenten gezalft, om te waecken over zyn strydende Kercke. Leyd de ouwde Wetgever, Moses Israël uyt Pharoos slavernye: Christus, de nieuwe Wetgever, voert zijn volck uyt der zonden dienstbaerheyd, en het geweld des duyvels. Gaet Aäron in het alderheylighste wieroocken: Christus onze waerachtige Hoogepriester, niet door bocken of kalveren maer door zyn eygen bloed, offert hem zelven [1]) zijnen Vader tot eenen zoeten reuck, en verschynt voor ons inden Hemel voor het aenschyn van Gods onverdraeghlycke Majesteyt. Zoo de Israëliten haer van Josua, Gedeon, Samson, en andere, als van hare Verlossers roemen: [2]) wy beroemen ons vanden Heyland aller menschen, het welck [3]) Jesus Christus is. Keert David al bebloed, en zegenrijck met roof overladen vanden slagh der kinderen Ammon: Christus onze geestelijcke Koningh met het kruysse overwonnen heb-

---

[1]) *Hem zelven:* zichzelven.

[2]) *Zoo de Israëliten haer van Josua... roemen: haer* voor *zich.* De uitdrukking: „zich van iemand roemen," voor „zich op iemand beroemen," is een af te keuren gallicisme en een letterlijke vertaling van *se glorifier de quelqu'un.*

[3]) *Het welck:* te recht, en niet *welcke.* Er is een fijn verschil tusschen de beide uitdrukklngen: de eerste heeft betrekking op de eigenschap of hoedanigheid en is dus meer *qualitatief,* de andere betreft den persoon en is dus

bende, vaert met veel heerlijcker tropheen de poorten in van het nieuwe Jerusalem, en word gewillekomt [1]) van veel duyzendmael duyzend Engelen, en Hemelsche Heyrscharen. Verwonderen haer de Israëliten over Salomons wijsheyd, en heerlijckheyd: Christus de wijsheyd Gods heeft schoonder luyster, en zijn Glori, en Majesteyt verdonckert de eere van Davids naezaet. Hebben de Joden veel Propheten tot onderwyzers, en leermeesters: wy luysteren nae eenen grooten Propheet, en Leeraer die ons vanden Vader uyt de wolcken bevolen word te hooren, en op wiens breyn de driemael heylige Geest, als een zuyver Duyfken heeft gerust, doen zich den Hemel opende. Wederom vermaent my Abel tot oprechtigheyd: Melchisedech tot rechtveerdigheyd: Loth tot gastvryheyd: Abraham, en Isaac tot gehoorzaemheyd: Jacob tot ootmoed: Joseph tot kuyscheyd: Moses tot zachtmoedigheyd en getrouwigheyd: Josua, en Caleb tot standvastigheyd: David tot vuyrigheyd en danckbaerheyd: Salomon tot Godzaligheyd: Micha tot vromigheyd: Hiob tot geduld: Tobias tot Godvruchtigheyd &c, hebben deze Goddelijcke Helden en Hemelsche fackelen eenige deughden met malkanderen gemeen, gelijck zy doen: zy zijn oock door d' een of d' ander deugd vanden anderen onderscheyden. Elck in 't byzonder munt in yet wat byzonders uyt: gelijck kostelijcke steenen, peerlen, en diamanten, die, alhoewelze te zamen dierbaer, en van uytnemende weerde zijn, nochtans ergens in, door zekere schoonheyd, verwe, glans, of maecxsel onderscheyden worden, en gelijck de sterren in 't voorhoofd des blinckenden hemels, die, schoon zy te gader licht en helder zijn, nochtans in glans en klaerheyd oock in grootheyd verschillen. Hier hebdy de Vaderen uyt wiens lendenen zo doorluchtige stammen gesproten zijn, en die op de Goddelijcke beloften gesteunt hebben. Hier ziedy de Priesteren die God nae zijn eeuwige wijsheyd, als met zijn hand, gekleed en geçiert heeft. Hier

[1]) *Gewillekomt:* verwelkomd.

aenschouwdy de Helden wien God zelf het mes [1]) heeft op de zyde gegord, en die met haer vromigheyd ons tot den geestelijcken strijd opwecken. Hier proncken de Koningen die met balsem overstort het hayr met gulde Kroonen deckten, en met de rechterhand de bepeerelde Rijcxstaven zwaeyden: en hier hoordy de Propheten, door wiens mond de Geest des Heeren heeft getrompettet de komste vande beloofde Messias. Dit zijn de Koningen, Priesteren, Heyligen, en Propheten die met gereckten halze hebben uytgezien, en verlanght nae den grooten Zalighmaecker des menschelijcken geslachts. Dit zijn de lichtende tortzen die van het waerachtige licht getuyghden, het welck verlichten zoude al die inde duysternisse, en schaduwe des doods zaten. Zy al te zamen verstrecken ons een groote wolcke van getuygen. Het Geloove draeght moed op deze overwinners die zoo geluckigh onder haer baniere gekampt hebben. De een is om zijn Godbehaegelijcke offerhande zijns broeders roof geworden, en heeft zijn bloed onnoozel en onschuldig uytstortende, den Hemel de wraecke bevolen. De ander heeft in een Godlooze Stad, onder een Godvergeten volck zoo met zynen wandel gelicht, dat hy alleen met zijn twee dochters weerdigh is geacht Gods vlammende toorne te ontgaen, en vande Engelen uyt den brand geruckt te worden. De een heeft God vertrouwende een gewillige ballingschap aengenomen, en zijn eenigh weerdste pand niet ontzien den Heere op te offeren. De ander in zijn bloeijende jeughd wilde zich niet ontzuyveren met zijns heeren beddegenoot, al was het datze hem met haer uytnemende schoonheyd, en smeeckende woorden daer toe vleyde en aenlockte. De een heeft een weeldigh paleys, en prachtigh hof, en het goud vande Egyptische Kroonen, en Troonen versmaed, en zijn dagen pynelijck inde woestyne met veel ongemacx onder een halstarrigh volck gesleten. De ander heeft, alsser veel duyzenden wantrouwden, op Gods toegezeyde beloften onwanckelbaer gesteunt, en eer door het vertrouwen

---

[1]) *Mes:* zwaard.

als door het zweerd machtige en geweldige Koninghrijcken verovert, en Israel den buyt vande verbannen Heydenen uytgedeylt. En zoo voortgaende van persoon tot persoon zouden wy ten lesten blyven staen als voor het voorhooft geslagen, aenmerckende wat het geloove al in deze Helden gewrocht heeft. Maer het zal ons genoegh zijn dat wy eenige hebben aengeroert op dat de Lezer mercke wat nuttigheyd het toebrenght wanneermen met aendacht overweeght het leven der Heyligen: het welck als eenen stock is zeer gedienstigh den genen die als pelgrims nae het nieuwe Jerusalem wandelen: een heylzame artznye voor alle flaeuwigheyd des gemoeds: eenen spiegel om der zielen vlecken te kennen: eenen onfeylbaren weghwyzer in alle omwegen van des weerelds doolhof: eenen vermaeckelijcken lusthof voor den inwendigen mensch: een verquickende springende borne voor heylgeerige herten: een schole voor de onervarene: een licht voor alle blinden. Lijd ymand onschuldigh: hy trooste zich met Abel. Waerschouwt ymand te vergeefs: hy gedencke aen Noah. Woont ymand onder de Godlooze: hy lichte met zijn leven als Lot. Is ymand vremdelingh: hy verzel zich by Abraham. Word ymand vande geblanckette Wellust aengelockt: hy houde zich aen Josephs schouwderen. Verlaet ymand noode dees aerdsche glori, en verganghlijcke schatten: hy lette op Moses voorbeeld. Drucken u ellenden en rampspoen: zijt geduldigh als Hiob. Vervolgen u dienaers van afgoden, en Tyrannen: blijft getrouw als Daniel &c. Ziet eens hoe groote rijckdommen, en dierbare kleynodien hier schuylen. Op dat wy ons dan te beter zouden mogen spiegelen in het leven vande uytstekenste schriftuurlijcke Heyligen des ouwden Verbonds, zoo hebben wy haer aller wandel kort in rymen begrepen, en ons zelven zoo vermaeckelijck als stichtelijck geoeffent: en om zulcx te bequamer voor te stellen, deden wy haer, als ofze zelve leefden, spreken *per prosopopœiam,* of personeringhs [1]) wyze. Datze haer zomtijds in een

[1]) *Personeringh:* verpersoonlijking.

derde persoon laten hooren, geschied om eenige aengename veranderingh by te brengen. Laet ons dit niet euvel afgenomen worden. Gebruycken wy oock zomtijds eenige geoorloofde dertelheyd of poeetsche vryheyd: rekent ons zulcx niet tot zonde. Het welck geschiedende, Lezer, en zoo wy vernemen dat u onze geringe arbeyd gevalt, zullen veroorzaeckt [1]) zijn d' een of d' ander tijd de Helden des Nieuwen Verbonds aen den dagh te brengen. Vaert wel.

---

[1]) *Veroorzaeckt:* aangespoord. Zie boven de *Opdracht*.

KLINCKERT.

Och of 't geoorlooft waer te danssen met de Reijen
Der heyl'ge Zielen die der Hemellieden spoor
Naevolgen, en God lof toejuychen in het Koor
Des hoogen Hemels wijd van droefheyd afgescheijen:

Hoe zou de Geest van't lijf ontslagen gaen verbreijen
Des Alderhooghsten roem, en met een held're stem
Hem zingen inde Kerck van't nieu Jerusalem,
En volgen met zijn keel der Engelen schalmeijen:

Maer overmids ick hier noch vremdelingh bene'en
Moet zuchten, eer ick magh het Heylighdom betre'en
Dat onze Hooghpriester heeft geopent voor ons allen:

Zoo offer ick u, Heer, der gener wandel, die
Ick in't gewijd pampier uws Geests uytmunten zie:
Laet u den leegen toon uws Dichters doch gevallen.

Door een is 't nu voldaen.

13 *'t Gewijd pampier uws Geests:* de heilige schrift, door uwen Geest ingegeven.
14 *Leegen:* lagen.

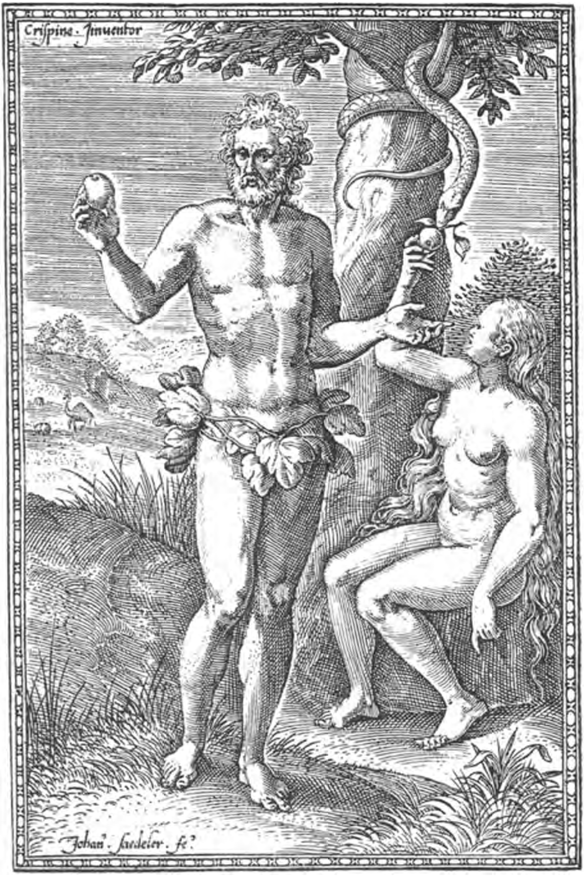

1 Cor. 15. Want gelyck zy alle door Adam sterven: alzoo zullen wy alle door Christum levendigh worden.

ADAM.

DER VADEREN VADER.

Ziet hier een klomp gezielt nae 's Hemels beeldenissen:
Die om gehouwt te zyn most flucx een ribbe missen:
Die geeuwende uyt den droom ontsprongen d'eerste dagh
Zyns levens voor hem staen zyn hertzlieve Eva sagh.
Hy riep (doen schaemrood zy ontzagh te komen nader)
Myn Bruytjen treed vry toe, wy twee zyn doch te gader
Een zelve vleesch, en been. Manninne zydy daer?
Is 't u te wil? zeght jae; zoo is ons houw'lyck klaer:
Ja ja riep d'eerste Maeghd, laet ons de bruyloft vieren,
En d'Eng'len noo'n ter feest, de vog'len, en de dieren.
De Bruygom nam zyn Bruyt, den Schepper zongmen prys,
Men hielter open hof in't weeldigh Paradys.
Maer och! 't en leed niet lang, 't ouwd Slangevel bezeten
Bekoorde 't jonge Wyf met zotte lust, om t'eten
Van 't korts verboden fruyt, om toetzen goed en quaed,
En Adam, onbedacht, volght heyloos 's vrouwen raed.
Daer lagh een huys! helaes! uyt was 't met al haer weelde,
Zo flucx begeerlyckheyd vernoeght de zonde teelde.
Men weefder vygebla'en, men schooler onder 't lof
Doen God zyn donderstem liet hooren inden hof.

2 *Gehouwt:* gehuwd.

4 *Hertzlieve:* innig geliefde.

13 *'t Ouwd Slangevel bezeten:* de *oude Slang* is de schriftuurlijke naam des Satans. Openb. XII:9, XX:2. *Ouwd vel* staat hier bovendien in tegenstelling van 't volgende *jonge Wyf.*

14 *Zotte:* onzinnige.

17 *Daer lagh een huys!* daar lag een huisgezin, daar was een ('t eerste) huisgezin (nu) gevallen.

18 *Zo flucx* enz. Versta: zoodra de voldoening der begeerte de zonde teelde.

't Onsterf'lyck boomgroen meer hun hayr niet mocht
[beschimmen:
De gaerde wierd bewaeckt van een der Cherubimmen:
Der Vad'ren Besteva'er in zweet en ongemack
Most d' acker ploegen, die met doornen van zich stack:
En 's werelds Moeder, laes! met duyzend smerten tevens
Haer kind'ren brengen voort in't bange licht des levens.
Het ongeluckigh paer in d'oegst van zoo veel ween
Vlood met 't gemoed van d'aerde, en bouwde d'hope alleen
Op 't heyligh vrouwen zaed, dat haer, en haer zaeds smetten
Afwasschen zoude, en eens 't Serpent den kop verpletten.

21 *Beschimmen:* beschaduwen, bedekken met een *schimme, schaduw.*

22 *Cherubimmen:* om 't rijm voor „Cherubijnen." *Cherubim* is 't Hebr. meerv., en *Cherubinnen,* dat V. ook wel bezigt, en *Cherubijnen* zijn gevormd naar 't Lat. meerv. *Cherubini.*

23 *Besteva'er:* grootvader.

28 *Vlood met 't gemoed van d' aerde:* wendde hun geest naar boven.

Heb. 11. Door het geloove offerde Abel Gode een beter offerhande als Caïn, door de welcke hy betuygt is rechtveerdigh te zijn, dewyle God over zyne gaven getuyghenisse gegheven heeft: ende door dit zelve spreeckt hy noch hoewel hy ghestorven is.

ABEL.

DE EERSTE MARTELAER.

Onnoozel was myn hert, dies greetigh ick beschudde
Voor 's bytwolfs achterkies myn macke onnos'le kudde,
  Terwyle Kaïnbroer omwroete met den ploegh
  Zyn acker, die hem noyt betaelde pachts genoegh.
En wetende dat ick verplicht was lof te geven
Hem die myn vliezen 't gras dede aen de ribben kleven:
  Ick Kaïn voorhiel of, als ick myn lamm'ren dracht,
  Hy d'eerst'lingen zyns oegsts oock t'off'ren was bedacht.
Ick had gehoor. Wy twee eenmoedigh ons verspraecken,
En de'en ons giften op een tweeling heuvel blaecken.
  Myn vuyr golfde hemelwaert, zo dede oock 's offers [smoock,
  Maer hem bedeckte een wolck van ne'ergeslagen roock,
Waerom van gramschaps brand in 't aengezicht ontsteken,
Hy met een stuurs gelaet schiet van my zonder spreken.
  Ick zuchte, ick was begaen, en van veel weenens nat,
  Om dat ick 's Broeders haet op my geladen had.
Ick bracht hem een geschenck van lamm'ren zonder smetten,
Op hope om zynen wrock, en pieck wat te verzetten.

1 *Beschudde:* beschutte.

6 *Die myn vliezen 't gras dede aen de ribben kleven:* de zin is waarschijnlijk: die het gras zoo voedzaam maakte dat het vet en vleesch mijn schapen aan de ribben kleefde, aanzette.

7, 8 *Als ick myn lamm'ren dracht, hy d'eerst'lingen* enz.: of hij ook van zins was de eerstelingen zijner veldvruchten te offeren, wanneer ik de jongen, eerstelingen (*dracht*) mijner lammeren offerde.

9 *Eenmoedigh:* eensgezind. — *Ons verspraecken:* elkander beloofden.

10 *Tweeling heuvel:* een heuvel met twee toppen. Deze wijze van voorstelling werd door V. aan de oude plaatjes ontleend.

18 *Pieck:* 't Fr. *pique,* een heimelijke haat, hekel.

Dan ach! 't was al vergeefs. Een wyle tyds gele'en
Hy my gemoete op 't veld, geliet hem wel te vre'en,
Hy brachtme, ick volghde hem op een onbetre'en passagie,
Benoorden sloegen wy in't droefst' van een bosschagie
Die vande vog'len noyt gegroet was noch bekent,
En daer tot noch toe oyt quam mensch noch vee ontrent:
Hy op zyn luym, als hy zyn tanden had doen knerssen,
Een groote keysteen greep, en blixemde myn herssen
Met zeen'wen uytgereckt: ick sneuvelde, en ick viel,
En zoo ick my noch repte, hy met zyn slinker hiel
Den krop my worghde toe. Daer lagh ick zonder spraecke,
Het bloed ten monde uyt vlood, dat d'Hemel liet de wraecke
Van d'eerste Broedermoord bevolen. Mynen geest
Ontschaeckelt van het lyf, was d'eerste die ter feest
In't koor der zielen quam, en daer in grooter weerden
Den Broedermoorder hier liet ballingh op der eerden.

21 *Ick volghde hem:* lees: „ik volgde 'm."
22 *In't droefst':* in het donkerst.
27 *Met zeen'wen uytgereckt:* met uitgerekte spieren, (die van Kaïn namel.).
30 *Dat:* heeft betrekking op „*'t bloed*, hetwelk tot den hemel om wraak riep."
32 *Ontschaeckelt:* losgemaakt.

Genes. 5. Seth was honderd en vyf jaer oud, en genereerde Enos. En leefde daer na acht honderd en seven jaer, en genereerde zonen en dochteren. Dat zijn gantsche ouderdom werd negen honderd en twaelf jaer, en sterf.

SETH.

DE GODVRUCHTIGHE.

Myn Moeder vond haer ziel doorregen met een sabel
Van droefheyd, als zy roock hoe heerlyck haren Abel
Had Kaïns haet bezuyrt. O, riepze, dat valt zwaer!
Te hebben opgezooght een Broedermoordenaer:
Ach! Abel! Abel! ach! wat is u wedervaren?
Wat droom ick al van moord met opgesteken hayren!
Had God dan met een eed verzworen, en ontzeyd
Te nemen in zyn scherm uw zoete onnoozelheyd?
Gaet hy, in 's vromen nood, zoo licht zyn aenschyn wenden,
Dat hy, zoo snoode schelm, zoo heyl'gen ziel laet schenden?
Heeft Abel dan om zunst hem dagelycx geroockt,
En al de rotzen hier ontrent haer kruyn verschroockt?
Of was hy achteloos te knielen, en te buygen?
Neen d'heylige assche alsins verwaeyt, kan noch getuygen
Van zyn Godsdienstigheyd; en of hy is vermoord,
D' een klippe zegget steeds aen zynen nabuyr voort. &c.
Dus klaeghde d' arme vrouw, tot dat verstreken waren,
En zy bereycken mocht een eeuwe en dartigh jaren:
Doen knickte haer d' Hemel toe, die in zoo bangen nood

1 *Sabel:* om 't rijm voor zwaard.
2 *Roock:* ontwaarde.
11 *Om zunst:* om niets, tevergeefs. — *Geroockt:* hem rook toegebracht, geofferd.
12 *Verschroockt:* verschroeid.
14 *Alsins:* naar alle kanten.
16 &c. wil hier zeggen, dat zij op deze wijze met haar beklag voortging.
19 *Doen knickte haer d' Hemel toe:* toen bewees de Hemel haar de gunst, waarom ze gebeden had.

Haer zwangerde dat zy my teelde uyt haren schoot:
Nu hebbe ick, sprackze, noch na wensche een vrucht ver-
[worven,
Die wecken zal het geen met Abel was gestorven,
Een zoon die vroom, en goed, het goed van't quade schift,
En Kaïns boosheyd zy een rechte tegengift:
Een zoon wiens vroomheyd zal bekeeren d'alderboosten,
En 's moeders hert gemat van droefheyd eynd'lyck troosten.

26 *Gemat:* afgemat.

Eccles. 44. Enoch behaeghde den Heere wel, en is wech ghenomen, op dat hy der wereld een vermaninge ter boete ware.

ENOCH.

DIE 'T GRAF VERSMADE.

Myn Meester Seth 't gezet des Hemels op my ente,
En Gods geheymwet in myns herten tafel prente,
En goot my in't gemoed een Goddelycken reuck,
En perste my, zoo dat myn ziel van jonghs een kreuck
Behield van vreeze Gods, die zoo heeft toegenomen
Dat myne wandel streckte een spoore d' and're vromen:
Die weynigh in getal, schier wierden afgemat
Van Kaïns boosheyd, die het heyligh zaed vertrad.
Ick speurende hoe hy gaf Godvruchtigheyd ten roove,
Met Seth oprechten hielp den standaert van't geloove:
Met ongel, en laeuw bloed des altaers plat beslaen:
En met gebeen om hoogh nae 't sterren welf opgaen.
Van waer de drymael groote, en heyl'ge God der Goden
My ziende groeijen in veel deughden ongeboden:
En hoe myn lyf myn ziel streckte een gewyde kerck,
Dat veel te zuyver achte om decken met een zerck:
Dat veel te weerdigh schatte om vande dood verbolgen
Te zyn verbeten, en van 's kerckhofs keel verzwolgen.
Waerom, ter aerden hy een vuyrge wolcke boogh:
Waer in hy my als in een koets ten Hemel toogh:
Van waer het sterflyck volck gejond word noch van verren
t' Aenzien myn oogen, niet meer oogen, maer twee sterren,

1 *'t Gezet:* de wet.
3 *Goddelycken reuck:* een balsem van Godsvrucht.
4 *Kreuck:* indruk.
9, 10 Zie Genes. IV:26, V:22.
14 *Ongeboden:* ongevergde.
16 *Dat:* t. w. 't lijf van Enoch.

Twee sterren daer ick mede aenschouwe 'tschoon aenschyn,
'tSchoon aenschyn Gods met opgeschovene gordyn,
Gordyn die hindert dat de sterffelycke menschen
Niet zien het geen ick zie met eyndelooze wenschen.
O licht! o dagh! o schoon! o doel! o weelde! o vreughd!
Wanneer zal u de rest der heyl'gen zien verheughd.
O mann', zon, spel, bloem, troost! wanneer in 's Hemels stoelen
Zal u elck smaecken, zien, aenhooren, ruycken, voelen.

25 *Hindert:* belet.
29 *Mann':* manna.

Heb. 11. Door het geloove Noe van God vermaend, van het gene datmen noch niet en zagh, vreesde, ende maeckte de Arcke tot zijns huysgesins behoudinge: door de welcke hy de wereld oordeelde, ende is der gerechtigheyd, die nae den geloove is, erfgenaem gheworden.

NOAH.

D' OUWDSTE SCHIPPER.

Hoe 't menschelyk geslacht meer wies, meer wies de boosheyd:
De weereld wierd een poel vol stancx en Goddeloosheyd.
De Jonff'ren snoerden op met goud hun gouden hayr:
En timmerden haer pruyck met transsen wonderbaer:
Haer halzen blanck als sneeuw zy preuts en opgheblazen
Omkransten, mars op mars, met krauwels portefrazen:
Haer roo fluweele keurs sleepte als een achterswans:
Haer lendenen omgorde een ronde toren-trans:
Zo ginghen zy op 't goud van haer ermboeyen snurcken,
En zooltjens gheborduert al kraeckende van't kurcken:
En pronckten dagh op dagh als poppen toeghemaeckt,
Zo lang der heyl'gen jeughd wierd met haer min geblaeckt,

3 *Jonff'ren:* jonkvrouwen.
4 *En timmerden:* bouwden op.
6 *Mars op mars.* de mars is, als men weet, een houten getimmerte, dat zich als een kraag rondom den mast uitstrekt, ter plaatse waar de hoofdtouwen worden vastgemaakt. Onze schepen voerden er slechts één aan elken mast; doch de Spanjaards plachten er op hun kraken somtijds twee boven elkander te gebruiken; waarmede ons zeevolk den spot dreef en vanwaar het spreekwoord ontstond: „hij voert mars boven mars," voor „hij maakt veel bravade." Niet onaardig, ofschoon dan ook anachronistisch, laat V. hier de dames van voor den zondvloed de twee kragen boven elkaar, en dus „mars boven mars", voeren. — *Krauwels portefrazen:* een *frazo* of *fraize* noemde men een kraag, als onder Hendrik IV in de mode kwam. Een *portefraze* was alzoo iets, dat de kraag stutte. *Krauwels* zijn haken, hier waarschijnlijk karkassen of ijzerdraden, waarmede die *frazen* werden opgehouden.
7 *Achterswans:* staart.
9 *Ermboeyen:* armbanden. — *Snurcken:* snorken, brallen, bluffen.
10 *'t Kurcken:* kurk.
12 *Heyl'gen:* de zonen Gods, die met de „dochteren der menschen" trouwden. Zie Genesis VI:2.

Gevangen, en verlockt. Help God! ick zagh 't te voren,
Wat wierd uyt 's weerelds echt een Godloos zaed gheboren!
Veel snooder noch als 't eerste. Ick predickte, maer laes!
Zy sloeghent inde wind: zy riepen: arme dwaes!
Gaet razen na uw Arck, zo zuldy niet bedruypen
Van 's pekels overloop als wy te hoop verzuypen.
Men dronck men kloncker steeds, men hieldet al voor boerd,
Ter tijd in mijn gesticht, van alles wat zich roerd
Ick huysde, paer by paer, en die van mijnen zade,
En aen mijn zaed verknoopt, ick mee te vluchten rade.
Den Hemel stelde flucx zijn sluyzen op altoos,
Tot ick der berghen kruyn uyt mijn ghezicht verloos.
Den naem des Heeren wy gheherberght hier aenriepen,
Tot 's Hemels toorn ghekoelt de stroomen weer verliepen:
En 't groote Galioen, ontslaghen van het nat,
Zijn bodem stiet, en strande op 't hooft van Ararat:
Daer leg'rende tot dat, van boven aengesproken,
Wy op 't bemoscht altaer de'en onzen offer smoken,
Die d' Hemel zo geviel, dat hy met heyl'ghe e'en
Zwoer met geen Zendvloed meer het aerdrijck te vertre'en.
En tot verzeegh'lingh ons te hoen van zulck verderven,
Hy inde wolcken spande een boogh van duyzend verven.

18 *Te hoop:* allen te zamen.

20, 21, 22 De zin is: ik huisde (borg in mijn ark) paar aan paar van alles wat zich roert, en raadde (tevens) tot vlucht (hen) die van mijnen zade (waren) en die aan mijn zaad verknoopt (verknocht) waren.

29 *Van boven aengesproken.* De zin is: wij bleven daar legeren in de ark, totdat wij op Gods vergunning uitgingen, enz.

32 *Zendvloed:* zondvloed.

33 *En tot verzeegh'lingh* enz.: en om te verzegelen (te bevestigen) dat hij ons hoeden zou van zulk verderven, enz.

Heb. 7. Deze Melchisedech was Koningh van Salem ende des alderhooghsten Gods Priester, de welcke Abraham te ghemoet gingh, als hy weerkeerde van den slagh der Koninghen, en zeghende hem.

MELCHISEDECH.

DE KONINGHLYCKE PRIESTER.

Wie dat myn Vader was, en moeder, ick verholen
In donck're nachten laet 't gheheymenis bevolen:
  Doch roemen derf ick wel dat Salem voor ghewis
  My dancken magh, dat zy een stad gheworden is:
Doen ick de kruynen eerst wist van deze heylighe rotzen
Fray op te toyen, en met steenwerck op te botzen:
  Doen ick deze heuv'len huwde, en gorde met een muyr,
  Op dat voor 't uytheemsch stael, en 't eyslyck oorloogsvuyr
Myn Burght mocht zeker zyn, en 't arme volck in vreden
Zyn dorpels onder my gherust en veyl betreden.
  Maer oft u vreemd scheen dat ick kroon, en myter voer
  Op mynen schedel, dien noyt vlym noch scheermes schoer,
Ick antwoord: dat God zelf van zyn ghewelfde wooningh
My tot zijn Priester zalfde en kroonde tot een Koningh.
  Myn heyligheyd oon vleck d'aenstaenden Priest'ren laet
  Vry dienen tot een lamp in haer ghewyde staet.
De Goden die het hayr met goud en peerlen eeren,
Laet vry rechtveerdigheyd van mijnen scepter leeren.

1, 2 De zin is: ik laat der geheimenis aanbevolen hetgeen verholen is in donkeren nacht, nl. wie enz. Vergel. Hebr. VII:3.
3 volgg. Zie Genesis XIV:18 en Josephus, B. I:17.
6 *Op te botzen:* op te boetsen, voorzien.
7 *Huwde:* aan elkander verbond.
10 *Veyl:* veilig.
15 *Oon:* zonder.
15, 16 Versta: laat mijne onbevlekte heiligheid den aanstaanden Priesters vrij dienen tot, enz.
17 *De Goden:* de Vorsten. Vergel. Joh. X:34 en Ps. LXXXII:6.
Eeren heeft hier de beteekenis van sieren.
18 *Laet:* versta: „laat hen."

Noyt hebbe ick op 't altaer ghevuyrt met valsche schyn:
Noyt kreuckte ick ymands recht, maer gaf een yder 't zyn.
En uyt dit vroom gemoed ick brande nae d' oprechten:
Waerom zo haest ick hoorde hoe Abram met zyn knechten
In boersche onordeningh, den Dwingelanden van
't Groot Syrien trof aen, en overviel by Dan:
Met brood en wyn verzorght ick hem en Loth gingh teghen,
Uytbreyende over haer mijn Priesterlijcken zeghen.
Wie met zijn ooghe in mijn aendachtigh aenschyn speeld,
Ziet hoe Melchisedech zo levendigh afbeeld
Een hoogher Priester, wiens beginsel Goddelijcker,
Bereycken niemand magh met een veerziende kycker:
Een Koningh die ontfingh een schoonder Diadem,
En zijnen throon beschaeuwt in't nieuw Jerusalem.

19 *Ghevuyrt:* geofferd.

21 *Ick brande nae d' oprechten:* ik de oprechten hartelijk beminde.

22—26 Zie JOSEPHUS, B. I: 9. 10.

29 *Beginsel Goddelijcker:* goddelijker beginsel, oorsprong. Zie Hebr. VII: 10, volgg. en de Aant. der Statenvertaling.

30 *Magh:* kan. — *Met een veerziende kycker:* met het diepst doordringende zielsoog.

32 *En zijnen throon beschaeuwt:* en zijnen troon (dien van Melchizedek namel.) in de schaduw stelt, verduistert.

Sap. 10. De wysheydt verloste den rechtveerdighen doen de godlooze omquamen, doen hy vlood voor het vuyr dat op de vyf Steden viel.

LOT.

HET ZOUT VAN SODOMA.

O Lot! wat strengher lot was 't u zo wijd te zwerven,
En van uw Vaderland den Hemel te gaen derven?
Doch God verzagh uw schae, doen als een rijcke zee
Gingh golven over 't groen het witgewolde vee,
Zo dat haest Neve en Oom door 't krimpen vande weyden,
En d' aenwas van haer kud, de nood beval te scheyden.
Ick sloegh sampt mijn ghezin te Sodoma my neer,
Maer 't oorloogh velde drae op onze muyr zijn speer:
Zo dat gheplondert ick wierd, wegh ghevoert door bossen
En haghen, daer op 't slagh mijn Oom my quam verlossen.
Met vreughde vond' ick weer de dorpel van mijn huys,
Daer aengevochten van een Goddeloos ghespuys,
Ick met mijn wandel lichte: en daer twee Jonghelinghen
Wy inde schaduw' van ons gastvry dack ontfinghen,
Twee gasten die ghedaelt van't Hemelsche ghebouw
Verblinden 't geyl gheboefte als 't haer misbruycken wouw.
Ick neyghde knien en hoofd voor d' afghedaelde Goden.
Zy zeyden: maeckt u op, flucx op, 't is tijd ghevloden
't Van God verbannen volck, en uyt d' aenstaende brand,

2 *Van uw Vaderland den Hemel.* Versta: den hemel van uw Vaderland, den vaderlandschen hemel, lucht.

3 *Verzagh:* voorzag, verhoedde, schutte.

5 *Haest:* weldra, alras, enz.

5, 6 *Door 't krimpen vande weyden, en d' aenwas* enz.: een figuur, welker navolging niet aan te raden is, omdat de voorstelling onnatuurlijk is. De kudden vermeerderden wel en de weiden konden ze niet allen bevatten, maar *krompen* zelve niet.

7 *Sampt:* samen met.

10 *Op 't slagh:* terstond.

18 *Ghevloden:* te vlieden.

19 *Verbannen:* veroordeeld, gericht.

Zy leyden my, mijn helft, en dochters metter hand.
Mijn Egae met ghemoed, noch met haer lichaem vlugge
Omziende, een zout-pilaer bleef achter onze rugge,
Den Neven tot een baeck: en zo fluckx Ste'en en Land
Den Hemel met zijn toorts van sulpher stack aen brand.
Ick met mijn deernen in de schaduw der speloncken
Bleef veylig op 't geberght beschermt van vlamme en voncken.
De Maeghden (treurigh dat de volcken omghebracht,
Wierd met zijn val ghedreyght het menschelijck geslacht)
Raedslaeghden, en met dranck haer ouden Vader toefden,
Totze uyt de winckelhaeck verstand en zinnen schroefden.
Ick wierd terstond ghewaer een heymelijcke vlam,
Die zo langh blaeckte dat ick beyde haer Maeghdom nam.
't Is wonder wat de ziel des wynstocks al kan brouwen,
Volgt dit quaed voorbeeld niet maer wilt dees baken [schouwen.

21 *Met ghemoed:* met wederstreving (van Gods gebod). — *Vlugge:* vluchtig, ter vlucht.

23 *Neven:* nakomelingen.

23, 24 *En zo fluckx Ste'en en Land den Hemel* enz.: de zin is: en terstond stak de Hemel met zijn toorts van sulfer de Stad en 't Land in den brand.

27, 28 *Dat de volcken omghebracht, wierd met zijn val ghedreyght het menschelijck geslacht.* Versta: dat, bij het ten ondergaan der volken, het menschelijk geslacht met vernietiging bedreigd werd.

29 *Toefden:* verpleegden.

30 *Totze uyt de winckelhaeck* enz.: totdat zij verstand en zinnen uit hun rechte plaats hadden gebracht.

34 *Wilt dees baken schouwen:* wil deze baken aanschouwen, er op letten.

Heb. 11. Door het gheloove heeft Abraham als hy verzocht werd Isaac gheoffert, en hy die de belofte ontfanghen hadde, heeft zijnen eenigh ghe-boren zone gheoffert.

ABRAHAM.

DER GELOOVIGEN VADER.

Zo yemand meten wil mijn heylighe voetstappen,
Dat hy zijn ooghen weyde in al myn ballinghschappen:
  Dat hy aenmerck hoe ick om vree mijn Broeder wyck:
  Hoe trouw ick hem ontboey, myn huys ghehoorzaem yck.
Dat hem ter herten gae hoe gastvry ick my draghe,
En d' Eng'len legher in de schaduw van myn haghe:
  Met wat medoogen ick ophoude Sodoms roe:
  Met welck een vast gheloove ick legh my zelven toe
Te zwang'ren Sara, met een eenighe eerstgheboren:
Met wat ghelatenheyd ick in mijn Egaes toren
  Myn Hagar geef 't gheley sampt haeren Ismael.
  Doch al dees' zwarighe'en zijn niet dan kinderspel
Ten aenzien van die storm, doen hard van alle zyden
Het scheepken mijns gheloofs schip-brekingh scheen te lyden,
  Als met dees donderstem God zijnen Abram vind,
  En spreeckt: gaet offert my uw eenigh troetel-kind.
Dat was een wonde in't hert na zo veel herde slaghen:
Ick geef te dencken hoe 't een vader al kost draghen.
  Help God! wat ginger doen een thy van tegenspoed,
  Hoe worstelde 't gheloove en 't Vaderlijck ghemoed,

3 *Mijn broeder:* eigenlijk „mijn broeders-zoon."

4 *Myn huys ghehoorzaem yck:* gehoorzaam (aan Gods gebod) mijn huis (met het teeken Zijns verbonds) ijk, t. w. besnijd, Genesis XVII.

7 *Ick ophoude Sodoms roe:* ik des Heeren gramme straffe van Sodom tracht af te wenden.

11 *Sampt:* samen met.

15 *Vind* is hier niet slechts ter wille van 't rijm, maar wel degelijk met voordacht gekozen, en slaat op de bekende plaats in *Genesis* waar de Heere Abraham roept „Abraham, Abraham!" en deze zich laat *vinden,* antwoordende: „Hier ben ik tot uw dienst."

Als ick op d' heyl'ge klip van droefheyd schier verslonden,
Beyde ermen kruyswijs van myn Isack had gebonden,
En trock, in God getroost, den sabel uyt bera'en
Om van die zoetebol 't hoofd vanden buyck te slaen.
Ghewis'lyck hadder niet een Enghel toegheschoten,
En mynen erm verlet, de steenrootze ick begoten
Zoude hebben met dat bloed, waer in Gods goedigheyd
My zijnen zeghen had beloofd en toegezeyd.
Maer vraeghdy wat myn hoop noch voede in zulcke nooden:
Het leven, dacht ick, kan verwecken licht den dooden,
En die een klomp bezielde, hem die voor 't altaer viel
Inblazen wederom een levendighe ziel.
Ghy vromen dat's u voor! standvastigh allegader
Dit voetspoor houd, en volght my aller heyl'gen Vader.

21 *d' Heyl'ge klip:* de bergtop Moria.
23 *Sabel:* offermes.
30—32 Zie Hebr. XI:17, 18.
33 *Dat's u voor!:* dat is uw voorbeeld.

Heb. 11. Door het gheloove van dinghen die komen zouden, zegende Isaac zijn zonen Jacob en Esau.

ISAAC.

DE BELOOFDE.

Zoo drae ick quam in't licht de Vroevrouw zal 't ghetuygen,
En 't vrouwenbuyrschap, hoe men zagh mijn moeder juygen:
O, riepze, geeft dat schaep te kussen aen zijn vaer,
Dat langh verwachte loth, mijn blyschap, is 't eens daer?
O reyckt dat popken hier. Maer hadze in haerder zielen
Geheymplaetze eens gedroomt, dat ick voor 't mes zou knielen
Dat in mijns vaders schee' wierd vande roest gheknaeghd,
Die inval had terstond haer vrolyckheyd verjaeghd.
Hoewel den Hemel liet de zaeck zo wyd niet komen
Dat my van't lichaem wierd het jeughdigh hooft ghenomen:
Rebecca was myn loth die God zo heerlijck schiep,
En naemaels zo gherust in Isacx ermen sliep,
Tot dat gheluckigh wy uyt haeren schoot ontfinghen
Een zegheninge van twee tweelingh-jongelinghen.
Ons blydschap waer volmaeckt gheweest in eender dracht,
Had Esau Jacob in goedaerdigheyd gheslacht.
O ruygen Esau! die om 't moes u recht verquiste,
En dan uyt rouwkoop weer met uwen broeder twiste.
't Was wel besteed aen u, dat Jacob henen gingh
En eyghende, door list, van 's vaders zegheningh
't Mergh en de vette room. Wat nepen ons al zorghen,
Dat in uw gramschap ghy uw broeder mocht verworghen,
Zo ghy ghezworen had. Was 't niet een herd gheschil
Dat Jacob ballingh wierd alleen om uwent wil?

4 *Eens:* eindelijk eens.
15 Versta: onze blijdschap van twee zonen uit één zwangerschap verkregen te hebben, ware volmaakt geweest.
16 *Gheslacht:* geëvenaard.
19 *'t Was wel besteed aen u:* het kwam u juist toe, gij hadt het wel verdiend.

Wat wrochty hertenleet in't herte van uwe ouwd'ren!
Wat pack van droefheyd ghy niet lade op hare schouwd'ren!
  Doen ghy verslinghert aen de dochters hinght van Heth,
  Die 't hooft uw bliezen vol wanneer ghy waerd te bed.
Doch lof zy Zebaoth, die binnen onzen leven
Ons Jacob tot een troost hadde inde schoot ghegeven:
  In wie ick Isacx zaed zo vruchtbaer zie ghesteld,
  Dat wie de voncken aen't ghesternde welfzel teld,
Die met ghezwinde keer ons over 't hooft gaen gloeyen:
De zonen teld die uyt de stronck van Abram bloeyen.

29 *Zebaoth:* Jehova Zebaoth, de Heere der heirscharen.
33 *Gaen gloeyen:* gloeien.
32—34 *Dat wie de voncken aen't ghesternde welfzel teld... de zonen teld:* een dichterlijke variatie op Genesis XV : 5.

Gen. 32. Ghy en zult niet meer Jacob heeten maer Israel: want ghy hebt met God en met menschen gekampt, ende hebt boven gheleghen.

JACOB.

DE WORSTELAER.

Voor broeder Esaus wrock gewaerschouwt van myn moeder,
Ick zweefde in ballinghschap by Laban haren broeder.
Myn Oom ick wilkom was. Ick dreef zijn plechtigh vee
Om Rachels schoonheyd, die veel blancker was als snee,
Veel schoonder als de Zon, veel frisscher als den douwe,
In't oogh haers minnaers, die vergat al zynen rouwe
Als hy ontmoeten mocht zijn handgaeuwe herderin,
Die vaecken met hem joegh de geytkens uyt en in.
Maer als nae 't slaven ick omhelsde mynen zeghen,
Ick Lea leep aenzagh, die heym'lyck had gheleghen
By Rachels Bruydegom: dus diende ick wederom
Vier jaer en dry om mijn verkoren eyghendom.
Als ick ghezeghent nu nam voor my te vertrecken,
My Laban ophiel, mids dat mijnen loon zou strecken
Het bond ghesprenckeld vee, daer ick terstond met list
Rechtveerdelijcken in mijn baet te woeck'ren wist:

2 *Zweefde:* zwerfde.
3 *Wilkom:* welkom. — *Plechtigh vee:* schatplichtig vee; vee, dat op gezette tijden aan zijn eigenaar door het werpen van jongen gewoon is schatting te brengen.
4 *Die* slaat op *Rachel,* niet op *schoonheyd.*
7 *Handgaeuwe:* handig.
8 *Die vaecken met hem joegh de geytkens uyt en in:* die zoo dikwerf met hem de geitjes 's morgens naar de weide en 's avonds naar den stal joeg.
9 *'t Slaven:* 't volbrengen van slavendienst. — *Mynen zeghen:* de vrouw, die mij tot zegen, tot loon, gegeven was.
10 *Lea leep:* de leep-oogige Lea.
12 *Mijn verkoren eyghendom:* haar, die ik mij tot eigendom verkozen had.
13 *Als ick ghezeghent:* als ik mijn zegen (zie vs. 9) of loon, ontvangen had.
15 *Met list:* met overleg.
16 *Rechtveerdelijcken:* rechtvaardelijk.

Waerom als ick mijn Oom zagh in't ghelaet ontsteken,
Ick op 't gheleyde Gods myn legher op gingh breken,
En weeck het aenghezicht myns schoonvaers, die wel haest
Al hygende, ter vlucht, my vinden quam verbaest.
Wy raeckten in verdragh nae 't onderlingh krackeelen:
Hy zegende ons, ick gingh hem Jacobs God bevelen,
En spoede mynen tocht, en worstelde zo trots
Met d' Enghel op de wegh, dat hy den zeghen Gods
Most spreken over my. Niet langh hier na, wy spoorden
Dat Esau op ons komst' zijn heyr stelde in slaghoorden:
En schrickten zo hy quam op onzen legher aen.
Ick zocht met diepe ootmoed zijn gramschap t' ondergaen,
En won zijn herte, en zagh haest Isack de stock-oude,
Die my betaste, maer van blindheyd niet aenschouwde.
Hy sleet ghelyck een kleed van ouwdheyd, tot ick droef
Met Esau in het graf zijn dorr' ghebeente groef.
Hoe namaels ick mijn ziel om Josephs ziel gingh quellen,
En zeghende mijn zaed, magh Joseph u vertellen.

22 *Ick gingh hem.... bevelen:* ik beval hem.
23 *Zo trotz:* met zulk een vrijmoedige wakkerheid, als tegen een gelijken weerpartijder.
25 *Wy spoorden:* wij spoorden, bespeurden, bemerkten.
26 *Slaghoorden:* slag-orden.
28 *T' ondergaen:* te voorkomen, af te snijden, te onderscheppen.

Heb. 11. Door het gheloove melde Joseph als hy sterf, vanden uytgangh der kinderen Israëls, ende ghebood van zijne ghebeenten.

JOSEPH.

DER JONGHELINGHEN SPIEGHEL.

Ick hadde in 's vaders hert de voorplaetze ingenomen:
Mijn Broed'ren zulcx verdroot: 't geheym van mijne dromen
Haer gramschap feller sleep. Waerom als ick ghegaen
Op 't veld quam riepen zy: daer komt de droomer aen,
Dat geld hem zynen kraegh, zo derf hy niet meer zuyghen
Uyt zynen duym dat wy, elf sterren, voor hem buyghen,
Slae dood die jonghe wulp! maer Ruben noch bedut
Te weegh bracht datze in't hol my lieten van een put.
Hier doock ick totze my goed koop verzek'ren ginghen
Den Ismaliten, voor viermael vyf zilverlinghen.
Te Memphis omgheveylt zo ras niet, ick gold meer.
Doen Pharoos Kamerlingh wierd mynen tweeden heer.
Myn dienstbaerheydt hem bracht een vloed van zeghen inne,
Ter tyd op Josephs jeughd wierp d' ooghen van haer minne
In't afzyn van zyn heer de bruyt van Potiphar,
Die op haer bed-spon blonck gelijck de morgenstarr':
Recht of God keuren wou wat deugde al t' mynent thuys leyd:
Maer zy behiel myn kleed, en ick behiel myn kuyscheyd.
Als 't aengebrande wyf myns mantels slippen greep,
En door valsche aenklacht my in 's kerckers yzers neep,
God op myn onschuld zagh van zyn ghesternde wooningh:
Dies ick droomkundigh voor het aenzicht vanden Koningh

5 *Dat geld hem zynen kraegh:* dat kost hem zijn hals. — *Zo derf hy:* dan kan hij.

7 *Bedut:* beradende.

11 De zin is: zoo ras was ik niet te Memphis om geveild (te koop gesteld geworden (of) ik gold een hooger prijs.

15 *Bruyt:* jonge vrouw.

16 *Bed-spon:* bedsponde.

Gaf op zyn droomen den Monarch bericht van als,
Die rood van goud my wierp een keten om den hals,
En om d' hooftslapen my den purp'ren tulband druckte,
Zoo dat Egypten 't hoofd voor myn ghenade buckte,
Als zeven oegsten ick had 't overschot ghespaert
Om d' hongher te verza'en den hongher 't scherpe zwaerd,
Dat al de weereld vlood; en onder and're zielen
Myn reysb're broed'ren de' voor my op 't marmer knielen
Dat van myn zetel droegh de trappen: daer ick bly
My hun te kennen gaf, en zy erkenden my:
Daer ick myn Vader wenckte, en d' ouwde troostelozen
Omhelsde, en gaf te leen de vruchtbaerheyd van Gozen.

23 *Van als:* van alles.
24 *Rood van goud:* de keten, namel. van den monarch.
27 d. i.: als ik het overschot van zeven oogsten gespaard had.
28 *Den honger:* de eerste uitgave heeft: *van honger.*
30 *Reysb're broed'ren:* die gewoon zijn te reizen. — *Op 't marmer:* op den marmeren vloer.

Heb. 11. Door het gheloove weygherde Moses, als hy groot gheworden was een zone der Dochter Pharao ghenaemt te zijn: verkiezende liever met Gods volck quaed te lyden, dan tydlijcke nuttigheyd der zonden te ghebruycken.

MOSES.

DE WETGEVER.

Ghedenckt eens in wat pers dat Moyses ouwd'ren waren,
Als my de bitt're nood te wiegen gaf den baeren,
En weder wat een vreughde opdaeghde in hare ziel,
Doen veyl ick inde schoot van 's Koninghs dochter viel:
Die my te baeck'ren gaf aen Juff'ren, en Vorstinnen,
En aen myn koest'ren ley te kost haer schrand're zinnen:
Dan 't was verloren moeyt': zulcx toonde ick haer wel plat
Doen Pharoos Diadem ick met de voeten trad,
Ghelijck ick naemaels dede, en eenzaem gingh beschudden
By Horeb, met mijn mack, mijn afghedwaelde kudden,
Tot dat my God verscheen in vlamme, op wiens gheley
Ick Jacobs slaverny den Vorst des Nyls ontzey:
Die dreef eer langh in't meyr met al zijn pracht verzoncken,
Als te veel hovaerds hy en pekels had ghedroncken.
Doch die ons leydstarr' bleef die 't hier toe had gebrocht,

1 *In wat pers:* in wat benauwdheid.

4 *Veyl:* veilig.

6 *Aen myn koest'ren:* verkeerd, voor „aan mijn koestering, of aan mij te koesteren" voor „mij op te voeden."

7 *Wel plat:* ronduit.

8 *Doen Pharoos* enz. Dit staat niet in den Bijbel, maar bij JOSEPHUS te lezen.

10 *Met mijn mack* voor 't anders meer gebruikelijke *mick:* stok, herdersstaf.

14 *Hovaerds: hoovaerd* is hoovaardij. De gedachte is: Pharao werd het slachtoffer van zijn hoovaardij en van de golven.

15—18 *Doch die* enz.: versta: doch (hij) die onze leidstar bleef, (hij) die het zoo ver gebracht had (had laten komen); *die* — met klem te lezen — tapte 't water uit steen (de rots), en bakte 't Manna in de lucht, *die* — met klem te lezen — sloeg Amalek ter neder, en gaf ons (onder) ijselijk(e) en vervaarlijk(e) (verschijnselen) van Sinaï zijn wonderbaarlijke wetten.

Die 't water tapte uyt steen, en 't Mann' bieck inde locht,
Die Amaleck verdempte, en eyslijck, en vervaerlijck,
Ons gaf van Sinaï zijn wetten wonderbaerlijck.
Maer 't achtelooze volck dreef met zijn naem den spot,
Als 't juychte om 't snoode goud van een gegoten God.
Ick yverde om haer heyl, en waeckte al steeds in't midden
Van haer en God, of ick haer plagen mocht verbidden.
Wat koste 't my al zweets! wat druckte my een kruys,
Eer God mijn trouwe toetste in't twalefstammigh huys:
Eer God mijn uytvaerd vierde op 't Hemels hoogh ghesteente
Door d' Eng'len, die den Droes ontzeyden mijn ghebeente,
Daer hy mee' spoken wouw in Israël voor mom,
Om God t' ontvremden zyn verkoren eyghendom.
Ick sliep in't graf, ter tyd ick vrolijck met Elyas
Verzelde op Thabors pruyck den Hemelschen Messias,
Wien ick had voorghelicht, en ick nu kennen kon
Als ick opklaren zagh zijns aenzichts gulde zon,
Die namaels zo mismaeckt aen't hout droop tusschen d' ermen
Dat zich een steenen hert daer over most erbermen.

16 *Bieck:* oud imperf. van *bakken*. Versta: en 't Manna uit de lucht in de plaats van ons eigen *gebakken* brood gaf.

17 *Verdempte:* dempte.

26 *Droes:* duivel. Zie *Juda*, vs. 9.

30 *Pruyck:* kruin.

Eccles. 45. Hy heeft Aaron zynen broeder, uyt den zelven geslachte Levi oock verhooght, ende hem gelyck uytverkoren. Hy maeckte een eeuwigh verbond met hem, ende gaf hem het Priesterdom inden volcke.

AARON.

DER PRIESTEREN ZONNE.

Doorzietme vry, ick ben de Phœnix der Levyten,
Voor wien als voor een God opruymen d' Isra'lyten.
Van myn gebalsemt hoofd de balsemreuck afstuyft.
Myn hayr met zalve is, en infyne zy' gehuyft,
Waer op de myter blaeuwt, daer braef vergulde spitzen
Om juychen van een Kroon, wiens goud als scherpe flitzen
Zyn straeltjens drilt en spuyt. Recht in myn ster' vooraen
Gaet 's Heeren heyligheyd in't goud haer leger slaen:
Die als een zonne, veel te helder van vermogen,
En blixemstrael met vuyr d' omstand'ren vlieght in d' oogen.
De mantel die gestickt en voor en achter hanght,
Een spiegelende glans van 's borstschilds glans ontfanght.
't Gesteente speelt in't goud: het goud kleeft aende zyde:
De zyde aen d' Ephod hecht, die moedigh op 't gesmyde
Den lyfrock deckt, wiens zoom met bellen en granaet
Het lynen onderkleed my voor de schenen slaet.
Maer op myn boezem staert noch eens, daer kunstige handen
Zoo kunstryck doen in goud die flonckerkolen branden:
Daer Juda, Napthali, Gad, Ruben, Zebulon,
Dan, Asser, Benjamin, met Levi, Simeon,
En Joseph, Isaschar in't vierkant met haer vlammen

2 De zin is: voor wien de Israëlieten als voor een koning eerbiedig uit den weg gaan.

6 *Om juychen:* overdrachtelijk voor: om (te) schitteren.

7 *Ster':* voorhoofd.

8 De zin is: staat des Heeren heilige naam in goud geschreven; namel. in het voorhoofds-stuk. *Gaet...slaen* voor 't eenvoudige *slaat.*

14 *Ephod:* borststuk van de Hoogepriesterlijke kleeding. — *Gesmyde:* opschik, sieraad.

16 *Lynen:* linnen.

18 *Flonckerkolen:* flonkersteenen, karbonkelen.

D' ooghappels scheem'ren doen van Jacobs twalef stammen.
Wie ziet zich zat, die ziet hoe Goddelyck ick brom
Als ick dus 't wieroock blaeck in't heyligh heylighdom?
Wanneer myn borstgesteent', met d' aengesteken lampen,
En d' heylge golven van't heet altaer schynt te schampen?
Als 't eenmael by geval aenschouwde een onbesne'en,
Hy droomde een God te zien omgloryt hier bene'en.
Was 't dan wat wonders, dat uyt d' hovaert zyner zielen
Jeloers eer Korah op hief tegen my zyn hielen?
Als d' afgrond hem verzwolgh, om dat geen ander zon
Oyt Eclypseren mocht den glans van Aäron,
Als deze Hooghpriester, die nae 's lichaems offer veyligh
Zyn voetzool zette in't choor van 's Hemels welfsel heyligh:
Daer hy in 's Dryheyds naem een zoeter vuyr aenstack,
Voltoijende al het geen wat aen myn ampt ontbrack.

23 *Ick brom:* ik braveer, verhef mij.
26 *Schampen:* beschimpen.
32 *Eclypseren:* basterdwoorden |vertoonen zich meer zeldzaam in dit dan in de vroegere gedichten van Vondel.
33 *Als:* dan. — *Deze Hooghpriester:* Christus.

Eccles. *45.* Phineas de zone van Eleasar, was de derde in zulcke eere: die yverde inde vreeze Gods: ende doen het volck afviel, stond hy trouwelijck vast en koen, en verzoende Israel.

PHINEAS.

DE PRIESTERLIJCKE HELDT.

Dat Gods Pest-enghel gingh in Israel vernielen,
En aers'linge oversmeet zo menigh duyzend zielen,
Die met een geyle vlam ontsteken waren knap,
Doen 't puyckjen op haer loeg van Moabs Jonckvrouschap,
Dat haer ghekluystert hiel met minne als eyghen slaven,
Zoo datze haer boelschap 't lyf, haer ziel den afgod gaven:
Van't huys van Simeon niet schricken dee' de Vorst,
Wien knaegde onkuyscheyds worm als kancker inde borst.
Wat doet d'onkuysche, die ghewaerschouwt, blyft veel steger?
Met Casbi gaet hy tre'en door't twalefstammigh leger,
In spyt van Moyses, en de stammen die bedut,
Uytgoten tranen voor de deur van 's Heeren hut,
En vind de tente wiens verhemelt men uytspande
Om veyligher te zijn in't pleghen van die schande.
Ick zagh't, en al vol vuyrs, en razende bykans
Nae't hoerekuf ick schoot, ghewapent met een lans,
En spitte pol en snol, door lever, longe en darmen,
Datze hartsteeck bleven dood met haer gevlochten ermen.

2 *Aers'linge oversmeet:* achterover wierp.
3 *Knap:* schielijk, snel.
4 *Loeg:* lachte.
4, 5 *Haer:* hen, 't slaat op *menigh duyzend zielen,* vs. 2.
7 De zin is: dat Gods pest-engel al het hier verhaalde teweegbracht, dat deed den Vorst van 't huis van Simeon niet schrikken.
9 Versta: wat doet de onkuische, die gewaarschuwd is? hij blijft veel hardnekkiger.
Steger: comp. van *steeg,* d. i.: *ste-ig,* „geneigd om op dezelfde plaats te blijven," alzoo „onverzettelijk, halsstarrig."
11 *Bedut:* verbaasd, versuft.
12 *Hut:* woonplaats; *'s Heeren hut* is de „tabernakel."
18 *Hartsteeck:* door het hart gestoken.

Zoo storf met haer de plage: en onzer vad'ren God
Myn yver trooste met het heerlijck Priesterloth,
Dat namaels onghefeylt zou d' Hemel voor my loten.
Zo haest nu was den tocht op Midian besloten,
Ick Veldheer 't heyr aenvoerde, en onverziens op 't lyf
Den vyand viel, en motste haer Vorsten alle vyf.
Daer gingh het plond'ren aen: elck paste wat te raken:
En ste'en, en sloten wy tot molm, en puyn afbraken,
En veeghden stad en land van menschen, en van vee,
Dat heuvel, bergh, en dal te bersten scheen van't wee:
Als wy met roof verla'en, gewrongen vanden bloede
We'erkeerden, en bedaert, noch wraeck met koelen moede
Afeyschten 't overschot, den maeghden uytgezeyd,
Wien noyt gerept was haer gewyde zuyverheyd.
Zo vind de gramschap Gods haer die nae 's herten wenschen
Met afgoon boelen, en met overgeven menschen.

21 Versta: dat mij namaals, zonder twijfel, den Hemel zou doen ten deel vallen.
24 *Motste:* doodde met het zwaard, hieuw ter neder.
29 *Gewrongen vanden bloede:* stijf van bloed.
31 *Den maeghden uytgezeyd:* met uitzondering van de maagden.
34 *Overgeven:* overgegeven, t. w. aan het kwade, aan den booze.

Eccles. 46. De Heere behield Caleb by lyfs krachten, tot in zijn ouderdom, dat hy optoogh op het geberghte in het land, ende zijn zaed bezat het erve.

CALEB.

DE STANDVASTIGE.

Wie wil de vettigheyd van Jacobs erfpacht vaten
d' Insoete vygen koor, de dronckene granaten,
En bezien die ryp schier bersten uyt haer vel,
Terwyl die keyzertros, die zwang're muschadel
Den palmen handboom buyghd, die dus lange onderwegen
De schouwd'ren druckte van twee mannen half verlegen:
Zoo riep ick tot het volck, als wy 't beloofde land
Doorsnuffeld hadden heel van d' een aen d' ander kant.
Maer och! wat holpet? als thien van myn medemackers
We'erblaften: dwaesheyd is 't, vergaept u aen geen ackers,
Aen hof noch wynbergh daer u Caleb me verdoofd
En Josua, dien 't breyn los rammelt in het hoofd.
Onwinbaer is dat land: zyn vestingen uytmunten:
De sterren draeijen op der toornen stompe punten:
Dat niemand nae zyn room, noch honigh ommezie:
Dat volck van Enack draeghd de schinckels inde knie:
Zyn eygen Burg'ren gaet dat ys'ren ryck vernielen.
O God wat reesser een tempeest in Isacx zielen
Door dit gerucht: gevaer van schipbreuck 't leger liep:

1 *Vaten:* vatten, bevatten.
2 *Insoete vygen koor:* keur van door en door zoete vijgen. — *Dronckene granaten:* saprijke granaten.
5 *Den palmen handboom buyghd:* de palmhouten handboom boog.
10 *We'erblaften:* tegenblaften.
11 *Verdoofd:* in slaap wiegt.
14 De zin is: de torens zijn zoo hoog, dat de sterren op hun toppen (schijnen te) draaien.
16 *Schinckels:* beenderen.
17 *Zyn eyghen Burgh'ren* enz. Zie *Numeri* XIII:32.
18 *Isacx zielen:* de zielen van Izaks nakroost.

Ons leydslie zweken schier: myn kleed ick scheurde, [en riep:
Wat mannen zyt getroost, God zal een uytkomst' vinden,
Wy willen haer, als brood, op staende voet verslinden:
Jehova stryd voor ons, zy vechten sonder helm.
Neen kreten zy: slae dood! slae dood die looze schelm!
Op stervens oever ick gewislyck waer gekomen
Had 's Heeren heerlyckheyd die uyr niet waergenomen,
Die vlammende in zyn toorne en yver zwoer oprecht
Dat niemand 't heyl zou zien als Caleb zynen knecht:
Die 't naemaels zagh, als hem te lote is toegevallen
Het land dat Hebron vryd in't ronde met zyn wallen:
Als zynen ouderdom in kracht was als zyn jeughd,
En aen zyn zaed hy zagh zyns herten weelde en vreugd.

20 *Zweken:* bezweken.
22 *Als brood:* zoo gemakkelijk alsof het brood ware.
30 *Vryd:* beveiligt, vrij houdt.

Eccles. 46. Jesus Nave was een held inden stryd, ende een Propheet nae Moses, die daer groote overwinninge hadde voor de uytverkorene Gods, als zijn name mede brenght, ende wreecktese aen de vyanden, vande welcke sy aengegrepen werden: op dat Israel zijn erve kreghe.

JOSUA.

DE LEYDSMAN.

Op d' aenkomst' van mijn heyr liet af van 't strand te schuren
De zwalpende Jordaen, die als twee glaze muren
  Haer golven metzelde op, en bouwde een wandelpand
  Voor Is'rel ruym genoegh, die wederzyds den wand
Met peerlen brommen zagh, met schelpen en met hoornen,
Welck orgelden in't oor van 's Heeren uytverkoornen,
  En zongen enckel lof, terwylen Levy sterck
  Met zijne schouwd'ren stutte, en ophiel 's Heeren Arck,
Tot dat de stammen met haer drooge zolen rusten
Op 't oever langh gewenscht, dat zy van blyschap kusten.
  Ick zagh de reuzen ons haer hielen laten zien,
  En 't hert ontvallen, en het stellen op een vli'en,
En decken gaen, zoo flucx zy 't legher krielen zagen
Dat over 't water noch geen schipbrugge had geslagen:
  Daer op ick Jericho terstond den vrede ontzey,
  En met der Priest'ren hoorne, en Isacx veldgeschrey
De muren omtrock, die geweldighlijcken vielen,
En quetsten met haer val zo menigh duyzend zielen,
  Doen 't hongerige stael noyt spieren zoeter vond,
  En 't onuytleschlyck vuyr in alle daken stond.
Wat mochter voor ons staen? de zon vergat te dalen
Als zy de zon zagh van onze overwinningh stralen:
  Bleeckverwigh en verbaest, en bleeck de bleecke maen

3 *Wandelpand:* wandelplaats.
5 *Brommen:* prijken, braveeren.
12 *En 't hert ontvallen:* moest zijn: en hun (den reuzen) het hert ontvallen.
15 *Decken:* heengaan, zich verwijderen.
16 *Isacx:* wederom voor Israëls, als bl. 269.
21 *Wat mochter voor ons staen?:* wat kon er tegen ons bestand zijn?

Zagh den Eclipsis vast der Cananiten aen,
Der Koningen, die langh van veel triumphen droncken,
In't yzer sneuvelden, en kropen in speloncken.
Wat groeyde my mijn hert, wat laden ick een speck
Als icker drymael thien, en een hadde op den neck
En op de borst getre'en, zo lange totze borsten,
En omghedeylt het leen van zo veel rijcke Vorsten!
Mijn eere had my verruckt, hadd' ick van verr' niet nae
My volgen zien dien Held, dien grooten Josua,
Die met een styver erm 's erfvyands breyn zou scherven,
En voor zijn heyligh volck een beter rijck verwerven.

27 *Wat laden ick een speck:* hoe zwol mij 't hart, hoe goed deed het mij.
30 *En omghedeylt:* en ik verdeeld had.
31 *Verruckt:* buiten mijzelven vervoerd, verbijsterd.
33 *Breyn:* breinkas, hersenpan. — *Scherven:* vermorzelen, aan scherven slaan.

Judic. 6. Hem verscheen den Engel des Heeren, ende sprack tot hem: de Heere met u ghy strydbaer held.

Vers. 14. Gaet henen in deze uwe kracht: ghy sult Israel verlossen uyt der Midianiten handen: ziet ick hebbe u gesonden.

GEDEON.

DE HELD.

De smaed waerme tot noch Manasse was bejegent,
Om dat zyn broeder ryck was boven hem gezegent,
Ick Ephraim toeschoof: doen elck van ancxt en schrick
Voor 't zweerd van Midian vlood in't geberghte, en ick
Den degen gorde op zy', nae dat wy aengesproken
Van d' Engel, hadden 's nachts 't hoogh altaer afgebroken,
Dat Baäl 't hooft ophiel: en na dat ons zyn trouw
Den Hemel zwoer op 't vlies, nu nat, nu zonder douw:
Die [om betoonen dat den palm in't bloedig vechten
Alleen niet word gehaelt met menighte van knechten,
Noch met een heyrkracht, dat braverende te stout,
Met koper en met stael, met zilver en met goud
Zyn vyand d' oogen quetst, als of des oorlooghs zegen
Alleen in't harnasch waer, en niet in't hert gelegen,
En d' onverschrocken moed, die heymelyck gezield
Van God, niet aerslen kan, maer voorvoets 't al vernield
Wat opstaet tegen hem] geeft oorlof te vertrecken
Die 't water met haer tongh niet als een hond oplecken.
Noch trooste my 't geloove, al was 't schoon dat ick van
't Gantsch leger maer behiel thienmalen dertigh man:
Al was 't schoon dat ick zagh dat 't heyrkracht der vyanden

1–3 Zie *Rechteren* VIII: 1–3.
8 *'t Vlies, nu nat, nu zonder douw:* namel. de schapevacht, die, den eenen nacht nat geworden van den dauw, den anderen droog gebleven, aan Gideon als teeken der Goddelijke volmacht dienen moest. *Rechteren* VI: 36–40.
9–17 Zie *Rechteren* VII: 1–7.
11 *Te stout:* zeer stout.
15 *En d' onverschrocken moed:* en in den onverschrokken moed.
16 *Voorvoets:* namel. met de voorvoeten, dus: al vooruittredende, in tegenstelling met het voorafgaande *aersten,* d. i. rugwaarts gaan.
21 *Al was 't schoon dat ick* beteekent hier, evenals in vs. 21, eenvoudig: ofschoon ik.

Lagh voor my als het zand aen d' aengevochten stranden:
Noch quamen wy by nacht recht op haer aengezet.
De kruycken scherfden wy, en staecken de trompet,
En blaeckten met de toorts: dies der Midianiten
Zweerd op haer eygen borst van leer gingh door 't ver-
[schieten.
Zy stelden 't op een vli'en, verbaest door 't veldgeschrey,
En lieten afgejaeght, haer Vorsten alle bey
Gevangen zonder ziel: en zoo zy we'er haer krachten,
En 't overrompeld volck te zamelen bedachten,
Ick optoogh oostwaerts aen. Daer vloden zy te spae,
Als Sebah bleef geva'en, en Koningh Zalmuna.
Dies Jacob danckbaer my aenbood 's lands heerschappije,
Doch ick behiel den roof, en liet God de vooghdije.

22 *Lagh:* gelegerd was.

24 *Scherfden wy:* sloegen wij aan scherven, braken wij.

25, 26 De zin is: dies het zwaard der Midianieten door het verschieten (door den schrik) van leer (uit de schede) ging en tegen hun eigen borst gekeerd werd.

29 *Zonder ziel:* zonder hoop of moed.

Jud. 14. Doen quam hem een jonge brullende leeuw tegen, ende de geest des Heeren werd veerdig over hem, en [hy] verscheurde hem, ghelijck alsmen een bocxken van malkanderen scheurd, ende en hadde doch gantsch niet in zijner hand.

SAMSON.

DE STERCKE.

Ick was een Nazir Gods. Myn locken waren t' edel
Om scheyren, dies noyt scheyr barbierde mijnen schedel.
Myn kracht, die zidd'ren dee' een heyrkracht wonderbaer,
Tot haren broeynest had gheheylight mijn dick hayr.
Met dees twee ermen ick als leeuw den leeuw dee' trillen,
En spliste hem zijnen muyl tot aen zijn achterbillen.
Waer was de sterckheyd van de stercke diemen zagh
Zoo onlanghs, als het beest dus in twee riemen lagh?
Als op myn feest ick van mijn troetel was verraden,
Ick boete myn verlies met drymael thien ghewaden,
Die ick den Philistyn gheplondert had van 't lyf,
Als icker op haer rugh ter ne'er ley zesmael vyf.
't Boeleren van myn helft stond dier in Samsons toren
Den vyand, als hy joegh de vossen in het koren,
Met vuyrwerck inde swans, ghekoppelt vast en styf:
Wat rees de merckt in tarwe, in wyndruyf, in olyf!
Doch Lehi uyt om wraeck vergeefs quam tot my juygen,
Als hy met kennip myn vermogen dacht te buygen:
Als veerdigh mynen geest die vlassen stricken brack,

1 *Nazir:* Nazireeër, verloofde, toegewijde.

2 *Scheyr:* scheerder.

3 *Wonderbaer:* is hier een adverb. en behoort bij *dee'*.

9 *Troetel:* lief, minnares.

13 *Helft:* wederhelft, vrouw.

15 *Swans:* staart.

17 *Doch Lehi* enz.: Lechi was eene plaats, waar de Philistijnen gelegerd waren. Zie *Rechteren* XV : 19.

18 Versta: wanneer hij door mij met touwen (kennip, hennep) te binden, mij dacht te overmeesteren.

19 *Mynen geest:* de geestdrift door 't vreugdegeschrei der Philistijnen bij hem opgewekt. Zie *Rechteren* XV : 14. — *Die vlassen stricken brack:* die touwen brak als of het vlasdraden waren.

En groet'er duyzend met eens Ezels kinneback:
Die my een bornsprongh streckte, als, om wat te verfresschen,
Ick myn versmachten dorst met 't versche nat gingh lesschen.
Zo op myn boelschap ick te Gaza was versnot,
Men het klincket vergeefs sloot met het grendel-slot:
Wy rezen 's middernachts, op dat wy ons verlosten,
En kruyden in 't gheberght de poorte, en d' ys're posten.
Maer naemaels stond my dier myn nieuw ghetrouwde bruyt,
Die tot myn scha, zoo langh was op haer lagen uyt,
Tot dat myn pan ontbloot, ick bloot stond van vermogen
Als d' onbesne'en vergramt 't licht uytbluschte in mijn oogen,
En boeyde my, tot dat myn kuyf volgroeyt bykans,
Hy vyerde Dagons feeste, en packte trans aen trans
Met menschen, die in plaets van Samsons kunst t' ervaren
Met hem versmachten door 't verwricken der pilaren.
„Een ander Samson quam verlossen sterck en fel,
„Het menschelijck geslacht van Duyvel, dood, en hel.

21 *Bornsprongh:* fontein.
23 *Boelschap:* liefste. — *Versnot:* verzot, verliefd.
24 *Klincket:* klinkdeur, klinkpoort.
29 *Pan:* hersenpan, schedel.
30 *Onbesne'en:* staat hier in 't enkelvoud.
32 *En packte:* en pakte vol.
33 *In plaets van Samsons kunst t' ervaren:* in plaats dat zij Samsons kunsten (tot hun vermaak) zagen. Zie *Rechteren* XVI:25, volgg.

Eccles. 46. Samuel de Propheet des Heeren, van zijnen God gelieft, richtede een Koninghrijck aen, en zalfde Vorsten over zyn volck.

SAMUEL.

DE PROPHETISCHE RECHTER.

Als Hanna leven droegh, en ick allencx by drupp'len
Gezielt wierd in haer ziel, en korts bestond te hupp'len
In 's moeders lieven buyck en 't zwangere ingewand,
Daer ick gebeeldet was van Gods almogende hand:
O, riepze, die my heeft gezwangert met verblyden,
Dien wil ick 's lichaems vrucht met lyf en ziel toewyden,
En zal die zoetebol 't vergulsel van zyn hayr
Verzweeren eeuwighlyck het vlym-mes en den schayr:
Gelyckse naemaels dede, als ick zoo mild in't bloeijen,
Aenvingh in vreeze Gods meer als in't vleesch te groeijen.
Met een Prophetisch vuyr myn breyn Jehova stooft,
En toont my wat een roe staet Ely boven 't hooft.
De stammen drymael vier, op myn verbod, haer schamen
Den dienst van Astaroth, en Baälim te zamen.
Myn off'ren, en gebe'en Abraham zeeg'nen, dat
De Philistyn hem viert van Ebron aen tot Gath.
Maer wee myn ouderdom! doen bey myn zonen bogen
Des vromen pleyt, om 't goud dat flonckerde in haer oogen:
Een oorzaeck dat eerlang 't geslacht van Israel
Om eenen Koningh woede, en muyte zo rebel:
Tot dat ick 't zaed van Kis, onwilligh, harent halven
Zyn ned'righ breyn ter nood gingh heyligen en zalven.

4 *Gebeeldet:* gevormd.

7, 8 *En zal* enz.: de zin is: ik doe een eed, dat nooit mes of schaar het gouden haar van dat lieve kind zullen aanraken — de bekende Nazireeër-gelofte.

15, 16 Zie *Samuel* VIII.

21, 22 *'t Zaed van Kis.... zyn ned'righ breyn:* het nederige, ongeachte hoofd van den zoon van Kis.

21 *Harent halven:* om zijnentwille, namel. van Israël.

Ontzichbaer yder een toeblonck zyn majesteyt,
Ter tyd hem d' Hemel wraeckte, om d' ongehoorzaemheyd
Betoont, doen nae 't gerecht hy 't vee en Agag spaerde:
Wiens kruyn te Gilgal ick ontzey met mynen zwaerde.
O Saül 't was om zunst, dat ghy gemattet af
Door wanhoop, naemaels my ginght wecken uyt het graf:
Als ghy 't gespoock myns geests koost tot uw onderwyzer,
En 's and'ren daeghs uw borst de proef nam van uw yzer,
Wierd beudel uwes zelfs nae zo veel hoons en smaeds,
En ruymde David op de Koninghlycke plaets:
Nae dat ick hem voorlanghs zyn hayren had bedropen,
Doen God u sloot zyn gunste, en 't ryck stond voor hem open.

23 *Ontzichbaer:* ontzagbaar, ontzagwekkend.
26 *Ontzey:* afnam, afhieuw.
26 *Om zunst:* tevergeefs.
31 *Beudel:* beul.
32 *En ruymde David op:* en ruimde aan David in.

Eccles. 47. David was onder den kinderen Israels uytverkoren, ghelyck als het vette aen den offer, Gode toegeeyghent was.

DAVID.

DE KONINGHLIJCKE PROPHEET.

Ick was noch herder, als beweeght van 's Dryheyds vinger,
Myn kogel was een steen, en myn pistool een slinger,
  Waer mede ick Goliath, die 't dwerghjen hiel voor nar,
  Smeet plompverloren ne'er, doen 't bloed sprongh uyt
  [zyn star:
Dies ick gewilkomt wierd met pypen en schalmeyen
Van Saul, die my quam toejuychen met zyn Reyen,
  Zo ick het potshooft droegh versteken vande romp,
  Die spertelde al om zunst als hem zyn hovaerd kromp.
Maer och! wat holp 't my, als de Koningh inder hitten
Zijns toorns, in plaets van danck, my aen't tapyt wouw spitten.
  Mijn vroomheyd evenwel zoo langh dede haer beklagh,
  Tot dat ick Bruydegom in Michals ermen lagh.
Noch dreef my zijnen wrock, dat ick met zuyre stappen
Ontweeck myn schoonvaer in benauwde ballinghschappen.
  Kouwd was hy wie my hoofde: ick doch ontzey 't gheweyr
  Den wraeck, als ick greep 't kleed, den kroes, en 's vyands
  [speyr:
En liet mijn goede zaeck bevolen 's Hemels troone,
Tot dat de lyfknecht my bood 's doon vervolgers kroone:
  Dies Juda my bedroop met 's balsems heyligh vet,

3 *Hiel voor nar:* voor den gek hield.
4 *Star:* voorhoofd; zie bl. 263, vs. 7.
5 *Gewilkomt:* verwelkomd.
7 *Potshooft:* groot, zwaar hoofd.
10 *Aen't tapyt wouw spitten:* aan den wand wou nagelen.
15 *Kouwd was hy wie my hoofde:* hij was er om koud, die mij huisvesting gaf, die mij in huis of hof ontving.
18 *My bood 's doon vervolgers kroone:* mij de kroon mijns afgestorvenen vervolgers aanbood.

En Isr'el andermael, zo fluckx als Isboseth
Zyn leste doodstuyp kreegh. Nae gingh zich David quyten
Aen 's Heeren Arck, die hy beschaeuwde met tapyten:
Maer 's Koninghs yver wierd te schendigh uytgebluscht,
Als hy 't korael had van Urias Bruyd ghekust:
Myn boet die vlecke afwiesch. Myn daden zal ick zwijgen,
Vermids 's geests heyl'ge bla'en bebloed zijn van mijn krijgen:
Daer 't vuyr stuyft van myn stael in't slaen van d' on-
[besne'en,
En smoelen in haer assche en bloed de doode ste'en:
Daer Absalon te droef gaet sluyten zyn histori,
Als hem mist ondersteeck te doen zyns vaders glori:
Daer van dry roeden, ick ghedruckt, een kiezen gae,
Om dat ick wick mijn kracht van Dan tot Berseba.
Wie meer begeert van hem, wiens graf noch groent van palmen,
Die luyster hoe zyn herp weckt d' Echo van zijn psalmen,
Daer David off'ren gaet zyn rycke diadem
Den Koningh van het ouwde en 't nieuw' Jerusalem.

20, 21 *En Is'rel andermael, zo fluckx als Isboseth zyn leste doodstuyp kreegh:* en Israël (mij) vervolgens (tot koning verkoos) zoodra Isboseth dood was.

21 *Nae:* daarna.

24 *'t Korael:* den rooden mond.

28 *Smoelen:* smeulen.

29 *Gaet sluyten zyn histori:* zijn levensloop eindigt.

30 *Ondersteeck te doen:* afbreuk te doen, te ondermijnen.

31 *Dry roeden:* drie plagen.

32 *Om dat ick wick mijn kracht* enz.: omdat ik kracht (van) mijn (volk) naga (doe nagaan) van Dan tot Beërseba. Dit slaat op de volkstelling, welke David door Joäb liet houden. 2 *Samuel* XIV.

Eccles. 47. O hoe wel leerdet ghy in uwer jeughd, en waert vol verstands gelyck als het water het land bedeckt, en hebt het alom met uwe spreucken en leeringhen vervult.

SALOMON.

DE WYSHEYD.

Mijn hayr ghesternt met goud, en puyck van diamanten,
Bekoorde Adonia: die tegen my gingh kanten
Zijn overschaeuwt bedrogh, en nae myn kroone stack,
Nu een, nu anderwerf, maer laes! hy viel te zwack,
Al waer zijn hals van goud. Ick, zonder om te kycken,
Mijn leen verzek'ren gingh myn zaed met houwelijcken,
En pluckte uyt Pharoos hof die overkyckerblom,
Die in mijn ermen viel te Sion willekom.
De feest gheviert, ick God te Gibeon gingh off'ren,
Daer hy my bood den keur van vier voltoyde Joff'ren.
De Wysheyt kipte ick uyt: hy schonckme oock d' ander dry:
Dus bleef my Wijsheyd, Eer, Gezontheyd, Ryckdom by.
Mijn Wysheyd blonck in't pleyt, als 't kind noch niet in [stucken,
De ware moeder 't hert quam uyt haer boezem rucken:
In d' heyl'ge Tempelbouw: in 't brommen van myn hof:
In 't wijen van Gods kerck: in d' uytgeborsten lof,

1 *Mijn hayr ghesternt:* haargesternte, de stergewijs gepunte kroon der Joodsche Koningen.

3 *Overschaeuwt bedrogh:* bedekt, bewimpeld. Hier wordt gezinspeeld op het plan van Adonyah, om, door een huwelijk met Davids weduwe, aanspraak op den troon te verkrijgen.

5 *Al waer zijn hals van goud:* al ware zijn leven (hals) van hooge waarde (als goud), omdat hij een koningszoon was.

6 De zin is: ik ging, door middel van huwelijken, mijn leen verzekeren aan mijn nakroost.

7 *Overkyckerblom:* puikbloem.

10 *Voltoyde Joff'ren:* volmaakte.

14 *De ware moeder 't hert* enz. Versta: het hart der ware moeder deed kennen, blootlegde.

16 *D' uytgeborsten lof:* d' uitbundigen lof.

Die voor myn aenghezicht, oon Salomon te smeken,
De schrand're Koningin quam honighzoet uytspreken:
In't blad vol majesteyt dat ick myn naezaet langh,
Daer ick een leeger speel, een hooghe, een Eng'lenzangh.
De Glori wierd benyd myns Godheyds ongeschonnen,
Die mijn paleyzen propte als Hemelen vol zonnen.
Gezondheyd voede my met een zoo stercke reuck,
Dat aen myn voorhoofd noyt zagh d' ouderdom een kreuck.
Mijns Rijckdoms Alchimy dee' dat gantsch Palestynen
Blonck als een Hemelrijck vol blixems en robynen.
Het zilver was als lood, 't Opirisch goud als tin,
De peerle als keyzelsteen. Maer och! de valsche min,
Die troetel Venus, met haer lodderketelingen
Was oorzaeck dat wy ons, en God vergeten gingen,
En bogen onzen neck voor 't juck van haer gheboon,
Die vleyende ons betrock te dienen vremde Goon,
Zoo langh tot d' Hemel zagh met 't aenzicht vol misnoegen
't Beeld in ons uytghewischt dat wy van Christus droegen.

17 *Oon Salomon te smeken:* zonder Salomon te vleien.

19 *Langh:* nalaat, overgeef.

20 *Een leegher speel, een hooghe, een Eng'lenzangh:* met den *leeger* (of lager) zang worden de Spreuken, met den *hoogen* het Hoogelied, met den Engelenzang de Psalmen aangeduid.

23 *Met een zoo stercke reuck:* met zulk een sterke, onverminderde zorg, zorgvuldigheid.

25 *Alchimy:* Vondel volgt hier de Oostersche overleveringen na, volgens welke Salomon een volmaakte toovenaar was, onder wiens wetenschap ook de Alchimie en goudmakerij behoorde.

29 *Lodderketelingen: keteling* is 't zelfde als *kitteling*, wellustige prikkeling.

31 *Haer gheboon:* die van Venus.

Eccles. 48. De Propheet Elyas brack voort gelyck als een vyer, en zijn woord brande als een fackel.

ELIAS.

D' OPGENOMENE.

Den Hemel, als ick sprack, ontzeyde 't aerdrijck regen:
Dies aende beke Crith ick wachte 's Heeren zegen:
Daer 't zilver vande vliet my streckte lavenis,
En van twee raven steeds verzorght wierd mynen disch.
Als 't vocht was opgedroogt, myn spoor nae Zarpath streckte,
Alwaer een heyl'ge weeuw haer jonexste tafel deckte:
Doch haer barmhertigheyd die my geherberght had,
Noyt meel, noch oly faelde, in kruycke, noch in kad;
En als zijn doodsnack gaf de zoon van myn weerdinne,
Op myn verzoeck hem God van nieuws blies 't leven inne.
De Priest'ren Baals ick verwon met d' hulpe Gods,
Doen 't vuyr om 't altaer spoockte op Carmels hooge rotz,
Daer myn gebed opsteegh, en der Samaritanen
Aemechtigheyd versloegh met langh gewenschte tranen.
Noch weeck ick Jesabel, als my in hongersnood
Bracht d' Engel Gods een flessche en Hemels wittebrood,
Waer mee' myn hert vertroost een daghvaert kost verdragen
Van nachten viermael thien, en effen zo veel dagen,
Tot dat ick d' heuvel Gods genaeckte, en zagh een vonck
Van 's Heeren heerlijckheyd op 't ruym voor mijn spelonck:
Daer my Jehova strengh te last leght zynent halven
Hazaël, en Jehu tot Koningen te zalven,

1 *Den Hemel:* 1e n. v.
8 *Kad:* drinkvat.
9 *Doodsnack:* doodsnik. — *Gaf:* zou geven. Zie 1 *Koningen* XVII:17, volgg.
13 *Samaritanen:* Israëlieten van het rijk der X Stammen, wier hoofdstad Samaria was.
14 *Aemechtigheyd:* dorst. — *Tranen:* regen.
17 *Daghvaert:* reis.

Elisa tot Propheet. Nae zagh ick Naboths druck,
Den vloeck van Jesabel, en Achabs ongeluck.
Ahasia vernam van my door zijne boden
Dat hy Baalzebub vergeefs smeeckte in 's doods nooden:
Zyn hooftlie die hy zond om my te grijpen stuyr
Ick blaeckte tot tweemael met eyslijck Hemels vuyr,
De derde ick in genade ontfingh, en zagh verbolgen
Hoe 't hof eer lange in rouw 't gebalsemt lijck zouw volgen.
Niet langh na dezen God my in een koetze opnam,
Wiens peerden schuymden vuyr, wiens wielen waren vlam:
En zagh van boven af den anderen Elyas,
En naemaels op 't gebergt de klaerheyd van Messias.

23 *Nae:* daarna.

Eccles. 48. Doen Elias in het onweder wech was, doen quam zijnen geest rijckelyck op Eliseum; te zijner tyd verschrack hy voor geen Vorsten, en niemand kost hem overwinnen.

ELISEUS.

ELIAS NAEVOLGER.

Nae dat myn Meester, die beschaduwt had myn hayren,
Was met zyn zegekoets ten Hemel ingevaren,
Zyn geest ruste op mijn breyn tweevouwdig. Met zyn kleed,
Dat hem ontviel, 's Jordaens quickzilver ick doorsneed.
't Nat wy te Jericho met heylzaem kracht vervulden.
Twee beyren onghetemt, die dol van honger brulden,
Wraeck namen vanden smaed die my was aengedaen
Voor Bethel, eer ick quam ter poorten ingegaen,
Edom, met Josaphat, en 't hoofd der Isra'liten
Verkondige ick 't verderf, en val der Moabiten.
De Weduwe ick ontzet die zat verschuld te zwaer:
En zie dat myn weerdin haer zoon kust binnen 't jaer,
Dien naemaels ick verweckte, als zyn ghezicht ghebroken,
De dood zyn lichten met zyn schelen had gheloken.
De bitt're kompost ick verzoete, als 't jonge roth
Roept: help! o help man Gods: de dood is in de pot!
De gerst ick zegen, die de struysmage in gaet slocken,
Verzadigh thienmael thien, die walgen van de brocken.
De veldheer, die melaets myn onderwys nam aen,

4 *Quickzilver:* de stroom des Jordaans wordt hier, naar de kleur des waters en den snellen loop, met kwikzilver vergeleken.

5 *'t Nat wy te Jericho met heylzaem kracht vervulden:* het water der bron te Jericho, maakte ik drinkbaar door er zout in te werpen.

13 *Verweckte:* in 't leven terugriep.

14 *Schelen:* t. w.: oogschelen, oogdeksels. De zin is: toen de dood zijn oogen (lichten) met zijn oogleden had gesloten.

15 *Kompost:* samengestelde spijze. Hier wordt de kolokwint bedoeld, die onder het moes gemengd was. Zie 2 *Koningen* IV : 39.

17 *Struysmage:* hij wil zeggen, dat er niet meer gerst is, dan de maag van een struis op eens kan inslokken.

Gingh kranck, en liet ghezond de zwalpende Jordaen.
Gehasi gierigheyd erft Naemans quale ellendigh.
't Gezoncken yzer ick maeck driftigh te behendigh.
De lagen der Syriers ondecke ick, die daer nae
Geblindhockt zyn verdoold mids in Samaria.
Samarien omringht met wagenen, en rossen,
Vertrooste ick eer haer d' erm des Heeren quam verlossen.
Ick wake om myn weerdin die 's hongers knaegworm vlood:
En boodschap Benhadad zyn leven, en zyn dood.
Myn knaep den Jehu zalft tot hoofd van Jacobs stammen,
Die Achabs huys uyt veeght door 't Goddelyck vergrammen.
Op stervens oever nu van kranckheyd mat en traegh,
Ick Joas 't hert verbly met d' aenstaende onderlaegh
Van Assur: en versche'en, ick noch verweck den genen
Die in myn grafste dood, slechts roert myn doode beenen.

20 *Gingh kranck:* was krank. — *En liet:* en verliet.
22 *Maeck driftigh:* doe ik drijven. — *Te behendigh:* zeer behendig.
24 *Geblindhockt:* verblind, in een duistere plaats, op een duisteren stal zetten. *Mids:* midden.
33 *Assur:* Vondel verwart hier Syrië met Assyrië.
33, 34 *En versche'en, ick noch verweck* enz.: versta: en ik, verscheiden (gestorven) zijnde, den doode, (die) in mijn grafstee (geworpen was), weer opwekte, zoodra hij mijn gebeente aanraakte.

3 Reg. 22. Zoo waerachtigh als de Heere leeft, ick wil spreken wat my de Heere zeggen zal.

MICHÆAS.

DE VERTOONDER.

Als 't heyr van Josaphat, en Achab met zijn knechten
In't harnasch bloncken nu, om Ramoth te bevechten,
Riep 't roth van Jesabels Propheten: 't zal wel gaen!
O helden treckt vry op! Jehova zalze slaen:
Mijn raed hier toe gebe'en, ick riep: legh af uw wapen,
't Heyr Israels ick zie als herderlooze schapen
Verstroyen op 't geberghte, en overrompelt vli'en:
Ghy Koningen ontwaeckt, uw zienders niet en zien:
Een schalcke leugengeest juyght op haer bedeltongen,
En smeeckt uw onderlaegh, en broeyt zijn leugenjongen.
Ick eyndigh nauwlycx of de Koningh vol van spijt
My volslaghs met zijn vuyst op 't kinnebacken smyt.
Hoe, roept hy, heeft met ons niet 's Dryheyds geest gesproken?
Hebt ghy 't geheym alleen des Heeren dan geroken?
Mijn onschuld grijpt geen plaets. Zy scheuren mijnen rock,
En kluysteren verwoed mijn schenen inden stock.
De legers gaen te velde, en vinden op de beenen
Den vyand toegerust veel vroeger als zy meenen.
Hy wijckt hun niet een voet. Zo wrocken zy te gaer.
De Philistijn gehert neemt kloeck zijn voordeel waer,
Rend op haer vleugels aen, en ketelt zich in't moorden,

11—14 Niet de koning, maar de leugenprofeet Zedekiah sloeg en ondervroeg Micha.
12 *Smyt:* slaat.
16 *Stock:* kerker.
20 *De Philistijn:* 't waren de Syriërs.
21 Dit is geheel bezijden de geschiedenis. Zoowel in het Bijbelverhaal als bij JOSEPHUS vindt men geboekt, dat de koning van Syrië zijnen krijgslieden bevolen had: „dat zij op niemand klein of groot den aanval zouden doen, maar enkel en alleen op den koning van Israël (Achab)," (dewijl

En breeckt van wederzijds de kracht van haer slaghoorden.
Een ruyter lost zijn peze, en eermen toeziet schier
Hy tusschen 't hanghsel, en het Koninghlijck pantzier,
Den Koningh Achab groet: die voelende 's doods vlagen
Den aftocht blaest te spade, en opgeeft inde wagen
Zijn ziele, met het bloed dat 't gulden harnasch smet,
En 't zammet vande koets, die wierd eerlangh genet
Van troeteljuff'ren, van jachthonden, en van bracken,
Die d' edelheyd versma'en, en 't bloed gestolckt insnacken,
Daer 't Jezabel betreurt, die in haer trali light,
En met rouwsluyers berght haer rouwigh aengezicht,
Beklaeghd haer bedgenood, en Micha voor een vrije
Kend, nu de fackel klaer licht van zyn prophecije.

Adad, de koning van Syrië, op Achab verbitterd was, omdat deze het verbond, bij Apheba gesloten, geschonden had), waarbij JOSEPHUS nog voegt „dat zij (werkelijk) niemand om het leven brachten, doordien 't alleen op den koning gemunt was." En nadat Achab door Amans pijl doodelijk getroffen was, keerden de Syriërs weder naar hun land terug.

24 *Hanghsel:* voegen.

28 *'t Zammet:* sameet, fluweel. — *Koets:* strijdwagen.

28, 29 *Die wierd eerlangh ghenet van troeteljuff'ren, van jachthonden* enz.: *die* slaat op *de koets.* 't Is bekend, dat, volgens de voorzegging van Eliah, Achabs bloed door de honden opgelikt werd. — *Genet* is „schoon gelikt." — *Troeteljuff'ren* zijn „lichtekooien." Wel verhaalt JOSEPHUS (B. VIII:11), dat sedert den tijd toen Achabs wagen aan de fontein te Jisreël afgespoeld werd, de h..... gewoon zijn geweest zich bij die fontein te wasschen; doch of zij in gezelschap der honden zich aan 's konings bloed vergast hebben is zeer te betwijfelen.

30 *Gestolckt:* gestold.

31 *Trali:* getralied venster.

33, 34 *Voor een vrye kend:* en Micha vrij laat.

Matth. 12. Gelyck Jonas was inde buyck des walvisch drie dagen en drie nachten, alzo zal de Zone des menschen wezen in het herte der aerden, drie daghen en drie nachten.

JONAS.

DE BOETPREDIKER.

Zo ick d' Alomheyd vlood, die alsins uytgegoten,
Als in zyn ingewand de wereld draeght besloten.
En Japho t' ooghe ontschool, en viel als in een flaeuwt',
Nae dat het langhe in zee hadde in't verschiet gheblaeuwt:
De brand van 's Hemels toorn de pekel flucx dee' zwillen,
Dat zelf den stuyrman 't herte in't lyf bestond te schrillen,
En ancxst zyn hayren rechte, al eermen toezagh voort,
Lagh zeyl, en treyl, en mast, en boegh-spriet over boord.
't Gebulder steurt mijn ruste: elck jammert ongeduldigh:
Men loot na d' oorzaeck: 't loth op my valt, die ben schuldigh
Aen 't algemeen gevaer. Noch roeytmen, maer o wee!
Vergeefs, dus word elcx vloeck een offer inde zee,
En 't aes eens walvisch haest, die zonder zich te belgen,
Myn levend' gorg'len kan, verdouwen, en verzwelgen
Huysvestingh gunnen me dry dagen al geheel,
En braecken we'er aen strand met opgespalckte keel.
Verrezen zynde, 't lof wy brenghen die wy zochten

1, 2 *Zo ick d'Alomheyd vlood, die alsins uytgegoten, Als in zyn ingewand de wereld draeght besloten.* De zin is: zoo ik Gods Alomtegenwoordigheid ontvlood, die de geheele wereld doordringt en omvat.

3 *En Japho:* en te Jafo. — *Als in een flaeuwt':* in een diepen slaap.

5 *Zwillen:* zwellen.

6 *Schrillen:* trillen, benauwd worden.

7 *Rechte:* oprichtte, rijzen deed.

9 *'t Gebulder steurt mijn ruste:* in strijd met hetgeen de overlevering zegt. Het was de scheepskapitein, die Jonas uit den slaap wekte. Zie *Jona* I: 6.

12 *Elcx vloeck:* t. w. Jonas zelf, die den vloek over allen gehaald had.

13 *Zonder zich te belgen.* Versta: de walvisch slokt Jonas in, zonder dat zulks zijn maag hinder doet.

17 *'t Lof:* loflied. — *Die wy zochten:* dien ik verzocht, tot wien ik bad.

In 's afgronds afgrond diep, in't monster vol ghedrochten,
En ginghen Ninive d' aenstaenden ondergangh
Verkondigen, die God zoude eyndigen eer langh.
Het volck beroert [zo flucx het merckte hoe God haer lieden
Quijtscheldingh van't vergryp, en 't leven aen quam bieden:
En datter hoop was om door boete zich t' ontslaen
Die dreygementen, en den Hemel t' ondergaen]
Hun smette in traenen van bekeeringh af gingh wasschen:
Zijn marmor de Monarch zelf vloeren gingh met asschen:
Bloots hoofds hy assche in plaets droegh van een diadem:
Zyn handt was scepterloos: erbarmelijck zyn stem:
Een hayrekleed zyn zyde, en purper: zyn hoveeren
Hy schorste, en vaste, en riep de goedheyd aen des Heeren,
En zijn barmhertigheyd, die als zy zagh beschreyt
Het aengezicht des volcx, van Gods gerechtigheyd
Het uytgetogen stael stack weder in de schede,
En hun trompetten liet den aengenamen vrede.

18 *In 's afgronds afgrond:* de maag van den walvisch.
24 *t' Ondergaen:* bewegen. Vergel. bl. 255, vs. 28.
26 *Zijn marmor:* den marmeren vloer van zijn paleis.
29 *Hoveeren:* hoofsche feesten houden.

Eccles. 48. Ezechias dede wat den Heere wel behaeghde, en bleef standvastigh op den wegh Davids zijnes vaders, als hem Esaias leerde.

EZECHIAS.

DE GODSDIENSTIGE.

---

t' Zaed Isacx, dat misleyd was d' afgoon naegeloopen,
Ick toomde, en sloot 't portael des heyl'gen Tempels open,
In d' intre van myn ryck: en yverde zoo langh,
Dat d' ouwde Godsdienst we'er herbloeyde in volle zwangh.
De kop're slangh, die aengebe'en was van 's volcx zotheyd,
Ick bryzelde, en beloegh haer snoo metalen godheyd.
Den Assyrier zyn tol te brengen was ick moe,
En overtrock geberghte, en steen, tot Gaza toe.
Maer Salmanasser, om zyns rents verloop t' onvreden,
Samarien gewon, en voerde 't volck in Meden.
Het heyr van Sanherib hem volghde, en op de been
Geraeckt, in Juda gingh vermeestren al de ste'en.
Myn hert bestorf: dies om zyn wraecke te verzachten,
Wy 't goud van't heylighdom, en 't zilver hem toebrachten
Te Lachis, maer vergeefs, als hy het hadde ontfaen,
En voor Jerusalem quam zynen leger slaen:
Schoon of ick vroegh den muyr verzorghde, en alsins dempte
De bornen ryck van nat. De sterren hy beschempte.
Myn kleed ick scheur. Myn stut in rouwe is Amos zoon,
En d' Engel die versmaed Gods gloririjcken throon,
Die met den stalenboogh zyns gramschaps eens t' ontspannen,
Quetst tweemael honderd duyst min vyftien duyzend mannen:
Dies 't overblyfsel vlucht met Assur: maer mijn feest

EZECHIAS: aldus luidt de naam bij JOSEPHUS; HISKIAH in 't Oude Testament.

8 *En overtrock geberghte, en steen, tot Gaza toe:* bij zijn overwinningen op de Philistijnen. Zie 2 *Kon.* XVIII: 8.

20 *Versmaed:* verlaat.

23 *Assur:* opperste der Assyriërs, Sanherib.

Gesteurt word, als het lijf der zielen afscheyd vreest.
Gods gunste aen 's levens web knoopt acht en zeven jaren,
En tot waerteecken, doet de zon te rugge varen
Tien schreden met zyn koetse : en frisch van nieuws gezond,
Ick God love in zyn kerck de derde morgenstond.
Dan ach! wat was 't ons nut, doen blyde aen alle kanten,
Wy openden ons prael voor Babilons gezanten:
En Esaias ons boodschapte, met wat smaed
't Huys Jacobs zuchten zoude op d' oev'ren van d' Euphraet:
't Huys Isr'els eynden zou zyn hemelsche gezangen,
En aende wilgen droef zyn herpen laten hangen.

Eccles. 49. Josias name is ghelyck als een edel reuckwerck uyt der apoteken. Hy is zoet gelyck als honigh in de mondt, en als snarenspel by den wyn.

JOSIAS.

DE GODZALIGHE.

Ick was noch kinds, en te'er, als Juda gingh myn herssen
Met 't vaderlyck çieraet, en goud van Amon perssen.
Den Hemel op my loegh, en offerde zyn gunst
Myn jeughd, in't oeffenschool van welgebiedens kunst:
Waerom als nu mijn ernst de wulpscheyt had verslonden,
Ick, wat aen 't heyligh koor bouwvalligh wierd bevonden,
Herplaesterde, en zo haest, als Saphan voor ons las
Het wetboeck, dat zo langh vervreemd te zoecken was:
En wy begrepen hoe de Vaderen besmeurden
Den Godsdienst, wy bedroefd 't geployde purper scheurden,
En gingen Gods geheym ontvouwen door zijn tolck,
Die ons d' aenstaende straf aenduyde van het volck,
En trooste met de zoen verworven voor ons zelven.
Ick vuyrigh, d' heyl'ge bla'en in d' heylige gewelven
Liet opslaen, en elckx oor Gods wet bazuynen bly,
Waer aen fluckx Juda zich verplichten gingh met my,
De Rey der Priest'ren Gods den Tempel raeghde t'zamen,
En veeghde d' afgoon uyt, met Baals poppekramen.
Broer Moloch, Asthoreth, en Camos, Milkom oock
Den geest opgaven met onmenschelyck gespoock.
Haer Priest'ren die tot asch vermaelden 's volcx gebeente

3, 4 *En offerde zyn gunst myn jeughd:* en kwam met zijn gunst mijner jeugd te gemoet.

5 *Als nu mijn ernst de wulpscheyt had verslonden.* Versta: als nu de dartelheid der jeugd bij mij plaats gemaakt had voor den ernst van den volwassen leeftijd.

9 *Besmeurden:* besmeerden, bezoedelden, ontwijdden.

11 *Door zijn tolck:* door de profetesse Hulda. Zie 2 *Kon.* XXII:14.

16 *Verplichten:* zijn plicht betoonen.

Ick rooste levendigh op 't bloedige gesteente.
De wich'laers roeyde ick uyt die logentael bedi'en.
In't gantsche Juda beeld noch grouwel wierd gezien.
't Vergeten Paeschfeest, 't welck de jaren overtraden,
Wy statigh vierden, en erkenden Gods weldaden
Den vaderen betoont. Maer als ick na een wyl
Ontmoete met mijn heyr het heyrkracht vande Nyl,
Rampzaligh eenen schicht my quetste, en thuys gezonden
De Koninghlijcke ziel van 't lichaem wierd ontbonden,
't Welck in't gewyde graf der Koningen geleyd
Van Jeremias wierd, en Israël beschreyd,
Vermids geen Koningh oyt gezalft en was voorhenen
Die in Godsdienstigheyd, als ick, hadde uytgeschenen.

25 *'t Welck de jaren overtraden:* 't welk verjaard was, 't welk sinds jaren niet gevierd was.

Eccles. 48. Esaias was een groot en waerachtigh Propheet in zijn prophecien.

ESAIAS.

D' EVANGELISCHE PROPHEET.

Myn vader Amos was, en Koningh Azarias
Myn broeder. Ick bestond in't afscheyd van Ozias
In't ampt te tre'en, daer toe den Hemel my voorzagh
Eer ick noch zuygelingh in 's moeders voorschoot lagh:
In't ampt te tre'en, zoo haest my God beriep van boven,
Als ick zyn glori zagh, en 't heyrschaer hoorde loven
Zyn groote majesteyt, wiens glanssen veels te sterck,
De posten zidd'ren de'en van ons gewyde kerck:
Als d' Engel licht van pluym myn lippen snel genaeckte,
En zuyverde met vlam die op 't hoogh altaer blaeckte.
Ick waeckte in mynen plicht, myn mond was een trompet,
Waer door de geest uytblies luydruchtigh Moyses wet.
Nu zocht ick Jacobs heyl met dreygen, nu met smeecken:
Als zy van 't heyligh spoor verdwaelt en afgeweken
Met d' onbesnedene haer afgoden volghden naer:
Dies aerde en Hemel wy aenriepen over haer,
En wecktenze, wanneer van verre wy genaecken
De legers zagen, die God wapende ter wraecken.
Wat druckte ons datmen vond gerechtigheyd zo schaers!
Wat walghde ons t' off'ren van een hoopen huychelaers!
Doch myn vrymoedigheyd die Koningen, en Vorsten
Trad onder oogen, en 't geen zy verbreucken dorsten
Afeyschte, en voorhiel waer zy waren toe verplicht:
Manasse niet ontzagh, wiens grimmigh aengezicht

19, 20 *Wat druckte ons — Wat walghde ons:* hoe drukte het ons — hoe walgde 't ons.

22 *'t Geen zy verbreucken dorsten:* waarin zij een breuk pleegden, waarin zij overtraden.

Riep 't vonnis over haer, en nam zyn welbehagen
Met een getande balck myn lenden te zien zagen,
En 't rinck'lende gebeent' dat viermael zestien jaer
't Prophetische ampt bekleede, en spysde in't openbaer
D'hong'rige zielen, die demoedigh, en verslagen
Verschrickt van Sinai vol onweers, yvrigh zagen
Op den Messias, op den Reus, den Raed, den Held,
En 't offerlam dat ick zoo duyd'lyck had gemeld,
En afgeschildert hoe zyn bloed wiesch 's werelds vlecken
Dat eer Evangelist ick als Propheet magh strecken.

25 *'t Vonnis over haer:* t. w. over de vrijmoedigheid (vs. 21) van Esaias.
26 *Getande balck:* een zaag.
31 De zin van dezen regel is: zoodat ik eer beschouwd mag worden als Evangelist dan wel als Profeet.

Eccles. 49. Jeremias was in 's moeders lijf uytverkoren tot een Propheet, dat hy uytroeyen, breken, en verstooren, en wederom oock bouwen en planten zoude.

JEREMIAS.

DE VROEGHPREDICKER.

Vraeghd ymand my van waer, van wie quam Jeremia?
Myn wiegh was Anathoth: myn vader was Hilkia
D' aertspriester, die o heyl! het wetboeck wel te pas
Vond, dat zoo langh gewenscht te wyd om zoecken was.
Jehova die my voor myn tijd hadde uytgezondert,
My zalfde tot zyn knecht, zoo vroegh, dat elck verwondert
Myn jongelinghschap met d' ontzichlyckheyd bekleed
Zagh van een Predikant, en Goddelijck propheet.
't Lijck van Josias ick bedouwde met myn tranen.
Het twalefstammigh volck met dagelijcx vermanen,
En dreygementen ick te weren zocht van't quaed:
Helaes! maer al vergeefs: zy hielden 't al voor praet.
Met scherpe diamant, en ys're griffe, o smerte!
De zond' geprent was in de tafel van haer herte.
D' aenstaenden ondergangh des stads, die te ghemoet
Ick in 's geests spiegel zagh, bekeeringh wrocht, noch boet
In ymands ziel, maer elck voor ander bleef halsstercker:
De waerheyd vond geen heul: zy smetenze in de kercker,
Schoon Babel drymael met haer sabel hecht van sne
Jerusalem beancxst haer vlaggen strycken de'.

4 *Te wyd:* zeer verre.

7 *Ontzichlyckheyd:* ontzaglijkheid, wat ontzag baart.

8 *Predikant:* iemand, die predikt.

17 *Maer elck voor ander bleef halsstercker:* maar de een bleef al halsstarriger dan de ander.

18 *Zy smetenze:* ze is *de waerheyd.*

19 *Sabel:* zwaard, en meer bepaaldelijk een krom zwaard, hoedanig men aan de Oostersche krijgslieden van de oude wereld zoowel als aan de moderne Turken toeschreef. 't Woord is hier natuurlijk overdrachtelijk gebezigd.

Myn woord en golter niet, voor dat de stadt ghewonnen
Den Koning wierd ontrooft 't schoon aengezicht der zonnen,
    Nae dat zyn afkomst, die gehoopt hadde op zyn leen,
    Voor hem gesneuvelt viel in't yzer der Chaldeen,
En hy geketent aen d' Euphraet zat op het oever,
En hoorde 't guychelspel zijns vyands langhs hoe droever.
    Genaecken ick van verr' zagh over dal, en bergh,
    Als Isr'els heyland, en verlosser, den Monarch
Die Persen hiel te leen van God: dies ick voor henen
Het volck vertrooste dat de boey droegh voor de schenen:
    Doch niet zo zeer met hem, als met die Siloa
    Die held, die geestelijck zou volgen David nae,
En 't hooft vermalen van d' erfvyand, die de zielen
Der menschen boeyde die in 's Hemels ban vervielen.

21, 22 Versta: *voordat de stad gewonnen* wierd, en *den Koning* enz.
23 *Zyn afkomst:* zijn kroost. — *Zyn leen:* zijn heerschappij.
26 *'t Guychelspel:* 't gejubel, ook wel: de afgodische feestviering. — *Langhs hoe droever;* slaat op den gevangen koning.
28 *Monarch:* Cyrus.

Eccles. 49. Hezekiel zagh de heerlyckheyd des Heeren in een ghezichte, dat hy hem wees uyt den wagen Cherubim. Hy heeft gheprophetеert tegen de vyanden, en troost verkondight dien, die daer recht doen.

EZECHIEL.

DE GROOTE ZIENDER.

Nebucadnezar had zyn tenten nau gespannen
Rondom Jeruzalem, om Juda te vermannen,
  En uyt zyn elpenstoel te worpen Jojakim,
  Die met zyn leenheer tol te weyg'ren, zynen grim
Hadde over hem geweckt: of onze Vorst verslagen
My quam 't geheymenis van Gods geheym afvragen:
  En als hy merckte hoe 's volcx godloosheyd overlangh
  Den Hemel afgeterght had Sions ondergangh,
Die eenmael vast gestemt, in 's Heeren toorn verbolgen
Onwederroepelyck geschapen was te volgen:
  Hy flucx behoudens goed en leven overgaf
  De stad: maer d' onbesneen hem sloegh in't yser straf,
En sleepte hem neffens my daer Chebar steeds de muren
Van Nimroth gaet met zand en keyzelsteenen schuren.
  Hier hadde ick op den hals geladen yders smaed,
  Om datze den Tyran op myn bevel, en raed
De poorte oyt open de'en: en leenden zin, noch ooren
Wat ick haer toeriep van Jerusalems verstooren:
  Dies my Jehova van zyn gloryrycken throon
  Quam om zyn majesteyt t' aenschouwen vrundlyck noon.
Myn ziel in't aenschyn kreegh twee recht doorgaende lichten,
En met verwond'ren zagh veel hemelsche gezichten,

4 *Grim:* grimmigheid, toorn.
8 *Den Hemel afgeterght had Sions ondergangh:* den Hemel zoodanig getergd had, dat hij Sion ten onder bracht.
9 *Vast gestemt:* stellig uitgesproken. Zie 2 *Kon.* XXIV : 3. – *Toorn verbolgen:* verbolgen toorn.
10 *Geschapen:* vastgesteld, besloten.
12 *Yser straf:* straf, sterk ijzer.
17 *Oyt:* eenmaal.

Die ick het volck tot troost, en tot vermaningh me'
Gingh openen, op dat myn prophecye ste'
Mocht grypen in't gemoed der gener die als slaven
Den heydenschen Monarch haer zweet ten offer gaven.
't Verstroijende geslacht dat droevigh en onsteld
Gingh dwalen heen, en we'er, als schapen over 't veld,
En gras noch loof afschoer op Babels magere heyden,
Met dezen herder ick vertrooste, die zou weyden
De stammen in het groen der beemden die voortaen
Door zyn barmhertigheyd zoo heerlyck zouden staen
In groey, en bloey, zoo haest als Israel te stade
Quaem een slaghregen van Gods goedheyd en genade.

24 *Gingh openen:* openbaarde.

27 *'t Verstroijende geslacht.* Versta: het zich verstrooiende.

33, 34 *Zoo haest als Israel te stade quaem* enz.: zoodra als aan Israël ter hulpe zou komen enz.

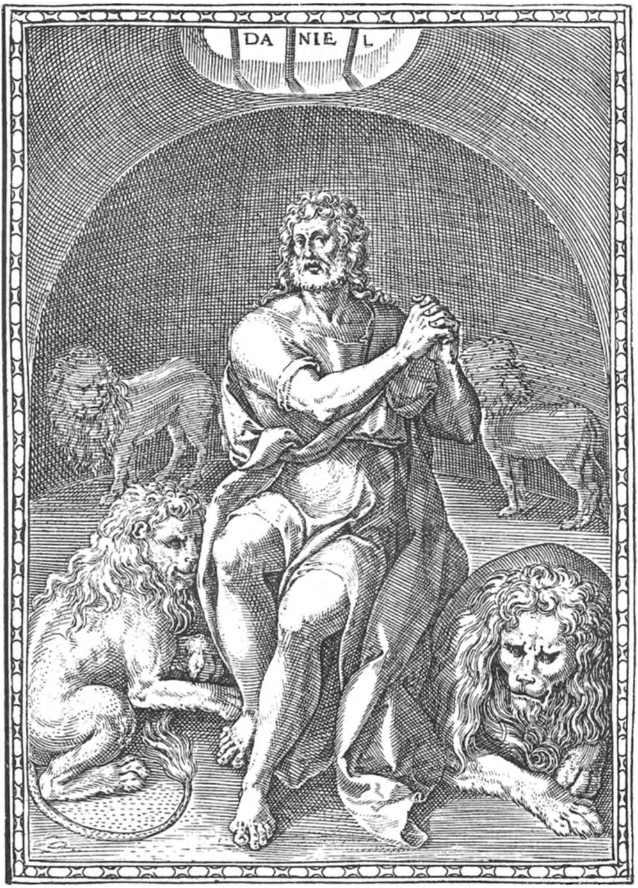

1. Mach. 2. Daniel wierd om zijn onschuld vande leeuwen verlost.

DANIEL.

DE GODGELEERDE.

Doen 's Koninghs oogen drock en bezigh weyden gingen
In't koninghlyck geslacht, en 't puyck der jongelingen,
Zy staren bleven bot op my, die als een starr'
Myn blonde kuyf op stack: als 't hof te Sinear
Behagen in my schiep, en liet mijn breyn opqueken,
't Welck wyd leerde over 't hooft in drymael vyftigh weken
Myn Meesters, en hoewel ick sober als Gods knecht
Voor 's Koninghs leckerny verkoos het moesgerecht,
Myn aenschyn wel gevleescht, gezonder men zagh blozen
Als and're dien 't bancket walght, en steeds basterd kozen
Maer als 's Monarchen droom ick nu t' ontdecken kom,
Daer al de Magi der Chaldeen voor bleven stom,
Nebucadnezar my verhooght, en doet de zielen
Van't pratte Koninghryck voor my ter aerden knielen.
Nae zagh ick Babels hoofd verbannen van Gods geest,
Bedouwt in't veld, het gras afsnoeyen als een beest.
Belsazer naemaels (zo hy Godloos en verwaten
Ontwyde in't slempen 't goud van d' heyl'ge Tempelvaten,
Terwyl de boelen met 't albaster van haer borst
't Wellustigh lodderoogh verletten vande Vorst)
Ick melde zynen val: als hy vol schricx en beven
Zijn vonnis op de wand zagh onverhoeds geschreven,

1 *'s Koninghs oogen:* die van Nebucadnezar.

5—7 *En liet mijn breyn opqueken, 't welck wyd leerde over 't hooft in drymael vyftigh weken myn Meesters:* en liet mijn verstand vormen, 't welk in drie jaren dat mijner meesters verre overtrof. Zie *Daniël* I:5, volgg.

10 *Basterd:* basterdspijzen, voor onreine, onwettige spijzen. Wat naar de wet was, was den Jood de rechte, zuivere reine spijze.

17 *Zo hy:* daar hij, naardien hij.

En korts hadde uytgedient, als diadem, en staf,
En 't purper van zijn leen hy Meden overgaf:
Daer ick, te zeer ontzien om myn droomkundige herssen,
Den Nyd wierd tot een buyt, vermids ick 't hooft van Perssen
Ontzey met Godlycke eer t' ontmoeten, dies zy dol
My gaf tot eenen roof den leeuwen in het hol:
Maer d' Eng'len door haer kracht het woe'n der dieren temmen,
De leeuw het brullen staeckt, en laet zijn locken kemmen,
En vast ter tijdt toe ick ontkerckert, hy verblijd
Myn vyand met zijn kies, en klaeuwen motst en rijt:
Dies orgelt yders tongh van zelve en ongeboden,
Dat Daniel alleen den God dient aller Goden.

23 *Korts:* weldra, binnenkort.
25 *Te zeer:* heel zeer, bijzonder.
27 *Ontzey:* weigerde. — *Zy:* namel. de Nijd.
30 *Laet zijn locken kemmen:* laet zich met de hand liefkoozend de manen strijken.
31—32 *En vast* enz. Versta: en blijft vasten totdat ik ontkerkerd word, waarna hij mijn vijand met zijn kies en klauwen aan stukken scheurt.
32 *Motst:* Zie bl. 267, vs. 29.

Eccles. 49. Ende der twaelf Propheten gebeenten groenen noch daer zy liggen: want zy hebben Jacob getroost, en verlossinge toegezeyd, die zy ghewisselyck hopen zouden.

DE TWAELF PROPHETEN.

DE REY DER ZIENDERS.

Hoseas zyt gegroet, die met uw prophecye
't Huys Jacobs zuyv'ren wilt van zyn afgoderye:
Met Joël, die van verre afdalen zagh den Geest
Als een slaghregen ne'er op Sions pincxsterfeest.
Leeft lange o Amos! die vlood uw gewolde vliezen,
En weyde zielen als u d' Hemel quam verkiezen.
Obadja zyt gelooft! die Edom al voorlangh
De roede hebt laten zien van zynen ondergangh.
Ghy Jonas, uwen lof steeds bruyzen moet en vlieten,
Vermids ghy hebt bekeerd tot God de Niniviten.
Micheas u zy heyl! die Bethlems boerewal
Doet juychen, om dat God zich legert inde stal.
Ghy Naüm prys behaeld, die Ninive bewaeckte,
En waerschouwde eer haer val rechtveerdelyck genaeckte.
O Habacuc! dat doch uw lofkrans eeuwigh bloey,
Om dat ghy los zaeght gaen de stammen zonder boey.
Zephanja, uwen roem worde altyd we'er geboren,
Vermids ghy naecken zaeght Jerusalems verstoren.
Haggai niemand wyck', die 't Joodsch gebouw versmaed,
Om Christus kerck die in zyn geest getimmert staet.
Maer Zacharias o! wat zullen wy u wyden?
Die aller vorsten Vorst zaeght op een ezel ryden?
Met Malachias, die na zijn verschulde plicht
Een Engel henen zond voor 's Heeren aengezicht.
O heyl'ge zienders Rey! vermids ghy boos noch nydigh
Te zamen komt, heel goed van inborst, onpartydigh,

5 *Vlood:* verliet.
11 *Boerewal:* lage, nederige wal.

Onnoozel, ongeveynst, en niemands aenzien smeeckt,
Maer, wat u d' heyl'ge geest inluystert, tot ons spreeckt
Met lippen zonder smet: ick op u woord wil bouwen,
En in dees duyst're nacht die valsche leeraers schouwen
Wiens pad ter hellen leyd, en Christus mynen Heer,
En heyland zoecken by de klaerheyd van uw leer,
Het rechtsnoer des geloofs, het held're licht der blinden,
De leydstarr' die oyt blonck voor alle Gods beminden.

27 *Onnoozel:* onschuldig, vrij van alle kwaad. — *Smeeckt:* vleit.
31, 32 *En Christus :... zoecken:* en ik wil Christus.... zoeken.
34 *Oyt:* altijd.

Esra 7. Esra was een geschickt schriftgeleerde in Moses wet, die de Heere de God Israels gegeven heeft: ende de Koningh gaf hem alles wat hy begeerde, nae de hand des Heeren zijnes Gods over hem.

ESDRAS.

DE WETGELEERDE.

Als Xerxes zwanger ging met yver boven maten,
En Sion gunst toedroegh niet min als zijn voorzaten:
Hy Esdras oorlof gaf, om vuyrighlijck, en kuysch,
De dorpels te betre'en van 's Heeren heyligh huys.
Elck ree was zo ick sprack: 's volcx vreugd men hoorde [schat'ren,
Daer zijnen tol d' Euphraet ontleent van mind're wat'ren.
D' aenstaende reyze onveyl, die ons te dreygen scheen
Met nood, en lijfs gevaer, door vasten en gebe'en
Verzekerden wy ons by God: die 't vry geleyde
Zijns Engels aen zijn kud gaf over bergh en heyde,
Tot dat te Salem wy der priest'ren overhoofd
Toewoegen 't heyligh goud dat Assur had gerooft,
En de'en op 't altaer 't smeer en 't ongel vande rammen,
En bocken golven nae 't gesternte met roo vlammen,
Tot danckbaerheyd, dat wyd van't slaefsche Babylon
Zo heugh'lijck over ons blonck 's ouwden vryheyds zon.
Maer och! mijn hert bezweeck, mijn ziel weemoedigh treurde,
Mijn locken trock ick uyt, mijn kleederen ick scheurde,
Als my ter ooren quam, hoe tegen Moyses wet
Het heyligh zaed alom zijn kuyscheyd had besmet,
Met 't Goddeloos geslacht, dat heym'lijck 't hert der Joden
Te neygen scheen tot haer belachelijcke Goden:
Waerom de stammen ick verzamelde algemeen:

1 *Als Xerxes zwanger ging met yver boven maten:* toen Xerxes vervuld was van godsdienstijver.
5 *Ick:* namel. Esdras.
7—9 Zie *Esra* VIII:21, 22, en Jozefus, B. XI, V:443.
11 *Overhoofd:* opperhoofd.

Die voelende 't vergryp, terstond met heylige e'en
Den Hemel zwoeren dier, d' uytheemsche bedgenooten
Te vli'en, en van haer gunst, en vrundschap te verstooten.
Het lovertentenfeest genakende, yder doen
Op mijn bestel 't geberght' gingh plonderen van't groen.
Men vlocht alom d' olijf, de myrt, en frissche palmen:
De weerklang op 's volcx vreugd antwoorde met zijn galmen:
's Wets heyl'ge bla'en ick las voor 't opgesteken oor
Van d' aengedrongen schaer: die bezigh in't gehoor
Zich zelf vergat, en na geen huys heeft omgekeken
Voor 't statigh looverfeest gevyert was en verstreken.

24 *Een:* saamgetrokken uit *eeden.*
30 *De weerklang:* de Echo.
33 *Zich zelf vergat:* buiten zichzelven was van aandoening. Zie JOSEPHUS, B. 11, V:444.

Eccles. 49. Nehemias is altyd te loven, die ons de verdorven muren weder opgericht, en de poorten gezet heeft met sloten, en onze huyzen weder gebouwt.

NEHEMIAS.

DE HEYLIGE BOUWMEESTER.

Zo haest sprack Persen niet: Nehemia treckt henen,
En bouwt de stad, daer 't graf bewaerd uws Vaders beenen:
Of ick versmade 't hof, en vond der priest'ren erf:
Daer over Salems val, en jammerlijck verderf,
Langh 't gras gewassen was. Denckt hoe my was te moede!
Als ick myn vaderland zagh treuren inden bloede,
En van Jerusalem de poorten en de muyr
Geblaeckt, gescheurt, gheschend, met yzer en met vuyr.
Mijn oogen uytgeschreyd, en weder tot my zelven
Bedaert, ick 't volck opweck in d' heylige gewelven.
Elck tot der muyren bouw wilveerdigh in't gemeen
Beament mijnen eysch. Ick legh den eersten steen,
Wien flucx een tweede perst. Het was om verjolyzen
Te zien, hoe d' ernst der Joon het steenwerck dede ryzen.
De faem van't stout bestaen flucx streckte een nieusgier [tolck
Aen Moab, Ammon, en het nagebuyrigh volck:
Die al van ouwds jelours om Sion zijn verdragen
Ons 't mets'len te verbien met heymelijcke lagen,
En snackten na mijn ziel daer 't al, naest God, aenhingh:

1 *Persen:* namel. de vorst van Perzië, in den Bijbel Arthasasto, volgens JOSEPHUS Xerxes, bij andere geschiedschrijvers Artaxerxes Longimanus, volgens sommigen Darius, en bij enkelen Ahasverus.

4 *Val, ... en verderf:* hier voor ruïne, welk woord in 't Fr. de dubbele beteekenis behouden heeft.

12 *Beament:* beamen.

13 *Om verjolyzen:* om jolig, vroolijk te worden.

14 *Ernst:* ijver, naarstigheid.

17 *Die ... zijn verdragen:* die een verdrag te zamen hebben gemaakt.

19 *Ziel:* leven.

Dies met een stoet hartsiers ick 't lijf verzek'ren gingh,
En gaf den bouwlien, zo ick 's vyands list doorsnuffel,
Den degen in d' een vuyst, in d' ander hand den truffel,
Den beuck'laer by de werck, om schutten slagh op slagh
Van't heyr dat zwert van nyd steeds op zijn luymen lagh.
Mijn tafel ick vergat: de vaeck weeck uyt mijn oogen,
Tot dat den heuvel Gods omgord was met een hoogen
Onwinb'ren wal, en 't oogh des schildwachts voort en voort
Bewaeckte nacht en dagh de valbrugge en de poort:
Doen klom ons juychen nae 't gesternte klaer van schimmer,
Om dat van derwaerts was gezegent ons getimmer.
De stad bevolckert weer van't Priesterlijck geslacht,
Zyn thiende Levi wierd geheylight en gebracht,
De Godsdienst raeckte in zwang: waerom mijn naem zal duren
Zo langh Jerusalem derf roemen op zijn muyren.

20 *Hartsiers:* boogschutters.
23 *By de werck:* bij de werken, werkzaamheden. — *Om schutten:* om te beschutten, namelijk het werk.
29 *Schimmer:* schittering.
31 *De stad bevolckert weer* enz. Versta: *wierd*, dat in den volgenden regel voorkomt.
32 Versta: aan Levi werd zijn tiende geheiligd.
34 Een schrale lofspraak, en onjuist bovendien; want de roem van Nehemias heeft de muren, althans de door hem gebouwde, lang overleefd.

Hiob. 6. Wanneermen myn jammer woege, en mijn lyden te zamen in een schale leyde, zoo zoude het zwaerder zijn dan het zand aen de zee.

JOB.

DE LYDZAEMHEYD.

Ghy die u maeckt voor God door 't murmureren schuldigh,
Komt herwaerts, ziet hoe Hiob zo lijdzaem en geduldigh
De lydzaemheyd uytbeeld, en voor elcx aengezicht
Zijn gouden zetelstoel van eenen misthoop sticht,
En zit behangen noch met zy', noch purp're kleeren,
Maer met een mantel rijck van rooven en van zeeren,
En puysten geborduurt, gemytert met een hoed
Van schurft, wiens lamper is slechts etter, en vuyl bloed.
De potscherf hem een staf en scepter wil verstrecken:
Waer mede hy open klouwt de zweeren, die hy lecken
Laet van zijns huyshonds tongh, die op haer voordeel uyt
Snackt na de leckerny van Hiobs bedragen huyt.
Zo pronckende hy van verr' gesneuvelt ziet zijn knapen
In't yzer der Chaldeen, en zijn gewolde schapen
Van 's Hemels vlam geroost: zijn kemelen gerooft,
Het dack zyn vrolijck zaed gevallen op het hoofd,
In't midden van haer feest. En als hy straf bejegent,
Met een slaghregen van veel rampspoen is beregent,
In plaets van troost daer als aemachtigh hy na gaept,
Ontmoet hem dus zijn helft die in zijn ermen slaept:
Is 't nu niet wel gesteld? waer is nu Hiobs betrouwen?
Wat heyl brenght het nu toe op 's Heeren naem te bouwen?
Ghy noemde hem uwen schild, en schutsheer onversaeght:
Hy helpe u nu indien hem vromigheyd behaeght.

8 *Lamper:* slip, die bij een hoed hangt.
12 *Bedragen:* met (*dracht*) etter en onreinheid bedekt.
13 *Pronckende:* te pronk zittende. – *Ziet:* namelijk met de oogen der verbeelding, en in zijn herinnering.
20 *Zijn helft die in zijn ermen slaept:* zijn vrouw.

Ay (zeght de martelaer) ghy ratelt als d' onvroede:
Wy dulden 't quaed van hem die zegende ons in't goede:
  Naeckt rezen wy in't licht: naeckt varen wy in't stof:
  Die 't leende nam ons 't zijn: den Heer zy danck en lof.
Zijn maeghschap oock tot troost vast neffens hem gezeten,
Een pijnbanck streckte schier 's mans ongekreuckt geweten,
  Dat rijck in God getroost door 't veel gepleeghde goed
  Een blijde schare quam van deughden te gemoet:
Tot dat doorloutert hy, in't aenschijn Gods verkoren,
Hem 's Hemels goedheyd gaf meer als hy had verloren.

25 *Onvroede:* onwijze.
29 *Tot troost:* met het (echter geheel mislukte) doel om hem te troosten.
31 *Door 't veel gepleeghde goed:* verkeerde constructie voor: door het vele goede, dat hij gepleegd had

Tob. 2. Tobias vreesde God meer als den Koningh, en droegh de verslagene heymelyck te zamen, en behieltze heymelyck in zyn huys, en des nachts begroef hyse.

TOBIAS.

DE GODVREEZENDE.

Het herte Naphthali zal trotzer als voorhenen
Zijn hoornen steken op, en met zyn rancke beenen
Opsteygeren 't geberghte, om dat zijn doode faem
Is opgeweckt door my, die vroegh den grooten naem
Des grooten Gods aenriep, en die om niemands halven
Bevleckte mijn gemoed, doen elck de gulde kalven
Jeroboams aenbad, maer nae des hooghsten stem
Myn eerstelingen steeds bracht te Jerusalem,
Tot dat met Isr'el ick vervoerd de boey most slepen,
Daer Ninive gevryd word van d' uytheemsche schepen,
En daer als and're noyt mijn lippen zijn besmet
Met 't voedzel ons zo strengh verboon van Moyses wet:
Dies God mijn vromigheyd my komen liet te stade,
Als 't hert des Assyriers hy roerde met genade.
Myn vryheyd nu erlanght, ick evenwel verplicht
My hiel te dwaden der bedroefden aengezicht,
Tot dat Senacherib ontzey al wie my hoofde:
Wiens gramschap ick ontsloop als hy myn have roofde,
Doen ick mijn broed'ren [die hy in zijn grimmigheyd
Versloegh] gekist hadde, en in't heymlijck graf geleyd.

7 *Maer nae des hooghsten stem:* volgens 't gebod des Heeren.
10 *Gevryd:* gaarne bezocht.
15 *Erlanght:* erlangd hebbende.
16 *Dwaden der bedroefden aengezicht: dwaden, dwaên* is afwisschen. De uitdrukking wil dus zeggen: de tranen der verdrukten te drogen.
17 *Ontzey al wie my hoofde:* aan allen (een elk op verbeurte van straf) verbood mij huisvesting te verleenen.
20 *Gekist:* veeleer: begraven zonder kist.

Der dooden uytvaert was my liever als mijn eten,
Zoo flucx de bleecke dood het leven had verbeten.
Doch mijn godvruchtigheyd leed wederom aenstoot
Doen eenen zwaluwdreck mijns lichaems vensters sloot
Daer 't morgenlicht door scheen: en of wel mynen rouwe
Met schimp ophoopten noch mijn magen, en mijn vrouwe,
Noch hiel mijn vroomheyd aen: mijn yver noch bekleef
Als ick in't hert mijns zoons die gulde lessen schreef.
Geprangt van armoede ick mijns ouwdheyds kruck in Meden
Nae Gabel zond om 't geld: maer d' Engel Gods met vreden
Hem we'er betreden de' den dorpel van myn huys,
Met zynen bruytschat, en zijn Sara hupsch en kuysch.
Myn lichten zagen 't licht dat zoo langh was gedoken,
Tot dat ick levens zat, myn kind'ren d' oogen loken.

21 *Der dooden uytvaert was my liever als mijn eten.* Versta: ik liet mijn maaltijd staan, om de dooden te begraven.

24 *Mijns lichaems vensters:* mijn oogen. Zie *Tobias*, II:10.

29 *Mijns ouwdheyds kruck:* mijn zoon.

33 *Myn lichten:* mijn oogen.

34 *Ick levens zat.* Versta: *zijnde.* 't Is hier een nomin. absol. Beter ware geweest: *Tot dat my, levens zat, myn kind'ren d' oogen loken.*

1. Mach. 2. Wy en willen niet bewilligen in't gebod van Antiochus, ende en willen niet offeren, en van onze wet afvallen, en and're wyze aennemen.

MATATHIAS.

DE PRIESTERLYCKE KAMPIOEN.

Dat gingh my veel te nae! dat ick van verr' de wallen
Van d' heylge stad met haer wachttoornen hoorde vallen:
Dat ick vernam, hoe die aertzvyand van Gods wet
Zyn schelmse voetzool hadde in't heylighdom gezet:
Dat oock Antiochus dorst Godloos en verwaten
Tot roof verklaren 't goud van ons gewyde vaten:
Dat hy zyn schouwspel zagh aen menschen en aen vee,
En 't volck voor 't aenzicht van zyn afgoon knielen de'e.
Waerom zoo flucx ons quam op Modins hooge rotzen
De veldheer des Tyrans in naem zijns meesters trotzen,
Ick met een hellebaerd, die zwaer van koper woegh,
Hem, en die valsche Jood den kop in flarden sloegh,
En om de wet jeloers als dol, en uytgelaten
Het volck op 't marcktveld ick bazuynde uyt alle straten,
En weckte haer yver op aldus: wat! is 't niet schand
Dat hy die onlanghs zat gegyzelt, en verpand
Ons wetten stellen zal, en onzen Godsdienst schenden,
En maecken van ons kerck een grouwel der ellenden?
Wat mannen duldet niet dat u die Dwinghland kruyst
Zoo langh ghy houden kunt het lemmer inde vuyst:
Wie yvert volght my nae. 't Woord droop nau vande lippen
Een werld van menschen zich in holen, en in klippen

7 *Dat hy zyn schouwspel zagh* enz. Versta: dat hij zich verlustigde in den roof van menschen (vrouwen) en van vee. Zie *Makabeeën* I:34.

12 *Die valsche Jood:* die in tegenwoordigheid van Matathias den afgoden offerde. Zie *Makabeeën* II:23.

13 *En om de wet jeloers:* jaloers, over de wet, die door den tiran geschonden werd.

16 *Dat hy die onlanghs zat gegyzelt, en verpand:* dit slaat op Antiochus, die gijzelaar te Rome geweest was.

Met my verstack voor 't heyr van die vermeten zot,
Die quam te spae zyn hiel opheffen tegen God.
Wy streen in't steengeberghte, en zoo wy daegh'lycx wiessen
Wy vaecken d' onbesneen de'en danssen door de spiessen.
Geen Sabbath onzen erm, noch zeenwen hiel verlet,
Als ons d' erfvyand zocht. De nood wist van geen wet.
Met wyf, en kind'ren dus in ballinghschap gevloden,
Wy stelden d' eere Gods voor 's dwingelands geboden,
Tot dat onze ouwderdom zyn zonen alle vyf
Voor zyn verscheyden blies een kryghsmans hert in't lyf,
En Machabeus die ons quam in vroomheyd nader
't Zweerd ophief, en het ampt vervulde van zyn vader.

26 *Vaecken:* vaak, dikwijls.
31 *Onze ouwderdom:* staat hier voor „ik nu bedaagd zijnde."
33 *Die ons quam in vroomheyd nader:* wil zeggen: die ons het meest onder al zijn broederen in moed nabijkwam.

1. Mach. 3. Judas verkreegh den volcke groote eere, hy toogh in zyn harnasch als een held, en beschermde zyn heyr met zynen zweerde, hy was vrymoedigh als een leeu.

JUDAS MACHABÆUS.

DE VOORVECHTER.

Als Apollonius te trotz myn heyrkracht porde,
Hy vond dien die hy zocht, en hem het mes afgorde.
De batse Seron, die dacht dat ick van't gerucht
Verveerd was, quamen wy vernest'len op de vlucht.
Nae, Gorgias ontvlood, als in zyn pauweljoenen
Ick 't vuyr stack. Duyzendwerf vyf dapp're kampioenen
Het overrompelt heyr van Lysias op 't veld
Vermiste, als naemaels wierd het overschot geteld.
Jerusalem ick bouw tot troost der Isra'liten,
En open 't hooge koor voor Priest'ren en Leviten.
Den Ammonijt ick slae, met Beon, d' Idumeen.
Datheman ick verquick, en blixem ste'en aen ste'en.
Timotheus ontwyckt myn benden die hem naecken:
Dies Ephron Carnaim wy met ons tortzen blaecken,
En vlammen nae den roof, en slaen eer 't woeden slist

2 Versta: vond hij dien hij tartte, en die hem het zwaard ontnam. Judas overwon en doodde Apollonius, en, het zwaard des veldheers ten buit bekomen hebbendn, droeg hij dit zoo lang hij leefde. 1 *Makab.* III: 12.

3 *Batse:* looze, afgerichte. Zie KIL. *in v.*

4 *Vernest'len:* wegnestelen, uitnestelen, uit het vreemde land, waar zij zich in genesteld hadden, verdrijven. Maar die vernesteling van Serons overschot door Judas werd, naar luid der *Makabeeën,* voorafgegaan door een groote slachting. Zie 1 *Makab.* III: 23, 24.

5 *Nae, Gorgias ontvlood:* naderhand ontvlood Gorgias. — *Pauweljoenen:* legertenten.

8 *Naemaels* wil zeggen: nadat Lysias weder een ander heir naar Jeruzalem had doen oprukken. Zie 1 *Makabeeën* III: 38 volgg.

12 *Datheman ick verquick:* ik help Dathema in haar benauwdheid, namel. de Israëlieten, die naar de sterkte Dathema gevloden waren, uit vreeze voor den vyand, die in Galaäd gevallen was.

15 *Eer 't woeden slist:* eer de woede (der krijgslieden) slijt, afneemt.

Al watter wapens draeght, en aende muyren pist:
En vinden zegenryck den priesterlycken heuvel:
Daer wy hem roemen die nam wraeck van 's vyands euvel.
Maer als in't zuyden ons grynst Edom aen zoo stuyr,
Wy Hebron breken af tot molm, met stael, en vuyr.
In't land van Asdod, daer de blinde d' afgoon eerden,
Wy ste'en, en vlecken gants het onderst' boven keerden.
Doen d' Elephant ten toon den Antiochus droegh,
Ick 't onbesneden zaed zes honderd man afsloegh.
Als nu Nicanor komt dat hy myn glory schaecke,
Ick hem zyn rechterhand, en hoofd afsny tot wraecke.
Zoo haest de faem ons doet den roem van Roome kond,
Wy met 't Romeynsche volck ons houwen door verbond:
En als Bacchides trock den smaed op 't strenghst' te wreken
Demetrio gedaen, ick in't gevaer bleef steken,
Als my myn volck bezweeck, daer 't leger ick ophiel,
En in't gevecht opgaf myn Ridderlycke ziel;
Die heemlende nae 't koor der helden vander eerden,
Het heldisch lichaem liet doorregen vande zweerden.

17 *En vinden zegenryck den priesterlycken heuvel:* en gingen in zegepraal den berg Sion op.

18 *Euvel:* het euvel, of kwaad, ons door den vijand aangedaan.

19, 20 Zie 1 *Makab.* V:65.

28 *Wy met 't Romeynsche volck ons houwen:* ons huwen, ons verbinden, vast maken.

33 *Heemlende:* ten hemel varende.

HYMNUS OF LOFZANGH

VANDE

CHRISTELYCKE RIDDER.

Eens anders Zangerin magh ryckelycken melden
Den welverdienden roem van Jacobs oorlooghshelden,
Die keerende uyt 't gevecht, besprengt met breyn en bloed,
Liep eenen zoeten rey van maeghden te gemoet:
Ick zingh des Christen helds stryd wapens en partijen.
Groot Hertogh des geloofs, die door uw bloedigh strijen
Onze overwinningh wrocht, en die gebenedijt
Van zulcken Ridderschap de dapper hoofdman zijt,
Vergunt my dat ick magh den eed'len Ridder roemen,
Die ghy geweerdight hebt nae uwen naem te noemen,
Die gantsch op and're wyze als David was gewoon
Met zynen kruysheer vecht om d' alderhooghste kroon.
Heel korts in nare schaeuw, beschaduwt vande bladen,
Wy 's heeten middaghs brand al peynzende versmaden,
Daer ons de slaep bekruypt terwyl 't gevogelt queeld,

Hymnus of Lofzangh vande Christelycke Ridder. Afgedrukt volgens den tekst, achter de eerste uitgave van *De Helden Godes,* Amst. 1620.

1 *Ryckelycken:* overvloedig.
3 *Die* staat hier in den 3den n. v.
4 *Eenen zoeten rey* staat in nomin.
5 *Partijen:* tegenpartijen. — *Groot Hertogh des geloofs:* Christus wordt hier aangesproken, als de Groot Hertog, d. i.: de groote heirvoerder des Geloofs.
10 *Die ghy geweerdight hebt nae uwen naem te noemen:* dien gij waardig hebt geacht hem den naam van Christelijken Ridder te schenken.
12 *Met zynen kruysheer:* met zijnen Heer, stervende aan, en verwinnaar door het kruis.
13 *Korts:* onlangs.
14 *Wy:* de dichter zelf. — *Versmaden:* ontweken.

En voed met zulcken droom als ons gezangh uytbeeld.
Ick zagh van't hoogh geberghte in vlack gelegen velden
Twee trotze legers die haer in slaghoorde stelden,
Belust elck anders kansse en voordeel af te zien,
Of liever duyzend doon te lyden dan te vli'en.
Zoo flucx men 't teecken geeft roert yder 't stof met voeten
Dat d' aerde schud als zy malkanderen gemoeten.
De razerny vanght aen met een vermenght geluyd,
Dat nae den sterren klimt, en aen den hemel stuyt,
Wiens vrolijck voorhoofd haest verouwdet vande rimp'len,
Wiens alderhelderste oogh zelf schemert vande wimp'len,
En van't geslepen stael, dat wederzyds gescherpt,
Zoo vaeck 't zijn vyand dreyght den blixem op hem werpt.
't Bloed stroomt tot een rood meyr, welcx heete baren bruyzen,
En droef luyd den adieu der zielen die verhuyzen.
d' Eerwaerde Wijsheyd Gods dees' slachting vast aen-
[schouwt
Van haren heyl'gen throon in't opperste gebouwt.
Zy daeld van boven af met haer sneeuwitte vlercken,
En grijpt die meest uytsteeckt in ridderlijcke wercken
Uyt 't midden vanden strijd die vuyrigh is en straf,
En op een woeste plaets voerd hem ter zyden af.
O Ridderlijck gemoed! dus heeftze hem aengesproken,
't Is langh 't is al te lange in't harnasch zich gewroken,
't Is langh genoegh aldus met David zich besprenght
In't Philistijnsche bloed, en 't dorstigh zand gedrenckt,
Zulck krygen ben ick zat. Ontslaet u dit scherp yzer,
Dees' stalen borst ontgespt; gaet henen wend u wyzer
Tot eenen strijd des geests, en tot dat oorloogh vlied
't Welck zoo vele eeuwen langh door 't geest'lijck is bedied.
Dit Christ'lijck wapentuygh voor 't ander wilt omgorden,
En op een nieuwe wyze een Christen Krijghsman worden,
Treckt deze rustingh aen, en kiest die steyle rotz

16 *En voed* hangt af van *de slaep* en niet van *'t gevogelt.*
25 *Rimp'len:* plooien, van de vaandels namelijk.
26 *Oogh:* ster, zon. — *Wimp'len:* vaandels, banderollen.
30 *Den adieu:* staat hier in nomin.
32 *Gebouwt* behoort bij *throon.*
39 *Met David* voor „op de wijze van, even gelijk David."
43 *En tot dat oorloogh vlied:* en begeef u tot dien oorlog.
44 De zin is: die sedert zoo vele eeuwen in de profecieën is voorspeld.

Tot eenen vasten borght, zulcx raed de Wijsheyd Gods.
  Eerbiedigh antwoord hy: O hemelsche meestresse!
Die waerlijck zijt alleen der schepselen vooghdesse,
Waer hebbe ick oyt verschuld dat ghy mijns gade slaet,
En 't vreughdenrijck paleys uws lieven vaders laet?
Aenbedelycxste vrou, wild voor uw hemelvaren
't Gebruyck dier wap'nen my eerst grondelyck verklaren.
  De wysheyd zegt, die helm is d' hoop van't eeuwigh heyl,
Die schild 't beproeft geloof, waer door men vranck en veyl
Des Satans schichten schut, en uytbluscht inder ylen
Den brand, den helschen brand, van zijn geschoten pylen.
Dat zweerd is 's Heeren woord 'twelck wederzyds ontzeyd.
Die borstbeschermer kreeft dat is gerechtigheyd.
Die brooskens wel gepast die vorstelijcke schoenen
Is 's Evangeliums zoet vredenrijck verzoenen,
En d' hoecksteen Christus is, waer op in al zijn doen
Zich vry verlaten mach de Christen kampioen.
't Was nauwelijcx gezeyd, de Wijsheyd eerst verschenen,
Heeft heylighlijck gespoockt, en is terstond verdwenen.
De Ridder al verbaest of 't waerheyd was of waen
Ontwapend zich op 't lest, treckt 's wijsheyds rustingh aen,
En 't harnasch aengepast hy van des hoecksteens midden
Steroogende hemelwaert aldus aenvanght te bidden.
  O Veldheer onzes stryds, die door uw bloedigh zweet
En roode wonden hebt eens hoofdmans ampt bekleed:
O waren Samson! die verbrekende 's doods banden,
Verpletterde den kop van alle uwe erfvyanden,
En een schoon voorbeeld liet, hoe in dit jammerdal
Elck kryghsknecht 't enge spoor uws kruysweghs houden zal:

51 *Verschuld:* verdiend.

57 *Des Satans schichten schut:* indien V. met al deze *ss* het gesis der schichten heeft willen doen hooren, heeft hij zijn doel gemist; want het horten en stooten der woorden tegen elkander neemt alle denkbeeld van vlugheid weg.

59 *'t Welck wederzyds ontzeyd:* 't welk aan weerskanten den oorlog aandoet.

60 *Kreeft:* kraag.

61 *Brooskens:* schoeisels.

66 *Heeft heylighlijck gespoockt:* heeft zich op een heilige wijze, als een geest, een onlichamelijke verschijning voorgedaan.

73 *O waren Samson:* verbogen vocativus, als in 't Lat. *o fortunatam Romam!*

76 *Zal:* moet.

O kruysvorst! kapiteyn! voorvechter! en verbidder!
Van 't rood gesluijert heyr, aenschouwt aenschouwt den
Die uwe benden volght, en zyn behagen schept [Ridder
Dat hy verwinnen mach als ghy verwonnen hebt.
't Gebed noch nauw'lycx eynd, of d' Hemel geeft een teecken
Dat hem zyns koninghs hulpe en troost niet zal gebreecken.
Flucx ziddert al 't geberghte, en 't aerdryck daer ontrent
Een wolck van damp en roock uytbraeckende opwaerts
[zend,
En eer hy 't mercken kan zoo treed hem onder oogen
Een opgesmuckte vrouw die groot is van vermogen,
Die beter een Godinne als sterflyck mensch gelyckt,
En 't schoonste beeld beschaemt dat inde spiegel kyckt.
De rycxste bagge haer çiert. Alsins is zy bepeereld.
Haer ployryck purper vloeyd. Haer p'ruyck druckt een
[kleyn weereld,
Jae 't is de Weereld zelf wanneer hy 't wel beziet,
Die met haer rechter hem een gouden kopschael bied,
En met de slincker zwaeyt een waeijer zwert van pluymen.
Die rechte Joffrou sleeps, hoe steecken haer de kruymen.
Zy maeckt een fiere gangh, en 't schynt als ofze hem smeeckt
Met eenen zoeten lach. Nu luystert watze spreeckt.
Vroom Ridder, wie ghy zyt, door zonderlinge driften
Ons uwe dwaelsterr' dringht u heerlyck te begiften
Met Ryckdom, Eere en Staet, of Wellust, welck ghy kiest,
Behoudens ghy u zelf in onzen dienst verliest.
Dit aerdryck ick bestier. D' ontzichelycke zielen

77 *Kapiteyn:* dit woord doet thans een zotte uitwerking in 't midden van dezen regel; doch deed het niet ten tijde der vervaardiging, toen 't nog minder algemeen was. In 't *Pascha* hebben wij gezien hoe Vondel God zelf *den Grooten Kapitein* noemde, zie vs. 452 en vs. 1291.

78 *Rood gesluijert:* rood, t. w. de kleur van het bloed van Christus dragende.

90 *Haer ployrijck purper vloeyd:* het purper, rijk in plooien, golft (haar langs de leden.

91 *Jae 't is de Weereld zelf:* die „opgesmukte vrouw" als zinnebeeld van „de verleiding der wereld."

94 *Die rechte Joffrou sleeps:* andere uitgaven hebben voor *sleeps* „sleets," wat zou beteekenen: die zoo veel slijt, zoo veel aan kan. — *Hoe steecken haer de kruymen:* wat gebaren maakt zij.

95 *Smeeckt:* vleit, als hierboven, de XII Profeten, bl. 321 vs. 27.

98 *Uwe dwaelsterr':* zij bedoelt hier: uw geboortesterre, uw lotsterre.

Der Majesteyten zelf voor my ter aerden knielen,
En zoecken steeds de gunst myns Godheyds met gebe'en:
Want yder trots Monarch ontfanght van my zyn leen.
De Scepters deyle ick om: de kroonen en de banden
Van Koningh, Vorst en Graef zyn zegens myner handen.
Met witte marmorsteen myn hof ten wolcken ryst,
Dat 's Pelgrims oogh verlet, en met verwond'ren spyst.
Inwendigh 't bont tapyt de wanden houd gescholen.
't Vertreck der zalen doet myn hofgezin verdolen.
My vierd der Joffren Reye, een wonderlycke pracht,
Die door de tralien kyckt, en inde watergracht
Om tydverlies zomtyds zyn schaduwe laet spelen,
Terwyl in 's lusthofs top de Nachtegalen quelen:
De blanckgepluymde zwaen haer weelde uyt 't water schept,
En d' oijevaer op 't dack met zynen klepel klept.
Zoo flucx my d' avondsterr' toeknickt om t' avondmalen,
Ick my ter disschen schick daer duyzend toortzen stralen,
Daer 's tafels rugh zich om den last der spyzen belght,
Daer yder zilv'ren vlackt' zyn venezoen verzwelght,
Daer d' honger werd geterght van zo veel leckernyen
Dat 't suyckerzoet bancket men naulijcx weet te vlyen:
Daer uyt een blaeuw kristal op konstrijck goud geschroeft
De most het hert verheught, dat nimmer is bedroeft:
Daer 't Goddelijck musyck van zangh en spel in d' ooren
Den weerklangh van't gewelf zo lieffelijck laet hooren
Dat ziele en geest ontspringht, en 't lichaem ongetemt
Al danssende in een zee van duyzend weelden zwemt,
Tot dat 't lijf juychens moede en mat van't stadigh woelen,
Een zoete nachtrust vind in d' ermen van zijn boelen:
Terwijl het wakende oogh des torenwachts den borght
Voor ongeval behoed, en veylighlijck verzorght.
O Jonckheer is 't oock vreemd dat wolcken volcx van [verren
My haesten te gemoet, en dragen aen de sterren?
Dat der vergoder schaer zo heftigh om my dringht?

113 *Tydverlies:* tijdverdrijf.
120 *Zilv'ren vlackt':* bord, schotel.
122 *Dat 't suyckerzoet bancket men naulijcx weet te vlyen:* dat men nauwlijks plaats er voor vindt.
135 *Der vergoder schaer:* de schaar der vergoderen.

Is 't anders als klaer goud en zilver dat hier blinckt.
  Vermomde Toveres! wegh met uw valsch blancketzel,
Wegh met u zoet vergift, en doet mijn ziel geen letzel.
Uytwendigh zydy schoon, van binnen vol ellend:
Uw heerlijckheyd is kort: uw vreughd met droefheyd end:
Uwe eere is wanckelbaer: uw hoogheyd dreyght te vallen.
Van al 'tgeen ghy beloofd en geefdy niets met allen
Als ramp en druck te loon den genen die u diend.
God hem zijn gunst ontzeght wie zich met u bevriend.
U dreyght een eeuwigh wee: uw lachen werd tot huylen,
Als ghy voor 't vyerschaer Gods u niet en moogd ver-
[schuylen,
Met al die uwen sleep te volgen zijn gewoon,
Als 't vonnis werd geveld van God en 's menschen zoon.
Verziet u Duyvels zaet, verziet u voor mijn schelden:
Vlied na den afgrond toe, uw munt wil hier niet gelden.
  Voor zulcken antwoord vlucht de Moeder alles quaeds,
En eer 't de Ridder speurt, flucx weder in haer plaets
Een vette poezel komt al nader t' hemwaerts sluypen.
Zy koestert vast een Slange, en waent hem te bekruypen,
Dies roept hy: verder niet, eerst antwoord op mijn eysch.
  'k Ben, zeghtze, niet en schroomt, het ongebreydelt
[Vleysch,
Die niet verzwelgen kan dat ghy door 's Geests afraden
Al d' aengeboden gunst des Werelds gaet versmaden.
Wat dolheyd gady aen? ay arm onzaligh man,
Ontslaet u van 's Geests juck, ontslaet u dien Tyran,
Die zo veel zielen plaeght, en vol van jalouzije
Haer 't leven bange maeckt, en druckt met slavernije:
Die 's levens lust benijd: die 't lichaem pijnt en kruyst,
En als 't is afgereen daer schielijck uyt verhuyst.
Zijn dienaers slaven zijn, en 't loon dat zy beerven

139 *Zydy:* zijt gij.
142 *Geefdy:* geeft gij.
149 *Verziet u voor mijn schelden:* maak dat gij weg komt.
153 *Een vette poezel:* een mollig vrouwmensch. Dik en vet te zijn behoorde in Vondels dagen nog tot de hoofdvereischten van schoonheid. Men zie slechts de *beautés* op de platen van Cats en anderen afgebeeld en in de geïllustreerde liedeboeken vol „amoreuse gesanghen."
156 *Niet en schroomt:* schroom niet.
159 *Gady aen?* gaat gij aan, begint gij?

Is datze elcx gaepspel zijn, en martelaren sterven.
Ontzegt 's Geests dienstbaerheyd: vertrouwt u 's werelds
[bruyt
En in haer schoonheyd weyd, zy munt te wonder uyt.
Verfoeyd den engen pad: voldoet uws herten wenschen,
En volgt op 't breede spoor den braefsten hoop der menschen.
Verleydster zydy daer, de strenge Ridder roept,
Die 't oor de slange leent, en van 's doods vruchten snoept.
O snoode zielenpest! die vleyende, ondertusschen
Den Geest nae 't leven staet, en pooght zijn zaed te blusschen,
Vermids hy lust noch treck tot uwe wetten heeft,
En 't heyl der zielen werckt als hy u wederstreeft.
Wat Moeder dat ghy zijt magh aen uw vruchten blijcken,
Die alderminst Gods aerd, en 's Duyvels gantsch gelijcken.
Afgoderije, haet, moord, twist, hovaerdije en nijd
Uwe eygen docht'ren zijn, den Satan toegewijd.
Laetst zwoer ick u den dood: dorft ghy my noch ontmoeten?
Zo scheld de Ridder 't Vleesch, en doodet voor zijn voeten.
'tVleesch geeft aldaer den Geest, en 't neemt zijn leste
[adieu.
Maer aende slincker zijde hem weder op een nieuw
Een Ketter overvalt, heel statigh, ouwd van wezen,
Die stickziende altijd doolt, en brilt van veel te lezen,
Die lezende versuft, en min tot kennis koomt.
De Ridder spreeckt hem aen, en vraeght waer van hy droomt.
't Was, zeght hy, al van ouwds 't gevoelen veler wijzen
Dat ydel werd gelooft 's vleeschs opstaen en verryzen,
En dat elck kerckhof niet 't verstorven bleeck gebeent
Der doon opworpen zal gelijck men dwaeslijck meent:
Want zo d' opstandingh wat geloofs word toegeschreven,
Ontwyffelijck het is geschied al in dit leven.
Is 't niet een fyne klucht, en rechte kinderspot,
Dat 't lyf verryzen zal als 't eenmael is verrot?

167 *'s Werelds bruyt:* de wellust.
170 *Den braefsten hoop:* den wakkersten, kloeksten hoop.
171 *Verleydster zydy daer:* verleidster die gij zijt.
172 *Die* slaat op *verleydster.* — *En van 's doods vruchten snoept:* en van doodaanbrengende, doode*lijke* vruchten snoept.
178 *En 's Duyvels:* en 's duivels aard.
186 *Brilt van veel te lezen:* die zooveel gelezen heeft, dat hij zijn oogen bedorven en een bril heeft moeten opzetten.

Zo 't waerheyd strecken magh, gewis hoe wilmen vloecken
Als elck om 't eerste grielt, en gaet zyn beenen zoecken.
Daer by verdichtmen noch, zo vremd als praetgemeen,
Dat Christus 't vierschaer Gods zyns Vaders zal bekleen:
Maer zoo 't waerachtigh is, wat zalmen toe gaen schryven
't Vertragen van zyn komst, en 't stadigh achter blyven?
Want van dat 's werelds lamp eerst blonck aen 's Hemels glas,
Nature een zelve blyft, en alle dingh als 't was:
D' een eeuwe d' ander volght, d' een zomer volght den and'ren,
En hoe zeer d' aerd verouwd, noch spoortmen geen ver-
[and'ren:
Den hemel hemel blyft, d' aerd aerd, de zee blyft zee:
Dies komt hy nimmermeer, of is te zelden ree.
Vlied, zeght de Ridder, vlied aertzketter! valsch verrader!
Gaet veyld uw logenkraem den Duyvel uwen vader:
Gaet preeckt den Saduceen, en die geen hope en heeft.
Ick waen niet, maer ick weet dat mynen Heyland leeft,
Die ware Jonas, uyt 's grafs walvisch, nae dry dagen
Weer 't licht des hemels zagh: die zo vele heyl'gen zagen,
En door die zelve macht, en door die zelve geest
Waer door hy eens zyns zelfs opwecker is geweest,
Hy 't menschelyck geslacht zal uyt 's doods slaep opwecken,
En voor den rechterstoel des grooten Rechters trecken,
Wanneer hy als een zon de dicke wolcken breeckt,
De deughd met heyl bekroont, en zyn versmaetheyd wreeckt.
't Vertrecken van zyn komst veroorzaeckt dat hy goedigh,
Niet wil des zondaers dood, maer hoopt zyn boet langmoedig.
Hoe langh zijn komst vertraeght, t' werd 't zijnder tijd
[vervuld,
Maer 't wil te spade zijn als ghy 't gelooven zult.
De Ketter schaemrood deynst, en flucx verrijst door 't gapen
Des aerdrijcx een gedrocht, dat eyslijck en wanschapen,
Noch mensch noch dier gelijckt, en met dry pylen mickt
Met zynen strengen boogh: dies onze Ridder schrickt.

198 *Grielt:* grabbelt.
199 *Praetgemeen:* dat algemeen gepraat, verteld wordt.
201 *Wat zalmen toe gaen schryven:* waaraan zal men toeschrijven.
221 *Vertrecken:* vertragen, vertoeven, als vs. 202 en 223.
224 Versta: maar als gij het gelooven zult, zal het te laat voor u zijn.
228 *Strengen boogh:* streng, strak gespannen boog.

't Wreed Monster briescht hem toe: gedonderd uytter [hellen
Verschijn ick 's afgronds Vorst om eeuwigh u te quellen,
Vermids ghy vruchteloos op uwen Christus hoopt,
Vergeefs in zynen naem besprenght zijt en gedoopt.
Der zonden zyn te veel die u voor God verklagen,
Die zoo wel 's nachts als 's daeghs u voor den Rechter [dagen:
Slaet uws gewetens boeck eens open, daer zoo naeckt
Uw pleyt heeft uytgedient, en 't vonnis is gemaeckt:
En effen als uw hope zoo is 't geverwt geloove
Daer ghy vergeefs op steunt, dat u voorlanghs ten roove
Des afgronds heeft verklaerd, en 's leeuws keel overgaf.
Wat is uw wangeloove? is 't anders yet als kaf?
Als stopp'len hoy en stroy, 't welck voor den heeten toren
Van Gods rechtveerdigheyd versmilt en gaet verloren?
Is 't anders yet als waen en dwaesheyd ingebeeld?
Is niet geveynsde schijn de pop waerme' ghy speeld?
En wat is 's hemels God doch als een uytermaten
Ondraeghlijck wreed tyran, die weerdigh is te haten?
Veel min aenbiddens weerd: vermids hy yderman
Een wet steld die hy zelf niet onderhouden kan;
Noch eyscht hy dat elcx mond zal van zijn goedheyd [roemen,
Daer hy elcx onheyl wil, en lacht in ons verdoemen.
O wonderbaren storm! zijn pylen nu verspilt
Terstond afstuyten op des vromen Ridders schild
Die zich aldus verweerd: Erfvyand aller zielen!
Serpent! Leeuw! Draeck! ouw Slange! hoe lang zult ghy [uwe hielen
Opheffen tegen God en al wat hem aenkleeft?
Zielmoorder! Logenaer! die d' yd'le locht doorzweeft,
Die 's werelds Prince zyt, en in uw boeyen kluystert
Al wie u d' ooren leent, en nae uw smeken luystert.
De misdaed overweeght wel die myn ziel bevleckt:
Maer Gods barmhertigheyd haer noch veel wyder streckt.

237 *'t Geverwt geloove:* het schijngeloof.
259 *Overweeght:* heeft het overwicht.
260 Versta: maar Gods barmhartigheid strekt zich veel wijder uit, of met andere woorden: weegt veel zwaarder.

Myn zonden zyn bloed rood, en geensins om vergrooten:
Maer rooder is noch 't bloed 't welck Christus heeft vergoten:
't Geloove is zwack in my, dit baert my zwaer verdriet:
Maer God de liefde zelf verwerpt den zwacken niet.
Oock is hy lievens weerd, die kocht ons aller leven,
Doen hy zyn waerdste pand aen't kruys gingh overgeven,
Doen hy ons Jesus gaf zo deerlijck, zo bebloed,
Die 's vaders toorn verzoent, en al ons schuld voldoet,
Die ons dien geest verwerft waer door wy allegader
Zijn Medebroed'ren zijn, en roepen Abba vader.
  Voor zulcken antwoord ruymt de booze Geest zijn plaets,
En vlucht den name Gods, de Ridder wind den kaets:
Dies hy den Hemel looft: van waer hem zijnen Koningh
Door d' Eng'len 's levens kroon opoffert tot belooningh.
Vroom Ridder, zeggen zy, omvlecht, omvlecht uw hoofd
Met den Laurenkrans, die Jesus heeft belooft
Die onder de baniere haers hoofdmans vroomlyck strijden,
Die leden zyn haers hoofds in droefheyd en in lyden:
Vroom Ridder, neemt dien krans van uwen Kapiteyn,
En hebt met hem zyn kruys en zijn triumph gemeyn.
  De Ridder triumpheerde, als 't ruysschen vande boomen
Myn zoete rust versteurde. Ick overley de droomen
Daer 't hert mee' was belast: 's drooms beeld, dacht ick, [gewis
De waerheyd niet altyd heel ongelyck en is.

261 *Geensins om vergrooten:* behoeven niet vergroot te worden.
272 *De Ridder wind den kaets:* wint het spel.
274 *Opoffert:* schenkt, aanbiedt.
277 *Die:* lees: aan *hen,* die.

AEN DEN BRUIDEGOM

LAMBRECHT JACOBSZ.

MET SIJN BRUIDT,

AECHTJEN ANTHONIS.

Vereenigt Anno 1620. den 28 van Hoymaent.

De Schilder-kunst die praelt met duysend oude stucken,
Die aen den Tyber als Goddin word aengebeen
Van aller Geesten Puyck, dat vuyrig derwaerts heen
Zich spoed om met doô stof het leven uyt te drucken:
Dees, hoe aenlockend, kost de sinnen niet verrucken
Van onse Schilder-geest, die in 't gemoed bestreên
Geen doode verw vernoegde, albast noch marmorsteen,
Om een ontloken bloem in't Nederland te plucken.
Na veel raedslagens hy 't Geheymenis dus vraegt:
Waer mach myn Eega zyn? hoe noemtme dese Maegt?

Aen den bruidegom Lambrecht Jacobsz. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy* 1647, bl. 107.

Lambrecht Jacobsz. was Doopsgezind predikant te Leeuwarden en tevens schilder. Hij was de vader van den schilder Abraham van den Tempel en tevens leermeester van Jacob Backer en van Govert Flinck, Vondels vriend in later tijd. Toen hij eens in Kleef kwam preeken, ontmoette hij daar den jongen Flinck en nam hem toen als leerling mede naar Amsterdam. Schilderijen zijn niet van hem bekend; alleen weet men dat hij het portret geschilderd heeft van Jeme Jacobs de Ringh, door W. Delff en J. Folkema gegraveerd.

5 *Dees:* de Schilderkunst. — *Verrucken:* staat hier voor „geheel bevangen." De dichter wil zeggen, dat de Schilderkunst, hoe aanlokkelijk ook, den geest van Lambert Jacobsz. niet zoo zeer, zoo geheel vergenoegde, of hij verlangde ook naar iets dat leefde.

6—8 *Die in't gemoed bestreên* enz.: deze zinbouw is onduidelijk; de dichter heeft bedoeld: wiens gemoed, door geen doode verf, albast of marmersteen bevredigd, gedreven werd door de zucht om een ontloken bloem in Nederland te plukken.

Aecht galmde 't Heyligdom: dies om nu uyt te kiesen
Van duysend *Aechten* een, keerde onse Bruygom t' huys,
En socht sijn troost, sijn helft, sijn Bruyt met druk en kruys,
En in midsomer vond sijn *Aecht* in't Hof der Vriesen.

OP DEN

BURGER-KRIJGH DER ROOMEREN.

KLINCKERT.

Wat voordert *Brutus* deughd, dat zy den Dwingelanden
Wt haren zetel ruckt, en breeckt de troonen af,
En sticht een vryen Staet, nae datse nu den staf
Tarquin gheweldigh heeft ontwronghen t'zijnder schanden:

Als 't Romulynsche volck zijn eyghen inghewanden
Gaet rijten met het Stael, dat eertijts wonden gaf
d' Uytheemschen vyand, en gaet draghen na 't graf
d' Erlanghden vrydom, met vermenghde en bloed'ghe handen.

De staet-sucht eens soldaets was veler Helden dood,
En Roome een hart ghelagh, als 't aensagh en most lijen,
Dat *Cæsar,* met Laurier omvlochten, op zijn Koets

Keerde uyt de slachtingh van soo braven burgherijen
Als oyt Italiën had ghestooft in haren schoot,
En won den Scepter met verlies van zoo veel bloedts.

Op den burger-krijgh der Roomeren. Afgedrukt volgens den tekst van het gedicht, zooals dit gevonden wordt in het voorwerk van: M. Annæus Lucanus, van 't Borger oorlogh der Romeynen, tusschen C. Julium Cæsarem ende Gn. Pompeium Magnum. Overgeset in Nederlands rym-dicht door D. Heyndrick Storm. t'Amst. By M. Colyn, A°. 1620. 4°.

1 *Wat voordert Brutus deughd:* tot wat voordeel strekt Brutus' deugd.
8 *Met gemenghde.... handen:* met verwarde.... handen, *permistis manubus,* het zinnebeeld der verstoorde eendracht.

WTERSTE OORDEEL.

Den Hemel Vierschaar houdt, de Graven barsten open,
Het Aardryck krielt alsins van zielen opgekropen;
Zijn soete en felle stem de Rechter hooren laat,
Gebenedyde komt, Vermaledyde gaat.

W t e r s t e O o r d e e l. Afgedrukt volgens den tekst op bl. 25 van COORNHERTS *Recht Ghebruyck ende Misbruyck van tydlicke Have. Amst.* 1620, 4°.

2 *Opgekropen:* de uitdrukking moge als voorstelling der opstanding schilderachtig zijn, zij is, op *zielen* toegepast, min juist en zou thans triviaal klinken.

BIJLAGE.

ANTWOORD

OP HET

LASTER'LIJCK GEUSE VESPER, &c.

LIED VOOR DE

BARNEVELDISTEN OFTE ARMINIANEN.

OP DE WIJSE ALS VOLGHT, &c. 1631.

Hy heeft Hollandt langh ghedraghen
Onder 't hart,
Om te brenghen dat door laghen
In 't verwart,
En 't rechtveerdigh swaert te laven
Met zijn bloet,
Een meynedigh aes den raven
Sijns doots goet.

II.

Daerom dan den hals ghekorven:
Want zijn bloet
Was door meyneeds lust bedorven:
Op dien voet
Brack hy Uni ende Wetten:
Tot verraet
Nam hy aen voor Pistoletten
Den Soldaet.

III.

Hooghe-staet en wreetheydt beyde
Was het swaert,
Dat hy voerde in zijn scheyde:
O beswaert

Antwoord op het laster'lijck Geuse Vesper. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 771). Het draagt hier het jaartal 1631; daaruit zou men mogen gissen, dat beide gedichten, zoowel het *Geuse Vesper* als het antwoord daarop, in dat jaar gemaakt zijn.

Suchten! Wat kan nu vernoeghen
Hem zijn goet,
Die besuert een eeuwigh wroeghen
Int ghemoet.

IV.

Noch van West de Predikanten,
Noch van Oost;
Veel min Prince Moorders Santen
Geven troost:
Want voor hem men niet kan kloppen
Aen Godts Poort:
Wat dan, Arminjaensche Koppen
Helpt u Moord.

V.

Schaemt u schaemt u Vesper-Dichter,
Wie ghy zijt:
Vreest den Worm, die sulcken Stichter
't Hart afbijt:
Schelt gheen Vaders van den Landen,
Dol van haet:
Moord gheen Princen door uw' Handen,
't Is Verraet.

Waerschouwinghe.

Dese Vesper salmen singhen
In het Huys,
Daermen viert de wulpse dinghen,
O soet Cruys!
Anders mocht de lust des smorghens
's Avonts zijn
In het Spel van weynigh sorghens
Of de Wijn.

O schoone Godts-dienst vroegh bereyt
Die 'savonts onder voeten leyt!

FREDERIK HENDRIK.

DE AMSTERDAMSCHE HECUBA — PALAMEDES

INHOUD.

	Bladz.
De Amsteldamsche Hecuba. Treur-spel (Augustus 1625).	1
Hecuba	4
Inleiding	5
Den Heere Mr. Antonis de Hubert	7
Inhoud	9
Personagien	10
De eerste handel	11
De tweede handel	22
De derde handel	36
De vierde handel	60
De vyfde handel	71
Palamedes oft Vermoorde Onnooselheyd. Treur-spel (November 1625)	1
Klinckert	4
Inleiding	5
Aantekening op Palamedes	11
Sleutel van Palamedes	12
Voorrede	14
Het inhoud	25
Personagien	28

Bladz.

De eerste handel 29
De tweede handel 41
De derde handel 60
De vierde handel 92
De vyfde handel 109

Bijlagen.

Den Gereformeerden Momus (1625) 131
Aen Joost van Vondelen, beroerende zijn Palamedes (1625) 135
Joost huylt over sen Bestevaer (1625) 137

Klinck-dicht op het derde deel van 't Licht der Zeevaert (1621) 139
Op de vertalinge van Bartas door Z. Heyns (1621). . 140
Op Zacharias Heyns (1621) 141
Gebedt, uytgestort tot Godt over mijn geduerige quijnende sieckte, Anno 1621 142
Gebedt (vóór 1621?) 143
Hemelvaert-zang (vóór 1621?) 144
Pinxter-zang (vóór 1621?) 145
Pinxter-zang (vóór 1621?) 146
Jaar-zang (vóór (1621?) 148
Aendachtige betrachtinge over Christus lyden (vóór 1621) 149
Howlijck-sang tusschen God en de geloovige ziele (vóór 1621) 159
Zedigh gedicht vande ydelheyd der menschen (1622?). 162
Uytbreyding over den 19 Psalm Davids (vóór 1621?) . 166
Babylonische gevangenis. Psalm CXXXVI (vóór 1621?) 173
Op het metalen pronck-beeld, onlangs te Rotterdam opgerecht tot eer van Erasmus (Mei 1622) 175
Gedachtenis van Desideer Erasmus (1622) 176
Op Erasmus (1622?) 179

Bladz.

Lyck-dicht, op 't overlijden van D. Coenradus Vorstius (October 1622) 180
Opdraght der afbeeldinghe van Prins Willems graf, aen de Staten der Vereenighde Nederlanden (1622) . . 183
Op Henrick de Keyser (1622?) 184
Klinkert op D. Willebrordus Snellius (1622). 185
Op de vertalinge van de eerste weecke van G. de Saluste door W. van Boetseler (1622) 186
Op Hans de Ries (1622?). 187
Op Lubbert Gerritsz. (1622?) 188
Als Juffrouw Magdalena haren Baak trouwde (Mei 1623) 189
Het Lof der Zee-vaert (1623). 190
Vechtzangk voor Maria Tesselschade (1623?) 209
De tortsen van Alard Krombalck en Tesselscha Roemers (November 1623) 212
Op Tessel-schade (1623?). 214
Misbruick des kerckelijcken bans (1623). 215
Gezang, op het Latijnsche woordt: Trahit sua quemque voluptas (?) 216
Op 't woort: Daer is soo yets (?). 218
Op 't verongelucken van Doctor Roscius (Januari 1624) 219
Op Anthony Roscius (1624?) 221
Op de doodt van Maghtelt van Kampen (Mei 1624) . 222
Op Kristine van Erp (Juni 1624) 222
Stryd of kamp tusschen Kuyscheyd en Geylheyd (1624) 224
Wyckzangh (1624?) 229
Christelyck vryagielied (1624?) 231
Zangh, op de wyse: *Yets moet ick u Laura vragen* (1624?) 233
Beeckzang aen Katharine (Baeck) 1624?) 236
Op Meester Joan Pietersen Sweling (1624?) 238
Princelied (1625) 239

Bladz.

Begroetenis aen Frederick Henrick (1625) 241
Op de beeldenis van vorst Frederick Henrick (1625) . 250
Op de beeldenis der vorstinne Amelia (1625) 251
Yet seldsaems in 's Gravenhaegh (1625) 255
Klinckdicht op Frederick Hendrick (1625) 255
Op de Ledige uren van Constantin Huygens (1625) . 256
Op Urbanus den achtsten (1625) 267
Op de Christelijcke Sinne-beelden van Zacharias Heyns (1625) 269
Klinckert. Aen Schippers en Stuyrluyden (1625) . . . 270
Op Hogerbeets (1625?) 271
Op een trouwpenningk 272

DE

AMSTELDAMSCHE

H E C U B A.

TREUR-SPEL.

Πλήρης στεναγμῶν, οὐδὲ δακρύων κενός.

Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave, in 1626 bij Jacob Aertsz. Calom te Amsterdam verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n^{0}. 107).

Der Griecken achterdocht, na'et sloopen van oud Troyen,
Besorgt; voor 't overschot van 't vyandlycke saet:
Met koelen moede ontsiet den Stam gants wt te royen:
Dus onder Godsdiensts schyn die grouwelen bestaet.
Achilles tombe 't bloed van Polyxeen gaet slorpen,
En Hectors oir die word ten tooren wtgeworpen

HECUBA.

't Was Sparten niet genoegh dat, na'et langduurigh krygen,
Ick met myne oogen sagh; hoe Pyrrhus voor 't outaer
Het grijse koningshoofd greep by 't gewrongen hayr,
En met sijn lemmer ging den ouden strot doorrygen:

Dat ick de vlammen sagh van 't hof ten Hemel stygen:
Als Hecube wtgeput door jammren, en misbaer,
Haere heldensoonen had begraven voor en naer,
En weduw bleef gemengt in't overschot der Phrygen:

Ick most noch, onder schijn van inspraeck Gods als kacx,
Mijn' dochter Polyxeen, mijn' neef Astyanax
Sien sneuvelen door 't stael, sien storten van den tooren,

En Trojens heerlijckheyd vergaen in roock en damp,
En oud verschove wijf besteenen aller ramp.
Hoe is een' taye siel soo veel verdriets beschoren!

2 *Pyrrhus:* of Neoptalemus was de zoon van Achilles en van Deidameia. Hij doodde bij de inneming van Troje Priamus en Astyanax.
3 *Het grijse koningshoofd:* het hoofd van Priamus, koning van Troje.
7 *Voor en naer:* den een na den ander.
9 *Als kacx:* als 't ware, kwansuis.
10 *Mijn neef Astyanax:* mijn kleinzoon Astyanax.

INLEIDING.

Geeraerdt Brandt verhaalt ons in zijn *Leven van Vondel,* dat Vondel na zijn zware ziekte in 1621, die hem geruimen tijd werkeloos deed zijn, zich met grooten ijver op de beoefening der dichtkunst toelegde en met zoo goed gevolg, „dat hy zich zelven in 't kort, by vergelyking van zyn voorige rymen, niet meer geleek." — „Daar veel toe holp", verhaalt hij verder [1]), „zyn geduurige ommegangk met den Drossaardt Hooft, den Ridder Laurens Reaal, en andere Dichters, en kenners der kunste, die 't zaamen een letterkunstige vergadering hielden; daar ook de Heer Antonis de Hubert, Rechtsgeleerde, Oudt Raadt en Scheepen der stadt Zierikzee (door de Psalmen, by hem in Neêrduitsch dicht vertaalt, genoegh bekent) verscheen. Hier werdt gehandelt van d' eigenschappen der moederlyke taale. Men stelde verscheide regels, daar men zich in 't dichten naar hadde te schikken: ontrent het stuk der taalschikkinge, de 't saamenvoeging der woorden en naamen, het onderscheidt der geslachten, buiging der gevallen en spelling van yder woordt. Daar men eenig bericht van vindt in de Waarschouwinge, gestelt voor de Psalmen van den gemelden Hubert. Doch deeze taalschikking is sedert merkelyk verbetert, en door den Drossaardt en Vondel tot genoeghsaame volkoomenheit gebraght; gelyk men in hunne laatere dichten en schriften kan bespeuren en waarneemen.

---

[1]) *Leven van Vondel,* achter Vondels *Poëzy,* 1682 II bl. 16.

Op dien beraamden voet vertaalde Vondel, met hulpe van den Drost en Reaal, omtrent het jaar 1625 de *Troas of Troades van Seneka,* die men met den tytel van Koninginne der treurspeelen vereerde; waar toe zy met hun driën, ten huize van Roemer Visscher, den Hollandtschen Martiaal, en voedtstervader der wetenschappen, daagelyks by een quamen. Uit die vertaalinge in prose braght Vondel dat treurspel in dicht, en gaf het sedert aan den dagh onder den naam van *Amsterdamsche Hekuba;* bekennende in d' opdraght, dat *verscheide vaders vaderlyk recht aan dat kindt hadden;* voorts zeggende, *dat men die Hekuba vry moght bezien en doorzien; dat ze niet alleen gebooren, maar ook herbooren was, zoo datze met recht twee- of drieboortige moght heeten.* In het dicht van dat Treurspel, daar Vondel geen helpers toe hadt, gelyk tot de vertaaling, hoewel de vertaaling zelf (daar hy zyn deel in hadt) hem tot hulp verstrekte, zaagen nu de kunstkenners een majesteit van taale en hooghdravenheit, die heerlyk was, en het Latyn op den voet volghde."

Vondels werk maakte inderdaad opgang, dat blijkt uit het drietal drukken, die in het jaar 1626 het licht zagen.

Voor zoover bekend is, werd het treurspel nooit ten tooneele gebracht.

Opmerking verdient nog, dat Vondel een exemplaar van zijn werk met een eigenhandige opdracht, die hier tegenover gereproduceerd is, ten geschenke aanbood, aan Warner Ernst van Bassen, Raad en Schepen van Amsterdam, een man, dien hij later in zijn *Rommelpot van 't Hanekot* aan de kaak stelde.

Den E. E. Heere Marnar Ernst van
Barrs. Raed ende Schepen der Stede Amstledam
wordt deze Hecuba vereert van

syne E. E. dienstwilligen
J. v. Vondelen.

DEN

ACHTBAEREN HOOGHGELEERDEN, WYSEN, EN BESCHEYDEN

HEERE,

Mr. ANTONIS DE HUBERT,

OUDEN RAED, EN SCHEPEN

DER STEDE

ZIERICKZEE,

EN

RECHTSGELEERDEN, &C.

MYN HEER,

Wy offeren hier uwe E. de Amsteldamsche Hecuba. Desen bynaem draeghtse om dat Amstelredam haere geboortplaets is. Verscheyde vaders hebben vaderlijck recht aen dit kind. Seydmen dat het schandelijck luyd datter meer als een vader tot eene selve vrucht gehoort: wy staen het geerne toe: maer gelijck dat in de natuure oneerlijck is, alsoo sal 't hier heerlijck sijn. Besietse ja doorsietse vry, en soo u dunckt datter yet Godlijcx in haer aenschijn sweeft, denckt datse geboren, ende oock herbooren is, alsoo datse met recht twee of dryboortige magh heeten. Dit heeftse met geene sterffelijcke menschen maer met den God Bacchus gemeen, die, na dat hy als eene ontydige vrucht wt Semele ter weereld quam, in Jupiters dye voldragen werd, en derhalven met recht den naem kreegh van *Διθύραμβος*. Het wyse en geleerde breyn van eenen, wiens standvastigheyd de eeuwen doorleven sal, heeft de Latijnsche Troas

vereert met den tytel van *Regina tragœdiarum:* Wy wenschten dat de Nederlandsche sulck eenen karbonckel in't voorhoofd voeren moght, of datse ten minsten meer luysters van Seneca ontleent hadde. Dat wy uwe E. die in't bysonder hayligen, en opdraegen, geschied tot danckbaerheyd van de psalmen, die uwe E. ons toegesonden hebt, en waer mede wy niet weynigh vermaeckt waeren, als wy met greetige ooren den Goddelijcken galm van Davids harpe vingen, en hem met geene mindere soetigheyd in suyver Neerduyts hoorden geluyt slaen, als voormaels in't Hebreeus de Hebreen in Judea deden. Of wy hier alle eygenschappen onser moederlijcke taele, volgens het afscheyd [1]) der dichteren, wel hebben waergenomen: daer van sal uwe A. konnen oordeelen: als die hier t'huys hoort, en als een treffelijck litmaet onse letterkunstige vergaderinge niet weynigh vereerde. Omhels dan, waerde heer ende vriend, onsen en der anderen arbeyd liefelijck, en, na uwe gewoonte, straf de misslaegen heusselijck, en leef hier voorspoedelijck, en namaels eeuwelijck. t'Amstelredam desen sesten van Oegstmaend. 1625.

Uwe E. A. verplichte
I. VANDER VONDELEN.

---

[1]) *Afscheid:* eindbesluit, resolutie. Hier doelt Vondel op de regels, die in de bijeenkomsten, van welke hierboven bl. 5 gesproken is, werden vastgesteld.

INHOUD.

Als den Griecken, na datse Trojen verdelgt hadden, weer en wind tegen was, en datse hier door gehindert werden, ancker te lichten, en na huys te keeren: Soo verscheen hun by nacht Achilles schim, die belaste hen datse Polyxena sijne assche tot eene offerhande souden slaghten. Agamemnon weygerde de koninckleijcke maeghd ter wtvaert over te geven. Na datmen Calchas om raed gevraeght hadde, antwoorde hy, dat dit niet moght nablyven, dat dese het eenige beletsel der vloote was, en aldermeest Astyanax de soon van Hector, dienmen noodsaeckelijck most ter dood brengen: Waerom Ulysses Astyanax wt sijnen schuylhoeck hervoor dede komen, en afstorte van de Sceesche poorte: en Pyrrhus slaghte op sijnes vaders tombe Polyxena, die, als eene koninckleijcke bruyt cierlijck wtgestreecken [1]), hem Helene toebragt.

Deses treurspels tooneel is in der Griecken leger voor Trojen.

[1]) *Wtgestreecken:* uitgedost.

PERSONAGIEN.

HECUBA. (Weduwe van Priam, koning van Troje.)
REY VAN VROUWEN. (Trojaansche vrouwen.)
TALTHYBIUS. (De Heraut der Grieken.)
PYRRHUS. (Grieksch veldheer, zoon van Achilles.)
AGAMEMNON. (Koning van Argos en Mycene, Opperbevelhebber van 't Grieksche leger voor Troje.)
CALCHAS. (De wichelaar.)
ANDROMACHE. (Weduwe van Hector, Priams zoon.)
RAEDSMAN. (Een grijsaard, in dienst van Andromache.)
ULYSSES. (Koning van Ithaca.)
ASTYANAX. (Zoontje van Hector en Andromache.)
HELENE. (Echtgenoot van Menelaus.)
BODE.

DE AMSTELDAMSCHE HECUBA.

DE EERSTE HANDEL.

Hecuba.

Die op een rijck vertrout, en kraght geeft sijn' geboden
In een geweldigh hof, en niet is voor der Goden
Lichtvaerdigheyd beducht, en na sijns harten lust
Te reuckeloos in weelde, en blyde voorspoed rust:
Die spiegel sich aen my, en Trojen eens te dege.
'T lot wees noyt klaerder aen hoe slibbrig d'opgestege,
En pratte vorsten staen. Die pyler trots, en schoon,
Die zuyl van Asien, dat werreckstuck der Goon

1 *En kraght geeft sijn' geboden:* versta: *aan* zijn geboden.
3 *Lichtvaerdigheyd:* wisselvallige gunst.

Te gronde is neergestort: wien oyt ten dienste stonden
Hy, die den Tanais drinckt, die wt sijn' seven monden
De koele stroomen braeckt: hy, die met recht gesicht
Siet rysen, en begroet 't herboren sonnelicht,
En 's Tigers laeuwen vliet mengt met de roode baeren:
En sy, die buurvorstin der Scythen, met veel' schaeren,
En weduwlijcke stoet, staegh Pontus strand berent:
Dat Troje leyd ter neer, door vier, en stael geschent:
Pergamum heeft op 't lest met puyn bestulpt sich selve.
Daer leyd die hooge prael van heerlijcken gewelve,
'T geweld van muuren, met sijn' daecken gants tot schand
Vernielt door 't wellend vier. 't Hof staet in lichten brand
'T huys van Assaracus roockt over alle straeten.
De vlam geen' plondring weert van woedende soldaeten.
In't brandend Trojen elck om 't seerste rooft, en ruyt,
En 't kolcken van den roock den open Hemel sluyt:
De voncken, en het vier van d'Iliasche gevels
Beswalckt den dagh, als waer hy dick bekleed met nevels.
Siet den verwinner daer eens heet van gramschap staen:
Die vast de taeye stad schout met sijne oogen aen:
De gramme krijgsman, nu gemat, en wel ervaeren,

9 *Oyt:* altijd, steeds.

10 *Hy, die den Tanais drinckt:* de Tanais is de Don. Hier worden dus de Scythen, de tegenwoordige Kozakken, bedoeld.

11—13 Versta: zij, die tusschen den Tiger en de Roode Zee wonen, de Arabieren.

14 *Sy:* de koningin der Amazonen, Penthesilea, die, nadat zij de Trojanen ter hulpe gekomen was, door Achilles gedood werd.

17 *Pergamum:* de nadruk valt hier verkeerdelijk op de tweede sylbe. 't Had *Pérgamum* moeten zijn, zooals vs. 215.

18 *Gewelve:* is hier 't mann. enkelv.

19 *'T geweld van muuren: geweld* staat hier in den zin van „macht, sterkte."

21 *Assaracus:* was de zoon van Tros, den vader van Anchises, en de broeder van Ilos, den grootvader van koning Priamus.

23 *Rooft, en ruyt: rooven en ruiten* hebben wij reeds meermalen samen aangetroffen,

24 *'t Kolcken:* opdwarrelen. — *Den open Hemel sluyt:* den helderen hemel verduistert, bedekt.

28 *De taeye stad:* de stad, die zoo taai, zoo lang volhard heeft, *tentum Ilium,* als 't Lat. heeft.

29—34 De zin is: de overwinnaar, nu eerst ziende welke stad de verwonnene was, verwondert zich niet meer dat hij tien jaren lang er om gedongen heeft, maar veeleer daarover, dat zij toch voor hem gevallen is, zij, die hem nu nog ontzag inboezemt.

Den tyd ontschuldight, die gesleept heeft vyf paer jaeren.
Noch schrickt hy al bedeest voor d' overheerde stad,
En schoon sy leyd verplet, noch naulijcx acht hy dat
Sy voor hem winbaer was. De plonderaers die sleepen,
En torssen vast den roof, te swaer om duysend schepen
Te laden met den schat. Ick droef, en afgetreurt,
Der Goden hayligheyd, op my dus hoogh gesteurt,
Neem tot getuyge, en d'asch mijns vaderlands te gader,
En u der Phrygen vooghd, en veeler vorsten vader,
Den welcken Troje deckt, bestulpt door al 't gewight
Van't neergedreven rijck, dat boven op u light.
Daer toe den geest van u, die al 't geweld hielt tege',
En Ilium hielt staen, en waert der Phrygen sege,
Soo lang ghy staende bleeft: en u, o groote schaer,
Maer kleyndre schimmen doch, myn' kinders al te gaer!
Dat ick al 't leet, 'twelck oyt ons prangde, en 'tgeen d'on-
Apolloos priesteres ons oyt te vooren spelde [stelde
[Met een' beseten mond, als van verstand berooft,
Maer door't beleyd der Goon van d'onse noyt gelooft]
Al lang te vooren heb, van mynen Paris swanger,
In eenen droom voorsien, en heb myn' vrees niet langer
Verswegen, nocht geheelt: maer voor Cassandra vroegh
Elck mijn waerseggen steeds als sotterny beloegh.
De schalcke Ulysses niet, nocht die hem 's nachts verselde,
Nocht Sinon vol bedrogs in brand ons Trojen stelde:
Ick ick ben stoockebrand: mijn vier is't datter blaeckt,

38 *Der Phrygen vooghd:* Priamus..

41 *Daer toe:* daarbij. — *Van u:* van Hector.

46 *Apolloos priesteres:* Cassandra. Zie vs. 51.

47 *Beseten mond* luidt wel vreemd, maar de uitdrukking, in tegenstelling met het volgende: *van verstand berooft*, geeft te kennen, dat zij haar voorspellingen met den mond uitbraakte, zonder dat haar verstand aan die handeling deel had, zonder dat zij wist wat zij zeide.

51 *Voor Cassandra vroegh:* reeds vroeg (langen tijd) voor Cassandra.

53 *Die hem 's nachts verselde:* Diomedes.

54 *Sinon:* een jonge Griek, die zich, nadat het gansche leger schijnbaar van Troje was weggetrokken, liet gevangennemen en de Trojanen overhaalde om het groote houten paard in de stad te trekken, waardoor de stad eindelijk in handen der belegeraars viel.

55 *Ick ick ben stoockebrand:* als het leven hebbende gegeven aan Paris, die de oorzaak is van al deze rampen. — *Mijn vier:* het door mij aangestoken vuur.

En Ilium is van mijn' toorts in brand geraeckt.
Maer ouderdom die sijt te leefbaer! waer toe 't weenen,
Om d' wtgeroyde stad, om d' omgestorte steenen?
Rampsalige vorstin! den verschen rou aenschout:
Set Trojen aen d' een' sy': dat ongeluck is oud.
Ick heb vervloeckter feyt gesien vol schricx, en beven,
Des ouden koningsmoord, een schellemstuck bedreven
Door Pyrrhus wreed geweer: die self voor't hoogh outaer
Der Goon, met felle vuyst, het grijse koningshayr
Omwrong, en dreef het stael, o droevige vertooning!
Wel diep ter wonden in: 't welck d' afgeleefde koning
Vrywilligh heeft ontfaen: soo dat het swaerd verwoed
Ten strote aen d' andre syde is wtgekeert bebloed.
Wien sou die grijse kop, wien souden de getuygen
Van 't schelmstuck, selfs de goon niet hebben konnen buygen?
En 't oude haylighdom van't neergevallen rijck?
Priaem gebeurt geen graf: hy die soo groot een' wijck,
En steun van kindren had, tot vesting van sijn landstaet,
Derft nu sijn' leste vlam, daer Troje gants in brand staet.
Noch bluscht dit jammer niet der Goden gramschap wt.
De vorsten met de bus vast loten om den buyt
Van't hooghgeboren bloed, om vreedsaem t'huys te vaeren,
Met Priaems dochteren, en aengehuwde snaeren.
Wie sal my slechten buyt! mevoeren over zee?
Dees heeft sich Hectors bruyt ten troost verlooft alree.
Dees wenscht om d' eegemael van Helenus mijn' soone:
Die om Anthenors lief: en o myne overschoone
Cassandra, droeve maeghd! daer isser meer als een
Die na uw' kuyscheyd dingt. Ick oude vrou alleen'

57 *Maer ouderdom die sijt te leefbaer!* Hier spreekt Hecuba haren ouderdom aan, die, volgens haar zin, nog te veel levenskracht bezit, nog te kras is.

60 *Set Trojen aen d' een' sy':* zet Troje uit uw gedachten; denk niet meer aan het verleden, aan het lot der stad, waar toch niets meer aan te doen valt.

72 *Priaem gebeurt geen graf:* aan Priam valt geen graf te beurt. — *Wijck.* toevlucht, bescherming, *propugnaculum.*

74 *Sijn' leste vlam:* nl. van de verbranding van zijn lijk.

78 *Snaeren:* schoondochteren.

80 *Hectors bruyt:* Hectors vrouw, Andromache.

82 *Anthenors lief:* Theano.

Der Griecken afkeer ben: mijn lot doet yeder duchten.
O ghy gevangen sleep! wat houd ghy op van suchten?
Slaet droevigh voor uw' borst, en tyt aen't huylen stout:
Heft op een veldgeschrey, en Trojens wtvaert houd.
Op op met droeven galm: laet Ide uw' klaghten hooren:
Wiens vierschaer heyloos was tot ons bederf beschoren.

REY VAN VROUWEN. HECUBA.

Rey.

'T kermen is niet nieu, noch 't klaegen,
Die ghy rou belast te draegen:
Neen, wy pleeghden dit geween
Heele jaeren achter een:

Zedert Paris minne blaeckte,
En de Griecxsche Amyclen naeckte:
Zedert hy d' Ægeesche zee
Met sijn hayligh pijnhout sne.

Ida tienmael was beslagen
Grijs van sneeu, en wintervlaegen:
Ida kael gemaeckt van hout
Om ons' lijcken menighvout.

Tienmael oock de maeyer maeyde
In 't Sigeesche veld 't gesaeyde,
Datter niet een dagh en gle,
Of hy broght sijn' droefheyd me:

87 *Tyt aen't huylen:* gaat, begint te huilen.

89 *Ide:* de berg Ida, bij Troje.

90 *Wiens vierschaer:* 't was namelijk op den berg Ida, dat Paris, Hecuba's zoon, uitspraak deed (de vierschaar spande) tusschen de drie Godinnen, Juno, Pallas en Venus. Het toewijzen van den prijs der schoonheid aan laatstgemelde was de middellijke oorzaak van den Trojaanschen oorlog.

92 *Die ghy:* voor haar, aan wie gij.

96 *Amyclen:* stad in den Peloponnesus, waar Paris, uit Troje gekomen, 't eerst aanlandde.

98 *Hayligh pijnhout:* aan Cybele toegeheiligd; *pinus sacra Cybellae* staat er in 't oorspronkelijke.

99 *Beslagen:* besneeuwd, bevroren.

102 *Om ons' lijcken:* om brandstapels voor de lijken der onzen op te richten.

105 *Gle:* voorbijging.

Of de daeglijcksche ongenughten
Gaven oorsaeck om te suchten.
Houd in treuren al die maet
Daer mevrou ons voor in gaet.

Hef dan op uwe hand mevrouwe!
Wy sijn volgsters van den rouwe,
Die getreur, en droefenis
Lichtelijck te leeren is.

Hecuba.

O getrouwe gesellinnen
Onses vals, bedruckt van sinnen!
Slaet uwe hayren in den wind,
En uw' tuyten flucx ontbind.

Laet d'ontsnoerde vlechten decken,
En beslaen de droeve necken:
Dat de schaer met luyd geschrey
D' armen wtstrecke allebey:

En begruyst van d'asch der stede
Die berey met lossen kleede:
Onderknoopt oock uwen schoot:
'T lijf sy tot den buyck toe bloot.

Kuyscheyd, die nu sijt gevangen,
Waerom verwt de schaemte uw' wangen?
Op wat bruyloft hooptge nu,
Datghe uw' borsten deckt soo schuw?

Dat de sluyer met sijn' vouwen
Gord' den neergeslagen bouwen.
Handen, rand het lichaem aen,
En beledight u tot slaen.

109 *Houd in treuren al die maet:* houdt allen die maat in het treuren.
113 *Die:* aan wie.
118 *Tuyten:* haarvlechten.
120 *De droeve necken:* de van droefheid gebogen nekken.
124 *Berey:* met reizang beweene.
132 *Neergeslagen bouwen: tunicas solutas,* het losgemaakte onderkleed.
134 *Beledight u tot:* verledigt u, houdt u onledig, bezig met.

O dat jammeren dat slaeghtme!
O dat wesen dat behaeghtme!
Dat behaeghtme! 't voegt ons lot:
'K sie nu Trojens overschot.

Dat sich wederom verheffe
'T oud getreur, en overtreffe
De gewoone droefheyd vry.
Hector u beschreyen wy!

Rey.

'T hayr gedunt door al het scheuren,
En 't veelvuldigh lijckbetreuren,
Wy, met rou in't hart geroert,
Hebben al te saem ontsnoert:

Knoop en strickeloos al weder
Hangen nu de vlechten neder:
En ons aenschijn op dit pas
Is begruyst met smeulende asch.

Hecuba.

Vult met puyn, en stof uwe handen:
Want de vyand na'et verbranden
Van onse wtgeroyde stad
Niet gelaeten heeft als dat.

Laet de kleedren van u allen
Van de naeckte schoudren vallen,
En de neergesackte kleên
Stutten van ter sy' de leên.

Nu nu droefheyd! baer uw' kraghten,
Want de bloote borsten wachten
Na de rechte, en slinckehand.
Vult met druck 't Rhœteesche strand.

135 *Dat slaeghtme*: dat past mij.
138 *'K sie nu Trojens overschot:* daaraan herken ik Trojes overschot.
149 *Op dit pas:* in deze omstandigheid, te dezer gelegenheid.
159 *Baer uw' kraghten:* breng uw krachten voor den dag.
160 *De bloote borsten wachten*, enz.: t. w. om geslagen te worden. Zie vs. 171.

Dat de galm die sich gaet schuylen
In't geberghte, in holle kuylen,
Niet gelijck hy is gewend
'T leste woord te rugge send:

Maer de gansche klaghten stroye
Wederom, van't woeste Troje.
Laet vry hooren zee, en lucht
Ons gesteen, en ons gesucht.

Smyt de borst met felle slagen.
Handen woed: 't gewoonlijck klaegen
My niet magh vernoegen nu.
Hector wy beschreyen u!

Rey.

Om u, sonder sich t'erbarmen,
Slaet, en krabt onse hand dees armen:
Om u is sy dus verwoed
Op de schouders vocht van bloed:

Om u slaetse 't hoofd vol wonden:
Om u hangt de borst geschonden,
Opgekrabt, en aengerand,
Van een' wreede moeders hand.

All' de wonden, en quetsuuren
Die ick eertyds most verduuren,
Die ick aen mijn lichaem gaf
Op uwe wtvaert, aen uw graf:

Vloeyen opgekrabt als beecken:
Van veel bloeds sy stadigh leecken,
Zuyl, die hielt in sijnen stand
'T lang verdedight vaderland.

163 *De galm:* de wedergalm, of echo.
167, 168 *Maer de gansche klaghten stroye wederom:* maar al de over Troje uitgestorte klaagliederen teruggalme.
171 *Smyt:* slaat.
178 *Vocht:* vochtig.

O die weerstond soo veel' dagen
Dese ons toegeschickte plaegen:
Ghy waert ons een muur, en schut,
En der matte Phrygen stut.

Tien jaer hebt ghy met uw' schoudren
'tRijck gestuttet uwer oudren:
Ghy alleen hebt tien jaer lang
Ons bewaert voor ondergang.

Maer soo haest ghy sijt gevallen
Vielen oock die haylge wallen:
'T was een selve laetste dagh
Die ons' stad en Hector sagh.

Hecuba.

Keert uw' klaghten elders heenen
En wilt Priaems lijck beweenen:
Schreyd op nieus met luyde keel,
Want mijn Hector heeft sijn deel.

Rey.

Hoor het suchten, en het schreyen
Van ons' weeuwelijcke reyen,
Oude vader! die vermant
Tweemael waert van 's vyands hand.

Trojen heeft in uwe dagen
Geene plaegh maer eens gedraegen.
Dardans muuren sijn tweemael
Omgebeuckt van't Griecxsche stael.

Pergamum most tweemael swichten
Voor Alcides boogh en schichten

209, 210 *Die vermant tweemael waert:* lees: die tweemaal overmand werd.

213 *Dardans muuren:* Troje.

215 *Pergamum:* Troje.

216 *Alcides:* Hercules.

215, 216 *Pergamum most tweemael swichten voor Alcides boogh en schichten.* De stad werd namelijk eens, onder de regeering van Laomedon, door Hercules zelven ingenomen, en later, onder Priamus, met behulp van den boog en de pijlen van Hercules, die Philoctetes had aangebracht.

Na dat al gebragt ter aerd'
Is dat Hecube heeft gebaert:

Na'et verbranden sulcker beenen
Die hier halve Goden scheenen,
Draegtme' uw lijck o vader! wt:
Dat de leste stacy sluyt:

En geslaght Jupijn ter eeren
Moet uw lichaem 't graf ontbeeren,
En uw romp met smaed, en schand
Drucken de Sigeesche strand.

Hecuba.

Elders dochters der Trojaenen
Keert uw' biggelende traenen:
Jammert niet om Priaems end,
Hy voelt droefheyd, nocht ellend.

Segt dat het een groot geluck is
Dat hy voor ons wt den druck is,
En so vry benedenwaert
Na het rijck der schimmen vaert.

Hy en sal niet half besweken
Draegen 't lastigh juck der Greecken
Droef op een' gebonden hals:
Schouspel na veel ongevals.

Hy heeft niet gesien d'Atryden
In sijn ongeluck verblyden:
Nocht aenschout in sijne smart
Dien Ulysses valsch van hart.

Nocht op Argos segefeeste
Sal hy niet, beangst van geeste,
Draegen met stockoude leên
Hunne hoovaerdige tropheen:

219, 220 Lees: na het verbranden der beenderen van de zoodanigen, die enz.
236 *Greecken:* naar de Lat. uitspraak, voor *Grieken.*

Nocht men sal sijne handen beyde
Daer hy scepters mede sweyde,
Tot sijn hartseer, en verdriet,
Op den rugge vleuglen niet:

Nocht de last van gulde boeyen
Sal sijne armen niet vermoeyen;
En na soo veel tegenspoeds
Sal hy Agamemnons koets

Niet met ysers aen sijn' beenen
Volgen, en 't verheughd Mycenen
Sonder purper, sonder kroon,
Tot een schouspel staen ten toon.

Rey.

Priaem van de dood verbeten
Wy te samen saligh heeten.
Vaerende op eene andre ste
Droegh hy sijne rijcken me.

Veyligh gaet hy druck versmaden
Onder d' Elyseesche bladen,
By de vroome schimmen, daer
Hy sijn Hector word gewaer.

Wel hem die in nederlaegen
Alles met sich siet verslagen:
Dit viel Priaem nu te beurt,
Dies niet langer om hem treurt.

250 *Vleuglen:* binden.
256 *Mycenen:* de hoofdstad van koning Agamemnon.
257 *Sonder purper, sonder kroon:* dit slaat op Priamus.
264 *Onder d' Elyseesche bladen:* onder de schaduw van 't geboomte der Eliseesche velden, die, als bekend is, aan de zalige schimmen tot verblijf strekten.

DE TWEEDE HANDEL.

TALTHYBIUS. REY.

Rey.

Hoe lange draelt altyd de Grieck in havens schoot,
'T sy hy ten oorloogh treckt, of t'huys keert met de vloot.
Meld d'oorsaeck die soo lang de schepen doet verbeyden:
Wat God de wegen sluyt, die ons te rugge leyden.

Talthybius.

'T gemoed dat beeftme, en schrick schud trillende all' [mijn' leên.
Een onwaerschijnlijck spoock, en meerder als gemeen,
Word selden vast gelooft: ick met myne eygene oogen,
Ick self heb dit gesien: de son begost te hoogen,
En streeck der bergen kruyn. De duysterheyd die lagh
Alree verwonnen door den opgeresen dagh:
Als 't aerdrijck schielijck heeft met schudden, en met beven,
Wt 't binnenst sijner schoot, een naer geloey gegeven:
De boomen schudden 'thoofd: 't verheven woud geparst,
En self het hayligh bosch dat dondert met een' barst:
'T geberght van Ida smelt in morseling van steenen:
En 't aerdrijck niet alleen en ziddert, maer met eenen
Word Thetis selve in zee haer' eygen soon gewaer,
En kemt haer' vloeden glad. Doen opent d' aerde daer
Van een gerete flucx haere holen, en 't wanschapen:
En Erebus verschaft langs 's aerdrijcx grousaem gaepen
Een vry, en open padt na'et volck om hoogh bedeest,
En licht den steen van't graf. Te voorschijn quam de geest

274 *Wat God:* welke God.

276 *Een onwaerschijnlijck spoock:* eene verschijning, een spookgezicht, dat geen glimp van waarheid heeft.

285 *Morseling:* vermorseling.

287 *Haer' eygen soon:* Achilles, den zoon van Peleus en Thetis.

289 *'t Wanschapen:* het wanschapene.

290 *Erebus:* de stroomgod van een der vloeden van de onderwereld; ook de beheerscher der onderaardsche duisternis.

Van Scyros hartogh, soo als hy den aentoght mende,
En velde in't harnas neer de strenge Thracier bende,
En dede o Troje! u sien het voorspel van uw leet:
Of doen Neptunus soon hy dood ter aerde smeet:
Die op sijn jeughdigh hoofd met silverhayren pronckte:
Of als hy in't gedrang met forssen moede ontvonckte,
En heele stroomen heeft met dooden toegestopt:
Doen Xanthus in sijn wad, aen lichaemen verkropt,
Ging soecken sijnen wegh, en na sijn' wtgang vraegen:
Of als hy segenrijck aendreef den oorlooghswagen,
En 't lijck van Hector sleepte, en Ilium met hem.
Naer over 't heele strand klonck sijn' vergrimde stem:
Onaerdige! gaet heen, ontdraeght te deser stonde
Mijn' geest die eer, waer toe mijn' deughd u heeft verbonde:
Ontmeert d'ondanckbre vloot om door ons' zee te gaen:
Mijn' gramschap staet u dier, en sal u dierder staen:
Ten sy Polyxena verlooft sijnde aen onse assche,
Door Pyrrhus hand geslaght, het graf besprenge, en wassche.
Soo spreeckende overluyd, brack hy den dagh in tween
Met een' heldonckre nacht; en daelende beneen,
Den grouwelijcken kuyl, noch naulijcx neergedoocken,
Met t'saemenloopende aerde hy heelde; en na het spoocken,
De zee haer' baeren stilt, en langer niet meer woed,
En 't heele meyr bedaert, en mort met sachtren vloed.
De Rey van Tritons wt het diep, tot vreughd gedrongen,
Het hoofd om hoogh stack, en heeft 't bruyloftslied gesongen.

PYRRHUS. AGAMEMNON. CALCHES.

Pyrrhus.

Als ghy met blyden seyl' soud keeren zeewaert in,
En quam Achilles u niet eenmael in den sin:

293 *Scyros hartogh:* wederom Achilles. *Hartogh* staat hier voor: heirvoogd, veldheer. — *Mende:* geleidde, aanvoerde.

296 *Neptunus soon:* Cygnus, door Achilles gedood.

300 *Wad:* wed, rivierbed, of bedding, wal. — *Aen lichaemen verkropt:* met lichamen (met lijken) overkropt.

305 *Onaerdige:* onbeleefde.

307 *Ontmeert:* maakt los. *Meeren* is, als men weet, „aan touwen vastleggen."

320 *En* is hier eenvoudig de dubbele ontkenning.

Hy, door wiens eenige hand dat Trojens hooge vesten
Geschuddet, sijn gesloopt, en omgestort ten lesten:
Waer mede hy heeft geboet in korten tyd al 't geen
In Scyros is gemart, en Lesbos: 't welck in tween
d' Ægeesche golven klieft. Soo haest hy was gebleven
Stond Trojens val beducht waer heen hy sich wou geven.
Al waert ghy schoon gereet te schencken in der daed
Hetgeen hier word geeyscht, noch komt het al te laet.
'T lot heeft den vorsten ree hunn' prijsen toe gaen leggen.
Wie kan soo kleyn een' loon so groot een' deugde
[ontseggen?
Verdiende hy luttel, dien gelast den krijgh alom
Te vlieden, en gerust met langen ouderdom
Sijn' tyd te brengen door, om sonder schrick en beven,
Den ouden Nestor, en sijn' jaeren t' overleven,
De moederlijcke list nochtans, en 't vrouwekleed
Afleyde, en door 'tgeweer sich willigh man beleed.
Wanneer dat Telephus oploopende, en vermetel
Door sijn ongastvry rijck, en Mysiaenschen setel
Den pas geweygert had: sijn' koninglijcke wond
Verwt d' onervarene hand, die namaels hy bevond
Soo soet als streng in't eerst. Self Theben most beswijcken.
De vorst Eëtion verovren sien sijn' rijcken:
En kleyn Lyrnessos, dat aen't hoogh geberghte leyd,

323, 324 Versta: waarmede hij al den tijd, dien hij te Scyros werkeloos had doorgebracht, heeft ingewonnen. *Marren:* talmen, toeven.

336 *En door 'tgeweer sich willigh man beleed:* zich bewees een man te zijn. De moeder van Achilles had namelijk, om Achilles te vrijwaren voor het sterflot, dat hem, naar de voorspelling, voor Troje wachtte, hem naar Scyros gezonden, waar hij in vrouwekleederen onder 't gevolg der Prinses Deidamia verstoken bleef. Ulysses, uitgezonden om hem tot den Trojaanschen krijg te dagvaarden, vermomde zich om hem uit te vorschen in een koopmansgewaad, en ventte zijne kramerijen aan Deidamia's maagden uit: de eene koos een spiegel, de andere een ring of armband; Achilles greep terstond naar een zwaard, dat onder de koopwaren lag, en dit was genoeg om hem door Ulysses te doen kennen. Hierop slaan de woorden: *door 't geweer.*

339 *Pas:* doortocht.

339, 340 *Sijn' koninglijcke wond verwt d' onervarene hand:* de hand van Achilles, nog onervaren in den strijd, zich verfde met het bloed, gevloten uit de wonde, welke zij den koning (Telephus) had toegebracht.

342 *Eëtion:* de vader van Andromache en koning van Thebe.

Leet diergelijcken val: en 't land wiens naem verbreyd
Door 't vangen van de maeghd Briseïs is geworden:
En Chryse, d' oorsaeck dat de Griecxsche vorsten morden,
En lagen overhoop, en Tenedos befaemt:
En dat het Thracier vee in vruchtbaerheyd vernaemt,
Met vette weyden voed: en Cilla onder andre
Apollo toegewyd. Wat wil ick na malkandre
Ophaelen alle steên, die rijck van vee, en volck,
Caïcus door den vloed verhoogende sijn' kolck,
Met wintervocht bespoelt. Soo groote nederlaegen,
En veeler volcken schrick, en steden neergeslagen:
Gelijck voor dwarrelwind verstuyft het lichte stof,
Sou sijn eens anders roem, en alderhooghste lof:
Achilles de'et ter loop. Soo quam mijn vader trecken.
Die wtgevoerde krijgh, de val soo veeler plecken
Toerusten heet by hem: dat ick hier by niet voeg'
Syne andre feyten, was een Hector niet genoegh?
Mijn vader Ilium verwonnen heeft; ten lesten
Komt ghy, en doet niet meer als breecken sijne vesten.
Het lust my op dit pas eens door den drang te gaen
Van vaders hoogen lof, en wydberoemde daên:
Lagh Hector niet gevelt voor 's eygen teelders oogen,
En Memnon voor sijn ooms? Om wien sich quam vertoogen
De moeder in een' schijn heel anders dan sy plagh,
En met haer' dootse verwe aenvoerde een' droeven dagh.
Self d' overwinner heeft een' afschrick van het voorbeeld
Syn'r eyge daed: waer door Achilles merckt en oordeelt
Dat Godenkinders oock geraecken aen hun end.

348 *Vernaemt:* beroemd.

358, 359 *De val soo veeler plecken toerusten heet by hem:* wat een ander reeds als een wezenlijk krijgvoeren zou beschouwd hebben, was bij hem niet anders dan een voorspel, een zich toerusten tot den krijg.

360 *Was een Hector niet genoegh?* Was het niet op zichzelf reeds genoeg, éénen Hector te hebben overwonnen?

363, 364 *Het lust my op dit pas eens door den drang te gaen van vaders hoogen lof, en wydberoemde daên.* De zin is: het lust mij, den drang, de menigte, van.... door te gaan, op te sommen.

365, 366 De zin is: Lag Hector niet geveld voor de eigen oogen van zijn vader, en Memnon voor die van zijn oom?

366 *Memnon:* zoon van Eos en Tithonos, koning van Ethiopië. Hij werd door Achilles voor Troje gedood. — *Vertoogen:* vertoonen.

Penthesilea doen ten sadel wtgerent,
Der Griecken jongste schrick gevallen is ter Aerde.
Indienghe Achilles deughd wilt schatten na heur' waerde,
Al eyschte hy Argos puyck, of een' Myceensche bruyt,
Ghy sijt daer toe verplicht. Hoe twyffeltghe? spreeck wt:
En staetghe het noch niet toe? wat salmen langer wachten?
Is 't wreedheyd Priaems saed voor Peleus soon te slaghten?
Ghy vader hebt wel self uw' dochter om Heleen
Geoffert: 't geen ick eysch is al gebeurt voor heen.

Agamemnon.

'T is jonger lieden feyl sijn' moed niet in te toomen.
Dit vier der eerste jeughd heeft andere ingenomen,
Door een gemeen gebreck: doch Pyrrhus word vervoert
Door vaders aerd, die hem sijn' korsle sinnen roert.
'K heb dreygen grof en groot, en heete oploopentheden
Uws vaders eertyds wel met koelen moed geleden.
'T voeght wel die veel vermagh dat hy wat meerder lyd.
Wat wiltghe d'eedle schim eens vorsten, die den nyd
Doet vlieden voor sijn' faem besoedlen, en bespatten
Met grouwelijcke moord? dat hoortmen eerst te vatten,
Waer d' overwinner toe verplicht is met bescheyd:
Wat hem te dulden staet die overwonnen leyd.
Geweldige heerschappy hielt niemand lange staende:
Gematigde duurt langst; en hoe dat meer 't opgaende,
En steygerende lot der sterffelijcken maght
Om hoogh verheven heeft, en opgevoert met kraght:
Te meerder het betaemt, om niet te sijn bedrogen,
's Gelucx besitter sich te houden ingetogen:
Voor veelerley gevaer te ziddren op sijn' troon,
Mistrouwende de gunst van al te milde Goon.

372 *Penthesilea:* de koningin der Amazonen. — *Ten sadel wtgerent:* uit den zadel geworpen.

378 *Peleus soon:* Achilles.

379 *Uw' dochter:* Iphigenia. — *Om Heleen:* om den gunstigen wind te bekomen, die de Grieksche vloot naar Troje zou voeren, en daardoor het terugbekomen van Helena mogelijk maken.

390 *Dat hoortmen eerst te vatten:* dit behoort men eerst te begrijpen.

397, 398 Versta: te meer betaamt het hem, die 't geluk verworven heeft, zich in te toomen, om niet ten val te raken.

In't winnen ick bevond hoe 't alderbraefst in't brallen
Lagh in een' oogenblick bestelpt, en neergevallen.
Maeckt Ilium te trots onse opgeblase siel?
De Grieck staet op die plaets daer Troje stond eer 't viel.
Ick plagh wel eer, ick ken't, eens anders staet te hoonen,
En maghteloos mijns selfs op purpre sluyerkroonen,
En op mijn maghtigh rijck te snorcken sonder maet:
Maer lots liefkoosery, die andren op hunn' staet
Met trotsheyd kroppen sou, en prickelen de dwaesen,
Die kneusde my den moed. Maeckt Priaem opgeblaesen,
Of moedigh onsen geest? of soude ick waenen dat
De parrelrijcke staf, 't gewaed van purper sat,
Meer sijn als d'ydle schijn, bedeckt met valsch vergulsel,
En glans van luttel duurs? en hayr verciert met hulsel
Van eenen boosen band? Eene onverhoedsche ramp,
Doet dese pracht, en prael verdwynen, als een' damp:
Misschien word hier vereyscht nocht bloedigh sweet, nocht
[hygen,
Nocht duysend schepen, nocht tien jaeren bloedigh krygen:
Soo traegh een ongeval hangt elck niet over 't hoofd.
'K wil hier wel rond in gaen, en datghe dit gelooft,
O waerde vaderland! 't sy met uw welbehaegen:
Het was mijn toeleg wel verheert, en neergeslaegen
Te sien den Phrygiaen: de Goddelijcke wal,
En toorens Hemelhoogh, tot hopeloosen val
Te brengen nimmermeer: maer och! wat toom kan stuuren
Soldaeten heet op wraeck, en d' overhand aen d' uuren
Der blinde nacht vertrout. Al 't onrecht, al het leet
Dat yemand scheen te fel, of onbehoorlijck wreed

401 *Hoe 't alderbraefst in't brallen:* hoe hij, die 't allermeest stofte of pochte.
405 *Ick ken't:* ik erken het.
406 *Maghteloos mijns selfs:* en buiten staat, mijzelven te beheerschen. — *Sluyerkroonen.* vorstelijke hoofdsiersels.
408 *Lots liefkoosery:* de gunst der fortuin.
409 *Met trotsheyd kroppen:* een trotsen krop doen zetten, opgeblazen maken.
412 *Van purper sat:* met purper geheel doorstikt.
417, 418 *Nocht:* voor *nochte,* ons *noch.*
419 *Soo traegh een ongeval:* een ongeval, dat lang voor de deur heeft gestaan.
420 *'K wil hier wel rond in gaen:* ik wil er wel rond voor uitkomen.
423—425 Lees: nooit was het mijn voornemen, den goddelijken wal en de hemelhooge torens tot een hopeloozen val te brengen.

Wt toorne, en duyster quam: waerin de gramschap woedigh
Haere eyge dolheyd terght, en 't swaerd, 't welck eens [voorspoedigh
Besmet in 's vyands bloed, een dolle lust bevat.
'T geen overblyven kan van d' omgekeerde stad
Laet blyven, strafs genoegh genomen van ons euvel,
En niet dan al te veel. Dat nu door 't stael noch sneuvel
Een' koninglijcke maeghd, geschoncken aen het graf
Ten gaeve, en d' asschen sprenge, en dat een' moord soo straf
Den naem van bruyloft voere: Ick sweer 'k salt nimmer [dulden.
My druckt de last alleen van d'algemeene schulden.
De geen die 't quaed niet keert, wanneer hy 't keeren kan,
Het sondigen gebied.

Pyrrhus.

Sal vaders schimme dan
Niet hebben eenigh loon.

Agamemnon.

Hy sal, maer na betaemen:
Met lofsang sullense hem verheffen all' te saemen:
Wtheemsche landen sal sijn naem, en groote moed
Doorklincken wyd en sijt. Indien vergoten bloed
Verstorvene asch verquickt, of stilt der geesten jamren:
Hack af den vetten hals der Phrygiaensche lamren,
En kudden blanck van wol: laet vloeyen over 't veld
'T bloed, daer geen' moeder om in rou, en traenen smelt.
Wat vreemde wyse is dit! wanneer is menschenleven
Ter wtvaert van een' mensch' ten besten oyt gegeven?
Verschoon uws vaders naem van haet en nyd, wiens lijck
Ghy eeren wilt met bloed.

Pyrrhus.

O blaeskaeck! als het rijck
Uw hart met voorspoed hooght. O bloodaert snel in't [vlughten!

434—437 *Dat nu* enz.: versta: zoude nu bovendien een koninklijke maagd nog als offer vallen op een graf en (met haar bloed) de asch (der dooden) besprenkelen? en zou een zoo wreede moord den naam van bruiloft (moeten) dragen?

Wanneerder ritselt slechts een wind van krijghsgeruchten.
O vorstendwingeland! is dan uw wulpsche sin
Al wederom ontvonckt door brand van nieuwe min,
En maeghdensnoepery? Staet ons altyd te wijcken
Van ons' gerechtigheyd, en u den buyt te strijcken?
'K sal met dees' rechtehand Achilles tombe voên
Met bloed aen hem verlooft, op dat het streck' tot soen:
'T welck soo ghy't ons ontseght, en derft hier tegens blaffen,
Een' grootere offerhand sal ick den held verschaffen,
En waerdigh Pyrrhus hand. Mijn swaerd toeft veel te lang
Van 'skonings neerlaegh, die 't den Griecken maeckt so bang.
De schimme van Priaem verwacht vast na een' macker.

Agamemnon.

Dat's Pyrrhus hoogste roem, dat hy sijne handen wacker
In't bloed gerept heeft van dien afgeleefden heer,
Wiens smeecken had versacht sijn' vader self weleer.

Pyrrhus.

Ick weet dat die sijn' knien voor mynen vader buygde,
Hem vyand was met een: maer Priaem self betuygde
Sijn' demoed in persoon: ghy van de vrees vermast
Kent u niet stout genoegh te bidden: maer belast
Uw' saeck den Ithakois, en Ajax uw' gebeden,
Nocht dorst uw' vyand noyt eens onder oogen treden.

Agamemnon.

Uw vader, ick beken't, doen geene vrees beving
Als 't heyr die neerlaegh leed, de vloot aen koolen ging:
Log lagh hy, luy, en leegh, en dacht op krijgh nocht wapen,
Maer bleef aen 't soet geluyt der snaeren sich vergaepen.

Pyrrhus.

De dappere Hector doen uw' wapens heeft veracht.
En vreesde Achilles sang meer als uwe oorlooghsmaght:

460, 461 *Staet ons* enz.: moeten wij dan altijd afzien van 't geen ons van rechtswege toekomt, en zult gij (bestendig) met al den buit heengaan?
470 *Dien afgeleefden heer:* Priamus.
476 *Den Ithakois:* Ulysses, koning van Ithaca.

En in soo groot eene angst, die yeder een deê beven,
De vloot der Thessalen is ongeterght gebleven.

Agamemnon.

Maer by die selve vloot quam Hectors vader me
Wt Troien, onbeseert, in vayligheyd, en vre.

Pyrrhus.

'T is koninglijck een' vorst sijn' adem wat te geven.

Agamemnon.

Ghy maeckte hem ademloos, en holpt hem om het leven.

Pyrrhus.

Vaeck een medoogende hart de dood voor 't leven geeft.

Agamemnon.

Die dingt na maeghdenbloed wel groot medoogen heeft.

Pyrrhus.

Kan maeghdenoffer u nu als een grouwel quellen?

Agamemnon.

Een vorst moet boven 't bloed sijns vollecx welvaert stellen.

Pyrrhus.

Geen' wet gevangens spaert, of hindert hunne straf.

Agamemnon.

'T geen dat geen' wet verbied raed ons de schaemt wel af.

487 Dit ziet daarop, dat Priamus, nadat Hector door Achilles verslagen was, bij dezen laatsten kwam om het lijk zijns zoons terug te vragen, en ongedeerd door Achilles werd teruggezonden, wat Agamemnon hier aan Pyrrhus verwijt.

488 *Sijn' adem wat te geven:* verkeerde vertaling van: *spiritum regi dare:* een koning 't lijk te schenken.

Pyrrhus.

Wat den verwinner lust dat staet hem vry te plegen.

Agamemnon.

Wien 't meeste vry staet, die sta meest sijn' lusten tegen.

Pyrrhus.

Ga stof soo by die geen', wien ick 't ondraeghlijck juck
Van uw tienjaerigh rijck nu van de schoudren ruck.

Agamemnon.

Geeft Scyros u dien moed?

Pyrrhus.

Dat vry van broedren schandt is.

Agamemnon.

Dat wechduyckt in de zee?

Pyrrhus.

Die onse bloedverwante is.
Uw vaders adel, en uw ooms is wel bekent.

Agamemnon.

Ghy die geteelt sijt van een' maeghd ter sluyck geschend,
En van Achilles, die noch voor geen' man moght strecken.

Pyrrhus.

Van dien Achilles, die des Hemels hooge plecken
Nu veylighlijck bewoont, en waer hy slaet sijn oogh

501 *Dat vry van broedren schandt is:* waar niet, zooals te Argos, broederen (Atreus, Agamemnons vader, en Thyestis) elkander op gruwzame wijze bestreden hebben.

503 *Die onse bloedverwante is:* door Thetis, de moeder van Achilles, die een zeegodin was.

505 *Een' maeghd ter sluyck geschend:* Deidamia, in wier vrouwentimmer de jeugdige Achilles verborgen, zich onthouden had. Zie de noot op vs. 336.

Sijn' stamme siet verspreyd. Jupijn die sit om hoogh,
In d' afgrond Æacus, en Thetis in de baeren.

Agamemnon.

Van dien Achilles die ter hellen is gevaeren
Door Paris hand gedood.

Pyrrhus.

Wien niemand van de Goon
In't stryden hand voor hand oyt heeft het hoofd geboon.

Agamemnon.

De maght ontbreecktme niet om uwen mond te snoeren,
En driestigheyd met straf: Doch 'k ben gewent te voeren
Een swaerd, dat spaeren kan een' die het overmagh.
Dat Calches tolck der Goon koom liever voor den dagh.
Eyscht 't noodlot dese moord, ick sal het stuck gedoogen.
Ghy die de Griecxsche vloot wt Aulis hebt getoogen,
En onsen toght gespoeyt: Ghy die den Hemel doet
Ontsluyten door uw' konst: Wien 't ingewant, en 't bloed
Der dieren is bekent: Ghy wien 't gekraeck des Hemels,
En langgesteerte star, met nasleep vol gewemels,
Des noodlots raed ontdeckt: wiens mond, en woorden my
Soo dier staen, Thestors soon! Goods wil ontdeck ons vry,
En stier ons met uw' raed.

Calchas.

Het noodlot bied den Greecken
Weer aen, om d' oude vracht, de wegen op te breecken

510 *In d' afgrond Æacus:* Æacus, de grootvader van Achilles, was een der drie rechters in de Onderwereld, die over de schimmen der afgestorvenen het vonnis uitspraken en haar ter straf of naar de oorden der zaligheid zonden.

516 *En driestigheyd met straf:* (om) driestheid te snoeren (te beteugelen) door (haar) straf (op te leggen).

517 *Die het overmagh:* wien het overmag; wien het overwinnen kan.

520 *Ghy die* enz. Hier wendt Agamemnon zich tot den aartswichelaar Calchas.

521—523 *Ghy die den Hemel doet ontsluyten:* gij die den wil des Hemels openbaart.

523 *'t Gekraeck des Hemels:* de donder.

525, 526 *Wiens mond, en woorden my soo dier staen:* versta: wiens godspraak mij op zulk een duren prijs is komen te staan.

528—530 De bedoeling is: de Goden willen den Grieken wederom den terug-

Die nu gesloten sijn. Dat dese maeghd geslaght
Sy voor Achilles graf, word vande Goon verwacht:
En Pyrrhus moet de bruyt [in sulleke gewaeden
Als in Thessalien tot haeren bruygom traden
De maeghden nieu gehuwt: Als een' Myceensche vrou,
Of eene Joonsche bruyt gaet tot haere eerste trou]
Sijn' vader brengen toe. So huwtse na betaemen:
Maer dit is 't niet alleen dat onse schepen t' saemen
Doet marren op de ree: het noodlot vordert nu,
En eyscht een eedler bloed Polyxena! dan't uw.
Laet Hectors soon geplet ten toorentrans wt vallen,
Soo magh de vloot op zee met duysend seylen brallen.

Rey.

Sou 't waerheyd sijn, of gaet het kreupel
En paeytmen het bedeest gepeupel
Met sproockjes, en met ydelheyd:
Op dat het niet in deughd verslimme:
Als 't waent dat des verstorvens schimme
Noch leeft, als 't lijf begraven leyd?

Wanneer 't gesicht al is gebroken,
En d' eegemael 't oogh heeft geloocken,
En dat de jongste, en laeste dagh

tocht gunnen langs de nu (door tegenwind) gesloten zee, voor denzelfden vrachtprijs als toen die van Aulis zouden vertrekken om de onderneming aan te vangen. Men weet, dat toen Agamemnon zich genoodzaakt had gezien, een voordeeligen wind te koopen voor het bloed zijner dochter Iphigenia.

530 *Dese maeghd:* Polyxena.

531 *Verwacht:* om 't rijm; de zin eischte: gevorderd, gelast.

533 *Traden:* de verleden tijd is hier alleen om 't rijm gebezigd; de zin eischte: treden.

536 *Sijn' vader brengen toe:* tot zijnen vader geleiden.

Rey. *In desen Rey word voorgestelt het schadelijck gevoelen der Epicureen, en Stoicijnen, daer sich geen Christen aen sal argeren, te min alsoo het hier met sommige gelijckenissen eer opgepronckt, en verlicht word, als bewesen.* Noot van Vondel.

546 *Des verstorvens:* des afgestorvenen.

549 *Eegemael:* echtgenoot.

Der Sonnen glans heeft afgeschoten,
En in den emmer sijn geslooten
De treurige asschen met beklagh.

En baet het niet sijn' siel, en leven
In't wterste aen het graf te geven:
Maer moet, vol jammers en verdriet,
D' ellendige noch langer swerven?
Of sterven wy geheel door 't sterven,
En gaet de gansche mensch tot niet?

Wanneer de geest, met blyvende' aessem
Gemengt, wijckt in der wolcken waessem:
En dat de toorts de naeckte leên
Geblaeckert heeft? Al wat in't daelen
Of rijsen, met haere heldre straelen,
De Son beschijnt, en kent met een:

Al wat de zee met wufte baeren
In eb of vloed bespoelt, de jaeren
Wechrucken snellijck, en geswind:
Gelijck Pegaes, met vlugge pennen,
Gewoon door 's Hemels blaeu te rennen,
Ontloopt de sweepen van den wind:

Met sulck een' dwarling als daer swieren
De tweemael ses gestarnde dieren:
Met sulck een' loop, als d' opperheer
Der starren d' eeuwen staegh doet draeyen:
Als Hecate met slimme swaeyen
Dwaelt om het aerdrijck op en neer.

Soo sietmen ons na' et ende draeven.
Die eens den stroom [waer by dat staeven
De Goon hunne eeden] heeft genaeckt,

552 *Emmer:* lijkbus.

569 *Gelijck Pegaes* enz. Dit geeft niet volkomen het denkbeeld van het oorspronkelijke terug, dat alleen gewaagt van den *Pegaseus gradus:* een snelle vaart als die van Pegasus.

573 *De tweemael ses gestarnde dieren:* de twaalf gesternten van den Zodiak of Dierenriem.

576 *Hecate:* Diana, de godin der maan.

579, 580 De *stroom,* waar bij de Goden hun eeden staven (zweren) is de Styx.

Is nergens meer: gelijck het roocken
Van heeten brand, na dampigh smoocken
  Der korte streecke wt 't oogh geraeckt.

Gelijckmen door de noordervlaegen
De wolcken, die wy swanger sagen
  Soo daetelijck, siet dwynen weêr:
Alsoo sal oock dees geest vervloeyen,
Die 't lijf bestierde, en sal sich spoeyen
  Tot niet te smelten meer en meer.

Hier namaels isser niet te wachten.
De dood is niet. De dood wilt achten
  De jongste pael van 's levens baen.
Begeerigh hart, houd op van hopen:
Bekommert volck, uw' sorg laet loopen,
  En alles voorts sijn' gang laet gaan.

Vraegt yemand waer de doode vaeren?
Ter plaets daer d' ongeboore waeren.
  De bayert, en de graege tyd
Verslinden ons: het is onfeylbaer.
De dood is een, en gants ondeylbaer:
  Die siel soo wel als lichaem slyt.

Het rijck van Pluto, d' helsche straffen,
En Cerberus die met sijn blaffen
  De stramme deuren gade slaet,
Sijn niet dan ydele geruchten,
En woorden, diemen niet moet vruchten,
  Ja malle droomgelijcke praet.

598 *De bayert:* chaos. Noot van Vondel.
606 *Vruchten:* vreezen.

DE DARDE HANDEL.

ANDROMACHE. RAEDSMAN. ULYSSES.

Andromache.

Wat mooghtghe dus ontsteld uw hayr aen flarden rucken,
O Phrygiaensche schaer! wat scheurtghe uw' borst aen
[stucken,
En sprengt uw' wang met vocht dat wt uwe oogen vliet?
Druckt schreyen 't lyden wt, soo is 't soo lastigh niet.
Ghy hebt oud Trojen thans, maer ick al lang sien vallen:
Van zedert soo verwoed, rondom de staende wallen,
Met sijn' strijdwagen styf, en wacker aengesweept,
De wreede Peleus soon mijn' leden heeft gesleept:
So dat sijne eygene as van Hectors swaerte steende,
Met ziddring, en gekraeck, en 't waerde lijck beweende:
Doen viel de stad verdelght, en overrompelt neer.
Ick laes versuft door ramp, en ben mijns selfs niet meer,
Maer word beroyd van hoofd vast heen en weer gedreven.
'T en waer dat dees my hiel, ick had my lang begeven
Te volgen mynen man, om my den Grieck t' ontslaen.
Dees temt myn' moed, en let my in myn' dood te gaen:
Dees dwingt my d' harde Goon om troost noch wat te
[smeecken:
Dees reckt myns lydens tyd: dees heeft my laes versteecken
Van 's jammers grootste vrucht, dats angsteloos te staen.
De deur is toe voor heyl, maer op voor gruwelquaen.
'T is d' aldergrootste ellend noch hopeloos te duchten.

Raedsman.

Verslegene wat vrees u dus verbaest doet suchten?

611 *Druckt schreyen 't lyden wt:* versta: lost de smart zich op in tranen.
615 *Mijn' leden:* zij bedoelt: mijn ander ik, mijn gemaal, Hector.
621 *Dees:* haar zoontje Astyanax.
625 *Versteecken:* verstoken, beroofd.
625, 626 De zin is: het lot van dezen mijn zoon heeft mij, helaas! belet het grootste voordeel te genieten, dat uit volslagen ellende voortvloeit, namelijk: van voor niets verder angst te voeden.
627 *Op:* open.

Andromache.

Wt d' eene ramp ontstaet een swaerder ongeval:
Van 't stortende Ilium houd 't noodlot noch geen' stal.

Raedsman.

En of 't den Goon geviel te meerdren onse ellenden,
Wat neerlaegh kosten sy ons swaerder oversenden?

Andromache.

De stadigh duystre kuyl, en 't slot van d' afgrond Styx
Sich opent, en op dat ons [die nu door veel schricx,
En ramp sijn afgemat) geen' vreese soude ontbreecken,
Soo komen voor den dagh het hoofd ten grave wt steecken
De vyanden, die lang ter aerde sijn gedaen.
Hoe kan de Grieck alleen dien wegh dan aersling gaen?
De dood doet elck gelijck. De Phrygen sich ontstellen
In die gemeene schrick: maer my is komen quellen
Een sonderling gesicht van een' benaude nacht.

Raedsman.

Seg wat gesicht het was dat u dees' vreese bragt?

Andromache.

De nacht die met haer' rust ons voed was half ten ende,
De kleyne beer alree sijn blinckend juck omwende:
Als my bedruckte omhelsde eene onbekende rust,
En korte slaep bekroop, die myne droefheyd sust:
Soo 's baesenden gemoeds verstocktheyd soude mogen

631 De zin is: het lot (de ellende) van Ilium houdt nog niet op: het is nog niet aan 't einde van zijn rampen.

639 De zin is: hoe kunnen de schimmen der afgestorven Grieken alleen den weg, die naar het doodenrijk geleidt, aarslings (verkeerd om, t. w. van de onderwereld weder naar de bovenwereld) gaan? of met andere woorden: hoe kunnen de Grieksche dooden alleen komen spoken?

648 *'s Baesenden gemoeds: basen* beteekent malen, ijlhoofdig zijn. — *Verstocktheyd:* dofheid, stijfheid, bedwelming. *'s Baesenden gemoeds verstocktheyd* is een in onze dagen min juiste vertaling van 't Lat. *mentis attonitae stupor.*

Gereeckent sijn voor slaep: als schielijck [voor] myne oogen
Stond Hector mijn gemael: niet soo hy wylens plagh
Het forsse Argivische heyr trots leverende slagh,
Met lichten fackelbrand, en swart bepeckte reepen,
Te staen na het bederf van all' de Griecxsche schepen:
Nocht soo hy dol, verwoed van moorden, en verslaen,
Een' waeren buyt ondroegh den valschen Peleaen:
Die vlammende helderheyd hadde hy niet meer ontloocken
In 't voorhoofd, soo hy plagh: maer loof, versuft, ge-
[broken
Van moed, 't gesicht belaen met traenen soo als wy,
Het hayr om 't hoofd beswalckt: nochtans so lusten 't my
Den held op nieus te sien: doen als geparst van rouwe
En schuddende sijn hoofd: ontwaeck, seyde hy, mijn' trouwe
En waerde bedgenoot, ontwaeck, en berg ons kind:
Dit is ons eenigh heyl, dat niemand dit en vind':
Uw schreyen staeckt. Wat steentghe om d' omgestorte
[steenen?
Lagh Troje daer mede heel. Flucx op, stop yeuwers heenen
De spruyt van Hectors huys. Tot ziddrens toe my sloegh
Eene eysselijcke schrick, die all' mijn' slaep verjoegh,
Den vaeck wt d' oogen schopte, wt d' oogen, die ick
[herwaerts
Bedeesdelijcken sla, nu weer angstvalligh derwaerts,
Vergetende mijn' soon, ick tast na Hector, doch
'T omhelsen heeft geen vat aen 't spoockende bedrogh.
O soone! waere lote uws loffelijcken vaders,
Der Phrygen eenige hoop, en toeverlaet, mitsgaders
De troost alleen van 't huys nu laes! ten val gedoemt:
O spruyt van 't oude bloed! al t' edel, en beroemt,
Uw' vader heel gelijck: mijn Hector was voor desen
Dusdanigh van gelaet, van opsicht, en van wesen:
Dusdanigh oock van tred: sijne handen sterck, en fier,

650 *Niet soo hy wylens plagh* enz. — *Wylens:* voorheen. — *Loof:* moe.

655 *Een' waeren buyt ondroegh den valschen Peleaen:* de ware, wezenlijke wapenen van Achilles ontroofden aan den valschen Achilles (aan Patrocles, in de rusting van Achilles vermomd). *Vera ex Achille spolia simulate tulit.*

659 *Beswalckt:* bezoedeld.

665 *Yeuwers:* ergens.

Syne hooge schouderen, 't hadde alles sulck een' swier:
Ja self dat straf gesicht, als hy 't van gramschap sweyde,
En om den breeden neck die lange hayrlocken spreyde.
O die geboren sijt laet voor den Phrygiaen,
Maer voor uw' moeder vroegh: sal eens die dagh opgaen,
Sal die geluckige uur oock komen eens voorseker,
Dat ghy een schut, en scherm, en der Trojaenen wreecker
Sult sijn, en rechten op het Pergamum, of 't schoon
Voor desen langen tyd te vallen is gewoon;
En saemelen by een' de borgery van Trojen,
Die d' oorloogh, voor de vlught, deê jammerlijck verstroyen:
En stellen 't vaderland, en 't Phrygiaens geslacht
In ouden stand, en naem? maer weder nemende acht
Op mijn rampsaligh lot, soo weet ick dat mijn wensche
Mijn' staet te boven gaet: 'T most my gevange mensche
Genoegh sijn dat ick leve. Ach vaderloose wees!
Wat schuylplaets salder nu getrou sijn aen mijn' vrees?
Die rijcxste burgh van al het Asiaens geweste,
Omheynt met haylgen muur, en Goddelijcke veste,
Wel waerd te sijn benijd, beroemt soo wijd en veer,
Nu maer een puynhoop is. Waer ick myne oogen keer
De vlam heeft alles wech, en van soo hoogh verheve,
En overgroote stad is nergens overbleve'
Een' schuylplaets voor een kind. Wat hoeck, wat plaets, amy!
Verkies ick best ter nood voor mijn' bedriegery?
Daer is een heerlijck graf, 't welck, overmits het hayligh
Mijn' man is toegewyd, voor 's vyands woen bleef vayligh
En ongeschent tot noch, een eyslijck groot gevaert:
Dat Priaem, die in rou noyt kosten heeft gespaert,
Tot sijnes waerde soons gedachtenis deê bouwen:
Wien kan ick beter als sijn' vader hem betrouwen?
Ick voel een killend sweet door all' mijn' leden gaen,

679 *Hooge schouderen:* een man van een hooge gestalte werd bij de ouden en ook hier bij Seneca, *celsus humeris* genoemd. 't Is dus heel wat anders dan ons „hoog in de schouders", 'twelk een wanstaltigheid te kennen geeft.

684 *Voorseker:* waarlijk.

695 Anders: op welke schuilplaats kan mijn vreeze zich nu verlaten?

700 *De vlam heeft alles wech:* heeft alles ingenomen, heeft alles in haar macht.

702 *Amy:* ach mij!

707 *In rou:* bij rouwplechtigheden; *in luctus suos*, zegt SENECA.

En sie dees' naere plaets met droevigh voorspoock aen,
En vreese dat dit graf een ander graf beteeckent.

Raedsman.

'T heeft veelen 't lijf gebaet voor dood te sijn gereeckent,
Alle hoop is wt met ons: hem druckt een lastigh juck,
Sijn adelijck geslacht hem smoort in 't ongeluck.

Andromache.

Dat niemand ons verra.

Raedsman.

Best gaenwe wat ter syen,
Op dat geen' tuyge melde ons' vroome sluyckeryen.

Andromache.

Soo vyand na hem vraeght.

Raedsman.

Soo seg in Trojens val
Is hy al lang vermist.

Andromache.

Maer of ick hem nu al
Verschuyl, hy moet doch weer vervallen in hunne handen.

Raedsman.

's Verwinners gramschap plagh in 't eerst op 't heetst te [branden.

Andromache.

Hy schuylt met swaere vrees in 't wterste gevaer.

Raedsman.

Die in benautheyt steeckt neemt tot beschutting maer
Het reedste dat hy vind: dan die, wien 't magh gebeure'
Een veyligh overleg, kan langsaem gaen te keure.

715 Versta: zijn hooge geboorte kost hem den dood in 't ongeluk.

Andromache.

Waer is soo verre een' plaets, soo woest een' wildernis,
Die voor u, o mijn soon! een sekre schuylhoeck is?
Wie salder sorgen doch voor ons' bedeesde lieden,
En in de laeste nood ons hulp en bystand bieden?
Wie sal ons schutsheer sijn? Vaert ghy dit Hector aen:
Bescherm ons als ghy staegh uw' magen hebt gedaen:
Bewaer getrouwelijck uwe eegaes dieveryen,
En laet uw dood gebeent dit levend lijck bevryen.
Nu soone duyck in 't graf. 'T schijnt of ghy van my vlied,
En in soo vuyl een' plaets te schuylen u ontsiet.
Ick merck uw' eedlen aerd. Ghy schaemt u noch te vreesen.
Leg af dit hoogh gemoed, dat in u plagh te wesen,
En treck een ander aen, 't welck 't ongeluck u hiet.
Schou wat hier ovrigh is van 't gants Trojaens gebied,
Een' grafstede, een' slavin, een weeskind sonder vader.
Voor ramp men swichten moet. Koom soone, tre wat nader,
En derf het stuck bestaen: Uw' trêen en gangen streckt
Na d' haylge rustplaets, die uw vaders lijck bedeckt.
Wil 't noodlot helpen ons, die in ellende steecken,
Ghy sijt behouden: wil 't den draed uws levens breecken,
Op voorraed is u dan alreede een graf bestelt.

Raedsman.

't Slot heelt 't vertroude pand: het welck om niet gemeld
Te worden van uw' vreese, eyscht datmen daetlijck spoede,
Naer andre plaets, eer dat de vyand yets vermoede.

730 *Die voor u:* de nadruk valt hier verkeerdelijk op *voor.*

733 *Vaert ghy dit Hector aen:* zij spreekt hier in imperat. *„Aanvaard dit, Hector!"* — *Aanvaarden* behoorde in Vondels tijd nog onder de afscheidbare werkwoorden.

735 *Dieveryen:* even gelijk vs. 718 *sluyckeryen* en vs. 703 *bedriegeryen,* doelt op 't verduisteren van Astyanax.

738 *In soo vuyl een' plaets:* het epitheton *vuil* is hier min gelukkig gekozen. 't Oorspronkelijke heeft *turpes latebras,* „schandelijken schuilhoek;" maar dit *schandelijk* ziet minder op den aard van de schuilplaats, dan op de daad zelve van 't wegschuilen, 't welk schandelijk was in de oogen van den knaap; of ook op het *graf* zelf, wanneer men er „leelijk", de eigenl. beteekenis van *turpis,* onder verstaat. 't Is natuurlijk dat de jongen een afkeer had van 't „leelijke" graf.

750 *'t Slot:* hier voor: „de *beslotene* plaats", min gelukkige overzetting van 't Lat. *claustrum.* — *Heelt:* verbergt.

Andromache.

Die van na by vreest is met sorge minst belaen:
Maer laet ons vind ghy 't goed vry op een ander gaen.

Raedsman.

Bedwing uw wesen wat: wilt uw gebaer betoomen:
De Cephaleensche vorst schijnt op ons aen te koomen,
Met ysselijcken tred.

Andromache.

Gaep aerde, en ghy mijn hoofd,
Mijn troost, mijn bedgenoot, 'tgereten aerdrijck klooft,
Tot 't binnenste van Styx: dat in die diepe kuylen
Mijn pand, aen dy vertrout, te veyligher magh schuylen.
Daer komt Ulysses self, met een' verwarden tred,
Bekommert van gelaet: Hy breyd in 't hart een net
Van loose schallickheen.

Ulysses.

Ick die, God wouds, verkoren,
Bedien het strenge lot, voor ditmael u beschoren,
Versoeck voor eerst, schoon ick de boodschap dy maeck kond,
Dat ghyse niet ontfangt als komende wt mijn' mond:
'T is aller Griecken stem, en d'wtspraeck aller heeren,
Door Hectors oir verlet tot noch toe t' huys te keeren:
Het noodlot eyscht dit kind. De Grieck schoon over zee,
Nau stellende geloof op een' onsekren vre,
Blyft staegh met sorg belaen: de vreese voor sijn' rijcken
Hem, met bekommering, steeds sal te rug doen kijcken,
Nocht dulden datmen hang de schilden aen den wand,
Soo lang de Phrygiaen, de wraeck van 't vaderland
Wt uwen soon verwacht, en hoopt op sijne sege.

754 *Op een ander gaen:* een anderen weg uitgaan, ons verwijderen.

756 *De Cephaleensche vorst:* Ulysses: de inwoners van het eiland Cephalenië (nu Cephalonië) waren hem op den tocht naar Troje gevolgd.

762, 763 *Met een' verwarden tred, bekommert van gelaet.* Het Latijn heeft: *dubio gradu vultuque,* waarmede bedoeld wordt: met een dubbelzinnige houding en gelaat.

765 *God wouds:* God wilde het zoo.

766 *Bedien het strenge lot:* ik, die den wil van 't strenge noodlot moet voltrekken.

Andromache.

Spelt Calches dat?

Ulysses.

En schoon de wichler Calches swege,
Soo seyd het Hector self, wiens stam ons houd in vrees.
Eelaerdigh saed wast op na'et geen waer wt het rees:
Soo loopt de jonge stier ter sijden van den grooten,
Al eer sijne hoorens 't vel beginnen door te stooten:
Maer als hy hals en hoofd om hoogh komt rechten me,
Beheerscht hy self de kudde, en sijnes vaders vee.
Eene afgehouwe telg geplant sal 't hoofd verheffen,
En selve in groote eerlang haer' moeder overtreffen,
En levren 't aerdrijck schaeu, den Hemel bosch en loof.
Soo neemt de brand weer toe van 't vier, dat niet heel doof,
Bleef smeulen in sijne asch. Ick weet wel dat de droefheyd
De saeck, gelijck 't behoort, niet op haer' rechte proef leyd:
Indien ghy 't niet te min wel by u selve wickt:
Ghy sult een' oud' soldaet vergeven, dat hy schrickt,
En na tien oegsten vreest, en soo veel' wintervlaegen,
Voor krijgh, en oorlooghsramp, en nieuwe nederlaegen,
En Troje nimmer vlack genoegh voor ons gevelt.
'T is geen' geringe vrees die 't Griecxsche leger quelt,
En dus bekommert houd: 't is Hector, maer de tweede,
Wiens wackerheyd nu word van ons gevreest alreede.
Verlos ons van dien angst. Dese eenige oorsaeck let
De schepen, die alree te water sijn geset:
Hier hapert onse vloot: en acht me niet moordadigh,
Dat ick, gelast by lot, uw' soon eysch ongenadigh:
Ick eyschte Orestes wel: dus schoume niet voor wreed.
Lyd 't geen hier voormaels self uw overwinner leed.

Andromache,

Och soone! waertghe slechts in uwer moeder handen,

784 *Me* is hier geen rijmlap, maar synoniem van „ook."
791 *Niet op haer' rechte proef leyd:* niet behoorlijk beoordeeld.
794 *Tien oegsten:* tien jaren, t. w. van 't beleg.
804 *Ick eyschte Orestes wel:* ik zou desnoods Orestes, Agamemnons zoon, wel opeischen.

Of wist ick wat gevaer u nu in vreemde landen
Veer van my houd verruckt; ick soude het moedershart
Niet eenmael trecken wt: al waer 't schoon dat met smart
Mijne handen doorgesneen in scharpe stricken lagen:
Of dat my 's vyands stael sou door den boesem jaegen:
Of dat eene heete vlam van wedersijds gestoockt,
Mijne heupen had verbraen, en lendenen verschroockt,
Ick storf, of ging u na: nu kan ick laes niet raeden
Wat ramp u houd beset: of ghy in achterpaden
Door bosch, en bergen dwaelt: dan of de woeste smoock
Der stad u heeft verstickt: en of de vyand oock
Gespeelt heeft met uw bloed: of dat ghy sijt verbeten
Van 't wild gedierte, of streckt d' Ideesche kraey tot eten.

Ulysses.

Wech met dien sotten klap, en die geveynsde praet:
Denck dat Ulysses sich soo licht niet mompen laet.
Wy hebben eer verschalckt de moederlijcke treken,
Ja van Godinnen selfs: wech met dit ydel spreecken:
Wech met dien ydlen raed. Waer is uw soontje flucx?

Andromache.

Waer is al 't Phrijgisch volck na soo veel ongelux?
Waer Hector? waer Priaem? ghy soeckter een' by naeme,
Helaes! Andromache bedruckt soecktse all' te saeme'.

Ulysses.

'T geen ghy van selve ontsegt te melden, sal de dwang
Wtparssen met geweld.

Andromache.

S' is voor geen sterven bang
Die moet, en wil, en kan in 't sterven syn te vreden.

808 *Verruckt:* weggerukt, van mij verwijderd.
819 *d' Ideesche kraey:* de kraaien van den (nabij Troje gelegen) berg Ida.
821 *Mompen:* bedriegen, bedotten.
822 *Eer:* eertijds, vroeger.
823 *Van Godinnen:* van Thetis, namel. toen zij haar zoon Achilles aan 't hof van Lycomedes in vrouwegewaad verborgen hield. Zie vs. 336.

Ulysses.

Een' wie de dood genaeckt ontvallen d' hooge reden.

Andromache.

Indien ghy dwingen wilt met vrees my droeve mensch,
Met 'tleven dreyg ons eer: want sterven is mijn wensch.

Ulysses.

De smarte sal eerlang met water, vier en koolen,
En doodelijcke pijn, 'tgeen in de duystere holen
Uws veynsenden gemoeds dus lang verborgen lagh,
Wel tegens uwen danck doen komen voor den dagh.
De nood is starcker als de liefde tot de sijnen.
'T is sotte trouwigheyd, te willen sich verpijnen
Om helen, 'tgeenmen doch eerlange melden moet.

Andromache.

Laet komen voor den dagh al 'tgeen dat dol verwoed
Een grimmigh overheer bedenckt voor beulsche vonden:
Vier, water, honger, dorst, en diep gedreve wonden,
En 's kerckers stanck, en smet wt vuyligheyd gegroeyt,
En ysers heet van gloed in 't ingewand geschroeyt,
En wat hy meer bedenckt; ick ben 't getroost te draegen.
Een moedigh moedershart en kan geen' vrees vertsaegen.

Ulysses.

Maer hoor Andromache, de selve liefd waer door
Ghy dus hardneckigh blijft, en niemand geeft gehoor,
De Griecken noopt, en raed voor hunne onnoosle kinders
Te sorgen. Na tien jaer, na soo veel ramps, en hinders,
En verre wtheemschen krijgh, ick min sou sijn bevreest
Voor d' angst, en sorg, waermede ons Calches maeckt bedeest,
Vreesde ick voor my alleen. Uw soon ontseyd ten stryde
Mijn soontje Telemaech.

Andromache.

'K sal Griecken u verblyde'
Maer tegens mynen danck. Hoe kan ick, droeve vrou,

855, 856 *Uw soon ontseyd ten stryde mijn soontje Telemaech*. dat wil zeggen: uw zoon, zoo hij in 't leven blijft, zal in 't vervolg aan mijn zoon Telemachus den oorlog aandoen. 't Lat. heeft eenvoudig: *bella Telemacho paras*.

Nu smooren in mijn hart mijn' ingekropten rou.
Atryden alle bey, ghy mooght u vry verheugen,
En ghy Ulysses sult met blyde tyding meugen:
Gelijck ghy sijt gewent, weer na de Griecken treen,
En seggen: Hectors soon, en oir is overleên.

Ulysses.

En dat sulcx waerheyd is, hoe sult ghy 't hun bewysen?

Andromache.

Alsoo gebeurme 't swaerst dat yemands siel doet ysen
Door 's overwinners grim, en vreeslijck dreygement:
Alsoo jon 't noodlot my een rijp en saligh end,
Begraef my in mijn land, en Hector, na sijn' waerde,
Sy sachtelijck gedruckt van 's lieven vaders aerde:
Soo waerlijck als hy lichtontbeerigh leyd versmoort,
En sielloos wech heeft 't geen sijne wtvaert toebehoort,
En onder d' andre doon sijn' bleecke schim gaet mengen.

Ulysses.

Ick sal verblyd den Grieck de blyde boodschap brengen,
Dat 't noodlot door de dood van Hectors soon gesust,
Hy op den vrede steun, en stel sijn hart gerust.
Wat droomtghe Ulysses, hoe? Sal dy de Grieck vertrouwen?
Ghy, wie? de moeder? hoe, in 't midden van 't benouwen,
Sou die versieren yet, en bevende in de nood
Het voorspoock niet ontsien van soo vervloeckt een' dood?
Voorspoocksel vreesen die, die swaerder dingen vreesen.
Met eeden sy haer' trou gestaeft heeft, en bewesen:
Soose eedbreeckt, kanse wel een' swaerdre plaegh ontsien.
Nu mijn gemoed, neem vry te hulp, en dat u dien
Bedrogh, en list, en een Ulysses die volmaeckt is.
Men deckt de waerheyd, maer sy rust niet voor sy naeckt is.

867 *Een rijp en saligh end:* een zalig einde op rijpen leeftijd, *maturus exitus.*

876, 877 *Sal dy de Grieck vertrouwen? Ghy, wie? de moeder?:* zal de Griek u vertrouwen schenken? En gij, aan wien zult gij geloof slaan? — Aan de moeder?

884 *Een Ulysses die volmaeckt is: totum Ulyssem* — een Ulysses, die waarlijk zichzelf, waarlijk in alle listen doorkneed is, die zichzelven in allen opzichte gelijk blijft.

Doorsnuffel haere siel. Sy kermt, sy maeckt misbaer,
Sy steent, en trappelt vast angstvalligh hier en daer,
En vangt de reden, en het geen haer komt te veuren
Met een bekommert oor. Hier is meer vrees als treuren:
Vernuft is hier van doen. Andre ouders in den rou
Behoeven troost; maer ghy geluckigh sijt mevrou,
Dat ghy uw' soon nu mist, die anders most besuuren
Een' wreede, en bittre dood by d' omgevalle muuren,
En storten over 't hoofd van 's toorens hooge kruyn,
Die eenigh ovrigh rijst in Trojens heete puyn.

Andromache.

De moed beswijcktme helaes! 't lijf trilt, de leden sygen,
En 't bloed door koude stolckt.

Ulysses.

Hier hier most ickse krygen,
Sy helde na dien wech: De vrees heeft haer verraen:
Ick sal een' nieuwen schrick haer weder jaegen aen.
Dewyle dan het kind, tot soen des muurs verkoren,
En nu voor wt getreen, een' sachtre dood deê smooren,
Waer door het niet en kan den priester als 't behoort
Ten offer volgen na; soo seyd ons Calches voort,
Dat Hectors assche moet tot soen der golven strecken,
En sijn in zee verspreyd, op datwe mogen trecken
Ontslaegen van dien vloeck met onse schepen t' huys,
En moet sijn heerlijck graf gemorselt sijn tot gruys.
Vermids dan Hectors soon de dood die hy was schuldigh,
Door 't sterven is ontslipt, soo moetghe sien geduldigh
Dat wy onse handen aen dese haylge rustplaets slaen.

Andromache.

Rampsaligh mensch wat raed? wat sultghe best bestaen?

894 *En storten over 't hoofd:* wij zouden zeggen: en hals-over-kop neerstorten.

901 *Tot soen des muurs verkoren:* in 't Lat. staat: *debitum muris,* d. i. die van den torenmuur stond te worden afgeworpen.

901, 902 De zin is: dewijl nu het kind een zachteren dood is gestorven, en den dood, die hem bestemd was, is vooruitgeloopen.

908 *En moet sijn heerlijck graf gemorselt sijn tot gruys:* zet om: en zijn heerlijke grafstee tot gruis gemorzeld moet zijn (worden).

Een' dobble vreese breeckt mijn hart nu in twee stucken:
Hier komtme 's mans gebeente, en daer mijn soontje rucken,
Wat syde of 't winnen wil? Ick sweer ick sweer by all'
De Goon, by u mijn' man: Wiens siel my altyd sal
Verstrecken voor een' God, dat my niets kan behaegen
In mynen soon als ghy; dat hy noch reck' sijn' dagen,
Op dat ick in hem sie 't afsetsel van uw beeld.
Leed ick dan datmen dus met uw gebeente speelt,
En datme' uwe aschen sprey, en wtstorte op de baeren:
Neen dat dees liever sterve. O moeder vol beswaeren!
Hoe sultghe konnen sien dat uw geliefde soon
Gemartelt worde, en sterf soo veel' vervloeckte doon?
Hoe sultghe konnen sien, met onbetraende kaecken,
Hem komen rollen neer van d' hooge toorendaecken?
Och ja, en met geduld, als slechts 's verwinners hand
Mijn' Hector na sijn' dood niet stroye langs de strand.
Maer hoe? dees' sal sijn' straf met smarte en pyne smaecken,
Den afgestorven kan nocht smert nocht pyne raecken,
Maer is in veylge rust. Wat drijftghe tusschen twee,
En twijffelt wienghe wilt bevryden van dit wee:
Staet niet uw Hector daer? Neen, neen, ick sie waerachtigh
Een' Hector hier, en daer: maer dees sijn' sinnen maghtigh,
Sal mooghlijck vaders dood noch dienen tot een' wraeck.
Wat doet ghy, droeve vrou! in dees' benaude saeck?
Sy konnen beyd doch niet wel behouden wesen,
Behoed dan liever dien, die Grieckenland doet vreesen.

Ulysses.

Gaet heen, gaet snellijck voort, en haelt my voor den dagh
Den vyand onses naems, 't sy waer hy steecken magh,
Door moeders list verschuylt, de leste schrick der Greecken.
Daer is hy vast. Vaert voort. Wat magh u doch ontbreecken?
Wat vreestghe, en siet noch om? 't is doch met hem gedaen.

Andromache.

Och dat my vreese kost noch eenighsins bevaen:

934 *Sijn' sinnen maghtigh:* versta: wanneer hij tot rijper verstand zal gekomen zijn.

940 *Den vyand onses naems:* Astyanax.

Maer 't is gewoonte nu voor my altijd te schroomen,
En 't word niet haest verleert dat vast is aengenomen.

Ulysses.

Ick sal der Goden raed wtvoeren na'et bescheer,
En sal het hooge graf omrucken gants om veer.

Andromache.

'Tgeenghe eenmael hebt verkocht.

Ulysses.

'T sal evenwel geschieden.

Andromache.

Waer is Achilles woord, waer sijn nu d'Hemellieden
Beroepen in den eed? o Pyrrhus! koom beschut
Uw eygen vaders gift.

Ulysses.

'T graf sal terstond onnut
Verspreyd sijn over 't veld.

Andromache.

So grouwelijcke werken
Dorst noyt de Grieck bestaen. Ghy hebt Godhaylge kercken
Ja selfs van Goden die u gunstigh sijn geweest
Onthayligt, en geschend: maer hebt tot noch gevreest
De dooden in hun graf wt dolheyd aen te randen.
Ick sal u tegen sijn, en met ontwapende handen
Uw' wapens tegens staen. De gramschap salme maght
Verleenen tot dit werck: gelijck met dolle kraght
De forsse Amazon plagh te sloopen Griecxsche schaeren:
Of als een' Maenas, daer de God is ingevaeren,

947 *'t Bescheer:* het beschorene.

949 *'Tgeenghe eenmael hebt verkocht.* Achilles had namelijk inder tijd het lijk van den verslagen Hector aan Priamus afgestaan.

964 *De forsse Amazon:* Penthesilea en haar benden. — *Amazon:* tegen den behoorlijken klemtoon.

965 *Een' Maenas* of Bacchante, volgster van Bacchus.

Gewapent met haer' thyrs, met een' beseten tred
De boomen dreyght, en 't woud, en van verstand ontset
Quetst datse 't niet en voelt: So sal ick my begeven
In 't midden van 't gedrang, en als ick heb bedreven
Al 't geen tot voorstand van dees' grafstede helpen kan
Ick vergesellen sal mijn' overleden man.

Ulysses.

Wat toeftghe, kan een' vrou met kermen, en met raesen,
En ydle dolligheyd uwe harten noch verbaesen?
Doet datmen u gebied.

Andromache.

Velt my, velt my veel eer,
En met uw vinnigh stael my liever houwt ter neer:
Scheurt op d' Avernsche poel, en breeckt des noodlots [marren,
Mijn Hector d' aerde rijt, en doetse haer' keel opsparren:
Om desen Ithakees den moed te doen vergaen
Is mans genoegh uw' schim. 'K sie hem gewapent staen:
Hy drilt, en schiet met vier. Siet ghy hem niet, o Greecken!
Of sie ick hem alleen?

Ulysses.

'K sal alles af doen breecken.

Andromache.

Wat gaet dy moeder aen. Ghy velt met eenen slagh
Uw' soon, en eegemael: Misschien ghy met beklagh,
En met gebeen den haet der Griecken sult versetten,
Het swaer gewight van 't graf 't verborgen kind sal pletten:
'T ellendigh wicht verga veel eer, 't sy aen wat oord,
Eer van den vader 't kind gekneust word, en versmoort:

966 *Thyrs:* wijngaardstaf.
972 Hier spreekt Ulysses tot zijn gevolg.
977 *d' Avernsche poel:* het meer Avernus in Campanië werd voor de grens gehouden der onderwereld, die hierom dikwerf onder dien naam voorkomt. — *Breeckt des noodlots marren: marren* is: vertragen, verhinderen.
980 *Is mans genoegh uw' schim:* is uw schim mans (krachtig) genoeg.
984 *Wat gaet dy aen:* wat begint gij.

Eer 's vaders last den soon sou pletten en vernielen.
Ulysses ach! ick koom demoedigh voor u knielen;
En d' hand die noyt en dede het geen dat sy nu doet,
Raeckt met verslagenheyd Ulysses uwen voet:
Der moeder u erbarm: Wilt gunst aen my besteden,
En hoor met sachten sin mijn smeecken en gebeden;
En hoe ghy hooger van de Goden sijt gestelt,
Soo veel te sachter druckt die staen in uw geweld.
De weldaet dieghe doet aen hen die moeten swichten
Dient om 't geluck aen u noch wyders te verplichten.
Soo moet uw' kuysche vrou u in haer bedde ontfaen:
Soo moet uw vader noch in jaeren groeyen aen,
Tot dat hy sijnen soon met wellekomst magh groeten:
Soo moet uw soon u na uw' wederkomste ontmoeten:
Soo moet hy meerder heyls als ghy self wenscht ontfaen:
Laërt in jaeren, u in raed te boven gaen.
Erbarm u over dit ellendigh moeders leven,
Die niet als dese troost in 't lyden is gebleven.

Ulysses.

Breng ons het kind te voorschijn,
Dan salder eerst gehoor sijn.

Andromache.

Koom wt het hol daer ick u heb gevlught,
O droefste vrous beschreyelijcke vrucht!
Dits 't kind dat ghy, Ulysses, wenscht verstickt:
Waer voor een' vloot van duysend schepen schrickt.
Duyck, jongske, duyck: Werp u ter aerde neer:
En 't handje vley de voeten van uw' heer.
Beeld u niet in dat yetwes quaelijck past,
'T geen de Fortuyn haer' schoovling leyd te last.
Uw oud geslacht, dien koninglijcken glans,
En het gerecht des grooten oudenmans,
Al 't aerdrijck om vermaert, set wt den sin:

1010 *Daer ick u heb gevlught:* waarin ik u heb doen vluchten.
1014 *Duyck:* kniel.
1017 *Schoovling:* verschoveling. — *Leyd te last:* hier niet in den thans algemeen aan de uitdrukking gehechten zin van: „aantijgt," maar in dien van „oplaadt, oplegt."
1019 *Het gerecht:* de gerechtigheid. — *Des grooten oudenmans:* van Priamus.

En nimmermeer en val u Hector in.
Buygh, kleyne knien: uw lijf na'et slaeven set.
Soo u de kindsche onnooselheyd belet,
Ter halver dood uwe wtvaert te bevroen,
Schrey dan, om dat ghy 't siet uw' moeder doen.
Oud Troje sagh sijn konings kindsheyd me
Van traenen nat. De kleyne Priam deê
Den dreygenden Alcides worden weeck:
Die forssert, die, voor wiens geweld besweeck
'T woed ongediert, daer oyt af werd gehoort:
Die na de bres gemaeckt in Plutoos poort,
Sich ruggeling te maecken wist ruymbaen:
Door 't duyster heen, verwonnen van een' traen,
Welck op de wang sijns kleynen vyands lagh:
Ick, seyde hy, gun u 't koninglijck gesagh:
Sit op den troon uws vaders hoogh in 't goud:
En sijnen staf, maer bet uw' woorden houd.
Dit was, wou hy, 's gevangens hardste straf.
Leer Hercules sijn' sachte gramschap af.
Of en vermaeckt u niet als sijn geweer?
Geen smeecker leyd voor uwe voeten neer
Van mindren staet, en bid maer lijfs gena.
Dat het na lust van 't luck sijn erfrijck ga.

ULYSSES. ANDROMACHE. ASTYANAX.

Ulysses.

Verbaesde moedersrou ontroertme wel het harte,
Nochtans ontroertme meer der Griecksche moedren smarte,
Tot wier groot hartenleet dit kind opwassen sal.

1022 *Uw lijf na'et slaeven set:* neem de houding aan van een slaaf.
1027, 1028 *De kleyne Priam* enz. Toen namelijk Hercules, door Laomedon bedrogen, Troje verwoest had, doch, door het smeeken van den knaap bewogen, hem den aan Laomedon ontweldigden staf teruggaf.
1030 *Woed:* verwoed.
1031 *In Plutoos poort:* in de onderwereld.
1037 *Bet:* beter. — *Houd:* behoort zoowel bij *sijnen staf* als bij *uw' woorden.*
1043 De zin is: dat het met zijn erfelijk Rijk ga gelijk het noodlot dit beschikt heeft.
1044 *Verbaesde:* ontstelde.

Andromache.

Sou dit de man wel sijn, en hand, die Trojens val
Oprechten sal wt d'asch? Moet Troje daer op hoopen
Soo is het hopeloos. 'T is veel te veer verloopen:
'T en leyd soo niet met ons' Trojaensche borgery
Dat yemand vreest met recht voor onse muytery.
Of sou sijn vaders moed hem wel den moed verhoogen,
Te weten, hy wien self rondom den muur getogen
De moed ontvallen sou, die door veel tegenspoed,
En ramp gebroken word. Indienghe van sijn bloed
Eyscht wel verdiende straf, wat soudghe meer begeere'?
Veroorlooft hem voor slaef te dienen u ter eere,
Sijn' knechtelijcken hals ontfange het dienstbre jock:
Wie weygert dat een' vorst?

Ulysses.

Ulysses nocht sijn wrock:
Maer Calches slaet het af.

Andromache.

O oorsaeck van mijn lyen!
Toesteller van bedrogh, en tuck op schelmeryen,
Die niemand voor de vuyst in 't stryden hebt vermant:
Maer door wiens quaeden aerd, en dobbel schalck verstand
Selfs Griecken sijn vermoord: stoffeertghe om 't kind te [dooden
Uw' saeck met wichlery, en met onnoosle Goden?
Wt uwen boesem komt dit schelmstuck nachtsoldaet,
Een man in kindermoord, nu sijtghe een held op straet
By lichten dage alleen.

Ulysses.

Mijn' vroomheyd is den Greecken
Genoegh, den Phrygiaen niet dan te veel gebleecken.
De vloot haere anckers licht. 'T is ongelegen tyd
Dat ick den ganschen dagh met ydle woorden slyt.

1064 *Voor de vuyst:* openlijk.
1067 *Onnoosle:* onschuldige.
1071 *Vroomheyd:* dapperheid.

Andromache.

Verguntme een' korte wijl, op dat ick mynen soone
Voor 't wterste bediene, en myne gunst betoone,
En voor het laeste omarm den genen dien ick droegh,
En soo mijn' gierge trou omhelsende vernoegh.

Ulysses.

Och of 't geoorlooft waer dat ick wt mededoogen
My uwer deeren moght: Doch 'tgeenwe alleen vermogen
Dat word uw' beê vergunt, te weten tyd en wyl
Na uw' begeerte, en wensch. Versaed u inder yl
Met traenen. Droefheyd word verlicht door bitter schreyen.

Andromache.

O soet, en waerdigh pand! o eere van 't gescheyen,
En neergeslagen huys, en Trojens laeste lijck!
O schrick van Grieckenland! o moeders ydle wijck!
Wien ick sijns vaders lof, en oorloogskunst ervaeren
Toewenschte, en oock den tyd, die in sijn' middeljaeren
Sijn bestevader heeft geluckigh doorgebraght:
Maer d' Hemel heeft myn' bede helaes! niet veel geacht.
Ghy sult van Ilium den scepter niet eens swieren,
In koninglijcke sael: nocht met geboden stieren
De volcken wijd en sijt. Voortaen en sultghe niet
Soo menigh land gebragt sien onder sijn gebied:
Ghy sult niet eenmael laes! de Griecxsche ruggen wonden,
Nocht slepen Pyrrhus lijck aen uw' karros gebonden:
De kleyne wapens ghy met uwe teedere hand
Niet handlen sult: noch 'twild, verspreyd door 'twoeste [land,
In bergh, in bosch, en dal geswind en stout najaegen,
En na elck vierde jaer, op d' ingestelde dagen,
Den sleep van Trojens spel voortbrengen op de baen,
En voeren edel kind de wackre benden aen:
Ghy sult met snellen voet, en met geswinde keeren
Niet eens om d' outers gaen, en met uw' dans vereeren

1078 *Gierge:* begeerige.
1089 *Bestevader:* grootvader.
1095 *De Griecxsche ruggen:* dichterlijk voor „de vluchtende Grieken."

Der Phrygen tempelfeest: als 't kromkornets geluyd
De snelle passen treckt ten wackren voeten wt.
O slagh van wreede dood! veel droever als het sterven,
Sal Troje noch yet sien, 'tgeen sal haer hart doorkerven
Veel meer als Hectors moord.

Ulysses.

Nu moeder 'tweenen laet:
Een' groote droefheyd steld sich selve doch geen' maet.

Andromache.

Heel kort Ulysses is het marren van ons weenen,
Daer ick om smeeck en bid. Gedoog dat ick den geenen,
Die noch in 't leven is, sijne oogen luycken magh.
Kleyn sterftghe, doch alree draeght Argos dy ontsagh:
Uw Troje wacht uw' komst: wy smelten in ons' traenen.
Ga vry en vranck, en vind d' ontslage Phrygiaenen.

Astyanax.

O moeder u erbarmt!

Andromache.

Wat houdghe mijnen schoot,
En 'smoeders hand, die is eene ydele hulp ter nood:
Als 't teeder kalf sich by de moeder weet te vlyen,
Wanneer het brieschen hoort de leeuwen van ter syen:
Maer het verwoede dier de moeder wijcken doet,
En soeckt den mindren roof, die 't met sijn' tand bebloed
Verscheurt, verruckt, en sleept: soo sal u wt mijne armen
De vyand rucken oock. Ontfang mijn droevigh karmen:
Ontfang mijn' laesten kus, en 'twtgetrocken hayr:
En dus gekropt van my ontmoet uw' vader, daer
Hy dwaelt in 't saligh veld: doch wilt hem overdraegen
Heel weynigh' woorden van uw' moeders bitter klaegen.

1105 *'t Kromkornets geluyd:* 't geluid van den krommen horen.

1105, 1106 De zin is: als het geluid van den hoorn de voeten tot snelle danspassen uitlokt.

1117 *D' ontslage Phrygiaenen:* t. w.: door den dood. Het Latijn heeft:

I, vade liber, liberos Troas vide:

d. i.: Ga, zoek, van leed bevrijd, de vrije Phrygianen.

1128 *Dus gekropt van my:* dus vervuld van mij, *plenus mei.*

Soo 'soverleders schim sich d' eerste sorge aenneemt,
Nocht door 't verbranden niet van d' oude liefd vervreemt:
O wreeden Hector! hoe gedooghtghe nu, ghy braeve,
Dat onder 't Griecxsche juck Andromache dus slaeve.
Wat leghtghe log, en traegh. Achilles quam wel weer.
Neem van mijn' traenen kind, die noch sijt kleyn en teer,
Neem van mijne hayren weer. Al 'tgeen is overbleven
Van d' wtvaert mijns gemaels. Neem kuskens dieghe geven
Mooght aen uw vaders mond. Dit kleed uw' moeder laet
Ten troost; mijn graf en geest aenroerden dit gewaed:
Nau ick doorsnufflen sal wat asschen hier magh schuylen.

Ulysses.

Hier is nocht maet nocht end van schreyen, en van huylen.
Flucx wech met Hectors soon: ruck wech, en neem [hem met,
Die 't leger marren doet, en Argos vloot verlet.

Rey.

Wat plaets of ons gevangene all'
By sich ter woon ontfangen sal?
Thessalien vol bergen, of
Koel Tempe rijck van lauwerlof?
Of Phtie een veel bequaemer veld
Om wt te levren menigh' held?
Of 't steenigh Trachyn, beter steê
In vruchtbaerheyd van 't stercke vee?
Of is 't Iölcos hoogh van moed,
Betemster van den souten vloed?
Of 't ruyme Creten, by elck een
Verwondert om sijne hondert steên?

1131 *Sich d' eerste sorge aenneemt:* zich nog aantrekt wie vroeger zijne zorg uitmaakte.

1140 *Mijn graf:* dat van haar gemaal, 't welk zij hoopt, dat ook het hare wezen zal.

1148 *Rijck van lauwerlof:* dicht begroeid met laurierboomen, *opaca Tempe.*

1149 *Phtie:* een stad in Thessalië, zetel van den Vorst der Myrmidonen en geboorteplaats van Achilles; op dit laatste doelt vs. 1150.

1153 *Iölcos:* geboorteplaats van Jason, den eersten zeevoogd, die zich in de geschiedenis der Grieken een naam verwierf. Zie vs. 1154.

1155, 1156 *By elck een verwondert:* door elk een bewonderd.

Of oock Gortijne, kleyn van naem?
Of Trice, dor en onbequaem?
Of is 't Methone, dicht begroeyt
Van lichte steeckpalm, dieder bloeyt?
Methone, dat alsins bekuylt
Dicht onder 't bosch van Oeta schuylt,
En meer als eens de pylen straf
Tot Trojens nederlaegen gaf.
Of Olenos, wiens hutten licht,
En wijd sijn van elckaer gesticht?
Of Pleuros, dat sich altijd draegt
Als vyand der Godinnemaeghd?
Of Trœzen, wiens kromboghte ree
Bespoelt word van een' breede zee?
Of Pelion, wel eer vermaerd
De darde trap ten Hemelwaert,
En streckte Proteus voor een rijck?
Op desen bergh was Chirons wijck:
Daer lagh in wtgehoolde rots
De meester van het kind, dat trots
En moedigh doen alreede was,
Mits hy hem sulcke lessen las:
Waer door de grimmigheyd van 't hert
Noch meer en meer geslepen werd:
Als hy sijne harrep klincken liet,
Soo song hy onder 't snaerspel niet
Als slechts van houwen kerven slaen,
En wat daer voorts magh hangen aen.

1157 *Gortijne:* een stad van Creta.

1158 *Trice,* of *Tricea:* een stad van Thessalië. — *Onbequaem:* ongeschikt ter bewoning. Zie ook vs. 1158 en 1189.

1159 *Methone:* een stad in Messenië.

1165 *Olenos:* een stad in Elis.

1167 *Pleuros:* een stad van Etolië, waar men vergeten had een offerande aan Diana te brengen, die, uit wraak voor dien hoon, het boschzwijn van Calydon ter verwoesting der landstreek uitzond.

1169 *Trœzen:* een zeestad van den Peloponnesus.

1171, 1172 De Pelion was een Grieksche berg, die volgens de fabelleer door de Titans, bij hun hemelbestorming, op Ossa, en deze laatste op Olympus gestapeld was geworden.

1176 *Het kind:* Achilles, die door den paardmensch Chiron was opgevoed geworden.

Carystos rijck van marmorsteen?
Of Chalcis, daer Euripus heen
En weer speelt met d' onstuyme zee?
Of sijn 't d' Echidnen, die hunn' ree
Bequaem voor alle winden leyd?
Of Gonoës daer 't altyd weyt?
d' Enispen, bang voor Boreas?
Of Pelareet ter noorder as
Aen Grieckens alderwterste end?
Of is 't Eleusis, dat gewent
Vrou Ceres stadigh 't eeren is
In stilligheyd en duysternis?
Of roept ons tegens onsen sin
Des waeren Ajax Salamin?
Of Calydon, soud dat wel sijn,
Alom bekent door 't wilde swijn?
Of is het Scarphe, en Besse? of 't land
Dat Titaressos, die na'et strand

1185 *Carystos:* een der Cycladische eilanden.

1186 *Chalcis:* een stad in Eubœa, door de haven Euripus van Aulis afgescheiden.

1188 *d' Echidnen:* of beter *Echinaden:* eilandjes, tegenover Acarnanië gelegen. — *Die hunn' ree:* wier ree.

1190 *Gonoës:* Gonoëssa, een hooggelegen, en alzoo aan den wind blootgestelde plaats van Etolië. — *Weyt:* waait.

1191 *d' Enispen:* de bewoners van Enipe, een stadje in Arcadië, door Homerus vermeld, doch in Strabo's tijd verdwenen.

1192 *Pelareet:* Pelarethos is een der Cycladische eilanden, en dus niet ten noorden van Griekenland. Of wij moeten hier aan een abuis der kopiïsten denken, of de geographische kennis der Trojaansche vrouwen gaat hier mank.

1194 *Eleusis:* beroemde stad in Attica, waar de mysteriën van Ceres gevierd werden.

1198 *Des waeren Ajax Salamin:* het Latijn is hier duister en blijkbaar onzuiver: geen wonder, dat de vertaling niet duidelijk wezen kon. Volgens de beste scholiasten zou *waar* hier bij *Salamis* gevoegd worden, en zou men dus moeten lezen: „het ware, echte Salamis van Ajax, het Attische Salamis," in tegenoverstelling van dat Salamis, 't welk later door Teucer op Cyprus gebouwd werd.

1199 *Calydon:* een stad in Etolië. Zie de noot op vs. 1167.

1201 *Scarphe:* er waren twee steden van dien naam, de eerste in Locrië, de andere in Beötië. — *Besse:* een stad der Phoceërs.

1202 *Titaressos:* een beek in Thessalië, wier water zoo dik en drabbig was, dat het zich met dat van den Peneus, waar het instroomde, niet vermengde, maar als vette olie boven dreef.

Om onder zee te duycken sluypt,
Met sijnen traegen vloet doorkruypt?
Of Pylos dat lang leven geeft?
Of Pyse, dat een' tempel heeft
Jupijn ter eeren opgebout?
Of Phaer? of Elis daermen houd
En viert de feest, die 's winners hoofd
Den lofkrans van olijf belooft?
Het raesende onweer hier en gins
Sende ons slaevinnen allesins,
En lande en berg waer't wil ons lijf:
Behoudens datmen verre blijf
Van Sparten; 't welck met recht gehaet
Den Phrygen, en den Griecken staet
Op soo veel' smarte en ongerijf:
Behoudens dat men verre blijf
Van Argos, en Mycenen eerst
Door Pelops tiranny beheerst.
'T kleyn Neritos min als Zacynth,
En Ithaca, wiens klippen blind
In 't water duyckend voor en naer
De kielen dreygen met gevaer.
Wat lot of u noch wesen sal
Beschoren, of wat ongeval
Trojaensche koningin wel eer?
Waer heen, en van wat overheer
Sult ghy noch worden omgeleyd?
Wat land is tot u graf bereyd?

1205 *Pylos, dat lang leven geeft:* een stad van Messenië, waarvan de hoogbedaagde Nestor koning was.

1205 *Pyse:* Pisa of Olympe, hoofdstad van Elis in den Peloponnesus.

1208 *Phaer:* Pharis, een stad van Laconië. — *Elis:* stad in 't landschap van dien naam, beroemd om de jaarlijksche feesten, die er gevierd werden.

1213 *En lande:* en brenge aan land.

1221 *Neritos:* een berg van Ithaca, naar welken Ulysses ook wel *Neritius dux*, „de veldheer van den Neritus", genoemd is. -- *Zacynth:* Zacynthos, een der eilandjes, over welke Ulysses regeerde.

1222 *Ithaca:* het eiland, waar de hoofdzetel was van Ulysses' rijk.

DE VIERDE HANDEL.

HELENE. ANDROMACHE. HECUBA.

Helene.

Wat bruyloft doods, en droef, met kermen, bloed, en moord
En klaghten word geviert, daer van na recht behoort
'T beleyd toe aen Heleen. My derfmen noch beladen
Om den verdelgden Phrygh in 't wterst te beschaden:
Aen my beveeltmen noch te boodschappen 't geveynst,
En ydel huwelijck van Pyrrhus, en op 't reynst
De bruyt na Griecxsche wijs te cieren, en te kleeden.
Prins Paris suster word door mijne treecken heden
Misleyd, en raeckt om hals door mijn versiert bedrogh.
Verschalcktse vry, ick acht sulcx voor haer 't lichste noch.
'T is een' gewenschte dood te sterven sonder schricken
Voor 't lyden van de dood. Wat draeltghe te beschicken
Het geen u is belast? De stichter draegt de schuld
Van 't opgedrongen quaed. Uw jammer is vervult
O welgeboorne maeghd! van Dardans bloed gesprooten,
Een milder God heeft u, die deerlijck waert verstooten,
Goedgunstich aengesien, en is vast besigh om
Te schencken aen uw' jeughd een' saelgen bruydegom:
Al heerschte Priam self, schoon Trojens muuren stonden
Tot sulck een huwelijck sy u niet brengen konden:
Want d' overkijcker self van d' eedle Griecxsche stam
U tot het heyligh recht van kuysche minne vlam,
En wettigh bed versoeckt: wiens breed gebiet gelegen
Is aen 't Thessalisch veld. O welck een groote segen!
De groote Tethys, en soo menige Godes

1233 *Beladen:* belasten.

1244 *Vervult:* geëindigd.

1245 *O welgeboorne maeghd:* hier spreekt Helena, die tot nu toe zichzelve toesprak, Polyxena aan, die, ofschoon een der hoofdpersonen van 't stuk, den mond niet opendoet. — *Dardans:* Dardanus, de zoon van Jupiter en stamvader der Trojanen.

1251 *d' Overkijcker:* hij, die uit de hoogte op allen nederziet, de uitgelezenste, het puik, de overvlieger. — Zij bedoelt hier Pyrrhus.

Van 't soute pekelschuym, daer toe de zeeprinces
Vrou Tethys, de voogdes van d' opgeblaese baeren,
U voor haere aengehuwde, en eygen pand verklaeren,
En Peleus als ghy nu sijt Pyrrhus wederga
U noemen sal sijn' snaer, en Nereus even na.
Leg af 't beswalckt gewaed: treck weder aen een staetigh:
Verleer slaevin te sijn: weest niet soo ongelaetigh:
Strijck neer 't geresen hayr: duld dat het word geschickt,
En met eene aerdige hand getoyt, en opgeflickt.
Dit ramp misschien u voert tot hoogren staet en orden.
'T heeft veelen nut geweest des vyands roof te worden.

Andromache.

Te schaetren eens van vreughd was 't eenigh onheyl dat
Den Phrijgen noch ontbrack, en d' wtgeroyde stad,
'T geslechte Pergamum vast brand aen allen hoecken.
O tijd van hylicken! maeckt yemand sich te soecken,
Soud yemand weygren te treen na'et bruyloftsbed
Daer 't lief juweel toe raed, Heleen, 't bederf, de smet
Der beyde volleken? Siet eenmael doch met weenen
Die vorstengrafsteên aen, dese onbegrave Beenen
Langs 't veld gesaeyt: die heeft uw' bruyloftsfeest
[verspreyt:
Om u men 't Asiaensche, om u men 't vaeck beschreyd
Europische heldenbloed al sissende sagh storten;
Als ghy koelmoedigh saeght de mannen t'saemenhorten,
Onseker wienghe droeght. Vaert voorts, en maeckt met
[groen

1256 *Daer toe:* bovendien, daarbij.

1257 *Tethys:* de godin der zee, niet te verwarren met Thetis, de moeder van Achilles.

1260 *Snaer:* schoondochter. — *En Nereus even na:* en Nereus — mede een zeegod — zal u ook zijn schoondochter, of nanicht, noemen.

1262 *Weest niet soo ongelaetigh:* zet niet zulk een ongeschikt gelaat.

1267, 1268 Het Lat. heeft eenvoudig:

Hoc deerat unum Phrygibus eversis malum, gaudere —

d. i.: Deze ramp alleen ontbrak den omgeworpen Trojanen, *zich te* (moeten) *verheugen.*

1270 *O tijd van hylicken:* 't is wel tijd om te trouwen.

1272 *'t Lief juweel:* dit is schimpswijze gezegd.

1279 *Onseker wienghe droeght:* onzeker voor wien gij uw gebeden ten hemel op zoudt dragen, *incerta voti.*

De bruyloftskamer toe. Wat isser toorts van doen,
Of fackel na gewoonte, of vier? Laet Troje wtrichten
Dien dienst, en met sijn' vlam 't nieu bruyloftsbed toelichten.
Trojaensche borgers viert, viert Pyrrhus huwlijcxfeest,
Ja viertse na waerdy; dat's met een' bangen geest:
Maeckt droefheyd, en misbaer.

Helene.

Hoewel de groote smarte
In geene rede staet, nocht word vermorwt in 't harte,
Ja boven dat noch vaeck haer' rougenooten haet:
Soo is het evenwel dat soo mijn' saecke staet,
Dat ickse nimmermeer te pleyten my sal schroomen,
Al was de rechter schoon met gramschap ingenomen.
'K en lochen niet dat u wel overkomen sy
Ondraeghelijcke smart: Maer 't staet u echter vry
Dat ghy Priaem, en ghy uw' Hector mooght beweenen:
Maer ick helaes! ick moet in 't heymelijck besteenen
Mijn' Paris, dien ick mis. 'T is een ondraeghlijck juck
In slaeverny te sijn: Dat heb ick oock met druck,
Als een' gevange vrou, tien jaeren lang gedraegen.
Uw Trojen leyd ter neer: d' Huysgoden sijn verslaegen:
'T is wel een swaer verlies het derven sijner stad:
Maer swaerder ick mijn' vrees dan alle rampen schat.
'T geselschap in uw' quaed uw' smart wat kan vergoeden:
Op my verwinner beyde, en overwonne woeden.
'T heeft in onsekre kans nu langen tyd gestaen,
Wie dat een' yeder sou voor sijn' slaevin ontfaen:
My kreegh terstond mijn heer, en sonder eenigh loten.
De krijgh verwijt ghy my is eerst wt my gesprooten:
Eene oorsaeck van 't verdriet dat Trojen overviel:
Dit sou soo wesen, waer 't dat ons' Spartaensche kiel
Uw' zeen eerst kloofde: Maer soo de Trojaensche vechter
My roofde, als Venus my geschoncken had den rechter
Soo weet het Paris danck. Mijn' saeck sal vinden wel
Een scheydsman, maer helaes! voor my niet dan te fel.

1287 *In geene rede staet:* de rede ontbeert.
1294 *Dat ghy Priaem:* dit zegt zij tegen Hecuba.
1306 *Mijn heer:* haar echtgenoot Menelaus.
1311 *Den rechter:* Paris.

'T is Menelaüs, die hier over recht sal spreecken.
Wilt nu Andromache uw treuren doch wat breecken,
En murwen het gemoed van dees' bedruckte vrou.
De traenen dringen my ten oogen wt van rou.

Andromache.

'T moet sijn een groot verdriet dat onse Heleen doet
[schreyen.
Wat doet haer doch aldus de vochte traenen spreyen?
Seg op, seg op, waer is Ulysses nu op wt?
Wat schelmstuck, of wat list is endlijck sijn besluyt?
Seg op hoe datmen sal met d' arme dochter leven.
Sal sy met volle kraght heronder sijn gedreven
Van Idaes toppen, daer hy rijst met heuvelkruyn?
Of sal een wreed soldaet haer schieten steyl en schuyn
Van 's onlangs hoogen burghs verre wtgesteke klippen!
Of salse in 't woeste meyr afwentlen van de tippen,
Die Trojens voorgeberght, met sijn' gespouwe sy',
En lenden steeckt om hoogh, soo dick en vaeck als hy
Siet alsins overheer d' inhammen licht om gronden?
Seg op wat uw gelaet bedeckt voor loose vonden.
Dat Pyrrhus swager word van Hecube en Priaem.
Gaet boven alle ramp. Nu geef de straffe een' naem.
Segh op wat jammer ghy ons wyders toe wilt senden.
Beneem dit eenigh leet alle overige ellenden,
Dats d' ydle, en valsche waen vol twyffelmoedigheyd,
En dese onsekere hoop. Ghy siet wy sijn bereyd
Den jongsten slagh des doods geduldelijck te lyen.

1316 *Murwen het gemoed van dees' bedruckte vrou:* het gemoed der bedrukte Polyxena tot dien echt overreden.

1323 *Heronder sijn gedreven:* van boven neder worden gesmeten.

1324 *Van Idaes toppen:* 't oorspr. heeft *ab Idaeis jugis.* Had Vondel hier het Lat. niet zoo letterlijk willen navolgen, hij had de maagd niet van meer dan *eenen* bergtop laten afwerpen.

1325, 1326 De zin is: of zal een soldaat haar nedersmijten van de ver uitstekende punten van den onlangs nog zoo trotschen burcht?

1328 *Trojens voorgeberght:* Sigeum.

1330 *Siet alsins overheer:* overal uit de hoogte nederziet. — *d' Inhammen licht om gronden:* d. i.: de inhammen, waar men licht grond peilt, de wadden, *sinus vadosos.*

1332 *Swager:* schoonzoon.

Helene.

Och of der Goden tolck my toeliet af te snyen
'T verlet van 't haetigh licht, of voor Achilles graf,
Door Pyrrhus woedende hand, als speelnood van uw' straf,
En droevigh ongeluck, te sneuvlen met den swaerde.
Helaes Polyxena! wiens schoonheyd de vermaerde
Achilles voor sijne asch ter slachtingh daeght door 't stael,
Om in 't Elysisch veld te strecken uw gemael.

Andromache.

Siet hoe dat moedich dier, gelijck den dagh van eeren,
Haer' sterfdagh noemen hoort. S'eyscht koninglijcke [kleeren
Tot voegelijck cieraet: Datme' haere vlechten streelt,
En d' handen slaet aen 't hayr haer leet doet, noch verveelt:
Het ander hieltse een dood, dit rekentse bruyts stacy:
Maer 't moederlijck gemoed beklaeghelijck, eylacy!
Verstockt door dese maer, beswijckt door groote smart:
'T verstand ontsoncken is. Schep moed rampsaligh hart!
Hef uwe geesten op. Hoe hanght de siel des menschen
Aen sulck een' dunnen draed? Hier waer niet veel te [wenschen:
Een lutske en Hecuba gesalight ons begeeft.
Sy haelt den aessem weer, verkomt allencx, sy leeft.
De dood vlied aldermeest voor die sich baed in traenen.

Hecuba.

Wel leeft Achilles noch tot straf der Phrygiaenen:
Steeckt hy noch d' ooren op ruygh, woest, en ongetemt.
Hoe weynigh heeft mijn soons vorst Paris hand geklemt!

1339, 1340 Versta: och of Calchas mij vergunde mij van 't gehate leven te berooven.

1341 *Speelnood* schijnt een hier ter plaatse weinig voegzame uitdrukking, doch wordt volkomen waar en dichterlijk, als men bedenkt dat Polyxena als *bruid* geofferd moest worden.

1352 *Verstockt:* wordt stijf (van schrik), versteent.

1356 *Een lutske:* een korte tijd.

1357 *Verkomt:* bekomt, komt bij.

1361 *Hoe weynigh heeft mijn soons vorst Paris hand geklemt:* hoe weinig kracht heeft de hand van mijn zoon, vorst Paris, gehad, namel. die Achilles

Sijn' tombe, en d' assche selve ons 't leven noch benyden,
En snacken naer ons bloed. Thans waren bey' mijn' syden
Becingelt van een' schaer, en saelghe sielenrey;
Ick werd van 't kussen moede, en 't liefelijck gevley,
Van moederlijcke jonst den kindren wt te deelen.
Dese isser nu alleen slechts over van so velen;
Mijn wensch, mijn' gesellin, verlichting en genught,
En 's aengevochten rust. Dits Hecube al uw' vrucht:
De naem van moeder vloeytme alleen wt dese lippen.
Rampsaelghe en taeye siel, voorts voorts, gaet eenmael
[slippen,
En scheltme eens endlijck quyt dese eenige wtvaert ach!
De kaecken sijn bevocht van schreyen dagh aen dagh:
Van 't druckigh aenschijn stort een onversiensche regen.
Mijn' dochter weest verheughd. Hoe sou om sulck een'
Om dit uw huwelijck Cassandra sijn begaen: [segen,
Hoe sou Andromache naer uwe bruyloft staen.

Andromache.

Wy Hecuba sijn eer, wy wy sijn te betreuren:
Wie flucx de seylbre vloot sal van malkandre scheuren,
En spreyen hier en gins: Sy lieflijck wtgestreckt,
Word van geboortige aerde in 't vaderland bedeckt.

Helene.

Indienghe uw lot verstond ghy soud haer meer misgunnen.

Andromache.

Wat straffe dreyght ons dan die wy niet weten kunnen?

wel doorschoten had, maar niet zoo geheel weggeruimd, of hij kon zich nog komen wreken. 't Oorspronkelijke is korter, krachtiger, en duidelijker: *O manum Paridis levem!*

1363 *Thans:* nog kort geleden.

1367 *Dese:* Polyxena.

1369 *En 's aengevochten rust:* en bij wie de (door zoo veel rampen) aangevochtene rust vindt.

1374 *Een onversiensche regen:* een plotslinge, onverwachte regen, *imber subitus*. 't Is Polyxena, die hier schreit, als uit den volgenden regel blijkt.

1375, 1376 *Om.... uw huwelijck.... sijn begaen:* naar dit uw huwelijk verlangen.

1379 *De seylbre vloot:* de vloot, geschikt of vaardig, om onder zeil te gaan.

1381 *Word van geboortige aerde in 't vaderland bedeckt:* wordt in haar geboorteland begraven.

Helene.

De bus die is geschud elck heeft sijne heeren al.

Andromache.

Wat heer is my bescheert? Segh wien ick dienen sal.

Helene.

Maer Scyros jongelingh dy trock ten eersten lote.

Andromache.

Hoe saligh is de maeghd Cassandra, die de vloote
Der Griecken niet en vreest, en door haer' rasery,
En Phœbus veyligh is, en blijft van loting vry.

Helene.

Het hoofd der koningen houd dees' voor sijn' gevange.

Hecuba.

Wil yemand Hecuba oock voor de sijne ontfange'?

Helene.

D' onwilgen Ithakois ghy vielt tot roof te beurt.

Hecuba.

Wat loter wreed van aerd, ondwinghbaer, en versteurt,
Der ongerechte busse, heeft, sonder staetverschooning,
Den eenen vorst geset tot 's anders vorst en koning?
Wat euvler God verdeelt de slaven hier en daer?
Wat den bedruckten streng, en onsacht middelaer
Soo luttel kennis draeght in heeren wt te keuren,
En leyd d' ellendige noch heylloos ramp te veuren?

1386 *Maer* heeft hier de beteekenis van: wat zal ik u zeggen? — *Scyros jongelingh:* Pyrrhus, kleinzoon van Lycomedes, koning van Scyros.

1389 *En Phœbus:* en (door de straf haar opgelegd door) Phoebus. Deze had namelijk haar wel de gave der profetie gegeven, doch tevens, dat niemand die geloofde.

1392 *D' onwilgen Ithakois:* aan Ulysses, die met zijn prijs allesbehalve tevreden was.

1396 *Euvler:* booze.

In 't wreecken al te wreed van hand en van gemoed.
Wie voeght de moeder doch van Hector by het bloed
Van Æacus, en by sijn' wapenen en troepen?
Of word ick weder naer den Ithakois geroepen?
Nu duncktme ick ben slavin: nu wint de Grieck den kamp:
Nu duncktme ick ben beset van allerhande ramp.
Ick schaem my sulcken heer: maer niet dat ick moet slaeven.
Sal die met Hectors buyt soo trots gaen henen draeven,
Die Ajax eer te spyt Achilles roof ontdroegh?
Daer oyt de zee rondom 't onvruchtbaer eyland sloegh,
Sal hier mijn' grafste sijn? koom hier koom hier verbolgen
Ulysses, leydme wech: ick sal mijn' meester volgen:
Ick kreunsme niet: mijn lot mijn navolgh na mijn' lust.
Geen' stilte sy op zee, nocht aengenaeme rust.
Van winden woede 't meyr: dat Priaems ongelucken,
En mijne, en krijgh, en vier der Griecken legers drucken:
En ondertusschen dat dese onderwege sijn
Soo woed dees' straf alree. Ick vol verdriet en pijn,
Heb u een lot verstreckt, dies is u 't loon onttogen.
Maer Pyrrhus komt daer aen met wrevelmoedige oogen,
En spoed met snelle treen. Wat wachtghe Pyrrhus, hoe!
Koom opent mijne borst met yser: tre vry toe,
En help den schoonvaer doch, en schoonmoer van uw' vader
Eens by malkanderen. Ghy slachter, ghy verrader
Van grijse en oude lien, dit bloed dy me betaemt:
Koom sleeptme ontrucktme me: met neerslagh onbeschaemt
Oock d' oppergoon bevleckt, en schimmen dieder waeren.
Wat zee wensch ick uw' vloot? ick wensch haer sulcke [baeren
Gelijck uwe offerhande en gruwel wel vereyscht.
De gansche Griecxsche vloote, als ghy nu henen reyst,
Uw' duysend schepen flucx [als mijn' bedroefde siele
Gevoert word] overkoome het geen ick wensch mijn' kiele.

1401, 1402 *Het bloed van Æacus:* Achilles en Ajax, kleinzonen van Eacus.
1408 *Die Ajax eer te spyt Achilles roof ontdroegh:* die weleer de wapenen van Achilles bekwam, ten spijt van Ajax, die er mede aanspraak op maakte.
1409 *'t Onvruchtbaer eyland:* Ithaca, bekend als rotsachtig en bar.
1412 *Ick kreunsme niet:* ik kreun mij des niet.
1423, 1424 Pyrrhus had Priamus op een laaghartige wijze om 't leven gebracht.
1426 *Waeren:* rondwaren.

Rey.

Die treurt en sit verslagen.
Is 't soet dat veele klaegen,
Is 't soet dat heele volcken
Bang stenen na de wolcken.
De traenen en misbaeren
Min nypen, alsser schaeren
Bedruckt te gader weenen,
En om haer rampspoed stenen.
Die groote droefheyd smaecken,
Sich altyd noch vermaecken
Dat hunn' quaede avontuuren
Veele andere oock bestuuren,
En datse niet alleene
Sijn weerloos voor die peene.
Geen mensch ontseyd te draegen
's Volcx algemeene plaegen.
Geen acht sich dan ellendigh
Al is hy 't schoon inwendigh.
Neemt wech die salighlijcken
Bedyen: Set de rijcken
Ter syden, die beklyven
Met goude en silvre schyven:
Neemt wech, die steeds met swoegen
De rijcke landen ploegen,
Met hondert ossen t' evens:
Soo sal vol moeds en levens
Sich 's armen moed verheffen,
Siende alle staeten effen:
Want niemand hoe besweken
Is arm, als vergeleken.
Soet valtet boven allen
Wiens saecken sijn vervallen
Dat niemand onder 't maenlicht
Lacht met een vrolijck aensicht.
Die met een schip wt liefde

1445 *Peene:* moeite, straf, druk.
1458 *Moed:* gemoed.
1462 *Valtet:* vul aan: valt het *hun*.

Van winst de baeren kliefde,
Wanneer hy naeckt ontswommen
De zeestrand heeft beklommen,
Hy sal bedroeft, ocharmen,
Om sulck een rampspoed karmen.
Hier tegens wy bevinden,
Dat dien de storremwinden,
Ja schade minder wonden,
Die in de woeste gronden
Sagh t' effens duysend schepen
Van 't onweer onderslepen,
En 't heele vlack sagh dryven
Vol hout en doode lyven:
Als Corus strenge onweeren
De zee belet te keeren,
Met d' aengeparste golven.
Eer Phryxus schier bedolven
Van 't schuym vol schricx en beven,
En eenigh overbleven,
Heeft Helles lijck bekreeten,
Helaes! doense afgesmeeten
Viel midden in de vloeden,
Die tuymelen en woeden:
Doen haer de ram afschudde,
De leydsman van de kudde:
Wiens lijf was overtrocken
Met glinsterende vlocken:
Wiens gouden rugh de broeder,
En suster, hunn' stiefmoeder
Ontvluchtende, beschreden.
Self Pyrrhe hiel sich te vreden,
Als haer gemael behouden,

1480—1483 Met andere woorden: wanneer de straffe noordwestenwind (Corus) de golven naar het strand jaagt.

1483, 1486 *Phryxus, Helle:* Phryxus en zijn zuster Helle, de tirannie van hun vader Athamas en hun stiefmoeder Ino ontvluchtende, hadden een ram met een gouden vlies beschreden en waagden het, daarmede de zeestraat over te gaan, wat hem gelukte; doch Helle verdronk en schonk haar naam aan den Hellespont.

1497 *Pyrrhe:* de echtgenoote van Deucalion, die met haar man alleen uit den watervloed gespaard bleef.

En sy de zee aenschouden,
En niet als zee vernamen,
Doen sy 't alleene ontquamen.
De vloot nu schielijck herwaerts
Gedreven, nu weer derwaerts,
Sal dit geselschap scheyen,
En onse traenen spreyen:
Als schippers en stierlieden,
Op scheeptrompets gebieden,
Tseyl gaen, en hunne roeyers,
Als kloecke waterspoeyers,
De diepte eens vatten vlugge,
Als 't strand sal vlien te rugge:
Hoe sullen dan uw' sinnen
Te moe sijn, o slavinnen?
Als ghy de groote plassen
Siet groeyen, 't land ontwassen:
Als Ide allencx sal blaeuwen
Neerduycken, en verflaeuwen?
De moeder sal haer' soonen,
De soon de moeder toonen
In welcken oord en wegen
Dat Trojen is gelegen:
En met den vinger wysen,
En seggen: daer ghy rysen
Siet hemelhoogh dat smoocken,
Die damp, en 't leelijck roocken,
Daer sijn Neptunus vesten
Verwoest vernielt ten lesten
Van dees vervloeckte Greecken.
De Phrygh sal by dat teecken
Van verre sich gewennen
Sijn vaderland te kennen.

DE VYFDE HANDEL.

BODE. ANDROMACHE. HECUBA.

Bode.

O noodlot vol van vloeck, van wreedheyd, deernis schrick!
Heeft Mars in tien jaer krygs met soo verwoed een stick,
Syne oogen oyt vermaeckt? wat sal ick eerst verklaeren?
Wat heft mijn' klaght eerst op: uw ysselijck beswaeren,
O wtgeleefde vrou? Of sal 't uw' rouwe sijn?

Hecuba.

Wat leet dat ghy beschreyt, ghy sult beschreyen 't mijn.
Elck heeft sijn' eyge ramp: my sy te gaer aentaste',
En wie ellendigh is die is te mynen laste.

Bode.

Ick heb de maeghd sien slaen, 't kind worpen van de tin,
Maer met een moedigh hart haer sterven, hem niet min.

Hecuba.

Verhael de dobble moord, en reecx van schelmeryen.
Het wroeten in mijn' wonde is mijn gemoeds verblyen.
Leg al de toekomst wt.

Bode.

Een tooren heeft de brand
Van 't groote Trojen slechts gelaeten in sijn' stand:
Van wiens verheven top, en gekanteelde boorden
Plagh Priaem sittende te stieren de slaghoorden,
En d' oorloogsmaet te slaen: Hy grootvaêr hier sijn' neef

1538 *Elck heeft sijn' eyge ramp: my sy te gaer aentaste'*: terwijl elk zijn bijzonder leed heeft, tast het leed van allen, gezamenlijk, mij aan.

1540 *Ick heb de maeghd sien slaen, enz.*: ik heb Polyxena zien dooden, Astyanax van den muur zien werpen.

1549 *Hier* wordt bij Vondel meermalen gebruikt voor „daar, daar ter plaatse."

In sachten schoot gestooft, wees aen, hoe Hector dreef
Den Grieck, en deê te rug gemeenen man, en heeren,
Als hy met vier en swaerd daer achter her was, keeren,
Door last van grooten angst: en liet den jongen held
Aenschouwen welck een man sijn vader was in 't veld.
Dees tooren eerst bekent voor een cieraet der vesten,
Maer nu een' moordklip, word door 't graeu, en door [de besten
Van yeder oord omringt. Al't volck met eener veegh
Komt derwaerts aengeruckt. De schepen loopen leêgh.
Een' menighte hier van lien sich op een' heuvel sette,
In vrye lucht, daer niets het wtgesicht belette:
Daer op eene hooge rots sijn' kruyn: alwaer sy gaen
Sich plantende in 't gewight op hunne teenen staen:
Andre op een' pynboom beuck of lauwer sich begeven:
En 't opgehangen volck het gansche woud doet beven.
Sulck voor de keur den kant van steylen berge nam:
Een ander een stuck dacx vergeeten van de vlam.
Sulck een beklimt een' muur die reed staet om te breecken,
En 't lijf waeght op een' steen onvast door 't oversteecken:
Ja 'k heb gesien de tomb van Hector dienen meê,
Fy onbarmhartigheyd! den kijcker tot een' steê.
Doen quam met fieren moede, en hooghgeheve schreden,
Scheyl maeckende in den drang, Ulysses aengetreden:
By sijner rechtehand hy Priaems neefken had,
En trock hem voorts. Het kind met wackren gange trad
Na d' hooge vest: het sloegh niet eens vertsaeght nu [herwaert
Staende op den toorenkant sijn streng gesicht, nu derwaert:
Gelijck een teeder jong van een geweldigh wild,
Al is 't noch swack van tand, sijne ydle beten spilt
In 't toonen van den aerd, die 't doet tot forscheyd neygen,

1551 *En deê terug* behoort bij het in den volgenden regel voorkomende „keeren."
1561 *Op eene hooge rots sijn' kruyn:* op de kruin eener hooge rots.
1562 *In 't gewight:* in evenwicht.
1564 *'t Opgehangen volck:* 't volk, dat in de boomen zit.
1565 Versta: een gedeelte ging op den rand van steile bergen staan.
1572 *Scheyl:* samengetrokken van *scheidel,* d. i.: scheiding.
1575, 1576 Lees: het sloeg, staande op den torenkant, den ernstigen blik nu herwaarts, dan derwaarts heen, zonder een oogenblik versaagd te zijn.
1577 *Een geweldigh wild:* een geweldig wild dier.

En van verbolgenheyd geswollen woed met dreygen.
Alsoo dat braeve kind van vyands hand beknelt
Had volck en vorsten, ja Ulysses self ontstelt:
En sijn' gehartheyd deê den mannen 'thart ontvallen.
Alleen en schreyd hy niet die word beschreyd van allen.
En middlerwijle dat Laërtes soon bestond
Den paep te bidden na, en aenhitst stijf van mond
Ten offer wreede Goon, is d' onversaeghde jongen
Van selven midden in sijn grootvaêrs rijck gesprongen.

Andromache.

'T geslaght van Colchos fel en bitter in den aerd,
D' onburgerlijcke Scyth met wien sijn huys vervaert,
Of 't wetloos volck, het welck bewoont d'Hyrcaensche [stranden,
Waer heeftet oyt geschend aen sulck een stuck sijne handen?
Wie hoorde van Busyr dien wreedaerd sulck een' maer,
En dat oyt kinderbloed besprenckelde het altaer:
Sijn' paerden menschen vleesch gewent voor voeder t' eeten,
En heeft het Diomeed soo jong noyt voorgesmeeten.
Maer wie bestelpt uw' leên, en levertse aen het graf?

Bode.

Wat leden spaerde doch de steyle plaets daer af?
De swaerte die recht toe recht aen, en sonder horten
Met soo geswind een' slagh quam tegens d'aerde storten,
Heeft al de leen geknispt, en vliegen doen om veer.
'Twtmuntend lijf, die mond gelijckt sich self niet meer.
Sijns vaders eedele kroost, in hooghsels, diepsels, bolten

1588 *Van selven midden in sijn grootvaêrs rijck gesprongen:* van boven neder gesprongen.

1590 *D'onburgerlijcke Scyth* enz.: de rondzwervende Scyth, de Scyth die geen vasten burg of woonstee heeft.

1591 De bewoners van Hyrcanië waren wegens hun woeste zeden berucht.

1593 *Busyr:* Busiris, een Egyptisch Vorst, die zijn gasten plach om te brengen, en zelf door Hercules gedood werd.

1597 *Bestelpt:* begraaft.

1598 Versta: hoe konden de leden, van die steilte geworpen, gaaf zijn gebleven?

1601 *Geknispt: knissen* is: scheuren, splijten, vaneenrijten.

1603 *Kroost:* gelaat.

Sich openbaerende, leyd t'eenemael gesmolten.
De neck is wt het lit: en wt het harssenvat,
Door eenen keyselsteen gekraeckt, is 't breyn gespat.
Het lijf leyd maecxselloos.

Andromache.

Het sweemt sijn' vader weder.

Bode.

Na dat geworpen was het kind van boven neder,
En 'theyr den grouwel, dien 't gewrocht had, heeft beweent,
Valt aen een ander stuck de selleve gemeent:
En aen Achilles tomb. De golven slaen van buyten
Hier tegens sachtlijck aen. Van d' andre sijde stuyten
De vlacke velden op een' heuvel, die al heel
Het middelst sluyt, en rijst als sitsteên van tooneel.
De groote toeloop vult terstond den ganschen oever.
Een deel is van geloof, dat dese dood de schroever
Der schepen wesen sal, en brengense in gebruyck:
Een ander siet met lust wtdroogen 's vyands struyck:
Een groot deel graeus [waer by sijn' lichtigheden blijcken]
Verfoeyt het schellemstuck, en loopt het lijckwel kijcken.
Niet min en spoeyt sich na sijne wtvaert de Trojaen,
Die met sich selven komt te lijck en graefnis gaen.
Onmaghtigh door den angst van ziddren sich t'onthouwen,
Soeckt hy den laetsten val van Trojens vest t' aenschouwen.
Met komen huwlijcxwijs de fackelen voor wt.
Heleen, met buckend hoofd, gaet treurigh voor de bruyt.
Den Troischen dunckt die toorts gehaelt wt Plutoos [hoecken,

1607 *Maecxselloos:* vormloos.

1608 *Het sweemt sijn' vader weder:* het gelijkt dan op zijn vader, wiens lijk, achter den wagen van Achilles gesleept, insgelijks geheel aan flarden en *maakselloos* geraakte.

1615 *Als sitsteên van tooneel:* amphitheatersgewijze, *theatri more.*

1617, 1618 *Dat dese dood de schroever der schepen wesen sal:* dat deze dood aan de schepen den voordeeligen wind bezorgen zal, waar zij op wachten.

1619 De zin is: een ander verheugt zich, dat de laatste tak van Priams stamboom wordt uitgeroeid.

1620 *Lichtigheden:* woestheid, loszinnigheid.

1621 *Lijckwel:* evenwel, niettemin.

En sulck een' stacy sy Hermione toevloecken:
De vuyle Heleen alsoo haer' man sy t'huys gevoert.
Een schrick ter wedersyds 't verbaesde volck ontroert.
De maeghd haer aenschijn laet van schaemt voor over
[hangen.
Een glans die speelt haer op de jeughelijcke wangen:
Des nietemin, en 't fraey nu loopende op een end
Ruym soo bevallijck blinckt als het oyt was gewent:
Gelijck als op sijn schoonst Apol is, wen sijn' rossen
Te wet gaen, en hem 't licht der starren komt verlossen,
En dat de twyfeldagh den nacht kryght op den hals.
De menight staet versuft. Men prijst doch nau van all's,
Een ding soo seer als 't geen dat ons nu word onttogen.
Die door haer schoonheyd, dees is door haer' jeughd
[bewogen:
Dees door het dwaelsieck luck, dat heyning kent, noch sloot:
Altsaemen door dien moed wtdaeger van de dood.
S'heeft Pyrrhus achter haer: ja d' harten selfs der riddren
Soo wel als van het schuym des legers, staen en siddren,
Vol van medoogentheyd, en van verwondering.
Na dat den steylen bergh ten top de jongeling
Beklommen, en dat hy nu op de kruyn verheven
Van vaders hooge tomb sich had in stand begeven,
De dappere mannin in 't minste niet en swicht:
Sy staet hem fors, den slagh biende een fel aengesicht.
So kloeck een moed doorsnyd het hart van stoute en bloode.
En een nieu wonder is hier Pyrrhus suf op doode'.
Met dat van sijner hand de styfgejaeghde kling
In d' overschoone borst tot aen 't gevest toe ging,
En maeckt een' wyde wond: So dat de ribben knarsten,

1629 *En sulck een' stacy sy Hermione toevloecken:* en een dergelijk trouwfeest (als dat van Polyxena) wenschen zij aan Hermione (Helena's dochter) toe.
1630 *De vuyle Heleen:* de snoode, de schandelijke Helena.
1634 *'t Fraey:* haar schoonheid.
1635 *Apol:* de zon.
1638 *Twyfeldagh:* schemering.
1639, 1640 *Men prijst doch nau van all's, een ding soo seer:* men stelt toch zelden een zaak onder alle anderen zoo op prijs.
1643 *Altsaemen:* versta: *bewogen,* dat vs. 1641 staat.
1650 *Mannin:* manmoedige bruid.
1653 *Suf op doode':* traag, aarzelend in het moorden, *ad caedem piger.*

De dood daer in, het bloed daer schielijck wt quam barsten:
In 't sterven self nochtans sy van den moed niet scheyd:
Voor over storte sy met gramme kraghtigheyd,
Als ofse Achilles had met d' aerde willen pletten.
De schaeren schreyende sich allebeyde ontsetten.
De Phrygiaen bedeest geluyt van steenen slaet.
De triomfeerder klaer sijn steenen hooren laet.
Dus ging het offer toe. Al 't bloed werd van 't verbolgen
En wreede graf, eer 't staen of vloeyen kon, verswolgen.

Hecuba.

Gaet Griecken gaet, u roept een veylge wegh te rug:
Ontvout het laecken, maeckt uwe hooge stevens vlug,
En spout de zee: ghy hebt haer weygren niet te schroomen.
De maeghd en 't kind sijn om, de krijgh ten end gekoomen.
Waer met myn' traenen heen? waer leyder spuw ick wt
D' onwyffelijcke siel van desen taeyen huyt?
Sal ick mijn' dochtr', of neef, mijn man, of land betreuren?
Oft all' of my? o dood moght ghy my slechts gebeuren!
De jonge kinderen, de maeghden ghy verdoet
Met kraght, en over al met haestigheden woed:
Alleene schreumtghe my: en weetme tusschen 't stuwen
Der pylen, onder 't swaerd, en in den brand te schuwen.
Ghy hebt my die u socht den heelen nacht geweert,
En vyand val nocht vier mijn' leden heeft gedeert.
Stond ick u niet soo reed als Priaem?

Bode.

Slaefsche hoopen,
Ras t' scheep. De vloot wil t' seyl, en is al afgeloopen.

1662 *Bedeest geluyt van steenen slaet:* schreit op bedeesde, stille wijze.
1665 *Staen:* stollen, stremmen.
1667 *Ontvout het laecken:* spreidt de zeilen.
1668 *Spout de zee:* klieft de zee.
1671 *D'onwyffelijcke siel:* de oud-wijfsche ziel.
1680 *Stond ick u niet soo reed als Priaem:* was ik niet even bereid, had ik niet evenveel kans — als Priamus om door u getroffen te werden?

PALAMEDES

OFT

VERMOORDE ONNOOSELHEYD.

TREUR-SPEL.

NUNC CASSUM LUMINE LUGENT.

Afgedrukt volgens den tekst der uitgave, die blijkens den titel in 1626 verscheen „t' Amsteldam, By Iacob Aertsz. Calom, Boeckvercooper opt water, inde vyerige Calom" (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 113). Dat deze editie reeds in November 1625 het licht heeft gezien, blijkt uit de aanteekening in een exemplaar, dat aan Constantin Huygens heeft toebehoord. Deze schreef daarin: *Don(atio) Auctoris. Constanter. Slusae Calend. Novemb.* 1625. De in mijne *Bibliographie van Vondels werken* vermelde eerste uitgave (n°. 112) schijnt mij toe eerst na dezen druk verschenen te zijn.

Het ongediert begrimt met open muÿl, en pooten
Manhafte onnooſelheÿd, in't beeſtenperck verſtooten:
Noch ſwichtſe niet, hoe ſeer de booſheÿd brult, en tiert:
Maer ſpreeckt voor 't heÿligh recht: dies Themis haer lauriert.

KLINCKERT.

'Ten leed geen seven jaer, of Palamedes schaeu,
By nacht, de tenten ging der Rechteren doorwaeren:
Die resen op verbaest met opgeresene hayren,
En sagen daer een' schim mishandelt blond en blaeu.

Sijn baerd hing dick van bloed: sijn' keel was schor, en flaeu.
Wie komt ons, riepen sy, in't duyster dus vervaeren?
By toortslicht, sprack hy, ick uw' straf lees wt dees' blaeren:
Die myne onnooselheyd ten roove gaeft aen 't graeu.

Sy zidderden van schrick, sy vlooden niet, sy vloogen,
Dan ginder, dan weer hier, voor 't branden sijner oogen,
Hy stapte hen na, en liet een' bloedvleck waer hy trad:

Tot dat de schemering des dageraeds ontloocken,
D' ancxvalligheyd verdreef van 't naer, en ysslijck spoocken,
En vond de vaderbeuls door 't knaegen afgemat.

ΘΕΟΚ.

Ἴδ' ἁ χαρις ἐς τί ποθ' ἕρπει.
Θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι κύνας, ὥς τυ φάγωντι.

INLEIDING.

Vondel had, toen de geschillen tusschen Remonstranten en Contra-Remonstranten op het hoogst waren geloopen, en de eersten veroordeeld en hunne Predikanten verbannen werden, de onderliggende partij gekozen, en menigmaal in vurige verzen te velde getrokken tegen de verdrukkers, getuige zijn gedicht op de *Hollantsche Transformatie*, zijn *Geusevesper* en zoovele andere. In het bijzonder gevoelde hij sympathie voor Oldenbarnevelt, den ongelukkigen Lands-advocaat, en voor degenen, die door de revolutie van 1618 van het kussen gestooten waren.

Onder hen, die toen in de regeering kwamen, was ook Albert Koenraedts Burgh, Schepen en Raad der stad Amsterdam. Spoedig kreeg deze echter andere inzichten en trok hij partij voor de Remonstranten. Eens met Vondel over Oldenbarnevelt in gesprek zijnde, gaf hij aan onzen dichter den raad: *Maak er een Treurspel van.* Vondel antwoordde: *'t is noch geen tydt,* waarop Burgh hernam: *Maak het op een' anderen naam.* Dit gesprek deed Vondel nadenken. Hij begon bij zichzelven het voorstel van Burgh te overdenken, de stof te rangschikken en naar eene geschiedenis der oudheid te zoeken, „onder welker schorsse hy 't nieuwe treurspel moght verbergen."

Zijn oog viel op de geschiedenis van den Griekschen Palamedes, waarvan de overlevering meldt, dat zijne vijanden hem beschuldigden met den vijand geheuld en van deze geld ontvangen te hebben, om hem aldus bij het volk gehaat te maken, waarna hij door Agamemnon en Ulysses gedood werd.

Vondel koos deze geschiedenis uit, om ze voor de handeling van zijn treurspel te gebruiken. Hij besloot evenwel zijn werk voor zichzelven te houden en met de uitgave te wachten totdat de tijd daarvoor gekomen was. „Al zyn gedachten en verstandt inspannende," zegt Brandt in zijn *Leven van Vondel* [1]), „viel hy aan 't ontwerpen, ordineeren en schikken der stoffe, mengende het nieu onder 't oudt, en 't waar met onwaar, op dat hy zich niet te bloot gave, en onder de bewimpelingen der Grieksche geschiedenisse, verzierde byvoeghzels en cieraaden, moght schuilen. Terwyl hy met vlyt aan dit werk arbeidde, ging Prins Maurits van Oranje, die ook een personaadje in 't Treurspel zou zyn, quynen, en 't gedenkt my den Poëet in 't achtentachtentighste jaar zyns ouderdoms te hebben hooren verhaalen, hoe zyn vrou op een morgen, geduurende zyne beezigheit met Palamedes, aan de trap, die naar zyn kamer ging, quam roepen: *Man, de Prins leit en sterft,* (want de tyding quam toen uit den Haaghe) en dat hy haar tot antwoordt toeriep: *Laat hem sterven. Ik belui hem vast.* Des Prinsen doodt hierop volgende ging hy te yveriger met zyn werk voort en braght het ten einde, en onder de pers."

Palamedes verscheen in het laatst van October of in de eerste dagen van November 1625 in druk. „Tot veeler verwondering," zegt Brandt, „die wel haast merkten, wat zyn ooghmerk en zin was." Men was verbaasd over de stoutmoedigheid van den dichter, die openlijk met zijn naam op den titel een treurspel durfde uitgeven, waarin de man, die door velen nog als een landverrader werd beschouwd, hier voorgesteld werd als een vader des vaderlands en een martelaar, terwijl personen, die met de hoogste macht in de republiek bekleed waren, werden aan de kaak gesteld.

Het was niet te verwonderen dat van overheidswege spoedig eene vervolging tegen den dichter werd ingesteld. Het boek werd verboden en de bij de boekverkoopers aanwezige exem-

---

[1]) Achter Vondels *Poëzy* 1682 II, bl. 19.

plaren opgehaald. Er schijnt toen evenwel quaestie ontstaan te zijn over de vraag, waar Vondel behoorde terecht te staan: in Amsterdam of in den Haag. De Pensionaris van Amsterdam, Adriaen Pauw, zoon van den Burgemeester Reinier Pauw, die als Rechter over Oldenbarnevelt had gezeten, wilde met kracht doorzetten, dat men Vondel naar den Haag zond, waarop Andries Bicker, toen Schepen, o. a. zeide: *Als men onse burgers naar den Haagh zal voeren, wat hebben wy Schepenen dan hier te doen?* Door toedoen van den oud-Schepen Herman van der Pol, die Vondel zeer genegen was, werd besloten, den beschuldigde in Amsterdam te vonnissen.

Vondel was intusschen de schrik om 't hart geslagen. Zonder de beslissing af te wachten, waar hij terecht zou staan, verliet hij zijn huis en zocht eerst een schuilplaats bij zijn zwager Hans de Wolf, broeder van zijn vrouw en gehuwd met zijn zuster Clemensken van den Vondel. Deze waren daarmede echter weinig ingenomen. Zij verweten den dichter, dat hij, in plaats van met dergelijke zaken, zich liever met zijn kousenneering moest bemoeien, waarop Vondel antwoordde: *Ik zal dat volk de waarheit nog scherper zeggen.* Hij schreef toen bij hen nog een paar scherpe hekeldichten, doch op het aanhouden van zijn zuster wierp hij ze in 't vuur. Daarna verliet hij Amsterdam en ging nu bij Laurens Joosten Baeck in de Beverwijk een schuilplaats zoeken. Bij dezen was hij, evenals vroeger, hartelijk welkom.

Nadat hij zich alzoo eenige dagen had schuil gehouden en hem van goede hand gemeld was, dat men 't vervoeren naar den Haag had afgeslagen, kwam hij weer te voorschijn. Zijn zaak werd nu op de Schouts-rol gebracht en voor twee Schepenen bepleit. Het geluk wilde dat een dezer Schepenen niemand anders dan Albert Koenraedts Burgh was, die Vondel tot het schrijven van het stuk had aangezet en hem dus goedgezind was. De andere Schepen was Ernst Roeters, die de zaak anders begreep. Vondel had tot zijne raadslieden en verdedigers, de Advocaten Luit en Cats, benevens den Procureur

Bouman, die beweerden, *dat men het treurspel most neemen voor een Grieksche Historie, en dat hy de stof hadt bekleedt en gestoffeert met byvoeghselen, omstandigheden en cieraaden, naar de vryheit der Poezye en tooneelwetten; dat men den inhoudt most verstaan, niet naar 't geen 'er d' een of d' ander uit zoogh, en als met nyptangen uit trok, maar naar de verklaaring des Dichters; dewyl elk een uitlegger was van zyne eige woorden.* Nadat de heeren Burgh en Roeters dit pleidooi gehoord hadden, konden zij het niet eens worden over het te vellen vonnis, en brachten de zaak toen voor 't volle getal der Schepenen, maar Burgh, als de oudste, verhaalde hoe de zaak op des Schouts rol was voorgekomen, er bijvoegende: *dat het Poëtenwerk was, en dat men het Treurspel wel een anderen zin kon geven dan veelen deeden.* Ook de Schepenen waren niet eenstemmig, maar de schout Jan ten Grootenhuys was tot zachtheid geneigd en toen hij, ingevolge zijn ambt, de aanklacht tegen den dichter moest uiteenzetten, legde hij hem alleen ten laste *dat hy in het Treurspel dingen hadde gesprooken, die hy behoorde te zwygen.*

Ook het meerendeel der Schepenen neigde tot zachtheid, tot groote ergernis van sommigen uit de minderheid, inzonderheid van Jan Gysbrechtsz. de Vries, die, toen de beurt om te stemmen aan hem gekomen was, verklaarde: *Moght ik met het reght begaan, van Vondel zou 't niet meer doen.* Gelukkig voor Vondel, was de uitslag der stemming anders. Bij meerderheid van stemmen werd hij veroordeeld tot een boete van driehonderd gulden, terwijl den Officier gelast werd „de boeken van Palamedes in te halen ende te verbranden." Dit geschiedde op 17 December 1625.

Volgens het oordeel van sommigen was dit „met een vossenstaart gegeesselt" en diende dit alleen om het boek meer bekend en de menschen te nieuwsgieriger te maken [1]). In één jaar verschenen er zeven drukken.

Lieden van allen stand en rang lazen het. Volgens Brandt

[1]) Zie hierover nader mijn artikel in *Oud-Holland*, V. bl. 55.

liet zelfs Prins Frederik Hendrik het zich in zijn kabinet door zijn gunsteling, den Heer van der Myle, Oldenbarnevelts schoonzoon en „een keurigh liefhebber der Poezye", voorlezen en uitleggen voor zoover hem dit mogelijk was. Vondel vertelde later aan Brandt, dat van der Myle, na verloop van eenige jaren, tot vertrouwde vrienden gezegd had: *dat 'er de Prins gevallen in hadde, en zich meê kittelde.*

Het kan niet ontkend worden dat door een en ander bijzonder de aandacht werd gevestigd op onzen dichter, en dat hij zich door *Palamedes* een eerste plaats verwierf onder de dichters van dien tijd.

Zooals gemakkelijk te begrijpen is, viel er aan vertoonen van dit stuk niet te denken. Eerst op 25 Februari 1665 werd het, tijdens de verbouwing van den schouwburg, voor de eerste maal te Amsterdam in de hulptent op het Droogbak op het tooneel gebracht, welke voorstelling op 27 Maart van hetzelfde jaar herhaald werd [1]). Na Vondels dood werd het, naar het schijnt, nog meermalen met ingevoegde vertooningen, o. a. in 1734 en 1741, vertoond [2]).

Toch was het treurspel in Rotterdam reeds in 1663 gespeeld, gelijk blijkt uit een uitvoerig „Antwoord van de Heeren Burgemeesteren van Rotterdam, aan de Gedeputeerden van den Kerkeraad over 't speelen der Komedianten aldaar, en inzonderheid over 't speelen van *Palamedes*". De predikanten verzetten zich hevig tegen deze vertooningen en beklaagden zich, doch tevergeefs daarover bij Burgemeesteren [3]).

Zooeven wees ik er op, dat reeds bij het verschijnen van *Palamedes* de bedoeling van den dichter was om onder schijn van Grieksche toestanden, een scherpe satyre te leveren op hetgeen in ons land in die dagen voorviel. Het ontbrak niet aan com-

---

1) Volgens Wybrands in *de Dietsche Warande*. Brandt meldt in het *Leven van Vondel* bl. 69 dat het stuk „drymaalen opentlyk vertoont (werd) zonder verlof te vragen, ook zonder iemants tegenzeggen, of verbodt."

2) Zie mijn *Bibliographie van Vondels werken* n°. 142 en 145.

3) Vergelijk mijn opstel in *Oud-Holland*, V. bl. 57.

mentaren, men zocht al spoedig een sleutel op de lijst der „personagien” te vinden. Vele jaren later schijnt Vondel zelf zich aan den arbeid gezet te hebben om eene verklaring van het treurspel op te stellen. Brandt verhaalt ons in het meergenoemde *Leven van Vondel,* dat hij „op zeekeren tydt te Hoorn, zyn zuster, Katharina van den Vondel, een schrandere weduw, en zoet op Poëzy, bezoekende, een wydtluftige uitlegging op Palamedes treurspel hadt gestelt: maar dat zeker Heer hem 't gevaar, daar hy zich in stak, zoo krachtig voor oogen stelde, dat hy 't schrift, veel vellen papiers groot, in 't vier smeet, en al dien arbeidt van de vlam liet verslinden.”

Dit is zeker zeer te betreuren, want Vondel was wel in de allereerste plaats de aangewezen persoon om zijn eigen werk toe te lichten. Gelukkig schijnt Brandt bij zijn gedurigen omgang met onzen dichter hem dikwijls gevraagd te hebben naar de beteekenis van allerlei uitdrukkingen, die in het treurspel voorkomen. Brandt hield daarvan geregeld aanteekening en kwam alzoo langzamerhand in het bezit van een volledig toegelichten *Palamedes.* Deze aanteekeningen werden, naar het schijnt, gebruikt voor de uitgaven van *Palamedes* en *Hekeldigten,* die in 1705, 1707 en 1736 zoogenaamd in Amersfoort, maar in werkelijkheid in Rotterdam verschenen [1]. Zij komen, wat den tekst betreft, geheel overeen met een handschrift, bevattende: „Aentekeningen op Joost van Vondels Palamedes, zijne Hekeldighten en etlijcke andere vaarsen, die uijtlegging vereijschen door G. B. [2].” Dit handschrift bevindt zich thans in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Behalve deze reeks aanteekeningen, bestaat er nog een handschrift, bevattende: „Uitleggingen en Aanteekeningen op J. V. Vondels *Palamedes,* zoo uit Vondels eigen mondt, als uit ver-

---

[1]) Zie mijn *Bibliographie van Vondels werken,* bl. 5.

[2]) Zie over dit handschrift nader Dr. G. Penon, *Historische en bibliographische beschouwing van Vondels hekeldichten,* bl. 166.
Ook bestaan er exemplaren van *Palamedes,* waarin op ingevoegde bladen deze aanteekeningen zijn bijgeschreven.

scheide Memorien en schriften bijeengestelt door Gerard Brandt, naar wiens handschrift ik (d. i. Gerard Papenbroek) de zelve heb afgeschreeven." Dit manuscript, dat thans in de Universiteits-bibliotheek te Leiden berust, bevat alleen losse verklaringen met talrijke citaten uit de literatuur dier dagen [1]).

Dit handschrift is te uitvoerig om het hier mede te deelen. Voor de noten op de volgende bladzijden heb ik van beide gebruik gemaakt. Ter verklaring van het treurspel laat ik hier ten slotte, volgens het Haagsche handschrift, de inleidende „Aentekening" en den „Sleutel op Palamedes" volgen.

AENTEKENING OP PALAMEDES.

Om't wit en ooghmerck van Palamedes treurspel 't ontvouwen, staat voor al te weten, dat wie hier neuswijs in alle persoonadien, vaarsen en woorden geheijmenissen wil soecken, zigh sal bedroogen vinden. Want de Dichter heeft in zijn treurspel verscheijde saaken gebraght, die geen gemeenschap met de zaacke van Oldenbarneveldt hadden, maer den Grieckschen Palamedes geheel eijgen waren, en tot cieraadt dienden, of tot schaaduwen daar hij t waare wesen des mans door soght te verbergen.

Palamedes moght hier Oldenbarneveldt niet in alle deelen en punten gelijck zijn; op dat men door die ongelijckheijt de gelijckheijt, die er was, te min sou zien. Dan de Leser zij, eer ick verder ga, gewaarschuwt, dat ick omtrent de volgende uijtlegging en toepassing niet alles toestemme of goedtkeure, maer alleen des Dichters zin en meening ontvouwe, en het oordeel van de waarheijt of onwaerheijt eenen ijgelijcke vrij laate: 't geen oock geseijt zij van de volgende uijtleggingen der Heeckeldighten en andere vaarzen.

---

[1]) Vergelijk over dit handschrift mijn boven aangehaald opstel in *Oud-Holland*, waarin het in zijn geheel is afgedrukt.

SLEUTEL VAN PALAMEDES.

Twee persoonadien zijn 'er in dit Treurspel, die elck buijten twijffel eenen man verbeelden: Palamedes den Advocaat, Agamemnon den Prins, dien hij onder de reedeneringen, op desen tijt passende, oock zaaken doet seggen de tijden van den Griekschen Palamedes raakende: dat oock plaats heeft in al de andere persoonadien, die elck meer vertoonen dan eenen. Ulijsses verbeelt hier twee persoonen, eerst Francois van Aarssen heer van Someldijck, als den listigsten en doodelijckste vijandt des Advocaats, en ten anderen een der Rechteren; dewijl wij weten dat hij nooit in die rechtbank zat.

Door Diomedes heeft de Dichter verscheijde persoonen willen vertoonen: als Graaf Willem Lodewijk van Nassau, den Heer van Duijvenvoorde en teffens een der Rechteren. Thersites beteekent Gerrit Beukels van Santen van Delft, een der Rechteren, daer men van verhaalt, dat hy wel eer gewenscht hadt *Beul te mogen zijn, en den Advocaat verscheuren:* welcke woorden of den zin, onse Dichter Thersites, in de derde uijtkomst van't vierde bedrijf, in den mont geeft daer hij seijt, al lang gewenscht te hebben

Hem te villen met $\frac{\textit{zijn}}{\textit{mijn}}$ *tanden:*

spelende in die woorden op van Santens groote backtanden. Oock beschrijft hij dien Rechter door Oates in de eerste uijtkomst van't vierde bedrijf.

Door Nestor worden de oneenzijdighste die onder de Rechters waeren verbeelt, met naame de Raadtsheer Adrianus Junius. De vierentwintigh worden hier vertoont door vier. Door Ajax verstondt hij de Heeren van Schaagen en Asperen, die voor den Advocaat ijverden, en hem pooghden te verlossen [1]): door Oates zijn kinderen en bloedtvrinden die hem pooghden te redden. Door Calchas en Eurijpilus de hevighste contraremon-

[1]) Sie de Hist: der Reformatie 2 deel P: 842.

strantsche Predicanten, die oock alles, verstondt de Dichter, deeden wat ze konden met lasteren en schelden, om den Advocaat in haat en ten val te brengen. Door de Reij der Peloponeesers en Ithakoisen liet hij de vijanden des Advocaats en de contra-remonstranten spreecken en door de Reij der Eubœers de Remonstranten. Door Priam Hekuba en den Reij der Trojaansche maagden werden de Aertshertogen Albertus en Isabelle en voorts de geheele Spaansche partij, vijanden van Hollandt en van de vereenighde Nederlanden beteekent. Megeer en Sisijphus waaren helsche boosheden die Oldenbarneveldts vijanden de quaade middelen ingaaven om hem van kant te helpen.

Deze Personagien van Palamedes zijn mij wel eer gegeven:

PALAMEDES, Johan van Oldenbarnevelt.
MEGEER, Burgermeester Paau.
SIJSIPHUS, Duijck.
ULISSES, Aerssen.
DIOMEDES, Hugo Muijs van Holi.
EURIJPILUS, Festus Hommius.
AGAMEMNON, Prins Maurits.
AJAX, Prins Fredrick Hendrick.
NESTOR, de Raedtheer Junius.
OATES, de Heer van der Mijle.
THERSITES, G. B. van Santen.
CALCHES, Johannes Bogermannus.
PRIAM, Coninck van Spanjen.
ATREUS, Prins Willem d' oude.
EUBŒERS, Arminianen.
ITHAKOISEN, Gommaristen.

VOORREDE.

Die tot staet, en ampten beroepen wesende, yvert voor het gemeen beste, set goed en bloed in de weeghschael om het gemeen beste: want vermits de wegh ter deughde, in seker aensien, steyl en moeyelijck valt, word hy van weynigen gesocht, veel min bewandelt: oversulcx munten deughdelijcke persoonagien voor andere wt, en worden van de ghemeente gelieft, en als aengebeden, soo lang de selve [1]) van haere vooghden, en vaderen gesond oordeelt. Tegens de sulcke kanten sich altyd die hun bysonder boven het gemeen welvaeren stellen, en om alle hinderpaelen wech te nemen, trachten by alle middelen der vromen naem, en faem haetelijck te maecken: het welck dan, overmits hier toe stof ontbreeckt, niet kan geschieden, als met slincxsche afwegen [2]), tot geweld en valscheyd, loch [3]) en bedrogh in te slaen. De menschen die de meestendeel onervaere sijn, en op menschen steunen, of nutshalven, of om sucht die sy den desen of dien toedragen, of wt licht betrouwen, laeten sich lichtelijck misleyden van geveynsde, en bedriegelijcke voorgangers [4]), en noch lichter alsser saecken onder gemengt worden die 't haylige betreffen; onder welcx momaensicht de boose Heydenen [ick roer [5]) geene Christenen] wonderlijck hunne personagie hebben gespeelt [6]),

---

[1]) *De selve:* zij.
[2]) *Slincxsche afwegen:* slinksche wegen.
[3]) *Loch:* logen.
[4]) *Voorgangers:* leidslieden.
[5]) *Ick roer:* ik spreek van.
[6]) *Hunne personagie hebben gespeelt:* hetzelfde als „hun rol hebben gespeeld." *Personagie*, een *rol* of *karakter* uit een treurspel, van 't Lat. *persona*, het masker der schouwspelers.

en tot nadeel van de vroome raedsmannen, ende de lichtgeloovige, en wispeltuurige gemeente, treffelijcke winsten gestreecken. Evenwel gelijck het der rechtvaerdigheyd, als eygen is, verdrucking te lyden: alsoo is haer oock als eenen troostelijcken loon by geleyd, dat haere onnooselheyd [1]) niet onderdruckt blijft; maer by alle eerlijcke nakomelingen doorbreeckt, en in waerden gehouden ende geviert word. Onder de overoude kan hier van getuygen de Griecxsche Palamedes, dien wy op het Neerlandsch toonneel brengen: want na dat hy soo schendigh, onder het decxsel van met den vyand gehandelt, en penningen genooten te hebben, by 't gemeene volck haetelijck gemaeckt, en door Agamemnon en Ulysses, tot eene onherhaelijcke [2]) schade en bederf van gants Grieckenland vermoort was, soo heeft sijne onnooselheyd, en oprechtigheyd, na het verdwynen der logenen, en lasteringen hoe langs hoe meer, tot schande en verstroyinge sijner beulen, en moordenaeren, door gebroken: even als de sonne, de welcke, na het verstuyven der nevelen en dampen, wederom opklaert, en te voorschijn komt: gelijck dit veersken seyd, dat de Zeegod

Collectasque fugat nubes, solemque reducit.

Dat is:

Verjaegt de wolcken, die sich dick [3]) te saem' vergaeren,
En weer met sonneschijn den Hemel op doet klaeren.

En sonder desen troost en belooninge souden de vroome [die als pylaeren noch de weereldsche staeten, en geselligheyd der menschen [4]) staende houden, en onderschooren] dickwils onder hunnen last, en in de aenvechtingen, die sy voor het

---

[1]) *Onnooselheyd:* onschuld.
[2]) *Onherhaelijcke:* onherstelbare.
[3]) *Dick:* zwaar.
[4]) *De geselligheyd der menschen:* de menschenmaatschappij.

gemeen beste lyden, beswijcken: daer sy nu hier door gesterckt sijnde, noch menighmael de stormen, en onweeren manhaftigh, en met eene wonderbaere standvastigheyd wtstaen: gelijck wy hier van een voorbeeld hebben aen den geduldigen Socrates: die beschuldight, ende ter dood veroordeelt wesende, om dat hy vreemd van de Griecxsche Goden gevoelde, sich, na Xenophons getuygenis, met Palamedes aldus trooste en sterckte: *Παραμυθεῖται δ' ἔτι με καὶ Παλαμήδης, ὁ παραπλησίως ἐμοὶ τελευτήσας. ἔτι γὰρ καὶ νῦν πολὺ καλλίους ὕμνους παρέχεται 'Οδυσσέως τοῦ ἀδικέως ἀποκτείναντος αὐτόν.*

Dat is te seggen:

Daerbeneffens vertroost my Palamedes, die eene gelijcke dood gestorven is als ick: want hy nu schoondre lofsangen verschaft als Ulysses, die hem onrechtvaerdelijck om het leven brogt.

Oversulcx is het gemeen beste niet weynigh gehouden in de geschichtschryvers [1]), poëten, en redenaers, die de beroemde helden hebben onsterffelijck gemaeckt, door hunne geschriften, sonder de welcke so vermaerde, en loffelijcke daeden, met den graeve, en eene eeuwige vergetelheyd, souden overstolpt blyven: daer nu hunne geheugenis en glorie, noch veele dappere mannen wtlevert, en hen ter deughde aenprickelt, wanneer sy overwegen, hoe

Indomita virtus colitur, & toto Deus
Narratur orbe.

soo veel geseyd:

Voor d' ongetemde deughd men wieroockreucken queeckt,
En van soo groot een' God de gansche weereld spreeckt.

---

[1]) *Gehouden in de geschichtschryvers:* verschuldigd, verplicht aan de geschiedschrijvers.

Als myne treursangeres toghtigh was [1]) om yet wat treffelijcx te rijmen, so heeftse Palamedes wtgepickt, een' man die by Griecxsche, en Latijnsche schryvers soo hoogh geroemt word. Diogenes Laërtius getuygt in het leven van Socrates, dat Euripides, die wyse dichter, en Goddelijcke treurspeelder, sijnen Palamedes op het tooneel brengende, die van Athenen hunne moordaedigheyd, gepleeght in het ombrengen van Socrates, bedecktelijck aldus verweten heeft:

'Εκτάνετ' ἐκτάνετε τὰν πάνσοφον τὰν οὐδὲν ἀλγύνουσαν
[ἀηδόνα μοῦσαν.

Philostrates, die het leven van Palamedes beschreven heeft, gedenckt mede in sijnen Ulysses de selve woorden, en voegt'er dit volgende noch by: *καὶ ὅτι πεισθέντες ἀνθρώπῳ δεινῷ, καὶ ἀναιδεῖ λόγῳ, ταῦτα δράσειαν.* Het welcke wy in rijm aldus aen een schaeckelen:

Ghy hebt, o Griecksche schaer! verstoort
Den soeten nachtegael vermoort:
Een' Sanggodin, in all's versocht [2]),
En wijs, die geen verdriet aenbrogt:
En hebt geblinddoeckt altemael,
Door d' onbeschaemde logentael
Eens wreên tirans vol bitterheyd,
Bedreven soo vervloeckt een feyt.

Daer hebt ghy een treffelijck getuygenis gehoort van deses vorsten wijsheyd, heerlijck wtgedruckt door dien Goddelijcken bynaem PANSOPHON [3]): gelijck Xenophon, die Socrates leerling, en tydgenoot geweest is, hier mede overeenstemt in 't

---

[1]) *Als myne treursangeres toghtigh was:* als mijn muze begeerde, driftig verlangde.
[2]) *In all's versocht:* in alles ervaren.
[3]) *Pansophon* beteekent: alwijze.

vierde boeck der gedenckweerdige saecken, daer hy Euthydemus doet spreecken dese woorden: *Maer hebt ghy niet gehoort van Palamedes rampsaligheden? diense altemael roemen dat hy om sijne wijsheyd benijd door Ulysses omgekomen is.* De selve Xenophon in sijn 10e boeck van de jaght seyd: dat Palamedes doen hy leefde sijne tydgenooten in wijsheyd verre te boven ging. Syne rechtvaerdigheyd ende onnooselheyd blijckt niet minder als sijne voorsichtigheyd: gelijck wy alreede hebben aengewesen: en Philostrates in het leven van Apollonius Tyaneus doet Thespion, een overste der schoolsophisten, in sijn gespraecke [1]) van de rechtvaerdigheyd aldus spreecken: *Als ick by my selven overlegge hetgeen Palamedes voor Trojen: ende Socrates te Athenen overgekomen is: soo dunckt my dat de rechtvaerdigheyd by de menschen qualijck onthaelt word: want dese die de alderrechtvaerdighste waren, syn met de hooghste onbillijckheyd bejegent, ja alleen op vermoeden van boose feyten omgebrogt, alsmen buyten recht het oordeel over hen velde.*

Virgilius in sijn tweede boeck van Æneas getuygter dit af:

Fando aliquid si forte tuas pervenit ad aureis
Belidae nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria, quem falsa sub proditione Pelasgi,
Insontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demisere neci: nunc cassum lumine lugent.

Dat is:

Soo mooghlijck koudsgewyse [2]) u yet ter ooren quam
Van Palameed, geteelt wt koning Belus stam,
Beroemt van naem en faem, die sonder schuld most sneven,
En onder schijn van 't loos verraed by hem bedreven,

---

[1]) *Gespraecke:* gesprek.
[2]) *Koudsgewyse:* bij gerucht.

Op 't overschendigh blijck ter grouwelijcke dood
Van Griecken werd gedoemt, mids hy den krijgh verbood:
Nu dees voor 's Hemels licht geloocken heeft sijne oogen
Betreurt de Grieck sijn lijck, te spa met rouw bewogen.

Wy komen tot Ovidius, daer Ajax Ulysses dit te kaeuwen geeft:

Vellet & infelix Palamedes esse relictus;
Viveret aut certe lethum sine crimine haberet.
Quem male convicti nimium memor iste furoris
Prodere rem Danaum finxit, fictumque probavit
Crimen; & ostendit quod jam praefoderat aurum.

Dat is:

D' onsaelge Palameed met recht mocht wenschen me
Dat noyt Ulysses waer getogen over Zee:
Hy sou gewisselijck op desen dagh noch leven,
Of had soo valsch betight den geest niet opgegeven:
Wien d' overtuyghde, en al te wrockende Ithakees [1])
Opdichte 't loos verraed; en endelijck bewees
'T gedichte schellemstuck: ontdeckende de gaeven,
En 't goud dat hy'er self te vooren had doen graeven [2]).

Voorwaer na mijn oordeel heeft Naso [3]) dit geestigh in sijne transformatie te pas gebrogt, overmids dit aertsschelmstuck eygentlijck tot de herscheppinge of verschoppinge behoort. Dictys Cretenser [4]) die den Trojaenschen oorloog self bekleed [5]), en in de Punische taele beschreven heeft, gedenckt in sijn tweede boeck beyde dese deugden van Palamedes met dese woorden: *Alsoo is die uytnemende en in den leger aengenaemen man, wiens raed nochte vromigheyd noyt vruchteloos geweest*

[1]) *Ithakees:* Ulysses, koning van Ithaca.
[2]) *Graeven:* begraven.
[3]) *Naso:* P. Ovidius Naso.
[4]) *Dictys:* Dictus beschreef den Trojaanschen oorlog.
[5]) *Bekleed:* bijgewoond.

waren, schendigh omgebroght, als hy becingelt [1]) *was van sulcke die het alderminst betaemde.* Dat de Phrygiaensche Dares [2]) seyd, dat Palamedes door de hand van Alexander of Paris vechtende omgekomen is, verdient geen geloof, overmits hy hier in van het gemeene gevoelen afwijckt. Roeptmen dat Dares in den krijgh tegenwoordigh is geweest; wy stellender Dictys tegen. Het is ons genoegh dat Dares hem afmaelt, *wijs, manhaftigh, en lieflijck:* en dat hy getuygt dat de Argiven in den leger Palamedes wetenschap, billijcheyd, sachtmoedigheyd, en goedheyd betreurden. Daer is oock weynigh aen gelegen, of weynige schryvers meer verschillen in de maniere sijner dood: Dat na Pausanias seggen Ulysses en Diomedes hem verdroncken; of so Dictys aenteeckent, dat die twee hem in eenen put steenigden. Ymmers watter van is, Ulysses en Diomedes worden na het algemeen gevoelen voor de schelmen gehouden, die desen aenslagh gebrouwen hebben: waer by aenmerckens waerdigh is het geen Dictys getuygt, datter waren die seyden: dat Agamemnon niet onkundigh was van desen aenslagh, wt liefde die hy hadde tot het veldheerschap; en om dat het meestedeel van Palamedes begeerde geregeert te wesen, en opentlijck wt seyden, dat hem het opperste gebied toequam. De selve Dictys schrijft elders: dat alle de Griecksche vorsten Agamemnon vervloeckten, en van hem afweecken, om dat hy Apolloos priester Chryses sijne dochter, die hy wellusts halven misbruyckte, weygerde, en oock om dat Ulysses en Diomedes, niet sonder sijnen raed, let hier op, hadden vermoord Palamedes, die in den heyre [3]) soo bemind, en aengenaem was. Oock staet ons waer te neemen het geen Dares getuyght, dat Palamedes, terwyl het bestand was [4]),

[1]) *Becingelt:* omringd.
[2]) *Dares:* Dares werd gehouden voor den schrijver van een werk over den Trojaanschen oorlog.
[3]) *Den heyre:* in het leger.
[4]) *Terwyl het bestand was:* zinspeling op de handelingen van Oldenbarnevelt jegens Maurits, gedurende het twaalfjarig bestand.

den vorsten meermaels aendiende, dat Agamemnon niet waerdigh was veldoverste te wesen. Maer of yemand sich verwonderde waerom Homerus desen vader des vaderlands soo stilswygende voorby gegaen is, die sal weten, dat de poët hier toe noodsaeckelijck gedrongen was, om sijnen doolenden Ulysses niet te brandmercken: waerom Philostrates in het leven van Apollonius wel te recht seyd: dat Palamedes geene grootere vyanden gehad heeft als Ulysses, en Homerus: vermits die hem laegen leyde, waer door hy gesteenigt is; maer dees niet weerdigh geacht heeft, met eenen woorde sijnen lof aen te roeren. Wat onheyl den Griecken, om en zedert Palamedes dood, overgekoomen is, gedenckt Dictys Cretenser in sijn seste boeck, Hyginius in sijn 116e. hoofdstuck, Euripides in sijne Helene, en Electra: Seneca de latijnsche Treurspeelder in sijnen Agamemnon: Ick geswyge dat Xenophon, in sijn thiende boeck van de jaght, wtdruckelijck de Goden tot wreeckers van deses mans dood maeckt; alsoo dat de Pelasgen met recht klaegen mochten:

Impius ex quo
Tydides, sed enim scelerumque inventor Ulysses
Fatale agressi sacrato avellere templo
Palladium, caesis summae custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi Divae contingere vittas:
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum, fractae vires, aversa Deae mens:
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.

Dat is:

Maer zedert Tydeus soon [1]) die Goddeloos bestond,
Met d' Ithakois, een tuck op schelmeryenvond,
't Palladium, bescheert tot heyl of ongelucken,

---

[1]) *Tydeus soon:* Agamemnon.

Wt Trojens Godgewyde, en haylge kerck te rucken:
Na datse op 't opperste geklommen van den borgh,
De wachters hieuwen neer, en dorsten sonder sorg
Aengrijpen 't hayligh beeld, en met bloedverwige handen
Aenroeren Pallas pruyck, en maeghdelijcke banden:
Van doen af is vervloeyt aller Argiven moed,
En d' hoop die seegh, en ging te rug door tegenspoed,
Hunn' maght gebroken is, en 's outers gunst geweecken:
Minerve gaf hier van geen twijffelachtigh teecken.

Na dat dees treffelijcke man soo schendigh van de Griecken vermoord was, soo hebben Achilles en Ajax sijn lichaem ter aerde gedaen, op den oever van Æolien, niet verre van Trojen. Wy hebben in dit treurspel sijne wtvaert gehouden in Bœotien, in die kerck [1]) daer het wydberoemde, en overoude orakel of de Godspraeck was der Godesse Themis, aen wiens voeten wy hem een gouden pronckbeeld rechten: dan dit salmen de poëtische vryheyd toegeven, alsoo Philostrates seyd, dat die van Æolien hem eene kappelle haylighden, en een beeld toewyden, na de gestaltenis eenes manhaftigen, en grootmoedigen mans, wien de inwoonders daer ontrent, op sekere dagen des jaers te samen schoolende, offerhanden toebragten: soo dat de Mosopische treurspeelder [2]) wel te recht singt in sijne Andromache

Οὔ τοι λείψανα τῶν ἀγαθῶν
Ἀνδρῶν ἀφαιρεῖται
Χρόνος ἁ δ' ἀρετὰ
Καὶ θανοῦσι λάμπει.

Dat is:

De tyd en heeft noyt weghgenomen
Den naem, en 't overschot der vroomen:

---

[1]) *Kerck:* tempel.
[2]) *Mosopische treurspeelder:* Euripides.

Want na dat sy sijn overleên
Soo blinckt hunn' deughd voor yeder een'.

Maer wy vallen mogelijck den leser verdrietig met al te lang eene voorrede, en seggen noch om kort te maken, dat indien den letterkundigen hier in yet vreemds of ongerymts voorkoomt, die sal weten dat wy ons daer in gedraegen hebben na het letterkunstig besluyt, daer van wettelijck t' Amstelredam by eenige dichters gemaeckt: en wat de spelling belangt, also ons besluyt daer van niet en rept, en dit in elcx vryheyd staet, soo hebben wy meest den gemeenen sleur gevolgt, wtgeseyd in weynige dingen, overmits wy tot noch toe noyt ons selven daer in hebben konnen voldoen, oock achtende datter so veel niet aen gelegen is, als, met verlof, sich sommige wel inbeelden [1]). In Vranckrijck hebben eenige geesten de spelling willen hervormen, en juyst schryven gelijckmen spreeckt, dan sy sijn niet gevolght geworden van de treffelijckste schryvers, die ongetwijffelt gewightige reden daer toe gehad hebben: en soumen hier af yet sekers besluyten so wast van noode datter een tweede Cadmus verrees die meer letters vond, en het AB verrijckte: wy mosten voor eerst de Grieckscbe Eta, en de Deensche oe invoeren, daer tegens moghtmen eenige letters verwerpen. Maer help Hercules so voortgaende, soumen het eene volck tegens het ander op de been helpen. Wat sou hier wt een letterstrijd ontstaen, veel bloediger als oyt het gevecht was van de Centauren: En Luciaen had treffelijcke stof om dit pleyt te beschryven; ick swyge datter licht eene scheuringe te verwachten stond tusschen poëten en poëten, tot nadeel van 't gemeen lichaem der dichteren: insonderheyd alsmen so regelrecht tegens malkanderen aenliep, gelijck by exempel geschied in 't geschil van de Z, die by sommige so veel doet als *duplex Sigma* [2]), het welck sy meenen met de

[1]) In de, in mijne *Bibliographie van Vondels werken* als eerste uitgave (nº. 112) beschreven editie eindigt de „Voorrede" met dezen zin.

[2]) *Duplex Sigma:* dubbele S.

Griecxsche letterkunst te konnen verdedigen, dat andere rond wt lochenen, roepende: of het schoon met die letter by de Griecken so gelegen is, datse nochtans by ons niet meer geld als een sachte s, versterckende dit voorstel met de schriften van Koornhert, en Spiegel. Maer hola 't is lang genoegh om de geytenwol [1]) getwist, laet ons liever hooren wat Palamedes te seggen heeft.

---

[1]) *Om de geytenwol:* om een nietigheid.

HET INHOUD.

Palamedes, de soon van Nauplius koning van Eubœa, was door sijne langduurige en getrouwe diensten, en sonderlinge wijsheyd, en voorsichtigheyd, in sulck een aensien en grootachtbaerheyd gekoomen by de Griecxsche vorsten, ende de koningen gebroeders [1]), datter sonder sijnen raed niet [2]) werd beslooten, ja datmen de gewichtighste saecken op sijne wackerheyd, en ervaerentheyd liet aenkoomen, en berusten. Maer also hy gestreng en onbuygelijck was, in 't voorstaen van der vorsten, en steden hoogheden, handvesten, en gerechtigheden, soo kon hy 't soo naeu niet micken, of Agamemnon liet sich duncken dat sijne eer door desen man of eenighsins gequetst, of niet na behooren gevordert [3]) werd, waer door hy eenen afkeer van hem kreegh: het welc de priesters, en wichelaers, en insonderheyd Calches, gewaer wordende, sochten dien onlust by Agamemnon te voeden, also sylieden sich, in saken die den Godsdienst, en hunne hoogheyd, en hayligheyd betroffen, niet weynigh gequetst hielden. Palamedes evenwel liet niet na den Myceenschen [4]) koning te begunstigen, in al het geen wat hy behoudens eer en eed vermogt: gelijck hy dan beneffens andere goede diensten bevorderde, dat hem het opperste beleyd des Trojaenschen toghts werd opgedraegen, en met gemeene stemmen veldheer gemaeckt. Zedert geviel't dat Ulysses [om van

[1]) *Koningen gebroeders:* Agamemnon en Menelaus.
[2]) *Niet,* niets.
[3]) *Gevordert:* bevorderd.
[4]) *Den Myceenschen koning:* Agamemnon.

den optoght [1]) ontslaegen te sijn, nochte de tegenwoordigheyd sijner gemaelinne Penelope te derven] sich sot veynsende, de strand ploeghde: waer over hy achterhaelt werd van Palamedes, die Telemaech des ploegers soontjen in de voore leyde, het welck de vader vermyende te quetsen, soo is de schalckheyd [2]) daer door openbaer geworden: waer wt Ulysses van dien tyd af, mede oorsaeck nam om hem te haeten. Namaels als Ulysses na Thracien gesonden was, om graen voor 't leger te haelen, en ledigh weder keerde, werd Palamedes derwaerts geschickt die met geladen schepen afgeveerdight, en het heyr spysende, prijs inleyde. Hier door is Ulysses wrock in eene doodlijcke vyandschap verandert, en heeft om sich te wreecken, den gesteurden Agamemnon [die nu of na meerder gesagh, of na d' opperste hoogheyd stond] noch wyders, soo door sich selven, als door Calches en andere, misleyd en opgehitst: voorgevende dat d' Eubeër [3]) niet anders voor had als de Argolische heeren te verschoppen, en Achilles tot de eer van 't veldheerschap te verheffen, en in te dringen. Na dat nu door dese oneenigheyd, geduurende het bestand, de vorsten en hoplieden hier over gedeelt waren, en allerley achterdencken onder het lichtgeloovigh volck was wtgestroyt, en de domme gemeente geblinddoeckt, en bequaem gemaeckt om logen voor waerheyd, en valsche voor oprechte munte te ontfangen, soo brouwen Ulysses, en Diomedes, met kennisse des veldheers, eenen aenslagh, om glimpelijck [4]), en onder schijn van recht, Palamedes van kant te helpen, het welck aldus toeging: men bragt door Agamemnon te wege, dat Palamedes van legerplaets verwisselde. S' anderen daeghs daer na, als Ulysses sekeren schat van goude penningen begraven had, ter stede daer Palamedes eerst sijne tenten spande, sond hy eenen Trojaen, sijnen

---

[1]) *Den optoght:* het te velde trekken.
[2]) *Schalckheyd:* sluw overleg.
[3]) *d' Eubeër:* Palamedes.
[4]) *Glimpelijck:* schijnbaar, billijk.

gevangen met eenen brief, om dien heymelijck te bestellen aen Palamedes; maer de bode werd by Diomedes, die op hem paste, onderschept, om hals gebrogt, ende in vollen krijgsraed gesleept, daer de brief gelesen werd: waer in Priam vermelde van het gesonden geld, en hem steef tot het voorgenomen verraed. Het meestedeel der vorsten, siende 's vyands hand en segelring [die konstigh nagebootst waren] hielden het verraed voor waerachtigh, te meer, alsoo sulcke geruchten lang onder het volck gemompelt hadden: eenige twyffelden: eenige wisten beter; en alsoo hier over twist rees, seyde Ulysses, men soude sulcx niet eer geloof geven, voor datmen het stuck hadde nagevorscht, en de penningen daer de brief af vermelde, by den verdachten gevonden. Dit werd so beslooten, en de schat ontdeckt sijnde, werd Palamedes in hechtenis versekert. Syne doodvyanden steldemen over hem tot rechters, doch ter bede werd Nestor hun, om welstaens wille noch toegevoegt. Als sy nu vast over 't oordeel besich waren, quam Calches, vergeselschapt met het by hem opgestoockte graeu, ende de krijgslieden, den welcken men desen beschuldighden [na dat de gemeente sijne dood gestemt had] overleverde, die hem als eenen openbaeren verraeder wtleyden, en steenighden. Oates, de jonger soon van Nauplius, met rou getroffen, door 't verhael van het deerlijck ombrengen sijns broeders, valt klaghtigh aen Neptuyn den Zeegod: die, het hooft ten golven wtsteeckende, hem vertroost met de eere die het onschuldige lijck volgen sal, en voor oogen steld wat plaegen en ongelucken Griecken-land, en den vadermoordenaeren over 'thoofd hangen. Die van Trojen vieren [1]) over de dood van hunnen vyand Palamedes. Het toonneel is in en buyten het Griecxsche leger, voor en om Trojen.

[1]) *Vieren:* vieren feest.

PERSONAGIEN.

PALAMEDES.
REY van Eubœers.
REY van Ithakoisen.
MEGEER.
SISYPHUS.
ULYSSES.
Ulysses dienaer.
DIOMEDES.
REY van Peloponnesers en Ithakoisen.
EURYPILUS.
Schildwacht.
AGAMEMNON.
Agamemnons dienaers.
NESTOR.
AJAX.
OATES.
THERSITES.
CALCHES.
BODE.
NEPTUYN.
PRIAM.
HECUBA.
REY van Trojaensche Maeghden.

PALAMEDES.

DE EERSTE HANDEL.

Palamedes.

Die sorgt, en waeckt, en slaeft, en draeft, en ploegt, en sweet,
En tot 's lands oorbaer vast een lastigh ampt betreed,
En waent de menschen aan sijn' vroomheyd te verbinden:
Die sal sich jammerlijck in 't end' bedrogen vinden,
Van 't wispelturigh volck: dat veel te los van hoofd,
Ghenooten dienst vergeet, en leyder! 'tquaed gelooft.

1 Vondel voert hier Oldenbarnevelt eerst op 't tooneel, klagende over de wispelturigheid en ondankbaarheid der gemeente.

2 *Oorbaer:* heil.

6 *Leyder:* helaas.

Wat dorperheyd is dit, onedele gemeente:
Wat bitse nijd verteert het merch in uw gebeente?
Wat dolheyd u vervoert? dat ghy uwe heeren hoont,
En met so valsch een' munt uw' trouste vaders loont?
Koomt reuckeloose schaer, treed voorts, ick ben te vrede
Te dingen, om 't geschil, ter vierschaer van de rede:
Doet vry uw stucken daer: brengt van uw seggen blijck:
Op dat rechtvaerdigheyd een billick vonnis strijck.
Ghy seght, als nu de wraeck, om Trojen om te keeren,
Onledigh hiel den raed der koningen, en heeren:
Dat ick gedagvaert quam, en schoon sy altemael
Besloten 't eerloos feyt te rechten met het stael:
Noch seyde ick: 't was by hen te heftigh opgenomen,
En datmen tyds genoegh sou tot het wterst' komen.
Waer wt men vaten moght, dat ick 't meyneedigh rijck
Meer gunst toedroegh als ons, gequetst door 't ongelijck:
Ick antwoord: het besluyt is licht om wederleggen,
Vermits dit geensins volght wt het voorgaende seggen:
Maer eer het tegendeel: want dat ick liever sagh
De saeck in vre beslecht, by middel van verdragh,
Is waer en lovens weerd: en wie ontkend wat plaegen,
Bellone met sich sleept, met droeve nederlaegen,
Gevaerlijck voor 't gemeen: wiens welvaert men met druck,
En angst siet hangen in de weeghschael van 't geluck.
Dat ick Priaem dan noo' met krijgh sagh aengegrepen,
Was om der Phrygen torts te weeren van ons' schepen:

7 *Dorperheyd:* boerschheid, domheid.
12 *Dingen:* pleiten.
13 *Doet.... daer:* vertoont, brengt te voorschijn.
15 *Ghy seght, als nu de wraeck.* „De Hr. van Oldenbarnevelt ontschuldight sich van verscheide valsche beschuldiginghen." *Aant. der Amersf. uitg.*
16 *Onledigh hiel den raed.* „In dit beraetslaen over de Treves was Barnevelt en Prins Maurits van verscheide opinie." *Aant. der Amersf. uitg.*
19 *Noch seyde ick:* nog zou ik gezegd hebben.
21 *Waer wt men vaten moght....:* dit ziet op den ijver van Oldenbarnevelt in het aanraden van het Twaalfjarig Bestand, 't welk hem bij velen in wantrouwen bracht, als ware hij den Spanjaard genegen.
25 *Want dat ick liever sagh:* deze en de volgende regels behelzen een verdediging van Barnevelts gedrag, tegen de beschuldiging van Spaansch-gezindheid, en een openbaring der redenen, waarom hij het Bestand had doorgedreven.
28 *Bellone:* de krijgsgodin.
29 *Gemeen:* algemeen.

Was om Achilles niet met Hector onververeert
Te worst'len doen om 't ramp, of hun, of ons bescheert.
Hier by en rust'et niet, men smijt my voor de schenen,
Dat ick de koningen van Sparten, en Mycenen,
Met al de vorsten, als wy setten onsen voet
Op Dardans bodem, wou versmooren in hun bloed:
Om dat ick, alsmen had gegeven 't bloedigh teecken,
De vloot, noch versch geland, van d' oevers af deê steecken,
En hielme binnen boords: 't geleeck wat, wistme' niet
Dat dit door enckel last des veldheers waer geschied:
Die, als wy 't aerselen der bange krijgslien vruchten,
Hun allen troost, en hoop benemen wou van vluchten,
En moedigen tot slaen, wanneer de nood hen deê
Aenloopen op het spits, of 't swalpen van de Zee.
Noch wilmen my te lijve, om dat ick driest, en stouter
Als andre, eer Iphigeen noch verwde 't bloedigh outer,
Het offer marren dede, en 't stuck leyde in beraed:
Of juyst onnoosel bloed, en Agamemnons saed,
De grimmige Hecate most paeyen, en versachten?
Dan ofmen haer een hinde, of teere geyt sou slaghten?
Een' saecke die sich schaemt, recht of hy yet verbeurt,
Die Calches in sijn' waen, en schelmsse droomen steurt,
En daer aen twijfel slaet: of Goden, en Godessen,
In 't grousaem moorden van gehayligde princessen
Behaegen namen oyt: gelijck der Goden tolck
Dees grove logens veylt voor waerheyd aen het volck:
Dat voor hem nedervalt, en feest maeckt van 't vernielen,

34 *Bescheert:* beschoren.

37 *Als wy setten onsen voet op Dardans bodem.* Bekend is 't, dat Oldenbarnevelt beticht werd den Prins en 't leger bij Nieuwpoort moedwillig in gevaar te hebben gebracht. Tegen deze aantijging verdedigt hij zich.

42 *Dat dit door enckel last des veldheers.* 't Was inderdaad Prins Maurits, die zelf te Nieuwpoort last had gegeven, dat de vloot in zee zou steken, om zoodoende aan zijn krijgsknechten geen andere keuze te laten dan te sterven of te overwinnen.

43 *Vruchten:* vreesden.

50 *Of juyst onnoosel bloed:* hier kan men mede een zinspeling in vinden op de leer der verkiezing en verwerping.

53 *Een' saecke die sich schaemt:* eene zaak die het schande is te vermelden.

59 *En feest maeckt van 't vernielen:* dit is een voorstelling van 't Gereformeerd gevoelen, ofschoon zij minder juist de kerkleer uitdrukt, zooals die te Dordrecht is aangenomen.

En 't ommebrengen van soo veel' gedoemde sielen.
Men stroyt om 's veldheers haet te scharpen tegens my:
Dat ick besnoeyen wil de wettige vooghdy
Der twee gebroederen, en d' opperste der Griecken
Treck op Achilles sijde, en tracht bedeckt hunn' wiecken
Te korten, waer ick magh: 't welck wtbarst langs hoe meer,
Mits ick met hengsten van 't verovert Lesbos keer,
Met hoorenbeesten, en een' hoop geboeyde slaeven:
Maer 't goud verlochen, om behendigh 't ondergraeven
Het steunsel hunner maght: dewijl elck, als sijn' God,
Dien aenbid, die hem streckt tot voordeel, en genot.
Dan om die laster plaets te geven, ick de vorsten
Hou t' edel van gemoed: en geen' doorluchte borsten
Gevoelen dit van my, die Menelaüs, met
Sijn' oudren broeder, heb gemerckt, en wtgeset
Tot hoofden van den toght, als 'tveelen heeft verdrooten,
En droegh hun op 't beleyd van ons' beroemde vlooten:
Doen Calches op hen smaelde, en wtspoogh vier en vlam,
Om datse daelden van soo Goddeloos een' stam.
Dat ick gebrandmerckt word met so een onrijp oordeel,
Als die den roof misbruyck tot een bysonder voordeel,
En Chirons voesterling soeck voor te trecken: neen,
Ick kan en danck 't den Goon, 't bysonder van 't gemeen
Voorsichtigh schiften, en elck een het sijn verschaffen:
Ick handhaef yeders recht, en pas op niemands blaffen.

62 *Dat ick besnoeyen wil:* deze regels zien op de pogingen, door Oldenbarnevelt aangewend, om 's Prinsen gezag in te korten. „P. Maurits liet sigh voorstaen, dat Barnevelt sijn authoritijt wilde verminderen, die 't ontkenden, maar weinigh tijt voor zijn doodt bekende hij, dat hij gevreest hadt, dat P. Maurits na de souvereinitijt ofte meerder authoritijt stonde al van 't jaer 1600 af." *Aant. der Amersf. uitg.*

64 *Hunn' wiecken:* t. w. die van „de twee gebroederen."

73 *Die Menelaüs*, enz. Dit ziet op den ijver, door Oldenbarnevelt aan den dag gelegd om Prins Maurits. voor de komst van Leycester, tot Stadhouder en Veldheer van Holland en Zeeland te doen verkiezen.

77 *Doen Calches.* Dit ziet op de Predikanten, die indertijd meer Leycesters- dan Nassausgezind waren.

78 *Van soo Goddeloos een' stam.* Men weet dat de moeder van Prins Maurits, Anna van Saksen, een zeer ongeregeld leven geleid had, en daarom, met goedvinden van haar magen, door Prins Willem verlaten was. Daar nu het Huis van Pelops, waar Agamemnon uit sproot, berucht was door zijn gruweldaden, kon de zinspeling hier ongezocht worden aangebracht.

84 *Pas op:* geef ons.

Elcx vryheyd is de mijn': die weegh ick in een' schael:
Wie hier wt vreese deyst, ick sta gelijck een pael.
Dreygt Palamedes vry te moorden, en te priemen,
Hy blijft de selve man, al sneed ghy hem aen riemen:
En draegt sich na sijn' plicht getrou, oprecht, en kuysch:
Men soecke hem waer men wil, hier leyd d' Eubœër t'huys.
  Voorts dat ick Thestors soon so vaeck heb doorgenomen:
'T is waer, my docht 't was tyd sijne hoovaerd te betoomen:
Om dat hy verder als de kerck en 't outer gaet,
En snuff'len komt, wt baet, en staetsucht in den raed.
Hy is een vreemdeling, ja een Trojaen gheboren,
Noch' kent de seden niet die tot ons land behooren,
Noch' wat ons welvaert eyscht. Hy wette sijn verstand
In 't geen sijn ampt betreft, en kruype in't ingewand
Der dieren met sijn' geest, en staere op 's Hemels lichten:
Hy lette op voglensang, op droomen, en gesichten,
Op Godspraeck, en geheym, en hange'r niet wat by
Van 't sijn, of lust'et hem, elck hebb' sijn oordeel vry.
  Maer 't is te schandeloos, en strijd met al mijn' daeden,
Dat ick ben omgekocht, om 't leger te verraden:
Dat Paris, om met my te hand'len van die moord,
Lagh 's nachts met een' galey met goud gelaen, aen boord:
Dat ick den oorloogh schorste, en wtstel nam tien dagen,
Om ons t' ontwapenen, en dan het stuck te waegen,
Met meerdre sekerheyd. Apollo die uw' troon,
En setel hebt gebout in 't midden van de Goon,
En met uw' klaerheyt bluscht de Goddelijcke lampen,

91 *Voorts dat ick Thestors soon.* Dit ziet op het tegenstreven door Oldenbarnevelt van de Predikanten, wanneer zij zich met staatszaken wilden bemoeien. — *Doorgenomen:* doorgehaald, onderhanden genomen. — *Thestors soon:* Calches.

95 *Hy is een vreemdeling.* Dit kan zien op Gomarus, die een Spanjaard van afkomst, voorts ook op Trigland, Fabricius en anderen, die Brabanders of Walen van afkomst, of vroeger Roomsch geweest waren.

103 *Maer 't is te schandeloos.* Het hier volgende behelst de verdediging van den Advocaat tegen de beschuldiging, dat hij geld van Spanje zou getrokken hebben en in 't geheim zijn land verraden had, 't geen hem indertijd in verscheiden schotschriften, met name *de goude stock, de Practyck van den Spaenschen Raet* en *'t noodwendigh discours,* was nagegeven en onder 't volk verspreid, ofschoon meest op onbewezen praatjes steunende. — *Schandeloos:* schaamteloos. 't Fr. *scandaleux.*

107 *Dat ick den oorloogh schorste:* het Twaalfjarig Bestand.

En van het Aerdrijck veeght de nevelen, en dampen:
Ghy siet in dese nacht, en voor uw' Majesteyt,
Der sulcker schennis stuyt op mijne onnooselheyd.
Dits mijn' besolding dan, voor dat ick met beswaeren
Tot der Argiven heyl geslaeft heb soo veel' jaeren:
Met wijsheyd, raed, en daed 't bouvalligh rijck gestut:
De stormen afgeweert, en op mijn' borst geschut:
Den boef vermomt met schijn van Godsvrucht, en van [hayligheyd:
Ontdeckt, en Pelops hof, en 't Land herstelt in vayligheyd:
Wtheemsche ballingen van have, en huys berooft,
Gelockt, gewellekomt, en in mijn' schoot ghestooft:
Vergroot der steden kreyts, en ommeloop der muuren:
Tot Grieckens hulp verplicht gekroonde nagebuuren:
Met kielen ingesleept den oegst die 't oosten las:
Ja daer de naelde swijmt, gestaen na vryen pas:
Ulijsses achterhaelt: het heyr, als 't scheen verlaeten,
Door hongers nood, gespyst: geoeffent ons' soldaten:
De deughd des Peleaens verstaelt met kloeck beleyd:
D' eylanden, en de steén, aen Helles strand, ontseyd:
Steenrotsen wtgehoolt, en stucken Lands begraeven:
Nu hier een' schans geleyd, dan gins gediept eene haven:
't Abyde in doods gevaer mijn' vroomigheyd gebragt:
Daer ick gewond werd op den aenslagh in der nacht:
Daer doen Achilles weeck, als 't naulijcx was begonnen,

116 *Argiven:* Grieken.

119 *Den boef* enz. Dit ziet op Leicester, die, volgens de aanteekeningen in de Amersfoortsche uitgaven der *Hekeldichten,* „altyt bloots hoofts zat, zoo lang de Predikatie duurde, om zijn hailigheit te betuigen." Zie mijn opstel in *Oud-Holland,* V bl. 60.

121 *Wtheemsche ballingen.* Deze en de volgende regels slaan op hetgeen door Oldenbarnevelt tot welzijn van den Staat is verricht: op zijn Gezantschappen bij gekroonde hoofden, vijfmalen met goeden uitslag bekroond: op de vlijt, door hem betoond tot het oprichten der O.-I. Compagnie, en tot het bevorderen van den toeleg om langs het Noorden een korteren weg naar Indië te zoeken.

126 *De naelde:* de kompasnaald.

129 *De deughd des Peleaens:* de deugd van Achilles, met wien de Koning van Frankrijk of andere bondgenooten bedoeld worden.

133 *'t Abyde.* Dit ziet op de poging, door Oldenbarnevelt, toen nog jong, onder Batenburg gedaan, om Haarlem te helpen ontzetten, en waarbij hij, nabij 't Manpad, werd gewond.

Noch voor den morgen stond de vesting werd gewonnen:
En had ick d' ongunst van ons' Princen niet gevreest,
Lyrnes voor mijn vertreck verovert waer geweest.
Maer wat beschuldig ick een wuft, en dom gepeupel,
Dat na den voortgang van sijn' heer gaet recht, of kreupel:
Daer doch Laërtes soon, die op een' grootren bout,
My met 's rijcx wichelaer, al dese moeyten brout,
En na mijn leven staet, en gaet sijn' sinnen spitsen,
Om 't krijgsvolck tegens my dolkoppigh op te hitsen,
Sy brullen langs hoe meer. Waer of ick best verschuyl?
Wie blijft die lijd gevaer: wie vlught dien schoutmen
[vuyl.
My docht, den jongsten nacht, dat ick voor andre radder,
Beklom des schaeckers burgh, en vechtende op een ladder
Opgaf den geest, daer ick den vyand besigh hiel,
En met een groot stuck muurs geplet ter Aerde viel:
Doen schoot ick op, en schoon ick niet op d' ydelheden
Van spoock, of droomen pas, noch leyd my op de leden
Of d' eene of d' andre ramp. Mijn' strenge dwaelstar oock
Voorlang te Troje in 't veld mijn' beyde ooghappels loock.
De wichelaers my niet als ongelucken spellen:
Doch een' manhafte siel moet dit ter sijden stellen.
Heer vader, die my erft den segen van uw' kroon,
Het ga met my soo 't wil: ick blijf uw echte soon
Van bloed, en van gemoed, en sal u niet ontaerden
In vroomigheyd, in trou, in 't midden van de swaerden,
In 't midden van de nijd, en lasteringen: daer
Mijn goede naem, en faem me word bedruckt soo swaer.
Ick weet waer op ick steun. Mijn ongekreuckt geweten
En is niet quaeds bewust, noch heeft sich noyt vergeten

141 *Daer doch Laërtes soon.* Dit geeft te kennen, dat Aerssens, steunende op Prins Maurits, hem, met behulp van eenige Predikanten, tegenstond en zijn verderf zocht. — *Die op een' grootren bout:* die op ondersteuning van een grootere macht bouwt.

146 *Wie blijft* enz. Oldenbarnevelt was meermalen aangespoord geworden, om zich aan het bewind der zaken te onttrekken, doch nooit daartoe te bewegen geweest. — *Dien schoutmen vuyl:* dien beschouwt men als bevlekt met verraad.

148 *Des schaeckers burgh:* Troje, de burcht van Paris.

153 *Mijn' strenge dwaelstar:* mijn noodlot.

157 *Erft:* doet erven.

Aen eenigh schendigh feyt: en soo ick daerom ly,
Soo wasch' mijn edel bloed eens anders schelmery.

Rey van Eubeërs. Rey van Ithakoisen.

Wy Krijslien passen op ons' beurt
Rondom Neptunus muuren:
Terwijl den Hemel starloos treurt,
En telt de sleepende uuren.
De naere lucht nu schreyt en sucht.
Hoe lange sal het duuren?

De middernacht herhaelt haer scha
Met dick're duysternissen:
Slaghregens decken Cynthia:
Dies wy haer aenschijn missen.
Wiens vroomheyd sal, met Trojens val,
'T begonnen oorlogh slissen.

Rey van Ithakoisen.

d'Eubœër afkomst sal met dwang
Mars teugelen ten lesten:
Maer niet met Trojens ondergang,
En 't storten van dees' vesten:
Maer met dese Aerd, door Hectors swaerd,
Van lijcken vet te mesten.

Rey van Eubeërs.

Die swanger gaen van guytery
Ons' Prins hier me betighten:

171 Men lette hier op den rijmslag in den voorlaatsten regel der coupletten.
175 *Cynthia:* de maan.
179 *d' Eubœër afkomst* enz. Het hier gezegde is ironie: — *d' Eubœër afkomst* staat hier eenvoudig voor „Palamedes."
183 *Maer met dese Aerd* enz. De zin komt hierop neer: Palamedes zal een eind aan den oorlog maken, den oorlog beslissen, niet door Troje in te nemen, maar door de Grieken aan het zwaard van Hector over te leveren.
185 *Die* enz. voor zij, die (zelve) zwanger gaan van schelmerij, betichten daarmede onzen Prins.

Om datse minder sijn als hy,
En niet voor wt en lichten.
Dus tracht de nijd sijn' Faem van spijt,
Veel' logens op te dichten.

Rey van Ithakoisen.

Wat sucht hy in sijn' boesem draeght
Is vaeck aen hem gebleecken:
Die 't heyr op 's vyands bodem waeght,
En dan van vre wil spreecken:
Die veynst, en sluypt, en onderkruypt
Al d' opperste der Greecken.

Rey van Eubeërs.

Aen hem, wiens tong van Nectar dout,
En draeght vergift inwendigh,
Word eer dees' schalckheyd toevertrout,
En watmen acht voor schendigh:
Die hof, en sael, met logentael
Stoffeeren kan behendigh.

Ons vorst soeckt op geen' ledekant
Mycenen te bescharmen:
Hy ploeght niet aen d' onvruchtbre strand,
Op dat hy magh verwarmen

189 *Sijn' Faem:* aan zijn faam, aan zijn goeden naam.

193 *Die 't heyr.* Volgens de aanteekeningen in de Amersfoortsche uitgaven van *Palamedes* ziet dit weder op de beschuldiging, dat Oldenbarnevelt het leger te Nieuwpoort zou in gevaar gebracht hebben. Wij lezen daar aldus: „Op 't strandt by Nieupoort, daar Prins Maurits in bedenken nam van eenig schadelijk verdrag aan te gaan, of langs 't strant naar Calais te vlugten: 'tgeen Barnevelt afradende, hem egter geweten werdt in 't gevolg!"

197 *Aen hem.* Dit *hem* slaat op Aerssens.

203 *Ons Vorst.* Dit couplet behelst een hatelijkheid tegen Ulysses, die, om het ten oorlog trekken te ontkomen en bij zijne vrouw te huis te blijven, krankzinnigheid had voorgewend en 't barre strand geploegd, doch door Palamedes was ontmaskerd geworden, die Ulysses' zoon, Telemachus, voor den ploeg had gelegd, waarop de vader het voorspan van koers had doen veranderen. Uit dit gebeurde was de wrok van Ulysses tegen Palamedes ontsproten.

Sijn' bedgenoot: die in haer' schoot
Hem kust, en neemt in d' armen.

Rey van Ithakoisen.

Het log geslacht van Ithaca,
Dat achter leyd gekroopen,
Is niet soo vierigh nergens na,
Om hoplien op te loopen,
Gelijck uw heer, die met sijn' speer
Koomt achter aen gedroopen.

Rey van Eubeërs.

Wat Palamedes derf bestaen
Dat bleeck, doen hy in't landen
Het volck dede in slaghoorden staen,
En redde van verbranden,
En strandens nood ons' trotse Vloot,
Als 't leger weeck met schanden.

Rey van Ithakoisen.

'T is waer, wy kennen 's mans bedrijf,
Het bergen van de kielen
Was 't bergen van sijn eygen lijf,
Doen soo veele helden vielen:
Doen hy de dood den rugge bood,
Met wiecken aen sijne hielen.

Rey van Eubeërs.

Hoe d' onverbiddelijcke Thrax
Hem leende gunstige ooren
Bleeck, doen hy 't heyr vertrooste stracx
Met graen, en weeldigh kooren:
Daer hy 't uw' vorst ontseggen dorst,
Doen 't leger scheen verloren.

212 *Om hoplien.* Dit moet slaan op het aannemen van waardgelders, de hevigste en zeker meest gegronde grief tegen Oldenbarnevelt.

227 *Thrax:* Thraciër, namelijk de Koning van Thracië.

Rey van Ithakoisen.

Ulysses droeghmen geen ontsagh,
Wat was aen hem bedreven:
Die niet wt Argos schatkist magh
Sijn' paerden voeder geven:
Nocht aen den disch des veldheers is
Gesien en hoogh verheven.

Rey van Eubeërs.

Hy is te vrede met sijn erf,
En sijn heer vaders leenen,
Al bet als hy, die roemen derf
Op Ithaca, van steenen,
En klippen woest, en groot, wiens oegst
Is slechter als wy meenen.

Rey van Ithakoisen.

Maer waerom stoft dit volck aldus
Op sijne erfkoninckrijcken?
Heeft niet de vader Nauplius
Voor Princen moeten wijcken?
En tot sijn heyl, de vlag, en 't seyl
Voor mindre moeten strijcken?

Rey van Eubeërs.

't Was Nauplius wiens wijsheyd vaeck
Veel' koningen versochten,
En hiel met alle vorsten spraeck,
Op veel' manhafte toghten:
Doen sy wel eer, van heynd en veer,
Geschencken tot hem brogten.

Rey van Ithakoisen.

Waer't vremt dat Palamedes dan
Onse heyrkraght ging verraden?

241 *Al bet als hy:* veel beter dan hij.
247 *De vader:* t. w. van Palamedes.
252 *Versochten:* beproefden.

Vermids hy muylen stallen kan
Met schatten swaer geladen:
Gelijck de stam, daer hy af quam,
Geen' giften kost versmaden.

Rey van Eubeërs.

Verdient hy een brandteecken, die
Tot onses staets verkleenen,
Ick meest verrijckt met giften sie:
Merck desen niet, maer genen:
Wiens goudsucht boos, en Goddeloos,
Vind sijns gelijck' niet eenen.

Steyl Neritos vol klippen heeft
Noyt woester dier ontfangen
Als hy, die schelms en onbeleeft
Betrout sijn' slimme gangen:
Die liegt, en stout sijn' verw behout,
Schoon hy 'r in word gevangen.

Rey van Ithakoisen.

Ulysses, die op Calches steunt,
En ons' gebroederheeren,
Sich dese laster niet bekreunt:
Sijn' vroomheyd salmen eeren:
Maer wie den helm voert als een schelm,
Dat sal de tyd ons leeren.

Rey van Eubeërs.

Drael lange, o blonde Phœbus! drael,
Schou eeuwigh onse kimmen:
D' ondanckbre Grajen niet bestrael,
Die langs hoe meer verslimmen.
Waer vlieden wy? wat Rasery
Koomt wt den afgrond klimmen?

259 *Muylen:* muildieren.
271 *Onbeleeft:* onmenschelijk van aard.
276 *Ons' gebroederheeren:* de gebroeders. onze Heeren (Agamemnon en Menelaüs).
282 *Schou:* schuw.
283 *Grajen:* Grieken, *Graji.*
285 *Rasery:* Megeer, die in 't volgende tooneel optreedt.

DE TWEEDE HANDEL.

SISYPHUS. MEGEER.

Sisyphus.

Waer ben ick Sisyphus, gemat van op te stygen?
Nu schep ick weder locht, nu kan ick adem krygen.
Waer ben ick? in wat nacht? Megeere die my jaeght,
Nachtmerri, oude kol: hoe hebt ghy ons geplaeght,
Met uw' bebloede sweep en peckstock onderwegen,
Eer ick een' doorgang heb, na'et bovenvolck gekregen.
Waer ben ick? in den dagh, of in een' blydre nacht,
Als d' onderaerdsche poel? waer magh ick doolen? sacht.

292 *Het bovenvolck:* het volk der bovenwereld.

293, 294 *Waer ben ick?* Deze vraag, aan iemand, die uit den stikdonkeren Tartarus komt, in den mond gelegd, is een zeer natuurlijke greep.

Waer vind ick Hecate? waer flonckeren de starren?
Wanschepsel, die geen' grijns behoeft, noch' kunt ontwarren
Uw' pruyck, die groulijck krielt van swarte slangen, segh,
Waer dwael ick? op wat spoor? waer leyd ons dese wegh?
My dunckt ick hoor geblaf van honden, die ons riecken.
Swijgt rekels. Luystert. Sus. Help Cerberus! 't sijn Griecken.
Ick ben in Pelops rijck, of in mijn oud gebied,
't Ephyren, dat gaet wel. Momaensicht hoort ghy 't niet?
Wy sijn t' Ephyren: daer de menschen van mijn' treken,
En boevestucken, met een groot afgrijsen spreecken,
En Minos vloecken, als sy hooren dat mijn' straf
Niet swaerder weeght, als 't wight eens steens bergh op
[bergh af
Te went'len, nat van sweet, in d' onderaerdsche kelders.
Kolryster rade ick recht? segh op, of sijn wy elders?

Megeer.

In Troas staenwe, niet in Isthmos: in't gesicht
Van Ilium, daer nu het Dorisch leger light,
In't vlacke, en open veld: van waer wy korts vernamen
Die bleecke schimmen, die ons treurigh tegen quamen,
Besprenckelt van veel bloeds, gehouwen, en gekapt,
Mishandelt, en mismaeckt, gesengt, gequetst, gekrabt.

Sisyphus.

Wat 's d' oorsaeck van 't geschil?

295 *Waer vind ick Hecate?* enz. Hieruit zou men kunnen opmaken „dat Sisyphus Hecate en de sterren zocht;" maar men versta: „welke plaats is dit, waar ik Hecate en de sterren vind?" Hecate, de drievuldige Godheid, oefende, als bekend is, voornamelijk haar macht uit op het rijk van den nacht, en Sisyphus, die haar in de onderwereld als Proserpina verlaten had, vindt haar aan den sterrenhemel als Luna terug.

301 *Pelops rijck:* Peloponesus.

302 *Ephyren:* de oudere naam van Corinthe, hetwelk door Sisyphus opgebouwd werd.

308 *Kolryster:* die een kol berijdt, een benaming, beter op de tooverheksen der middeleeuwen, dan op een furie der oude mythologie toepasselijk.

309 *Isthmos: Isthmus Corinthiacus* of *Peloponesus,* de landengte die Peloponesus met het overige Griekenland vereenigde en waar de stad Corinthe of Ephyra zich bevond. Het woord vereischte een artikel.

313 *Gekapt:* van „kappen, houwen".

Megeer.

Een vorst, door geyle minne,
Heeft tot sijn' boel geschaeckt de bruyt, en koninginne
Van Menelaüs: die soo seer niet op de deughd
Als op de schoonheyd vlamt, en 't bloeysel haerer jeughd,
En hooger die waerdeert als veeler princen leven.

Sisyphus.

Een slimmer Sisyphus is noch na my gebleven,
Wat wtkomst of ons staet te wachten van 't gevecht?

Megeer.

Men sal geëffent sien, en tot den grond geslecht
T' hof van Laömedon, en dees' benyde vesten:
Als Inachus geslacht die 't krijgsvolck geeft ten besten,
Dat overwinner noch, den tienden somer, sal
De Goon verschricken met so eysselijck een' val.
Dan sal het overschot der vluchtige Trojaenen,
Met handen wringen, en afbiggelende traenen,
Beschelden Paris: die, soo schandeloos, onkuysch,
Veroorsaeckt heeft 't bederf van sijn doorluchtigh huys,
En liever had sijn' faem, en glory wt te wissen,
Als boels aenminnigheyd, en kitteling te missen.

Sisyphus.

Ghy en uw' susters, als hem Venus had verlockt,
Hebt verre een grooter quaed gesponnen, en berockt,
Als ghy der Doren vloot de zee gingt over voeren,
En om een' lichte vrou gants Asien beroeren.
Eumenides, welaen, recht yligh overend
Uw slingerslangigh hayr, en brand, en blaeckt, en schend,
En schuymbeckt, raest, en moord: daer sietmen 't leger [krielen:
Daer laedmen Charons schuyt, tot sinckens toe, met sielen:

320 *Slimmer:* erger.
322 *Geëffent:* tot den grond geslecht.
324 Inachus was de eerste koning van Argos in Peloponesus.
329 *Schandeloos:* schaamteloos.
334 *Berockt:* berokkend.
337 *Eumenides:* wraakgodinnen.

Het isser drock aen 't veer. Soo Wreeckeressen, voort,
Spoockt door de benden heen. Versadight u met moord.
De messen sijnder op gewet, en scharp geslepen.
Beschildert uw' gewaed met bloed, en paersse strepen.
Bevleckt uw aengesicht met breyn versch wtgespat.
Siet toe, ghy snevelt licht, het isser slibberglad.
Soo Dochters van de nacht. Maer als ghy hier met lijcken
De stroomen hebt gedamt, en d' overzeesche rijcken
Tot puyn, en gruys verplet, en wt hunn' plaets beweeght,
Den adeldom, en 't puyck der vorsten wtgeveeght:
Sal dan de wraeck vernoeght, door 't bloed soo veeler helden,
Het woeden staecken?

Megeer.

Neen, dan wilt Europe gelden.
Ghy Grajen huylt, en grayt, uw' doodverw set, word bang.
Wy koomen, om den wegh tot uwen ondergang
Te baenen, swanger van voordachte schellemstucken,
En hechten Argos ramp aen Trojens ongelucken.

Sisyphus.

Wat middel isser om te rockenen dit quaed?

Megeer.

Den Phœnix, daer hun heyl en segen in bestaet,
Te helpen aen d' een sy': op datse met sijn sterven
Oock sijn' manhaftigheyd, en raed, en wysheyd derven,
En vallen overhoop, wraeckgierigh van gemoed,
En voeren borgerkrijgh om sijn onschuldigh bloed.
Ick sie de vorsten al gespouwen, en verbolgen,
De volcken van een' stam malkanderen vervolgen:

346 *Slibberglad:* glad, om van te slippen.
352 *Dan wilt:* dan zal het. De bedoeling zou zijn: dan is de beurt aan de Vereenigde Provinciën.
353 *Grajen.... grayt:* woordspeling.
358 *Den Phœnix:* Barnevelt. Onder dit epitheton komt de Advocaat voor in de meeste bijschriften en loofliederen van zijn partij.
359 *Aen d' een sy':* aan kant.
363 *Gespouwen:* verdeeld.
363—386 Deze profetie vindt men meer in de bijzonderheden ontwikkeld in de toespraak van Neptunus aan Oates in den laatsten Handel.

D' eylanden in 't geweer, en 't vaste land in roer.
Hier wordmen vlam gewaer: daer hoortmen een rumoer
Van steden tegens steên, van vlooten tegens vlooten.
D'een' ramp wt d' andre wast. Wat wordter bloeds vergooten.
Eubœa loopt 't gedeylt Peloponnesus af,
En Scyros Ithaca. Thessalien tot straf
Van Locres krijgsvolck licht. De Cyclades die slypen
Hunn' speer, om onderling malkandren aen te grypen.
De sonden klimmen op. D' een draeght des anders schuld.
Der vorsten hoven sijn met grouwelen vervult,
Met bloedschande, overspel, met moord, met vuyligheden.
Men luystert noch' na recht, na billickheyd, noch' reden.
De koninginnen, en princessen sijn bykans
All' schuldigh aen de moord, en neerslagh haerer mans:
En eer en trouweloos. Elck is om 'tseerst verwoeder
De soon den vader wreeckt. De dochter wreeckt haer' moeder.
'T vertwyflen aen de stam, en wettige afkomst splist
Het volck, en voed den veede, en endeloosen twist,
En 't woeden: dat soo lang beschreyelijck sal duuren,
Tot datmen siet in 't end de steden sonder muuren,
De stroomen onbeseylt, de kampen onbeploeght,
En d' onderaerd'sche Styx bevolleckt, en vernoeght.
Rampsaligh spoock, ghy sijt tot mijn behulp verkooren
Voor andre sielen: ga en noop uw' neef met spooren:
Wiens schalckheyd hapert, om bedriegelijck, en valsch,
Den soon van Nauplius te brengen om den hals.
Hy sluymert: in sijn' droom en slaep sal hy u hooren,
En wat uw geest erdicht, dat vesel hem in d' ooren:
Ga heen rampsaligh spoock.

370, 371 *Thessalien* enz.: zet om: Thessalië licht krijgsvolk tot straf van Locres.

382 *Veede:* vijandschap.

388 *Uw' neef:* uw kleinzoon.

387, 388 en 393—396 Om den zin dezer verzen naar behooren te verstaan, dient men zich te herinneren, dat, volgens de na-homerische overlevering, Ulysses slechts een ondergeschoven zoon van Laërtes en door Sisyphus bij Anticlea, die hij onteerd had, verwekt was. Dit is de reden, waarom Vondel hem als den opstoker van Ulysses gekozen heeft. Daarbij was Sisyphus ook berucht om zijn sluwheid, waardoor hij het den Goden zeer lastig maakte.

392 *Vesel:* fluister.

Sisyphus.

Ben ick de beste dan
Dien d' afgrond tot dit snood bedrijf wtbraecken kan?
Is niemand bet bequaem tot schelmery gevonden?
Dit is myne afkomsts tent. Ick moet sijn hert doorgronden.
Hy heeft de leus al wech. Megeere 't is beschickt.
Als hy mijn' geest vernam, doen was sijn geest verschrickt:
Sijn sweet brack wt van angst, sijne hayren schielijck resen:
Ick heb hem na sijn' wensch den kortsten wegh gewesen.

Megeer.

Soo is het reysens tyd. Gedoemde siel ga schuyl:
Duyck in den donckren poel, en noyt beschenen kuyl.
De nacht is op sijn droefste, en Phebe wijckt de spoocken.
Ulysses gaept en geeut: ghy hebt sijn' rust gebroken:
Daer treed hy uyt sijn' tent. Gaep aerdrijck, en al heel
Verswelgtse, die ghy t'hans gebraeckt hebt uyt uw' keel.

ULYSSES. LYFKNECHT. DIOMEDES.

Ulysses.

Een dunne slaep beschoot noch nauwelijcx myne oogen,
Of myn ontruste geest door 't guychlen werd bedrogen
Eens drooms, of door een' schim, dieme' in den droom [verscheen,
En droegh mijn' aenslagh gunst, en holpme 't feyt bekleen,
En 'tstuck met sulck een' list besteecken, en vermommen:
Dat Nestors wyse tong daer tegens moet verstommen.
Het sy dan schim, of droom, of wat het wesen wil,
'T en is geen marrens tyd. Mijn Lijfknecht, ga al stil
Na Diomedes tent. Segh, dat ick hem verbeyde
Soo daetlijck hier ter ste. Doen thans hy van my scheyde,
Werd d' aenslagh opgeschort tot wyder overlegh,
Als nu soo wasser 't een, dan 't ander inden wegh:

396 *Doorgronden:* onder het uitspreken van dezen regel treedt Sisyphus de tent van Ulysses binnen en komt er onmiddellijk weer uit.

397 *Hy heeft de leus al wech:* hij weet bereids wat hem te doen staat; hij heeft het geheime wachtwoord al vernomen.

403 *En Phebe wijckt de spoocken:* en de maan wijkt van de verschijning.

416 *Thans:* straks.

Nu duncktme gaet hy glad, en 't magh een raed verstrecken;
Doch vaeck schijnt ruym in't eerst, 't geen scharp valt [in 't voltrecken.
Maer d' aenslag nietemin moet eenmael sijn gewaeght.
Mijn vyand staet versuft, en dut, en is versaeght:
Hy vind sich raedeloos, om van de lastermonden,
En logens sich t' ontslaen: waer mede hy word geschonden.
Te meer hy sich verweert, en na sijne onschuld tracht,
Te meer het lastren groeyt. Hy is, en blyft verdacht.
Het krijghsvolck is gedeelt: d' een looft hem als een' vader,
En d' ander hem verspuwt, en scheld voor landverrader.
By dese swarigheyd koomt, dat der Goden tolck
De lasterlogen queeckt, en koestert onder 't volck.
Mijn' wraecklust sal eer lang hem sijnen trots verleeren,
En d' oude lemten gants tot etter wt doen sweeren.
Hy, siende dat sijn pleyt, en rolle liep nae 't end,
Den veldheer gistren noch quam smeecken in sijn' tent,
En bad, hy wilde hem doch sijn gunstige ooren leenen:
Ophaelende wat dienst dat Argos, en Mycenen,
Ontfangen hadden eer, door sijn' getrouwen plicht.
De koning beet hem toe, vergramt in 't aengesicht:
Ick heb gedienstigheen, ick ken 't door u genooten:
Maer eene ontfange spyt my schendigh heeft verdrooten.
d' Atryden sullen u vermorselen tot gruys,

420 Ontleend aan de scheepvaarttermen „den wind ruim hebben" en „scherp bij den wind zeilen."

432 *d' Oude lemten.* Dit zijn geen woorden van Aerssens, maar van Graaf Willem Lodewijk, indien deze werkelijk, als men hem nageeft, zou gezegd hebben: „*Nu werden ihm die olden Etterbaulen einmal ausbrechen.*" In de aanteekeningen op de Amersfoortsche uitgave van *Palamedes,* is hierbij vermeld: „Uit Vondels verhaal van den 24 November 1654." *Leempte, lemte, leemte* is in overdrachtelijken zin thans meer algemeen in gebruik dan in den eigenlijken zin „lichaamsgebrek, verminking, lamheid," enz.

440 *Eene ontfange spyt.* Deze woorden zien op hetgeen Prins Maurits zou gezegd hebben aan den Predikant Walaeus, toen deze hem door den Advocaat 's nachts voor diens dood gezonden was om zijn gunst voor diens kinderen te verzoeken, dat hem namelijk twee dingen speten: „het eene, dat ik stond naar de souvereiniteit; het andere, dat hij mij te Utrecht in zulk een perijkel heeft gebracht."

441 *U vermorselen tot gruys.* Maurits zou, volgens sommigen, den Advocaat gedreigd en hem toegevoegd hebben, terwijl hij duim en vinger tegen elkander wreef: „'t is wel! ik zal u zoo fijn als gruis malen."

Of ghy sult hen tot stof verdelgen met hun huys.
Dit dreygement hem trof. Hy antwoorde al verslagen:
Mycenen heeft sich oyt beleefdelijck gedraegen,
En met genade altyd sijn' vyanden ontmoet:
Dies bidde ick, dat uw toorn niet al te hevigh woed.
Dus scheyde hy, maer beducht, so 't bleeck aen sijn manieren,
Voor Agamemnons grim, en 't spits der helbaerdieren.
Nu 't gader mede hoe 't wil, 't kan anders niet als wel.
Ick ben het niet alleen, de grootste sijn in 't spel.
Wy hebben op ons' sy' de weereldlijcke maghten,
En geestelijcken arm gestarckt met domme kraghten:
En waer toe sal hy sijn beducht voor veel gevaers,
Die tot sijn voorspraeck heeft de tong des wichelaers.

Diomedes.

Ick koom op uw ontbod, geheymste vriend, en macker.
Wat onrust drijft uw' geest? Wat houd uw' sinnen wacker,
Dus in de middernacht?

Ulysses.

Nocht Venus, nocht haer vier:
Maer saecken van gewight. De rechte tyd is hier,
Om onsen aenslagh soo terstond in 't werck te stellen.

Diomedes.

Mijn raed is hier te kleyn.

Ulysses.

Daer wilt u niet me quellen.

Diomedes.

Ick kan geen' doorgang sien. Ick blyf' er noch voor staen:
Soo lang ick niet begrijp hoe dat het toe kan gaen.

444 *Oyt:* altijd.
448 *Grim:* toorn.
452 *Domme kraghten* schijnt hier wel een woordspeling, 't zij men 't woord in zijn geheel late of er twee van make.

Ulysses.

Hy brack wt 's veldheers last sijn' tent op gistren morgen,
En sloegh sich elders neêr: soo datmen kan verborgen,
In d' eerste legerplaets, een seker wight van goud:
Recht of sijn' sorge dat aen 't Aerdrijck had vertrout.
Als hy nu word betight van sijne ontfange gaeven,
Soo sal de krijgsraed flucx dien rijckdom op doen graeven:
Waer door hy schuldigh word aen 't opgeleyde quaed.

Diomedes.

'T en heeft niet schijns genoegh.

Ulysses.

Dit komt ons noch te baet.
Ick sal in Priams naem een' brief aen hem doen schryven,
Die meldende van 't goud, hem soeckt ter daed te styven.

Diomedes.

Wie sal de bode sijn?

Ulysses.

Maer een Trojaens slaevoen,
Die mijn gevangen is. Ghy sult de ronde doen,
En passen op den spie, en helpen hem om 't leven,
En vindende den brief, dien Agamemnon geven.
Hoe kan d' Eubeër doch ontworstlen desen strick?

Diomedes.

'T is recht Ulysses vond: maer als ick 't ernstigh wick,
Het stuck is vol gevaers. Laet desen raed besterven.

Ulysses.

Ick vreese uw' bloodigheyd die sal de saeck bederven.
Hoe stouter aengevat, hoe lichter wtgevoert.
De kans moet sijn gewaegt.

464 *Verborgen* voor *verbergen,* met den gewonen klankwissel.
465 *In d' eerste legerplaets:* van Palamedes namelijk.
466 *Recht of:* alsof.
473 *Slaevoen:* slaaf.

Diomedes.

Waer 't schaeckspel, waer het boert.
Best datmen 't wat vertreck. De tyd is niet geboren.

Ulysses.

Daer is met sammelen tot noch toe meer verloren,
Meer schade als winst gedaen.

Diomedes.

De man heeft groote gunst
By 't volck, en by den raed.

Ulysses.

Bedeckte logenkunst,
Die heeftse vry gedunt door 't lang, en stadigh knaegen.

Diomedes.

Al die hem sijn verwant van vrienden, en van maegen,
Sijn' sijde gunstigh sijn, en dreygen ons met wraeck.

Ulysses.

Geen' maege, of bloedverwant magh tuygen in sijn' saeck.
Van dreygen niemand sterft.

Diomedes.

Achilles vroom in feyten,
En Ajax, sal sijn recht ten wtersten bepleyten,
Door 's grysen Nestors tong.

Ulysses.

Dit acht ick heel gering.
De veldheer is de siel, en stuurman van 't geding.
's Rechts wtspraeck staet by hem. Hy kiest bequame mannen,
En kipt de rechters wt, die d' heylge vierschaer spannen.

483 *Vertreck:* verschuive.

485 *De man heeft groote gunst.* Wat hier volgt is voor- en tegenspraak over de Barneveltsche en Remonstrantsche quaestie.

496 *En kipt de rechters wt.* Zinspeling op de oude beschuldiging aangaande de gedelegeerde Rechters.

Diomedes.

Soo d' aengeklaeghde sich beroept op 't Griecxsche recht?

Ulysses.

'T geschil word na de plaets gevonnist, en beslecht.
Wy staen op 's vyands boôm. Wy kennen hier geen' wetten,
Als die des veldheers mond en lippen sullen setten.
Sijn wil is wets genoegh, die spreecke, een yeder swyg'.
Des oppervorsten swaerd is rechter inden krijgh.

Diomedes.

Of d'oppervorst besweeck, als d' aenslagh waer begonnen?

Ulysses.

De weereld geensins lyd twee schitterende sonnen:
Soo duld geene heerschappy twee hoofden in een rijck:
Geen vorst sijn' wederga: geen koning sijns gelijck.
d' Eubeër is te hoogh in mogentheyd gestegen,
En aensien by't gemeen: dit 's Agamemnon tegen:
Die heeft wel duysendmael geklopt op sijn rappier,
Gevloeckt by all' de Goon, geswooren hoogh en dier,
By synes gordels draeck, by 't krunckelen der slangen,
Waermé de Gorgon is sijns beuckelaers behangen,
En by den staf sijns rijcx van Mulciber gesmeed:
Dat hy sich wreecken sal van 't aengedaene leet:
Dat d' eylander niet lang sijn' Majesteyt sal benglen:
Al sou hy d' oppergoon met d' onderaerdsche menglen.

Diomedes.

Met Agamemnons wrock is 't leger niet gepaeyt.

Ulysses.

'T is waer, maer dat is vol oneenigheyd gesaeyt.
De meesten hoop is blind, om d' oorsaeck van dit wrocken

512 *De Gorgon.... sijns beuckelaers:* het Medusa-beeld op zijn schild.
513 *Mulciber:* naam van Vulkaan.
515 *Benglen:* honen.
519 *Blind:* versta: *te* blind.

Te sien met onderscheyd: oock heeftmer in betrocken
'T verschil van kerckenplight, de maght van't geestlijck hof,
En 't geen den dienst betreft der Goden: dese stof
Soodanigh is van aerd, dat allerley' krackeelen,
Dat sucht tot eyge baet, en staet hier onder speelen:
En alle schelmery, die slechts een schijngestalt
Van hayligheyd ontleent, licht door dien trechter valt.
Men hitst 's volcx harten op tot dolligheyd door 't kryten,
En d' alderstercxste past den swacxsten wt te byten.

Diomedes.

Maer wacht u, als de tyd de waerheyd eens ontdeckt.

Ulysses.

Al hebtghe 'thayligdom met vadermoord bevleckt:
Uw' susters schaemte ontbloot, in 't aensicht van uw' swager:
Ja self den blixemdrigh gekroont tot hoorendrager:
Verkraght sijne eegemael, en schencker Ganimeed:
Ten word niet eens gemerckt, als maer een outerkleed
Die grouwelen bedeckt, ten strecken dan geen' sonden.

Diomedes.

En of de priesters 't pleyt met Palamedes stonden?

Ulysses.

Dat is onmooghelijck: want hoemen 't wend, of keert,
'T schort even Calches daer, daer 't Agamemnon deert.
Sijne hoogheyd is geraeckt, en hayligheyd: die stedes,
Mids d' onderkruypingen, en list van Palamedes,
Allencx gemuylband word, en van sijn' glants berooft:
En 'twas soo veer gebragt, dat geen gemyterd hoofd
Sou spreecken in den raed, of met de vorsten stemmen:
Een toom om na sijn' wensch de wichelaers te temmen.
Dit leyd hem in den krop; behalven dat hy steef

528 *Wt te byten:* met bijten er uit te jagen.
532 *Blixemdrigh:* bliksemdrager.
535 *Ten strecken dan geen' sonden:* zij gelden dan niet voor zonden.
539 *Sijne hoogheyd:* t. w. die van Calchas. — *Stedes:* bij samentrekking „steeds."
545 *Behalven dat hy steef:* dat hij de Staten steef tegen den Prins, om de Synode te beletten.

De vorsten tegens hem, die soo Godyvrigh dreef,
Dat yeder Griecxsche stad sou leggen nieuwe drempels:
Om 't noodlot op 't outaer, in Godgewyde tempels,
Te vieren, met den reuck van 't gulden wieroockvat:
Dienst daer de priesterschap een' koninglijcken schat,
En rijcken oegst af maeyt. Hoe geestigh saghmen schaecken
Den tabberd met de kap? met onbeschaemde kaecken
Dreef Calches na sijn' wensch, met luttle stemmen door
'T besluyt der tempeliers, en gaf geen' reên gehoor.
d'Eubeër heeft 'et oock in Aulis heel verpeutert.
Daer seyde hy: schoon de vloot door storm, en onweer
[leutert:
Men magh soo reuckeloos niet plengen konings bloed:
Men stel den neerslagh wt: misschien sal oock de vloed
Hier meê niet sijn gepaeyt: wilt u der jonffer jamren:
Hackt liever af den hals van witgewolde lamren.
Daer schond hem 't priesterdom de krijgslien op het lijf.
Elck vloeckte, en schold om 't seerst. Sy kreten even stijf:
Het saed van Nauplius van Godsdienst is verbastert:
T' viert tempel nocht outaer: Diana word gelastert:
Verworght den vryen geest: of stort hem van een' rots:
Dees smaelt op wichlery, en droomen. D' inspraeck Gods
Hy gants in twyfel treckt. Hy sal het heyr verwarren:
Hy acht noch' voglensang, noch' ingewand, noch' starren.
Ick rep van geen geheym. Ghy Diomedes saegt
Wat hy te lyden had, om 't redden van de maeghd.

Diomedes.

Syne aengewende vlyt tot Iphigeens verschooning,
Te lichter hem in gunst kan brengen by den koning.

551 *Schaecken:* als schaakspelers elkander bestrijden met list en onverwachte zetten. — De uitvinding van het schaakspel wordt aan Palamedes toegeschreven.

554 *'T besluyt der tempeliers:* de kerkelijke resolutiën.

555 *Verpeutert:* verkorven.

558 *Neerslagh:* offerdood.

559 *Der jonffer jamren:* medelijden hebben met de jonkvrouw, *misereri Virginis.*

565 De naam van *vrijgeest* was dus ook in Vondels tijd *mali ominis* en gevaarlijk.

Ulysses.

T' blijft tusschen my en u: 't is Agamemnons aerd,
Dat sijn' gedachtenis geen' weldaed lang bewaert:
Maer 't aengedaene leet, en d' eens gelede smarte,
Schiet diepe wortelen in sijn wraeckgierigh harte,
Al 't onversoenelijck. 't Was Atreus die voorheen
By opdraght onderkroop 't oud recht der Griecxsche steên.
De soon vlamt op de vrucht van dese parckementen,
En hoopt sijn' lauren telg op desen boom te enten:
Maer Palamedes oogh sijn' gangen onderschept,
En is voor hem gereet, en waeckt eer hy sich rept:
Dies raest 's krijgsvorsten wraeck: die om hem te betraepen,
Misbruyckt den ouden haet der Griecxsche legerpaepen,
Bedienaers van de nood, en noyt verbeden dwang:
Die doen hem 't koude sweet afloopen, door 't gedrang
Der lasteraeren, en staegh liegende onverboden,
Geen' misdaed reecknen 't quaed, 'tgeen streckt ten [dienst der Goden.
Doch 'tgelt ons evenveel. Wy doelen naer ons wit,
Het sy dan slincx of rechts. Waerom ick ernstigh bid,
Dat uwe dapperheyd dit heldenstuck verselle.

Diomedes.

Ick vind den aenslagh goed, 't is waer, maer dat ick stelle
My selven in 't gevaer, is overwegens waerd.
Ick ben een man in 't veld, om op een moedigh paerd,
Dat schuymbeckt, brieścht, en krabt, en stof werpt met [sijn' voeten,
Mijn' vyand voor de vuyst, met sweerd en speer, t' ontmoeten:
Maer 'k heb uw' veynsery, Ulysses, lang verleert:
Ick stem het nietemin, dewijl ghy 't soo begeert.

577 *'t Was Atreus,* enz. Dit ziet op de opdracht der Graaflijkheid aan Willem I vastgesteld in den jare 1584, doch door zijn dood verhinderd. Voorts wil hij zeggen, dat Maurits, naar gelijke hoogheid staande, door den Advocaat daarin is verhinderd geworden, en dat dit de oorzaak was van 's Prinsen toorn.

585 *Bedienaers* enz. Het noodlot, *fatum,* huldigende, aanhangers van de leer der absolute (*nooit verbeden*) predestinatie.

587 *Onverboden:* onverhinderd, vrij.

Ulysses.

Laet Diomedes slechts die sorgh aen my bevolen.
Het moet' er doncker sijn daer d'Ithakois sal dolen.

Diomedes.

Welaen, ick ben 't getroost: doch eer wy 't stuck bestaen,
Soo sal 't hooghnoodigh sijn ons wyders te beraen:
Op datmen 't schandelijck ten halven niet laet steecken.
Vernieu my anderwerf den voorslagh uwer treken.

Ulysses.

Tre met my in mijn' tent, 't sal wel soo veyligh sijn.
Men handelt van die saeck best achter de gordijn.

REY VAN PELOPONNESERS EN ITHAKOISEN. EURYPILUS.

Rey.

Koomt laet ons by de donckre maen
Eendraghtelijck ten reye gaen,
En storten yvrigh dese beê
Voor ons dryeaensicht, Hecaté:

Datse Atreus soonen doch bewaer:
Die voor onse haerdstede, en 't outaer,
Soo rustigh waeghden lijf en goed,
En troosten 't volck in tegenspoed.

Dat geen verrader sich verstout,
Om 't flickren van 't Trojaensche goud,
Hen t' overlevren aen den Phrygh,
En ons in 't heymelijck bekrygh.

En smoor half doon op doon gehoopt
In 't bloed, dat wt ons' wonden loopt:
En steeck tot schrick van Grieckenland,
Door Hectors toorts de vloot aen brand:

613 *Rustigh:* kloek.

En geef wtheemschen gasten stof
Te seggen: hier is 't kerreckhof,
Daer Troje door Godloosen boef
Mycenen met haer' maght begroef:

Daer stond Achilles tent wel eer:
Hier Agamemnons: ginder veer
Werd dagh op dagh soo fel gestreen,
Om Menelaüs bruyt Heleen:

Hier lagh de vloot om desen hoeck.
Keer, o Godesse, sulck een' vloeck.
Bewaer Godin uw' kercken oock,
Op datme' u tempel pleghtigh smoock:

Op dat uw reuckwerck opwaerts rijs',
Na d' eenmael aengenome wijs,
Na d' eenmael voorgeschreven plicht:
't Sy dat ghy droef of heller licht.

Begunstigh doch Apollos soon,
Den taelman van den oppertroon:
Die sich op Gods geheym verstaet,
En alle teeckens gade slaet.

Die vaeck kan spellen 't ongesienst:
En wien de suyvre Godesdienst
Soo diep en swaer ter harten gaet,
En achtse een pyler van den staet:

Een pyler daer de staet op leunt:
En om dese oorsaeck sich bekreunt
Vaeck met den wereldlijcken staf:
Al neemt men 't hem soo quaelijck af.

Weer van ons alle nieuwigheen.
Bevry voor vleck uwe outerkleen,
En neem de priesters in uw' scharm,
Die uwe altaeren houden warm.

623 *Wtheemschen gasten:* uitheemsche bezoekers.
625 *Godloosen boef:* dit slaat op Palamedes.
634 *Smoock:* offere.

Eurypilus.

Sy heeft u toegeknickt. Nu wend u tot de nood:
Heft aen een nieuwen dans, en maeckt haer' Godheyd
[groot.

Rey.

O kraght die niet en syt t' ontvlien:
Geweld dat tusschen uwe knien
Beklemt de diamanten spil:
Daer 't al op draeyt na uwen wil.

Die hebt van eeuwigheyd gesaeyt
'T saed, daer de tyd sijn' vrucht af maeyt.
O dwangbestuurster van al 't werck,
Die Goon en menschen steld een perck.

Houvast en ancker van 't gesticht
Der weereld, die in tegenwight
D' hoofdstoffen houd. O suyl, die self'
Draeght onbeswaert dat swaer gewelf.

O die met ysren scepter heerscht,
En blyfter laest, en waert'er eerst:
Die Hemel, Aerde, en Hel bestiert,
En maeckt dat elck uw' Godheyd viert.

Die op haer' beurt de starren riept,
En meerdre en mindre Goden schiept,
En blijft versteenight en verstockt,
En hebt al 't noodlijck quaed berockt.

Saturnus sijnen vader lubt,
En 't pekelschuym met bloed bedrupt:
Eene oorsaeck datter Venus quam,
Met haere onkuysche minnevlam.

655 *Nood:* noodlot.

661 *Die hebt,* enz. Hier hoort men in de rei, waarmede de Contra-Remonstranten verbeeld worden het noodlot aan te roepen, den dichter het leerstuk der predestinatie, gelijk hij zich dit voorstelt, beschimpen.

676 *Noodlijck:* noodzakelijk.

Jupijn ontvonckt door Cypris strael
Voorts walghde van sijne eegemael:
Die bleef verschopt, en al sijn' feest
Was hoer, of jongen, of een beest.

Mercuur werd d' alderslimste dief,
En Bacchus kreegh de kruycken lief,
En struyckelende na den dronck,
Song haylge veersen dat het klonck.

Mars groeyde in bloed en menschenmoord.
Dat reusen quamen fel aen boord
Den Donderaer, met smaet en schimp:
Doense Ossa parsten met Olymp,

En weer met Ossa Pelion:
Eer hen een starcker overwon:
Dat Minos bruyt, het geyle dier,
Sich liet bespringen van een' stier:

Dat d' Africaen so wreed als sterck,
Van menschenhoofden boude een' kerck:
En dat sijn tempelpriester had
Een doodshoofd tot sijn wieroockvat:

En, eer hy noch gebeden sprack,
Een' menschenongeltoorts ontstack:
En plengde, met een' heylgen schijn,
Paers menschenbloed, in plaets van wijn.

En offerde, den Goon tot brand
Halflevend mensch eningewand:
Terwyl een menschendarrem sluyt
Om 't lijf sijn' taeye menschenhuyt,

Sijn offerkleed, en feestcieraet:
En song, en schreeude sonder maet,
Wt parckement vol bloedrood schrift:
Verruckt door innerlijcke drift:

681 *Cypris strael:* Venus' pijl.
692 *Ossa parsten met Olymp:* bergen op elkander stapelden.
705 *Brand:* brandoffer.

En deê weergalmen op elck vaers
Een' rey van woeste moordenaers:
Wier wapen, swaerd noch' kortelas,
Maer kaeckebeen of schinckel was:

Dat Tantalus noch vuyl bemorscht
Van versche moord, opschaffen dorst
Het vleesch sijns soons op Jovis disch:
Niet by geval gebeurt en is:

Maer onontworstelbaer bescheer!
Ghy self waert d' oorsaeck, u koomt d' eer:
Die dobbeltrony Janus slacht,
Die achter grijnst, van vooren lacht.

Soo noch 't verraed smeult in sijne asch,
Ontdeck sulcx doch uw' priestren ras:
Scharp Argos sabel langs hoe meer:
En Priams standers werp ter neer.

Eurypilus.

Houd op, ghy hebt voldaen. Het noodlot heeft volkoomen
Uw danssen, en gesang goedgunstigh aengenomen.

720, 721 *Niet by geval... maer...:* daar was Tantalus toe gepredestineerd, wil hij zeggen.

723 *Dobbeltrony Janus:* die twee willen heeft, een geopenbaarden, en een heimelijken, die anders wil.

DE DARDE HANDEL.

DIOMEDES. SCHILDWACHT. AGAMEMNON.

Diomedes.

Hou schildwacht hou!

Schildwacht.

Wie daer?

Diomedes.

Ick moet den veldheer spreecken.

Schildwacht.

Wie sijtghe? meld uw' naem, of geef 't gewoonlijck teecken.

Diomedes.

'tIs Diomedes self.

Schildwacht.

Koom, weck hem daer hy leyd.

Diomedes.

Groot meester van ons heyr, die uwen leger spreyd
Van drooge en dorre blaen: op op, 'tis tyd te waecken.

Agamemnon.

Wel Diomedes vriend, segh op, wat sijn 't voor saecken?
Wat brengt ghy ons by nacht: is Hector op de been?

Diomedes.

'k Heb een' Trojaenschen spie den hals versch afgesneen,
Als ick de ronde dede. Hy is belast met brieven.
Ick sleep den booswicht hier. Het sal den vorst believen
Te vorschen na'et geheym.

Agamemnon.

Koom hou de toorts wat dicht,
Op dat ick desen gast beschou in 't aengesicht.
'T is waerlijck een Trojaen van kleeding en van wesen.
Dit 's Priaems segelring. Ick moet het inhoud lesen.
Op mannen, 'tis verraed. Mijn' dienaers flucx gaet heen,
Behalven Palameed, roept al den raed by een.

AGAMEMNON. ULYSSES. DIOMEDES. NESTOR. AJAX.

Agamemnon.

Ghy die voor kroonengoud, en vorstelijcke banden,
Nu voert den kopren helm, en met uw' dappere handen
Van 't Asiaensche stael de voncken stuyven doet,
En Simoïs vermengt, en verwt met breyn en bloed:
Ick sal u voorts de reên, en oorsaeck gaen verklaeren,

746 Roept al de leden van den Raad bijeen, uitgenomen Palamedes.
750 *Simoïs:* Trojaansche middenrivier.

Waerom men t' ontyds dus den krijghsraed deê vergaeren.
De Phrygiaen, die 't heyr verspiedende by nacht,
Van Diomedes hand soo versch is omgebragt,
[Als hy de ronde doende hem quam verbaest ontmoeten,
En sleepte hem dood en warm voor uwer aller voeten:
Daer ghy hem liggen siet] was met een' brief belaen,
Dieme' wt sijn' boesem trock, en yemand schijnt te raen
Tot grouwelijck verraed. Ick sal u laten hooren
Het inhoud van dit blad, 't welck vremd klinckt in myne
Neptunus waerde soon, die uw grootvaders stad [ooren:
Begunstight waer ghy mooght: de letters van dit blad
Betuygen myne jonst, waer door ick ben genegen
Te strecken over u mijn' koninglijcken segen,
Dat ghy ontfangen hebt 't jongst toegesonden goud
Ick wt den spie verstond: wiens mond ghy toevertrout
'T geheymnis van uw hart. Ick heb alree genooten
De vruchten van't bestand voor luttel tyds beslooten,
En wacht op 't wterst vast. Is ergens gunst te koop
Om goud, soo spaer geen' munt. Ick Priam leve op hoop.
Daer is 't geheym des briefs. Wat dunckt u Griecxsche
[vorsten?

Ulysses.

Verdelgse o Juno doch! die naer ons leven dorsten.

Diomedes.

Ontdeckse o Hecate! die naer den ondergang
Van onse tenten staen.

Nestor.

Ontdeck de waterslang
Die schuylt in 't groene gras.

Ajax.

Saturnus breng de waerheyd
Ten lesten eens in 't licht.

775, 776 *Saturnus* enz. Variatie op het algemeen gezegde: „de tijd brengt alles aan den dag."

Agamemnon.

Wie twyffelt aen de klaerheyd
Van 't goddeloos verraed?

Ajax.

Ick twijffel met verlof,
Die alle treken ken, en saussen van het hof.

Agamemnon.

Nu Ajax geef gehoor, en wees niet ongeregelt.

Nestor.

Is 't koning Priams merck?

Agamemnon.

De brief was toegesegelt
Met 's konings eygen ring: doch 'twapen is misluckt
In 't seeglen, en sijne hand in 't schryven wat gedruckt.
Mistrout ghy aen mijn woord, geloof uwe eygene oogen.
Daer vader lees den brief.

Ajax.

Een' dochter van de logen,
Een vondeling van 't hof, een basterd van den nyd,
En overjaerden wrock, 't wtbraecxsel van de spyt.

Nestor.

't Schrift swijmt na Priams hand, soo doet de druck
[van 't waepen.

Ajax.

So paeytme 'tslechte volck: soo leydmen kinders slaepen,
Maer Ajax nimmermeer.

778 *Saussen:* bedrog, vermenging van 't ware met het valsche.
787 *Swijmt:* zweemt. — *Druck:* afdruk.
788 *'Tslechte volck:* het onnoozele volk.

Agamemnon.

't Sy hoemen 'tstuck verschoon,
De koning Nauplius is God Neptunus soon.

Ajax.

Ja Palamedes is't, ick houd'et u ten besten.

Agamemnon.

Neptunus eyge stad sijn Trojens hooge vesten:
Die draeght d'Eubeër gunst, soo doet sijn heyloos saed.

Ajax.

Ja Palamedes is 't, die brout ons dit verraed,
Die booswicht moet van kant.

Ulysses.

Beschut ons goede Goden.

Diomedes.

Dat tref Laomedon.

Ajax.

Of eer in tyds gevloden.

Diomedes.

Dat ongeluck en sy ons nimmermeer bescheert.

790 *De koning Nauplius is God Neptunus soon.* Hij wil zeggen: de brief is (zie vs. 761) gericht aan den zoon van Neptunus, en Nauplius, de vader van Palamedes, is de zoon van Neptunus.

791 Deze regel drukt *niet* bevestigend, de meening van Ajax uit, maar ironiesch scherp, wil hij zeggen: „Ja, volgens u — dat laat zich begrijpen — *moet* het Palamedes zijn." Eveneens vs. 794, 813, 814.

796 In dezen regel is mij noch het gezegde van Diomedes, noch dat van Ajax ooit duidelijk geweest. Voor zooverre Laomedon voor „Troje" kan genomen worden, schijnt de wensch van Diomedes te kennen te geven, dat het onheil, door het verraad den Grieken toegedacht, hun vijanden treffen moge, en Ajax van zijn kant schijnt eenvoudig te kennen te willen geven, dat men maar beter doet, wanneer men aan zulke valsche beschuldigingen bloot staat, zich intijds weg te maken. Of misschien staat Laomedon in den 1en n. v., en moet men er onder verstaan: „Dat zou een geluk zijn voor Laomedon, dat zou hij treffen."

Agamemnon.

Hier geld geen lochenen, 't sy hoemen 't wend of keert,
't Is Priams teeckening. Wy twyfflen nu niet langer,
Of Palamedes gaet van dese boosheyd swanger.

Ajax.

Dat heeftmen lang gesocht, en onder 't volck gestroyt,
En nu met desen brief het schelmstuck opgetoyt.

Nestor.

Ghy heeren siet wel toe, 't sijn sorgelijcke saecken.
Hy vangt wat wightigs aen, die tot een' schelm sal maecken
Een' welgeboren vorst, een' man van groot bewint:
Dies wensch ick dat geen' wraeck uwe oogen en verblind'.
Het stuck met reden wickt, en velt geen onrijp oordeel.

Agamemnon.

Daer d'hoogheyd word ghequetst, heeft niemand eenigh [voordeel.

Nestor.

Of d'hoogheyd is gequetst dat hangt hier in geschil.

Agamemnon.

Hy merckt de misdaed licht, diese anders mercken wil.

Nestor.

Die yemand hatigh is seer licht een' brief kan dichten.

Agamemnon.

Nabootsen hand en merck, d'onnoselheyd betighten?

Nestor.

Dat is wel eer gebeurt.

Ajax.

Al waer het noyt geschied,
So derfmen 't nu bestaen.

Agamemnon.

Die 't leger heeft verspied,
Met brieven afgerecht, hier voor u leyd verslagen.

Ajax.

Indien hy levend waer, men mocht hem ondervraegen.

Agamemnon.

De doode meld de saeck, het is een Phrygiaen.

Ajax.

Een slaef, die korteling in 't oorloogh werd gevaen.

Agamemnon.

So soumen alles wel in twyffel konnen trecken.

Ajax.

So soumen altyd wel des vroomen naem bevlecken.

Agamemnon.

Die mensch was lang verdacht.

Ajax.

So was de valsche tong
Des grooten logenaers.

Agamemnon.

Ghy Ajax sijt te jong,
Om Agamemnons mond soo kort te heeten liegen.
Of lust'et u, so wilt u selven niet bedrieghen:
Maer dat uw degen passe op 't koninglijcke stael.

815 *Afgerecht:* rechtstreeks afgezonden.
816 *Mocht:* kon.
824 *So wilt:* of met andere woorden: dan moet gij ook geen verkeerden dunk van uw dapperheid koesteren.
825 *Maer dat uw degen passe op 't koninglijcke stael:* hij daagt hem uit. Het antwoord van Ajax is treffend van waardigen eenvoud.

Ajax.

Soo doet hy.

Nestor.

Houd gemack ghy heeren. Laet de schael
Van waere billickheyd beslechten d' ongelijcken.
Hoe kan uw hevigh swaerd een wettigh vonnis strijcken.
Die 't recht heeft op sijn' sy' vaeck sneuvelt door het spits.
Besadight breyn u schey': die rechter is te bits.
Het mes sy op Dardans meyneedigh saed verbittert:
Drijf Hector op de vlucht, als 't blixemende schittert
In d' appel sijner oog, veel eer dan 't God geheng'
Dat d'eene bondgenoot het bloed des anders pleng',
En 't Dorisch leger ryt sijns sellefs ingewanden,
Sijn' wapenen vermeng', verwarr' sijn' rechterhanden.
Wat had de vyand stof te lachen in ons' dood.
Hoe sou hy vier en torts in ons' gedeelde vloot
Dan slingeren met maght, en met bebloede sabels
'T gedraeyde kennep gaen doorhouwen van ons' kabels,
En senden brandende de kielen zeewaert in:
In 't aensien van de stad, en Priams hofgesin.
'T geschil aen my verblijft. Vertrout mijn' silverhayren,
En graeuwen ouderdom, die veel is wedervaren.

Agamemnon.

Al waer 't mijn eygen bloed soo wil ick datmen straf
De stichters van 't verraed.

Ajax.

Ick dat een open graf
Hen levendigh verswelgh.

Nestor.

Wy stemmen 't all' te saemen:
Maer waer de boosheyd schuylt schijnt doncker om te raemen.

828, 829 Deze beide versregels zijn gewis ook niet buiten betrekking tot de onthalzing van den Advocaat.

Agamemnon.

De goddeloos die neemt de scheemring tot sijn' wijck.

Nestor.

Men stell' dan 't oordeel wt tot dat het yeder blijck.

Agamemnon.

Ontbeert dit schijn en blijck?

Nestor.

Het is te twyffelachtigh.

Agamemnon.

Wat eyscht ghy voor bewijs? hoe bondigh? of hoe kraghtigh?

Nestor.

Dat klaer en helder licht gelijck de middagh doet.

Agamemnon.

Hy quetst 't gemeene best die boose feyten voed.

Nestor.

Ick voe niet quaeds, maer vrees onschuldig bloed te storten.

Agamemnon.

Ghy vreest niet eens den staet door slapheyd te verkorten.

Nestor.

De rechter handelt wijs, die veel quaeddoenders spaert,
Om eene onnoosle siel te vryen van het swaerd.

Agamemnon.

Soo kan geen rijck bestaen.

Nestor.

Soo kan het eeuwigh duuren.
Gerechtigheyd die bout de koninglijcke muuren:

854 *Voed*. voedsel geeft.

Daer onrecht en geweld palaysen ommeruckt:
Van elcken druppel bloeds des geens dieme' onderdruckt,
En doemt door 't schendig stael, ontspruyten duysend
[wrocken,
Die barsten wt tot wraeck: wiens sweerd eens wtgetrocken
Keert langsaem in sijn' schee'. Die hayligh bloed vergiet
Terght Nemesis. Sie toe, en roer dese Hydra niet.
'T is licht een hoofd gevelt in reuckeloosen tooren:
Maer kunst is 't, let hier op, den wortel gants te smooren:
Wanneer den hals in plaets van een veele hoofden teelt.

Agamemnon.

Mijn oordeel van het uw hier inne niet verscheelt,
Ick kniel voor Themis throon, mijn' daeden dat betuygen.
'T waer dolligheyd het recht wt haet en nyd te buygen.
Ick sal niet wetteloos bestaen door onbescheyd.
Wie tegens 't algemeen, en d'oppermajesteyt
Sich selven schandelijck, nocht eerloos heeft vergrepen,
Die loopt geen lijfs gevaer.

Ajax.

Och waren noyt mijn' schepen
Verseylt van Salamin in d' haven Tenedos.

Agamemnon.

Gevaltet u, soo maeck uwe anckertouwen los.
Ten steeckt den Grajen niet op tien of twalef kielen.

Ajax.

Maer doen twee Ajaxen 't gants leger tegenhielen,
En redden uwe vloot: daer 't al scheen overmant,
Daer Hectors fackel ree de seylen stack aen brand:
Doen stackter nau genoegh. Hoe of dit wt wil vallen?

873 *Onbescheyd:* onvoegzame, onbehoorlijke bejegening, behandeling.
874, 876 Hiermede doelt Agamemnon zoowel op Ajax als op Palamedes.
877 *Salamin:* Salamis. — *Tenedos:* eiland, aan de Trojaansche kust.
879 *Ten steeckt den Grajen niet op:* het komt de Grieken niet aan op.
883 *Doen stackter nau genoegh.* Men lette hier op de woordspeling. *Doen stackter* wil hier zeggen: toen haperde het er, toen zat gij in den steek.

Mijn vader Telamon was d'eerste die de wallen
Van Trojen eer beklom, en Hercles steef met kraght:
Een van de vyftigh oock, die om de gulde vacht,
Door 't klinckende gedruys der Cyaneesche rotsen,
Na Colchos togen, en den zeevooghd gingen trotsen:
Ick volgende den aerd van een' soo braeven held,
Heb Helles vloed gekruyst, en hier in 't vlacke veld
Gespannen myne tent, en nam het leet ter harten
Van Menelaüs, en 't verongelijckte Sparten:
Dits mijn besolding nu, dits Ajax al uwe eer:
Wat drael ick, 'k heb verlof, men guntme dat ick keer.

Agamemnon.

Uw vader Telamon, de terger der Trojaenen,
Was oorsaeck van veel bloeds, en veeler Griecken traenen:
Was oorsaeck dat de vloot der Phrygen overwoey:
Dat Alexander in vergoeding sijner moey,
Mijn broeders bedgenoot, en dierbaer pand vervoerde,
En door sijn' roof Europe, en Asien beroerde.
Wat uwe reys belangt, ghy stoft al t' onbedocht,
Als of aen u alleen hing d'overseesche toght.
Neen, Ajax, staeck dien roem, en wiltet my vergeven,
Om eenen Ajax waer de toght niet nagebleven.

Nestor.

Ghy heeren waer toe dient dit onderling verwijt?
Het baert afkeerigheyd als d' een den andren bijt.
Ick bid den oppervorst hy wil sijn' gramschap sussen,
En niet den oorlooghsmoed van desen krijghsheld blussen:
Wiens braeve daeden volght onsterffelijcke naem.
De mond eens yegelijcx gaet swanger van sijn' faem.
Een veldheer die met hoon sijne hoplien loont na'et stryen,
Sijn eygen heyrkracht gaet de seenwen stucken snyen.

Ajax.

Daer leyd 't vervloeckt geweer, de Goden straffen my

886 *Een van de vyftigh:* t. w. van de Argonauten.
898 *Alexander:* bijnaam van Paris en *sijn moey* is Hesione.
913 *Daer leyd 't vervloeckt geweer.* Men verhaalt dat de Heer van Schagen in de tegenwoordigheid van Prins Maurits zijn degen op 't vuur smeet.

Indien ick immer gord den degen op mijn' sy'.
Geen held behaelt hier lof, hoe dapper, hoe rechtschapen,
Hoe vroom hy sit te paerd. Dat sich een ander wapen.
Ick dien geen' dwingeland, nocht geen vermetel hoofd:
Dat niets prijswaerdigh acht, als 't geen sijne harssen looft.

Nestor.

Nu Ajax toom den moed, beweer uw' saeck met reden.

Agamemnon.

Wy sijn dit lang gewent, 't sijn d'oude korselheden,
Best dat hy eerst bedaer.

Nestor.

'T is heftigh gekrackeelt.
Het drucktme de gemoên te sien aldus verdeelt,
En wenschte dat die twist beslecht waer en bevredight.

Agamemnon.

Ick wensch het desgelijcx.

Nestor.

Als elck het sijn verdedight,
En treckt sijn' streng na maght, is 't wilt en ongesien.

Agamemnon.

Wat Agamemnon drijft dat moet voor al geschien.
'T betaemt den minderen voor meerdre maght te duycken.

Nestor.

Een koning kan seer licht d' ontfange maght misbruycken.

Agamemnon.

Dat oordeel staet aen hem.

Nestor.

En oock aen sijn' gemeent,
Van wie hy sijne maght, en heerlijckheyd ontleent.

925 *Ongesien:* niet om aan te zien, afzichtelijk.

De koning is om 't volck. Wijs die sich weet te voegen
Na 's tyds gelegentheyd, en yeder kan vernoegen:
Insonderheyd die sijn van sijn' geheymen raed,
En leden van het rijck, en pylers van den staet.
Uwe hoogheyd alle ramp, en ongeluck verhoede.

Ulysses.

Ick spreecker soo veel in, men houd'et my te goede:
Dat elck den vorst verschoone, en quaed vermoeden schort',
Soo lang na luyd des briefs geen goud gevonden word
Ontrent de legerplaets van Palamedes tenten.
Men ondersoecke het stuck, en staeck' dees' dreygementen.

Diomedes.

Die raed my wel gevalt.

Agamemnon.

Wat seydter Nestor van?

Nestor.

Oprechte munt de proef gewilligh lyden kan,
Soo sal 't navorschen oock geen' eerlijck' man beschaemen.

Ulysses.

Wie neemt dien last op sich?

Agamemnon.

U beyde sal 't betaemen.

Ulysses.

Het waer ons aengenaemst, indien het andre deên.

Agamemnon.

Volbrengt ghy mijn bevel: verricht dit met u tween.

942 Mede een zeer juist te pas gebrachte woordspeling.

CALCHES. EURYPILUS.

Calches.

Onsterffelijcke Goon, wier overgroot vermogen
Uw' priesterschap beschermt, als d'appel uwer oogen:
Die wt uw' stoelen daelt, beweven met een' wolck,
En handhaeft uw' gemeent, uw eerophoudend volck,
En waerde speelgenoots: die over hunne waeyen
De soomen van hun kleed, en mantels laeten swaeyen:
Wier langgebaerde kin van hayren hangt vermast:
Wier winckbraeu en gebaer niet lochent, hoe hun past
Een' wetteloose maght: die prat op vorstenbanden,
En keysers kroonen treed: wier hoeden breed van randen,
Gebogen van ter sy', voor spits, en achter spits,
Beschaduwen 'tgelaet, daer 't lieffelijck, en bits
Sich in het staetigh mengt, tot styving van geboden,
En sielentuchtiging: onsterffelijcke Goden,
Die onse demoed hebt geheven wt het stof
Op uwen tempeltroon: o Goden, u sy lof,
Dat ghy uwe eere wreeckt, en straftse die vermetel
Opdraegen 't kerckenrecht den weereldlijcken setel:
Die al te seker staen op 't slibberigh en steyl,
En schroeven 't hayllighdom ten dienst van burgerheyl.
Dat Palamedes ons nu muylbande, en tot spot maeck
'T gesagh der tempeliers, de sekerheyd der Godspraeck:
Dat hy op 't outer nu sijn' nieuwe grouwlen set,
En wuft, en onbesuyst onse outerkleên besmet.
Nu sal hy leeren wat het inheeft dus t' ontyde
Sijn' vingeren te slaen aen 't priesterlijck gewyde.
Wy staen met Goden in onbreeckelijck verbond.
Al wie ons wederspreeckt, die wederspreeckt Gods mond.
Wy sijn afdrucksels Gods, onsterflijckheyds gesanten.
Wy sijn gehult, gesalft tot Jupiters trawanten,
En voeren sijn' levrey, en maecken sijnen stoet,
En door onse hayligheyd men Godheyd spreecken moet.

951 *Waeyen: waaije, wade* of *waede* is: kuit (van het been). De zin is dus eenvoudig: die lange kleederen (geestelijke tabbaarden of toga's) dragen.

953 *Wier langgebaerde kin:* dit ziet op Trigland.

958, 959 *Daer* enz.: versta: waarop het liefelijke en het bitse zich mengt met het statige.

Wat weereltlijcke maght ons stout derf tegenwroeten,
Diens setel sijght, en staet op waggelende voeten.
Ons' wencken blixems sijn, en donders yeder woord.
Wy sijn een muur om 't rijck, de sleutels van stads poort,
De fackels om een land in lichten brand te stellen.
Gezart wy geven aen d' wtbraecxelen der Hellen,
En Vloecken vryen toom: en geen Monarch soo gaeu
Sijn heyr brengt op de been, als wy het woeste graeu.
Daer komt Eurypilus. Wel soon, mijn' sinnen hangen
In twyffel tusschen vrees, en hartelijck verlangen.
Hoe is het spel vergaen? is 't boschswijn eens gejaeght?

Eurypilus.

O eer des priesterdoms, men heeft te recht gedaeght
Den vyand onses naems: na datmen opgegraeven
Hadde in sijn' legertent d' ontfange Troische gaeven.

Calches.

Mijn hart van blyschap swelt, en geeft den geest meer bots.
Mijn ingewand ontspringt, nu eens die vyand Gods
Ten lesten is betrapt door d' Ithakoische stricken.
Het noodlot dit bestuurt, geen menschelijck beschicken.

Eurypilus.

Maer of die schalcke noch dit lijfsgevaer ontsprong,
Door sijn ervaeren breyn, en slibbergladde tong?

Calches.

De saeck en lyd geen' last. Wy sullen 't soo bestellen
Dat sijn' doodvyanden, en haeters 't oordeel vellen:

989 *Eens:* eindelijk eens.

991 *Den vyand onses naems:* kerkelijken, zich verheugende over de gevangenneming van den Advocaat, dien zij als hun vijand aanmerken.

993 *Meer bots:* meer leven aan mijn geest.

994 *Ontspringt:* springt op.

995 *Betrapt door d' Ithakoische stricken:* in het net geraakt, dat Ulysses hem gespannen heeft.

996 Deze regel behelst alweer een echt satirieschen uitval tegen de wederpartij van den Advocaat.

999, 1000 Dit ziet op de gedelegeerde rechtbank, voor welke Oldenbarnevelt gebracht werd, en die, volgens zijne partij, uit zijne vijanden bestond.

Na datmen 't oude, en langvergeten wt den hoeck
Gehaelt heeft, en doorsocht wel naeu sijns levens boeck,
Van dingen die hem sijn ontschooten door de jaeren:
En waer de logen geld, daer salmen waerheyd spaeren:
En geven 't valsch een' schijn van oprecht, en een' verf
Van bloedbad, van verraed, van lien en landbederf.
Sijn vonnis boven aen sal in het voorhoofd voeren:
Hoe dat hy driest bestond het haylige aen te roeren,
En brack met eenen band 's rijcx banden altemael:
Het heyr verwarrende met een' gedeelde tael:
Beswangrende een gedroght, en Hydra van geschillen,
Van nood, gebeurlijckheyd, van moeten, en van willen:
En eyschte in dit geschrey, dat slechts sijn bovensang
Alleen sou sijn gehoort, door kerck, en priesterdwang:
Ja wetten gevende, waer na dat d'outerknechten,
Een hemelsch Godvry volck, sich souden moeten rechten:
En steef het onderscheyd van noodigh, en van nut:
En streckte door gesagh der nieuwigheden stut:
Afslaende een wettige versaemeling van paepen:
En brengende om sijn' tent vreemd krijgsvolck in de wapen,
Selfs buyten 's veldheers last: en duysend dingen meer.
Maer gaenwe binnen, want de raed vergadert weêr.

Palamedes.

O Nacht, wiens doncker kleed beschaduwt alle menschen,
Soo wel die heerlijck sijn, als die om noodruft wenschen:

1005, 1006 *Een' verf van bloedbad,* enz. Hier worden de vergrijpen overlegd, waarvan men den Advocaat zou kunnen beschuldigen.

1011 *En Hydra van geschillen:* die over de verkiezing met den aankleve van dien.

1015 *Wetten gevende:* de resolutiën der Staten van Holland, ter beteugeling der Contra-Remonstranten op aansporing van den Advocaat genomen.

1017 *Het onderscheyd van noodigh, en van nut:* het onderscheid tusschen noodzakelijke en nuttige geloofspunten.

1018 *En streckte* enz. Hij wil zeggen dat Oldenbarnevelt de Remonstranten, die men van nieuwigheden betichtte, begunstigde.

1019 *Een wettige versaemeling:* een nationale Synode, als door de kerkelijken begeerd werd.

1020 *Vreemd krijgsvolck:* de waardgelders.

1023 In deze alleenspraak speelt Palamedes de rol van Oldenbarnevelt voort, dikwijls met dezelfde woorden, die in zijn Remonstrantie of vertoog, in 1618 aan de Staten van Holland gezonden, worden gelezen.

Wat boosheyd decktghe doch met dicke duysternis?
Wiens laegen of bedrogh uw' naerheyd gunstigh is?
Men vordertme in den raed, hoe derf ick my vertrouwen?
Het is op my gemunt, daer is wat quaeds gebrouwen.
Men mompelt allerleyds: men stroyt een valsch gerucht.
Mijn' vrienden sijn besorght, men raedme dat ick vlught.
Hoe kan een vroom gemoed, ghy kentet Hemellieden,
Dat niets en is bewust verstaen tot eerloos 'vlieden?
Hoe kan een edel hart verswelgen, datmen segg':
Die droop voor schellem door voor Trojen in 't belegh,
Noch' dorst gedaghvaert niet sijn' saeck voor recht [bepleyten:
Vermits hy was berucht van schandelijcke feyten.
Neen Palamedes, blijf, en hou noch liever stal:
Al schietmen pylen uyt gedopt in bittre gal,
Soo brandmerck door uw' vlucht, uyt ydele vervaernis,
De glori niet uws naems, u selven tot beswaernis,
Uw' magen tot verwijt, uw' vyanden tot vreughd':
Maer beur uw voorhoofd op, en toon dat waere deughd',
Als d'eedle pallemboom, geen' last te draegen weygert,
En tegens 't swaer gewight der lasteringen steygert.
Het onverbreecklijck recht van 't oude Grieckenland,
d'Handvesten oyt geschat een dier en hayligh pand,
De gulde vryheyd, die vast treurt, en slaet aen 't quynen,
Ick reys aen reys dus lang, heb tegens 't ondermynen
Der boosen voorgestreên: ick blijf haer schutsheer noch,
En voorspraeck tegens list, en uytgemaeckt bedrogh,
Soo lang een' druppel bloeds sal uyt mijn' aders leecken:
Soo lang mijn' suyvre tong kan suyvre waerheyd spreecken.
De maght ontbreecktme niet om dit gevaer t'ontgaen.
Jupijns manhafte soon, sijn neef de Peleaen
Erbieden sich om strijd, met hooge en haylige eeden,
Te keeren 's veldheers grim en ongerechtigheden.

1027 *Men vordertme in den raed.* De Advocaat werd aangehouden, toen hij zich naar de vergadering begaf.

1030 *Men raedme dat ick vlught.* De Raadsheer Berckhout en nog een Heer waarschuwden den Advocaat, daags voor zijn gevangenneming, tegen het dreigend onweder, en raadden hem te vluchten; 't geen hij weigerde.

1034 *Die droop voor schellem door:* maakte zich als een schelm heimelijk uit de voeten.

En mijn' onnooselheyd, in spijt van logentael,
En siedendheete wraeck, door wapenen en stael
Te vrijen wettelijck: maer als ick 't overwege,
'tIs beter dat ick lij, dan dat ick mijne sege
Met burgermoord bevleck, en om hun onverstand
Grieck tegens Grieck, en standers tegens standers kant:
'T is beter datme' een' siel verdelge van der Aerde,
Als 't euvel wtwasch met den schitterenden swaerde.
Van datmen my verkoor tot aller vorsten mond,
En als verdediger, aen ons gebied verbond,
Met diergeswooren eên, verstond ick, soo ick 't huyden
Hoognoodigh voor den staet [hoe schendigh sy 't mis-
[duyden]
En tot versekering der vorsten in 't gemeen,
Noch oordeel: dat 't gesagh op't hayllighdom alleen
Den sceptren toebehoort, en vorstelijcke banden:
En dat geen tempelier sijn' vingers en sijne handen
Sal schenden aen dien toom, en teugel: als een recht,
En hoogheyd aen 's lands staet onscheydbaer vast gehecht.
Het is van aenvang oock by alle bontgenooten
Eenpaerigh soo verstaen, verdedigt, en beslooten:
Soo drijf ick dan niet nieus, of seldsaems, soomen 't
[noemt:
Maer 't priesterdom, dat slincx het weereldlijck verdoemt.
Genomen ick waer stom, en liet dien teugel slippen,
Tot wroeging myner siele, en schennis myner lippen:
Sou niet te duchten staen gewetens scharpe dwang,
Waer aen gekoppelt is der steden ondergang?
Na'et bannen van de deughd, na'et grouwelijck bestormen

1067—1070 Zet tot goed verstand van den zin *noch oordeel* achter *huyden* „heden" — vanwaar 't adj. „huidig" nog gebleven is.

1070 *Noch oordeel* enz. Deze regels vervatten Oldenbarnevelts gevoelen omtrent het gezag der Hooge Overheid in 't kerkelijke. — *Op:* over.

1075, 1076 *Het is — en beslooten:* t. w. dat de Hooge Overheid macht had ook over 't kerkelijke en zaken van godsdienst.

1078 *Maer 't priesterdom:* vul aan „drijft wat nieuws."

1081 *Sou niet te duchten staen* enz. Hier toont de dichter de bekommernis van den Advocaat, vreezende, dat, indien de Overheid haar gezag in 't kerkelijke liet glippen, de gewetensdwang zou worden ingevoerd; en in de volgende verzen ontvouwt hij de kwade gevolgen van zoodanigen dwang.

Van raedhuys, en van kerck: na'et endeloos hervormen
Van tempel, tempeldienst, en wat aen 't outer kleeft.
Wat raedsheer is soo jong die't niet en heeft beleeft?
De kerckers galmen noch. De kussens, en de saelen
Ontbloot van grysen raed: het roocken van de paelen,
Beschreyen hun geweld, en 't swaert van bloed bespat.
Hunn' dolligheyd die spoockt en roockt van stad tot stad.
Het hayligh parckement, met heerlijck wasch besegelt,
Betuyght hunn' rasery, te woest, en ongeregelt.
Vergevet my, indien mijn' vroomigheyd gezart,
Na soo getrou een' dienst, uw' seeren raeckt te hard.
De Goden sullen tot gerechtigheyd bewogen
De klaere waerheyd eens doen blincken, als de logen
Van d'Ithakois gesmeed, van Calches tong gevijlt,
Gelijck een damp verstuyft, 'en als een roock verijlt.
Men maeckt den veldheer diets, om ons als kaf te [wannen,
Als waermen tegens hem met yver ingespannen:
Daer niemand bet als ick sijne eer gevordert heeft:
Hoewel getrouwe dienst my quae' belooning geeft.
'T is waer ick dulde't noyt, noch' sal het niet gehengen
Met mijn' bestemming, datme' onordentlijck ga mengen
'T bysonder en 'tgemeen, 'twelck groot geschil verweckt.
Het opperste gesagh, als hy te velde treckt,
Is met gemeenen raed sijn' scepter opgedraegen:
Niet om 't bysonder recht der vorsten te belaegen,
En dese maght soo wijd te strecken, datter een
'T bysonder eygendom sou smelten in 't gemeen,
En als een dwingeland sich in den setel setten,
En schenden de van ouds besworen Griecxsche wetten.
Hoe kan ick schaemteloos dat onrecht met hem staen,
En tegens eer en eed mijn vaderland verraen?

1099 *Men maeckt* enz. Hier ontkent Palamedes, tegen den algemeenen roep, dat hij het gezag van den Prins heeft zoeken te verminderen, en beroept zich op de diensten, hem in lang verloopen jaren bewezen.

1103 *'t Is waer* enz. Hier neemt hij iets van zijn zeggen terug, en beweert, dat hij nooit het vermeesteren van den Staat noch 't onbepaald gezag van Maurits zou hebben gedoogd. Zie vs. 82, 83.

1104 *Met mijn' bestemming:* met mijne toestemming, met mijne stem daar aan te schenken.

1112 *Griecxsche wetten:* wetten der Grieken.

'T besetten myner tent, met meerder tal van wachten,
Geen wettigh voedsel geeft tot allerley' gedachten:
Vermits het is geschied door Ajax wysen raed.
Ick was alree gebrogt in veeler hoplien haet:
Men sagh nocht hoorde niet als blixemen, en dondren:
Men mompelde van moord, bloedstortingen, en plondren.
Wat vorst vermagh dit niet? wat raeckt het yemands kroon,
Dat ick voorsichtelijck verseker mijn' persoon?
Dit maeckt geen' staet in staet, gelijck sy lastren darren,
Noch' streckt niet om het heyr door tweedraght te
[verwarren:
Maer wel tot eenigheyd, dewyl mijn lyfwachts eed
Noch' tegens 't algemeen, noch' 's konings hoogheyd streed.
Dat wy de schatkist van 's lands middelen wtputten:
Waer door sich 't weerloos heyr niet langer kan beschutten,
Ja loopt geen kleyn gevaer van droeve nederlaegh,
Ten sy men met Priaem sich schandelijck verdraegh:
Is logen en versiert. 'T sou waerheyd bet gelijcken,
Waer dit gestroyt om hen die eerloos sich verrijcken.
Maer daer en deert het niet. 'T is niet soo seer om my.
Men tracht den vryen staet te quetsen door mijn' sy'.
Men roept tot slaefschen dienst het vrygevochten Griecken,
En treckt bedecktelijck slaghveeren wt sijn' wiecken.
Men gaet de vroomste na, op datmen 't recht verstom.
De Godsdienst streckt een grijns, en 't schelmstuck
[gaet voor mom.

1115 *'T besetten myner tent.* Dit ziet op 't aannemen van waardgelders in 't jaar 1617 in verscheiden Hollandsche steden en te Utrecht, zoo 't heette, om oproer te voorkomen en gewelddadigheden te keeren; — doch altijd het minst verdedigbare van al de punten van beschuldiging.

1119, 1120 Deze regels dienden, om den climax, met elkaar van plaats te wisselen.

1123 *Darren:* durven.

1125 *Mijn lyfwachts eed:* maar kwam er een eed te pas, anders dan die aan de Generaliteit was gedaan?

1127 *Dat wy de schatkist* enz. Dit had men den Advocaat ten laste gelegd, doch werd door hem weersproken.

1129 *Ja loopt geen kleyn gevaer:* zet om: ja, geen klein gevaar loopt.

1132 Deze regel doelt waarschijnlijk op Aerssens.

1134 *Men tracht* enz. Woorden van den Advocaat in zijn Remonstrantie: „Ick bemercke hoe langer hoe klaarder, dat men door mijne sijde der landen staat en welstant, soeckt te empiëteeren off aan te grijpen."

Wat kael is en beroyt tot Agamemnons voordeel
De saecken handhaeft, niet wt wetenschap en oordeel:
Maer puur wt eyge baet. 'T geraes, 't gedrang, 't gewoel
Is om den Hayligh niet, maer om den haylgen stoel.
  Ick sal gedaghvaert dan voor Agamemnon treden,
En tegenwoordigh self den loosen raed bekleeden,
En wtstaen met geduld, het sy oock wat het sy.
Koom lasters logentael, ick ken my selven vry.
Koom overjaerde wrock, koom langgedreygde wraecke.
Ick steun op mijn gemoed, en op mijn' goede saecke.
Ick stap mijn' dood te moet: sy streck' 't gemeen tot baet,
Als ick mijn bloed vergiet ten offer voor den staet.

PALAMEDES. AGAMEMNON. NESTOR. DIOMEDES. ULYSSES.

Palamedes.

Ick ben op uw ontbod, beheerscher van Mycenen,
En overste van 't heyr, hier in den raed verscheenen.
Wat onraed drijft u op, en daghvaert ons by nacht?

Agamemnon.

Ghy Palamedes waert van overlang verdacht,
En 't quaed vermoeden groeyt, als of ghy met de Phrygen
Had heymelijck verstand.

Palamedes.

D'onnoosle te betygen
Was oyt geringe kunst, en sotte kinderklap:
Daer 't overtuygen is eene hoogre wetenschap.
Wy hebben niet gemeens met dat meyneedigh Trojen.

Agamemnon.

Hoe koomt ghy dan berucht?

1139—1146 Die niets te verliezen hebben, maar voordeel wachten van den vorst, steunen zijne zaak.
1144 *Loosen:* voor de leus belegden. — *Bekleeden:* bijwonen.
1160 *Berucht:* in opspraak.

Palamedes.

Dat vraeght hen die dit stroyen,
Tot schennis mynes naems.

Agamemnon.

Gemeenlyck wilt soo gaen,
Waer yemand word belast, daer is een weynigh aen.

Palamedes.

Soo maeckt de lastering dan vroome luyden schuldigh?

Agamemnon.

Dat volght niet: maer 't geroep is nu soo menighvuldigh
In aller krygslien mond, en selfs in Priams stad:
Soo datmen vast gelooft daer hapert dit of dat.

Palamedes.

Onseker landgerucht moet logen syn of waerheyd.
Dat elck 't bedencken schorte, en wacht op meerdre
[klaerheyd.

Agamemnon.

De staet en lyd het niet, het leger loopt gevaer.

Palamedes.

Wat eyscht dan d'oppervorst, dat ick de waerheyd spaer,
En logentael verdicht, en valsche stricken breyde,
Myne eyge siel verworgh, en soo van hier verscheyde?

Agamemnon.

Spreeck waerheyd, meld ons flucx wat in dien boesem
[steeckt.

Palamedes.

Een vroom en oprecht hart, dat waere deughden queeckt,
Dat noyt en was gekrenckt door koninckljjcke giften.

1163 *Belast:* beschuldigd.

Agamemnon.

Ghy soon van Nauplius men sal uw' woorden siften,
U selven niet bedriegh, nocht hael geen' swaerdre straf
Uw' misdaed op den hals: men heefter tyding af.
Heeft Paris met een g'lay u niet aen boord gelegen?
Siet daer, hy staet verstomt: hy heefter op geswegen:
Hy set sijn' doodverw: hy besterft in 't aengesicht:
Het quaed geweten wroeght: het schellemstuck betight
Syn' eygen meester. Soo, soo sal ick 't kluwen krygen,
Wy hebben 't end alree: hy staetet toe met swygen.

Palamedes.

Niet schellems sta ick toe, nocht ben in 't minst bewust
Van meyneed of verraed, nocht innerlijck ontrust.
Neen Agamemnon, neen: maer ben al heel verwondert
Om dees' beschuldiging, die in myne ooren dondert.
Ick merck uw' valscheyd dingt na mijn onnoosel bloed:
Dat mooghtghe storten, maer 't vryspreeckende gemoed
Wtblusschen nimmermeer. Myne onschuld 't hoofd sal [heffen
Ten golven wt, ofschoon haer lasterbuyen treffen.
Is 't om mijn' dood gedaen, soo spaer dese ydle reên,
Koom koel uw' moed aen my, en leydme daetlijck heen.

Agamemnon.

Hy maeckt sich selven 't soeck, ja derf den koning tergen,
Ontkend 'tbekende feyt, en waentet te verbergen.
Wy moeten strenger gaen. Voorts brengt de pijnbanck hier,
En parst de waerheyd wt met water en met vier:
Het is hardneckigheyd. Brengt herwaerts hayre koorden,
En reckt hem kruysgewijs. Hy past op niemands woorden.
Wy hebben dat wel eer halsterckere verleert.

Palamedes.

Dats strydigh tegens recht.

1179 *G'lay:* bij samentrekking voor: galei.

1195 *Hy maeckt sich selven 't soeck:* hij verbergt zijn waren aard; hij maskeert zich.

1201 *Halsterckere:* halsstarriger.

Agamemnon.

Geen oorlooghsvorst sich keert
Aen yemands recht of wet. De vorsten vol en droncken
d'Handvesten nu en dan de Griecxsche steden schoncken:
Hy neemtse diese gaf den volcke in eygendom:
'T is heerengift, een heer die eyschtse wederom.
Indiense ons dienstigh sijn, wy willen datse spreecken:
Maer swijgen, soose ons 'thoofd met tegenstribben breecken.

Palamedes.

Men heefter dan vergeefs vaeck oorloogh om gevoert:
Vergeefs 't aenpaelend rijck sijns nabuurs om beroert,
En ydel op gestoft. Uw vader in sijn leven
Sprack dickwils: waer toe 't recht in parckement ge-
[schreven,
Met letters rood van goud, gestarckt met heerlijck wasch:
Wanneer geen burger oyt des sellefs vruchten las,
Nocht deel had aen 't genot. Och overheerde Argiven!

Agamemnon.

Wy staen op 's vyands boôm, mijn willen, mijn believen,
Is aller Griecken wet. Acht yemand mijne stem
Een' krachteloosen galm, mijn degen geeftse klem.
Nu antwoord op ons vraegh. Hier geld geen tegenstreven.

Palamedes.

Ick ben heer koning u noyt antwoord schuldigh bleven.

Agamemnon.

Voorts rand den booswicht aen. Ghy pijnigers koomt voort.
Wat voer ick woordenstrijd met desen schelm, hy hoort
Noch luystert nae mijn' reên. Voorts leght hem 't vier
[wat nader:
Daer is niet aen verbeurt, al sneuvelt de verraeder.

1211 volgg. Dit ziet op den oorlog, zoo 't heette om 't verbreken der privileges gevoerd.

1213 *Heerlijck wasch:* 's Heeren zegels, in was gedrukt en den beschreven privileges aangehangen.

Palamedes.

Ghy heeren siet voor u, ick ben in uwe maght:
Gebeurtme leed of smart, dat is geweld en kraght.
Ghy mooght met luyd gebaer de ruyme locht vervullen.
Maer denckt daer levender die 't van u eysschen sullen.
Belijdenis door pijn wt yemands mond geparst,
Word selden vast gelooft, en schoon ghy 't heelt, het barst
Ten dicken muuren wt. Hy overtreed de paelen
Van billijckheyd, die soo waent yemand t' achterhaelen.

Nestor.

Indien het u gevalt, o veldheer, ga met my,
Op datwe ons onderling bespreecken aen d'een' sy'.

Agamemnon.

Wat seyd de vader goeds?

Nestor.

Ick sal grootmaghtig koning
Van u niet bidden 't geen magh dienen tot verschooning
Van meyneed, of verraed: is hier de minste schuld,
Hy draegh verdiende straf, en peenen met geduld:
Maer dat ghy niet en tracht, door pijnigen en recken,
Een' misdaed wt den mond van desen vorst te trecken,
Tot quetsing van de grootste, en van 't bysonder recht
Des vorstelijcken naems, en soo u self' bevecht.
Men heeft oock op dit stuck nu lang genoegh gedrongen.
Misschien is 't giftigh spogh van bitse lastertongen:
Maer isser anders yet, men legge hem dat te last,
En geef sijne onschuld plaets.

Agamemnon.

De booswight die is vast,
O roem van Neleus stam, het schelmstuck sal ons scheyden.

1227 *Gebaer:* geschreeuw.
1230 *Heelt:* bedektelijk doet.
1232 *Achterhaelen:* betrappen, beet krijgen.
1238 *Peenen:* straffen.
1247 *Het schelmstuck sal ons scheyden:* zal toonen, wie van ons gelijk heeft.

Wy vonden 't goed hem so een weynigh om te leyden:
Maer of hy 't loochnen dorst, al waerder blijck en schijn,
Sou dan de pijnbanck niet ons' jongste toevlught sijn?

Nestor.

'T geen blijckt dat spreeckt van self: wie vuyl is moet [sich schaemen,
Daer vele teeckenen een' saeck bestemmen t' samen.
Men neem soo kort een' wegh alsme' immer neemen kan.

Agamemnon.

Sleept hier den dooden spie. Wat dunckt u van dien man?

Palamedes.

Het is een sielloos lijf.

Agamemnon.

Dat is 't niet datwe vraegen.
Is't niet de spie die vaeck het leger quam belaegen?

Palamedes.

'T waer mooglijck.

Agamemnon.

'T is hy self, die dickwils was gewent
Te duycken in de schaeu van Palamedes tent.

Palamedes.

Mijn aengesicht dien mensch met kennis noyt aenschoude.

Agamemnon.

Uwe oogen sagen hem, doen ghy hem toevertroude
'T geheym van brief aen brief: of als hy van Priaem
U schriften bragte, en groete in 's grijsen konings naem.

Palamedes.

Mijn hayr moet als Megeer van swarte slangen krielen:

1259 *Met kennis:* met mijn weten.

Mijn' schimme naemaels draege alleen, 't geen alle sielen,
In onderaerdschen poel van Dis is toegedoemt:
Mijn naem die sy een vloeck waer dat hy word genoemt:
Of als Prometheus moet ick 'tleverpicken lyen:
Indien ick kennis heb aen dees' verraderyen.

Agamemnon.

Spaer uw' meyneedigheyd, o boos verraders hart!
Hoe dat ghy hooger sweert, hoe dieper ghy verwart.
Lees self den loosen brief van 's konings ring gesegelt,
Geteeckent met sijne hand, en vloeck niet ongeregelt.

Palamedes.

Het schryven is Priaem nocht Hector niet verboôn.
Noch' streckt my tot geen' vleck. Ghy kentet, goede Goôn,
Die veer sijt van 't bedrogh in uwen troon geseten,
Hoe suyver dat ick ben, en hayligh van geweten.

Agamemnon.

Nu Diomedes tuygh.

Diomedes.

Wat eyschtmen voor bescheed?

Agamemnon.

Tuyg wat u wedervoer als ghy de ronde deed.

Diomedes.

'T was over middernacht, de bleecke starren vielen.
Eerst ging ick strandewaerts besichtigen ons' kielen:
Maer alles was in stilt: doen namen wy ons pad
Na Ida, tusschen 't heyr, en tusschen 's vyands stad:
Van derwaerts hoorden wy 't geruysch van yemands voeten,
En hielden stal, belust wat of ons soude ontmoeten:
Of spoock, of dier, of mensch. 'T gerucht quam nader aen.
Mijn oor begeerigh ving het ritselen der blaên,

1265 *Dis* is Pluto.
1272 *Ongeregelt:* onbetamelijk.

Van 't lisch, en 't groene kruyd. By scheemerschaeu ten
[lesten
So worde ick hem gewaer, het dien den Grieck ten besten,
En roep: wie daer? hy swijght, en ruckt geswind voorby.
Ick volgh met blanck geweer, en quets hem in sijn' dy,
En vat hem na den kraegh: hy duyckt, en, of het God gaf,
In 't duycken ick den spie steeck botteling den strot af:
Met sneuvelt op het veld de schelm en loose dief.
Men ruckt sijn' boesem op, en vindter desen brief:
Waer wt de boodschap blijckt, en wien hy was gesonden.

Agamemnon.

Tot meerdre sekerheyd, om alles te doorgronden,
Soo heeftmen nagevorscht wie dese laegen brout:
Wie schelms genoten heeft het vyandlijcke goud,
En 't loos geheym ontdeckt. Ulysses doe ons open,
En toon waerme' men tracht den krijgsraed om te koopen.

Ulysses.

Ick bidde ontschuldight my.

Agamemnon.

Voorts open ons den schat,
Op dat de saecke blijcke, eer yemand ons beklad.

Ulysses.

Daer sietghe, o vorsten, 't goud tot ons bederf beschoren:
Wiens glans het oogh verblinde, en schendigh kost be-
[kooren
De vaeckbeproefde trou, tot soo vervloeckt een feyt,
Als oyt is in Euroop bejammert en beschreyd:
'T meyneedigh Troje voed met sulck een lockaes wolven,
En tijgers in ons heyr. Dit heeftmen opgedolven
Daer Palamedes korts sijn leger had gespreed.
Ach! dat een' grootse siel sich selve dus vergeet.

1292 *Botteling:* bot-af.
1299 *En 't loos geheym ontdeckt:* tot duidelijk verstand van den zin leze men: (zoo heeft men) 't loos geheim ontdekt.

Agamemnon.

Te hoogh hy 't goed waerdeert, die 't ydel weerelds
[goed schat
Als waerdigh om een heyr te stellen in een bloedbad.

Palamedes.

Ick hoor, ick denck, ick sie. Jupijn ghy kent mijn wit,
Soo deedghe, o Themis, oyt, die voor sijn' voeten sit:
Wiens Godspraeck ick besweer in dese mijn' verkleening,
Datse in Bœotien van mijne oprechte meening
Getuygenisse geef: soo lang haer' Godheyd spreeckt,
En langs haere heylge kerck Cephisus stroomt en leeckt.

Agamemnon.

Wy neemen 't voor bekend. 'T verraed is ons gebleecken.
Ga voorts in hechtenis, tot datter word gestreecken
Een vonnis over 't feyt. Leg af 't meyneedigh sweerd.
Ontwapent hem terstond. Wat draelt ghy? Ick begeer't.

Palamedes.

Dits openbaer geweld.

Agamemnon.

Scheyd desen van de vroomen
Door scharpe vangenis. Laet niemand by hem koomen,
Tot dat hy 't rechte loon na sijn' verdienste ontfang.

Nestor.

Een die niet dencken derf is wonder bloode, en bang.

Rey van Eubeërs.

Alree het dun gesaeyt gestarnt
Verflaeut, en niet soo vyerigh barnt.
De schaduwe is aen 't overleenen.
De nacht het opgeeft. Voor sich heenen,
De morgenstar drijft's hemels heyr.

1318 *Cephisus:* rivier in Phocis en Beotië.
1319 *Voor bekend:* wij houden 't er voor, dat gij bekend hebt.

De voerman van den grooten beyr,
Op dat hy sijne beurt verwissel,
Die vlught met omgekeerde dissel.
De goude Titan rijst alree
Met blaeuwe paerden wt der zee,
En schittert over bosch en duynen,
En Idaes bladerrijcke kruynen.
O wellekoome morgenstond!
Ghy voert hem spelen in den mond
Van endeloose salighede,
Die rustigh lustigh, wel te vrede,
Beschout wat ons natuure geeft:
Wat schoonheyd in haer aenschijn sweeft:
Wal Godlijck word, door alle haer' leden,
Van 't diep verwondren aengebeden.
Die in een' liefelijcke streeck,
By 't ruysschen van een' silverbeeck
Sijn landhuys sticht, en boersche wooning:
Wat is dat een gesegent koning!
Die niet en vlamt op ydel lof,
En sijne lusten met sijn' hof
Vernoeght, en indrinckt met sijne ooren
Den vooglensangh, die sich laet hooren,
Als d'uchtentdou langworpigh leyd
By druppels hier en daer gespreyd:
Op roosebladen versch ontloocken:
Wanneer sich opdoen duysend roken,
En duysend kleuren, voor het oogh,
Van bloemen: als een regenboogh,
Als Iris bruylofskleed geweven:
Een' schildery die swijmt na'et leven.
Hy plant, hy poot, of hy verset:
Belaegt de voglen met sijn net.
Of overlenende met yver,
De spartelvisch treckt wt den vyver,
Met sijn' gebogene hangelroe:

1347—1386 Deze regels bevatten een volkomen schildering van de omstreken niet van Troje, maar van de Beverwijk.

1353 *Vernoeght:* voldoet.

1358 *Roken:* reuken, geuren.

Of is hy sulcke spelen moe,
Hy spand sijn' paerden in voor 't daegen,
En gaet met honden 't knijn belaegen:
Of rijd by klaeren sonneschijn
Door wegen, die gestrengelt sijn
Als voormaels der Cretensen doolhof.
Hier bloeyt een afgetuynde koolhof:
Daer lacht een' beemd, een' klaverwey,
Omcingelt met een' boomenrey:
Men leeght de koeyen uyers wacker:
Hier swoeght en ploeghtmen op den acker,
En ginder hooptmen op 't gewas:
Daer saeytmen boeckweyt: ginder vlas:
Hier groeyt en bloeyt het weeldigh kooren,
Omheynt met steeckelige dooren:
Daer spoeyt een speeljaght over 't meer:
Hier roockt een dorrep: ginder veer
Een slot wil in 't verschiet verflaeuwen,
En hooger op 't geberghte blaeuwen.
Veer dwaelt hy van dit leven af,
Dien d'onrust nagaet, tot in't graf:
Die tot den avond van den morgen
Geknaeght geplaeght word van de sorgen,
Van sorge, die niet rusten laet
Die slaef word van een' vryen staet,
En tot gemeene best sal raemen,
En brengen soo veele hoofden t'saemen.
Hy word gebeten van de nijd,
Hoe vroom en eerlijck hy sich quijt.
De tabberd, ick beken 't, is eerlijck,
En 't kussen deftigh, en raedsheerlijck:
Maer och wat is 't een lastigh pack:
Wat moeyte nestelt onder 't dack,
Daer yeder vlamt na hoogre stoelen,

1372 *Gestrengelt:* gekronkeld.
1377 *Men leeght de koeyen uyers wacker:* versta: men leegt met wakkerheid de uiers der koeien.
1379 *Hooptmen op 't gewas:* men stelt het gewas op hoopen.
1386 *Hooger op:* in 't verste verschiet, op den achtergrond.
1397, 1398 *De tabberd.... 't kussen.... raedsheerlijck:* hier wordt de lezer bepaaldelijk uit den fabeltijd in de 17e eeuw verplaatst.

En allerley' gebreken woelen.
Die ramp vermijd mijn burgerboer.
Hy drinckt wt goud nocht parlemoer
Geen aconith, nocht spoch van draecken:
'T welck 't hart de siel doet quijnend braecken.
Oock schuylt hy voor de poegnerts vry,
Die, achter de tapissery,
Den man van staet het lijf ontseggen,
En sijne voorspoed laegen leggen.
Geen' vreese maeckt hem 't leven suur.
De gunst des volcx, dat wispeltuur
En wuft nu stroockt, nu steeckt sijne heeren,
Hy sonder hertseer magh ontbeeren.
Van 't bedde hy niet word opgeklopt
Half suysebollend: nocht men stopt
Sijne hand vroeghmorgens niet vol schriften.
Men sal sijn' ommegang niet siften.
Sijne huysgoon niemands wrock bespied.
Men mat hem door veel aenspraecx niet:
Noch' sit beschanst in sijn' pampieren,
Die door de slaefsche sinnen swieren.
Hy ziddert niet voor 's priesters stem,
Die al sijn' vuijlnis veeght aen hem,
En scheld sijn' landsheer voor een' bengel,
En veynst sich Gods gesant en Engel.
Door soo veel' klippen en gevaers,
Door 't onweer, dat de wichelaers
Met lastertongen wecken stedes,
Drijft d'afgesloofde Palamedes.
Sijn' schipbreuck sietmen te gemoet:
Ten sy Neptuyn sijn wettigh bloed
Verschoone, en, aengebeen om bystand,
De zee besadigh met den drytand.

1405 *Aconith:* vergif.
1407 *Poegnerts:* ponjaards.
1408 *Tapissery:* geweven behangsel.
1420 *Men mat hem:* men vermoeit hem.
1429 *Stedes:* steeds.
1432, 1433 *Ten sy Neptuyn sijn wettigh bloed verschoone:* tenzij Neptunus zich zijn kleinzoon aantrekke, hem vrijware voor gevaar.

DE VIERDE HANDEL.

OATES. AJAX.

Oates.

O Chalcis! die de strand bekleed met prael van huysen:
En t'elckens sevenwerf hoord in een etmael bruysen
Euripus pekelschuym, so vaeck met sand vermengt,
Hy wt d' Ægeesche zee geweld van golven brengt,
En steeckt sijne hoornen op, en koomt uwe hooge muuren,
En Aulis havendiep, en weersijds d' oevers schuuren:
O vaderlijcke stad! hoe luttel voeltghe noch,
Hoe Argos wrock, en wraeck, en 't Cephaleensch bedrogh
Mijn' ongerusten geest afmatten, en vermoeyen:
Hoe vrees en hoop in my nu ebben, nu weer vloeyen.

Ach vader Nauplius! uwe afkomst is in nood:
Men dingt hem na den hals: hy worstelt met de dood:
Men toetst de lastering, men schout hem vroom, en [echter
Men gaet hem na, en steld sijn' vyand tot sijn' rechter.
Hy die de tong, de mond, en schild der vryheyd is,
Sijn vrydom nu ontbeert, in swaere vangenis.
Hoe kan Ulysses doch een wettigh vonnis spreecken?
Wiens haet niet lievers wenschte als sich aan hem te [wreecken,
Van zedert dat hy sleepte wtsinnigh 't ploegespoor
Aen strand, doen Palameed het kind leyd in de voor:
Waer door hy sijne bruyt Penelope most missen,
Om, Sparten te geval, de schandvleck wt te wissen
Van Menelaüs bed. En namaels als de Thrax
Hem afsloegh sijn versoeck, en mijnen broeder stracx
Afveerdighde met graen, doen 't schier was omgekoomen,
Heeft d' oude wrock allencx in felheyd toegenomen:
Meer saecken ick verswijgh. Wat Tydeussoon belangt,
Dats een soldaet, die gants aen Agamemnon hangt,
En van sijne handen vlieght. Maer weert voor al, o Griecken!
Dat doch de rasebol, dien niemand quaelijck riecken,
Of luchten magh, en scharp twee woorden spellen kan,
Ter vierschaer niet en ga, nocht over sulck een' man,
Nocht over sijne daên een onrijp oordeel stamer:
Sijn' domheyd word bereen van onsen vogelraemer:
Thersites buldert wt wat Calches denckt of droomt:
d' Onwetentheyd die maeckt hem stout, en onbeschroomt.
Kortom, loftuytery, en baetsucht sien wy heden,
En loshoofds domme kraght den rechterstoel bekleeden:
Dit wichelt my niet goeds. Mijn broeder is verraen:
Sijne haeters meesters sijn. Hoe of dit wil vergaen?
Maer sie ick herwaerts niet den grooten Ajax treden:

1447 *Men schout hem:* men beschouwt hem als.
1448 *Steld sijn' vyand tot sijn' rechter.* Dit was de klachts des Advocaats vrouw en kinderen.
1457 *De Thracx.* Zie vs. 227.
1465 *Scharp:* nauwlijks.
1468 *Vogelraemer:* wichelaar.
1473 *Wichelt:* voorspelt.

Sijn aensicht is vol viers: hy mort, en schijnt t'onvreden:
Best soeck ick heul aen hem. O soone van Jupijn!
Wat tyding brengt ghy ons? Sal heden, onder schijn
Van recht, d' onnoselheyd myns broeders sneuvlen moeten?

Ajax.

De noyt verdiende peen, en straffe sal hy boeten,
'T en sy het word geschut.

Oates.

Wat sal ick best bestaen?
'K ben raedeloos, wat raed?

Ajax.

Myn neef de Peleaen
Te Lesbos word verlet: 't sijn d' Ithakoische treken:
Men heeft met voordacht door d' Atryden dit besteecken:
Maer sonder dat, wy twee doorhieuwen met ons stael
's Gevangens banden, selfs in spyt van logentael,
En valscheyd, die doortrapt dit na haer' wensch beschicken,
En 's vorsten braeve siel, en wackerheyd verstricken
Met openbaer geweld. Sy willender me voort.
Foey, dat dus Atreus saed de vorsten ringeloort.
Foey, dat so groot een man voor sulck een' snoode [vierschaer
Betrocken, plengt sijn bloed: dat naderhand soo dierbaer
Sal worden gewaerdeert, als 't klaegen is te laet,
En Grieckenland de lucht met droeven weergalm slaet
Van klaghten, en gehuyl: wanneer de vlechten hangen,
En handen gaen in 't hayr: de traenen langs haer' wangen
Afbiggelen bedruckt, en 't schelmstuck word verfoeyt.

1476 *Sijn aensicht is vol viers.* Dit kon geduid worden op den Heer van Schagen, die, rood en opdrachtig, een gezwollen ontsteking op 't gelaat vertoonde.

1481 *Geschut:* belet.

1482, 1483 *Myn neef de Peleaen te Lesbos word verlet.* De Fransche Ambassadeur was in Zeeland opgehouden geworden.

1485 *Wy twee.* Dit ziet op een toeleg der Heeren van Asperen en van Schagen, om den Advocaat op een Zondagavond door de wacht heen uit zijn gevangenis te rukken.

Maer dat d' aertswichelaer geveynst hier onder roeyt,
Met sijn' doortrapte tong, en koestert onse plaegen,
En baeckert ons bederf: dats sonde te verdraegen:
Dat in so fel een' brand hy voedende olij giet:
Dat een verloopen Phrijgh gants Griecken doet verdriet.
Het lustme ditmael eens sijn leven te doorloopen.
Sijn vader Thestor hiet: wiens harssen had doorkroopen
'T half levende ingewand der dieren, soo hy sey,
En noemde sich een' soon van Phœbus, en Agley,
En lette op voglesang, op spoock, en ydle droomen,
Op drift van God, en geest, op 't ruysschen van de boomen,
En 's Hemels aengesicht, in 't aldernaeste dorp,
'T welck roockte by het leck, ontrent een' slingerworp.
Hier queeckte hy Calches breyn, en leerde hem deftigh [klappen,
En grollen mengen in landnutte wetenschappen:
En raemen op een hayr, na d'hayren van een' dogh,
De korlen van een' vijgh, de biggen van een' sogh,
Die rond en swanger ging, na'et maecxsel van haer' jongen:
En oeffende sijn' geest op drie, op sevensprongen,
En 't wettelijck gebruyck van woord en letterkraght,
Seef, becken, en gebeent. Vaeck leyde hy hem by nacht
Op Idaes hooge kruyn, en staerende in de starren,
Gaf diepe raedsels wt, en liet sijn' soon ontwarren
Verwarde vraegen, en ontstricken knoopen, daer
Een Godschalck Arabier, of oud Egyptenaer
Of Indiaens Branman om sweeten soude, en hygen.
Hier prachte Calches meê, om nooddrufts eysch te krygen,
En bedelde achter land, gelijck hy was gewent:
Tot dat Laocoön, en Panthus hem in 't end
Verworven gunst by 't hof: dit wist hy soo te smeecken,
Door ydel lof, en door 't opproncken der gebreecken.

1506 *Agley:* Aglaia, een der drie gratiën.

1508 *Drift:* aandrift.

1510 *Het leck:* dat is het *lac*, „het meer van Genève"; of 't is een steek op Trigland, die te Vianen aan de Lek schoolmeester was geweest.

1516 Hij wil zeggen, dat Calchas zijn vernuft spitste op kabbalistische berekeningen.

1522 *Godschalck:* knecht of dienaar Gods.

1525 *Achter land:* door het land.

1527 *Smeecken:* effenen, vleien.

Dat hy verkoren werd aertswichelaer van 't rijck:
Doen blies hem hoovaerd op: doen achte hy sich gelijck
Een' Hayligh van 't outaer: en die soo korts ging beedlen,
Hoonde alle tempeliers, en bengelde 's lands eedlen.
Sijn' trotsheyd borst terstond tot boose stucken wt:
Door gaylheyd hy ontmaeghde een' streng verloofde bruyt,
Den bruygom te geval: dit tuygt de grijse Nestor.
Den schimmen vloeckte hy toe sijn' ouden vader Thestor.
Eens anders bedgenoot, al 't eerloos van gemoed,
Tot schennis hy versocht, en maeckte haer' kuyscheyd [vroet,
Dat niemand Minos heeft nocht Cerberus te vruchten:
Dat Styx en Acheron sijn moolocken, en kluchten.
Eurypilus bedeckte het overige vuyl
Sijns meesters, tot soo lang hy bloo, gelijck een wl
Van yeder een verpickt most Ilium begeven.
Doen quam hy al beroyt in Grieckenland gedreven
Aen Agamemnons hof, en vlamde op 't oud genot:
Wtgevende: hoe hy 's nachts door inspraeck van den God
Apollo was vermaent wt Trojens slot en wallen
Te vlieden, om t' ontgaen de dreygende ongevallen,
Die 't stamhuys van Dardaen nu hingen over 't hoofd.
Dit nam ons priesterschap soo in, en 't werd geloofd
Van 't volck. De faem ging voorts door alle steden [stroyen
Hoe Calches had gesien den hoogen burgh van Trojen
Verweldight, en de wacht in 't sluymeren gedood,
En van 't Palladium Minervaes kerck ontbloot:
De Sceesche poort beroofd van wylen konings asschen:
't Pallays met vlam omringt, en 't Griecxsche swaerd [verrasschen
De stad, van wijn en slaep bedolven op haer' feest:
Ja tot waerteecken noch, hoe sijn ontwolckte geest
De vyandlijcke Goon op Ilium gebeten
Sagh waeren. Pallas op de kruyn van 't slot geseten,
Met helm en beuckelaer, vast drilde haer' taeye lans,
En schudde haer' pluym. Belloon die blies van 's toorens [trans,

1540 *Kluchten: klucht* is hier fabel, sprookje.
1554 *Palladium:* Pallas beeld.

En stack haer' moordtrompet. De vader heet ontsteecken
Door wraeck self d'armen steef, en senuwen der Greecken:
Verschafte hun moed, en dreef de Goon op den Dardaen,
En op sijn' wapenen met kraght en yver aen.
Sijn' wreede Juno, met den aengegorden degen,
De Sceesche poort besette, en hiel alsins de wegen,
En toepaen veyligh, langs de zee en waterkant,
En riep met heesche keel de krijgslien van de strand.
De vloot gaf drommels wt den anderen tot bystand.
Neptuyn die schudde vast, met sijner gaffel dryetand.
's Muurs oude grondvest, die soo diepe wortels schoot.
De priesterschap verbaest, en al bestorven vlood
Om troost na d'outers toe, na Godgewijde drempels:
Maer al vergeefs, helaes, sy vonden alle tempels
Verlaeten van de Goon, van hayligbdom, het koor:
Sy wieroockten te spa: geen' Godheyd gaf gehoor.
Daer spoockten met haer' toorts de wreede Raseryen,
Met slingerslangigh hayr. Men sagh aen alle syen
De stad ten val gedoemt. Soo raeckte hy in sijne eer:
Wat Ilium ontnam dat gaf hem Argos weer.
De veldheer most sijn' tong tot groote kosten huuren,
En self sijn' wreedheyd en moordadigheyd besuuren
In Aulis aldereerst: doen op der vorsten beê
En dwang hy Iphigeen most haylgen Hecate.
Een burger die 't mishaeghde, en aensagh met ver-
[wondren
Most vluchten, en bedruckt sijne huysgoon noch sien
[plondren
Door krijgslien, heymelijck by Calches opgeruyt:
Die sey noch dat dees' straf ontstond door Gods besluyt.
d'Atryden weten 't wel dat Thestors soon een schelm is,
En evenwel, vermits hy hun een staelen helm is
By dees' gelegentheyd, misbruyckense sijn' dienst,
En boosheyd tot hun wit: maer op het ongesienst

1563 *De vader:* Jupiter, als de Vader (van Goden en menschen) bij uitnemendheid.

1572 *Gaffel:* vork.

1586 *Haylgen Hecate:* offeren aan Diana.

1587 *Een burger:* dit werd geduid op Rem Egbertus Bisschop, of Pieter Evertsz. Hulst, brouwer in 't Haantje bij de Nieuwe Markt te Amsterdam.

Soo sullense den boef en booswight eens verschoppen,
Gelijck de kinders doen hunne afgesleurde poppen.

Oates.

Mijn broeder heeft den boef gekeecken door en door,
Van voetsool tot de kruyn, en quam sijn' laegen voor
Tot der Argiven heyl, en hiel met kraght den teugel,
Tot hy den eenen voet arghlistigh in den beugel,
En door des veldheers heup kreegh steun van stegelreep.
Nu doet hy 't Dorisch ros eens draeven na sijn' sweep.
En luystren wonder gaeu na'et pricklen sijner spooren:
Nu rijd hy die hem reê, en heeft alree gesworen
By Palamedes dood. Wat raed? De tijd is kort
En hoemen langer draelt, hoe 'tquaed noch arger word.

Ajax.

De raedeloose neemt het reedste tot sijn voordeel,
Niet so hy wil, maer magh. So Nestor over 't oordeel
Moght sitten, mogelijck viel 't vonnis niet so swaer.
'T was winst genoegh, indien wat tyds gewonnen waer:
So hem de vierschaer sloegh in endeloose boeyen.
Achilles midlertyd die koster onder roeyen:
d'Oploopentheyd des volcx moght koelen: 's veldheers haet
Versachten: Nauplius sou spreecken voor sijn saed,
En wettige' erfgenaem, en treedense onder oogen,
Die willens wetens dus wtstroyen dese logen.
Oates 't voeght u best te dingen voor uw bloed.
Ga Agamemnon aen, en grijp hem in't gemoed:
Betuygh hem hoe het strijd met aller recht en orden,
Dat yemand, wie 't oock sy, sal van sijn' vyand worden
Veroordeelt: en versoeck ernsthaftelijck, dat hy
Gedoogh dat Neleus soon, met d'overige dry
Ter vierschaer ga: misschien sal hy 't uw' beê ver-
[gunnen
Wt schaemte, en oock om dat seer licht drye rechters
[kunnen
Vermeestren 's vierden stem. Dits 't naeste dat ick weet.

1612 *Achilles:* de Fransche Gezant, die op een zachter rechtsvordering aandrong.

Oates.

Ick spoey my binnen. Och d'Atrijden sijn te wreed:
Dies ben ick hopeloos, en vrees een droevigh ende.

Ajax.

Jupijn uw' broeder vrye, en al sijne haeters schende.

AGAMEMNON. OATES. LYFKNECHT.

Agamemnon.

D'Eubeërs krijten vast: wy maecken 't langs hoe grover.
Het moeter evenwel nu onder door, of over.
Hier geld geen aerselen. De kans is al gewaeght.

Oates.

Ghy die als oppervorst de bijl van 't leger draeght,
En sijt geboren tot het staf en scepterswaeyen:
Wilt door uwe heusheyd doch ons onbenoegen paeyen.
De rechters spannen vast de rechtbanck, en te gaer
Mijn' broeder dreygen met het wterste gevaer
Van 't leven, en van ouds op hunnen vyand nijdigh,
En haetigh, draegen sich in 't oordeel te partijdigh.
Schut dese onbillijckheyd, en weertse door uw' maght.

Agamemnon.

Ghy spreeckt te spa. De saeck is nu te veer gebragt.
De rechters sijn gelot. Hy salse erkennen moeten:
Maer vind ghy 't goed, men sal 't geen streng schijnt [wat versoeten
Met noch een' vierde stem. Wy stellen 't aen uw' keur.
Kies die u best gevalt, en draeg ons yemand veur.

Oates.

Dit ampt voegt Nestor best.

1629 *d' Eubeërs:* de Remonstranten. — *Wy maecken 't langs hoe grover:* Agamemnon voert hier de Eubeërs sprekende in. „Zy roepen dat *wy t*," enz.
1639 *Schut:* belet, voorkom.
1641 *Gelot:* door 't lot aangewezen.

Agamemnon.

Mijn lijfknecht, sonder beyden
Seg Nestor aen: dat hy in 't recht den twist help scheyden,
En voeg by d' andre dry sijn' wijsheyd, datter niet
Onbillijcx in dit stuck wt toorne, en sucht geschied.
Sy waenen ons het werck met listen t'onderkruypen.
Maer 't is de doodsnack, 't sijn d' Eubeërs laeste stuypen.
De saeck is so doornaeyt, en so beset in all's,
Hy raeckter eer niet af, 't en kost hem sijnen hals.
De kling die moeter deur, het sy men 't recht of krom schout:
Ja eer de rechtbanck sweegh ick goot een' tong van stom
[goud:
Dat honderdoogigh hoofd, die wachter ben ik moe,
En Argos Argus haet, alwaer 't maer om de koe,
Die tot den buyck toe treed in frissche klaverweyde.
Ick sie, ick sie den beul 't swaerd trecken wt der scheyde:
Den ouden hondsvot vast staen zidderen voor den slagh:
Daer leyd de grijse kop, 's Lands wtgedient gesagh.

ULYSSES. NESTOR. THERSITES. DIOMEDES.

REY VAN PELOPONNESERS EN ITHAKOISEN. CALCHES.

Ulysses.

Ghy heeren die te gaer op Agamemnons heeten,
Om Palamedes saeck ter vierschaer sijt geseten:
U allen is bekend het grouwelijck verraed,
Gebrouwen tot bederf van den gemeenen staet:
En hoe d' Eubeër vorst, wt Nauplius gesprooten,
Het toegesonden goud meyneedigh heeft genooten
Van koning Priams spie, en listigh omgekocht
Veele hoplien, en so 't heyr al meer en meer gebrogt
In 't wterste gevaer, van onder Trojens wallen,

1645 *Sonder beyden:* zonder dralen.
1648 *Sucht:* partijzucht, partijdigheid.
1649 *Sy waenen:* met *sy* worden hier de vrienden van Palamedes bedoeld. — Agamemnon zegt deze woorden ter zijde, terwijl Oates heengaat.
1658 *Ick sie* enz. Men beweert dat Prins Maurits deze woorden zeide, toen Barnevelt op 't schavot kwam.
1661 *Op Agamemnons heeten:* op Agamemnons last.

Voor 't kriecken van den dagh, te worden overvallen.
Dewijl de misdaed dan so klaer en helder blijckt,
Ontbreeckter datter voorts een wettigh vonnis strijckt,
En na'et begangen stuck den schuldigen doe boeten
Sijn' welverdiende straf. Ghy rechters sult dan moeten
Aenwijsen met uw' stem, wat hem word opgeleyd,
Die sich bewegen liet tot so vervloeckt een feyt.
Dat Nestor sich verklaer.

Nestor.

Ick wens, genadige heeren,
Dat wy door't oordeelen nocht quetsen, nocht verseeren
Den schoon gebloeyden staet: maer datmen liever hel
Tot matigheyd, als al te streng een vonnis vel.

Thersites.

Wat seyd de grijse man? Ghy suft, o oude vader.
Geen' strengheyd is te hard. Het is een landverrader,
Een overgeven schelm: vind sulck een by u heul?
Laet my' er meê begaen, en haylightme tot beul.
Ick heb voor lang gewenscht den booswicht aen te randen,
En tot elcx schouspel hem te villen met mijn' tanden.

Ulysses.

Thersites hou gemack, en spreeck op uwe beurt.
Ghy vader Nestor, dat ghy 't leger niet gesteurt
Wilt hebben nocht gequetst, is lof en prijsens waerdigh.
Dat acht ick, sal geschien, indien wy heel rechtvaerdigh
Afhandlen dese saeck, en laeten 't recht geschien,
En niemands bloed, nocht stam, nocht mogentheyd ontsien:
Want sooghe dese straf wilt swacken door verschooning,
En door de vingers sien, die 't outer en de wooning

1673 *Begangen:* begaan.

1678 *Verseeren:* thans is alleen *bezeeren* in gebruik; maar *verzeeren* geeft een nog sterkeren graad van „bezeeren" te kennen.

1684 *Haylightme:* wijdt me.

1685 Deze woorden slaan op het zeggen van Gerrit Beukelsz. van Santen, van wien men verhaalt dat hij weleer gewenscht had beul te mogen zijn en den Advocaat te verscheuren, alsook op van Santens groote baktanden.

Wt goudsucht heeft belaeght, en draegen u als tolck
Van sulck een schendigh stuck: gewisselijck het volck
Sal t'saemenrotten, en vergaeren in veele hoopen,
En morren: datmen laet de grootste schelmen loopen,
En die handdadigh sijn aen kleene sonden, hard
Ter straffe vordert, en de goe' gemeente zart,
En als by d' ooren treckt. Het krijgsvolck sal ons hoonen,
En roepen: dat wy sijn aensienders van persoonen:
Of dat wy 't met hem staen die sulcke netten breyd.

Diomedes.

Daer dient wel opgelet. Het geen Ulysses seyd
Is niet dan al te waer. Laet dees sijn' schuld betaelen,
Eer datwe op onsen hals der hoplien ongunst haelen.
Ick sie veel' swaerigheen, en vind my al bevreest,
En ducht niet sonder reên dat duysendhoofdigh beest,
By dees' gelegentheyd, en onder Trojens vesten.

Thersites.

De vader die word kindsch. Men houd'et hem ten besten.
Wat wtspraeck hoeftmen hier? Hy brengt sijn vonnis me.

Nestor.

Om 't heyl van't vaderland verguntme dese beê:
En by u selve proeft, en overweeght mijn seggen:
Of 't ongeraden waer d' Eubeër vorst te leggen
In eeuwige hechtenis, op datmen niet en maeck
Sijn overoud geslacht verblind door heete wraeck.
Hy heeft een' langen sleep van hooghgeboren magen.
Sijn vader Nauplius, als wy in Aulis lagen,
Sich in gedienstigheen niet weynigh queet, en bood
Al wat hy bieden moght tot redding van de vloot,
En Palamedes dienst ging boven elcx vermoeden.

Ulysses.

Voorgaende deughden met een schelmstuck te vergoeden
Is Griecken ongewent. Een' schandelijcke daed

1703 *Staen:* houden.

Wischt alle weldaên wt. Voorlede vroomheyd baet
Geen' mensche, die van aerd verwisselt, en verwandelt,
Sich aen 't gemeen vergrijpt, en met den vyand handelt.
Nocht reecx van oud geslacht, nocht stam, nocht adeldom,
En word hier aengesien, noch' buyght de wetten krom:
Want raeckte dit in swang, en waer die dagh geboren,
Wat souder tegens staen, so liep de staet verloren.
En om in hechtenis te brengen Palameed:
'T heeft veel bedenckens in, en strijd met onsen eed
Voor eerst, die ons verbind, dat sulck een mensch moet [sterven,
Die schuld heeft aen verraed, en 't algemeen bederven.
Daer na so kan geen' plaets versekeren genoegh
Een' vorstelijck persoon: men tracht of spade of vroegh
Naer sijn' verlossing, en men soeckt de wacht te krencken:
Men houd het vaderland in onrust, en bedencken:
Men graeft de muuren door, of draeght hem in een' kist
Voor boecken wt: men veynst, men hangelt, en men [vischt
Om toorens, en om gracht: of eermen het kan riecken
Krijght een gevangen heer, gelijck een vogel, wiecken,
En over zee en zand sweeft heen door d' ope lucht:
Als de Cecropische Dedael sich gaf ter vlught:
En van sijn' vangenis, waer in hy sat versteecken,
Ontbonden, past sijn leet en ongelijck te wreecken,
Hetgeen hy waent en droomt dat sich is aengedaen:
En derf al wat hy denckt aengrijpen en bestaen.
Meer dingen ick verswijgh die stonden te besorgen.

Nestor.

Ontsla u van die vrees, door vaste en wisse borgen.

1726 *'t Gemeen:* hier „'t gemeenebest."

1732 *Bedenckens:* schroom, zwarigheid.

1735, 1736 Versta: Ten tweede, ten andere, is geen plaats sterk genoeg om iemand van zoo hoog aanzien in verzekerde bewaring te houden.

1739, 1740 *Of draeght hem* enz. Deze regels doelen op Huig de Groot. Een licht te vergeven anachronisme om den wille der zinspeling. — Overigens was het van den dichter zeer goed overlegd al die bevrijdingslisten door den slimmen Ulysses te laten opsommen.

1749 *Te besorgen:* te duchten.

Diomedes.

Wat borge is mans genoegh?

Nestor.

Achilles geef sijn woord,
En Ajax. Wel wats dit? Wie komt ons hier aen boord?

Thersites.

Het is de goe' gemeent.

Nestor.

O Goddeloose treken!

Thersites.

Wat seght ghy? 'T is het volck dat heefter in te spreecken.
Wat seydter 't leger toe? Koomt geeft uw oordeel dra.
Sal Palameed de landverrader sterven?

Rey.

Ja.

Calches.

Dat is de stemme Goods. Ghy rechters neyght uwe ooren,
En stemt met uw' gemeent, of vreest der Goden tooren.

Ulysses.

Men lever hem den volcke.

Diomedes.

Ick stem 't.

Thersites.

Thersites oock.

Nestor.

Argivische landou, mijne oogen sien den roock
Opgaen van uwen brand, en Calches ondertusschen

1751 *Mans:* zwaar, gewichtig, sterk.

Die wieght het volck in slaep, en niemand tracht te blusschen
Het vier, dat in sijne asch vast smeult, en heymlijck smoockt,
En die u hoeden sou, die is het, die dit stoockt,
En wt bysondren wrock geeft voedsel dese vlammen.
Roemt op geen' lange rij van oude vadrenstammen,
Op hoven schoon van bou, nocht steden trots van muur:
Men sloopt men slecht'et al op dese onsalige uur:
Men velt geswind ter neêr, wat langsaem is geklommen.
Gaet Griecken ruckt om veer die suyl der vorstendommen,
Den Atlas, die 't gebied met sijne schouders schraeght,
En onverwickelijck dat groot gevaerte draeght:
Die onlangs heeft gevryt uw' dierverpande steden.
Gaet Griecken, smoort de siel van uw' gerechtigheden:
Verworght uw' trousten raed in so veel ongevals:
Uw' vryheyds voorspraeck ruckt de tong wt sijnen hals.
Mijn' siele smelte aen lucht, en Pylus myne beenen
Ontfange, eer dat ick hoor der Griecken val beweenen.

Rey van Eubeërs.

Ach! waer toe of der Goden onbescheyd
Befaemde deughde hier rust en vreê ontseyd:
En sonder staf, en aerselen doet gaen
So steyl een pad, so wild en woeste een' baen:

Door kreupelbosch, door wegen ruygh begroeyt,
En onbestraet: daer elcke stap vermoeyt
Een' arbeydsaem' hardvochtigh' man, geteelt
Om barrevoets geschoeyt te gaen met eelt:

Daer vrou natuur gesaeyt heeft scharp gesteent,
Dat sweeten doet selfs reusen langgebeent:
Daerme' eensaem dwaelt: daer sonder spoor of pad,
Voor 't oogh geen spits verrijst van vleck of stad.

1773 *Uw' dierverpande steden*: Deze woorden zien op het lossen van den Briel met zijne twee sterkten en Vlissingen met het slot Rammekens, aan de Engelschen, om hulp van hen te verwerven in den jare 1585 verpand, en meest door beleid des advocaats weer aan den staat gebracht.

1776 Versta: rukt aan den voorstander uwer vrijheid de tong uit den hals.

1777 *Mijn' siele smelte aen lucht:* mijn ziele vervluchtige en losse zich op tot lucht. — *Pylus:* de hoofdstad van Nestor. — *Beenen:* gebeente.

1779 *Onbescheyd:* onrechtvaardigheid, onbillijkheid.

Soo swaer een' wegh, van 's Hemels hoogen trans,
Dreef Junoos wrock den basterdsoon haers mans
Geweldigh in: 't geklater van haer' sweep
Van kindsbeen af sijn' grove krachten sleep.

Voor d'eerste proef 't wicht met sijne handjes greep
Twee slangen aen, die 't flucx te barsten kneep:
De voester schepte haer' doodverw, en sagh stom
's Kinds vuystjens swart van adders om en om.

Sijn' stiefmoer staegh raest op Alcmene beus:
Als sy hem siet van Hydra, leeu, en reus,
Van Diomeed, Busyr, en stier, en beer,
En Kakos moord met sege komen weêr:

En gespen, tot verwondring sijner eeu,
Om sijne borst de slang, en fieren leeu:
Geharrenast, onvergeleecken held,
Met die hy vreesde, en moedigh had gevelt.

Wat grouwelijck wat schrickelijck gedroght
Lucht, Zee, en Aerde in 't licht te voorschijn brogt',
Dat leyd gekneust. Elck Hercles daeden prijst,
Waer Phoebus glans verguld 's Aerdbodems lijst.

De Faem sijn roem voert over alle zeen.
Sijn' Godheyd word kerckpleghtigh aengebeen:
Van daer de Son de beyde mooren verft,
Tot daerse daelt, en in de baeren sterft.

Maer endelijck so breeckt hy met sijn' knods
Ter poorten in des onderaerdschen Gods:
Der schimmen rijck na boven open lagh;
'T sprietooghter al geslagen van den dagh.

1813 *De beyde Mooren: Mauritania 'Tingitans* (hetwelk zich naar den Atlantischen Oceaan uitstrekte) en *M. Caesariensis* (aan den kant van Numidië). Zie Plinius, V. 1. 't Is echter een anachronisme, want deze verdeeling werd, volgens Plinius, eerst onder keizer Claudius gemaakt.

1817 *Sprietooght:* ziet verstrooid.

Van derwaerts hy opdondert onversaeght,
En voor sich heen den swarten rekel jaeght:
Viert, kort, en vlyd de keten met sijne hand,
Waermede hy fors den dryekop leyde aen band.

Met sweem de Son, en 't licht ontsonck sijn' siel,
En als een kleed de nacht op 't Aerdrijck viel,
Van schrick en vrees. Hy dreef den grouwel voor,
En voerde hem so de Griecxsche steden door.

So had de vuyst van Hercules geklemt.
Men sagh nu Aerde en onderaerdsch getemt,
Als hy sijn hoofd door 's Hemels nave stack,
En onderschoorde het licht gestarrent dack.

Alcides deughd genoot dit tot haer' loon,
Dat hy om hoogh met d' eeuwigheyd der Goon
Omtoogen werd: en slaende 't hoofd om leegh
Roock 't wieroock, dat van d' outers opwaerts steegh.

Alcmenaes soon, die sulck een' glori kreeght,
Wat baetet dat ghy 't Aerdrijck hebt geveeght
Van ongediert, van menigen tyran,
En dat de Goon u bruyckten tot hunn' wan?

Als zedert uw' vergoding d' Opperhel,
Na ouden aerd, wat grousaem is, en fel,
Weêr heeft geteelt, en rockent enkel quaed:
Als 't onkruyd weêr vertreed het edel saed?

Och! of ghy noyt van ons gescheyden waert.
Och! had ghy doch gestaeckt uwe Hemelvaert:
So sou ons' borst niet suchten na om hoogh:
Noch' traenendou neerbigglen wt ons oogh.

So souden wy niet derven d' oude vreughd:
Noch' treurigh sien, hoe d' hooghgemelde deughd
Soo overvalsch betight word, en beklad:
Hoe 't hayligh bloed 't meyneedigh sweerd bespat:

1822 Men lette hier wel op de fraai te pas gebrachte zinspeling van *dryekop* (de helhond) en het *dryaenzicht Hecate,* de Godheid, wie Calchus en zijn volgelingen offerden.

Hoe d'oppervorst, en aller guyten tolck,
Dat edel breyn ten roove geeft aen't volck:
'Twelck opgeruyt, door vorst en priesterhaet,
In sijn bederf met blijschap weyen gaet.

Nu raest en woed d' onwetende gemeent,
En onse staet voorboghtigh overleent:
Thans alsme' ontwaeckt, en slaet sijn' dolheyd ga,
Koomt naberou, en klaegen veel te spa.

'Thans als 's mans deughd na logens mist en damp
Opbeurt het hoofd, en blinckt als 's Hemels lamp,
Dan sal 't gehuyl betuygen wie hy was:
Maer te vergeefs bevochtigen sijne asch.

1856 *Voorboghtigh overleent:* gaat terneergedrukt onder de zwaarte der rampen.

DE VYFDE HANDEL.

BODE, OATES. NEPTUYN.

Bode.

Vervloeckte, afgrysselijcke, en deerelijcke moord,
Verfoeylijck schellemstuck, waer heeftmen oyt gehoort
Van sulck een' grouwel? Kan den Hemel dat gehengen!
Wie sagh doorluchtigh bloed oyt schandelijcker plengen?

Oates.

Die neerlaegh ons verhael: vertel van stuck tot stuck
Mijn broeders wtgang, en beklaeghlijck ongeluck.

Bode.

So flucx de rechters na veel overlegs ten lesten
Hem gaven 's krijgsvolcx grim, en hevigheyd ten besten,
Teegh al de Pelopeesche, en Ithakoische schaer

Na 's opperhoofdmans tent, en legerplaetse, daer
Men Palamedes hiel versekert, en gevangen,
En paep Eurypilus hem sterckte, om sijne gangen
Te strecken na de dood getroost, en wel gemoed.
Met so spreeckt Calches: ghy die onser aller bloed
En leven op een' prijs geset hebt, en u mercklijck
Besondight, en misgaen aen 't weereldlijck, en 't kercklijck:
De goedige gemeent die vordert u tot straf:
Uw jongste tyd is hier, dus breeckt dit marren af.
d'Eubœër vorst die rees van daer hy was geseten,
En sprack: o mannen die verhit sijt en gebeten
Op myne onnooselheyd, wat is dit voor een' wijs',
Dat veertighjaerge dienst, en soo veel slavernijs,
Met stortinge van bloed vergolden word in 't ende?
Sy kreten: landverraer, Jupijn uw' meyneed schende:
Ghy hebt uw vonnis wech. Hy sweegh, en trad voor heen.
Sijn' rechte sijde quam d'Aertswichelaer bekleen,
De slincke Eurypilus, en schenen sich t'erbarmen.
Een Cephaleensch soldaet recht voor hem op sijne armen
't Quansuys meyneedigh goud droegh in een' beuckelaer.
Soo ging hy moedigh, en met voegelijck gebaer:
Bedrommelt, en bestuwt van krijgslien, en van trossen,
En vorderde sijn' tred na Idaes hooge bossen.
Een heuvel ryster aen den voet des berghs, die schuyn
Groeyt als een schoutooneel: van wiens verheve kruyn
En toppunt, als de vloot werp 't ancker in dese haven,
Een' kerck de Son gewijt, geciert met rijcke gaeven,
Verstreckte een' baeck in zee: vermits de God, die korts
Voor d'ooster gevel braef te prijck stond met een' torts:

1877, 1878 *U.... misgaen aen: zich misgaan:* zich vergrijpen aan.

1880 *Uw jongste tyd is hier:* uw laatste uur is geslagen.

1884 Palamedes gebruikt hier, ter dood gaande, de laatste woorden van den Advocaat; *veertighjaerge dienst* kan niet op Palamedes passen, daar deze jonger stierf. Uit deze woorden besloten Vondels beschuldigers onder anderen, dat Palamedes den Advocaat verbeeldde.
Soo veel slavernijs: zooveel slavens, zwoegens.

1886 *Jupijn uw' meyneed schende:* Jupijn straffe uw meineed tot uw schande.

1889 *En schenen:* en hielden zich alsof.

1893 *Bedrommelt:* omgeven door een drom. — *Trossen:* verzamelingen, hoopen (legervolk), die tot den tros of legertrein behooren.

1899 *Vermits:* hier: door middel van den God, het Godsbeeld.

Wiens goude flonckervlam natuurlijck scheen te lichten,
En dagh te senden op der menschen aengesichten.
Nu leyd dat schoon gebou geschonden, en ontsloopt,
En d'haylge steenen hier en ginder opgehoopt,
De voorige heerlijckheyd besteenen, en beschreyen.
Ons' krijgsvolcx moedwil in die Godenprael ging weyen,
En brande, en blaeckt'et al. D' aertswichelaer stond stom,
En loegh om 't plonderen van Phebus heylighdom,
En grenickte, als hy sagh, hoe 't schuym der menschen [vayligh
Een schouspel maeckte van den Phrygiaenschen Hayligh.
Dese eertyds een' gewyde en afgekeurde plaets,
Nu een verspogen vloeck, na'et woeden des soldaets,
Ten vadermoord gedoemt, met grouwelijcke woorden,
Vast grimmelt van het volck, dat swart van allen oorden
Hier dringt, en t'saemenschoolt, en Idaes steylheyd leeft
Van menschen, daer de bergh een open wtsicht heeft
Op desen heuveltop: ontallijckheyd van sielen
In sijn' Cypressen, en geboge tacken krielen,
En beven in de blaên. Wat isser een gewoel!
Een yeder heeft sijn wit: dees draeght sich stil, en koel
In 't weereldlijck beloop, noch' weet wat hy sal wenschen,
En om te kijcken volght slechts 'tspoor van andre menschen:
Die braeckt sijn' gal, en scharpt sijn' tong gelijck een pyl,
En bootst in 't spreecken na den priesterlijcken styl,
En scheld, en is vol viers, en groeyt in 's naesten schennis,
En word al heel bereen van yver sonder kennis,

1909 *Vayligh:* ongestraft.

1910 *Schouspel:* in ongunstigen zin voor: spotvertooning.

1988—1910 Zonder twijfel lag het in des dichters bedoeling om, met deze verguizing van den God des lichts, den blinden geloofsijver der Contra-Remonstranten, tegen de in zijne oogen meer verhelderde begrippen der Remonstranten, te doen uitkomen. Later zien we den grijsaard als slachtoffer zijner beginselen geveld door de steenen van het heiligdom des lichtgods, welke men hem naar 't hoofd smeet. De zinspeling op de vernieling van den tempel des Lichtgods door de dienaars van Hecaté, de godheid der duisternis, straalt al te helder door om miskend te worden.

1911 *Afgekeurde:* bij voorkeur afgeperkte.

1915 *Idaes steylheyd leeft:* versta: Ida's steilten leven, wemelen van volk.

1920, 1921 Versta: deze gedraagt zich bedaard, is onverschillig voor hetgeen er in de wereld omgaat, en weet niet, naar welken staat van zaken hij wenschen zal.

En dorst na'et edel bloed: een ander ruym so flaeu
In tegenyveren, wt vreese van het graeu,
Sich intoomt, en met rou het treurspel komt bekijcken,
En 't voorspel tot bederf der Europeesche rijcken:
Een eenigh swyger weeght de wereld in een' schael,
's Volcx sotterny belacht, en treurt om 's lyders quael.
De domme menighten haere handen t' saemenklappen,
Met dat hy als een leeu grootmoedigh aen komt stappen,
En klimt den heuvel op, eer dat hem yemand verght:
En staende op 't opperste, na'et rysende geberght
Dat staetigh aensicht wend, waermeê hy onbesweecken
Plagh in Mycenens sael voor 't hayligh recht te spreecken,
En voor den Griecxschen staet te dingen met sijn' tong.
Het nieusgier volck, door 's mans vrypostigh wesen, hong
In twijffel, of hy met den hals sijn' schuld sou boeten,
Dan ofmen door genade het vonnis sou versoeten.

Oates.

Mijn' borst die klopt, en schrick myne aendacht breeckt,
[en stoort:
Doch vaer ghy niet te min met uw' vertelling voort.

Bode.

So staende in 't openbaer, met opgerechten hoofde,
O mannen, seyd hy, of uwe heusheyd noyt geloofde
Al 't geen de valscheyd heeft van landverraed erdicht,
Dat was mijns harten wensch. 'K heb volgens mynen plicht
Gants vroom, en ongeveynst, en opentlijck gehandelt,
En sterf een oprecht Grieck, gelijck ick heb gewandelt.
Wt had hy, als daer op van wedersyden hem
De priesters by de Goon verbaden met hunn' stem,
En steenden overluyd. Na'et sluyten der gebeden
Soo weeckense af verbaest, en gaven sich beneden.
Hy met sijn dienaers hulp, getroost, en wel te moe,
Bereyde sich ter dood, en tot de middel toe,
Ten halven lyve naeckt, in 't wterst van sijn lyden,

1934 Het beeld van den *leeuw* is hier min gelukkig gekozen, dewijl Vondel Palamedes in het Dierenperk door een *leeuw* laat begrimmen.

1946—1950 Omschrijving van de bekende woorden, door Oldenbarnevelt in 't uiterst oogenblik gesproken.

Sijn' lijfknecht oorlof gaf, die treurigh trad ter syden,
Na d' alderjongsten dienst. Daer stond de Deughd geciert
Met waere onnooselheyd, van 't leelijck ongediert
Begrenen en begrimt. De beestelijcke krygers
Van menschen nu veraerd in luyperden, en tygers,
Van reedlijckheyd ontkleed, beseten van de wraeck,
En felste Rasery, beving een graeger smaeck
Na'et Goddelijcke bloed. Sy knarsten op de tanden.
De gramschap saghmen wt hunn' dreygende oogen branden:
Die gloeyden vreesselijck, gelijck als koolen viers:
En nu verkropt van toorne, ontsint, en vol getiers,
En vloeckens, als den haet hunn' kraghten had geslepen,
De grouwelijcke beuls, en duyvels steenen grepen,
En blixemden met maght op desen vroomen vorst.
Ick sagh den eersten steen afstuyten van sijn' borst:
Den tweeden van den slaep sijns hoofds, en hoorde klincken
Den slagh van't beckeneel. Terstond verging hem 't blincken
Van't eerlijck silverhayr. Dat achtbaere gelaet
Werd jammerlijck van bloed besprenckelt, en begaet.
Met seegh hy swijmend neêr. De Godvergete boeven
Die hagelden soo lang, tot datse hem gants begroeven,
En smoorden door 't gewight van steenen meer en meer.
Gelijck als Bacchus rey ging raesende te keer
Den soeten Harpenaer, die vogelen kost locken,
En dieren, en 'tgeboomt, met tortsen steenen stocken:
En morselden sijn vleesch met allerley geweer;
Soodanigh was het end van desen wijsen heer:
Als 't reuckeloose volck toevliegende, op ging krabblen
Het bloedigh puyn, en om de wreede steenen grabblen:
Dees wt nieusgierigheyd, en die wt encklen haet,
Op dat sijn' dolligheyd, en moordlust werd versaed.
Veel dooptender in 't bloed de vochtbesweete doecken,
En wrongen 't wt in wijn, en soopen 't op met vloecken,

1976 *Begaet:* bevuild.

1980—1984 Een tusschenzin, wel wat stroef van samenvoeging, dien we aldus te verstaan hebben: even gelijk de rei van Bacchanten den zoeten harpenaar (Orpheus), die het gevogelte en het wild gedierte wist te lokken, te bekoren, met toortsen, steenen en stokken te lijf kwam.

1990 Neusdoeken werden in Barnevelts bloed gedoopt, in wijn uitgewrongen en dien tot een triomf uitgedronken.

En nooden juychend tot d' onmenschelijke feest
Hunn' spitsbroers, van dien God, en selven tuymelgeest
Gedreven en geraeckt. Den Hemel stroock uw' sinnen
Met troost, om door geduld dat onheyl te verwinnen.

Oates.

Grootvader legtghe dood in d' afgrond, noch' gevoelt
Uw' Godheyd 't ongelijck uws naeneefs. Koom en spoelt,
En wasch het aerdrijck weêr van d' oude grouwelvlecken.
Uw' gramschap kost wel eer der bergen kruynen decken,
En tot uw broeders wraeck, de menschen en het vee
[Doen Pyrrhe en haer gemael niet sagh als baere zee]
Verdrencken, en verdoen: uw hoofd nu op wilt steecken,
En toon uw log noch' traegh, om straf en streng te
[wreecken
U selven, en uws bloeds geleden smaed, en hoon.
Koom handhaef uw geslaght, en d' oude sluyerkroon
Van koning Nauplius: op datter door uw oordeel
Noch blijck', dat Godensaed heeft boven andre voordeel.

Neptuyn.

Mijn soon, die 't broederlijck en deerlijck ongeluck
Besteent, schep moed, en toom, en matigh uwen druck.
Sijn' dood so onverdient, als staet, en landbederflijck,
Roept wraeck, en maeckt sijn' naem roemruchtbaer, en
[onsterflijck.
De dappere Ajax en Achilles blyven stout
Bewaerders van het lijck, tot datmen namaels houd
Sijne wtvaert, als sijne asch met traenen word begooten,
Van Cadmus borgery, de schreyende Bœoten:
Wanneer de toeloop van 't by hem verdedight volck
Sijn' sterflijckheyd verselt ter onderaerdsche kolck,
Verwelft met elpenbeen, verdeckt met marmorsarcken:
Daer Themis antwoord geeft, en in haer' kerck der kercken
Het wieroock voor haer smoockt. Dicht aen de voeten van
D'aenbedelijcke maeghd, men desen grooten man,

1997 *En wasch* enz.: een zeer eigenaardig verzoek aan den God der wateren.
2000 *Haer gemael:* Deucalion.

A. F. Zürcher del — C. Ed Taurel sculps

Een goude pronckbeeld recht. De Griecxsche Jonffers [bringen,
En leenen tot dees' prael haere afgestreecke ringen.
Alreede sie ick staen den Hayligh hallef naeckt,
Vrypostigh als een held, die voor de vryheyd waeckt:
Beteeckent door den hoed, bewaert soo sorrighvuldigh
Met d'eene: d'andre hand, aen Trojens goud onschuldigh,
d'Handvesten, toevertrout 't gewijde parckement,
En segels gade slaet, op datse niemand schend.
D'eerwaerdige Godes 's mans deughden schijnt te vieren,
En deckt sijn' grysen kop met haylige laurieren:
Terwijl hem vreeslijck lijf en leven word ontseyd
Van 't grimmigh ongediert: op sijne onnooselheyd
[Gemat van ouderdom en veertighjaerigh worstlen]
Als op een' vetten roof met opgesteecke borstlen,
Met manen versch geschud, en muylen opgespart,
Gebeten, en verhit. Sijn fiere moed die tart
'T vierspouwen van den draeck, eene onrust sijner eeuwe,
Het huylen van den wolf, het brullen van den leeuwe,
'T schuymbeckende everswijn, het naer geloey des stiers,
Het grynsen van den beer, 't gebriesch eens tygerdiers,
En 's luyperts tandgeknars. Soo leeft sijn' faem de jaeren
En eeuwen door in spyt der vadermoordenaeren:
Die Phœnix sijner tyd: en hoe de nyd meer bast,
Hoe minder hy vertsaeght, hoe hooger dat hy wast.
'T is billijck dat sijn roem, en lof ten grave wt swelle.
Æolien hem wyd, en haylight een' kapelle,
En jaergetydigh feest: en set op 't hoogh outaer
Syn' beeltenis met sang, en deftigh kerckgebaer.
De priesters met hunn' pracht, en blinckende gewaeden
Hem offrende, haelen op syne heerelijcke daeden.
Maer groot is 't jammer, en beschreylijck 't ongeval,
'T welck om een' vroome siel gants Griecken treffen sal:
Groot is d'ellende daer syne haeters sich in wicklen.

2023 volgg. Deze verzen behelzen de beschrijving der prent van Palamedes in het Dierenperk, op bl. 3 hiervoor gereproduceerd.

2025 *Beteeckent:* aangeduid.

2037 *'T vierspouwen van den draeck:* de boosheid der kerkelijken.

2038 *Het huylen van den wolf:* de bitsheid van Aerssens.

2039 *'T schuymbeckende everswijn:* de verwoedheid van Prins Maurits.

Myn neef uw vader gaet met geyle minne pricklen
Der koninginnen, en princessen eensaem bed:
Wier bruydegoms de kryg voor Trojen houd verlet:
Wier poeselachtigh vleesch, door 't lang ontbeeren, weeligh,
De wellust kiest voor schaemt, en draeght sich over-
[speeligh:
En heelt syn' kitteling, en lonckt, en streelt, en kust:
En onderlingen brand met soet omhelsen bluscht:
Versmaed der mannen trou, om 't puyck der jongelingen.
D'oneerelijcke galm van spelen, danssen, singen,
Door 't gulden welfsel rolt: en Venus stroyter 't saed
Om neerslagh, bloed, en moord, en alderhande quaed,
Om traenen, en gehuyl te maeyen, en te oegsten:
Om vorst, en vorstendom, en rijcken te verwoesten:
En 't doolende overschot, met twyfelige stap,
Te senden over zee, en sand in ballingschap,
So verre, en so wtheemsch, dat nieusgier 'tvolck komt
[gaepen,
En dut of 't menschen sijn, of seker slagh van aepen.
Achilles gramschap slaght Thersites met een' vuyst.
De moord slaet Diomeed voor Trojen. 'T water bruyst,
En raeckt aen 't sieden, als mijn' grimmigheyd verbolgen
Haer' vinnen van sich steeckt, waer op de stormen volgen,

2062 *Oneerelijcke* heeft hier de beteekenis van: oneerbare, onkuische.

2067 *Met twyfelige stap:* onzeker waarheen het zijne schreden zal richten.

2070 *En dut:* en twijfelt.

2071 *Met een' vuyst:* met een vuistslag.

2074 *Waer op de stormen volgen:* volgens de aanteekeningen in de Amersfoortsche uitgaven van *Palamedes*, leest men hier, „hoe Agamemnons gewisse wort gepijnigt: wat tegenspoeden hem op de hielen volgen, inzonderheit het schrikkelijk onweer, dat hem overviel. De Digter wil zeggen, dat Prins Maurits daarom wroeging hadde, om des Advokaats doodt: en door dit onweer verstaat hy den onverzienschen storm, die zynen aanslag op Antwerpen, ongelukkig belette.

„'t Is zeker, dat Maurits, zittende om 't vier in zijn nachttabbert, ziende naar de tafel, zeide tot een page, in 't aanhooren van Matthys vander Cors, Kamerling van zyn Excellentie (die dit verteld heeft): „Doet dat hooft weg"; en nog: „Ziet gy dat hooft niet? by Godt ziet gy dat hooft niet? doet het weg, zeg ik".

„Ook is waar dat hy gezeit heeft, als de page bezig was om van Maurits bonte tabbert, waar in hy sluimerende by 't vier zat, een' vonk af te slaan, die van 't hout in 't bond gesprongen was, en Maurits daar van wakker wordende, zeide: „Laat branden 't een met het ander;

Die Agamemnon in het keeren met sijn' vloot
Afeyschen rekening van Palamedes dood,
En 't bloed mijns bloedverwants: en pynigen 't gewissen
Des fellen moordenaers: die enckle duysternissen,
Met roode straelen viers, en kromme blixems siet
Gespouwen, en doorklooft: en met sijne ooren niet
Als schorre donders hoort, en ysselijcke slagen:
En drijft onwetende na Samos door de vlaegen,
In 't eeuwigh schuymend graf van Icarus, en looft
Den saligen Priaem voor 't hoogh outaer onthoofd:
Vergeet sijn' segefeest: en vangt, vol schricx en bevens,
Met sijn gehoor 't gekraeck van stevens tegens stevens,
Van syde tegens sy', scheepskielen tegens kiel.
Des vaders Nauplius met smart verkropte siel,
Die op d'Eubeër kust 't weerkeeren van de Greecken
Alree geroken heeft, een' fackel doet ontsteecken,
En licht in zee van 't slot: dat steyl, en hooghgebout,
Op's berghs verheve kruyn, van wedersyds beschout
Een' baere Zee: wier diepe, en holle watren woelen,
D'eylanden allesins, en vasten grond bespoelen.
De stuurlien van de vloot, verlockt door dese toorts,
Sich geven derwaerts aen: daerse al te saemen voorts,
In plaetse van de nood, en lijfsgevaer t'ontslippen,
Vervallen in 't gedruys der Caphareesche klippen,
En 't luydende gehuyl van soo verbolgen vloed,
Die stadigh barnt, en op de blinde klippen woed.
Daer houd gerechte wraeck d'ontrampeneerde schepen
Verlet, door 't scharp gesteent, als van haere hand ge-
[grepen:
Of met een' dijck bewelt van sand, dat hallef dryft,
En door gebreck van vloed hen sloopt, en stucken wryft:
Of achter driftigh, voor gestrand op harde kayen:
Of stootse aen splinters door den draeystroom, in het
De schippers vloecken d'onherbergelijcke ree, [swayen.

Godt heeft my verlaten". Tegens den overste Pinser zeide hy (ziek te bed leggende): „Wat hebbe ik gedaan, ik hebbe eerlyke luiden gedechargeert, en een deel schelmen in plaats gestelt."

2088 *Verkropte:* overkropte.

2091 *Licht:* tw. t. 3e p. enk. van 't w. w. lichten.

2105 Versta: of met den achtersteven zich driftig bewegen in 't water, terwijl zij met den voorsteven vastzitten op de klipsteenen.

En haeten 't drooge land, en roepen om de zee:
Wiens heesche, en schorre keel, door 't naer gehuyl
[der menschen
[Dat ydel en vergeefs met bedeloft, en wenschen
Mijn' gramschap paeyen wil] word over 't vlack verdooft.
Ulysses evenwel, en 't wrongkroondraegende Hoofd
Ontslippen dit gevaer, gespaert tot leyder treurspel:
Daer gener schipbreuck van 't voorspoocksel is, en 't
[veurspel.
'K sie Clytemnestre alree geveynsdelijck en bly,
Onthaelen haer' gemael: en Argos borgery
Haer' vorst met waere vreughd begroeten, en ontfangen.
De lucht geslagen word met fluyten, en gesangen.
De kercken gaen ter feest. De koninglijcke sael
Word staetigh toegerust, met overdaed van prael.
Bancketten rechtmen aen, hoedanigh voor hunn' traenen
De jongste maeltyd was der blyde Phrygiaenen.
Het tafelbedde blinckt van 't Iliasche paers,
En 's purpers glans vermeert by toorts, en wassekaers.
'T goud van Assaracus verswelght de Griecxsche wynen,
En Godenleckerny. De koppen vol robynen
Het sterffelijck gesicht, en d'oogen scheemren doen.
'T goud recht'er wildbraed aen, en Paeu, en kallekoen.
Hy self leyd hoogh, en prat, en munt door sijn' cieraeden
Voor andren wt, met bonte, en spicklige gewaeden,
En draeght aen 't lijf de pracht, en kleeding van Priaem.
Sijne eegemael besweert hem by 's verwinners naem,

2108 *En haeten:* en willen er niet moe te doen hebben. — *Haeten* heeft hier de beteekenis, als menigmalen in den Bijbel, b. v. Luk. XIV : 26. Joh. XII:25.

2110 *Bedeloft:* bede-gelofte.

2112 *Wrongkroondraegende Hoofd:* Agamemnon.

2113 *Leyder treurspel:* een treurspel, dat nog meer leeds verwekken zal.

2114 *Daer gener schipbreuck van 't voorspoocksel is, en 't veurspel:* waar de schipbreuk van genen (hun metgezellen) het voorspook en het voorspel van is.

2125 *'t Goud van Assaracus:* 't gouden vaatwerk van Assaracus, den vader van Anchises.

2128 *'T goud recht'er wildbraed aen:* op gouden schotels wordt wildbraad opgedischt. De burgemeester Reinier Pauw hield, dat deze woorden op hem sloegen, te meer omdat het woord *Paeu* met een groote P was gezet.

2132 *By 's verwinners naem:* bij zijn (grooten) naam als overwinnaar.

Dat hy 't verciersel doch sijns vyands af wil leggen,
Voor betre wisseling: licht is hy te geseggen,
Om 't handwerck aen te doen der lieve bedgenoot:
Onkundigh van 't gevaer der korts aenstaende dood.
Verschrickt nocht ziddert niet. Een balling om sal brengen
Den vorst der koningen: een overspeelder plengen,
En spillen 't bloed eens mans. Sijn' slachting sal geschien.
Het jongste dischgerecht sijn' heer sal bloeden sien:
Het roode vocht den wijn bespatten: 's konings leven
Van Argos koningin ter neerlaegh word gegeven.
Het aengetogen kleed dat weygert en ontseyd
Syne handen doorgang: dies hy swoeght en arrebeyd,
En lucht soeckt: maer vergeefs. De schooten ruym van
[vouwen,
En sonder opening sijn hoofd beslooten houwen.
De suffert gants verwijft hem in de lenden steeckt:
Maer overmits de moed in 't quetsen hem ontbreeckt,
Het mes ten halven keert. De vorst begint te worstlen:
En als in 't wilde woud het boschswyn ruygh van borstlen,
Gegrepen van het net, nochtans t' ontvlieden tracht,
En alsins wtkomst soeckt, en woed met domme kraght,
Gants ydel en vergeefs: vermits het vol verschricken,
Door 't woelen enger maeckt de loose jaegerstricken:
Soo woelt en tracht hy oock bedompelt, om het valsch,
En blindgeweven kleed te worpen van den hals:
En in den wyden schoot, en ployen ingewickelt
Alom sijn' vyand soeckt, ancxtvalligh aengeprickelt.
De dochter van Tyndaer al woende, en rasend stracx
Verselt den gruwelmoord, gewapent met eene acx:
En alsmen aen 't outaer, op pleghtige offerfeesten
Voor 't slaghten met der byl eerst merckt den neck
[der beesten,
En stieren, alsoo micktse, en wickt haer' felle vuyst

2135 *Het handwerck* enz.: het plooirijk gewaad, uit netwerk samengesteld, dat Clytemnestra vervaardigd had,

2137, 2138 *Een balling — een overspeelder:* Aegisthus.

2139 *Eens mans:* lees: eens *echten* mans.

2147 *De suffert:* de droomer. — *Verwijft* beteekent hier: de heerschappij den invloed der vrouw gehoorzamende.

2149 *Het mes* enz.: versta: keert het mes ter halverwege.

2159 *De dochter van Tyndaer:* Clytemnestra.

Dan ginder, dan weer hier, en neemt'et wis en juyst.
Hy leydter toe, de schelm: wech heeft hy't. 'T is ge-
[kloncken
Met desen dwingeland: wiens wreedheyd heeft gedroncken
't Neptuniaensche bloed soo greetigh, en soo helsch.
'T hoofd quaelijck afgehackt hangt aen een lapken vels.
Hier vloeyt het schuymend rood: daer grijnsen mond
[en oogen.
Cassandra, vol van God, ter sael komt ingevloogen:
En met haer' roosenhoed den lijcke d' wterste eer
Bewijst, en kranst den romp. Sy gaetse flucx te keer
Met d' acxe warm van bloed, en deckt den sieleloosen
Met sijn' geroofden buyt: die vallende de roosen,
En frissche bloemen kreuckt, en verwt den marmorvloer.
Leg, roept de moorderes, leg daer, o koningshoer!
O schandvleck van mijn bed! o kancker van goe' seden!
Dat hebdy voor uw' lang gepleeghde vuyligheden.
Het daetlijck juychende hof, en vrolijcke paleys
Geeft nu een' naeren galm, en is vol moordgeschreys.
Electra swijmt van schrick: en ancxtigh voor haer moeders
Verwoedheyd, berght geswind d'onnooselheyd des broeders,
Door Phocius den oom: sy selve in duysterheyd,
En vangenis bemuurt, een treurigh leven leyd:
Tot d'overspeelder haer, om achterdocht te schouwen,
Doet met een' ackerman als een' boerinne trouwen:
Ter tyd toe dat de wraeck de moordenaers verrast:
Die, alsse in Pallas kerck de groote Goden vast
Met blyschap offren, om Orestes overlyden,
Besprongen worden, en benart van alle syden.
De smart geeft wapenen aen dochter, en aen soon.
De moedermoord bespat het aengesicht der Goon:
Die toornigh, en verhit, om 't schendigh kerckontwyen,
Daghvaerden staende voets de felle Raseryen,
Met biesend slangenhayr, en ysselijck gegrim.
De neerslagh knaeght hun 't hart. De moederlijcke schim,
Gewapent met een' torts, hen naestapt door den tempel.

2172 *Sy gaetse:* Clytemnestra gaat Cassandra.
2179 *Daetlijck:* zooeven, kort geleden.
2195 *Biesend:* hevig opstuivend.
2196 *De neerslagh:* de moord.

Sy vlieden voor, en sien de Vloecken op den drempel:
Sijn aller menschen vloeck, om sulck een' grouwelmoord:
De daecken stierense ongehuysvest altyd voort.
Dat leert na hayligh bloed van Godenkinders dorsten
Tot in het darde lit. Ick ga den val der vorsten,
En koningen voorby. Ick swijgh hoe Grieckenland
Veroorsaeckt moord wt moord, en mengelt brand in brand,
En wtroyt stam met stam, geslaghten met geslaghten:
Door schennis schennis boet, verkrachten met verkrachten:
En aen 't gewyde slaet sijn' vingers onbesuyst:
En in sijn' boesem wroet: terwyl Ulysses kruyst
De Zeen veel' jaeren lang van 't pekelschuym bedolven,
Gesmeten herrewaerts, en derwaerts met mijn' golven:
Gesolt gerolt, door soet en suur, door heet en kout:
Geweeckt van 't nat: gebraen van hit, en soor van 't sout.
Na dat hy is ontslipt de Caphareesche laegen,
De winden hem aen d' onherberglijcke oevers jaegen
Van 't forsse Thracier volck: daer Hebrus koude vliet
Sijn water loost, en in d'Ægeesche baeren giet:
Van derwaerts wederom na d'Africaensche kusten:
Daer sijn geselschap sich ter neer wil slaen, en rusten,
Verlockt door 't lecker oeft: dan na Trinacria,
In 't hol van Polipheem, den Cyclops: die te spa
Sijn' dronckenschap beklaeght; om dat hy nu in 't [duycken,
En 't rysen van de son eenoogigh niet magh bruycken
Den sienelijcken God, en 't aengebeden licht:
Dan tweemael daer Æool sijn' setel heeft gesticht,
En over buyen heerscht, en breydelt dwarrelwinden:
Dan weêr na Antiphaet, oyt hongrigh om verslinden
Het raeuwe menschenvleesch, waer hy 't bekoomen kon:
Dan by de tooveres, een' dochter van de son,
Die haer' verspieders flucx verscheppen kan in swynen,
En d' Ithakois verlet driehondert sonneschynen:
Tot datse in 't scheyden sich met Telegoon vertroost,

2198 *De Vloecken:* de Vloekgodinnen, door de goden gedagvaard.

2221 enz. *Om dat hy* enz.: versta: omdat hij, de eenoogige, nu, bij 't ondergaan en rijzen der zon, den zichtbaren God (Apollo), het aangebeden licht, niet mag genieten.

2228 *De tooveres:* Circe.

In wiens schoon aenschijn sweeft, en leeft haer boel-
[schaps kroost.
Van derwaerts wend hy 't roer na d' Oceaensche baeren,
En daelt daer onderaerdsche, en dootse schimmen waeren:
Dan wederom sijn schip aen Circes oorden stiert,
Daer met lijckstacy hy Elpenoors uytvaert viert.
Van hier langs d' oevers der soetsingende Sirenen:
Die onder navel visch, en boven maeghden scheenen.
Ick swygh hoe hy 't gevaer van Scylle, en van Charybd,
Haer' draeystroom, barning, kolck, en woest gesteente
[ontslipt,
De rotsen wit van schuym, en grondeloose afgronden,
En 't blaffende gehuyl der blaeuwe, en zeegroene honden:
En land naer Phaëtuse haer vaders beesten hoed:
Die 't hongrigh scheepsvolck slaght, wiens sonde Ulysses
[boet
Met schipbreuck, als hy naeckt tot berging van sijn leven,
Na negen dagen by Calypso komt gedreven:
Die, als hy is ontruckt de kaecken van de dood,
Hem seven jaeren stooft, en koestert in haer' schoot,
En leert den Grieck, met min te stoocken, en te lessen,
Hoe soet d' omhelsing is, en byslaep der Godessen:
Ter tyd toe datse een' soon, en schoone dochter teelt:
Dese op de moeder treckt, die is sijns vaders beeld.
Na dat hy van haer scheyd, en sy't niet kan ontseggen,
En siet Phæacien met blyschap voor sich leggen,
Ick mynen dryetand rep, en breeck sijn' nieuwe kiel.
Leucothoë die bergt sijne half versoope siel.
De strand ontfangt hem naeckt. Hier schuylt hy in de bladen.
De koninglijcke maeghd medoogende, gewaeden
Verschaft den vreemdeling, begaen om Peneloop.
Hy vind sijne eegemael ten laesten met een' hoop
Verliefde vryers, die vast na haer' kuyscheyd dingen,

2233 *Na d' Oceaensche baeren:* naar het uiterste westen over den Oceaan, waar de ingang der Onderwereld was.

2243 *En land* enz.: t. w. op het eiland Trinacria.

2254 *En siet Phæacien:* namel.: en hij Phæacië ziet.

2256 *Siel:* rijmshalve voor lichaam, doch minder juist. — *Leucothoë:* de zeenimf, die in hare eerste gedaante, Ino, hare stiefkinderen Phrixos en Helle wilde dooden en zich daarna in zee stortte.

2258 *De koninglijcke maeghd:* Nausicäa, dochter van den koning der Phæaciërs.

Becingelt, en omheynt, en koomtse stout bespringen,
En stort hen overhoop, en valt na lange ellend
In d'armen syner bruyt. Maer voor het dreygement
Der heylge Godspraeck [die hem waerschout voor sijn'
[basterd]
Bevreest, ontsinnigh hy de groote Goden lastert,
En sich besyden 's weeghs in eensaemheyd versteeckt:
Ter tyd toe Telegoon, door Circes sorgh gequeeckt,
Belust 't aenschouwen eens het aengesicht sijns vaders
Hem onbekend verwond, en doodlijck quetst in d' aders,
Met een vergiftige, en daer toe bescheerde doorn:
Waer aen de booswicht sterft, en bluscht Neptunus toorn.

Oates.

Grootvader vluchtge uw' soon, en laetghe hem in dit lyen
Getroost met woorden, en met schoone prophecyen,
En martghe met uw' wraeck. O vader! wat sal 't sijn?
Het menschelijck geslaght word weeligh. Op Jupijn!
Den Hemel word bestormt, beklommen van de boosheyd
Der nieuwe reusen, op, en blixem hunn' Godloosheyd.

PRIAEM. HECUBA.

Priaem.

Dit ongeluck is hem voor ons te spa beschoren.
Waer dit wat eer gebeurt, noyt hadden wy verlooren
Soo veel' beroemde steên, tot nadeel van 't gemeyn.
Nu Griecxsche wijsheyd loop, en raeskal sonder breyn.
'T huys van Assaracus heeft selve Pelops handen
Den grootsten vyand der Trojaenen aen sien randen,
En onder 't decxsel van meyneedigh landverraed
So schendigh doemen. Vaert nu wel, o Griecxschen staet!
O raedeloose maght, die in uw' degens strompelt,
Droomt van geen Trojen meer: waeckt om niet overrompelt
Te worden, noch' verrast van Hectors schittrigh stael.

2271 *Bescheerde:* bestemde.
2276 *Weeligh:* aan weelde overgegeven.
2282 *Sonder breyn:* nu ge het brein mist, dat u voorlichtte.
2287 *Raedeloose:* in de dubbele beteekenis van „ten einde raad", en „van raad, raadsman beroofd".

Hecuba.

Die segen dout op ons wt 's Hemels milde sael.
De Goden toonen sich op heden goedertieren.

Priaem.

Ick wil dat hof, en stad op dese tyding vieren.

Rey van Trojaensche Maeghden.

Trojaensche wydberoemde jeughd,
Singt Pallas lof, en juycht van vreughd,
En eert met kerckgebaeren
Haer' drempels en outaeren.

De feestelijcke schaere danss',
En schudd' voor haer den lauwerkrans.
Dat maeghdelijcke pruycken
In groene olyven duycken:

En 't hayr met silver niet vertuyt,
Nocht' Paerlesnoer, maer als een' bruyt
Den witten hals bekleede,
En deck' na d' oude sede.

Dat Asien te saemen school':
'T sy die op d' oevers van Pactool
'T goud scheemren sien, en blincken:
Of die Meander drincken:

Of treen Caysters boord, die wit
Van langgehalsde swaenen sit,
Die in de suyvre plassen
Haer' blancke pluymen wassen:

2292 *Vieren:* feestvieren.
2301 *Vertuyt:* opgetooid.
2306 *Pactool:* een rivier in Lydië, waarvan het water gouddeelen bevatte.
2308 *Meander:* bekende rivier in Klein-Azië.
2309 *Cayster:* een rivier in Klein-Azië.

'T sy 't volck van Sagaris besproeyt,
Die d' anckers schuurt, en boghtigh vloeyt:
'T sy 't geen verdreven balling
Nocht voeder heeft, nocht stalling

Voor Griecxsche kleppers, en met druck
Vlood herwaerts, om Achilles juck,
En heerschappy te schouwen
In veylige landouwen:

En voor Caïcus Xanthus koor,
En d'Iliasche vesten voor
Lyrnes: wiens swacke muuren
Geen' stormen en verduuren.

Weckt haylgen galm, en huwt uw' keel
Aen luyt, en sangerige veel.
Wilt heldre stemmen paeren
Met spel van wind en snaeren:

En treckt met Goddelijck geluyd
De blyde siel ten ooren wt:
Gelijck met maetgesangen
Ghy Paris gingt ontfangen:

Doen op het water rey aen rey,
Met vreugd ontmoete sijn' galey,
En welkom hiet van harten
De schoone bruyt van Sparten:

Die Proteus brande met haer' min,
En wtblonck als een' Zeegodin:
Soo Venus quam bepeerelt
In 't Paerlemoer ter weereld:

2313 *Sagaris:* vischrijke rivier in Klein-Azië.
2315—2320 Waarschijnlijk worden hiermede de Armeniërs bedoeld, een stam met de Phrygen nauw verwant, en volgens Strabo van Thessalischen oorsprong.
2319 *Schouwen:* schuwen.
2321 *Caïcus:* rivier in Mysië. — *Xanthus:* de Scamander, de beroemde Trojaansche rivier.
2323 *Lyrnes:* Trojaansche stad.
2328 *Van wind:* van blaasinstrumenten.

En doen de schoonheyd van Heleen
Niet sterflijcx, maer een' sonne scheen:
Die cierlijck wtgestreecken,
Het hoofd eerst op komt steecken:

En in het silver van den vloed
Haer' goude pruycke schittren doet:
En in 't kristal 't vergulsel
Siet spieglen van haer hulsel.

O dochter van den Dondergod,
Minerve, ghy bewaeckt het slot
Van uw Godsdienstigh Trojen.
De vyanden verstroyen:

En Agamemnon suypt verwoed
Sijn trouste raedsmans edel bloed.
Het leger gaet sijn' speeren
Nu tegens Argos keeren.

Mycenen van verstand beroofd,
Haer wijsheyds beckeneel doorklooft:
En langs het veld loopt scharssen
Met d' wtgetogene harssen.

Stads grootste vyand voor de poort
Leyd van sijn eygen volck vermoord.
Lof lof sy u Godesse,
O strijdbre krygeresse!

Voor u galmt 't vrolijcke geschrey.
Voor u klinckt ruyspijp en schalmey.
Voor u gehuwde vrouwen,
En jonffers feestdagh houwen:

2343 *Wtgestreecken:* uitgedost.
2352 *Verstroyen:* verstrooien zich.
2359 *Scharssen:* schertsen. *Langs het veld loopen schertsen* beteekent hier zooveel als „langs het veld voor gek loopen."
2361 *Stads grootste vyand:* Troje's grootste vijand.

En met vermengde reyen treen
Na wit albast, en marmorsteen.
De priesters op uw' drempels
Ontsluyten alle tempels:

Soo flucx 't Godinnebeeld genaeckt
Dat over Dardans stamhuys waeckt,
De schaeren na u tochten,
En sijn met loof bevlochten.

Stockoude gryserts levens sat,
Hunn' wensch deelachtigh, komen mat
U offerwynen brengen,
En sidderende plengen.

2370 Versta: naar de godsbeelden.
2375 *Tochten:* trekken.

BIJLAGEN.

DEN GEREFORMEERDEN MOMUS

AEN

I. V. VONDELEN

OP ZIJNEN

P A L A M E D E S.

Men singhet op de Voyse van:

BEREYT U HUYS TERSTONT, oft ICK WEET EEN REYN CASTEEL &C.

Ghedruckt voor den Autheur, Anno 1625. den 6. December Nieuwen stijl.

1.

Vond'len u *Vondel-kint*
Van een Moorder ghewonnen,
Van d'Afgoden bemint,
Hebt ghy by lichter Sonnen
Een Pronck-beeld op-gerecht:
Maer *Mennoos Armer* knecht,
Wat hebt ghy doch begonnen?

2.

Wilt ghy de Christen Schaar
Weer op een nieu beroeren,
Door *Palameed* u Caar

Den gereformeerden Momus. Volgens den tekst der oorspronkelijke uitgave, in 1625 in 4°. verschenen (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 768).

1 *Vondel-kint:* vondeling, *gevonden* kind.
6 *Mennoos Armer knecht:* toespeling op Vondels geloof.
10 *Caar:* vriend, makker, dierbare.

Die streed voor d'eer der Hoeren
Hy, met zijn *Griecken* snood',
Was oorsaeck van zijn doodt,
Door zijns *Priesters* vervoeren.

3.

Eerts-aerdighe *Poët,*
Hoe treflijck kont ghy speelen
Met uwen *Palameed*
Steken nae hert en keelen,
Beschimpen Christi Leer,
Bekladden ons Lands eer;
Dit kondt ghy niet verheelen.

4.

Uw's *Palamedes* Soon
Wien wilde hy vermoorden?
Wie gaf hem zynen loon?
Men schrickten datmen 't hoorden:
D' oproerders met zijn Vaar,
De Knechts van zijn Outaar
Wiens *nood-lot* die versmoorden.

5.

Als Duyvelszaet seer quaet,
Gods Acker zy bedorven,
Om Moorts wil, boos verraet,
Van Beuls handen sy storven,
Die vloden, den Vyandt
Nu dienen teghen 't Landt
Wat hebben zy verworven.

22 *Uw's Palamedes Soon:* de heer van Stoutenburg, zoon van Oldenbarnevelt, die met zijn broeder een opzet gemaakt had om Prins Maurits te vermoorden.

32 *Van Beuls handen sy storven:* de heer van Groenevelt, Oldenbarnevelts oudste zoon, en zijn medestanders.

34 *Nu dienen teghen 't Landt:* Stoutenburg had, na ontsnapt te zijn, dienst genomen bij den vijand.

6.

Ons Vorst die door Gods kracht
Met Vaderlijcke sorghen,
Voor 's Lands welvaert die wacht
Hield avond ende morghen,
Noemden zy *Dwingelandt,*
Tot zijn blaem, hoon en schandt.
Dit is ons niet verborghen.

7.

Godes Dienaers ghetrou
Inde Kerck onses Heeren,
Schoffier'ge namen rou
Sy gaven met oneeren,
Die eerst streed voor Gods Volck
Noemden sy *Godes Tolck,*
Die 't al wilde braveeren.

8.

Cappoens *Poët* men ruyckt,
Men siet hoe ghy die namen
In *Palameed* ghebruyckt
En misbruyckt sonder schamen.
's Beeldens druck voor gestelt,
Ghenoegh u sin vermelt
En dat ghy zijt vol blamen.

9.

Momus der Hellen Mom
Wert ghy al om bevonden,
Ghy spreeckt en wilt zijn stom
Dat kan men wel door-gronden.
Grieck! u aensicht ick weet
Met wagheschot bekleet,
Dat heeft Sion gheschonden.

36 *Ons Vorst:* Prins Maurits.

46 De zin is: zij (de oproerlingen, waarvan in de vorige coupletten gesproken is) gaven onteerende namen aan de getrouwe Predikanten.

48 Dit ziet waarschijnlijk op de personificatie van Bogerman in het karakter van Calchas, den wichelaar of Godstolk.

50 *Cappoens Poët:* een halve, een mislukte Poëet.

54 De titelplaat, met de beeltenis van den Advocaat.

10.

O Vaders goedertier,
Sachtmoedighe Regenten,
Wilt ghy 's Heydens Laurier
Van *Vond'len* in u Tenten
Ghebracht hebben met lof
Soo schaet hem niet een stof
Laet God hem slaen of enten.

11.

Moer Amsterdam vermaert,
Ick wensch al u Poëten
Te zijn van Davids aert
Op *Sion* hooch gheseten,
En dat d'Heydensche wijs
Die streckt tot 's Werelts prijs
Gheheel werde vergeten.

12.

Prins van de spoockery,
I. v. Vondelen gheheeten,
Gaet heen en pronckt nu vry
Met 't Beeldt by u bekreeten,
Betruert voort met u kleedt,
Uw's *Palamedes* leedt,
Dit laet u *Momus* weeten.

Door Momus de schoorsteen-vegher [1])
I nunc et verbis virtutem illude superbis.
Tis beter wel gesweghen,
Als van qualijck spreken hinder gekregen.

70 De bedoeling is: laat het aan God over, dien heidenschen laurier, door Vondel geplant, te vernietigen of te doen bloeien.

78 Met het woord *spoockery* wordt hier alle poëzy aangeduid, die niet geestelijk of stichtelijk is, maar zich met helden, mythologische personen enz. bezig houdt.

[1]) De maker van het schimpdicht vergelijkt zich hier met een schoorsteenveger, in zooverre het tot de taak van dezen behoort, onreinheden weg te nemen.

AEN DEN E: E: WELGELEERDEN

JOOST VAN VONDELEN,

BEROERENDE ZIJN

PALAMEDES.

Gaaffrijcke *Vondel*, die de slibbergladde Trappen
Van waere wetenheyd bestaen hebt op te stappen,
En soo het steyle spits van Loff en heerlickeyd
Benadert, en benart de oppereeuwicheyd.
Uw Roemruchtbaere geest, met Goddelicke reden
Geswangert, en gekropt van nutte aerdicheden,
Heeft nu en dan de vloet van hare dapperheên
Geanckert aen de maet van uytgekipte reên.
All wat ick oyt beliep van uw doorluchte wercken,
Raect waere Godsdienst en het Heylichdom der kercken,
En is soo suyverlick uyt Nederduyts gesmeed;
Dat 't schatrijck Amsterdam wel eer van wonder kreet.
Hoe deftich heeft uw breyn, met serrip-soete treecken,
Een oud' vermoorde Grieck goet Hollants leeren spreecken!
En met een kloecke *Vond* voor alleman ontleed,
De veertich-jaerge dienst die d' oude *Palameed*
Met wackre dapperheyd beringt van Roers en Piecken
Voormaels geoffert heeft aen t' sygend Rijck der Griecken!
Die voor sulck heerlick doen, by 't Ithakoisch geslacht
En Pelopeesche Grauw is deerlick omgebracht.
En watter voor de doot, en watter naer het leven
Des wijs' Euboeer Vorst voor Trojen is bedreven,
Brengt uw verheven geest soo geestich aen den dach,
Dat yder sich met recht daer in verwondren mach.
Doch schoon het costlick Bouck, de Parel uwer dichten
Gemaect (soo k' wel bemerck) om't grote rond te stichten,
Is in der wijsen ooch een nut en nodich werck:
Nochtans mishaecht het wit de Pylaers vande Kerck.

Aen den E. E. Welgeleerden J. van Vondelen. Volgens den tekst der uitgave in folio (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 769).

Men noemt het heerlick stuck: een stanck van vuyle stroomen:
Een goddeloos Pasquil: een aenstoot voor de vroomen:
Een plouch van d'oude eeuw: een overschaedlick saet:
Int kort: het draecht de naem van't allerquaetste quaed.
All ist, dat sonder recht en buyten alle reden,
Uw arbeyds waerde vrucht dus smaedlick wert bestreden,
En dat men't schampre volck met weynich schrift off blaên;
Haer tastlick onverstant kan tastlick wijsen aen:
Soo wil uw eel vernuft sich nochtans niet beroeren,
Om daertoe op papier de lichtste pen te voeren;
En wetend' dat een vroom en ridderlick gemoet,
Dat waere heylicheyt kiest tot sijn oppergoet,
Door 't grouwelick bejach van onbesuysde gecken
Sich noyt een vingerbreet van weldoen affliet trecken:
Gaet in uw kloeck gerijm noch even dapper voort,
En *Roscamt* suyverlick 't geen reyn te sijn behoort
Befaamde *Vondelen*, uw naem sal eeuwich leven.
All wat gy oyt beschreeft is dienstich uytgegeven.
Wat schepsels baardt uw geest? wat brengtge in het licht,
Dat niet tot lering streckt, en dees off geene sticht?
Vaer voort begaaffde helt, laet spot noch slimme treecken
Den ader van uw Rijm te gener tijden steecken.
All bijt uw inde hiel der boosen schimp en haet:
Ay lieve, watge doet, daerom geen goet doen laet.
De waerheyt is bevrucht met hoon en bitse tongen,
En waerse haer nederset daer werptse sulcke jongen:
Dat quest geen reyn gemoet, geen siele van geduld:
S' is schoot-vry voor de nijt, hoe vinnich datse brult:
Krab oude zeeren op: maeck playsters tot de wonden,
En leg soo 't rechte spoor tot mijding van de sonden.
Vermeerdert booswichts haet? der vroomen gunst oock groeyt.
T' draecht verr de schoonste vrucht, t'geen door de waer-
[heyt bloeyt.

Q. D. C. V.

JOOST

HUYLT OVER SEN

BESTEVAER.

Weet jy wat Joosje schort? of waerom dat hy kryt?
Sijn oogh is (nae hy seyt) het Recht en Vryheyt quyt,
Maer weetje wel hoe 't comt? hy mient het volck te brillen
Met schandelijck verwijt: en and're blaeuwe grillen:
Met spullen vol krackeels op Palamedes naem.
Op hoop van grooter winst, dan al sen Couse-Craem.
De Goden (weetje wel) die dit niet staet te dulden,
Besloeghen hem in boet, slechts van drie hondert gulden,
Dit speet hem, wangt recht aers hadd' hy 't in 't ierst egist
Dies seyd' hy dat nu 't langt beyd Recht en Vryheyt mist,
Doch 't claghen (dunckt my) lust hem soo wel als 't wryten
Wangt wat hy maeckt (al waer 't oock Roffiaens verwyten,
Bordeels-brocks-praetgens, of oproerig' slempers Feest)
't Is goet wanneer 't slechts comt van dien gheleerden gheest.
Soodat hy oock op rijm een veest in tween gingh legghen,
'k Wedd' d'Arminianen daer op souden *Amen* segghen.

Con Reverenza.

Joost huylt over sen Bestevaer. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken,* n°. 770).

KLINCK-DICHT

OP HET DERDE DEEL

VAN 'T

LICHT DER ZEEVAERT.

Was nu de Straet gheveeght van overgheven guyten
Die d' Archipelago benouwen vroegh en spae,
En trecken haer ghewin uyt vromer lieden schae,
En terghen Godt, en 't Recht met steelen en vrybuyten:

De Cypersche handelaer gaf niet twee kop're duyten
Uyt vreeze van 't ghevaer: 't verzeeck'ren bleef haest nae:
De Koopman sliep gherust, terwijl op Gods ghenae
Hy wisselt in Katthoen, en zy zijn zilv're kluyten:

Want anxt van schipbreuck is van yders hert ghe-
[streecken,
Nu *'t Licht der Zeevaert* blaeckt, en helder is ontsteecken,
Men vreest'er noch Charybd' noch Scyll', noch plaet, noch
[banck.

Natuere, die jeloers ancxtvallighlijck ons banden,
Met klippen onder zee, van Turcxze en Griecxze stranden
Moet dulden, dat wy daer gaen landen vry en vranck.

Klinck-dicht op het derde deel van 't Licht der Zeevaert. Afgedrukt volgens den tekst in: „'t Derde deel van 't Licht der Zee-vaert, inhoudende de Beschryvinghe der Zeecusten van de Middelandsche Zee. By een vergaedert ende in 't licht ghebracht door Willem Janssen. Tot Amst. By Willem Jansz. Anno 1621." Folio.

1 *De Straet:* de straat van Gibraltar.
8 *Kluyten:* geldstukken.
14 *Vry en vranck:* zonder averij of schade.

OP DE VERTALINGE VAN BARTAS

DOOR

Z. HEYNS.

Taels onkunde hield tot noch veel Nederlanders buyten,
Die in het Heyligdom der Vrancken wilden gaen:
Alwaer *Salustius* stack lieflyck reuckwerck aen,
En volghde 't heyrschaer Gods met duysend orgelfluyten.

Maer *Zacharias*, als Hoogpriester quam ontsluyten
Dees Kerck, beschilderd met der ouder Vad'ren da'en,
Waervan de Geest getuygd in zyn geschreven bla'en,
En huwde aen *Bartas* stem den weerklang syner luyten.

Nu geven wy niet toe de Geesten van Britanjen,
Den smekenden Tuscaen, noch oock 't hooghmoedigh Spanjen,
Noch wycken voor de prael van het Latynsche volck.

Wie lust heeft den Gascon in Nederduyts te hooren,
Die lees dit Godlyck boeck, en leen syn heylige ooren
Aen *Heyns*, die ons verstreckt eens grooten Dichters Tolck.

Op de vertalinge van Bartas. Afgedrukt volgens den tekst in: „W. S. Heere van Bartas Wercken door Zacharias Heijns", in 1621 te Zwolle bij Zacharias Heyns in 4^{0}. uitgegeven, waar het met het opschrift: „Klinkert" voorkomt.

Zacharias Heyns, zoon van den Vlaming Peter Heyns, was omstreeks 1560 te Antwerpen geboren. In 1598 vestigde hij zich als boekdrukker te Amsterdam, welke stad hij later voor Zwolle verliet. Hij beoefende, zooals bekend is en hier blijkt, ook de dichtkunst.

1 *Taels onkunde:* onbekendheid met de (Fransche) taal.
9 volgg. *Nu geven wy niet toe* enz.: dit doelt op de Latijnsche, Engelsche, Hoogduitsche, Italiaansche en Spaansche vertalingen, die er toen reeds van Bartas' werk bestonden.

OP ZACHARIAS HEYNS.

Aldus aenschoud hy 't licht en gaet onse Eeuw verçieren,
En bergd syn Godlyck breyn in heylige Laurieren,
Die in syn Rymen vloeyd gelyck een gulde Beeck,
En volgt *Salustius* in d' een en d' ander Weeck.

Op Zacharias Heyns. Afgedrukt volgens den tekst onder bovenstaand portret in: „W. S. Heere van Bartas Wercken door Zacharias Heijns," bl. VIII.

GEBEDT,

UYTGESTORT TOT GODT

OVER

MIJN GEDUERIGE QUIJNENDE SIECKTE,

ANNO 1621.

Gy die de sieckte queect, en doetse weer verdwijnen,
Aensiet een Christen hert, belegert met veel pijnen:
O Vader alles troosts! gy weet, en ick beken
Dat ick een aerden vat, en broos van stoffe ben.
Aansiet de swackheyt dan van uwen armen dichter:
Myn rouwe wonden salft, en maect myn qualen lichter
Of soo 't u dus behaegt om onser sonden schult,
Soo wapent mijne borst bestendich met gedult:
Dit harnas eischt den noot, want jaren sach ick enden;
Maer noyt myn swarigheen, en daeg'lijcksche ellenden.
Dit maect my 't leven suur, en mat de geesten af,
En doet ons hemelwaerts vaeck suchten om het graf.
Als ick de Swaluw sie geherbergt aen de Gevel
Van't overlenend huys: ô die van d' aertsche nevel,

Gebedt. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 137.

Brandt meldt ons in zijn *Leven van Vondel* dat Vondel „ontrent deezen tydt, en wat laater, werdt ter neêrgeworpen van een langduurige quynende ziekte, die hem zeer verzwakte, zyne geesten afmatte, en om de doodt deede wenschen. Van zommigen werdt verhaalt, dat hy veele jaaren ging quynen, met verscheide quaalen beladen; zoo dat men hieldt, dat hy de teering hadt; dat zyn borst zeer bezet was, en d' overtollige vochtigheden en zinkingen hem daaghelyks quelden. Van de gemelde lange ziekte in den jaare 1621 wat bekoomende, viel hy weêr aan 't dichten."

Dat deze ziekte van ernstigen aard was, kan blijken uit het feit dat, toen het lot onzen dichter den 29 October 1620 had aangewezen om bij de Waterlandsche Gemeente der Doopsgezinden als Diaken aan te blijven, hij (Joost van den Vondelen) „claechde van groote ongelegentheyt, syner melancoleusheyts halven, langer te dienen." Een ander werd toen in zijn plaats benoemd.

9 *Dit harnas eischt den noot:* de nood eischt dit harnas (van *'t geduld*).

Ontslagen spreeck ick dan, mocht nestlen daer 't gestarnt,
Daer 't gout in't blau Torkoys soo flonckerende barnt.
Gy weet het, goede God! hoe vyerig uwen siecken
Na een gesonder locht, door 't roeyen van sijn wiecken,
Opstijgen wil geswint, of dat een van u Boon
Hem op sijn pennen draegt, in uwen rijcken throon.
Als ick, om tijt-verdrijf, met mijne stem ga paren
Den weer-klanck van myn Luyt en sangerige snaren,
Dan dunct my dat u geest met mijne geest getuygt
Hoe heylig 't heyrschaer Gods daer boven speelt en juygt.
Dees lust tot 't hoogste goedt, dit Goddelijck verlangen,
Uyt dees quellagie wort geboren en ontfangen.
Wy nemen dan in danck den tijdelijcken druck:
Laet ons, ô Heer! slechts niet beswijcken onder 't juck;
Noch laet d' ellende niet te seer ons broosheyt tergen,
Noch meer als het vermach; wilt niet u schepsel vergen;
Soo sal myn sangeres u roemen onder maen,
En 's werelts duystre nacht, en schaduwen versmaen,
Om 't salich licht, tot dat de geest van't lijf ghescheyen,
Sal weerdich zyn bekent, te juychen met u reyen.

17 *Uwen siecken:* uw zieke, t. w. Vondel zelf.
19 *Boon* voor *boden*. nl.: Engelen.
23 Uitdrukking, ontleend aan *Rom.* VIII:16.
31 *Onder maen:* hier op aarde.
32 *'s Werelts duystre nacht, en schaduwen. Werelt* staat hier in den Bijbelschen zin voor „al hetgeen Gode vijandig is." Door de *duystre nacht en schaduwen* worden alzoo bedoeld de „zonden en ongerechtigheden."
34 *Weerdich...bekent:* waardig erkend, waardig gekeurd, namel. met Gods reien te juichen.

GEBEDT.

Uw zegen, Heer, dael op ons allen.
Bewaer ons, dat wy tot geen quaet vervallen.
Ons zorge zoek' het rijk daer boven meest.

Gebedt. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682, II. bl. 653. Daar het gedicht in genoemde uitgave geplaatst is onder de „Oude Rymen," behoort het hoogstwaarschijnlijk tot deze periode.

3 Toespeling op *Matth.* VI:33.

Nu inden naem van Vader, Zoon, en Geest,
Genuttight, met een dankbaer hart, te gader,
Al wat ons wort gegunt van Godt den Vader.
Zijn milde hant verleent ons drank en spijs:
Men geef hem lof, en dank, en eer, en prijs.

4, 5 *Nu...genuttight...te gader:* versta: laat ons nu gezamenlijk nuttigen

---

HEMELVAERT-ZANG.

OP DEN TOON: *vanden achtsten Psalm.*

Maakt hantgeklap, en juycht gy Kristen scharen.
Ziet Hemelwaert op sijn triomphkoets varen
Die onlangs daalde in 't Graf na soo veel smaets,
En heerlijck nu gaet nemen d' hoogste plaats.

Klim op, klim op, gy God en 's menschen zone.
Versmaat het kruis, de speer, de doorne kroone:
En 't boos geslacht, dat met een grimmich oog,
Ontzinnig U in 't heylig aanschijn spoog.

Doet oopen ons uw vreugdenrijke troonen.
En baant het padt ten leven Adams zoonen.
Ontsluit ons weer 't geslote Paradijs:
En zaaligt ons door uw naams lof en prijs,

Hoog-Priester, die onsterflijk zijt bevonden
En hebt uw bloedt gestort voor 's werelts zonden.
Klim op, klim op, in 't alderheyligst koor.
Gods strengheit komt met uw verdiensten voor.

Hemelvaert-zang. Afgedrukt met de hierna volgende drie gedichten, met het opschrift: „Eenige Gesangen, door onsen Poët, over veel jaaren, toen hy 't gevoelen der Doopsgesinde noch aenhong, gemaeckt" in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam,* 1647, bl 148.

Hoogstwaarschijnlijk zijn die gedichten in dezen tijd geschreven, zoo niet vroeger.

16 *Gods strengheit komt* enz.: voorkom Gods gestrengheid met uw verdiensten.

O die van Godt gesalft zijt tot een Kooning!
Aanziet u Kerk uw Bruidt uit 's hemels wooning,
Die hier verstrooit kent anders troost noch hooft.
Zendt haar den Geest en Trouwring, lang belooft.

Zoo mach sy steets in 's Bruigoms liefde blaaken.
Zoo mach haar kroon noch zond noch werelt raaken.
Zoo blijft haar lieft veel stercker als de doodt:
En erft ten loon haar lieve minnaers schoot.

Door Een is 't nu voldaan.

22 *Zoo mach* enz.: zoo mag zonde nog wereld hare kroon raken.

PINXTER-ZANG.

OP DE STEM: *vanden C Psalm.*

Kom, kom, ô driemael Heylge Geest,
Ay zeegent onse Pinxter-feest.
Komt tortelduif van 's hemels dak,
En brengt ons den Olyventak.

Vertrooster brengt ons Kristus vree,
En neemt in ons geweeten steê.
Geest Gods maakt onsen geest gewis,
Dat Godt ons aller Vaader is.

O vinger Gods, die 't steenen hert
Vermorsselt, dat het weeker wert:
En Kristus wet, die eeuwig blijft,
In ons gemoedt en zinnen schrijft.

Pinxter-zang. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 149.

3, 4 Dubbele toespeling: 1°. op de *Duif*, als 't symbool van den H. Geest; 2°. op de *Duif* van Noach, die, na den zondvloed uitgezonden, een olijftak aanbracht.

10 De uitgave van 1647 heeft: *wacker*. De bundels van Vondels *Poëzy* van 1650 en 1682 hebben *weeker*.

O gy die onbegrijplijck zyt,
Ons hert tot uwen tempel wydt.
Die onz' inwendigheit herschept:
En lust by ons te woonen hebt.

Komt Heemeldauw en overstort
't Gemoedt, onvruchtbaar, en verdort.
O stroom des levens! ô fontein!
Bevochtig ons en maak ons rein.

Komt Godlijck vyer, en steek voortaan
Ons koude Ziel met yver aan.
Kom heylig vyer, verteert, verslindt,
Al wat in ons noch 't vleesch bemindt.

Gy windt des Heeren leidt doch meê,
Der zielen-schip in 's weerelts zee:
Op dat zy, vry van schip-breuck, dan
Landt in 't beloofde Canaan.

PINXTER-ZANG.

OP DE STEM: *van Marias Lof-sang.*

Na Kristus Heemelvaart
d' Apostelen vergaart
Eendrachtiglijck te gaader,
Verwachten voor haar hooft
Den Trooster die belooft
Haar was van Godt den Vaader.

De Pinxter-feest verscheen,
Als snellijck viel beneen
De Geest, daar elck op hoopte.
Die, als een windts gedruis
Terstondt vervulde 't huis,
En met een vyer haar doopte.

Pinxter-zang. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy Tot Schiedam*, 1647, bl. 150.

De Twaalven zag men hier
Omscheenen met een vyer.
Omstraalt met vyerige tongen,
Haar spraake zonder tolck
Verbaasde 't uitheemsch volck
Van alsins ingedrongen.

O Wonder is 't! zegt d' een,
Dat die van Galileen
Als 's weerelts taalen konnen.
Een ander zegt: zy zijn
Verzoopen inden wijn,
En vanden dranck verwonnen.

Neen, neen, roept *Cephas* bly,
't Is *Joëls* Prophety
Die God, aan ons, vervulden:
Ten ende *Jakobs* huys,
Wert kondig, wie aan 't kruis
Nam op hem 's werelts schulden.

Den Haamer Gods hier sprack,
De steene harten brack.
Wy zijn vol schult bevonden
Aan 's Heeren bloedt, wat raadt?
Elck een, zegt *Peeter*, laat
Afwasschen al syn zonden.

Drie duisent zielen, daar
Boetvaardig wonderbaar,
Zich Kristus niet en schaamen.
Sy volgen *Jesus* wet,
Sy waaken in't gebedt,
En zijn, een ziel te saamen.

Door Een is't nu voldaan.

28, 29 *Ten ende Jakobs huys wert kondig:* d. i.: ten einde het geslacht van Jakob (de Israëlieten) zoude weten, wie enz.
35 *Elck een... laat:* dat elk late.

JAAR-ZANG.

OP DEN TOON: *vanden negenden Psalm.*

Nu zegt vaar wel aan 't oude jaar,
Want 't is in *Kristus* nieuw: en waar.
De strenge *Moises* derft sijn klaarheit,
Hier schijnt genaad' en enckle waarheit.

'tIs nu den dag der zaaligheyt;
Die Godt sijn volck heeft toegeseyt.
't Jaar der verlossing is gekomen.
Feesteert en juigt nu Kristen vromen.

Men predick en bazuin alom
Het troost-rijk Evangeliom
Der zonden duystren zielen-kercker
Is overweldicht van een stercker.

Des herten ooren oopen-sluit
En gaat het rijck des duyvels uyt.
Treck uit, die lust te zijn ontbonden,
Den rock des vleesch, en 't juck der zonden.

Want ziet in *Kristus* gelt gewis
Noch voorhuit, noch besnijdenis;
Maar een vernieuwt gemoedt waarachtig,
En sterck geloof door liefde krachtig.

Jaar-zang. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 151.

3, 4 Toespeling op Joh. I:17.
8 *Feesteert:* viert feest.
15 *Die lust* voor „die lust heeft," evenals „lieven" voor „liefhebben"; of ook voor „dien 't lust."
17–20 Toespeling op Galat. V:6.

Besnijdt dan 't vleesch niet, maar uw hart;
En een verborgen Jode wert.
Den geest kiest voor den dooden letter,
En leeft hoe langs, hoe onbesmetter.

Hier toe Gods zoon, nu opgeweckt,
Een heilig levend voorbeeld streckt.
Hierom heeft *Kristus* vroeg geleden,
En is op d' achtsten dag besneeden.

22 *Verborgen Joode:* deze uitdrukking vindt hare opheldering in den vorigen regel. Wiens *voorhuid* besneden is, die is een *openbare* (vleeschlijke) Jood; wiens *harte* besneden is (die bekeerd is) is een *verborgen* (geestelijke) Jood. Zie Rom. II:28, 29, waar bijkans letterlijk hetzelfde staat.

AENDACHTIGE BETRACHTINGE

OVER

CHRISTUS LYDEN,

UIT DEN HOOGHDUITSCHEN VERTAELT DOOR M. L. B.

EN TER LOOPS GERIJMT DOOR J. V. V.

OP DE WIJZE VAN DEN 91 PSALM.

Waek op, mijn ziel, wat slaept gy, hoe,
Uw Bruigom is voorhanden.
Koop oli: schik uw lampen toe,
Zoo blijft gy niet in schanden;
Wanneer hy in zijn kamerkijn.

Aendachtige betrachtinge over Christus lyden. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682 II bl. 654, waar het onder de „Oude Rymen" geplaatst is, zoodat dit gedicht vermoedelijk tot deze periode van Vondels werkzaamheid behoort.

Waarschijnlijk beteekenen de letters M. L. B.: Michiel Le Blon.

Betrachtinge: overdenking.
5 *Kamerkijn:* kamerken, kamertje.

Te midnacht in zal streven,
Zult gy een dwaze maget zijn,
En in het duister sneven.

Waek op de uur van 't harte dijn,
En tel de klok haer slagen:
Het kan niet ver van twaelven zijn:
O wee, gy moet vertzagen,
Indien gy niet uw grof aertsch kleet
Met Joseph wilt verlaten,
En u ten ingangk houdt gereet,
Ontbloot van eer en staten.

Een staeltje neemt aen zijne min,
Die kan zich zelven haten,
Op dat ge om hem uw eigen zin
Uit weêrmin zoudt verlaten.
Hy laet zijn rijk en leven wel
Om uwe liefd' t' erlangen.
Hy daelt ook voor u inde hel,
Noch laet gy u niet vangen.

Zoo kan des weerelts snoode hoer
Door eigenliefde u vleien:
Doch in het ende breekt het snoer
En 't pel verkeert in't schreien:
Want zy boeleert, en kan haer echt
Niet ongebroken houden:
Wanneer de Doot uw ziel bevecht
Moet 's weerelts liefd' verkouden.

De werelt dan den rugge keert.
Volgh Christus met verlangen.
Met open armen hy begeert
U aen het kruis t' ontfangen.

1—8 Toespeling op Matth. XXV:1, volgg.; zie ook de Aant. in den Staten-Bijbel op genoemd kapittel.
9 *'t Harte dijn* voor *dijn harte.*
13, 14 Mystieke toespeling en zeker eenigszins vreemd klinkende.
25 *Hoer* voor „verleiding".

Hy neigt zijn hooft, om u een kus
Al neigende te geven.
Wat schuwt gy zijne doodt aldus?
Z'is oorzaek van ons leven.

Gy vraeght, wat hem aen 't kruisse bracht.
Dat zal men u uitleggen:
Uw ontrouw en zijn liefdbetracht,
Die zullen 't u wel zeggen:
Want als de slang u brocht ten val:
Door 't ooft vol ongelukken,
Wat schepzel was in't aertsche dal
Dat u van hem kost rukken?

De Goddelijke liefde most
U wederom verwerven,
En u, die hem het leven kost,
Genieten door zijn sterven.
Hierom zoo hing het heiligh Lam
Door 't vier der liefd gebraden,
En dorst naer u aen 't kruishoutsstam:
Noch laet gy u niet raden.

Want hy, die is het eeuwigh soet,
Moet suren edik drinken,
En bittre gal van wraek, tot boet
Der menschen, zich laet schinken.
Gewont is hem ook na zijn doot
Het hart met booze daden:
Dies zich de zon verberght uit noot,
De sonne der genaden.

Uw beurs gy boven Christus stelt,
En knort als wert vergoten
Den balsem vander armen gelt,
Op 's Heilants hooft gevloten.

53 De uitgave heeft: *lang*. De verbetering is van van Vloten.
54 *Gebraden:* hier een onedel woord, dat aan den zin iets belachelijks geeft.
55 *En:* dit *en* is goed om de maat te vullen, maar voor 't overige te veel.
59, 60 *Tot boet der menschen:* tot heeling, tot genezing der menschen.

Al ziet gy met den rijken man
Aen Lazarus veel zweeren,
Gy neemt u zijnes gantsch niet an,
Schoon wormen hem verteeren.

Beschuldigt Judas, noch en schelt
Hem om zijn valsche daden,
Want gy ook om 't vervloekte gelt
Self Christus hebt verraden.
Of gy hem met den mont belyt,
En schijnt den kus te geven,
Om dartigh penningen profijt
Brenght gy Godts Lam om 't leven.

De nacht ook buiten u niet is,
Daer Christ geboeit moet zuchten,
Als inder zonden duisternis
De Jongers angstig vluchten.
Aldus raekt uw stantvastigheit
Door slaep en vlucht aen 't glijden:
Gy vlucht van Christus, wijt verspreit,
Wanneer hy gaet aen 't lijden.

Gy smijt met Petrus in de schaer,
Als 't kruis begint te naken,
Maer dorft in noot en lijfsgevaer
Wel drywerf Godt verzaeken,
Eer drywerf kraeyt geweetens haen,
Ook op een wijfs bedragen.
Gy zoudt met Christus sterven gaen
In vreught en goede dagen.

De Hoogepriesters meer en meer
Ook zelfs in u vergaren;
Dat zijn vernuft en menschenleer,
Die Christus staegh beswaren.
Zy roepen: kruist, ja kruist hem, och
Laet Barrabas by 't leven:

80 De uitgave heeft: *hy*. De verbetering is van van Vloten.
94 *Bedragen* voor „aandracht, aanklacht."

Verschoont den ouden Adam toch,
Den nieuwen vry laet sneven.

Met stok en spiets van uw vernuft
Gy Christus wilt bevechten.
Neuswijsheit aenlacht heel verbluft,
En weet niet uit te rechten.
Gy schermt al 't ydel inde lucht,
En Godts en Christus namen
Zijn blixems blikren zonder vrucht.
Met recht moet gy u schamen.

Gy zijt van Malchus slagh gewis,
Wiens recht oor afgehouwen:
Dus hoort gy niet wat Godts wil is,
Maer laet u zachtjes klouwen
Door lof het slinker ezelsoor,
't Welk gy best af liet snijden,
En 't rechter aenzetten daer voor
Om quaet geklap te mijden.

Al deed gy Christus leet op leet
Om 's Keizers vrientschaps wegen,
En droomt van duivels spook, alreet
Gy zoekt uw hant te vegen
Met water, als Pilatus eer,
Met kerkgangk Godt te paejen,
En Doop en Nachtmael, om den Heer
Een neus dus aen te draejen.

Veel slagen, schimpen, hoon, en noot
De Heilant heeft geleden.
Der woênden misbruik al te snoot
Hem aentrekt andre kleeden,

107 De uitgave heeft: *aendacht*, verbetering van van Vloten.

109—111 Van Lennep stelt voor ter verduidelijking van den zin in vs. 111 te lezen *Hun* in plaats van *Zijn*. Van Vloten daarentegen behoudt de lezing en zegt dat de dichter blijkbaar bedoelde, „dat het ijdel Heere, Heere roepen, en bezigen van God en Christus naam geen baat geeft."

114 *Wiens recht oor:* gebrekkige constructie.

131 De uitgave heeft: *der wonden misbruik.* De verbetering is van van Vloten.

Dan wit, als by Herodes rot,
Dan purpere gewaden:
Zoo maekt gy Christus tot een spot,
O schande! o quaet der quaden!

Uw eerzucht dorf de doornekroon
Hem om zijn voorhooft drukken.
Uw boosheit is het kruis vol hoon,
Waer onder hy gaet bukken.
Met Simon van Cyreenen woudt
Gy Christus kruis niet dragen,
Ten zy men u den rugge touwt,
En daer toe drijf met slagen.

Geen smit hier ook aen 't anbeelt hoort,
Die spijkers smeedt van staven,
Terwijl gy Christus hant doorboort,
En voeten hebt doorgraven.
Uw doen en wandel maer betracht,
Die nagel maekt quetzuren:
Het wort al in dit kruis volbraght,
Op nieuw in u alle uren.

Gy maekt schriftuurs rok nadeloos
Een beedlaers rok ten leste.
De letter is de geest te loos,
Als die dient tot uw beste:
Maer houdt de letter niet de proef,
Zoo verft gy schriftgeschillen
Of knypt die, als een valsche boef
Den terlingh, naer uw grillen.

De weerelt speelt om Christus kleet
Met niet dan ydle vragen:
Men schut met een bewijs gereet
Hier op een anders slagen.

153—160 Deze verzen bevatten een duistere allegorie op het nadelooze kleed van den Heer, en niet minder duister uitgedrukt. Ook de volgende twee coupletten bewijzen, dat het H. D. in Vondels eeuw evenzeer van donker mysticismus overvloeide als dat van lateren tijd.

Zoo laet men Christus, 't rechte wit,
Zich uit de handen rooven.
Zoo houden wy den dop voor 't pit,
Daer andren vast hairklooven.

Des slinkschen moorders ongedult
Vertoont gy in uw lijden,
Wanneer het hart u bieght uw schult
In d' avont van't verblijden.
Bidt gy niet naer 's bekeerden wijs
Dat Christ u heil wil geven,
Wanneer hy komt in't paradijs,
Uw zonde aen 't kruis blijft kleven.

Van Christus graf gy vliet en scheit,
Als zijnde sterk bewaeket
Van weereltlijke overheit,
Daer toe ook vast vermaeket
Door 't zeegel des Hoogpriesters meest,
Die bey met ban en vloeken
Vernielen, die naer Christus geest
En kracht in't graf gaen zoeken.

In zomma Christus bittre doot
Is maer uw vleeschlijk leven,
Zijn smerten en vijf wonden root,
Uw lust hem overgeven.
Hy sterft en staet niet op in u,
Voor ghy uw lust wilt sterven.
Zijn doot is zelf uw leven nu,
Kunt gy zijn liefd verwerven.

179 *Weereltlijke overheit:* hier dient, om aan den regel het behoorlijke getal voeten te geven, de *o* met een aspiratie gelezen te worden.

185—186 De zin is: gij maakt Christus tot een zondedienaar: gij leeft in vleeschlijke lusten voort, gerust op de verdiensten van Christus door zijn dood.

187, 188 De zin is: uwe lusten veroorzaken den Heer zijn smarten en vijf bloedige wonden.

189, 190 Moeilijk is het verband tusschen deze en de beide volgende regels te bevatten, tenzij men deze laatste aldus versta: zijn dood sterkt u zelfs in uw (zondig) leven; (hoe) kunt gij (dan) zijn liefde verwerven?

Al roept men: Heere, Heere, sterk,
Het is hem een afgrijzen:
Men moet de handen slaen aen 't werk,
Dat zijn kruisbroeders wijzen.
De roos och t' onder doornen groeit.
Gy moet den kelk ook nutten,
Dat bloetsweet langs u aenschijn vloeit,
Zoo helpt zijn kruisgangk stutten.

Het leit ook niet aen wetenschap
Hoe Godt om u most sterven.
In't leven leit de kracht en 't sap,
Al is 't met uw bederven.
Is niet zijn kruis in't hert gegront:
Veel weten brengt geen zegen.
Een aesken schults, van duizent pont
Niet eens wort opgewegen.

De bant der liefde in't algemeen
Is eenen last te dragen,
Daer twee, in lief en leet, nu een,
Malkander onderschragen.
Hoe mint gy Godt en Christus trouw,
Dien gy altijt valt tegen,
En daeghlijks kruicight, zonder rouw,
In uw verkeerde wegen?

Maer wilt gy naer zijn liefde staen:
Zoo kruist uw stijve zinnen,
En laet u naekt aen 't kruisse slaen.
Dat's 't merk van Godt te minnen.
Zoo geesselt u door waere boet,
Met ootmoeds kroon van doren:
Temt hoovaerdy, dat slanggebroet,
En stopt voor haer uw ooren.

203, 204 Het oorspronkelijke zou (misschien) ook hier den sleutel dezer onverstaanbare regels kunnen geven.

207 *Duizent pont:* namel. „*wetenschaps.*"

220 De uitgave heeft: *winnen.* Deze lezing is van van Vloten.

Ook spijkren hand en voeten aen
Met Christelijken wandel,
Op datze langs geen dwaelwegh gaen,
Maer drijven vromen handel.
Ontziet niet eens of men u al
Wil gal en edik schenken:
Een zoete en koele bronne zal
De doot en 't leet verdrenken.

En of in u de zonneglans
Zou schijnen te verbleeken,
De doot u ook verslinden gansch;
Van't kruis dient niet geweeken:
Want als dan eens de voorhang rijt,
Die Godt en ons komt scheijen:
De Geest uw steenen harte splijt,
Geweekt door kruis en schreijen.

O wat een zaelge duisternis,
Die ons het licht kan geven,
Een doot, die zoet en noodigh is,
Waer in men vint het leven:
Maer wee dat vleeschelijke licht,
Daer nacht in is verborgen.
Wie zich naer 's weerelts leven richt
Zijn eigen ziel zal worgen.

Bekeert u flux, de tijt is reedt:
Men zal de klok haest hooren.
Vertrekt gy, nu het heeden heet,
Zoo gaet uw ziel verlooren.

225, 226 *Wandelen* met *aangespijkerde handen en voeten*, is niet wel doenlijk, en het beeld is dan ook hier wederom ongelukkig gekozen. Doch al de bijzonderheden van 's Heeren lijden moesten hier te pas gebracht worden: en hij, die het deed, de oorsponkelijke auteur, was geen dichter.

232 *Verdrenken:* vrij wat beter dan *verdrinken*, als men thans in dien zin zou schrijven. Voor die het onderscheid tusschen *drenken* en *drinken* kent, is eene verdere toelichting hier overbodig.

237 De uitgave heeft: *eerst.* Van Lennep en van Vloten lezen: *eens.*

251 *Vertrekt gy:* vertraagt, vertoeft gij?

Dan blijkt het eerst hoe dol en dwaes
Den morgen gy in weelde
En uwen middagh ook, helaes,
Met vleesch en bloet verspeelde.

De negenste uur naekt onbewust,
En Christus is verscheijen.
Loop loop: hier is geen tijt van rust,
Nu help zijn doot beschreijen.
Gy komt als 't licht verdwijnt in mist
En moet by duyster dolen,
Gy vint voor Christ den Antichrist,
Nu is het licht geschoolen.

O lieve ziel, bedenk toch dat,
En wilt ten kruice loopen.
Volgh Christus op het rechte padt:
Wilt al uw goedt verkoopen.
Gy mooght niet uw gerechtigheit
Op Christus kerfstok snijden.
Wilt gy ten leven zijn bereit.
Gy moet eerst met hem lijden.

O lieve ziel, dat is de boom
Die goet en quaet kan geven:
In u is hemel hel en schroom,
De doodt en ook het leven.
Het weerelts leven is de doot,
Die Christus krenkt met smarte:
Maer sterft gy in zijn wonden root,
Zoo leeft hy in uw harte.

Teltge u in't uitverkooren tal,
Zoo merk u met het teken:
Het kruis van Christus overal
In't voorhooft zy gestreken.

265—272 volgen in de uitgave na vs. 273—280.
269, 270 De zin is: gij moogt uwe goede werken niet bij Christus in rekening brengen.
273, 274 *O lieve ziel, dat is* enz.: *dat* slaat waarschijnlijk op *ziel*. V. wil zeggen, dat de ziel der menschen zoowel ten goede als ten kwade gezind kan zijn.

Wat baet de wolf des Lams geween,
Indien hy huilt hier tegen:
Noch min als eenen harden steen
De vruchtbre dauw of regen.

HOWLIJCK-SANG,

TUSSCHEN

GOD EN DE GELOOVIGE ZIELE.

OP DEN TOON: VAN DEN 100 PSALM DAVIDS.

Zoo lang de *Ziel* noch onverleyd,
Heeft d' ingeschaep'ne suyverheyd,
Gelijcktse recht een jonge *Maegd*,
Die çierlijck witte kleed'ren draegt.

2.

Een *Maegd*, die eerbaer, ongetrouwt,
De kuyscheyd voor haer kleynood houd,
En die de bloem haers jeugds gewis
Wil gunnen dien die 't weerdig is.

3.

Twee *Minnaers* spelen in haer sin,
D' een draecht haer Liefde, en d' ander Min,
D' een bied zijn trouwe op deugd en eer,
En d' ander dat hy haer schoffeer.

Howlijck-sang, tusschen God en de geloovige Ziele. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy, Het tweede Deel. Schiedam*, 1647 bl. 108.

10 *Liefde:... Min: Charitas* en *Amor:* het onderscheid tusschen deze beide synonieme woorden wordt hier door Vondel zeer juist aangewezen.
12 *Dat:* opdat.

4.

Wat ongelijcker *Vryers* doch!
God en de *Wereld* vol bedroch.
De *Ziele* slaetse beyde gae,
En eyndlijck gaet by 't *Vleesch* te rae.

5.

Het *Vleesch* dien 't sienlijck oog behaegt
Te weeg brengt dat d'onnos'le *Maegd*
Den *Hemel* zijn versoeck ontslaet,
En met de *Wereld* boelen gaet.

6.

De *Wereld* die op 't tijdlijck saeyt
De bloem haers frisschen maagdoms maeyt.
Den somer die soo vrundlijck bloost
Volgt flucx een strengen suren oogst.

7.

Het maegd'lijck bloed ligt nu geschent,
En is een gast-huys vol ellend,
Want als de lust nu is voor-by
Soo wort de Boel haer weerparty.

8.

Dood-wonden hy sijn *By-wijf* slaet,
Berooft haer 't spier-wit reyn gewaet,
Scheyd van haer, laetse naeckt, en bloot
Verworpen liggen voor half dood.

9.

Zy klaegt, zy sucht, zy steent, zy kermt,
Tot dat den *Hemel* haers ontfermt:
En of sy schoon dees' straf verdient,
Soo is hy noch de selfde vriend.

20 *Boelen:* boeleeren.
34 *Den Hemel* is hier bepaaldelijk Christus, als uit het vervolg blijkt.

10.

Ten besten van d' aenstaende *Bruyt*
Schickt hy een *Rey van Maegden* uyt,
Die 't arme *Schepsel* op een *Kruys*
Gaen dragen in't *Behouden Huys.*

11.

Met Wijn, en Oly hy beleeft
Al haer gesontheyd weder geeft.
Zijn Hert-wond streckt haer een Fonteyn,
Daer in hy haer laet wasschen reyn.

12.

Hy trecktse purp're kleed'ren aen,
En laetse voor sijn aensicht staen,
En spreeckt: boetvaerdige *Vriendin*,
Ick geef u 't *Hert*, en *Ziel*, en sin

13.

Hy steecktse een *Trouw-ring* aen haer hand,
Tot eenen seeck'ren onder-pandt,
Tot teecken van onfeylb're Trouw,
En neemtse tot sijn echte Vrouw.

14.

De *Bruyt* bezwijmt en is als stom,
Om dat soo rijcken *Bruydegom*
Bekleed haer armoede, en haer leyt,
En spreeckt, vervult met danckbaerheyd:

15.

Wie ben ick? Of van wat geslacht
Dat gy noch op mijn snoodheyt acht?
Ziet soo veel edeler voor-by,
En voegt my aen u rechter zy.

38 *Schickt hy .... uyt:* zendt hij uit.
41 *Beleeft:* heusch, vriendelijk.

16.

Noch tijds, noch oudheyds ongeval
't Geheugnis my ontvreemden sal
Van't rijck, en onweerdeerlijck goed
Daer gy *d' Onsael'ge* mede ontmoet.

17.

Verweerdigt slechts my assche, en stof
Dat ick verkondige uwen lof,
Dat steeds mijn mond u weldaed weck,
En een Trompet uws roems verstreck.

18.

Die *Ziel* met *God* van Hemelrijck
Aldus verknocht in't huwelijck
Wordt zwanger, en na's *Bruyd'goms* beeld
Veel Deugden hem tot Kind'ren teelt.

ZEDIGH GEDICHT,

VANDE

YDELHEYD DER MENSCHEN EN WANCKELBAERHEYD

DER

KONINGH-RIJCKEN.

1.

Elck heeft ghebiedens Lust, elck tracht naar hooge staten,
Na eenen Tytels glans, nae Myters, Staf en Croon,
Na Bisdom, Graeflijckheyd, en Rijcken boven maten:
Elck wil als aerdsen God hier bouwen zynen Throon.

Zedigh Gedicht. Afgedrukt volgens den tekst in *De Vernieuwde Gulden Winckel. t' Amst.* 1622. (*Bibliographie van Vondels werken*, no. 72.)

2.

Indien sulcx heyl aenbrocht, ick wild oock daer na streven
Om 't ampt eens Vorsten, Graefs of Koninghs te bekleen,
Maer overmids sulcks heyl aenbrengen kan noch geven,
Verfoey ick 't al gelijck, en acht van allen geen.

3.

Wat segh ick, zijn dan niet Monarchen hoogh gebooren?
Als met den heldren glants eens Godheyds aengedaen:
Dien selden haers gelijck of niemand komt te vooren
Kan ergens salicheyd dit Heyl te boven gaen?

4.

't Is waer ick latet toe, dats' uyterlijck voor d' oogen
Sijn met een wolck om-schaut van grooter Majesteyt:
Maer innerlijck in't hert, is 't niet als waen en loogen,
Is 't vol van slaverny, druck en katyvigheyd.

5.

De Croon al schencktse een Son van Gout en Dyamanten
Is haer een lastigh pack: de zyde en purper dracht,
't Lijf noopt met ongemack: de Dienaers en Trawanten
Haer 't harte beven doen, en sorgen dagh en nacht.

6.

Den Sçepter zijnse moe te hand'len en te dragen,
Om dat meer Rijcken niet staen onder haer gebiedt:
Is d' eene werelt haer, en hoorense gewagen
Van't ander werelts Rijck, zy huylen van verdriet.

8 *Verfoey:* versmaad.
10 *Aengedaen:* bekleed.
11 *Haers gelijck:* huns gelijken, namel.: hun medemenschen, en men versta den zin aldus: die zelden of nooit aan iemand anders te beurt valt.
16 *Katyvigheyd:* ellendigheid, rampzaligheid.
19 *Noopt:* prikkelt.
20 *En sorgen:* en bezorgd maken.

7.

Zijn d' Onderdanen veel, veel valter te bestieren:
En na de volckren zijn in zeden onderscheen,
Zy onderworpen zijn elx zeden en manieren,
Of d' een of d'ander raeckt te lichtlick op de been.

8.

De Most haer edick is, hoe zoet en uytgenomen:
Bancket noch Venesoen haer honger niet versaet:
's Nachts als een ander rust so schiet haer in haer dromen
Dat yemand na haer kroon of na haer leven staet.

9.

De vyanden zijn veel van binnen of van buyten,
Is 't een rumoer geslist, het ander dat ontstaet,
Van buyten staet haer toe des vyants heyr te stuyten,
Van binnen toe te sien voor oproer of verraet.

10.

Soo haer den seghen mist van welgeboorne Soonen,
Of isser maer een vrucht, sy sorgen voor misval:
Zijn oock de Kindren veel sy duchten om de Croonen.
Een bloedigh strengh gevecht ten lesten volgen sal.

11.

Kort-om; so glory-rijck en heerlijck alse schynen,
Voor 't uyterlijck gelaet, soo deerlijck wederom
Haer innerlijck in't hart doorprickelen veel pynen:
Behalven dats' op 't laetst verwelcken als een bloem.

27 *Elx zeden:* namel. „van elk *volk* in 't bijzonder."

30 *Venesoen:* wildbraad.

35 *Staet haer toe. Toestaen* werd door onze oude schrijvers in velerlei beteekenis gebezigd; daar kan men bij KILIAEN 't bowijs van vinden. Hier vervangt *staet toe* 't Lat. *decet,* en moet men den zin aldus verstaan: „van buiten *behooren* zij des vijands heir te stuiten."

38 *Sorgen:* zijn bezorgd. — *Misval:* miskraam.

39, 40 *Sy duchten om de Croonen, een bloedigh* enz.: lees: zij duchten dat om de kronen enz.

12.

Als d' onverwachte Dood genaeckt tot haer Palleysen,
En aen haer Poorten klopt. die naulijcks opgedaen
Een droeve stem ontmoet, 't is tijd ghy moet verreysen,
Monarchen maeckt u ree! 't is hier met u gedaen.

13.

Daer vanght het suchten aen met uytgestorte tranen:
Adieu mijn heerlijckheyd! adieu mijn Werelds rijck!
Houd van aenbeden op: mijn knielend' onderdanen!
Mijn Son is laegh gedaelt, mijn glory valt in't slijck.

14.

Dan zijnse min noch meer als d' armst der bedelaren,
Die om een kruymken Broods voor hare traly badt:
Indien de balsem 't Lijck mocht voor 't verrotten sparen,
Dit mocht al 't voordeel zijn 't geen noch een Coninck had.

15.

Wech dan met d' ydelheyd! daer so veel duysent menschen
In stellen 't hooghste goet en't alder-opperst heyl:
Wort Vorsten uws gemoets, wat wildy schoonders wenschen?
Dees deughd is ongemeen, nochtans voor yder veyl.

16.

Een machtigh Coningh is 't, die zijn verdorven lusten
Zich onderworpen heeft, en over haer gebiet,
Die zijn gemoet besit in stilheyd en in rusten,
En willeloos in God niet anders wil als niet.

17.

De sulcke draeght in sich zijn Coninghrijck beslooten,
De sulcke vint in hem al 't geen hy in God socht,
Door 't uytgaen van hem selfs, en door sich selfs 't ontblooten
Hy als gesegent heel het aertrijck aen sich brocht.

46, 47, De zin is: een droeve stem ontmoet (klinkt tegen) aan de *opengedane* poorten.
66 *In hem:* in zich.

18.

Vermits men sulcken heyl onwetlijck niet mach erven,
Dat is, ten zy men daelt van't Goddelijcke bloet:
Is 't wonder dat dan veel dees hoocheydt moeten derven?
En datmen selden vint een Coningh naer 't gemoet?

19.

Verliest u selven dan en word uyt God geboren,
Indien ghy anders haet der sonden slaverny,
En uws Ziels vryheyd lieft, ghy werd als uytverkoren,
Gesalicht en gesalft, tot sulken heerschappy.

Dit songh ick daer ick lach gerust en onbekommert
Van d' uytgestreckte Eyck beschaduwt en belommert.

UYTBREYDING

OVER

DEN 19 PSALM DAVIDS,

VERVATENDE

D'UYTNEMENDHEYT VAN DE WET DES HEEREN.

1.

Geen schepsel soo gering,
Of 't predickt sonderling
Sijns Scheppers lof en prijs,
Meer of men luydkeels riep:

Uytbreyding over den 19 Psalm Davids. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Het tweede Deel. Schiedam,* 1647, bl. 141.

Blijkens het onderschrift is dit gedicht „over vele jaren gedicht". Het behoort nog tot de oudere periode van Vondels werkzaamheid; waarschijnlijk is het dus omstreeks dezen tijd gemaakt.

2 *Sonderling:* op bijzondere wijs.
4 *Meer of:* meer (beter, sterker, luider) dan of.

Die alle dinge schiep
Is machtich, goedt en wijs:
Doch onder alle die,
Voornamelijck ick zie
Der Hem'len kring uytdrucken
Hoe groot en wonderbaer
Is desen konstenaer
Vol kloecke meesters stucken.

2.

Het uytgebreyd gewelf
My tot den Schepper self
Met soo veel lichten treckt,
En tuygt van't ware Licht,
Dat sijn schoon aengesicht
Daer achter houdt bedeckt.
Nu weyd, mijn ooge weyd.
Der Hem'len Majesteyt,
Vol schoonheyts ingegooten,
De schoonheyt my verbeeldt
Van't noyt geschildert beeldt,
Tot noch voor ons gesloten.

3.

Nau gistren daelden neer
Den morgen melden 't weer
Geduerichlijck voorts aen:
Den eenen duystren nacht
Het tot den andren bracht.
Gods Lof noyt stil bleef staen,
't Schoonst dat oyt daeglijcx blonck,
Ons 's daegs sijn stralen schonck
Te helder noch van verren:
En als het onderdoock,
Den duystren nacht ons oock
Quam lichten met haer sterren.

22 *De schoonheyt my verbeeldt:* lees: verbeeldt mij, stelt mij voor, de schoonheid.
26 *Melden:* meldde.
33 *Te helder:* zeer helder.
35 *Den duystren nacht* voor *de duistre nacht* in den 1en n. v.

4.

Geen tongen, volck, of steê,
Hoe uytheemsch, over zee,
Of leeren ongewent,
Of in hoe duystren hoeck,
Dat niet uyt 's Hemels boeck,
Alst wil, den Schepper kent:
Elck sterretjen gewis
Een gulden letter is.
Wie dees boeck-staven t' samen
Onsichtelijcken stelt,
Daer merckelijck uyt spelt
Gods wonderlijcke name.

5.

Van derwaerts is dat trots
Den blixem onses Godts
Den sterflijcken verschrickt:
Zy vlieden al haer best,
Als hy van't oost in't west,
In yders oogen blickt.
Wat plaets, wat hoeck, wat oord'
De donder niet en hoort,
Wanneer hy die wil senden?
Hy berst ten wolcken uyt
Met ysselijck geluyt,
Tot aen des werelts enden.

6.

In't driftig velt om hoog
Heeft Godt des werelts oog

39 *Of leeren ongewent* voor „*of hoe ook* het *leeren ongewent*," „hoe ongewend zich te laten onderrichten."

40 *Of in hoe duystren hoeck:* vul aan „zij zich bevinden."

49 *Trots:* op trotsche, krachtige wijze.

61 *'t Driftig velt:* de uitgave heeft *'t deftich velt. 't Driftig velt om hoog:* de hemel, het blauwe veld, waarin de sterren, of dat, met de sterren, drijft of *driftig* is, volgens het systeem der oudere sterrenkundigen, die de zon als een vast punt aannamen waar de gansche sterrenhemel om heen draaide.

De Son een hut vergunt,
Waer uyt hy toebereet
Als eenen Bruydgom treet,
Die in çieragie uytmunt,
Die uyt sijn slaep-zael gaet
En blinckt in sijn gewaet
Van held're diamanten.
Met minder luyster niet
Ons 't licht syn fackel biedt,
En straelt aen alle kanten.

7.

Soo haest sy 'smorgens rijst
Op dees aertbodems lijst,
Der sterren glants verdooft:
Gelijck een moedich helt
Hy sich tot loopen stelt,
En toogt sijn glansich hooft:
Den gulden Vlammendrich
Alle oogen treckt tot sich
Van menschen en van dieren.
't Gevogelt algelijck
Hem groet met wilt muzijck,
En vrolijck tierelieren.

8.

Verwondert ick aensach
O Vader vanden dach,
Hoe snel gy 't al verklaert,
Hoe vlug gy henen schrijt,
Ja in soo korten tijdt

74 *Dees aertbodems lijst:* de rand der aarde, de horizon.

77 *Hy:* even gelijk vs. 73, *zy*, „de zon": hier, om 't appositum *helt*, mannelijk genomen.

78 *Toogt:* toont, vertoont.

79 *Vlammendrich:* Vlammendrager.

86 *O Vader vanden dach:* de zon. — De *Diespiter* der ouden, hier vreemd te pas gebracht. Dus in vs. 93 *de gevlerckte paerden* van Phoebus.

87 *Verklaert:* verheldert, verlicht.

Volbrengt u Hemel-vaert:
Des Hemels blaeuwe tent
Gy dagelijcx omrent
Met u gevlerckte paerden:
U hett' breeckt alsins door,
En niets en blijfter voor
Geschoolen op der aerden.

9.

Schoon 's hemels aengesicht,
En alderschoonst het licht,
Waer door de werelt ziet,
Noch schoonder 's Heeren Wet
Die reyn en onbesmet,
Noyt ziel haer vlecken liet.
Hoe blinckt der starren troon
En alderklaerst ten toon
De goudgeel sonne luystert:
In klaerheyt waer sy straelt
Godts wet noch prijs behaelt,
Voor wien al 't licht verduystert.

10.

't Uytbreydsel wonder net:
De Sonne, 's levens wet,

90 *Hemel-vaert*: niet als gewoonlijk, „vaart *ten* hemel," maar „*om den* hemel," zooals in vs. 91, 92, 93 wordt verklaard.

93 *Met u gevlerckte paerden:* deze voorstelling is zeer mythologisch, doch alles behalve Bijbelsch, en de Phoebus Apollo der Grieken maakt hier in den Psalm Davids al een vrij zonderling figuur.

97, 98 *Schoon 's hemels aengesicht, En alderschoonst het licht* voor *schoon* is *des hemels aangezicht, en allerschoonst* is *het licht* enz.

98 *Licht:* als meermalen voor *oog.*

102 Versta: nooit gedoogde, dat de ziel zich bevlekte, met vlekken verduisterde.

105 *Luystert:* in luister staat, te pralen staat.

109—114 De zin zal zijn: het uitbreidsel (uitspansel) is wonder net (volkomen): de zon, de wet (regel) des levens, wordt het netste van alles (het meesterstuk van alles) geacht; doch de wet, die God aan het menschelijk geslacht voorschreef, (bekleef) blijft het nog voortdurend verre in netheid, voortreffelijkheid winnen.

Wort allernetst geacht;
Doch netter noch bekleef
De Wet die Godt voorschreef
Het menschelijck geslacht:
De wet die aengemerckt
Wel neyging daed'lijck werckt
Ten goeden, vanden quade,
Vermits sy swaerder weegt,
Waer door men Godt beweegt
Tot gunst en tot genaden.

11.

De Leeck sy wederbaert,
En sijnen wulpschen aert
In wijsheyt grijsen doet,
Wanneer sy wel beoogt
Soo onderscheydlijck toogt
Het waere en 't valsche goedt.
Wie heylich en geschickt,
Dees hoogsten reden wickt,
Die salse oprecht belijden
En d' onderhouder wert
Ervaren hoe sy 't hert
Soo seer in Godt verblijden.

12.

O! welcken heldren glants
In d' oogen des verstants
Van 's Heeren wet afschiet,
Waer door Heer uwen knecht,
Na u behagen recht,

111, 112 Volgens den tekst van Vondels *Poëzy* 1650; de uitgave van 1647 heeft: *alderminst* en *Doch metter vlijt bekleef.*

115—118 Versta: de wet, die wel aangemerkt, d. i.: opgelet, betracht, (vs. 124 *wel beoogt*) dadelijk door haar meerder gewicht de schaal naar het goede doet overslaan en daardoor van het kwade aftrekt.

116 De uitgaven de *Poëzy* van 1650 en 1682 hebben: *Zielneiging.*

121 *De Leeck sy wederbaert:* zij wederbaart den leek, den mensch.

124 *Wel beoogt:* wel beschouwd zijnde.

125 *Toogt:* vertoont, aantoont, als boven vs. 78.

128 *Dees.* De uitgaven der *Poëzy* van 1647 en 1650 hebben: *des.*

133, 136 *Glants* en *knecht* staan beiden in den 1en n. v.

137 *Na u behagen recht:* volkomen naar uw behagen.

't Een lieft, en 't ander vliedt.
De vreese, die steets vreest
Met eenen kintschen geest
Des hoogsten toorn, is haylich,
Dies 't lot dat sy verhoopt
Niet met der tijdt verloopt,
Maer in Gods schoot rust vaylich.

13.

Rechtvaerdich ist gericht
Dat yder sijnen plicht
Aentekent en verklaert,
Wijl 's hemels wetten dan
Geen tong volprijsen kan,
Hoe schoon sy zyn, en waerd.
Noch goudt noch eel gesteent
Heeft Ophir oyt verleent
Soo dierbaer in myn oogen:
Noch nimmer honichbye
Konfijten hoonich die
Soo soet heeft smaken mogen.

14.

U knecht heeft 't geen hy weet
Al steets met doen bekleedt,
Steets hield hy sich vermaent,
En nimmer yver sadt,
Speurt hoe sy hem den pat
Ter hoogster eeren baent.
Soo oyt mijn ziel verleyt
Wiert door onwetentheyt,
Wie kan die feylen mijden?
Erinnert my ô Heer
Al 't geen waer door wy d' eer
Uws heylgen naems ontwijden.

158 *Al steets met doen bekleedt:* met daden bevestigt, d.i.: niet belijdt met den mond alleen, maar met de daad beleeft.

159 *Steets hield hy sich vermaent* voor: steeds volgde hij de vermaningen op, die hem gegeven werden.

160 *Nimmer yver sadt:* nooit vermoeid, nooit slap in zijn ijver.

161 *Sy:* de wet.

15.

Ontslaet derhalven my
Der trotscher heerschappy,
Soo blijve ick onbevleckt,
En onbesoedelt van
Al 't geen den vromen man
Tot schult en onheyl streckt:
Alsdan sal *Davids* mondt
Ontdecken 's harten gront
Met heylige gedichten.
Mijn schermheer, troost en schilt,
Die my verlossen wilt,
En al mijn kruys verlichten.

Over veel jaren gedicht.

170 *Der trotscher heerschappy:* de heerschappij der trotscheren (der boozen).

BABYLONISCHE GEVANGENIS.

PSALM CXXXVI.

Toen wy, te Babylon, geketent, daaghlix droever,
Ons harpen hingen aan de wilgen, die den oever
Der onverzoenbre Eufraat beschaduwden met groen;
En aan Jerusalem, en 't Vaderlant gedachten,
En aan d' altaren, daar wy Godt te dienen plaghten,
En Levi ons met Man des Godtsdiensts plagh te voên:

Toen scheen ons aangezicht van hartzeer te verouden.
De boezem zuchten loosde, en d' oogen parlen douwden;

Babylonische gevangenis. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 380.

Wanneer dit gedicht vervaardigd is, is niet zeker; vermoedelijk behoort het tot deze periode.

5 *Daar wy Godt te dienen plaghten:* plachten te dienen.
6 *Man:* Manna.

Want d' overwinners ons beloegen, in ons kruis,
En spraken: weest getroost, ghy 's hemels uitverkoren,
Nu laat ons eens een liet en blijden lofzangk hooren,
En zingt eens, zoo gy plaght, in uw Godsdienstigh huis.

Och, spraken wy, wien zou gelusten noch te zingen,
Nu wy, zoo veer van huis, by woeste vreemdelingen,
Zijn ieders tijtverdrijf, guighelspel, en hoon.
Jerusalem, eer ghy in mijn gemoedt zult sterven,
Eer sal mijn rechte hant haar soete snaren derven;
Eer sal mijn schelle harp my weigren haren toon.

Gewijde vloeren, en ghy schoon gebouwde bogen,
En heilighdommen, die noch glinstert in onse oogen;
Och Sion, eer ghy laat te sijn ons hooghste goet,
Ons weelde, ons vrolickheit, ons vaarsen, en gesangen;
De tong sal eer verdrooght in't montgehemelt hangen,
Eer dat van elders vreught verrijse in ons gemoedt.

Gedenck, o Heer, gedenck de rasende Edomiten;
Die, in't verdelgen van den roem der Israliten,
Vast kreeten: af, rein af, tot op den lesten steen.
Verwoest, en brant, en blaackt: brengt yzer aan, en vuurwerck.
Men draagh geen kerck ontsagh. Verloopen is haar uurwerck.
Men trap haar, die u zoo baldadigh heeft getreên.

Bloetdorstigh Babylon, hoe stout ghy u durft roemen;
Men sal in't ende den verdelger zaligh noemen,
Die u vergelde al 't wreede ons aangedane quaadt,
Dan salmen roepen: o geluckigh zijt ghy Persen,
Die Sions onrecht wreeckt, en die de teeder harssen
Van Babels zuigeling op rotsen klitst, en slaat.

9 *Beloegen:* belachten.
21 *Eer ghy laat te sijn:* eer gij ophoudt te zijn.
23 *De tongh sal eer:* zal de tong eer.
29 *Uurwerck:* tijd.
36 *Klitst:* kletst.

OP HET METALEN PRONCK-BEELD

ONLANGS TE ROTTERDAM OPGERECHT TOT EER

VAN DEN

GROOTEN ERASMUS.

Wat wijsheyt Latium en Griecken hield besloten,
Begreep gantsch Christenrijck, soo haest *Erasmus* quam,

Op het metalen pronck-beeld, tot eere van Erasmus. Afgedrukt volgens den tekst in: Erasmus' *Colloquia Familiaria of gemeensame t' samenspraken.* t' Amst. (1622), 4o.

Het plaatsen van het metalen beeld van Erasmus op zijn voetstuk op 30 April 1622 was in zekeren zin eene gebeurtenis. Oorspronkelijk van hout vervaardigd en voor den plechtigen intocht van Philips van Spanje in 1549 bestemd, was het beeld in 1557 reeds zoozeer verweerd, dat men besloot het door een steenen te vervangen. Bij het bezetten der stad door de Spanjaarden in 1572 werd dit tweede beeld door de soldaten hevig beschoten en daarna te water geworpen.

En gaf met sijnen naem aen't Hollandts Rotterdam
Een naem, vermids hy was uyt haren schoot gesproten.

Sy, als de Nood het licht voor hem had afgeschoten,
Noch 't rottende gebeent', noch stuyvende assche nam,
Maer rechte een steenen beeld. De Nijd spoogh vyer en vlam.
En socht geweldigh hem van 't Outaer af te stooten.

Dan laes! Geleertheyds pronck sich keerd aen nijd noch spijt.
Geen graf sijn Faem bestulpt. Hy heldert met der tijd.
Sijn krans groent onverwelckt, en bloeyt, in afgunst veyligh:

Die onlanghs was van steen, nu glinstert van metael.
En soo de Nijd sich steurt aen dese pracht of prael,
Soo gietmen licht van goud den Rotterdamschen Heyligh.

Het beeld werd later opgevischt en weer op zijne plaats hersteld, maar in 1618 besloot de vroedschap het te vervangen door een metalen beeld. De Amsterdamsche beeldhouwer de Keyser werd uitgenoodigd het ontwerp te leveren. Deze besluiten hadden hevig verzet ten gevolge van de orthodox-kerkelijke partij, die in Erasmus een „libertijn" zag. Na langdurige vertoogen over en weer werd het beeld eindelijk op den zooeven genoemden datum geplaatst. Zie mijn opstel over „De standbeelden van D. Erasmus" in de Nieuwe Rott. Courant van 22–24 Juni 1886.

7 *De Nijd spoogh vyer en vlam:* zinspeling op het verzet der kerkelijke ijveraars (Ds. Jacob de Leeuw, e. a.)
10 *Bestulpt:* bedekt. – *Heldert:* neemt toe in glans.

GEDACHTENIS

VAN

DESIDEER ERASMUS

ROTTERDAMMER.

AEN DEN HEER

PETER SCHRYVER.

O Hooghgeleerde *Schryver*,
Wat quistghe tyd en yver,

Gedachtenis van D. Erasmus. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 103).

Om op te doen 't geen levendigh gelijckt
Den grooten Desideer, die niemand wijckt.
Hou op van printesiften.
Een stapel wyse schriften
Is d'afdruck vanden held, die eeuwigh leeft,
En d'aerdboôm met de pen verovert heeft.
Syn pen dreef voor sich heenen
Wt Rome en wt Athenen
't Barbarisch heyr, een' schandelijcken hoop,
En oneer van den Christelijcken doop;
De Sieletyrannyen,
Met Gierigheyds Harpyen,
Den woesten krijgh, de Plompheyd dom en doof,
De Gulsigheyd, en 't blinde Bygeloof.
Syn hand die gaf de maete
Aen beyderleyen staete,
Aen't weereldlijck en oock aen't geestlijck hof:
Se hief de nutte kunsten wt het stof.
De doode graven hooren
Dat Cicero herboren
Tot oversierden roem van Maes en Rijn
Den Tiber leert syn lang verleert Latijn.
Wat jongen en wat ouden
Syn niet in hem gehouden.
Een bron van wysheyd vloeyt wt sijnen mond,
Den gouden tolck van't heyligh Nieu Verbond.
De lang bewolckte Waerheyd
Herschept haer oude klaerheyd,
Na roestige eeuwen, wt dit Hollandsch Licht.
De Dooling krijght een schaemrood aengesicht.
Syn siele walght van't werren.
Se kiest geen' dop voor kerren.
Al wat sy op den vasten grondsteen bouwt

3, 4, *Om op te doen 't geen levendigh gelijckt den grooten Desideer:* om goed gelijkende portretten van Erasmus op te zoeken.

5 *Hou op van printesiften:* van portretten uit te zoeken.

23 *Onversierden:* onopgesmukt.

26 *Syn niet in hem gehouden:* zijn niet aan hem verplicht.

28 *Tolck:* vertolker, vertaler. Men denke aan de beroemde uitgaaf en omschrijving van 't N. Testament, door Erasmus bezorgd.

34 *Kerren:* kern, pit.

Is dier gesteent, fijn silver, en rood goud.
  Hy sticht vervalle steden
Door Godgeleerde zeden
En tempering van wetten, glad hersmeed
Met syne tong, die diamanten kneed.
  Om pays is al syn bidden.
Voorsichtigh houd hy 't midden,
En staerooght op 't Apostolijck gestarnt,
Daer hier Charybd en ginder Scylle barnt.
  De Roomsche myterkroone
Haer' allerliefsten soone
Erasmus stadigh met ontvouwen schoot
Milddaedigh tot d'eerwaerdighste ampten nood.
  Gekroonde koppen wencken
Syn gunste door geschencken
En tittels: maer syn veder even vry
Om Christus wraeckt gehuurde slaeverny.
  Geen baetsucht maeckt hem eygen.
Oock swicht hy voor geen dreygen.
En die syn kruys omhelsend eere vlught,
Vervult met eere d'ongemeete lucht.
  De redelijcksten soecken
Syn schaduw in syn boecken;
Waerop de harteknaeghster Haetennyd
Belachelijck haer stompe tanden slyt.
  Al is de Rotterdammer
Verlost van't Christen jammer,
Syn troostleer wischt noch veele traenen af.
De segen Gods bedau syn saligh graf.

45 *De Roomsche myterkroone:* de Paus, die hem den Kardinaalshoed had aangeboden.

53 *Eygen:* lijfeigene, slaaf. Versta: geen baatzucht drijft hem aan om zijn vrijheid op te offeren. 't Is bekend dat Erasmus de schitterende aanbiedingen van vele grooten heeft afgeslagen, om zich onbelemmerd op 't veld van wetenschap en onderzoek te kunnen bewegen.

55 *En die syn kruys omhelsend eere vlught:* versta: en die, het kruis van Christus omhelzende, de (wereldsche) eere ontvliedt.

58 *Syn schaduw.* zijn afschaduwing.

OP ERASMUS.

Dus leeft Erasmus noch in schijn:
De vader van't hervormt Latijn.

Op Erasmus, Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Poëzy*, 1682, I. bl. 584. Het is onbekend, wanneer dit gedichtje gemaakt is; de tekst in den aangehaalden bundel is de oudst bekende.

LYCK-DICHT,

OP

'T OVERLIJDEN

VAN

D. COENRADUS VORSTIUS,

GEWESENE PROFESSOR DER H. GODHEYDT, TOT LEYDEN.

Nu rust hy, die versmaed in ballingschap moest leven;
En bonsde van't Altaer, den Af-god van Geneven,

Lyck-dicht op 't overlijden van D. Coenradus Vorstius. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poësy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 57. Conradus Vorstius, zoon van Diederik Vorst en Sophia Sterck, geb. te Keulen 16 Juli 1569, was Roomsch gedoopt, maar werd door zijn vader tot den Hervormden predikdienst opgeleid. Na te Heiborn, Heidelberg, in Zwitserland, te Bazel en Genève gestudeerd te hebben, werd hij in 1596 benoemd tot hoogleeraar te Steinforth en in 1609 te Leiden, in plaats van Arminius. In 1619 werd hij, wegens zijn Remonstrantsche, Sociniaansche gevoelens, door de Staten afgezet en verbannen. Hij zwierf daarop eenige jaren door ons land en na eenige dagen bij Vondel doorgebracht te hebben, ging hij 4 Juni 1622 met de Remonstrantsche predikanten Ryckwaert en van Sijl scheep naar Tonningen, waarheen hij uitgenoodigd was door den Hertog van Holstein. Hij overleed aldaar 9 October 1622, zijn lijk werd naar Frederikstad vervoerd.

2 *Den Af-god van Geneven:* Calvijn, (wegens de leer der praedestinatie).

Dien grouwel, die 't vergift schenct uit een goude kroes,
En 't lieflijck aenschyn Gods afschildert als de Droes;
Als hy d' aflooting van soo meenig duysend Stammen
Ter helle stuurt, en pynt, met eindeloose vlammen:
Na datse zyn tot quaed genoodsaect buiten schuld:
Op dat, quansuis, haer maet rechtvaerdig werd vervult.
Dit kon geleerdheyds Naem niet lyden sonder straffen.
Als hy den *Cerberus* driehoofdig hoorde blaffen;
Dien smeede hy ketenen, op dat hy temmen mocht
Den uitgelaten vloeck van't lasterlijck gedrogt.
Der hellen afgrond woed, en staet geweldig tegen,
Braect dampen uit syn kolck, die hemel-hoog gestegen,
Beswalcken dick de lucht; op dat 't genade-rijck,
Dees goedheid niet, gemeen, bestrael een yegelijck.
De *Vorst*, nu afgestreên, gedwongen te vertrecken,
Voor broeder Esau vlucht, en kiest uitheemsche plecken:
En volgt des waerheids spoor, op 't redelijcke pad:
Geeft God syn ziel: syn lijf de *Vrederijcke stad.*

5 *d'Aflooting:* de afkomst, de *loten.* – In dezen en de drie volgende regels wordt de leer van Calvijn en van de Dordtsche Vaderen voorgesteld.

10 *Cerberus:* de verdediger van de hel.

15, 16 *Op dat.... dees goedheid niet, gemeen, bestrael een yegelijck:* versta: opdat deze goedheid niet een iegelijk, zonder uitzondering, bestrale.

17 *De Vorst:* Vorstius.

18 *Voor broeder Esau:* De Contra-Remonstranten worden hiermee bedoeld, die vijandig tegen de Remonstranten optrokken, als Esau tegen Jakob.

20 *De Vrederijcke stad:* Frederikstad aan de Eider, het bekende toevluchtsoord der Remonstrantsche ballingen.

OPDRAGHT

DER AFBEELDINGHE VAN

PRINS WILLEMS GRAF,

AEN DE

STATEN DER VEREENIGHDE NEDERLANDEN.

Voorstanders van een landt vol weeldighe ondersaten,
Ontfangt, tot een geschenck, doorluchtige Heeren Staten,
De Grafsté, toegewijt aen d' asschen vande Vorst,
Die streng, als Hercules gemoedigt had sijn borst
Met Dwingelanden haet, en in manhafte tochten
Ter Hellen heeft gedoemt der westersche gedrochten,
D'handvesten voor gestreen, en dapper van gemoed,
De Vryheijd en haer recht besegelt met sijn bloed.

Opdraght der afbeeldinghe van Prins Willems graf. Afgedrukt volgens den tekst op de fraaie afbeelding van het Praalgraf te Delft, waarvan eene reproductie tegenover deze bladzijde is geplaatst. (*Bibiographie van Vondels werken*, n⁰. 104).

Zooals bekend is, werd door de Staten besloten in de Nieuwe kerk te Delft een gedenkteeken ter nagedachtenis van Willem den Zwijger te stichten. Het ontwerpen daarvan werd opgedragen aan Henrick de Keyser, wiens beeltenis hierna volgt, die het werk ook uitvoerde.

In 1620 kwam het monument gereed; eene afbeelding daarvan, in 1622 door Pieter de Keyser uitgegeven, werd aan de Staten opgedragen.

1 *Weeldighe:* welgestelde.
4 *Gemoedigt:* bemoedigd, met moed bezield.

OP HENDRICK DE KEYSER.

Hier leeft, die leven gaf aen marmer, aen metael.
Yvoor, albast en klay, dies laet zich Uytrecht hooren.
Is Roome op kaysers prat en keyserlycke prael,
De Kayser van de kunst is uyt myn schoot ghebooren.

Op Hendrick de Keyser. Afgedrukt volgens het bijschrift onder het portret, waarvan hier een reproductie is gegeven, gegraveerd door J. Suyderhoeff, naar Thomas de Keyser. (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 729). Het is niet zeker wanneer dit gedicht geschreven werd, misschien in 1621. Hendrik de Keyser werd 18 Mei 1565 te Utrecht geboren, waar hij zijn opleiding genoot van Cornelis Bloemaert. In 1594 werd hij aangesteld tot beeldhouwer en bouwmeester der stad Amsterdam. Hij overleed aldaar 15 Mei 1621. De schilder Thomas de Keyser was zijn zoon.

KLINKERT

OP

D. WILLEBRORDUS SNELLIUS,

MATHESEOS PROFESSOR

INDE HOOGHE SCHOLE TOT LEYDEN.

Wat snelgewiekte bood brengt ons den gulden Tak?
't Is *Snellius*, die snel van geest, van sinnen wakker,
Dien snellijk plukken liet op *Ramus* vetten akker
En snel dees Spruyte gaf een kracht die haer ontbrak.

Veel sneller salmen nu gaen meten 's werelds dak,
O snellen *Snellius*, Euclides weerdste makker!
Ghy vliegt de kunst voorby in snelheid: want men sprakker
Noyt sneller af met re'en eer *Snel* het hoofd opstak.

Ghy snelle Geesten volgt, en sneller op wilt merken,
Vermids u *Snel* gaet voor met snelle en lichte vlerken,
Of giert hy u te snel, so trekt een snelle schacht

Uyt sijn geswinde wiek, soo spoedy langs hoe sneller,
En hoe ghy sneller stygt, hoe haer de *Meetkunst* heller,
En sneller op sal doen tot in haer volle kracht.

Klinkert op D. Willebrordus Snellius. Afgedrukt volgens den tekst in: Petri Rami Meetkonst in XXVII boecken vervat. Wt het Latijn in 't Neerduyts overgheset by Dirck Hendricxz. Houtman. Oversien, verrijckt en verklaert, door D. W. Snellium. Matheseos Professorem inde hooghe Schole tot Leyden. t' Amst. By Willem Jansz. Blaeuw. Anno M DC.XXII. 4°.

13, 14 *Hoe haer de Meetkunst heller, en sneller op sal doen:* versta: hoe de Meetkunst zich helderder en spoediger open zal doen, duidelijk, verstaanbaar worden.

OP DE VERTALINGE VAN DE EERSTE WEECKE,

VAN

G. DE SALUSTE,

Heer van Bartas.

GEDAEN DOOR HEER

WESSEL VAN BOETSELER,

Vryheer en Baron tot Asperen, &c.

KLINKERT.

Onduytsche Pleyters swijgt, ghy hebt uw tael vergeten,
Gaet haelt uw moeders tong, en kakelt dan in't Hof,
Komt by Heer *Wenzzel* school, die heeft vertaelt met lof
In plat en suyver duyts den Phoenix der Poeten:

Spreekt soo wanneer ghy dingt, soo sal een Landman weten
Hoe 't met sijn saken staet, ontleent geen vreemde stof,
D' uytheemsche Walen schout, en maket niet soo grof.
Dat wy niet kalk voor steen aendragen dat wij sweten.

Gemeene best, schept moed! Een Vryheer een Baron
Bout uw vervallen spraek, en rijst gelijk een Son
Die sat van vyer en glans het hoofd buert uyt de kimmen.

En ghy Juppijns geslacht! hoewel bekomt u dit
Dat in der Staten Raed soo grooten Dichter sit,
Die d'heyl'ge Lauwer-hoed verdient nae 't moeylijk klimmen.

Op de vertalinge van Bartas. Afgedrukt volgens den tekst in: Vertalinghe vande eerste Weeck der Scheppinghe des werrelts. Ghedaen in 't Francois by G. de Saluste, Heere van Bartas. Door den Heere Wessel vanden Boetseler. 's Gravenhaghe, Aert Meuris, 1622. 4o.

2 *Gaet haelt uw moeders tong:* gebruikt uw moedertaal.
4 *Plat en suyver duyts:* goed en zuiver Hollandsch.
7 *D' uytheemsche Walen schout:* schuwt de keuze van uitheemsche woorden.

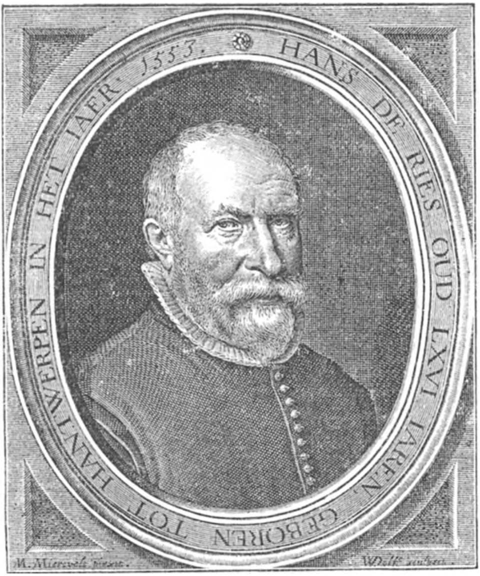

OP HANS DE RIES.

Van 't wesen leering straelt: alleen ontbreekter 't leven,
Van hem dien God ons als een kleijnood heeft gegeven:
  Die van der wiegen tot sijn grijsen ouderdom
  Den bouw betrachte van 't bouwvallig Christendom:
Die storm op storm versmaende, en uijtstaende, als een sterke,
Verstrekt een heilsaem sout en licht in Christus Kerke.

Op Hans de Ries. Volgens het bijschrift, onder het hierboven gereproduceerde portret, dat door W. Delff gegraveerd is naar de schilderij van M. Mierevelt (*Bibliographie van Vondels werken*, no. 745).

Hans de Ries werd in December 1553 uit Roomsch Catholieke ouders te Antwerpen geboren en sloot zich eerst bij de Hervormden, later bij de Doopsgezinden aan. Na een tijdlang aldaar als kassiersbediende werkzaam te zijn geweest, liet hij zich als leeraar bevestigen. Nu brak een zwervend leven voor hem aan; overal werd hij vervolgd. Eindelijk vestigde hij zich als leeraar te Emden, waar hij van 1593 tot 1598 bleef; van daar keerde hij weer terug naar Alkmaar, waar hij 14 September 1638 overleed.

In 1610 gaf hij de Waterlandsche *Belydenisse* uit.

OP LUBBERT GERRITSZ.

Ghy Wormkens Christi, die ploechysers maeckt van swaarden,
En sprengt in 's Dryeheyds Naem, alleene den bejaarden!
Siet uwen Leeraer hier, soodanich van gelaat;
Hoedanich hy self was, die nae der Kercken Vreede
Soo vuyrich, een halve eeuwe eens Leeraers ampt becleede,
En Christo vruchten wan, door't onvergancklyck zaad.

Op Lubbert Gerritsz. Afgedrukt volgens het bijschrift, dat onder het hier gereproduceerde portret wordt gevonden (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 744). Het fraaie portret is door W. Delff gegraveerd naar de schilderij van M. Mierevelt.

Lubbert Gerritsz., geboren te Amersfoort in 1535, was leeraar bij de Vlaminger Doopsgezinden te Hoorn. Beschuldigd van vrijzinnige gevoelens omtrent sommige leerpunten, werd hij in 1589 in den ban gedaan. Daarna ontstond onder zijn leiding een nieuwe partij, de zoogenaamde zachte, slappe of jonge Friezen. Hij werd in 1603 te Amsterdam bij de Waterlanders beroepen en stierf aldaar in 1612.

ALS JUFFROUW MAGDALENA HAREN BAAK TROUWDE.

Veel Baken staan ten toon voor u en ijder een,
Maar deze *Baak* die is voor u, o *Maagd*, alleen.

Als Juffrouw Magdalena haren Baak trouwde. Afgedrukt volgens den tekst in *Bloemkrans van Versch. Ged.* 1659, bl. 379.

Joost Baeck, zoon van Lourens Joosten Baeck (begraven 12 November 1642 in de Oude Kerk) en van Debora Jacobsd. van Harencarspel, werd den 5 Mei 1623 te Amsterdam in ondertrouw opgenomen met Magdalena van Erp, dochter van Aernout Andriesz. van Erp (reeds overleden) en van Jacomijntge de Jongh of de Jonge. De bruid was 18 jaar (zij was 7 April 1605 in de Oude Kerk gedoopt) en woonde op de Keizersgracht, de bruidegom 26 jaar en woonde bij het Oudemannenhuis. Door dit huwelijk werd Baeck de zwager van Pieter Cornelisz. Hooft.

Uit hun huwelijk werden, voor zoover mij bekend is, geboren: Magdalena, gedoopt in de Oude Kerk 9 Januari 1625, Aernout, ged. 19 April 1626, Sara, ged. 14 November 1627, Justina, ged. in de Walen Kerk 17 Augustus 1631 (leeft nog Mei 1710), Aernout, ged. in de Oude Kerk 31 Juli 1633 (waarschijnlijk 31 Oct. 1633 in de Nieuwe Kerk begraven), Laurens, aan wien later de heerlijkheid Wulverhorst ten deel viel (begraven 18 December 1702 in de Oude Kerk), Debora, geb. in 1636 en omstreeks 1678 te Heemstede overleden, over wie later meer, Aernout, ged. 22 November 1637, Jacob, ged. 26 December 1638, Ariana, ged. 20 Mei 1640 (leeft nog in 1726), en Christina, ged. 26 Januari 1642.

Joost Baeck of Justus Bake, heer van Wulverhorst, zooals hij later heette, kocht in 1671 uit den insolventen boedel van Jan Webster, heer van Wulverhorst, waarover hij curator was, voor *f* 7525 de heerlijksrechten van Wulverhorst, Kromwijk en Linschoterhaer.

Hij werd 20 December 1681 in de Oude Kerk begraven, zijne weduwe op 3 Mei 1684 in de Nieuwe Kerk,

HET
LOF DER ZEEVAERT,

GHEHEYLIGHT

DEN EDELEN, ERENTFESTEN, GESTRENGEN, MANHAFTEN WYSEN, ENDE VOORSIENIGEN HEERE,

LAURENS REAEL,

Voor desen Oppervooghd, en eenigen Beheerscher vande Oost-Indien.

Al wat bepeckt beteert aengrypen kan, en vatten,
En danssen op de koorde, en klauteren als katten:

Het lof der Zeevaert. Afgedrukt volgens den tekst in den Zeespiegel. Inhoudende een korte Onderwysinghe inde konst der Zeevaert. Door Willem Jansz. Blaeuw. Tot Amst. Ghedruckt by W. J. Blaeuw. 1623, folio.

Laurens Reael, de zoon van Laurens Jacobsz. Reael en van Grietgen Nieuwes Pietersdr., geboren 20 October 1583 te Amsterdam, werd 29 Juli 1607 als student in de rechten te Leiden ingeschreven, in welk vak hij later promoveerde. In 1611 werd hij gouverneur van de Molukken en volgde in 1616 Reynst op als gouverneur-generaal, welk ambt hij tot 1618 bekleeedde.

Reael werd na zijn terugkomst (1620) benoemd tot vice-admiraal en gezant, en leed in 1628 bij Jutland schipbreuk, werd toen door de keizerlijke troepen gevangen genomen, maar door de voorspraak der Paters Jezuïeten te Weenen in 1629 ontslagen.

Teruggekeerd in zijn vaderstad, werd hij aldaar in 1630, 1632, 1634 en 1636 Schepen, in 1631, 1635, 1637 Commissaris der Wisselbank, in 1633 Weesmeester.

Hij was een getrouw bezoeker van het huis van Roemer Visscher. Met Antonis de Hubert, Hooft en Vondel stelde hij regelen op, ter regeling van de Nederlandsche spraakkunst.

Den 15 Juli 1629 trad hij in het huwelijk; de aanteekening in het register der kerkelijke huwelijks-proclamatiën te Amsterdam luidt aldus: Lourens Reael, van Amsterdam, Dr. in de Rechten, Ridder en gewesen Gouverneur-Generael in Indiën, oud 42 jaer, wonende inde Nes, geassisteert met Jacob en Bartholomeus Lourensz, zijne broeders en Susanna de Moor, van Amsterdam, wed. van Heyndrick de Picker, oud 20 jaer, geassisteert met Bartholomeus Moor en Marya Niquet, hare ouders, wonende opde Heerengracht.

Al wat bepeckt enz.: al wie met bepekte en beteerde handen de touwen kan aangrijpen, vasthouden, daarop heen en weder loopen en daarin klauteren kan, – al wie het bepekte en beteerde kan aangrijpen, enz.

Zeespoocken, die geswind den steylen mast op vliegt,
En zijt in Thetis schoot van kindsbeen opgewiegt;
Bolkvanger-dragend gild, en blaeuwe toppershoeden,
Die koortsen haelt op 't land, en lucht schept op de vloeden.
Stuurluyden grijs van kop, die liever rijst, en sinckt
In't bedde vande Zee, als in de pluymen stinckt:
Ghy Schippers die niet lang aen eenen oord kond rusten,
En 't ancker licht, en worpt aen veergheleghen kusten:
En al wat binnens boords, van schuym en pekel soor,
Nu ommeweghen soeckt, nu houd een rechter spoor,
Verselschapt myne reys, en voorghenomen bevaert,
Die ick gheheyligt heb den lof der nutte Zeevaert.
Sint Laurens [niet die eer gheroost was, en ghebraen,
Maer voormaels is als Voogd nae Indien ghegaen]
Begunstige onsen tocht; want hy is omgedragen
Op 't grondeloose vlack door stormen en door vlagen:
Hy wenckt ons toe alreede, en blyft versekeraer
Te vryen onsen kiel van schipbreuck, en ghevaer.

Van wie de Zeevaert eerst ghenoten heeft haer luyster
Tot noch hangt in gheschil, en d' oudheyd maecket duyster.
Wat volck de Zeekust vrijt, en handelt aen het strand,

Zijne bruid (Swaentgen) was 29 Juni 1627 ondertrouwd met Heyndrick de Picker. Na den dood van Reael (hij stierf 10 October 1637 aan de pest) ondertrouwde zij te Amsterdam 31 December 1639 met Casper Charles, van Antwerpen.

Uit haar huwelijk met Reael was o. a. in 1633 geboren een dochter Geertruyt en in 1637 een tweeling, Laurens en Susanna, gedoopt 17 November.

5 *Bolkvanger-dragend gild.* Een *bolkvanger* is een kleed van duffel, prezenning of andere stoffe, geschikt om een bui (bolk) af te keeren, en 't zelfde als men thans een „baaivanger" of „wolkvanger" zou noemen. Door *Bolkvanger dragend-gild* worden dus de „matrozen" verstaan. — *Toppershoeden:* hooggetopte, puntig oploopende hoeden.

15 *Die eer gheroost was, en ghebraen:* Sint-Laurens werd, volgens de kerkelijke overlevering, op een rooster levend gebraden. — *Eer:* in vroeger tijd.

16 *Als Voogd:* Laurens Reael werd in 1611 door de O.-I. Compagnie naar de Molukken gezonden, en werd na den dood van den Gouverneur-Generaal Reynst in diens plaats benoemd, welk ambt hij van 1616 tot 1618 waarnam. Hij werd opgevolgd door Jan Pietersz. Coen.

19, 20 De zin is: hij schenkt ons zijn gunst, en waarborgt onze kiel (onze dichterlijke onderneming) tegen schipbreuk en gevaar.

22 *En d'oudheyd maecket duyster:* en de oudheid der uitvinding maakt het onderzoek naar haar oorsprong duister.

23 *Vryt:* bezet houdt, lieft.

Treckt uyt dees vinding lof, bysonder Grieckenland,
Dat op sijn Argo trotst, en op sijn Argonouten,
En Tiphys, die de Zee te kruyssen sich verstouten
Om winnen 't gulde vlies: doch Tyrus hierom lacht,
Die eerst een holle balck te water heeft ghebracht,
Egypten geeft niet toe, dat vroeg het land verliesen
Dorst met een rieten schuyt, en met ghevlochten biesen.
Brittanien moedigt sich, dat lange wind, en weer
Versmade, met een boot van barstig bockenleer.
Voorts 't anckersmeden sich aenmeten de Tyrrhenen.
Phœnicien eerst is Urania verschenen,
Die leerde hen gade slaen in't onghestuymig meyr,
Het sincken van den As, en 't klimmen vanden Beyr.
En Rhodus neemt sijn naem, vermids voor vele jaren,
Sijn Jachten vande wind ghesleept zijn door de baren.
Cephisus voelde eerst slaan met riemen synen vliet.
Het seyl vond Icarus, en Dedalus den spriet.
Men plockhaert om den slagh van veelerhande schepen:
Des eenes breyn heeft dit, des anders dat begrepen.
Soo dingtmen om dien vond, een yeder roept vast mijn,
En niemand wil de leste en elck wil d'eerste sijn.
  Wat mijn belangt, een geest my luystert in myne ooren
Dat d'eerste Zeeman is van't schuym der Zee geboren,
Ontrent die streeck, daer nu Enckhuysen word bespoelt.
Wanneer de zuyder plas uyt syne diepten woelt:
Die, uyt het vocht geteelt, soodanig van naturen

26 *Tiphys:* de stuurman der Argonauten.
29 *Verliesen:* verlaten.
33 *Sich aenmeeten:* zich aanmatigen.
34 *Urania:* de muze der sterrenkunde.
39 *Cephisus:* een rivier in Phocis, aan wier water een voorspellingsvermogen werd toegekend.
40 *Spriet:* mast.
41 De zin is: men twist om de eer van 't eerst deze of gene soort van schepen te hebben uitgevonden.
47 *Enckhuysen.* Iedereen, die nagaat welken rang Enkhuizen als zeeplaats in Vondels eeuw bekleedde, zal beseffen waarom de dichter juist die stad heeft uitgekozen. Men herinnere zich slechts wat GUICCIARDINI van haar getuigt: *diffusa videlicet, adeo late maritima hujus urbis potentia, ut in hoc quidem tractu vere Oceani regnum possideat.*
49 *Die:* namel. de zeeman.

Was, dat hy op het droogh te qualijk kost geduren,
En boomde met een vlot langs d'oevers, tot dat hy
By storm, en onweer eens geraeckte aen d'oversy:
Van zedert, afgerecht in't vaeren, hy de boeren
Als veerman was gewoon nu hier, dan daer te voeren:
Sijn eygen naem was Vreeck, vermids hy vreck onmild
Kost vorderen sijn vracht, en eerde 't schippers gild
Als hy 't op 't sterfbed noch, uyt sijn verovert goetjen,
Sijn bolleckvanger schonck, en smoddig toppers hoetjen:
Die van die tijd Maetroos sijn wettig aengeërft.
Een dracht die sterven sal wanneer de Schipvaert sterft.
Doch 't zy hier mede hoe 't wil, wy laten d' oude kyven,
Ons lust de saecke self wat nader te beschryven.
Verwondering' voor eerst verbaest des dichters siel,
Als op stads timmerwerf hy leggen siet den kiel:
Als hy scheeps timmerlie met bylen, en met diss'len
De Bosschen hoogh van top in schepen siet verwiss'len:
De balcken wedersijds een holligheyd bekleen,
En wassen uyt een hout, als uyt het ruggebeen
De ribben van een riff, die tusschen beyden laten
Een ruymen buyck, bequaem om 't ingewand te vaten:
Dan weder overdwers de plancken aengehecht,
Verdubbelt, gestoffeert, gewoelt, gekromt, gerecht,
Met bouten gelardeert, met houte, en ysre pennen,
Gesmeert, en geharpuyst, gemoedight tegen 't schennen.
Maer siet, terwijl ick rijm, soo staet daer 't wonderwerck
Geresen als een burgh, of als een groote Kerck,
En levert strijd den Goôn: die dit geweld verwenschen,
Wt vreese, dat van't zaed der langgebeende menschen
Nieu reusen zijn geteelt, die Jupiter aen boord
Afeysschen rekening van't bloed, dat light versmoort,
En onder 't wicht gestickt van d' omgestorte bergen,
Tot straffe, om dattet dorst Saturnus setel tergen.
En als ick 't overleg soo lach ick om 't bestaen,
En roep: hoe sal dit tuygh te water konnen gaan:

50 *Te qualijck:* zeer kwalijk.
58 *Smoddig:* smetsig, smullig, vettig, besmuld.
61 *D' oude:* de ouden volken.
68 *En wassen uyt een hout:* lees: en wassen uit één hout.
73 *Met bouten gelardeert:* met ijzeren bouten overal bestoken.

Dien arbeyd duncktme sou een Archimedes passen,
Of een die wricken kost de weereld uyt hare Assen.
Hier dient een Hercules, of Atlas opghespoort,
Die met sijn schouderen den hemel onderschoort.
Sacht mannen, spaert uw moeyt, 't is buyten uw vermogen,
Het is vermetelheyd, de waen heeft u bedrogen.
Men tyter evenwel aen't eysselijck geveert,
Als Priaems borgery aen het Trojaensche peerd.
Het roert ghewisselijck, het wieght, het gaet, het gaeter:
Daer valt de swaerte, en plompt, en rijt een gat in 't water.
De Stroomgod vanden slagh en 't sacken is onstelt,
En beurt sijn rieten pruyck eens uyt het blauwe veld,
En graeut: onaerdigh volck, ter quader tijd gheboren!
Thans leer ick u mijn rust, en heyl'ge Godheyd storen:
Gaet zend te Scheveling te water uwe vloot;
Daer Doris met haer kroost speelt in een ruymer schoot,
Mijn spoeling valt benaut, en moet ick schielijck wijcken,
Soo quetst mijn bracke vloed de Waterlandsche dijcken.
Daer leyd de dicke romp, en waggelt, sijght, en stijght,
Die dagelijcx al meer en meer volmaecktheyd krijght.
Men rechter boomen op met taeckelen, en touwen,
Men kroonter mars met mars. Het schijnt schier ofse bouwen
Kercktorenen in zee, van waer men magh bykans
Een wereld oversien, als uyt een hooge trans.

91 *Men tyter:* men tijgt er.

93 *Het roert:* het beweegt zich. – *Het wieght:* de scheepstimmerlieden noemen nog „een schip wiegen," wanneer zij het, bij 't afloopen, loswrikken en aan 't glijden helpen.

94 *Rijt:* scheurt.

97 *Onaerdigh:* onbeleefd, onheusch.

98 *Thans leer ik u:* wacht ik zal u leeren!

100 *Doris met haer kroost:* Doris, de dochter van Oceanus en Tethys, was gehuwd met Nereus, en moeder van vijftig dochteren, die, onder den naam van Nereïden bekend, hier door Vondel *haer kroost* genoemd worden.

101 *Mijn spoeling valt benaut:* ik heb zooveel ruimte niet voor de zijlings opgestuwde golving mijner wateren.

101, 102 's Lands scheepstimmerwerf is aan 't IJ, dat, van dezen kant „wijkende," de Waterlandsche dijken bedreigt.

103 *De dicke romp:* het afgeloopen schip.

105 *Boomen:* masten.

106 *Mars met mars:* het voeren van mars op mars was toen nog iets ongewoons.

Neen, neen, geen masten zijn 't, noch marssen, het zijn katten,
Om verder me te gaen, en den Olymp te matten.
Ten lesten ick mijn Hulck, op 't vlacke vanden stroom
Voor 't ancker ryen sie: 't ghelijckt byna een droom:
Wat vlaggen sietmen hier afswieren van haer stengen.
Wat kleuren groen, en geel, hun mengsel hier vermengen,
Orangie blangie bleu. Wat purper, en rood goud,
Wat levend vermillioen het oogh met lust aenschout.
Wat wapens brommen hier, in wimpels, toppestanders,
En sluyers fijn van draed. O welcke Salamanders!
Wat Leeuwen silverblanck in paers, in rood, in groen.
Hier sweeft een Adelaer. Daer slingert een Griffoen.
Hier pronckt een Pauwesteert, besaeyt met gouden oogen,
De prael van Junoos kar. En ginder komt gevlogen
Een witte Noahs duyf met den olyven tack.
Daer daelt Mercurius van 't lichtgesterrent dack.
Gins drijft een Pegasus met Perseus op de baren,
En dreyght het Zeegedrocht, en wil de maeghd bewaren.
Ick sie Andromeda besturven, Orion,
En al het hemels heyr, en sterren, maen, en son.
De winden vryen vast de levendige verven,
En lecken 't kaeckelbont, en willen 't noode derven,
Het Schip met beeldewerck beset is een goet deel,
Hoe bralt die gaeldery dat Vorstelijck kasteel.
Hoe Christen reeders hoe! wat mannen, zydy droncken,
Het geen de Nood bedocht misbruyckty om teproncken,
Te rijcke schatten heeft de Zee u toegebracht,
Sy werpt u peerlen op, ghy besightse tot pracht.
De weelde heeft Tyrus eer voor haren val doen dolen.

109 *Katten.* stormtuigen. Hier vervolgt de Dichter het beeld, aangegeven in vs. 75—82.

110 *Matten:* aanranden, bestoken.

117 *Brommen:* braveeren, brullen. – *Toppestanders:* standerds aan den masttop.

118 volgg. In deze regels geeft Vondel geen beschrijving van de vlaggen, maar van het beeldwerk aan den achtersteven der schepen.

121 *Een Pauwesteert:* de aan Juno gewijde pauw, die haar voertuig trok.

127 *Orion:* 't moest *Orìon* wezen, met den nadruk op de tweede sylbe.

131 Versta: het schip is voor een goed gedeelte met beeldwerk bezet.

134 *Het geen de Nood bedocht:* bekend is het, dat de beelden en figuren op de achterstevenen, in vroeger dagen, dienen moesten als zichtbare kenmerken van de schepen, om elkander te onderscheiden.

Maer swijgt Poeet, dit zy den predickstoel bevolen.
O Goddelijck gesticht! ghy lockt mijn sinnen uyt.
Ghy juychende Meermin, en Waterlandsche bruyt!
De schoonheyd van uw pruyck Neptunus houd gevangen,
Als hy kleynoodgie, en goud' siet aen uwe ooren hangen.
Ghy schijnt een Cypria, die in het parlemoer
Nae 't Cypersch Eyland toe op 't levend marmor voer,
En met 't aenminnigh vier haers uytsichts eerse lande,
Al watter plompt in't nat van minne dede branden.
Die voet set binnens boords, siet met verwondren aen
De groote en fockemast, de seylen, de besaen,
Den boegspriet, 't galjoen, spil, beting, anckers, kluysen,
Om vieren 't anckertou wanneer de baren bruysen,
't Ghespannen boevennet, de koebrug, de kombuys,
Waerin men spyse koockt voor 't driftigh eyckenhuys:
Verneemt de bottlery, de koyen, gotelingen,
Kortouwen wijd van mond, die vesten zouden dwinghen,
De koegels swaer van wicht, de kamer, die het kruyt,
Daer Cerberus voor beeft, in haren boesem sluyt:
De stuurplecht, de kajuyt, die bueren met malkander,
De wyde stuurmans hut: verbaest hy onder ander
Stijgt neder in het ruym, en roept: o Bootsgesel!
Rampsaligh mensch, wat's dit, 't is 't voorburgh vanden Hel
Nieusgierigh loopt vry heen doorsnuffelen, o sotten!
Te Napels, en te Room d'Italiaensche grotten:
Seldsamer duycktmen hier in onderzeeschen kuyl.
Hier is de Noorder As. Hier gaet de sonne schuyl.
Een Koninglijcken oegst sou desen buyck verslinden.

141 *Pruyck:* hoofdhaar.
143 *Cypria:* Cypris, Venus.
144 *Levend marmor:* het nimmer stille, veelkleurige zeeschuim.
149 *Beting:* houten tot het vastleggen der kabels.
150 *Om vieren: om* (te) *vieren* behoort bij 't voorafgaande *kluizen.* Het ankertouw wordt toch door de *kluizen* of „kluisgaten" gevierd.
151 *Boevenet:* net van traliewerk, dat voorheen gespannen voor de opening van een schip geplaatst werd en bestemd was om hen, die 't schip wilden enteren of met andere slechte bedoelingen beklimmen, van boord te houden. — *Koebrug:* naam van „een dek".
152 *Driftigh:* drijvende.
153 *Gotelingen:* soort van geschut.
164 *De Noorder As:* de Noordpool.

De Gierigheyd vertrout haer schatten hier den winden.
De koopman knaeght sijn hert op 't bedde, of by het vier:
Het lichaem dat is t'huys, sijn sorghen waecken hier.
'T Geselschap dat dees Bruyt en Jonffer leyd ter kercken,
Daer bancken zijn van steen, en graven sonder sercken,
En 't koor staet onverdeckt; is Koopman of Kommijs,
De Schipper, Stuurmans maet, en Stuurman, die om prijs,
En winning 't roer bewaect: Hoogbootsman, Schimman,
[Gieter,
Seylmaecker, Bottelier, Barbier, en Busseschieter,
De Wachter van 't kajuyt, de Putger, de Provoost,
En 't statigh aengesicht dat sieltjes salft, en troost,
De Timmerman, de Kock die voedsel schaft om leven
En op ghesette tijd' elck een sijn spijs te geven,
By dese komt Maetroos vaeck hondert in't getal,
Twee vanen krijgsvolck oock als 't ergens gelden sal.
Dees leven welvernoegt nae 't schaffen vanden Kock is,
By grut, by pekelvleysch, by slabberdaen, en stockvis,
Erweten, suyvel rog: 't seewater maecktse graegh.
Een Bootsman wel ghehart en voelt gheen quade maegh,
Ghelijck ons pronckers doen, die brassen en vergasten,
En voor een gastgaen vaeck drye dagen moeten vasten.
Vermids ter wereld oock bestaen moet alle ding
By wetten, by ghesagh, by tucht, en ordening,
Soo heeftmen sulcx in acht: men eerter goede seden,
Men predickter het woord, men oeffenter ghebeden,
Men spanter heylgen raed, het vierschaer eyscht sijn recht,
Men strafter dievery, twist, vloecken, en ghevecht,
Met dag, met vangenis, kielhalen, boeyen, slagen,
En temtse die op 't land geen weelde konnen dragen.
Men smetster viermael daeghs. Ses ledighen een back.

173 *Schimman* of *Schieman:* degene aan boord, die belast is met het toezicht op de tuigage van het voorschip.
175 *Putger:* kajuitsjongen.
176 *En 't statigh aengesicht* enz.: zieketrooster, krankbezoeker.
183 *Erweten:* met den nadruk op de tweede sylbe, naar de oude uitspraak.
189 *Soo heeftmen sulcx in acht:* zoo neemt men acht hierop, zoo houdt men dit in 't oog.
193 *Met dag:* met een end touw.
195 *Men smetst:* men smult, men eet. – *Ses ledighen een back:* zes schaften er aan eenen back.

Elck nuttight sijn ranssoen, sijn koye, en ongemack.
Een yeder staet sijn wacht. Men meet den tijd by glasen,
Die schendigh word verquist van reuckeloose dwasen.
  Dit alles aengemerckt, staet 't overwegen, of
Mijn Kraeck niet evenaert met eenigh Keysers hof,
Dat met veel kost, en moeyt ten golven uyt ghetimmert,
Van lijst, en beeldewerck, van goud en marmer schimmert,
Dat sijn vertrecken heeft daer menigh in verdoolt,
Sijn salen hoogh, en leegh, sijn kelders uytgehoolt,
Wiens balcken zijn vergult, wiens gevels, tinnen, daecken
Het oogh des vremdelings verletten, en vermaecken:
Daer knechten sonder tal hun plichten gade slaen,
En knielen voor hun heer, en zijn hem onderdaen:
Wiens vesten vol gheschuts, en kopre slangen leggen,
Om alle uytheemsch gheweld te stuyten, en t'ontseggen,
En daer rechtveerdigheyd tot billijckheyd geneyght
De deughd met prysen eert, met straf de boosheyd dreyght.
  Ghelijck een voghel als de dagh begint te kriecken
Ter vlucht sich rust, en reckt, en wackert syne wiecken,
Soo doet mijn seylbaer vlot, en watertreder meê:
Hy spant sijn vleugels uyt, en maeckt sijn seylen ree.
De wind de doecken vult, en doet het hennep klemmen.
Den Eyck de baren spout, en wint de diepte in't swemmen:
Recht als een swemmer doet, die moeder naeckt ontkleed,
Met handen water schept, en met de voeten treed,
En stiert, en 't oever siet al meer te rugge deysen,
Soo neemt oock 't Schip te baet al wattet kan in't reysen.
En als een duyf, ter vaert sich gevend, drymael klept,
Geeft vier Konstapel, is 't, wanneer de kiel sich rept;

196 *Elck nuttight:* elk heeft, gebruikt.
197 *Een yeder staet sijn wacht:* een ieder moet op zijn beurt de wacht betrekken.
200 *Kraeck:* eigenl. een Spaansch of Portugeesch vaartuig, hier voor „schip" in 't algemeen. Het porselein werd uit de Oost met *kraken* aangevoerd, waarvan de uitdrukking *kraak-porselein.*
Misschien toespeling op Vondels huis in de Warmoesstraat, waar „de Trou" uithing en dat „de Kraeck" heette.
213 *Kriecken:* gloeien, glimmen.
214 *Sich rust:* zich toerust, zich voorbereidt.
215 *Vlot:* op de wijze van 't Lat. *ratis* voor „het geheele schip" genomen.
218 *Den Eyck:* het eiken schip.
224 *Geeft vier Konstapel:* geef vuur, konstabel!

Trompetten slaen de locht, met trommels, en schalmeyen,
Met een vermengt gheluyt van lachen, en van schreyen.
Geen duyn, nocht witten blinck, nocht Pharos kan
[voorwaer
d' Aenstaende swarigheyd, den nood, het leet, 't gevaer
Van 't varen oversien, nocht ons volkomen uyten
Wat golven op de borst eens grysen Zeemans stuyten,
En breken reys aen reys. Die 't sich beroemt, en pocht,
Dat hy op d' oever 't sand, de sterren aen de locht,
In Zee de baren tel. Wat sterffelijcke lippen
Oyt melden Stuurmans sorgh, de blinde, en siende klippen,
De steerten hard van steen, de bancken onder zee,
Daer menigh eycken swaert' sijn bodem stoot aen twee:
Charybden, Scyllen, die dan braecken, dan weer slorpen,
Afgronden, die nocht loot kan peylen, nocht beworpen,
En platen stijf van rug, draeystroomen diep van kolck,
En rotsen vaeck ontsien van 't zee bevaren volck:
Der winden dwarreling, de blixems, donderslagen,
Onmatigheyd van hitte en koude, en wintervlagen.
De naerheyd vande nacht, langdurigh sonder licht,
Van sterren, en van maen: den nevel die 't ghesicht
Der baeckens hem beneemt, het waecken, en het braecken,
Des waters vochtigheyd, het klocken, en het kraecken:
Der golven tuymelingh, de broosheyd van het hout,
Daer hy sijn leven op onseker heeft vertrout:
De veerheyd vande reys, van magen afgescheyden,
Van vrou, en kinders, die met wenschen hem gheleyden.
Noodtdruftigheyd van kost, van takel, en van tou:
Het spillen van sijn volck door ongemack, en kou:

227 *Blinck:* blinkert, wit duin.

234 *Blinde, en siende klippen: blinde klippen* zijn die onder water verborgen liggen, *ziende* die zich boven de oppervlakte vertoonen.

235 *Steerten:* steenriffen.

236 *Eycken swaert:* schip.

238 *Beworpen:* bewerpen.

239 *Platen stijf van rug:* harde zandplaten.

245 *Braecken:* zich vermoeien.

246 *Klocken:* het opborrelen van 't water.

248 *Daer hy syn leven op* enz.: waarop hij zijn leven (zoo) onzeker vertrouwd heeft.

251 *Noodtdruftigheyd van kost:* gebrek aan proviand.

252 *Spillen:* verminderen.

Weerbarstigheyd van weer, der roovers, dreygementen,
En wat anxstvalligh 't breyn kan schrick en vrees inprenten.
Een aengename koelt die over 't vlacke sweeft
Lockt Palinurus uyt goedaerdig, en beleeft,
Belooft hem weer na wensch, en heyl, en spoed in't varen:
Het is voor wind, voor stroom, met vollegsame baren.
Men viert den schoot van't seyl, men settet inden top,
Het schuym bruyst soetelijck recht voor den steven op:
Tot dat de schaduw' valt, en Titan in het duycken
Wijckt voor d' Atlantides met goudgesnoerde pruycken.
Den heldren Hemel dicht van storren is besaeyt.
De doecken hangen slap. Men twijffelt of het waeyt.
Als onverwacht de wind versucht langs 't sandige oever,
De locht betreckt, en dooft de sterren langs hoe droever.
En steeckt sijne ooren op, en gaet den Oceaen
Met dicken nevelen bevatten, en beslaen:
Mengt Zee, en Hemel t'saem, plasregenen, en buyen.
Het Oost is tegen 't West, en 't Noorden tegen 't Zuyen
Den Opgang d'Ondergang al bulderende ontseyd.
Den Middagh huylt en raest. De Middernacht die schreyd.
De berning woed aen 't strand, op Syrten, en op platen.
De Winter is ontboeyt. De stormen uytgelaten,
Vermeestren Æolus; die twijffelt of 't Geval
Van Hemel, Aerde, en Zee een Chaos brouwen sal.
De vloed weerstreeft den wind. De winden aen het hollen
Omwentelen den vloed, en doen de golven rollen.
Waer waendy blijft mijn schip, ghedreven vanden Nood,
Geworpen inden muyl, en kaecken vande dood?
Men isser drock in 't werck met strijcken, pompen, hoosen,
Met kerven, klutsen, slaen, met binden, klimmen, loosen.

256 *Palinurus:* stuurman.
261 *Titan:* bijnaam van de zon.
261, 262 De zin is eenvoudig: totdat het nacht wordt,
262 *d'Atlantides:* 't zevengesternte.
269 *Mengt Zee, en Hemel t'saem:* namelijk de *wind* (vs. 265) doet dit. „De baren, door den wind ten hemel opgedreven, vermengen zich als 't ware met de wolkenmassa."
271 *Ontseyd:* verklaart den oorlog.
275 *'t Geval:* het noodlot of *Fatum*, dat, volgens de Mythologie, zelf geen God, nochtans boven alle Goden was.
281 *Strijcken:* de zeilen.

Nu lydet achter last, nu voren, nu ter sy.
De Zee vergeet haer perck, en Nereus eb en ty.
Nu hanget aen een berg. Nu breeckt de mast de wolcken.
Nu slickt den Hel het op door 't slorpen vande kolcken.
Men vloeckt 't gewenschte land al schricktmen voor den [plas.
't Schip luystert nae geen roer, na Stuurman, nocht kompas,
De kunst is overheert, gelijck wanneer door tooren
't Janitser schuym verhit, wil na geen Sultan hooren,
En schuymbeckt, dreyght, en driescht, en stampt, en [huylt, en woelt,
Tot met der Bassen bloed sijn wraecklust word ghekoelt:
Mijn Tiphys vaeck aldus, sijns ondancx, de ghemoedren
Der Watergoon versoent, met d' ingeladen goedren,
En licht ter nood scheeps last, en sijne masten kerft,
Smackt willigh over boord het gene hy noode derft,
En worstelt by den tast, en hoort de touwen gieren,
Verneemt geen hemels licht, nocht siet geen baeckens vieren:
Of soo hem licht gebeurt, 't zijn blixemen met kracht
Geslingert van Juppijn in 't droefste vanden nacht:
Tot traegh de dagh aenbreeckt: die hem te moet gaet voeren
't Geen met medoogen soude een steenen hert beroeren:
d'Ontrampeneerde vloot, verbaest, en afgeslooft,
Van seyl van treyl, van roer van snoer, van mast berooft,
Gesloopt, versand, gestrand, op riffen, en op scheeren:
Wanhopige die hulp in 't uyterste begeeren,
En hangen van een roots, of swemmen op een planck,
d' Een levend, d' ander dood, versopen, flaeu, en kranck,
En andere die stijf van vreese sijn gekrompen,
En wachten op het jongste, en houden op met pompen,

284 *Nereus:* een der Zeegoden.

287 D. i.: Het land, hoe anders ook gewenscht, wordt nu gevloekt, omdat het meer gevaar aanbiedt dan de zee.

290 *'t Janitser schuym:* het schuim der Janitsaren.

292 *Bassen:* Bassa's.

293 *Tiphys:* zie vs. 26. 't Staat hier weder, evenals vs. 256 *Palinurus*, alleen voor „stuurman."

298 *Geen baeckens vieren:* geen bakens, die licht geven.

301 *Treyl:* oorspronkelijk 't zelfde als „treklijn." later gebezigd voor al wat tot het tuigage van het schip behoort.

305 *Scheeren:* scherpe, snijdende punten.

310 *Op het jongste:* op het uiterste, op hun laatste oogenblik.

En smeecken noch van verre om bystand met een schoot,
En and're die gepropt sieltoogen in een boot.
Help Proteus! wonder is 't dat sterffelijcke menschen
Noch smalen op den ploegh, en om een Zeelucht wenschen.
Niet minder is 't gevaer, wanneer dat mijn Pinas
Nu inden afgrond stort, nu slaet den Noorder As,
En voor sijn anckers rijd, en hoort de golven klotsen.
Ontrent een strand omheynt met eysselijcke rotsen.
Als Corus 't water stuuwt, en opjaegt uyttet ruym.
En mijn Maetroosen zijn begraven onder 't schuym
Een etmael twee of drye, en door 't langdurig stoocken
't Plechtancker naulijcx vat, en alle kabels roocken,
En branden door 't geweld van schuren sonder maet,
Ja breecken vaeck van een gelijck een dunne draed.
't Armdicke touw men viert vaeck tweemael honderd vadem;
En jonnet ruymer bot om halen synen adem.
Men kleed, men onderleyd, men ziddert slagh op slagh,
En elcke waterberg hun dreygt den jongsten dagh.
De Zeevaert evenwel uyt soo veel swarigheden
Sich pronckeryen weeft, en gaet op 't cierlijxst kleeden
Haer uytgeblasen lof: gelijck de Koningin
Penthesilea doet, onsterffelijcke Heldin!
Die op d' Atriden bickt, en derfse 't voorhoofd toonen,
En voert de benden aen der woedende Amazonen,

311 *Schoot:* schot, kanonschot.

313 *Proteus:* mede een Zeegod en broeder van Doris. Hij was de herder der dolfijnen, en hem zoowel als aan Nereus werd het vermogen toegekend om in de toekomst te zien, het meest verborgene te openbaren en alle mogelijke gestalten aan te nemen; waarvandaan het sinds eeuwen bekende gezegde: veranderlijker dan een Proteus. Niet zonder overleg laat Vondel zijn zeelui, in den nood, dien *Vates* der zee te hulpe roepen.

315 *Pinas:* een soort van kleine galei. Hier wordt het woord in 't alg. voor „schip" genomen.

319 *Corus:* de Noordwestenwind.

321 *Door 't langdurig stoocken:* door het langdurige zware weer.

326 Versta: en gunt (viert) het ruimer bot, om adem te scheppen.

327 *Men kleed:* men bekleedt, namel. „het touw," ten einde dit tegen stukschuivelen te bewaren.

330, 331 *En gaet op 't cierlijxst kleeden haer uytgeblasen lof:* en bazuint haar lof in de fraaiste woorden uit.

332 *Penthesilea:* de koningin der Amazonen, die in den Trojaanschen oorlog de zijde der Trojanen kwam sterken.

333 *Die op d' Atriden bickt:* die de Atriden bevecht.

En van geen aerslen weet met haer gemaende schild:
Daer al het Dorisch heyr vergeefs 't geweer op spilt.
En om haer dapperheyd de wereld te vertoogen
Tert met gepluymden helm 't wit van Achilles oogen.
  Maer als den Oceaen bewogen door gebeen
De baren kemt, en rust sijn afgematte leên,
Vergeet Maetroos sijn smert, met 't juyteren, en quelen,
En oeffent synen geest met deuntjens, en met spelen,
En koestert inde son sijn lichaem vry van pijn:
Ghelijck Halcyone by heldre sonneschijn
Sich baeckert op het meyr, en net, en pluyst haer pennen,
Die afgesleten zijn met Ceyx na te rennen:
Haer troost en eegemael, wiens Koninglijcke siel
Leed schipbreuck, als de storm veroverde den kiel.
  De Zeevaert is beroemt in veelderley manieren.
Men siet een kleyne balck een groot geveert bestieren,
En dwingen na sijn lust, nu voor, nu by den wind,
Dan loef dan lywaert aen. Schoon of de nachten blind,
En woest de wegen zijn, 't kompas dat kanse brengen
Door d' ongebaenden plas, en toonen 's weerelds hengen.
De lely doelt nae d' As, en dwaelt, en is ontrust
Tot datse Arcturus vind, en hem van blyschap kust.
Aentreckelijcken steen! en leydster van mijn vloten,
Wat Godheyd, wat geheym, ghy stadig opgesloten
In uwen boesem voert! mijn siel om weten joockt,

335 *Haer gemaende schild:* haar schild, dat den vorm eener halve maan heeft
337 Versta: en om aan de wereld haar dapperheid te toonen.
339 *Den Oceaen:* Oceanus, de God des Oceaans.
340 *Rust:* doet rusten.
344 *Halcyone:* Vondel verwees, in latere uitgaven, hierbij den lezer naar OVIDIUS *Metam.*, lib. IX, fab. 10.
346 *Ceyx:* Alcyone wierp zich bij 't vinden van haar in zee verdronken echtgenoot Ceyx, zelve in zee, waarop zij, evenals haar echtgenoot, in een ijsvogel veranderd werd.
347 *Siel:* persoon.
350 *Een kleyne balck:* het roer.
352 *Blind:* stikdonker.
354 *'s Weerelds hengen:* 's werelds polen.
355 *De lely:* de kompasnaald.
356 *Arcturus:* het beergesternte van het Noorden.
359—361 De zin is: ik ben begeerig te weten, waarom de naalden, die door u bestreken zijn, zich altijd dus naar het Noorden keeren.

Waerom de borsten doch der gener die ghy stroockt
Dus rasen om de min van grouwelijcke beeren,
Soo datse tijd noch eeuw versetten kan nocht keeren.
Oock lacht den Hemel toe met sonderlinge gunst
Mijn Seylkunst, wien verstreckt de gulde Sterrekunst
Een uurwerck in het diep, en leert, hoe uyt de kimmen
De tortsen op haer beurt ontsteken hooger klimmen:
Hoe hoogh de gordel, die het midden vanden kloot
Omgort, geresen is uyt Thetis blaeuwe schoot:
En of de fiere Paeu in't zuyder deel geweken
Sich rechtende sijn hoofd kan uyttet water steken,
En waer de Wagenaer op ons gesicht moet staen
Wanneer het hoofdpunt raeckt den vleugel vande Swaen.
Dees teeckens, schoon de kiel van pekel schijnt bedolven,
Ons leyden als een spoor en voetpad door de golven:
Des heb Hipparchus danck, Anaximander mee,
Leydsmannen van mijn Hulck, vierbaeckens in de Zee,
En andre lichten meer, Atlassen, Hemelschragers,
Die geerne doen bericht aen yverige vragers:
Oock Tycho braef van geest, die tot Saturnus spijt,
Ons weder heeft hersteld den ouden wysen tijd,
En op dien wetsteen soo sijn sinnen heeft geslepen,
Dat hy niet ledigs laet, maer treckt, en schrabt vol [strepen
Het schoon gesternde veld: waer door mijn Castor weet
Te dwalen vande lijn schier op een vinger breed.

366 *De tortsen door haer ontsteken hooger klimmen:* de sterren, ten gezetten tijde opgekomen, het zenith naderen.

367, 368 Versta: op welken afstand men van den Equator is.

369, 371, 372 *De Paeu*, *de Wagenaer*, *de Swaen:* sterrenbeelden.

375 *Hipparchus:* beroemd sterrenkundige, die onder de Ptolomeeën, anderhalve eeuw voor Christus' geboorte, bloeide. — *Anaximander:* geleerde Griek. sche aardrijkskundige, geb. 611 v. Chr. in Miletus, st. na 547.

379 *Tycho*, *Tycho Brahe*, (geb. 14 Dec. 1546 te Knudstrup, st. 24 Oct. 1601 te Praag), beroemd sterrenkundige, die het stelsel van Copernicus eenigszins wijzigde, en niet de zon, maar de aarde tot het vaste middelpunt verklaarde, waar de overige hemellichamen om heen draaien. Zijn stelsel hoewel thans verworpen, werd lang, ook hier te lande, voor het beste gehouden, vooral omdat het beter dan dat van Copernicus overeenkwam met de letter van de Heilige Schrift. Daarom vermeldt Vondel van hem in den volgenden regel, dat hij *den ouden wysen tijd* herstelde.

383 *Castor:* staat hier wederom in 't algemeen voor zeevarende.

Sijn leerling komt oock lof, die geen bancket van taerten
Nocht maerssepeynen schaft, mijn Ridderen, maer kaerten,
Graedbogen, Astrolaebs, en klooten hol en bol,
Met teyckenen vermaelt, en beelden wonder dol:
Die boecken brengt in 't licht, waer voor sy hem bedancken,
Als hy de gronden peylt, en waerschout voor de bancken,
d' Inhammen ruym van schoot, en hoecken krom van bocht,
Waer doorse seecker gaen braveren door het vocht.
Mijn eycken Slot aldus door d' ongeruste paden
Sleept grooter last, en vracht als duysend wagens laden,
En wind te Paphus op het ancker uyt den grond,
Vliegt in een etmael heen den Nilus inden moed:
Of stoot van Parthenoop aen 't land daer de Sirenen
Met vleyende gesangh Ulysses zijn verschenen.
Stond weer en wind ten dienst, waer 't vlack een rechte baen,
Men sou om 's weerelds riem in hondert sonnen gaen.
Soo draeft mijn Pegasus, hy weet van geen vermoeyen,
Drijft op sijn wiecken voort daer andre vogels roeyen.
  Maer och wat hoor ick hier een jammerlijck gheschreeuw!
Soo haest de pijnboom swom versmolt de gulden eeuw,
Een ys're tijd begost, de Gierigheyd op eerden
Invoerde 't mijn, en dijn, en quam te veld met sweerden,
Met trommel, en trompet, met harnas, en met spies,
En in 't onnoosel bloed haer klaeuwen greetigh wiesch:
Voor loch en voor bedroch Gerechtigheyd most duycken,
Nocht mocht haer dorpels meer vreedsamelijck gebruycken:
Men boude muur en slot, men stichte burg, en stad,
Een yegelijck sijn haef met sorg en anxst besat.
  't Is waerheyd, ick bekent, 't misbruyck is weerd gelastert.
Wech met dit hoerekind en aterlinxen bastert,

385 *Zijn leerling:* Willem Jansz. Blaeu, de bekende Amsterdamsche sterrenkundige en uitgever, o. a. van den *Zeespiegel*, waarin dit gedicht van Vondel het eerst voorkomt.

386 *Ridderen:* zeeridderen.

388 *Vermaelt: over*maald, geheel en al beschilderd.

395 *Paphus:* kolonie der Phoeniciërs op Cyprus.

397 *Parthenoop:* Napels.

400 *In hondert sonnen:* in honderd dagen.

404 Met de scheepvaart verdween de poëzie. Vergelijk TIBULLUS I. 3.

409 *Loch:* logen.

413 *Gelastert.* gelaakt.

Wech met dit Zeegedrocht, flucx smackt hem buyten boord,
Die de geselligheyd der sterffelijcken stoort.
Besoeckt vrymoedelijck de veergelegen oorden,
Maer pleegt oprechtigheyd in handel, en in woorden,
Nocht brandmerckt door geweld niet 't Christelijck geloof,
Nocht mest u selven niet op 't vette vanden roof,
Maer doelt nae 't rechte wit. De Grootvorst vande winden,
Om 't menschelijck geslacht door liefde te verbinden,
Elck land te maeyen gaf een sonderlingen oest,
Op datter geenig rijck door oorloogh werd verwoest.
Als elck om sijn gebreck, en nootdruft af te weeren.
Verstond hoe qualijck hy sijn nabuur mocht ontbeeren,
En dat 't een landschap was tot 's anderen gerijf:
Gelijck een yeder lid, oock 't minste, 't gantse lijf
Met dienst te stade komt. Indienmen wil bereycken
Het eynde van dees kunst met swaergeladen Eycken,
Soo sal de segen Gods toevloeyen door de vaert,
Gelijck de balssem droop in 's Hoogenpriesters baert:
Soo zal de Zeevaert lof behalen door mijn dichten.
Men sal haer Majesteyt een eer, en Pronckbeeld stichten,
Een achtste wonderwerck, voor Tessel op het ruym,
Daer stevens af en aen steeds bruysen door het schuym.
Haer pruyck met diamant geciert, en gulde snoeren,
En steenen schoon van glans, een Schip tot prael sal voeren,
Een keurs van fijn fluweel, die op het zeegroen treckt,
Met Indisch goud geboord de lendenen bedeckt:
Waer op een mantel hangt, gewatert als de stroomen,
Van licht en hemelsblaeu, bepeerelt om de soomen,
De slincker sweyt een vlag, een staf de rechter hand:
Soo maecktse als Zeevoogdes een trotse, en brave stand.
De Watergoôn bemoscht beschouwen haer verwondert,
En wat na Godheyd aerd bedropen opgedondert,
Den kop beurt uyttet diep, de groote, en kleyne Steên
Die leggen aenden stroom, of palen aende Zeen.

415 *Zeegedrocht:* zeer te recht, als voortvloeisel van vs. 404.
423 *Sonderlingen:* bijzonderen.
432 Toespeling op Psalm CXXXIII:2.
439 *Die op het zeegroen treckt:* wier kleur een zeegroene tint heeft.
445—447 Plaats, tot goed verstand van den zin: *beschouwen haer verwondert* (vs. 445) achter *den kop beurt uyttet diep*, vs. 447.

Ick sieder die den Golf verlooft is, 't rijck Venedig,
Het pratte Lissebon, Marsillien steeds onledig,
En Londen Konings stoel, haer suster, en gebuur
't Welvarende Amsterdam, en Dantsick korenschuur.
Ick sieder 'tuytheemsch volck handklappen en haer groeten,
En Mooren swart van huyt neervallen voor haer voeten,
En wenschen mijn Godes geluck, en spoed, en heyl,
En al die om haer eer een ooge slaet in 't seyl.
Ick vind my onder land. Wy sien de Loodsluy naren,
Een volck dat kennis heeft aen gronden, wind en baren.
Sy leggen ons aen boord, die wel ervaren maets,
En Tritons van het meyr ons sturen binnen gaets.
Wy krygen in't gesicht den hoogen Burgh van Muyen,
Daer Hoofd der Rymers hoofd met veersen streelt de buyen,
De Nymphen vande Vecht op 't strijcken van sijn Veel
Met Glaucus leyd ten dans. Wy sien het Zee-prieel,
De marckt van Christenrijck, daer Weelde in haren zetel,
En trotsgewelfde Beurs ten sterren vaert vermetel.
Wy naecken Schreyers hoeck, daer lieffelijck en bly
Een Waterlandsche Rey, de Juffertjens van 't Y,
Met ongehuyfde pruyck, en kletten geestig singen.
En na den toon van sang, en spel hun treden dwingen.
Twee Diertjens inden hoop aenminnig groeten ons:
d' Een volght met soet musijck des anders violons,
En hebben toegewijt haer kuysheyd Phœbus suster.
Laet vallen 't ancker, strijck Hier is de vloed geruster.
Hier gaet noch eb noch ty. Hier hoortmen geen geruys.
Hier open ick mijn reys in 't saligh Roemers huys:
Wiens vloer betreden word, wiens dorpel is gesleten
Van Schilders, kunstenaers, van Sangers, en Poëten.

449 *Die den Golf verlooft is:* dat slaat op de jaarlijksche symbolische plechtigheid der verloving van den Doge met den Adriatischen zeeboezem.

457 *Naren:* naderen.

464 *Glaucus:* de Zuiderzee. — *Het Zee-prieel:* Amsterdam.

469 *Met ongehuyfde pruyck:* met geen huif of kaper op 't hoofd. De huif of huik was bepaaldelijk een eigene dracht der gehuwde vrouwen. — *Kletten:* borstsieraden.

471 *Twee Diertjens:* Anna en Tesselschade.

VECHTZANGK,

VOOR

JOFFROUW

MARIA TESSELSCHADE.

WIJZE: *Droefheit magh ick wel klagen.*

De vleiende Sireen,
    Wiens zangk en vedelsnaar
Verlockten naar beneên
    Den fieren Adelaar;
Die met zijn wiecken hing,
    Daar zangk zijn hart bekneep,
Tot hy verslingert ving
    Het keeltje, dat hem greep;

Dees op den oever stondt,
    Daar Glaukus, heet van Min,
Kust en herkust den mondt
    Der blancke stroomgodin,
Die in zijn armen glijdt,
    En zijght van liever lee,

Vechtzangk voor Maria Tesselschade. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 353.

1 *De vleiende Sireen:* Tesselschade.

4 *Den fieren Adelaar:* Adelaert of Alard Krombalck, Tesselschades verloofde.

7, 8 Bevallig van gedachte en uitdrukking; Tesselschades keeltje (of liever Tesselschade zelve) had hem (Adelaert) gegrepen (aangetrokken tot liefde vervoerd), en hij had dat keeltje (haarzelve) gevangen, tot de zijne gemaakt.

10 *Glaukus:* deze was, volgens de fabelleer, een visscher, die, van zeker tooverkruid geproefd hebbende, door een onwederstaanbare kracht gedreven in zee sprong, en in een Zeegod veranderd werd.

En voeght haer bruitschat by
't Rijck hylixgoet der zee.

Pan zangzieck, op dat pas.
Had Dafnis laten noôn,
En, om te luistren, was
Hier Tityr mede ontboôn.
Zy huckte neêr in't groen,
Daar van een hoogen wal
Het oogh moght ronde doen,
En weien overal.

Toen sloegh haer keel geluit :
Help Godt, wat zoeter zang!
Zwijgh Tityrs boerefluyt.
Wat was hier een gedrang
Van ooren, om dit liedt
Te vangen in de lucht,
Toen tot haer neighde riet,
Geboomte en vogelvlucht.

Ach Dafnis, zong zy, ach!
Wat gaet u, Ridder, aen?
Zoo dit uw moeder zagh,
Het hair te bergh zou staen.
Is 't groen daer ghy op staet
Dan t' eng, en veel te naeuw.

15, 16 *En voeght haer bruitschat by 'tRijck hylixgoet der zee.* De Stroomgodin namelijk, die hare golven (hier haar *bruitschat* genoemd) aan de breede wateren (het rijke huwlijksgoed) der zee toevoegt. — Dichterlijke plaats-beschrijving, hier en vs. 21—24. Zij, de Sireen, „huckte neêr in 't groen' en zong, aan de boorden van den Vechtstroom, waar deze zich uitstort in de zee, ter plaatse waar het hooge slot van Muiden zich verheft.

17 *Pan:* de Veldgod.

18 *Dafnis:* hiermede wordt wederom, als uit vs. 33 blijkt, Krombalck bedoeld.

20 *Tityr:* een herder: — waarschijnlijk wordt door dezen, zoowel als door Glaucus en Pan, op bekende personen gezinspeeld; misschfen worden er Hooft (Pan), Krombalck (Dafnis) en Vondel (Tityr) mee bedoeld, die op den Muiderslotwal naar Tesseltjens zang luisterden.

21 *Zy:* de vleiende Sireen (of Tesselschade), waar vs. 1 van gesproken is.

26 *Help Godt:* uitroep van verbazing. — *Wat zoeter zang:* welk een zoet gezang.

Dat ghy 't verwislen gaet
Voor 't wilde woeste blaeuw?

Verzin eer ghy begint,
En hou uw oude buurt.
Denck wat de zee verslint,
Als zy den afgrondt schuurt,
En gaept den Hemel toe,
En grimt, dat alle Goôn
Optrecken, schrickens moe,
Hun aengevochten troon.

Wat is hy overstout,
Die leven, lijf, en ziel
Den lichten wint betrouwt,
Op 't dryven van een kiel:
En stuyft ter weerelt uit,
Daer loot geen gronden peilt:
Daer 't schip aen starren stuit,
En door de klippen zeilt.

Noch hiel ick 't u te goe,
Indien uw trotse moedt
Niet reede een oorloogh toe,
O gruwel! op den vloedt,
Op grondeloosen plas
Te vechten, lijf om lijf:
Die bodem is van glas,
O Reuzen, treet niet stijf.

Te lande is vlughtens troost.
De wanhoop drijft in't schuim.

40 *' Wilde woeste blaeuw:* de zee, in tegenstelling van „de aarde," vs. 37 door *'t groen* aangeduid.

47, 48 *Optrecken ... Hun aengevochten troon:* hun aangevochten (aangeranden) troon naar een hooge plaats overbrengen, om dien niet door de zee te zien verzwelgen.

58—60 Lees: Indien uw trotsche moed niet — o gruwel! — op den vloed een oorlog toereedde (toestelde, aanrichtte).

64 *Treet niet stijf:* stapt niet hard, t. w. op dien glazen (bedrieglijken) bodem (der zee).

Och, of ghy 't lant verkoost.
Ghy schudt helmet en pluim,
En slaet mijn beden af.
Wel aan, ick neem geduldt.
Ghy kiest dan 't levend graf,
En ick blijf sonder schuldt.

Ten minste denck om my,
Wanneer ghy, als Jupijn,
Zult, op uw vyants zy,
Met blixems woênde zijn,
En Hollants zeebanier
Met hoop van zege voên,
En braken vlam en vier
In 's Koningks galioen.

Dan denck eens, hoe 't my kruist,
Als ghy den Spanjaart tart,
Met 't slaghswaart in de vuist:
En duy 't zorghvuldigh hart
Van uw Sireen dien raedt
Altijt ten beste na:
Mits ick uw schipbreuck haat,
Niet naar uw leven sta.

75 *Op uw vyants sy:* in de zijden, in de scheepsboorden van uw vijand.
76 *Met blixems woênde zijn:* bulderende met geschutvuur.
81 *Hoe 't my kruist:* wat een kruis (verdriet) het voor mij is, hoe 't mij kwelt.
88 *Niet naar uw leven sta:* sta niet naar uw leven, begeef u niet roekeloos in gevaar.

DE TORTSEN

VAN

ALARD KROMBALCK,

EN

TESSELSCHA ROEMERS.

OPDRACHT.

Ghy die malkanderen zijt door 't noodig lot beschoren:
Dees Dochter uyt mijn hoofd, en herssenen geboren,
Geheylicht uwe toorts, sy wellekom u bey:
Op datse uw ledekant met maegde-palm beschrey.

U verplichte
I. v. V.

Hoe sal ick 't heilig bed van *Roemers* dochter roemen?
Mijn oog te keurig dwaalt. Hier lacht een beemd vol bloemen.

Opdracht. Volgens I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 110.

De tortsen van Alard Krombalck en Tesselscha Roemers. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten.* 1644, bl. 278.

Tesselscha Reemers, de jongste dochter van Roemer Visscher en van Aefgen Jansdr., werd te Amsterdam geboren 21 Maart 1594 en volgens Ernest Brinck in zijn *Memorabilia* werd zij aldus genoemd, „omdat sy geboren was op dien tijt als in Tessel veel schepen bleven, oock omdat hy daer veel by verloor." Zij was, evenals haar vader, Roomsch katholiek. Bekend is het, dat zij ten huize haars vaders het middelpunt van verkeer vormde. Bredero werd op haar verliefd, maar de oude Roemer weigerde hem hare hand. Hooft, Coster, Vondel en anderen verkeerden daar veel ten huize. Welke rol zij in Vondels leven gespeeld heeft, zal ons later blijken.

Tesselscha ondertrouwde den 1 November 1623 met Allart Jansz. Krombalck, een zeekapitein, wiens ouders overleden waren, geboortig van en wonende te Alkmaar. De bruid werd geassisteerd met hare zuster Truytje, die 29 Mei 1609 ondertrouwd was met Claes Willemsz. van Buyl. Zij woonde toen nog in het ouderlijk huis op de Geldersche kade.

Den 29 October 1623 sloten zij het huwelijkscontract; zie daarover mijn opstel over Anna Roemers in *Oud-Holland* III bl. 162.

Krombalck overleed 28 Mei 1634 te Alkmaar; Tesselschade stierf 20 Juni 1649 te Amsterdam en werd 24 Juni in de Oude Kerk begraven.

De tortsen: versta: de Humelijkstortsen.
2 *Mijn oog te keurig dwaalt:* mijn oog heeft te veel keur.

O Amstelnymfen, helpt. Wat hemelsch drijft mijn geest.
Vlecht hoeden en ontsteeckt de tortsen van dees feest.
Dat soo veel geesten als 'er leven in mijn aderen
Naar boven swevende in mijn harssenen vergaderen.
Sy sijn 'er al, ick voel 't. Een God besit mijn siel,
En opent 't schoonste, dat een kiesch vernuft beviel.
God Jupiters gemaal bewaackte d'Amsterdammers
Met haer sorghvuldigh oogh, na veel geleden jammers,
Te liever, mits de Wraack, verbittert tegens recht,
Hun lage vesten tot den grond toe had geslecht:
Want wat was toch verbeurt aan 't goddeloos omhelsen
Te wreken van een Graaf, die 't edel huis van Velsen
Getrappelt had op 't hart, en sulck een vrouw verkracht,
Die eerlick was gehuwt en roemde op haar geslacht;
Een Graaf, die queeckend een verbitterde gemeente
Den ouden adel hoonde, en quetstese in't gebeente.
De suster van Jupijn de stad hieromme was
Met gunst genegen, en herbouwdese uit haar asch:
Soo datse jong te prijck, met 's keisers kroon bepeerelt,
Sat tot verwondering der gansche Christe weereld,
En lade op sich, om al haar handel en gewoel,
Den nijd van nabuursteên, gewijt ten konings stoel:
Maar Juno niet vernoeght, als die met grooter gaven
Haar burgers eeren wou, begaan was, om 's lands haven

3 *Wat hemelsch drijft mijn geest:* versta: Iets van hemelsche aandrift noopt mijn geest.

4 *Vlecht hoeden.* namel. van bloemen, kransen, tuitjes.

9 *God Jupiters gemaal:* Juno, de gade, en tevens (zie vs. 19) de zuster van Jupiter of Jupijn.

11—18 Zinspeling op den moord van graaf Floris V.

14 *Een Graaf:* Floris V.

17 *Die queeckend een verbitterde gemeente:* die verbittering kweekend bij de gemeente.

21 *Met 's keisers kroon:* hier eigenlijk maar met een *Koningskroon;* want Maximiliaan, toen hij in 1489 aan Amsterdam voor bewezen diensten het recht schonk om zijn kroon op haar wapen te voeren, was nog maar Roomsch *Koning,* en kon dus niet wegschenken wat hij niet bezat. In allen gevalle de stad kan zich nu op de *possessio* niet *triginta annorum,* maar *trium seculorum,* beroepen.

23, 24 *En lade op sich.... Den nijd van nabuursteên, gewijt ten konings stoel:* en (zelfs) den nijd op zich laadde van naburige steden, die tot vorstenzetels uitverkoren waren.

26 *Begaan was:* bezorgd was voor.

Te schuimen van gevaar, dat over 't scheepsvolck hing,
Wen na behoude reis dick' vloot op vloot verging,
Door tweer Sireenen sang, wier liefelicke lippen
En snaren Palinuur verlockten op de klippen.
Sy stuurden eb en vloed, en breidelden de zee,
Soo dat vast weer en wind most luisteren naar dees twee,
Het bloed van Kallioop. D' een om haar ongenade
Genoemt werd naar heur aard en strengheid *Tesselschade*,
Saturnus dochter dan met desen last beswaart,
Hier op den breeden Raad der Goden had vergaart,
Die overleiden 't vast en vonden zich verlegen:
Want Juno dreef haar stuck, Apollo stondse tegen.
Sy dong op dese wijze: o vader van den Goôn,
En ghy wier Majesteit vereert den hoogen troon
Des grooten Dondergods, de spijt verruckt mijn sinnen
Wen ick gedenck, hoe twee half zee-half-landmeerminnen
Bestrijden een Godin, wiens toornigheid vertsaaght
Den opperste, die moed op sijnen blixem draaght.
Mijn stad, wiens burgers staag als wackre mieren krielen,
d'Ondraghelicke scha moet boeten van de kielen,
Die stranden reis op reis, en stooten op den grond,
Wanneerse seilen gaan 's lands haven in den mond:
Of ryen op de ree, in pekelschuim gedolven,
En staan de barning uit der schrickelicke golven,
Al t' ysselick aan 't woên geraackt, door spel en sang
Van dese sustren, soet op onsen ondergang.
En waarom sit ick traagh, die lang behoor te wreken

27 *Te schuimen van gevaar:* te zuiveren, te bevrijden van gevaar.

29 *Tweer Sireenen sang:* den zang van twee Sirenen, Anna en Tesselschade.

33 *Het bloed van Kallioop:* door sommigen werden de Sirenen voor dochters gehouden van Calliope, de muze der Epische poëzy, die daarbij tevens als de voedstermoeder der beide meisjes, en voornamelijk van Tesselschade, de vertaalster van Tasso's *Verlost Jerusalem*, moet beschouwd worden.

38 *Apollo stondse tegen:* als de beschermer der dichters en zangers, stond hij Juno hier tegen.

39 *Sy dong:* zij pleitte, zij voerde haar pleitgeding.

42 *Half zee-half-landmeerminnen:* omdat de meisjes, bij den Schreierstoren, half boven 't water woonden.

43 *Vertsaaght:* doet vertsagen.

44 *Die moed op sijnen blixem draaght:* die hoogmoed op zijn bliksem draagt, die hoovaardig op zijn bliksem is.

't Geleden leet: of sou 't aan onse maght ontbreken?
Dat tuigh de Frygiaan die t' Argos sit geboeit,
Priaams geslachtboom tot den wortel uitgeroeit:
Dat tuigh de basterdsoon. ten leste vrygevochten
Dwars heen door afgronds spook en leelicke gedrochten,
Door soo veel ongevals en ramps, hem voor de scheen
Gesprongen, om mijn spijt te wreecken aan Alkmeen.
En slechte ick niet tot puin Karthagoos hooge vesten?
En slaanwe Rijcken niet met doodelicke pesten,
En met het scharpe swaard van bittren hongersnood,
Die d' arme sondaars pijnt met een gereckte dood?
Ick had Neptuin geterght dat hy 't sich soude belgen,
En door een zeegedroght dien havenvloeck verdelgen,
Tot heil van Amstelland, en wasdom van den Staat:
Maar ben, 'k en weet niet hoe, verandert van beraad,
En legh vast over, om door sachte hylixwetten
En bruiloften haar hart en sinnen te verletten,
Door kuische en heilge sucht om teelen haars gelijck.
Dat dan voor dit besluit mijn eersten yver wijck,
En dees vergadering, na ernstigh overwegen,
Dit stemme, en daar toe spreeck een algemeenen segen.
Sy sweegh, en hoorde toe. 't Gemompel ging rondom.
Elck overwoegh 't. Alleen Apollo sat 'er stom,
En kropte sijn verdriet, en toonde sich t'onvrede,
Ten leste rees hy op, en borst met dese rede
Op Junoos voorstel uit: noit onbeschaamder eisch
En klonck 'er uit 't gestoelt van 't hemelsche pallais.
Heeft Ganimeed te mild sijn stiefmoêrs brein beschonken
Met nectar, datse raast als waarse dol en droncken?
Wat overschrijdse 't perck? Wat vordertse op mijn Recht?
Wat micktse op 't suiver wit, daar geen geschut op hecht?
Wat stichtse hemelbrant, dien niemant uit kan lesschen?

55 *De Frygiaan die t' Argos sit geboeit:* de Trojanen, gevankelijk door Agamemnon naar Argos overgebracht.

57 *De basterdsoon:* Hercules, de zoon van Jupiter en (zie vs. 60) Alcmene.

65 *Ick had Neptuin geterght dat hy 't sich soude belgen:* ik had Neptunus aangehitst om het hoogst kwalijk te nemen.

69 *En legh vast over:* en overleg vast.

70 *Te verletten:* in te nemen.

81 *Ganimeed:* Ganimedes was, als men weet, de schenker der Goden.

T'onbillick eischtse 't puick van alle Priesteressen
Apollo toegewijt, die door het gansche jaar
Bewierroocken sijn kerck, en eeren 't hoogh autaar
Met versche kranssen, bont gespickelt en gevlochten,
Met geuren, diese ons oit godsdienstelick toebrogten;
Soo dick' zy blaken deên een suiver offervier,
Naar sede geperruickt met heiligen laurier.
Swijgh Juno, die u toont soo ruw en onbescheeden.
Sy sijn aan my verlooft door dier gesworen eeden.
Mijn Dochters, wacht uw dienst. Mijn koorgewaed u deck,
Dat geen kerckschennis u besprenckel noch bevleck.
Mijn feest uw sorge sy. Volhard in mijn gesangen:
En ghy voornamelick, wiens schandre sinnen hangen
Aan Tassoos heldenstijl, wiens assche ghy beroert,
En soo hooghdravend door ons Holland speelen voert,
En durft met Godefroy den oorloogh u getroosten,
En hitst de Westersche slaghordens aan het Oosten,
En noopt den klepper, die het stof omwroet verhit,
En schuimbeckt op sijn draf, en knabbelt het gebit,
Ghy mede, mijn Sibyl, die namaels noch sult melden,
En setten op 't autaar het Hoofd van Hollands helden,
't Welck worstelde met raad, en dapper van gemoed
Voor 't Recht des Vaderlands vergoot sijn edel bloed.
Geen God noch geen Godin beroofme van dees panden.
Mijn voesterkinders sijn 't. Sy voên mijn offerhanden.
De galm van snarenspel haar mond volght vol van God.
Mijn vloeren sy betreên. Mijn tempel is haar lot.
Neptuin hier door gesteurt, borst harder uit en grover:
Wat geest drijft Cynthius? wat dwaasheit komt hem over,
Dat hy der Goden Raad wil meestren met sijn stem,
Als of elck luistren most naar hen niet, maar naar hem?

90 *Oit:* altijd.
92 *Geperruickt:* bekranst.
93 *Onbescheeden:* onbescheiden.
95 *Wacht uw dienst:* neemt uw bedioning waar.
98 *En ghy voornamelick:* Tesselschade, die bezig was aan 't vertalen van TASSO's *Verlost Jeruzalem.*
101 *Godefroy:* Godfried van Bouillon, de held van TASSO's gedicht.
105 *Mijn Sibyl:* Anna Roemers.
114 *Cynthius:* Apollo, aldus genaamd naar den berg Cynthus op Delos, waar deze God geboren werd.

Als waar sijn woord een wet? of leert hy ons nu schuwen
De bruiloften, en set de kuischeid boven 't huwen?
Soo deê hy seker niet, toen Dafne langs den stroom
Van Peneus ademloos veranderde in een boom,
In eenen boom, dien hy noch minnend, met sijn armen
Soo liefelick omhelst, en arbeit te verwarmen.
Soo deê hy seker niet, toen 't bosch van Pelion
Met pijnbooms schaduw hem soo dicht niet decken kon,
Of d'een of d'andre nymf wist datelick te seggen,
Hoe hy Cyrene daar den gordel af deê leggen,
En versche roosen las, gedoodverft van de schaamt,
En kreuckte 't kruidje vry wat stouter dan 't betaamt,
En settese in sijn kar, van waarse moght beschouwen
Thessaliën, en al d'omleggende landouwen.
En waarom luid dit vreemd, hy aard toch naar Latoon,
Meer dan sijn suster doet? en draaght sich als een soon
De moeder heel gelijck? ontlochent hy dees treken,
De knapen die gekruist hem melden sullen spreken.
De zeevooghd sprack dit niet, de hemel was gesplitst:
En hoe men langer keef te feller rees de twist.
Wat bleef'er ongerept? wat dorstmen niet verwijten?
Van schaamte krompen de klaarblinckende tapijten.
Jupijn bleef onverschoont, soo schendigh gint'er toe.
Men smaalde op sijn beerin. Men schrolde op sijne koe:
Op Danaë, bewaackt van honden, graft, en toornen:
Op Kadmus suster, die den stier hing aan sijn hoornen:

122 *En arbeit te verwarmen:* en moeite doet, om er warmte in te krijgen.

126 *Den gordel af deê leggen:* Vondel dacht aan het *zonam solvere* der Romeinsche jonggehuwden.

129 *Sijn kar:* niet Apollo's gewone karos, maar een met zwanen bespannen wolkenwagen, waarmee hij de geliefde nimf vervoerde.

134 *De knapen die gekruist hem melden sullen spreken:* de knapen, wier gekruifde (dat is gekroesde) haren melden, dat zij Apollo's zonen zijn, zullen van zijn boevenstukken getuigen.

135 *De zeevooghd sprack dit niet:* nauwlijks had de zeevoogd dit gesproken of.

140 *Beerin:* de nimf Calisto, door Jupiter bemind en door Juno in een berin veranderd. — *Koe:* Iö, door Jupiter bemind en door Juno in een koe veranderd.

141 *Danaë:* de dochter van Acrisius, die door Jupijn, in een gouden regen verkeerd, werd verleid.

142 *Kadmus suster:* Europa, die door Jupiter, in de gedaante van een stier geschaakt is.

Ick swijgh van Ganimeed, en andre rancken meer,
Al wrockende opgeveilt, doch luttel tot sijn eer:
Soo dat de diepe saal te barsten scheen van't rasen:
Want 't ginger als een zee van winden opgeblasen,
Niet maghtigh meer sich self, als die geen strand en houd,
En siedend, het gestarnt besprenckelt met haar sout;
Wanneer den stuurman 't roer niet langer koomt te stade,
Die nu drijft reddeloos op 's onweers ongenade:
Of als in 't vlacke veld d'aanschennende trompet
't Geknarssetand van 't staal naar billickheid nocht wet
Doet luisteren den Moord, wiens breideloose benden
Gaan weien in een oegst van allerleie ellenden.
Maar toen der Goden Hoofd de daken van de lucht
Betemde, en sette neêr het onbetoomt gerucht,
Heeft Mars vol viers de saak tot Junoos baat en voordeel
Aldus hervat: elck een die wachte sich een oordeel
Te vellen over 't pleit en't hangende geschil,
Dat niet rechtmatigh stemt met mijn vrouw moeders wil:
Of 'k sweer dees degen sal haar smart en wonden heelen.
Dees stoelen sijn gescheurt te bitter in twee deelen,
Waar van het strengste leunt en helt op onse sy';
Daar steun ick seker op: dat ooght alleen op my.
Ick moedighse de borst, om rustigh aan te spannen,
En d'overigen hoop van sijn gesagh t' ontmannen.
Geen wetten gelden hier, nocht heiligh oud gebruick.
't Belieft ons. 't Sy genoegh, dat elck voor moeder duick.
Al sou de trotse troon van Jupiter ten leste
Sien storten al de Goôn van 's hemels hooge veste:
Het eertijds glinstrend goud, 't welck noit yet sterflix sagh
Ontluistert door veel stofs, beweven van het ragh
En spinnekoppenweb: de laaghgesete menschen
Den auter weigeren de wierroocken. met wenschen,
Met suchten, met gebeên en aandachts sout gemengt:
En allen dienst geschort die saligheid toebrengt.

144 *Ongeveilt:* te berde gebracht.

151—153 Versta: of als op het slagveld de aanschennende trompet en het geknarsetand van 't staal den moord ongevoelig maakt voor zedelijkheid en de wet (der menschelijkheid).

168 *'t Belieft ons....:* navolging van het bekende:
Sic volo, sic iubeo, stet pro ratione voluntas.

Sacht sacht, al hoogh genoegh, riep Liber, wy verwarren
Door 't schelden meer en meer: die 't vrije hof der starren
Beheerschen wil met kracht, vermeesteren met dwang,
Die brouwt des selfs bederf, en haast ten ondergang,
Nocht smaackt yet goddelix. Al is 't dat wy bekleeden
Het purper en rood goud van dit gestoelt, en treden
Op vloeren van turkois en flonckerdiamant,
En setten met een wenck de Rijcken naar ons hand;
Wy sijn met eed verplicht, en onderling verbonden
Aan wetten, eens gesmeed om niet te sijn geschonden.
Wie los maackt desen band, een houvast vanden Staat,
Daar ooghtmen op, als een die toeleit op verraad,
En wetteloos sich durft versetten tegen d'orden,
En van een rijxgenoot een vyand sy geworden.
Men moet 't bysonder en 't gemeen met onderscheid
Recht schiften, en voor al in dit swaarwightigh pleit.
Ten staat 't gemeen niet vry, te keeren het bysonder
Recht tot zijn eige baat, of 't bovenste raackt onder.
Een Beierd leit 'er, wilme' ontstrenglen desen knoop.
Ik sie den hemel woest, de maghten overhoop,
Ten sy men sachter ga: dus laat sich de Godessen,
Wie suiverheit gevalt, en eeuwighduurend lesschen
Van Venus minnevlam, verklaren in de saack;
Op dat men niemant quets, en endelick de Wraack
Van 't wrockend ongelijck verbittert en beseten
Maack rechter van haar leet te dol en godvergeten.
Toen dees Godinnen tijd om spreecken was gegont,
Daar lang om was gejanckt, soo riepense uit een mond:
Waar staanwe, voor wiens troon? 't is ver genoeg gekommen,
Nu men in twijffel trekt 't oud Recht en d'eigendommen
Ons toegestaen van 't hof en d'oppermajesteit
Der hemelvooghden selfs; die trouw en heiligheid
En waerheid en eenvoud omhelsden toense swoeren:

177 *Liber:* Bacchus.
193, 194 *Het bysonder Recht:* ongewone, en niet goed te keuren oversprong
195 *Een Beierd:* een baaierd, chaos.
197—199 *De Godessen, wie suiverheit gevalt, en eeuwighduurend lesschen van Venus minnevlam:* de Godinnen, die de kuischheid voorstaan, Diana en Vesta. — *Lesschen de minnevlam* is hier uitdoven, te niet doen.
202 *Maack rechter:* versta: *geen* rechteresse make.

Die om meineedigheid de blixemslingers voeren,
En dondren naer beneên, en barsten uit een wolck
Tot schennis van in deughd hen overtreffend volck.
Die 't spierwit nonnenkleed uittrecken durf en woeden,
Ontblooten durf van vre veel hemelsche gemoeden;
Versteuren allen plicht die d'eer der Goôn ophoud.
Waar toe Godvruchtighlick autaar en kerck gebouwt?
Waar toe met kerckgebaar d'inwying onses tempels,
Indien ons lust nu sticht nu vier geeft op ons drempels?
Dees twee Sibyllen oit een uitgelesenst puick,
Met onverwelckte blaên beschaduwt om de pruick,
Sijn veel te dier verplicht. Sy strengelen en breien
De kranssen van ons eer. De danssen sy beleien
Der reien nimmer moede, en koesteren den swarm
Wiens yver onvermoeit houd d'offersteden warm.
Wy stemmen 't nimmermeer noch laten 't ons behagen.
Jupijn beducht voor veede en droeve nederlagen,
En in sich selven gram verrijsend uit den dut,
Sijn blixemswaeiend hoofd tot driemaal vreeslijk schud:
Waar door al wat'er sat sprietooghde van de stralen
En 't weerlicht schitterend in 's hemels diepe salen,
Geslagen met ontsagh. Ten leste werd gehoort
Des grooten vaders stem: Wie sijtge, die verstoort
Der saligheden rust door al te hevigh woelen,
En jaaght den lieven vrede uit dees geruste stoelen?
Of mijne gemalin, 't geen sy te strenge dreef,
En Delius 't geding alleen aan my verbleef,

210—213 De zin is: die den bliksem voeren om meineedigheid (te straffen), en (in plaats van dat) hun donder uit een wolk naar beneden doen dalen op een volk, dat hen in deugd overtreft.

213—216 De zin is: waartoe zijn altaar en kerk te onzer eere gebouwd indien men het witte kleed onzer nonnen of priesteressen (de gezusters) durft uittrekken, godsdienstige gemoederen van vrede ontblooten durft, en alle vroomheid, die de eer der Goden ophoudt, verstoren.

218 *Indien ons lust nu sticht nu vier geeft:* indien zij, die onze lust zijn, eerst stichting geven, daarna (onheilig, liefde-) vuur ontsteken.

219 *Oit:* altijd.

226 *Veede:* veete, twist.

227 *Uit den dut:* uit het peinzen.

229 *Sprietooghde.* verward zag.

236 *Delius:* Apollo, aldus genoemd naar 't eiland Delos, zijn geboorteplaats *Verbleef:* deed verblijven.

Dat ickse als middelaar op't voeghelickst moght scheien:
Men vond misschien een wegh tot redding tusschen beien.
Na rede en wederrede en onderling beraên
Werd d' uitspraack aan Jupijn van weersy toegestaan,
Die dus het vonnis velde: Apollo sal gedoogen
Het huwelick van haar, wier opgeslagen oogen
Sijn Godheid eeren; doch en sal in allen schijn
Dit tot sijn nadeel niet te verr' getrocken sijn,
Als of hy afstand deê van 't Recht hem opgedragen.
Ook sijn door 't juck des echts dees nymfen niet ontslagen
Van koor en kerreckdienst. Daar by sal d' eerste vrucht
Van 't bruiloftsbed, geteelt in 's levens vrye lucht,
Apollo sijn gewijt. Hy sweegh, en daar op loegen
d' Onsterffelicke Goôn, en droncken met genoegen
Malkandren vrede toe. Waar toe soo veel geschils
En oorlooghs, riepen sy, Jupijn gunt *elck wat wils.*
Men scheide sonder twist: doch Febus in 't vertrecken,
Sprong morrende op sijn kar, en deê de paarden recken.
Het aardrijck, door geen droef en doncker voorspoock, ras
Gewaar werd dat om hoogh wat groots besloten was.
Een paar op vetten roof wel afgerechte valcken
Twee duiven voerden wech, en quamense verschalcken
Op 't hooge toorendack dat Schreiers Hoeck bewaackt.
De schildwacht, toen 't gestarnte aan 't vallen was geraakt,
Van verre in 't seilrijck Y met lachende geschater
Een Waterlandschen rey sagh trippelen op 't water,
Met fackelen verciert en nimmer dorre blaên.
En d' oude burreghwal, die hoorde een blijde swaan
Geluid slaan met haar keel, die sy soo kon bedwingen,
Als ofse eens uit de borst het bruiloftlied wou singen.
De wijngaard aan de straat, geleit van maaghdenhand
Tot daar 't gehemelt deckt de nonneledekant,
Hing swanger, in een nacht, van rijpe muskadellen:

252 *Elck wat wils:* de spreuk van Roemer Visscher.

259 *Schreiers Hoeck:* de Schreierstoren, bij welken het huis van den ouden Roemer Visscher dichtbij stond.

267, 268 *De wijngaard:* uit dezen en den volgenden regel schijnt men te moeten opmaken, dat tegen het huis, door de gezusters bewoond, een wijngaard was aangebracht, door hare zorg gekweekt, en dat die wijngaard ook de vensters harer slaapkamer beschaduwde.

268 *De nonneledekant:* het maagdelijke bed.

Waar uit men moght de vreughd van 't nakend huwlick [spellen.
Ick kreegh aan 't huwelick oock kennis in den droom.
Twee susters setten sich op 't uiterst van den stroom:
D'een, uit een parckement of half gerolde cedel,
Las noten met haar galm, en d' ander met een vedel;
Waar op een heele soô Dolfijnen onvermoeit,
Als door Arions harp bekoort quam aangegroeit.
De twee vrypostighsten voor andren nader swommen.
De jonffers schryelings uit dartelheit beklommen
De visschen glad van huid (ick dacht hoe wil 't hier gaan)
Die na een keer of twee haar voerden Noordwaart aan,
En gaven sich in 't diep. De doodse maaghden kreeten:
En daar meê was de lust van sang en spel vergeeten,
't Musijckblad en de veêl ten beste voor den vloed.
D' een reickte d' andre toe met d' armen het gemoed.
Sy huilden vast om hulp en redding, maar 's ontbrack'er.
En door dit droef misbaar ontsprong ick en werd wacker.
Een wijl hier na geviel 't, toen deser dochtren geest
Kerckpleghtigh besigh was, om vieren 't jaarlix feest
Met lofsang en gebeên, gelijckse 't noô versloffen,
Dat d' een van 't kerckgewelf werd in de borst getroffen,
Met geen geveerden schicht, maar gloeiendige kool
Of koegel haar gegunt van eenigh kleen pistool.
Sy swijmde voor 't autaar, eer dat haar d' oudste redde,
Die greep de doode, en droeghse op 't hylikschuwe bedde.
Ach suster, sprack sy, ach, wat deert u? is het oock
Een flaauwigheid gevat van een vergiften roock?
Of is het hart benaauwt, om dat uw yver heden
Al 't yvrigh heeft gevast, geworstelt met gebeden?
Neen, suchte 't levend lijck, dit is 't niet datme schort.
Mijn boesem is vol viers, mijn siel gepijnight word.

274 *Las noten met haar galm:* zong.
281 *Doodse:* doodsbenauwde.
286 *Ontsprong ick:* sprong ik op.
288 Waarschijnlijk het Paaschfeest.
287—290 Uit deze regels en uit vs. 216—218 blijkt, dat de vrijerij van Krombalck en Tesselschade in de kerk begonnen was.
292 *Gegunt:* hier toegedeeld.
298 Volgens de gewoonte der Roomsch-Katholieken moet men bij het ten Hoogtijd gaan nuchter zijn.

Breng dranck, breng lafenis. 't Sijn enckel heete kortsen.
Mijn boesem is vol brands. Wat blaken my al tortsen.
In 't end roock Anna, hoe die korts haar oirsprong nam
Uit geen onkuischen brand, maar eerelicke vlam,
En eerst gesette sucht tot huwen en tot teelen.
Sy troost haar al bedruckt. Sy voert haar sinnen speelen,
Of sy verleien moght dat opset door bericht,
En songse voor den lof van kuischen maaghdeplicht:
Helaas! maar al vergeefs: vergeefs men om wil stooten,
't Geen eenmaal van den Nood gestemt is en besloten.
Dit bleeck eerst, toen de Faam op Schreiers toren sat,
En bruiloft bruiloft blies, en noodighde al de stad
Op 't schaterend bancket, beluit met soete rijmen.
Van 't Noorden *Krombalck* quam, verselschapt met God [Hymen,
Met heele en halve Goôn: van 't helder Oosten trad
God Jupiters geslaght, op sijne gaven prat,
Met sang en snarenspel voor Bruids en Bruigoms voeten,
Om met een bruiloftlied 't geluckigh paar te groeten.

305 *Eerst:* pas.
307 *Of sy verleien moght dat opset door bericht:* of zij haar van dat opzet af mocht leiden, door beter onderricht.
310 *Den Nood:* het Noodlot, *Fatum.*
316 *God Jupiters geslaght:* de dichter.

BRUYLOFS-LIEDT.

Gy waert, Heer *Bruydegom*, een pronck-beeld van yvoor,
Dat reuck derft, smaeck, gesicht, gevoelen, en gehoor:
Waer in, door goochelkunst, de schim van 't leven sweeft:
Doch pols, nocht aderslag, nocht roering in sich heeft.

2.

Maar als u *Tessel-schade*, uwe helft, te beurte viel,
Doen daegde u Son, en 't lijf ontfing ter feest sijn ziel.
Het sterflijck werd verknocht met syn onsterflijck deel.
't Was stuck-werck, daer gy nu voltoyt zijt, en geheel.

Bruylofs-liedt. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam'* 1647, bl. 111.

322 *Roering:* beweging.

3.

Wy sien 't hoe Goddelijck u dees Godin omvangt,
En hoe gy aen haer tael, en wijse lippen hangt,
En luystert na een God, die sijn geheym ontsluyt.
En wichelt door den mond van u gewijde *Bruyt*.

4.

Bruydt, die u liéf omhelst met onbevlecte trou,
Verleent, door ommegang, u minnaer sulck een vrou,
En glants, dat hy met u versma dees ydelheyt,
En 't goud, en 't purper kreuk dat *Ganimedes* spreyt.

5

Doch voor u Hemelvaart uyt 's werelts moord-spelonk
Erft Amsteldam een spruyt, waar in, wat in u blonk,
Erkent wort, alsse draagt 't geen in u heerlijck is:
Op dat 'er noch een ster schijnd in dees duysternis.

330 *Wichelt:* spreekt orakeltaal.

OP

TESSEL-SCHADE.

Geeft *Tessel-schade* baat,
Sprack *Adelaert*, aan 't landt,
Myn schip is dan te laat
In Tessels schoot gestrandt.

Op Tessel-schade. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 112.

MISBRUICK DES KERCKELIJCKEN BANS.

KLINCK-DICHT.

Die Christenen ontzeit den Christelijken beker,
Dat's een geweldenaer in Christus Koninkrijk;
God Vader heeft syn feest bereit voor yegelijk
Die in den Soon gelooft, dat woort blyft vast en zeker.

Wat meet gy u dan toe, ô sotte logen-preeker!
O overdwaalsch tyran! schyn-heylig stof en slijk!
Die dwingelandery pleegt in eens anders wijk:
Gewetens Beudel vrees den Goddelijken wreker.

Een oprecht harder weit met sorg syn lieve lammeren,
En hoedse voor den wolf, en sal sich hunner jammeren,
Een reukloos huureling misbruict den harder-staf,

En slaat en schopt en stoot des Heeren lieve kudden,
Verwaareloost syn wacht, in steede van beschudden:
Eens harders lieflijk is, eens huurlings harte-straf.

Misbruick des kerckelijcken Bans. Afgedrukt volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647, bl. 58.

Volgens de uitgave van Vondels *Poëzy* door G. Brandt I. bl. 306, is dit gedicht in 1623 vervaardigd.

5 *Wat meet gij u dan toe:* wat vermeet, wat verstout gij u dan.
6 *Overdwaalsch:* door overmoed op 't dwaalspoor gebracht.
7 *Dwingelandery:* ongewone vorm voor *dwingelandij.*
8 *Beudel:* de eigenlijke vorm, waarvan 't gebruikelijke *beul* alleen de samentrekking is.
13 *Beschudden:* beschutten.
14 *Eens harders:* de oude uitgaven hebben: *een harder, een huurlings.*

GEZANG,

OP HET LATIJNSCHE WOORDT:

TRAHIT SUA QUEMQUE VOLUPTAS.

T' is den mensch als aengeboren,
Dat hy yetwes heeft verkoren,
d' Een kiest dat, en d' ander dit,
Elck kiest sijn besonder wit.
Yder heeft sijn Afgodt binnen,
Die hy dient met al sijn sinnen:
Niemant is ter weerelt vry
Van dees soete Afgodery.
Elck wort van sijn lust getrocken,
Die hem schoonst dunckt, en kan locken,
Niemant sijn natuyr verliest,
Elck heeft yet dat hy verkiest.
d' Een sijn vreugt schept uyt vergaren
Van de Schelpen, die de baren
Stroyen langs het dorre strand:
d' Ander heeft geen beter pand
Als de rijckdom van sijn bloemen,
Van haer reuck en verw te roemen.
d' Een geen tijt-verdrijf begeert
Voor het draven van sijn Peert;
Voor het springen, keeren, rennen,
En den breydel braef te mennen:
d' Ander alle ding belacht,
Om tydt-korting van de jacht,
Om in struycken en in hagen

Gezang, op het Latijnsche woordt: Trahit sua quemque voluptas. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam*, 1647. bl. 135.
Wanneer dit gedicht vervaardigd is, kan niet vastgesteld worden. Door Brandt is het in zijne uitgave van Vondels *Poëzy* (1682) onder de „Oude Rymen" geplaatst. Waarschijnlijk behoort het ongeveer tot dezen tijd.

Trahit sua quemque voluptas: Ieder heeft zijn stokpaardje.

'tSchuwe bosch-swijn te bejagen,
En in d'eensaem wildernis
'tWilt steets op sijn hacken is:
Met sijn honden en Molossen,
Die gaen snuff'len in de bossen.
d'Een trekt met een Angel-hoeck
Nu een Baers op, dan een Snoeck,
Dan een Spiering, dan een Vooren:
d'Ander acht dit tyt verloren,
En beloert de vogels schalck,
Nu in 't net, dan met de valck.
d'Een verdient de lauwer-bladen,
Om dat hy der helden daden
In der Musen tempel song,
En te pronck haer schilden hong:
Is onledich met het lymen,
En het schaklen van sijn rymen.
d'Ander slaet de sterren ga
's Morgens vroeg, en 's avonts spa,
Wort door 't ondervinden rijcker,
Wenscht steets om een verder kijcker,
Huylt vaeck eens, om dat hy niet
In den raet der Goden ziet.
d'Een sal al sijn neyging strecken
Om met Mars te veld te trecken,
En treed als een Leeuw verwoed,
Sijnen vyand te gemoedt,
Daer de barsse wapens klincken:
Daer de blancke sweerden blincken.
d'Ander vliende dit geluyt,
Is een Munnick in sijn huyt:
Past op sijn gesette stonden,
Is aen 't klockseel vast gebonden,

29 *Molossen:* benaming door de Grieksche schrijvers aan een soort van „drijfbakken" gegeven.

46 *Een verder kijcker:* een kijker, die verder reikt.

56 *Is een Munnick in sijn huyt:* is door en door een monnik, hangt den vrome uit.

58 *Is aen 't klockseel vast gebonden:* verricht alles op gezette tijden, naar dat het klokgelui hem tot zijn plicht vermaant.

Acht elck minder als sich self,
Hangt steeds boven aen 't gewelf;
En 't gewijde heeft uytverkoren,
En draeyt om de Kercke tooren,
Als de kraeyen, 't wuft gespuys,
Om de weerhaen, en het kruys;
En gaet schuw, gelijck als d' uylen
In de gaten hen verschuylen,
Om het kerck-hof, daer het spenst,
't Is al heylich, wat hy wenscht:
Wat hij spreeckt, bedenckt, beluystert,
Alle menschen zyn verduystert,
Blind en dom, en sonder reen,
Soxes is verlicht alleen.
Aldus gaet het in dit leven,
Elck wort van sijn geest gedreven:
Elck omhelst sijns herte lust,
Die hy als sijn *Bruytje kust.*

60 *Hangt steeds boven aen 't gewelf:* zweeft steeds in hooger sferen.
67 *Het spenst:* het spookt.
72 *Soxes:* met dezen naam wordt de monnik bedoeld, van wien tot nog toe gesproken is.

OP 'T WOORT:

DAER IS SOO YETS.

Of dit of dat, elck heeft al yet,
Tot 's naestens kleyn of groot verdriet.
De Hanen trotsen op haer kam:
Het Varcken denct, ick voer de ham:

Op 't woort: daer is soo yets. Volgens den tekst in I. V. Vondels *Poesy. Tot Schiedam,* 1647, vs. 137. Ook van dit gedicht is het onzeker, wanneer het gemaakt is.

1, 2 De zin is: elk heeft al het een of het andere, waardoor hij zich onderscheidt tot meerdere of mindere ergernis van zijn naasten.
3 *De Hanen trotsen op haer kam:* de hanen verheffen zich, bluffen, op hun kam.
4 De zin is: het varken verheft zich, omdat het hammen verschaft.

De wevers spoel loopt veel te knap,
Om om te sien na Pelsers lap:
Maer wy *Scientes* zyn geleert,
't Is 't *bonum mentis* dat ons eert:
Puf met het volckje sonder geest:
Wat is een leeck meer als een beest?
Maer alst al t' saem wel is besien,
Wat schelen doch die lieve liên,
Waer van elck trotst op sijn uytsteck?
d' Een is een Nar, en d' aer een Geck.

5, 6 De zin is: de wever is te trotsch dan dat hij naar den pelzer (of bontwerker) zou omzien.

7, 8 De zin is: maar wij geleerden verheffen ons op onze wetenschap.

9, 10 't Zijn hier nog de verwaande geleerden, die spreken en zich boven den „geesteloozen, dommen hoop" verheffen.

12 *Wat schelen doch:* wat verschelen of verschillen toch. — *Die lieve liên:* de *Scientes*, waarvan vroeger gesproken is.

13 *Waer van elck trotst op sijn uytsteck:* waarvan ieder op zijn uitstekendheid roem draagt.

OP

HET VERONGELUCKEN

VAN

DOCTOR ROSCIUS.

Zyn Bruit t' omhelzen, in een beemt, bezaait met roozen,
Of in het zachte dons, is geen bewijs van trouw:
Maar springende in een meir, daar 't water stremt van kou,
En op de lippen vriest, zich te verreuckeloozen;

Op het verongelucken van Dr. Roscius. Afgedrukt volgens Vondels *Verscheide gedichten.* 1644, bl. 61.

Anthoni Roscius, geb. te Hoorn in 1594, was geneesheer en te gelijk predikant bij de Doopsgezinde Waterlanders. Met zijn vrouw over 't ijs naar Amsterdam gaande, zakten zij er door. Ofschoon zij gered werden, stierven zij kort daarna. Roscius overleed 27 Januari 1624.

4 *Zich te verreuckeloozen:* zichzelven (zijn leven) in de waagschaal te stellen.

Dat 's van twee uiterste het uiterste gekozen:
Gelijck mijn *Roscius*, beklemt van druk en rouw,
In d' armen houdt gevat zijn vrucht, en waarde vrouw,
En gloeit van liefde, daar 't al kil is, en bevrozen.

Zy zuchte, och lief, ik zwijm, ik sterf, ik ga te gront.
Hy sprak: schep moed, mijn troost, en ving in zijnen mont
Haar' adem, en haar ziel. Zy hemelde op zijn lippen.

Hy volght haar bleecke schim naar 't zaligh paradijs.
Vraagt yemant u naar trou, zoo zeg: zy vroos tot ys,
En smolt aan geest, en hy ging met haar adem glippen.

7 *Zijn vrucht* staat in alle uitgaven; toch kan het een zetfout wezen voor *zijn vracht;* anders zou er uit afgeleid moeten worden, dat zijn vrouw in zwangerschap verkeerde; omdat noch van 't verdrinken, noch van 't redden van een kind iets gemeld wordt.

11 *Zy hemelde:* zij voer ten hemel.

OP

ANTHONY ROSCIUS.

Hier hebdy *Roscius*, door trou verongeluckt:
Dat niet een Christenhert, maer heele Kercken druckt:
Op wien Gods gaven vroegh als druppels nedervielen,
En was gesalft tot troost van lichamen en zielen.
Der kruyden kracht hy vergde, en voor het lichaem las,
En door 't beschreven Woord de krancke ziel genas.

Op Anthony Roscius. Volgens den tekst, die als bijschrift onder het hier gereproduceerde portret is afgedrukt. (*Bibliographie van Vondels werken*, nº. 746).

Het portret is gegraveerd door H. Roghman.

OP DE DOODT VAN JONGKVROUW

MAGHTELT VAN KAMPEN.

De May, veraart en slinx, die trof ons maaghdepuick,
O *Maghtelt*, toen sy u benijde 't jeughdigh blosen.
Een andre bloem verwelkt, gesneden van haar struick;
Maar blancke lelie, och! in 't midden van de roosen
Men u, op uwen steel, sagh flaauwen, en beswijmen,
Die waart des vryers wensch, der oudren soete hoop.
Uw geest gebluscht is, en de fackel van uw Hymen.
't Is kostlijck, dat om gout nocht tranen is te koop.

Op de doodt van Maghtelt van Kampen. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten.* 1644, bl. 314.

Maghtelt van Kampen was de dochter van Cornelis van Kampen en van Catharina Quekels en een nicht van Tesselschade. Tijdens de bruiloft van laatstgenoemde met Alard Crombalck maakte Constantin Huygens kennis met Maghtelt en raakte spoedig op haar verliefd. Naar het schijnt, waren er echter ernstige mededingers. Huygens werd afgewezen, maar in Mei 1624 stierf de schoone jonkvrouw. Zie over deze geschiedenis TH. JORISSEN, *Constantin Huygens*, I. bl. 150.

1 *Veraart en slinx:* geheel tegen den aard en onheilvol.

OP MEVROUW DE DROSTIN VAN MUIDEN,

KRISTINE VAN ERP.

Beluit *Kristijn* met droeven zangk.
Zy volghde dichtst den cymbelklanck

Op Kristine van Erp. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten.* 1644, bl. 317.

Kristine van Erp, dochter van Arnout van Erp en van Geertruy Willemsz.

1—3 Versta: onder al de maagden van haar tijd was zij Swelincks beste leerling.

Van Swelingk, onder al
Het maaghdelijck getal,
En won elx hart, als een slavin
Van ieders nut, en geen Drostin
Van Muidens hooge slot.
Zy erf haar prijs by Godt.

Baers, huwde 23 Mei 1610, 18 jaar oud, met den dichter Pieter Cornelisz. Hooft, drost van Muiden, geboren in 1581.

Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren:

Cornelis, geb. 1611, st. 30 Jan. 1623; Geertruid, geb. 1615, begr. 21 Mei 1615; Arnout, geb. 1618, begr. 6 Juli 1620 en Arnout, geb. 1621, st. 30 April 1624. Zie het opstel van Mr. A. D. de Vries Az. in *Eigen Haard*, 1881 bl. 102.

Kristine van Erp volgde haar laatste kind spoedig; op 10 Juni 1624 werd zij in het Koor van de Nieuwe Kerk bij hare kinderen bijgezet.

5—7 Deze regels bevatten den lof harer hulpvaardigheid en nederigheid.

STRYD OF KAMP

TUSSCHEN

KUYSCHEYD EN GEYLHEYD.

GEHEYLIGHT AEN DE EERWAERDIGE, EN AERDIGE JONCKVROUWEN

CATHARINA ENDE DIANIRA BAECK.

I.

OPDRAGHT.

Jonfers, op wiens kaecxkens blosen,
Niet naturelijcke rosen,
Maer die Zedigheyd, en Schaemt
Daer op dopte, soo 't betaemt;
Die, soo langh uw jaren recken
Baeckens sult ter Deughde strecken:
Neemt in 't goede Kuyscheyds Kamp:
Als de roockerige lamp
Van mijn geest meer lichts wil jonnen,
Sal ick bet vernoegen konnen.

Uw verplichte
J. V. VONDELEN.

Aen het Beeckjen datter dwers
Leckt door 't bosjen altijd versch,

Stryd of kamp tusschen Kuyscheyd en Geylheyd. Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave in 1624 bij Jacob Aertsz. Calom verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, no. 106).

Catharina en Dianira (Dieuwertje, Debora) Baeck waren de dochters van Laurens Joosten Baeck en van Dieuwertje Jacobs Haringcarspel en zusters van Joost Baeck, over wien boven op bl. 189 het een en ander medegedeeld is.

3, 4 Lees: Maar die de zedigheid en schaamte daarop deden te voorschijn treden.

7 Versta: Neemt dezen strijd der kuischheid voor lief.

En in 't vyvertje terstond
Sinckt de Viskens in den mond:
  Aen het Beeckje dat steeds ebt,
En in duyn sijn leven schept:
Op wiens oever goedes moeds
Nymphjes lobbren barrevoets:
  In wiens kil Natuur verleent
Keytjes, die men met 't gesteent
Van een welgeboren vrou
Nimmermeer verwiss'len sou.
  Op dit Beeckjen heeft op 't lest
Kuyscheyd sich een Burgh gevest,
En daer, uyt sorghvuldigheyd,
't Water drie mael om geleyd.
  Wit Albast de vesten zijn,
Die men best by sonneschijn
Wt de toppen blincken siet
Van Rieboordetjes en Riet.
  Op dit Slot staet een Kappel,
Daer met wind, en snarenspel,
Een spierwitte Maeghdenrey
Menght een Goddelijck geschrey.
  't Licht, dat door het heyligh glas
Blickert, word van Maegdewas
Nacht en dagh steeds aengevoed.
't Wieroock ruyckter wonder soet.
  Maer der kunstenaren geest
Sweeft en leefter aldermeest,
Hier de naeld, en daer 't pinceel,
In tapijt, en op 't panneel.
  By een kristalijne bron,

7 *Goedes moeds:* welgemoed, vroolijk.

8 *Lobbren:* in het water plassen.

10 *Bet:* beter.

13 *Op dit Beeckjen,* enz. Het huis der hofstede Schey-Beeck, het buiten verblijf van Laurens Joosten Baeck was over de beek zelve heen gebouwd.

20 *Rieboordetjes, Rieboord,* later verbasterd in *raboord,* schijnt een soort van *Juncus* (Bloembies) te zijn, waarvan een menigte variëteiten in ons vaderland voorkomen. Zij groeien aan den waterkant, en zijn vooral door hare bloemen en de mindere buigzaamheid van haren stengel onderscheiden van het gewone waterriet.

Schijnt Susanne, kuyscheyds son
Te beschreyen 's levens licht.
En verwenscht het geyl gesicht
  Van twee gryserts, die, vol brand,
Dingen na het heyligh pand,
Datse haer man heeft toegewijt.
Siet eens hoe de schaemte strijd.
  Hoese worstelt met de dood,
Om soo dierbaren kleynood
Te bewaren ongeschent
Voor een Bruygom diese erkent.
  Elders als een Morgenstar
Blinckt de Bruyd van Potiphar,
En, aentreckelijcke pop
Ruckt verlieft voor Joseph op
  Haren boesem: daer het beeld
Van yet weeldighs inne speelt.
Boesem, die nau aengeraeckt
Hand en vingers salich maeckt.
  Boesem, daer een Afgods vrient,
Die op Isis feesten dient,
Om het offer sou versmaen,
En voor 't Outer sich ontgaen.
  Maer siet ginder hoe d'Hebreeu,
Vlied van 't lichaem blanck als sneeu,
En sijn mantel onbesmet
Laet aen 't overspeligh bed.
  Elders sietmen hoe Lucrees,
Als een doodshoofd bleeck van vrees,
Als het anders niet magh sijn,
Word ontheylight van Tarquijn.
  Wederom hoe sy terstond
Mettet stael haer selven wond,
En betuyght het kuysch gemoed

47 *Pop:* lichtekooi.
48 *Op:* open.
53 *Een Afgods vrient:* een afgodendienaar.
54 *Isis:* godin der Egyptenaars.
57 *d' Hebreeu:* Jozef.
63 *Als het anders niet magh sijn:* nu er niet anders op staat.
67 *Betuyght:* geeft getuigenis van.

Met de sprenckels van haer bloed.
  Elders Daphne lauwerboom
Schaduw jont den waterstroom,
En haer voeten allebey
Stronckelen in slibbrigh kley.
  Meer van diergelijcke stof
Mercktmen hier de Deuchd tot lof.
Wie voor Kuyscheyd heeft gestreen
Leeft door 's weerelds eeuwen heen.
  Venus, die te Paphus heerst.
Was de geen, die d'allereerst
Dempen wou vrou Kuyscheyds stam,
En het Slot berennen quam:
  Quam 't bestoken met haer speyr.
Met een groot ontallijck heyr.
't Aterlinghse Dwerghjen loos
Sy tot 's legers Maerschalck koos.
  Dese toegerust met boogh,
Tros, en pijlen, moedich toogh
Als Veldhoofdman trots voor aen,
Wel gemoedight om te slaen.
  Jock, en Lach, en Boevery,
Lusjes, Kusjes, Sotterny,
Steeckjes, Treeckjes, en Gevley.
Pronckten met sijn leverey.
  Kuyscheyd van haer tinne sagh
Met het kriecken van den dagh,
Hoese werd becingelt dicht
Van dat eerloos Hoerewicht.
  Daetlijck sprack sy preuts, en fier,
Tot Cathrijn, en Dianier:
Op Trawanten op! en gaet.

69—72 Gelijk men zich herinneren zal, was Daphne de dochter van den stroom Peneus, die tusschen de Olympus en Ossa en door het dal Tempe heenstroomde. Volgens de mythe werd Daphne door Apollo in een laurierboom veranderd,

73 *Meer van diergelijcke stof:* meer schilderstukken van soortgelijke onderwerpen.

77 *Te Paphus:* Venus kwam daar uit het zeeschuim ter wereld.

80 *'t Slot:* het buitenverblijf van Baeck.

83 *'t Alterlinghse Dwerghjen:* Cupido.

En de valbrugh vallen laet.
  Boodschapt Cyprus in mijn naem,
Datse haer met haer Soon niet schaem,
Tegen my in 't veld alleen
Half gewapent wt te treen.
  Bey, nae 't opnen van de poort
Tradense wt. Cathrijn dee 't woord:
Alsse Venus in haer tent
Vond, met 't boefjen daer omtrent.
  Paphus groote Koningin,
Met uw stokebrand de Min,
Neemt voor lief de groetenis
Van haer die u vyand is.
  Om 't ontgaen 't lange oorlooghs ramp,
Sich erbiedse een vryen kamp
Aen te gaen, en is getroost
Dy te wachten, en uw kroost.
  Venus moed ontsonck de siel
Met dat d' handschoen voor haer viel.
Min greepse op. Dees metter vaert
Haesten weder slotewaert.
  'T was een lust t'aenschouwen, hoe
Men van weersijds ruste toe,
Om te leveren den strijd,
Half bedeest en half verblijd.
  Alle vensters lagen vol
Nonnetronien blanck en bol,
Als haer Vrou ten vederspel
Wt reed op een witten Tel,
  Met een Rijdrock hagelwit.
't Kleed dat voeght haer daerse sit,
Met haer speer, omgort wel stijf.
Pijlen ramlen aen haer lijf.
  Cypris en haer Soon vol moeds
Werd getrocken in een koets
Van twee Swanen tay van schacht,

101 *Cypris:* Venus.
117 *Moed:* gemoed, boezem.
127 *Haer Vrou:* de kuischheid.
128 *Tel:* telganger.

Die de Min aendreef met kracht.
Venus in het rennen heet,
Scheurde haer vyands opperkleed,
Maer de Kuyscheyd van sich stack
Dat de punt in 't herte brack.
Wend, och wend! kreet Cypris doen.
Als hy sagh sijn moeder bloen,
Wilde hy keeren metter haest,
Maer sy greep hem soo verbaest:
Greep, en smeet hem metter hand,
Schier een steenworp verre in 't sand,
Dat hy van soo swaren val
Hinckt, en eeuwigh hincken sal.
Daerme raeckt in rep, en roer
'T Leger van dese ooster Hoer.
Yeder vlucht, een yeder vliet.
Waer sy bleef en weet ick niet.
Maer de Kuyscheyd krijghsheldin
Reed met zege Slootwaert in:
Daer Cathrijn, en Dianier
Haer bekransten met laurier.

WYCKZANGH.

WYSE: *Periosta*

Cathryn die met Diaen ten reye gaet,
Die schrander gau en wonder jeuchdich siet.
De lucht met galm van uw schalmeye slaet,
Oft huwt uw dans aen eenich vreugdich liet,
Of bloemen leest dicht langs de waterkant,
En Faunus Pan, en menich Sater brant.

Wyckzangh. Volgens den tekst in: Minne-plicht ende kuysheyts-kamp. t'Amst. Bij J. A. Calom 1626. 4⁰. oblong.
Het gedichtje behoort tot deze periode.

1—3 *Reye gaet.... meye slaet:* men lette op het kunstmatig aangebracht dubbelrijm, hetwelk door dit geheele gedicht in alle regels gevolgd is.
2—4 *Jeuchdich siet.... vreugdich liet,* enz.
2 *Gau:* bij de hand.
Brant: in liefdevuur ontsteekt.

Of uw Godes ten dienst vaeck veerskens smeed,
Of jageres der honden koppels leyd,
En volgt haer sleep, en in uw' leerskens treed,
Als d'uchtend silvren dau eu druppels spreyd,
Wanneer de nacht wyckt door verborgen nood,
De schemering en 't liefelyck morgenrood.

Seght wack're Nymph, die kruyt en rooskens plet,
Wat lust uw' jeught aen Phoebus suster bindt,
Wiens spoor ghy volght, daer sy haer brooskens set,
Ist om dat ghy dy dus geruster vindt,
En schept geneugt als ghy aen 't jagen tyt,
Te steuren 't wilt dat uwe lagen myd.

Wat lust kan 't sijn te volgen winden gau,
Ter jacht en voor den beet van 't wilde swyn,
Te duchten dan in els oft linden schau,
Schier ademloos te wenschen stil te zyn,
Wat lust is 't als u rey te gader dringt,
En hygt na 't nat dat uyt syne ader springt.

'T is gruwelyck onnoosler dieren hol,
Kryg aen te doen en 't groen te sprengen rood
Van heyligh bloedt en dus te swieren dol,
Int bosch en voor u vrou te brengen dood,
Haes hind of hert, dat in syn nooden vaeck,
Veel tranen sehreydt, en weckt der goden wraeck.

Comt schuwe maegd uyt 's wouts schuylwincklen voort
Leg af 'tgeen bet der krygerinnen past,
Spriet boog en pylen die men rinckelen hoort,
Leent wyse 't oor aenvaert der minnen last,
Doolt met de rest en borgers seden bout.
Daer Venus volckryck groote steden bout.

13 *Plet:* treedt.
14 *Phoebus suster:* Diana, de godin der kuisheid.
19 *Winden:* hazewindhonden.
28 *U vrou:* uwe patronesse, Diana.

Eer Cynthia schept uyt haer broeders schyn,
Tot negenwerf een rondgeweven vlam,
Sult gy getelt met andre moeders syn,
Als 't zieltge dat uyt uw zyn leven nam,
Hangt aen u speen en koost en dertel steent,
Of in u schoot van weelde spertelbeent.

37, 38. De zin is: eer negen maanden verloopen zijn, nl. eer Cynthia (de maan) zich, uit het van haren broeder Cynthius (Apollo) ontleende licht, negenmaal vol heeft vertoond.

CHRISTELYCK VRYAGIELIED.

OP DE WYZE: *Van Angenietje.*

Teer Kataryntje,
Voor 't sonneschyntje,
En 's middaghs hette weeck,
By 't ruyschen van de beeck:
Beeck die haer' jeughd na'et leven vaeck verbeeld;
Daer frisch en koel,
Een luwe stoel,
De moede leden streelt.

Sy buckte neder,
En sagh haer teder.
En vrolyck aenschyn daer:
Doen werdse noch gewaer.
Een' tweeden, die van achter haer beloert:
Met greep hy toe.
Hoe, sprack sy, hoe!
Omsiende wat ontroert.

Hy sprack met eenen:
Ghy siet den geenen,
Schoon kind, ghy siet hem nu,
Voor wien ghy vlucht zoo schuw.

Christelyck vryagielied. Afgedrukt uit denzelfden bundel als het vorige gedicht.

Ick volgh uw spoor, ick jaegh, ick loop, ick ren,
Op dat uw geest,
Weet wien hy vreest,
Soo luyster wie ick ben.

'T is waer geen' segen
Van moeders wegen,
Ick erf, nocht haef nocht goed:
Hoewel sy daelt van 't bloed
Der koningen, een overoud geslaght;
Wiens roem sal staen,
Door braeve daên,
En zegeteeckens pracht.

Maer wtverkoren,
Ick eerstgeboren,
My voor geen' Vorsten schaem:
Als eenigh erfgenaem,
Myns vaders, die met donderen rumoert:
Wiens majesteyt
Geen' scepters sweyt:
Maer vier en blixems voert.

Laet andre blaecken
Om roosekaecken,
Om oogjes bruyn als git.
Om 't poeselachtigh wit:
Jont andren 't lyf, eer 't worm of slange knaeght;
Maer my alleen,
En anders geen,
Uw' siel, o schoone maeghd!

Uw siel, o spruytje!
Als konings bruytje.
Dan sitten sal te pryck,
In mijn heer vaders ryck;
Daer staege lust het bedde voor haer spreyt:
Daerse onvermoeyt
Versweegt, 'tgeen vloeyt
Van 's bruygoms saligheid.

Soo suyckre woorden,
Haer' siel bekoorden:
Ontvonckt door dese stem
Greep sy verlieft na hem:
Die met een hayligh spoock verdween geswind.
Sy wt verdriet
Riep: eer ghy vlied
Koom kustse dieghe mint.

ZANGH,

OP DE WYSE: *Yets moet ick u Laura vragen.*

De Poet.

Dianier roeyde in een schuytjen.
Met haer keeltjen, onder 't fluytjen,
Van haer vryer Gorydon.
Doris kroost met natte pruycken,
Flucx quam van den grond opduycken,
En sich baeckren inde son.

Nae veel singens dees gelieven,
Beurt om beurt een lied aenhieven;
Liedtjen, sonder wederga.
Sy prees 't myen, hy het huwen:
d' Een wou vryen, d' andere schuwen.
Sy song voor, en hy peep na.

Dianier.

Maeghden die den rey verçieren
Syn als Phœbus lauwerieren:
Maegden groenen als de palm.

Zangh. Volgens den tekst uit denzelfden bundel als de beide voorgaande gedichten.

2 *Met haer keeltjen, onder 't fluytjen:* met haar zang het fluitje volgend,
4 *Doris kroost:* de waternimfen.
10 *'t Myen:* 't mijden van 't huwelijk namelijk.

Wat syn vryers woorden heden,
Hunn' beloften en hunne reden,
Meer als kraghteloose galm?

Corydon.

Maegden die de min wtsluyten,
En hunn' jeughd verydeltuyten,
Nocht verwecken yemands gonst:
Men maght sus of soo bewimplen,
Och wat is het, als men rimplen
d' Ouderdom het voorhoofd fronst?

Dianier.

't Voorhoofd fronstse die met sinnen
En gedachten slaet aen 't minnen.
Is het niet een sotte klucht,
Datmen laet syn' vryheyd slippen,
Om het drucken van de lippen,
Om een scharrebiers genught?

Corydon.

Sotter is 't 's jeughds frissche roosen,
Slaloos te verreuckeloosen,
En den minnaer slechts te spyt,
Na goe' dagen, en qua' nachten,
Vreughd nocht segen te verwachten:
Maer elck laster en verwyt.

Dianier.

Corydon ghy meught wat praeten,
Maer ick sal u eeuwich haeten.
Boeyme niet door dwaese trou.

21 *Nocht verwecken yemands gonst:* wekken niemands genegenheid op.
30 *Om een scharrebiers genught:* om een hoogst gering genoegen, gelijk aan dat van een teug *scharre-* of *dunnebier*, flauw dun bier, dat de geringe lieden bij een gedroogd scharretje als versnapering gebruiken.
32 *Slaloos:* achteloos.

Corydon.

Dianier, 't syn meyskens vlaegen
'k Sal u eeuwich liefde draegen,
En hoogh achten als een' vrou.

Dianier.

Ja soo sluytmen met verlangen,
Om het vogeltjen te vangen,
En te sluyten in een' kou.

Corydon.

Neen soo lockt het harderknaepje
Om het afgedwaelde schaepje,
Dat hy geeren hoeden sou.

Dianier.

Corydon setme op aen d' elsen.

Corydon.

Die malkanderen omhelsen?

Dianier.

Corydon ghy syt een boef,
Laet de meyskens eensaem peynsen.

Corydon.

Dianier hoe kunje veynsen,
Sonder vryer, sonder troef.

De Poet.

Onder 't spel van sang en fluytjen,
Vat een stormke 't seyl van 't schuytjen,
Met sloeght om. Sy riep in nood.
Hy omarmde Dianiertjen,
En kreet: water blusch geen viertjen,
Dronck met haer een' soete dood.

54 *Sonder vrijer, sonder troef:* spreekwijze, die beteekent: „zij, die geen vrijer heeft, ontbeert het beste." Ze is ontleend aan het kaartspel, waar hij, die geen „troeven" heeft, wel voor 't spel kan „passen."

Stroomgodesjes d' wtvaert vierden,
En hen bey ten oever stierden:
  Daer een graf twee lycken kreegh,
Zedert hier de sieltjes waerden,
En haer' stemmen voeghlijck paerden.
  Song sy hoogh, soo peep hy leegh.

64 *Waerden:* rondwaarden, zwierden.

BEECKZANG.

AEN

KATHARINE.

Wycker Bietje, die by 't Beeckje
Nestelt, en geeft menigh steeckje
  Die uw honigh komt te dicht;
Wacker Nymfje, die zoo klaartjes
Met uw ooghjes op de blaartjes
  Flickert, blickert, straalt, en licht;

Zegh my, meisje, die zoo netjes
Poezelachtigh zijt, en vetjes,
  Levend, helder, wel gedaan;
Waar van mooghje zoo wel tieren,
Daar al d'andre, arme dieren
  Bleeck en treurigh quijnen gaan?

Eetje slaatje met een eitje?
Drinckje niet dan schapeweitje?
  Pluckje moesjes uit den tuyn?
Backje struifjes van de kruitjes?
Treckje heen, na zomerbuitjes,
Om lamprey en knijn, in duin?

Beeckzang aen Katharine. Volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten*, 1644, bl. 359.

3 *Die uw honigh komt te dicht:* aan dengene die te dicht bij uw honig komt.

Slaapje op dons van witte zwaantjes?
Leckje muskadelle traantjes?
  Houje een ongemeenen stijl?
Leghje in schim van koele boompjes?
Droomje daar geen andre droompjes
  Als van suicker, uit Brezijl?

Zwemje in lachjes, en genughjes?
Leeft uw geest in zoete kluchjes?
  Springt uw zieltjen in uw lijf?
Erfje niet als heil, en zegen?
Benje juist van pas geregen,
  Niet te los, noch niet te stijf?

Zegh het toch uw medemeisjes,
Vol zwaarmoedige gepeisjes,
  Heel uw speelnoots algelijck.
Redt die diertjes van haar teering,
Onderkruip den *Haes* zijn neering,
  En wort dockter van de Wijck.

22 *In schim:* in schaduw.
35 *De Haes:* geneesheer in de Beverwijk, en bijzonder vriend van Jacob Baeck.

OP MEESTER

JOAN PIETERSEN SWELING,

Phoenix der Musijcke, en Orgelist van Amsterdam.

Dit 's *Swelings* sterflijk deel; ten troost ons nagebleven;
t' Onsterflijk hout de maat by Godt in 't eeuwig leven,
Daar streckt hy, meer dan hier kon vatten ons gehoor,
Een goddelijcke galm in aller Englen oor.

Op Joan Pietersen Sweling. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide Gedichten.* 1644 bl. 136.

Joan Pietersz. Sweling of Sweelinck was de zoon van den organist Pieter Sweelinck en van Elsjen Jans. Toen zijn vader in Juni 1573 stierf, was hij ongeveer elf jaar oud. Nadat hij een reis naar Italie had gemaakt, komt hij in 1584 voor als organist van de Oude of St.-Nicolaaskerk te Amsterdam. In April 1590 huwde hij met Claesgen Puynder, uit welk huwelijk vijf kinderen geboren werden: Dirk, Pieter, IJsbrand, Jan en Elsjen.

Hij was bijzonder gezien bij den Drost P. C. Hooft, bij wien hij meermalen te gast was. Sweelinck stierf in October 1621 en werd den 20 van die maand in de Oude kerk begraven. Zie over hem Mr. Ch. M. Dozy in *Oud-Holland* III, bl. 277. Het hier gereproduceerde portret is in 1624 door Jan Hermansz. Muller gegraveerd. Waarschijnlijk is Vondels gedicht van dat jaar.

PRINCELIED.

Frederick van Nassouwe
Ben ick vroom Hollandsch bloed,
Mijn Vaderland getrouwe
Met leven lijf en goed:
Een Prince van Oranjen,
Door wapenen vermaert:
Voor Oostenrijck noch Spanjen
En ben ick niet vervaert.

II.

's Lands rechten en vryheden
Ick helpen sal in zwang;
In geen' vereende steden
Gewetens felle dwang
Of tyrannye lyen:
Ick wensch de goe gemeent
En trouwe borgeryen
Door liefd' te sien vereent.

III.

Ick heb van kindsche dagen
De vryheydt voorgestreen,
En 't harrenasch gedragen
Tot welvaert van 't gemeen:

Princelied. Afgedrukt volgens den tekst der uitgave in plano (*Bibliographie van Vondels Werken*, n°. 114).

Prins Maurits was 23 April 1625 in den ouderdom van 58 jaren te 's-Gravenhage overleden en werd als Stadhouder opgevolgd door zijn jongeren broeder Frederik Hendrik, zoon van Prins Willem I en van Louise de Coligny, geboren te Delft 29 Januari 1584. Daar het bekend was, dat deze op politiek en godsdienstig gebied geheel andere denkbeelden was toegedaan dan zijn broeder, koesterde de liberale partij groote verwachtingen van zijn optreden aan het hoofd van 's lands zaken, verwachtingen, die niet beschaamd werden.

Noch wil ick 't vendel sweyen
Van Hollands fieren leeuw,
En met Oranje meyen
Bedecken wees en weeuw.

IV.

Ons' vyanden braveeren
In 't Westen en in 't Oost;
Maer in den naem des Heeren
Ben ick hun' maght getroost.
Mijn' vroomheyd is gebleken
Bij Nieupoort in den slagh;
Dat hart leeft onbesweken
In my gelijck het plagh.

V.

Schept moed dan Heeren Staten,
Uw Veltheer staet bereyd;
Die ruyters en soldaten
Weer na de grensen leyd.
Wat schrickt ghy voor of achter,
't Land heeft aen d' een' sy' duyn,
Aen d' ander sy' den wachter,
En Schutsheer van den tuyn.

VI.

Soo ick met zege keere
En Spanjen dwing tot vre,
Singt Gode prijs en eere
Die voor ons' vesten stre.
Ick sie alree nae 't vechten
De maeghden mijn' banier
Ontmoeten, die my vlechten
Den lofkrans van laurier.

23 *Meyen:* eigenlijk „meitakken", maar dikwerf in 't algemeen genomen voor „lovertakken."

40 *Van den tuyn:* de tuin, waarbinnen de Hollandsche leeuw staat.

BEGROETENIS

AEN DEN DOORLUCHTIGHSTEN EN HOOGHGEBOREN VORST

FREDERICK HENRICK

VAN GODS GENADE PRINCE VAN ORANGIEN, GRAVE VAN NASSAUW, CATZENELBOGEN, VIANDEN, DIETZ, MEURS, BUREN, LEERDAM, &C.

OP DEN INTREE VAN ZIJN STADHOUDERSCHAP EN LANDBESTIERING OVER GELDERLAND, HOLLAND, ZEELAND, OVERYSSEL, WTRECHT &C.

Hollandsche Maeghden, vlecht Orangien met laurieren,
En kransset *Frederick*, die in het landbestieren
Met moed, en yver treed, en stroockt dees' teedere eeuw.
Alreede ontvonckt het hart van onsen grooten leeuw:
Hy beurt verschrickelijck sijn hoofd op uyt de baeren,
En schud sijn' maenen vast, en swaeyt sijn' grijse hayren,
En kropt met hoovaerdy, en trotsheyd sijne borst,
En slaet het heusch gesicht naer desen braeven Vorst,
En neycht eerbiedelijck tot driemael voor sijn' voeten:
Op op mijn' Sanggoddin; verstout u me te groeten,
In 't midden van den drang, den princelijcken held,
En beuckelaer des lands: die 't Castiljaens geweld,
En de gesteurde maght van Oostenrijck sal stuyten,
En onsen tuyn met gaergevlochten' harten sluyten.
Veel heyls, veel heyls, o Vorst! die desen last aenvaerd,
En veldheer, op uw' sy den degen gord, en 't swaerd
Tot ons' verdediging. Wy sien de burgeryen,
En groote steên alreede ontluycken en verblyen.
Meer eendraghts word bespeurt, meer liefde, en minder haet.

Begroetenis aen Frederik Henrick. Volgens den tekst der eerste uitgave, in 1626 te Amsterdam bij Willem Jansz. Blaeu verschenen (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 115).

3 *Stroockt:* in rust houdt, paait, met zachtheid in bedwang houdt.
4 *Ontvonckt* is hier onz. en hangt af van het volgende *hart.*
14 *Gaergevlochten:* te gader, te zamen gevlochten, of verbonden. Zoo later in *Yets seldsaems in 's Gravenhaegh:* „*Twee Fredericken* gaergesmolten *tot een' siel.*"

Op uwe trommel treed de wackere soldaet
Veel moediger. Het paerd dat schuymbeckt, en met brieschen,
Het Spaensch genet uyttart; en om des vyands drieschen
En dreygen lacht de bloem van uwe ruytery:
Die draeft op uw' trompet stofweckende; daer ghy
So blanck in 't harrenas, beswaeyt met groene pluymen,
Aenbrallen komt als Mars, voor wien de Goden ruymen;
En losen uw pistool, op die gedreven zijn
Als blixems van een' oost en westerschen Jupijn.
Dit is niet nieus. Ghy hebt dit schaeckspel meer geplogen,
En vroegh uyt moeders borst den Spaenschen haet gesogen,
Van zedert Welhem lagh, o droeve vadermoord!
Besprenckelt van veel bloeds, in 't laeuwe bloed gesmoort:
Bevocht van traenen, die betuyghden 't bitter scheyen.
't Hof was met droeven galm gepropt, en onder 't schreyen
En 't jammren werd verdooft uw' kinderlijcke stem.
Ghy trockt geen' voedbre melck, maer hartseer uyt de mem:
Recht of het lot uw' borst wou tegens ramp opqueecken:
Op dat ghy moght bestaen, om onses tijds gebreken
Te heelen, om gevaer, en sonder krom te gaen
Met neergebuckten hals de stormen uyt te staen.
Achilles teeder breyn werd Chirons sorg bevolen:
Hy lagh op Pelion gemackelijck ter scholen:
Daer werd hem ingescharpt, met sang die 't harte trof,
Geen' minnekoosery, maer krijgh en heldenlof:
Heel anders gingt met u, in 't queecken en in 't koestren,
Ghy waert 't weerbarstigh lot als aenbesteed te voestren;
Dat u van kindsbeen aen gaf oeffening voor sap,

22 *Genet:* paard. — *Driesschen:* gedruisch maken.

26 *Ruymen:* de plaats ruimen, ruim baan maken.

27 *Losen:* lossen ledigen.

27, 28 Versta: op de vijandelijke krijgslieden, die van den Keizer (van de oostzijde) en van den Koning van Spanje (van de westzijde) op u zijn afgezonden.

29 *Geplogen:* gepleegd van *plegen*, evenals *gewogen* van *wegen*, *gestolen* van *stelen*, enz.

39, 40 Versta: om, u naar de omstandigheden buigende, maar nimmer zwichtende, het gevaar en de stormen des oorlogs door te staan. Het *Virtus premitur, non opprimitur*, heeft hier gewis den dichter voor den geest gestaan.

41 *Chiron:* een der Centauren, die een hol op het gebergte Pelion in Thessalië bewoonde en beroemd was om zijne wijsheid en rechtvaardigheid.

En voerde u mee, bestuwt van 't puyck der ridderschap,
Verre over duyn en dal, door hagen, struycken, bossen.
Te vellen lans en speer, pistool en bus te lossen
Was dagelijcx vermaeck. Ghy leerde in vlam en vuur,
Met kool ontwerpt' ghy niet veldslagen op een' muur,
Nocht maelde met een' staf, koelmoedigh overweger.
Hier stormen, daer een' schans en ginder weer een leger:
Wat verder noch een' vloot die Lissebon vermant,
Of plondert aen den Taegh, of steeckt een' zee aen brand
Neen neen, ghy voerde 't heyr op d'alderuyterste oorden:
Daer ghy, hoe jong en teer, de schorre donders hoorde,
En met uwe oogen saeght, (en waert niet eens bedut,)
De blixems van het grof, en van het kleyn geschut,
En wolcken aen het ruym des hoogen Hemels sweven,
Met roock van slangen, en kortouwen dicht beweven,
Ghy naeckte nauwelijcx de grensen uwer jeughd
Of gaeft een proefstuck van uw' aerd en oorlooghsdeughd,
Op Vlaendrens kusten: daer nieusgierigh alle duynen,
Vermaeckt met u te sien, opstaecken haere kruynen.
Dees bodem had Fortuyn, of eer de wapengod
Geheylight, datm'er sou met ysren handschoen 't lot
Opworpen, of Nassau gedempt sou zijn van Spanjen,
Of 't moedigh Aragon sich buygen voor Orangien,
Men overwoegh 't gevaer. Uw broeder sat gereed,
Op een schuymbeckend paerd, so sat uw' vroomheid meed,
Hy sprack uyt open helm: eelaerdigh bloed, 't is heden,
Dat Mars ons heeft ter feest in 't vlacke veld gebeden;
Hier geld geen weygeren, men gunt ons keur van twee,

48 *Bestuwt:* omring.

51, volgg. Misschien ligt in deze regels een vergelijking opgesloten tusschen Frederik Hendrik en zijn broeder Maurits, welke laatste als knaap en jongeling minder in de gelegenheid was geweest ten strijde te trekken, maar zich daarentegen meer op de theorie van den oorlog had toegelegd. Hetgeen hier echter in de bedoeling des dichters tot schijnbaar verwijt verstrekken zou, is daarentegen naar het oordeel van een krijgs en geschiedkundige de grootste lofspraak.

59 *Bedut:* uit het veld geslagen.

62 *Slangen, en kortouwen:* twee soorten van geschut.

65 *Op Vlaendrens kusten:* bij Nieuwpoort.

70 *Aragon:* hier voor geheel Spanje genomen.

72 *Uw' vroomheyd:* uw dapperheid.

Op 't spits te rennen, of op 't swallepen der zee.
Twee wegen staender voor ons open. D'ooren suyen.
De golven ginder, daer de swarte Spanjaerts bruysen.
 Hoe nu toe *Frederick?* ick sie 't en rout u niet
(Met schudde ghy uw' pluym) noch rekent dit verdriet,
Maer wenschelijck dat ghy die stonde mooght beleven,
Om dwers door lood en stael naer sulck een' palm te [streven:
Dat voeght een heldenhart, t' is waer, en draeght u vroom:
Dat past een' sulcke telgh, geteelt van sulck een' boom:
Doch 't past my wederom ernsthaftelijck te letten
Op u, en reuckeloos niet t'effens op te setten
De glori onses stams; den Iber voor altoos.
Dien roem te laten dat ons huys leyd hopeloos.
Gae heen dan, groote hoop van uwen grooten vader,
Beveel my dese sorgh, en desen last te gader,
En geef u binnens boords. So hy dees' woorden sprack
Vernamen d'oversten hoe u de moed ontstack,
Gelijck een jonge leeu (die veel heeft toegenomen
In krachten, maer geheel zijn' wasdom niet bekomen)
Wanneer hem d'harder port, op dat hy hem ontjaeght
Den roof, daer hy op vlamt, en van na by belaeght:
Twee blicken spalckt hy op, en 't dier bestaet te grimmen,
En leepooght overzyds, terwijl syne hayren klimmen,
En ten neusgaten uyt snuyft vier en heeten roock;
Dat elck een aersling treed: soo deed ghy datmael oock,
En borst ten lesten uyt aldus: ick yemand wycken!
Ick scheep gaen, nu hier staet soo braef een' prijs te strijcken.
So deê myn grootvaer niet de keyser Adolf, doe
Hy hartogh Albrecht voer met sijnen degen toe,
En sleet ses uuren mat van houwen, steecken, kerven,
En achte 't heerlijck in sijn' rusting soo te sterven:

83 *Draeght u vroom:* gedraagt u dapper.
86 *T' effens op te setten:* in eens op spel te zetten.
98 *En leepooght overzyds: leepoogen*, is „schuin zien, scheel kijken."
100 *Aersling:* achteruit.
103 *Doe* hier en in vs. 149, voor *doen*, 't welk Vondel anders doorgaans bezigt.
104—112 Het is bekend, hoe de Roomsche Keizer Adolf van Nassau, in 1.98, door een vroegeren Albrecht van Oostenrijk verslagen werd — en die nederlaag, na drie eeuwen, bij Nieuwpoort gewroken werd: hier slaan deze regels op.

Gelijck een held die woed voor 's rijx gerechtigheyd,
En van het leven eer als van de kroone scheyd.
't Geleden ongelijck verjaert ten desen dage,
't Voorvaderlijcke bloed volhard in sijne klage,
En na drie eeuwen eyscht 't uytvoeren van de straf.
Laet ons versoenen dan het keyserlijcke graf:
Indienwe niet ontaerd zijn van der oudren sede,
Verwinnen laet ons beyde, of stervenwe hier ter stede.
Mijn' siel verlaet mijn lijf eer dat ick u verlaet.
Soo reed ghy naer den strijd, veel blyder alsmen gaet
Ter bruyloft, om met vreughd met lachen, en met reyen
De tortsen van een' bruyt goedjonstigh te geleyen.
Het nare veldgeschrey sloegh 's Hemels hooghe zael,
En d' overhand hing lang in twijffelige schael.
Tot driemael weeck ons heyr: tot ghy met ruyterbenden
Van alle kanten troft den vyand op de lenden,
En sijn' slaghordens sloopte, en braeckter alsins door
Als een gestutte vloed, en waterstroom; waer voor
Geen rijsenhoofd, geen dam, geen paelwerck blijft bestendigh,
En sijnen adem schept in 't open, en te schendigh
In 't kort het platte land set in een' bare see,
En ruckt en sleept met sich de stallen en het vee.
De grooten Henrick, die u gaf sijn' naem te voeren,
Niet vreesselijcker oit ging onder 't heyr rumoeren
En weyen, daer het hoofd du Maine had luttel harts,
Doen hy 't ontquam met sijn' bloeddorstige Guisards.
De Wael, de Spanjaert vlood, vermengt met d' Italiaenen.
Sy lieten u de prael van hunn' Bourgoensche vaenen.
d'Aertshartogh van veel schricx gedoodverwt werd gered:

110 *Klage:* klacht.
120 *d' Overhand:* de overwinning.
126 *Te schendigh:* te deerlijk.
129 *De groote Henrick:* Hendrik IV van Frankrijk, naar wien de Prins genoemd werd.
131 *Du Maine:* het hoofd van de Katholieke Ligue in Frankrijk.
132 *Guisards:* de aanhangers van de Guises.
134 *Sy lieten u de prael.* Hoogen lof verdient de wakkerheid, door den jeugdigen Frederik Hendrik bij Nieuwpoort betoond; doch Vondel gaat hier wat ver, door hem als 't ware de voorname eer der overwinning toe te schrijven, en toont daardoor te veel zijn wrok tegen Maurits, wiens roem hij op die wijze in de schaduw stelt.

Mendoza bleef gevaen op 't bloedige banckét.
Hy sagh het dorre veld alom met naeckten decken:
't Aemachtigh sand het bloed der groote Donnen lecken.
De triomfeerder sat hier segenrijck te prijck.
't Strax opgeblasen heyr was nu een droevigh lijck.
Soo vond ghy 's Gravenhaegh: daer cyteren en veelen
U wellekomden, met geslage maeghdenkeelen.
Indien ick volgen sou het spannen uwer tent,
Uw' toghten wijd en sijdt, de steên van u berent,
Haest waer ick afgemat. 't Vernoegt my nu van verre.
T' aenschouwen 't flickeren van uwe opgaende sterre,
O Hollands eenige hoop in velerley gevals!
Ghy zijt het *Frederick*, die 't erfdeel van den Palts
Woud vryen, doen ghy had soo gaerne los getroffen
Op desen Genuees: maer logge lompe Moffen
Weerhielden uwen arm, en scharp gelaen pistool;
Hunn' meyneed weerde 't vier van polver en van kool;
Soo dat de Rijn van spijt sijne hoornen ging ver-
[schuylen,
En Duytsland moght hem van den grond op hooren huylen.
't Heught Brussel noch hoe 't hof door vreeze was
[ontset.
Doen 't voor sijn' poorten hoorde uw' spelende trompet,
En doen d'Infante self, ten trans uyt van den tooren,
Het brieschen van uw' hengst ving met bestorven' ooren,
En haer' speelhuysen sagh aensteecken van uw' toorts:
Soo dat de gansche stad bereên werd van een' koorts.
Maer onverwonnen held, na soo manhaftigh strijen
Hebt ghy u onder 't jock van Venus moeten vlijen,
En dulden dat de minne uw' boesem heeft geraeckt,
En als van Hercules sijn' segefeest gemaeckt;
En die bleeft ongequetst in 't haglen veler schichten

136 *Mendoza*. Francisco de Mendoza, admiraal van Arragon, werd in den slag bij Nieuwpoort gevangen genomen.

150 *Genuees:* Ambrosius Spinola, de Spaansche veldheer.

155 *'t Heught Brussel noch:* in 1621, toen hij een inval in Brabant deed.

157 *d' Infante:* Clara Eugenia Isabella, gehuwd met den aartshertog Albertus van Oostenrijk, was door haren vader Philips bij haar huwelijk begiftigd met de Nederlanden en het hertogdom Bourgondië (6 Mei 1598).

159 *Speelhuysen:* lusthuizen.

Voor eene *Amalia* ten lesten noch most swichten:
Doen minne uyt 't gitteswart u van haere oogen schoot,
En door den pantser sond een heet onsichtbaer loot.
Ghy sloeght aen 't quijnen, tot soo lang ghy waert
[genesen
Van die u had gewond met haer aenminnigh wesen:
't Welck desen roem alleen voor veel' vorstinnen erft
Dat aller Princen doel in sijn beschouwen sterft,
En met de lippen leest uyt lelyen de roosen.
Die op haer' kaecken frisch van levend purper bloosen
O eer van 't huys van Solms: die Holland heyl
[belooft,
En weeldigh in uw' schoot den grooten veldheer stooft,
Wanneer hy uyt den slagh besweet komt ingereden,
En 't harnas nu ontgespt aen sijn' vermoeide leden:
Omhels uw' bruydegom, ghy princelijcke bruydt,
Soo datter rijse eerlang een' vrome Orangie spruyt:
Daer 's vaders hart in leeft: die rustigh aen derf spannen
Met vyanden van prat gepurperde tyrannen;
En kneusen hem den neck, die soo vermetel nu
Op silvervloten snorckt, en mijnen van Peru.
Kleef uwen bruygom aen, vorstinne van Orangien,
Soo trou gelijck ghy deed dat pand van groot Britanjen,
Elizabeth: die, als 't heylheyligh steenenpuyck
Omscheenen had met glans haer' blinckende perruyck,
En 't slincx geluck haer sond in droeve ballingschappen,
Ghy volghde trouwelijck met troostelijcke stappen:
Gespeel in blijde weelde, en in rampsaligh ramp;
Geselschap in triomf, en na verloren kamp:
Den Hemel boet 't verlies, en geefse weer te keeren,
En 't oud Keurvorstendom met sege te vereeren:

166 *Amelia:* Amalia van Solms, vroeger hofdame bij de koningin van Bohemen, de vrouw van den Winterkoning. Frederik Hendrik huwde haar 4 April 1625 op verlangen zijns broeders. Zij stierf 8 Augustus 1675.

171, 172 Versta: aan hetwelk onder zooveel Vorstinnen bij voorkeur die roem ten deel valt, dat het voorbeeld van alle prinsen enz.

187 *Elizabeth:* de echtgenoot van den verdreven Koning van Bohemen. — *Heylheyligh:* letterlijke vertaling van 't Lat. *sacrosanctum.*

187, 188 *Die* enz.: met andere woorden: die, nadat zij de kroon gedragen had.

193 *Den Hemel.* opdat men niet lezen zou *D'Hemel.* — *Boet:* herstelt.

Vorst *Frederick* weet raed tot boete van die scha:
Schoon of Madrid uytstroyt: wy singen lijfs gena:
Schoon of Bourgoenjen juycht, en huppelt om ons' wallen
Om datwe voor een poos een weynigh sluymervallen,
En eenigh misverstand, en burgertwist ons dreyght.
Maraen, uw aenslagh faelt. Een yeder is geneyght
Te volgen *Fredericx* gesegende banieren,
En in 't Orangien veld den leeu te laten swieren.
Vorst *Frederick* in 't hart des volcx gegriffet staet:
't Geen olie is de wond, dat is hy onsen staet.
Hy dempt wraeckgierigheyd, die lange was aen 't bloeden,
En strengelt lieffelijck der burgeren gemoeden,
En murwt het steenen hart, en levert het gedwee,
En lockt en wenckt van nieus den zegen uyt der zee.
Koophandel wackert weer die trager scheen en luyer,
De koe belooft meer rooms uyt haer geswollen uyer,
En treed tot aan den buyck in 't frissche klavergras
En d acker seyd ons toe een heerelijck gewas,
En rijcken overvloed met volgepropten hoorne.
Philippus, die dit merckt, die swelt van nijd en toorne
Noch feller dat hy siet, hoe 't forsse Swedenrijck,
En Denemarck ons stut met sijn' gevelde pijck:
Hoe de gevlerckte leeu, de roos, de Fransche lely,
Ons sweeren hunne trou by 't heyligh Evangely.
Wat staen wy dan beducht, en als beklemt van schrick.
Het vaderland dat roept: ghy siet hoe *Frederick*
Niet minder is gesint uw leet te doen verhuysen,
Gelijck Timoleon ging vegen Siracuysen
Van, aller borgren haet, den wreeden Dionijs:
Of so als Conons soon; wiens dapperheyd en prijs
Athenen langen tijd heeft loffelijck gesongen:

196 De zin is: ofschoon er te Madrid wordt uitgestrooid, dat wij Nederlanders om lijfsgenade bidden.

198 *Een weynigh sluymervallen:* een weinig schijnen in te sluimeren, een weinig in onzen ijver schijnen te verslappen. De fortuin was den Staten sedert het einde van 't Bestand, min gunstig geweest.

200 *Maraen:* gewone synoniem van Spanjaard.

217 *De gevlerckte leeu:* de leeuw van St.-Marcus of de Republiek van Venetië, *De roos:* Schotland.

222 *Timoleon:* Korinthisch veldheer. (411–337 voor Chr.)

224 *Conons soon:* Timotheus.

Of als Epaminond, roem van Thebaensche tongen.
Mijn' Hollander ick sie gehart te velde gaen,
En keeren segenrijck met rijcken roof verlaen.
De Spanjaerts zijn in roock en vlammen opgevlogen.
Hy self heeft Spinola gestroopt en uytgetogen
Den kolder vry van steeck, en brengt sijn' degen meê,
En siet, een tweede Nay, die volgt, en smeeckt om vreê.
Hollanders, bid hy, staeckt dit diersch en heftigh woeden,
Wy zijn van worstlen mat. Soldaten zijn Gods roeden.
Mijns konings land en strand treurt jammerlijck en woest.
De vloeck des oorlooghs smelt, en quist sijn' gouden oegst.
Philippus u erkent voor vrygevochte mannen,
En borsten die het kaf kunt uyt het kooren wannen:
Die 't Brabants gasthuys propt met eysselijck gekarm,
Met krijghslie sonder been, met hoplie sonder arm,
Geschoten in 't beleg voor 't noit verovert Bergen;
't Welck geen ding minder lijd als porren en als tergen:
't Welck van geen aerslen weet met sijnen ysren rugh,
Ja in sijn' legerplaets maeckt self Valasco vlug.
Gaet handelt wandelt weer langs all' mijns konings stranden,
En boeyt en ketent Mars, en laet hem knarssetanden
Met sijn' bebloeden beck. Bemuurt hem in een slot,
En knoopt den band des vreeds. Waer vrede is daer is God.
Ick sie 't verbond gemaeckt. Het volck word goedertieren.
Ick sie de vredefeest op speeltoonneelen vieren.
Ick sie de vredevlam, die drift van wolcken leckt!
Ick sie hoe als een kleed de vrede 't land bedeckt.
Ick hoor Vorst *Frederick* van alle tongen roemen,

226 *Epaminondas:* de grootste veldheer der Thebanen, die hij bevrijdde van de heerschappij der Spartanen. (Slag bij Leuctra, 371 v. Chr.)

232 *Een tweede Nay:* een tweede Pater Neyen, de voornaamste onderhandelaar van het twaalfjarig Bestand.

233 *Diersch:* dierlijk.

236 *Sijn' gouden oegst:* zijn schatkist.

241 *t' Noit verovert Bergen:* Bergen-op-Zoom namelijk, vergeefs door Spinola belegerd.

244 *Valasco:* Don Luis de Valasco, Grootmeester der artillerie bij 't Spaansche leger.

249—256 Voorspellingen, die, wat met dichtersvoorspellingen niet altijd gebeurt, alle door de uitkomst zijn bevestigd geworden.

251 *Die drift van wolcken leckt:* die tegen de drijvende wolken speelt.

Ick hoor hem *Vrederyck*, en Vredevader noemen.
Ick smaeck sijn' goedigheyd. Ick voel sijn' heuschen aerd.
Ick rieck den soeten reuck van vrede die hy baert.
Bekraghtigh *Frederick* dan 't geen wy ons verbeelden.
Leef met *Amalia* in voorspoed en in weelden,
Ter tijd toe binnen Delff het heyligh grafgesteent
Uwe assche ontfange in vreê by 't vaderlijck gebeent.

Uwer Excell^{tie} allerdemoedighste dienaer
J. VANDER VONDELEN

OP DE BEELDENIS
VAN
VORST
FREDERICK HENRICK.

Wie, die dit aenschijn siet, moet niet in liefde blaecken?
Wat vyand schout dit aen, en ziddert niet bedeest?
Dit 's *Frederick*, die stal hield in 't verloop der saecken,
En binnen werd bemint, van buyten werd gevreest.

3 *Stal hield:* stand hield.

ANDERS.

Waer dit gelaet op straelt, daer moet een hart ontdoyen,
Al waer het diamant, tot water smolt het dra:
Waer 't vyand krijght in 't oogh, daer moet het heyr verstroyen:
Mendoze in Vlaenderland, voor Bergen Spinola.

ANDERS.

Soo sal hy eeuwigh zijn de glori van Orangien,
En Hollands schut en scherm, van Keyserlijcken stam:

Op de beeldenis van vorst Frederick Henrick. Met de volgende gedichten afgedrukt volgens den tekst van de eerste uitgave der *Begroetenis* (zie bl. 251).

Soo sal hy zijn de schrick van 't opgeblasen Spanjen,
Die Beyeren ontruckt 't geen hy sijn bloed ontnam.

4 *Die Beyeren ontruckt 't geen hy sijn bloed ontnam.* Deze regel vermeldt geen gebeurtenis, maar drukt een wensch uit, die echter niet vervuld werd. Hier wordt namelijk gezinspeeld op de Palts, die aan den Keurvorst Frederik, 's Prinsen bloedverwant, ontnomen en aan Hertog Maximiliaan van Beieren gegeven was, en welke Vondel zich voorstelt, dat dezen laatste weder door Frederik Hendrik ontrukt zal worden.

ANDERS.

Al ruckte burgertwist den degen uyt der scheede:
Al stonden (God verhoed 't) de steden tegens steên:
Men maeckte om sijnent wil op staende voet weer vrede,
Soo flucx maer *Frederick* met dit gelaet verscheen.

2 *God verhoed 't:* God verhoede het.

OP SYNEN HELM.

Dit ysren hoofd van 't hoofd, dat over soo veele hoofden
Gesagh heeft, daer vaeck 't roode en blaeuwe vier uyt sprong,
Kreegh buylen, daer men stael en beckeneelen kloofde.
's Lands hopman past die hoed, gelijck een Turck sijn wrong.

PLUYM.

Hayrtoysel en perruyck een' bruyt voeght tot cieragie:
Des Veldheers hellemet een' swaeyende pluymagie:
Die als de ruytery kan vaen nocht stander sien,
In 't heetste van den strijd, haer tot kornette dien'.

4 *Kornette:* krijgsteeken.

RUSTING.

Dat hart, dat heldenhart, daer Vranckrijcx vierden Henrich
In oorloght met sijn' geest, schuylt veyligh onder my.
Wat rusting vorsten deckt, ick deck der vorsten vendrigh;
Die Hollands vrydom vrijd, terwijl ick hem bevry.

SPOREN.

Wat is een vorstenband om 't hayr van laffe sielen,
Als bagge sonder glans, en purper sonder naem?
Maer sporen streng gegespt aen strengen hopmans hielen,
Die nopen minst het ros, en allermeest de faem.

2 *Bagge:* ring.
4 *Nopen:* sporen.

SPEER.

Laet andre in ringesteeck en kinderspel uytmunten,
Daer kloot nocht koegel huylt, daer kling nocht slaghswaerd
[klinckt:
Vorst *Frederick* met dit punt rent aen op duysend punten.
Vreet roest eens anders speer, sijn punt en yser blinckt.

PISTOOL.

De blixem van Jupijn geslingert trof noyt beter
Op reusenborst, als ick, beswangert met salpeter,
In *Fredericx* ysren vuyst, wanneer hy in een' slagh
So dicht quam, dat hy 't wit van 's vyands oogen sagh.

SWAERD.

Dit is op 't ruggebeen geschaerd van Spaensche ruggen:
Het zy dat *Frederick* den vyand had op 't vlack,
Of stopte een' waterstroom, en sloegh sijn' legerbruggen
Van lijven, die hy velde, en sabelde, en doorstack.

PAERD.

Bucephal was den droes gelijck, doen Alexander
Teegh achter Porus her, en dreef hem op de vlught:
Dit me, doen *Frederick* vocht onder vryheyds stander,
En onder Nieupoort roock de soete Vlaenderlucht.

1 *Bucephal:* het beroemde paard van Alexander den Groote.
2 *Porus:* koning van Indië, door Alexander den Groote overwonnen.

BREYDEL.

Daer stof en pulverroock des Hemels torts verduystert,
Daer trommel en trompet 't gesagh verdooft op 't ruym;
Vorst *Fredricx* klepper noch na 's breydels wetten luystert.
Wie praelt met diamant, ick prael met woedend schuym.

2 De zin is: daar het geluid van trommels en trompetten verhindert dat men op het ruime strijdveld de gewone bevelen verneme.

SADEL.

De deughd staet niet soo seer in vorstelijcken adel,
Of koninckelijcken stam, of oock in kaysren bloed:
Als in Prins *Fredricx* hart, gewassen uyt den sadel,
Daer 't leeft, gelijck Jupijn op sijnen arend woed.

1 *Staet:* voor *bestaat.*
4 *Gelijck Jupijn op sijnen arend woed:* gelijk Jupijn, gezeten op zijn arend, zijn bliksems afzendt.

OP DE BEELDENIS

DER DOORLUCHTIGHSTE EN HOOGHGEBORE VORSTINNE

AMELIA,

Princesse van Orangie, &c.

Had Paris dees belonckt in 't midden van Godinnen:
Had hem *Amelia* beschenen met een' blick:
Hy hadse schoonst geroemt: nu schonck haer *Frederick*
D'Orangienappel, als aen d'eere der Vorstinnen.

Op de beeldenis der vorstinne Amelia. Volgens den tekst der eerste uitgave der *Begroetenis* (zie bl. 152).

Het bovenstaande portret is eene verkleining van het door Corn. Visscher in 1649, onder leiding van P. Soutman gegraveerde portret van Amalia van Solms, door Gerard van Hondthorst geschilderd.

ANDERS.

Dees' Venus kan den Vorst met minnevlam verwarmen:
Wanneer hy in 't albast, en 't sneeu smelt van haere armen:
Als hy verslingert druckt dat purper en korael,
En met sijne ooren vangt haere honighsoete tael.

ANDERS.

In sterflijck aenschijn blinckt onsterfelijke schoonheyd,
Die *Frederick* den Held als in triomf ten toon leyd.
Dus stroockt *Amelia* des grooten veldheers borst.
Orangie uyt haren schoot verwacht den jongen Vorst.

ANDERS.

Dit is de Morgenstar, die, eer 't begint te daegen,
Den Hemel overlicht van *Fredricx* ledekant:
Hy sou om dese Heleen thien jaren wapens draegen,
Of troosten sich een slagh Vlaendrens bloedigh strand.

YET SELDSAEMS IN 'S GRAVENHAEGH,

De Rijnsche Muscadel gehuwt aen goude Orangien:
Een' Venus van den Haegh: een' Thetis van Britanjen:
Twee Fredericken gaergesmolten tot een' siel,
En daer gants Christenrijck een waeckende oogh op hiel.

2 *Een Venus:* Amelia van Solms. – *Een Thetis:* Koningin Elizabeth van Britannië.

3 *Twee Fredericken:* de Koning van Bohemen en Frederik Hendrik.

KLINCKDICHT
OP
FREDERICK HENDRICK.

Noch leeft, tot Hollands heyl, de wachter van den tuyn,
Gebroken, door en door, met diepe waterplassen;
Omheynt met stroomen hier; en daer met broeckmoerassen;
Met golven ginder, die sich wentelen in duyn.

Klinckdicht. Volgens den tekst der tweede uitgave van de *Begroetenis van Frederick Henrick*, in 1626 bij denzelfden uitgever verschenen. (*Bibliographie van Vondels werken*, n°. 116).

Het komt daarin voor het eerst gedrukt voor.

Noch tart u *Fredericx* helm, verwaende koningskruyn!
Die op uw' kroonen noch meer kroonen waent te tassen.
Koom aen, eer dat hy self uw' steden koom verrassen,
En doe uw' heerlijckheyd vergaen in roock en puyn.

Ghy dreyght hem, doch vergeefs: ghy dreyght den
[onvervaerden,
Die voormaels, by de Roer, omcingelt van uw' paerden,
Trots paerd en ruyter velde, en redde sich 'er door.
Sijn lemmers deughd versmaed de sne der Spaensche
[klingen,
Sijn' rusting uw pistool. 't Is quaed een leeuw te dwingen,
Die door 't benautste streeft, en maeckter 't ruymste spoor.

OP

DE LEDIGE UREN

VAN DEN GEESTRIJCKEN HEERE

CONSTANTIN HUYGENS

De groote Constantijn magh brallen op sijn' troonen,
En op 't geheylight goud van Oost, en Westerkroonen:
Maer ghy, o Constantijn! de Phoenix van ons Hof,
En naemt sijn kroonen-goud niet voor uw Lauwer lof.
De Keyser bouwde een' stad, om met sijn naem te pralen:
Ghy bouwt Apolloos Kerck in vierderhande talen,
Geen' stad bewaert den naem, sy stort, of sy verbernt:
Maer d'opgehangen Lier in't midden van't ghesternt.

Op de ledige uren van C. Huygens' Afgedrukt volgens den tekst der eerste uitgave van HUYGENS, *Otia*, in Juni 1625 te 's-Gravenhage bij A Meuris verschenen.

5 *De Keyser bouwde een' stad:* Constantinopel.

6 *Vierderhande talen:* het werk van Huygens bevat gedichten in 't Hollandsch, Fransch, Latijn en Italiaansch.

8 *D'opgehangen Lier:* versta, met terugzicht op den voorgaanden regel: *„bewaert den naem:"* De woorden zinspelen op het sterrebeeld, onder den naam van *lyra* bekend.

OP
URBAEN DEN ACHTSTEN.

Wat Godheyt vol ontsaghs is dit,
Die daar op zeven bergen zit,

Op Urbaen den achtsten. Afgedrukt volgens den tekst in Vondels *Verscheide gedichten*, 1644, bl. 210.

Urbanus VIII, te voren genoemd Maffeo Barbarini, was te Florence geboren op den 26 Maart 1568, werd door zijn neef, den Panselijken notaris Barbarini, die hem tot erfgenaam had benoemd, op 't college der Jezuïten te Rome gezonden, aldaar onderwezen in de philosophie en de rechten, en studeerde vervolgens te Bologne. Paus Sixtus V stelde hem aan tot referendaris, Gregorius VIII tot Gouverneur van Phano, en Clemens VIII tot Pauselijken proto-notaris en klerk van de Kamer. In 1604 werd hij Aartsbisschop van Nazareth in Napels, en bezocht hij het hof van Koning Hendrik IV van Frankrijk, waar hij bewerkte, dat de Jezuïeten weder werden toegelaten, en de kolom, tot hun schande opgericht, werd weggenomen. Paulus V maakte hem in 1605 Kardinaal-Priester, en in 1608 Aartsbisschop van Spoleto, welke waardigheid hij in 1617 tegen die van *Praefectus signaturae justitiae* (zoo veel

En zwaait, met zijne rechte hant,
Dien blixemstraal, en gloenden brant,
Vervaarlick als de Dondergodt?
Terwijl hy, uit het hooge slot,
Een ieder handelt zoo beleeft,
En streelt, en smeeckt, en zegent, heeft
Hy onder zijn schabel gebraght
En zolen 't oorlooghsfors geslacht;
En, trapplende op 't gekroonde hooft
Der grootste Koningen, verdooft
Het gloeiend purper van den Raat
Der Vadren, die rontom hem staat;
Gelijck 't gestarrent flaauwt, en daalt,
Zoo ras de zon in't Oosten straalt
Van gout en roozen, uit haar troon.
Verhuist Jupijn met al de Goôn?
En vaart hy uit den hemel, om
Het Kapitool, sijn Heilighdom,
Te gaan bezoecken? wat gezagh
Brengt d'eerste tijden voor den dagh,
En voert den ouden Numa weêr
Te Rome, met zoo groot een eer?
En levert Rome weder aan
Den grijzen Numa onderdaan?

als Minister van Justitie) verwisselde. In 1623 werd hij tot Paus verkoren, en hield in 1625 het jubeljaar, ter welks gelegenheid Willem van den Vondel het Latijnsch gedicht vervaardigde, waarvan dit de vertaling is. Hij stelde een ridderorde in met den titel van *Conceptio*, en onderscheidde zich in zijn meer dan twintigjarig bewind door krachtige handhaving van 't Pauselijk gezag, en door het stichten van vele gebouwen en kerken. Men verweet hem, dat hij te veel leden van zijn geslacht in 't bewind bracht, en dat hij de oude gedenkstukken te Rome sloopte om met de brokken daarvan nieuwe paleizen of kerken te versieren; vandaar het bekende spotvers:

Quod non fecere barbari, fecere Barbarini.

Hij stierf den 29 Juli 1644, zoo men wil, van verdriet, dat hij in den krijg tegen den Hertog van Parma zoo weinig voordeel behaald had.

11—12 *Trapplende op 't gekroonde hooft der grootste Koningen:* deze spreekwijze is overdrachtelijk en wil alleen zeggen, dat de grootste Koningen hem als Paus de voeten kusten.

23, 24 *En voert den ouden Numa weêr te Rome:* Numa Pompilius was, als bekend is, de wetgever van het oude Rome: deze regels behelzen alzoo den lofspraak op Urbaan, als wetgever.

Terwijl 't gemoet dit overleit,
Zoo luistert my mijn geest, bereit
Te baren, en gedreven door
Iet Hemelsch, dit al stil in 't oor:
Dees is de groote *Sleutelvooght*
Van 's hemels poorte. Rust nu. Pooght
Niet meer te weten. Buigh uw knien,
En kus zijn' voeten, wijd ontzien.

Te Rome, met den ingangk des gulden jaers, 1625.
Vertaelt uit mijn Broeders Latijn.

OP DE CHRISTELIJCKE SINNE-BEELDEN

VAN DEN SINRIJCKEN DICHTER

ZACHARIAS HEYNS.

Komt ingetogen Ziel, schept Goddelijcke weelden,
Uyt *Heynsens* heyligh Rijm, en Christelijcke beelden;
Gheen beelden, die 't gemoed aenprickelen tot min,
En 't Godloos Outer voen van Venus, de Goddin;
Maer ons gedachtenis van d'ydelheyt ontwarren,
En voeren onse Gheest verr' boven alle Starren,
Tot dat hy 't Hemels smaect: gelyc hy Hemelsch is,
En swijmt na Godes aerd, en sijn gelyckenis.
My dunct ick bender al, ick sweef gants opghetoghen.
Op 't aerdrijck was ic blind; hier krijgh ic open oogen,
Ic sie 't warachtich Heyl, door *Zacharias* bril.
Beneden ist gewoel, hier boven isset stil.

Op de Christelijcke Sinne-beelden van Z. Heyns. Volgens den tekst in Zacharias Heyns' *Emblemata, Emblemes Chrestieunes et Morales* in 1625 te Rotterdam bij P. van Waesberge in 4°. verschenen.

KLINCKERT.

AEN SCHIPPERS EN STUYRLUYDEN.

Ghy die in 't Noorden nu daelt by de bleecke schimmen,
Nu in 't ghesicht krijght 't schip [1]) daer Tiphys over waeckt:
Nu westwaerts snelt daer 't licht sijn groote daghvaert staeckt:
Nu daer de Morgen-sterre haer p'ruyck beurt uyt de Kimmen:

En die vaeck buytens weeghs gedreven door 't vergrimmen
Des woesten Zeevooghds, die 't den kielen bange maeckt;
Niet weet hoe verre of nae ghy afdwaelt of ghenaeckt.
Den Evenaer [2]), die d'een noch d'ander As ziet klimmen:

Aenveert mijn onderwijs, 't welck wijst waer yder licht
Van God gheplaetst is juyst in 's hemels aenghesicht.
Den Zee-lien ick verstrecke aen Baeck, en helder vuyrwerck.

Dwaelgeesten reedy toe om dwalen wijd en zyd,
En wildy seker zijn van plaets, van uyre, en tyd.
My tot uw Leydsman neemt, uw Wyzer en uw uyrwerck

Klinckert. Aen Schippers en Stuyrluyden. Afgedrukt volgens den tekst in de *Tafelen van de declinatie der Sonne, en voornaemste vaste sterren. Door* Willem Jansz. Blauw. *t'Amst. By J. Blauw. Anno 1625.* 8⁰.

[1]) *Argo navis.* Noot van Vondel.
[2]) *Æquinoctialis.* Noot van Vondel.

1 *Ghy:* de zeevarenden.
1–4 De zin dezer vier regels is eenvoudig: gij, die u naar alle hemelstreken wendt.
2 *Tiphus:* de stuurman der Argonauten.
9 *Mijn onderwijs:* het boek wordt hier sprekende ingevoerd.
12 *Dwaelgeesten:* zwervende reizigers.

OP HOGERBEETS.

Een vroom oprechte siel, en vrij van vuile smetten
Stak in dees waarde Man, de kenner van 's Lands Wetten:

Op Hogerbeets. Volgens den tekst in den *Bloemkrans van verscheiden gedichten.* Amst. 1659, bl. 27.

Rombout Hogerbeets, geb. te Hoorn in 1561, werd na het volbrengen zijner studiën te Leiden tot pensionaris dier stad benoemd, terwijl hem zes jaren later de waardigheid van Raadsheer in den Hoogen Raad werd opgedragen. In 1617 legde hij ten gevolge der binnenlandsche onlusten zijn betrekking neder en werd opnieuw benoemd als pensionaris van Leiden. Hij had zich echter den haat van prins Maurits op den hals gehaald, zoodat hij in 1618 met Oldenbarnevelt en de Groot werd gevangen genomen. Hogerbeets werd tot eeuwigdurende gevangenis veroordeeld, maar op voorspraak van

Een kerker was de loon van sijn getrouwigheid;
Gods zegen daauw op 't graf daar hij begraven leit.

prins Frederik Hendrik werd hij in 1625 van Loevestein overgebracht naar zijn huis te Weer bij Wassenaar, waar hij in September 1625 overleed.

Vermoedelijk dagteekent dit gedicht uit dien tijd.

OP EEN TROUWPENNINGK.

O Heer, spreekt Abrams knecht,
Geef zegen tot dees echt,
En wijs my Izaaks bruit
Rebekka treet voor uit,
Door ordening des hemels,
En laeft hem met zijns kemels.

ANDER.

Een Engel uit Godts troon.
Geleit Tobias zoon,
Ter plaets daer hy oprecht
Met Sara treet in echt.
Met waeken en gebeên
Verzaemt dit paer by een.

Op een trouwpenningk. Volgens den tekst in Vondels *Poëzy* 1682, II bl. 653, waar deze gedichtjes onder de „Oude rymen" geplaatst zijn.

De tijd van vervaardiging is geheel onbekend.